BIBLIOTECA NAZ.
Vittorio Emanuele III
XLVII
C
40
NAPOLI

Digitized by Google

XLVII
C
10

Digitized by Google

Digitized by Google

IOSEPHI BINGHAMI,

RECTORIS ECCLESIAE HAVANTINAE
IN AGRO HANTONIENSI ANGLIAE,

ORIGINES

SIVE

ANTIQVITATES ECCLESIASTICAE.

EX LINGVA ANGLICANA IN LATINAM
VERTIT

IO. HENRICVS GRISCHOVIVS,
HALBERSTADIENSIS.

VOLVMEN SECVNDVM.

HALAE,
SVMTIBVS ORPHANOTROPHEI.
M DCC XXV.

BIBLIOTECA NAZIONALE NAPOLI

Digitized by Google

Digitized by Google

LECTORI BENEVOLO S.

QVum anno ſuperiore libros duos priores *originum* ſiue *antiquitatum eccleſiaſticarum* IOSEPHI BINGHAMI latine redditos vnoque volumine comprehenſos in lucem publicam edidi: de reliquorum quidem voluminum ſubſequutura verſione nihil certi pollicitus ſum, quibusdam tamen conditionibus in incepto me perrecturum, declaraui.

Quemadmodum igitur, quod ad iſtarum conditionum vltimam attinet, non multo poſt tum priuatis non nullorum epiſtolis ac ſermonibus, tum publicis aliorum ſcriptis, intellexi, laborem iſtum meum non inutilem haberi; ita, quando DEVS O. M. priores etiam mihi clementiſſime indulſit, Iunio menſe exeunte pedem vlterius promoui, et mediocre aliquod ſpatium, quantum per ordinarias occupationes licuit, huc vſque emenſus ſum. Quatuor nimirum ſequentes libros, tertium, quartum, quintum & ſextum, abſolui, quos hoc

Digitized by Google

ſecundo volumine nunc in vulgus exire iubeo.

Quo modo in hac elaboratione verſatus ſim, nihil attinet heic exponere, quia eamdem, quam in primo volumine inii, viam ſum proſequutus: qua de re in præmiſſa iſti volumini præfatione, quantum neceſſe fuit, dixi, adeoque beneuolum lectorem eo remitto.

Indicem ex virorum doctorum deſiderio, qui de primo volumine id publice monuerunt, in hoſce priores ſex libros ſubiungere, animus mihi initio fuit, ſed re magis deliberata mutaui conſilium, ſatius eſſe ratus, ad totius operis finem hunc ipſum reſeruare: vbi lectori hac in re, Deo bene iuvante, cumulatiſſime ſatis fiet. Interim in generaliore cuiuſque voluminis conſpectu præcipuas materias, quiſquis quærere volet, reperire facile poterit.

Superſunt adhuc libri ſeptemdecim: viginti enim tres de hoc argumento auctor conſcripſit, eoſque decem voluminibus divulgauit. Quorum vltimum quum anno

MDCCXXII.

MDCCXXII edidiſſet, proxime inſequuto MDCCXXIII * diem ſuum obiit.

In huius celeberrimi viri e vita exceſſum in nouis *Londinenſibus* inſcriptio quædam publicata, et ab honoratiſſimo quodam amico inde excerpta, atque, vbi primum volumen modo prodierat, *Londino* ad me miſſa fuit: Quam ſi nunc etſi paullo ſerius cum beneuolo lectore communicauero, rem non ingratam ipſi me facturum, confido. Ita vero ſe habet:

OBSTVPESCE. VIATOR.
VENERANDI. CINERES. HEIC. SVNT. RECONDITI.
IOSEPHI. BINGHAMI. M. A.
COLLEGII. VNIVERSALIS. APVD. OXONIENSES.
QVOMDAM. SOCII.
CVIVS. MVLTIPLICEM. SI. SPECTES. DOCTRINAM.
SI. EXACTAM. VETERIS. DISCIPLINAE.
ET. CONSVETVDINVM. ECCLESIASTICARVM. NOTITIAM.
QVAM. MVLTIS. SCRIPTIS. PRODIDIT.
CYPRIANICA. AETATE. VEL. ETIAM. IGNATIANA.
VIXISSE. AGNOSCAS.
NISI. QVOD. NON. ESSET. EPISCOPVS.
AT. VAE. SAECVLO. MERITORVM. IMMEMORI.
INGRATO.
QVVM. QVI. PATRIARCHATVM. IN. ECCLESIA. MERVIT.
NON. NISI. HAVANTI. IN. AGRO. HANTONIENSI.
** PAROCHVS. OBIIT.

* Quo menſe & die mortuus ſit, reſciſcere nondum potui. Aiunt, auctumno inclinato in hiemem id factum eſſe.

** Cl. Binghamus primum *Rector of Headborn-Worthy near Winchester*, & poſtea

Quod reliquum eſt, operam me daturum, recipio, vt (ἐὰν ὁ κύριος θελήσῃ καὶ ζήσωμεν) tertium volumen hoc ſecundo paullo amplius vertente anno appareat, et reliqua ſeptem ſuo quodque tempore conſequantur. Scripſi Glauchæ ad Halas Magdeburgicas VIII Kal. Mart. MDCCXXV.

IO. H. GRISCHOVIVS.

---

inde *Hauantum* translatus *Rector of Havant* ſeſe nominauit, quo ipſo non ludo litterario (vti quidem iſta appellatio in noſtris oris eum ſenſum ſuppeditat) ſed eccleſiæ vtriusque loci præfuiſſe intelligendus eſt. In *Anglia* enim, quemadmodum interprete eodem amico didici, inter eccleſiæ alicuius miniſtros is *Rector* dicitur, qui primus & ordinarius animarum paſtor eſt, & die dominica ſolemniorem ad populum concionem recitat, ſi quidem ſimul maiores recipiat decimas. Quas ſi non ille primarius paſtor, ſed vel patronus eccleſiæ vel eccleſia ipſa colligat, tum non *Rector*, ſed lingua patria *Cunte* nuncupatur: licet easdem alioquin, quas *Rector*, functiones obeat. Eamdem appellationem poſtea in HENRICI SPELMANNI *Gloſſario archaiologico*, *Londini* anno MDCLXXXVII. edito, inueni, vbi p. 480. b. hæc leguntur: Rector Eccleſiæ] Lind. De Abbate dictum. Chart. Alaman. 43. - *Sacro-ſancta eccleſia S. Galluni, qui* (leg. *quæ*) *eſt conſtructa in pago Durgania, vbi ipſius in corpore requieſcit & Ioannes Abbas ad preſens* Rector Eccleſiæ *eſſe videtur*. Huc ſpectant etiam, quæ HENRICVS LVDOLPHVS BENTHEMVS habet in libro ſuo germanico de *eccleſiarum & ſcholarum Anglicanarum ſtatu* p. 218. n. 7. *Nun folgen*, inquiens, *die* Rural-Deans, *vor dieſem* Archipresbyteri *genennet* - - - *Hierauf kommen die Prieſter eines ieden Kirchſpiels, welche von ihnen gemeiniglich* Rectors *oder auch* Vicars *genennet werden.* Conferſis etiam ibid. p. 509. 510. 511. 512. vbi in conſtitutionibus eccleſiæ *Anglicana*, quas auctor lingua latina exhibet, frequens *Rectorum* mentio fit. Quæ quum ita ſint, non dubitaui, ad indicandum BINGHAMI noſtri munus, appellationem *Rectoris*, addito vocabulo *Eccleſiæ*, in fronte huius latinæ editionis adhibere: Quum alias eccleſiarum noſtrarum ſtilo *paſtorem primarium*, vel ſimpliciter *paſtorem*, dicere ipſum potuiſſem.

SVMME

SVMME REVERENDO DOMINO

AC IN DEO PATRI,

IONATHANI,

DIOECESIS WINCHESTRIENSIS

EPISCOPO,

NEC NON

NOBILISSIMI ORDINIS PERISCELIDIS

PRAESVLI,

A DEO SALVTEM ET PROSPERI-

TATEM.

Digitized by Google

DOMINE SVMME REVERENDE,

VT humaniſſima illa, qua cum pluribus hominibus aliis primam huius operis partem dignatus es, acceptio me incitavit, vt vlterius progreſſus ſim, publicam quamdam eccleſiæ operam me præſtare exiſtimans: ita, quum huius ſecundi voluminis argumentum non niſi prioris narrationis, de primitiuæ eccleſiæ clericis cœptæ, continuatio ſit, ad ſecundam hanc partem TIBI, DOMINE SVMME REVERENDE, *dedicandam iterum me obligat ea nixum ſpe, fore, vt non minori cum beneuolentia abs* TE *accipiatur atque approbetur. Res, de quibus heic expoſui, magnam partem maximi momenti ſunt, quæ in iuſtum ordinem redactæ et in publicam productæ lucem multorum fortaſſe hoc tempore ſtudium accendere poterunt, vt neceſſaria iſta officia imitatione exprimere ſtudeant, quæ dum ſedulo præſtitit eccleſia primitiua, magnam perfectionem et gloriam conſequuta eſt; et, quod vere dixerim, tot præſtantiſſimis regulis nobiliſſimisque exemplis ad eamdem perfectionem et gloriam acquirendam etiamnum nos prouocat atque inſtigat. In quarto et ſexto horum librorum non nulla de generaliore primitiuorum clericorum forma tradere conatus ſum: oſtendendo, quænam animi dotes et ornamenta in illis requiſita fuerint, antequam ſacro eccleſiæ miniſterio conſecrarentur; et quibus legibus poſtea, cum vitæ tum laborum ſuorum intuitu, in continuo officio-*

Digitized by Google

*officiorum ſuorum ac functionis exercitio gubernari debuerint. Ex quibus multæ, fateor, in ipſarum conſideratione verſantem me non mediocriter adfecerunt: ipſasque aliis, qui eas legere non grauabuntur, tales ſe probaturas ſperaverim. Heic enim et præcepta et incitamenta optimæ notæ reperiuntur, quæ induſtriam noſtram exſtimulare, ſtudium incendere, noſque in exprimendis effingendisque propoſitis animo noſtro exemplis negotioſos efficere poſſunt atque indefeſſos. Si quis cogitauerit, me hæc collegiſſe, vt horum illorumue hominum, qui hac ætate viuunt, exiſtimationi detraherem, ego cum veterum quodam * in ſimili caſu dixero:* Ne quis me in ſugillationem iſtius temporis ſacerdotum ſcripſiſſe, quæ ſcripſi, exiſtimet, ſed in eccleſiæ vtilitatem. Vt enim oratores et philoſophi, deſcribentes, qualem velint eſſe perfectum oratorem et philoſophum, non faciunt iniuriam *Demoſtheni* et *Platoni*, ſed res ipſas abſque perſonis definiunt: ſic deſcriptione epiſcopi & in eorum expoſitione quæ ſcripta ſunt, quaſi ſpeculum ſacerdotii proponitur. Iam in poteſtate & conſcientia ſingulorum eſt, quales ſe ibi adſpiciant: vt vel dolere ad deformitatem vel gaudere ad pulchritudinem poſſint.

Nihil heic proponitur niſi regula et exempla nobiliſſimarum virtutum; probitatis & integritatis vitæ; ſtudiorum ac laborum clericalem functionem decentium; pietatis & deuotionis in adſiduis noſtris ad Deum acceſſibus; fidelitatis, diligentiæ ac prudentiæ in prædicando inter homines ipſius

* Hieron. epiſt. LXXXIII. ad Ocean. tom. II. p. 323. edit. Baſil. MDLXV. (tom. II. p. 217. B. edit. Francof. MDCLXXXIV.)

verbo; ſollicitudinis ac ſollertiæ coniunctæ cum circumſpectione ac caritate in adminiſtranda publica ac priuata diſciplina; candoris et ingenuitatis in componendis inter viros bonos minus neceſſariis controuerſiis; et zeli in oppugnandis ac committendis inter ſe validis ac doloſis hæreticorum et prauorum hominum conſiliis; iuxta ac magnanimitatis et patientiæ in tolerandis cum manifeſtorum veritatis hoſtium, tum falſorum amicorum, vexationibus, calumniis ac criminationibus; cum multis aliis pariter commendabilium virtutum exemplis, quæ in veterum clericorum vitis ſplenduerunt eorumque ornauere functionem; quorum regulas & actiones, TE, DOMINE SVMME REVERENDE, *et omnes viros bonos cum voluptate lecturos, confido, quia ſuam quisque pulchritudinem in hoc ſpeculo repræſentatam videbitis; et quisquis a delineata heic imagine aberrauerit, lenem quamdam admonitionem & calcar inueniet ad res eas redintegrandas, quæ in ipſius agendi ratione deſiderantur, et maiori cum ſtudio eo connitendum, vt ad antiquum illud exemplar paullo propius accedat.*

Per excelſam Tuam, DOMINE, *ſtationem et delegatam* TIBI *prouinciam ad antiquæ diſciplinæ exercitium inter clericos Tuos efficaciore quadam ratione inſtaurandum idoneus es: et iam quibusdam euidentiſſimis documentis declaraſti, hoc ipſum ſtatutum cum animo ac deliberatum* TE *habere. Cuiusmodi conſilia vt hominibus induſtriis ac virtutum ſtudioſis voluptati ſunt, ita dubitandum non eſt, fore, vt contrarium animum gerentibus iuſtum terrorem incutiant; et ſtrictior diſciplina inter clericos introdu-*

cta

ſta diſciplinæ inter laicos etiam introducendæ viam faciliorem reddat; cuius reſtauratio iam diuturnis votis expetitur, quamquam non niſi lentis gradibus adhuc ad eam itum eſt. Interim vnumquemque, licet in inferiore quadam poſitum ſtatione, pro virili parte ſua ad obtinendum hunc finem ſtudium atque operam ſuam conferre decet: quo conſilio has obſeruationes de veterum clericorum legibus ac diſciplina collegi et digeſſi, vt qui illorum agendi rationem ſponte ſua ſequi velint, magna ac bona exempla ſibi propoſita habeant; dum cæteri, quos exempla mouere nequeunt, alia ratione eo adducantur, nimirum auctoritate illa, qua TV, DOMINE, *polles, et qua alii in eadem ſtatione in eccleſiæ emolumentum atque ædificationem imperiti ſunt; quam ego cupidiſſime promotum eo, et quoad vixero, iturus ſum. Vale.*

NOMINI TVO SVMME REVERENDO

deuinctiſſimus cliens

IOSEPHVS BINGHAMVS.

ΣΥ'ΝΟΨΙϹ.
LIBER TERTIVS
De inferioribus clericorum ordinibus in eccleſia primitiua.

CAPVT PRIMVM
De prima inferiorum ordinum origine, numero & vſu: Et quomodo a ſuperioribus epiſcoporum, presbyterorum & diaconorum ordinibus diſtincti fuerint.

§. I. *Ordines inferiores non apoſtolicæ, ſed eccleſiaſticæ tantum eſſe inſtitutionis, contra* Baronium *& concilium Tridentinum probatur.* pag. 1
§. II. *Non certus aliquis eorum numerus in eccleſia primitiua.* 5
§. III. *Nec in omnibus eccleſiis eodem tempore inſtituti.* 7
§. IV. *Præcipuus eorum vſus in primitiua eccleſia fuit, vt eſſent quoddam hierarchiæ ſeminarium.* ibid.
§. V. *Non licuit illis officio ſuo renuntiare, & ad mere ſecularem vitam redire.* 9
§. VI. *Quomodo a ſuperioribus ordinibus nomine, officio & modo ordinationis, diſtincti fuerint.* ibid.

CAPVT SECVNDVM
De hypodiaconis.

§. I. *Hypodiaconorum ad ſeculum vſque tertium nulla facta mentio.* 11
§. II. *Eorum ordinatio ſine manuum impoſitione facta in eccleſia* latina. 12
§. III. *Breuis officiorum hypodiaconorum enarratio.* ibid.
§. IV. *Quænam officia obire non potuerint.* 14
§. V. *Peculiaris eccleſiæ* Romanæ *conſuetudo in tuendo præciſe ſeptenario diaconorum numero.* 15

CAPVT

CAPVT TERTIVM
De acoluthis.

§. I. *Acoluthi ordo erant eccleſiæ* latinæ *peculiaris, nec vlli ſcriptori* græco *quatuor prioribus ſæculis memoratus.* p. 16
§. II. *Illorum ordinatio & officium.* ibid.
§. III. *Etymologia huius nominis.* 17
§. IV. *Num acoluthi iidem ſint, qui* deputati & ceroferarii *recentiorum ſæculorum.* ibid.

CAPVT QVARTVM
De exorciſtis.

§. I. *Exorciſtæ initio haud peculiarem clericorum ordinem conſtituerunt.* 19
§. II. *Epiſcopi & presbyteri trium primorum ſæculorum ordinarii eccleſiæ exorciſtæ.* 21
§. III. *Quo ſenſu quilibet ſuus ipſius ſit exorciſta.* 22
§. IV. *Exorciſtæ ſæculo tertio extremo certum ordinem conſtituere cœperunt.* 23
§. V. *Eorum ordinatio & officium.* 25
§. VI. *Breuis* energumenorum *ipſorumque nominum & ſtationum in eccleſia enarratio.* 26
§. VII. *Exorciſtis potiſſimum eorum cura commiſſa.* 27
§. VIII. *Officia exorciſtarum reſpectu catechumenorum.* 28

CAPVT QVINTVM
De lectoribus.

§. I. *Lectorum ordo non inſtitutus ante ſæculum tertium.* 29
§. II. *A quibus ſcripturæ, ante inſtitutum hunc ordinem, in eccleſia lectæ fuerint.* 30
§. III. *Modus ordinandi lectores.* 32
§. IV. *Ipſorum ſtatio & functio in eccleſia.* 33
§. V. *Aetas, qua quis lector ordinari potuit.* 34

Digitized by Google

CAPVT SEXTVM
De oſtiariis ſeu ianitoribus.

§. I. *Nulla huius ordinis mentio ad tertium vſque quartumue ſaeculum facta.* p. 35
§. II. *Modus eos ordinandi in eccleſia latina.* 36
§. III. *Eorum officium & functio.* 37

CAPVT SEPTIMVM
De pſalmiſtis ſeu cantoribus.

§. I. *Cantores a lectoribus diſtinctus fuerunt ordo in antiqua eccleſia.* 38
§. II. *Ipſorum inſtitutio & officium.* 39
§. III. *Cur vocati ὑποβολεῖς.* 40
§. IV. *Quodnam genus ordinationis habuerint.* 41

CAPVT OCTAVVM
De copiatis ſiue foſſariis.

§. I. Copiatae *ſiue* foſſarii *primitiuae eccleſiae clericis adnumerati.* 42
§. II. *Tempore* Conſtantini *primum inſtituti.* 44
§. III. *Cur* decani & collegiati *dicti.* ibid.
§. IV. *Eorum officium & priuilegia.* 45

CAPVT NONVM
De parabolanis.

§. I. Parabolani *a quibusdam inter clericos relati.* 47
§. II. *Eorum conſtitutio & officium.* ibid.
§. III. *Ratio nominis* parabolanorum. 49
§. IV. *Leges & regulae quaedam ad vitam & mores eorum attinentes.* 50

CAPVT DECIMVM
De catechiſtis.

§. I. Catechiſtae *non diſtinctus clericorum ordo, ſed ex quouis alio ordine electi.* 51
§. II. *Lectores nonnumquam catechiſtae facti.* 53
§. III. *Cur vocati ſint a quibusdam* graecis *ſcriptoribus* ναυτολόγοι. ibid.
§. IV.

Digitized by Google

§. IV. *Num omnes catechiſtæ publice in eccleſia docuerint.* p. 54
§. V. *De ſucceſſione in ſchola catechetica* Alexandrina. 56

CAPVT VNDECIMVM

De eccleſiecdicis & defenſoribus, ſeu ſyndicis eccleſiæ.

§. I. *Quinque genera* defenſorum *notantur, quorum duo tantum ad eccleſiam ſpectant.* 58
§. II. *De* defenſoribus pauperum. 59
§. III. *De* defenſoribus eccleſiæ, *eorum officio & functione.* ibid.
§. IV. *De eorum natura & qualitate. Vtrum clerici fuerint an laici.* 61
§. V. Ἔκδικοι *&* ἐκκλησιέκδικοι *inter* græcos *iidem cum eccleſiæ* latinæ *defenſoribus.* 63
§. VI. Cancellarii *&* defenſores *vni iidemque in eccleſia primitiua,* 64
§. VII. *Num defenſorum officium idem fuerit quod hodiernorum noſtrorum cancellariorum officium?* 66

CAPVT DVODECIMVM

De oeconomis.

§. I. Oeconomi *ſeculo quarto inſtituti. Inſtitutionis eorum cauſſæ.* 67
§. II. *Semper ex clero eligendi.* 69
§. III. *Officium eorum, curam redituum eccleſiæ gerere, ſpeciatim ſede epiſcopali vacante.* 70
§. IV. *Conſenſus clericorum in eorum electione neceſſarius.* ibid.

CAPVT DECIMVM TERTIVM

Breuis narratio de quibusdam aliis inferioribus miniſtris in eccleſia.

§. I. *De* Παραμοναρίοις *ſeu* manſionariis. 71
§. II. *De* cuſtodibus eccleſiarum *&* cuſtodibus locorum ſanctorum; *& quomodo hi ab ſe inuicem fuerint diſtincti.* 72
§. III. *De* ſceuophylacibus *ſiue* ceimeliarchis. 73
§. IV. *De* hermeneutis *ſeu interpretibus.* 74
§. V. *De notariis.* 75
§. VI. *De* apocriſariis *ſeu reſponſalibus.* 77

LIBER QVARTVS
De electione & ordinatione clericorum & præcipuis ordinandorum qualitatibus.

CAPVT PRIMVM
De diuerſis homines ad miniſterium eccleſiaſticum deſignandi modis, apoſtolico & priſco eccleſiæ æuo vſitatis.

§. I. *Quatuor diuerſi modi homines ad miniſterium deſignandi. De primo modo per ſortes.* p. 80

§. II. *Secundus modus primitiarum ex conuerſis gentilibus ſelectione.* 82

§. III. *Tertius modus per ſpeciale ſpiritus ſancti mandatum.* 83

§. IV. *Quartus modus per communia ſuffragia & electionem.* 89

CAPVT SECVNDVM
Specialior antiquæ methodi & ritus clericos eligendi enarratio.

§. I. *Diuerſæ virorum doctorum opiniones de plebis in electionibus clericorum poteſtate.* 90

§. II. *In epiſcopi cuiusdam electione populus æqualem cum clero inferiore habebat poteſtatem.* 96

§. III. *Hæc poteſtas non mere teſtimonialis ſed iudicialis erat & vim habebat electionis.* 97

§. IV. *Teſtimonia de hac poteſtate e quibusdam vetuſtis regulis ac conſuetudinibus petita.* Primum *quidem, quod nullus epiſcopus vlli plebi orthodoxæ inuitæ obtrudi debuerit.* 98

§. V. Secundo: *Hoc porro exemplis confirmatur epiſcoporum, qui contra ipſam animi ſui propenſionem ad ſuffragia plebis ſe conformarunt.* 99

§. VI. Tertio: *Ex ratione ſuffragandi & eligendi, quam populus inibat.* 100

§. VII. Quarto: *Ex vſu & officio interuentorum.* ibid.

§. VIII. Quinto: *Ex conſuetudine illa, qua populus homines correptos vi quadam illata epiſcopo ordinandos exhibuit.* 104

§. IX.

§. *IX.* Sexto: *Ex appellatione parentum, qua nonnulli epiſcopi ex quodam vrbanitatis officio populum ſuum hoc intuitu ſalutarunt.* ibid.
§. *X. Quam poteſtatem in presbyterorum deſignatione habuerit populus.* 105
§. *XI. An concilium* Nicænum *hac in re quidquam immutauerit.* ibid.
§. *XII. Exceptiones quædam generalis iſtius regulæ.* Primo: *Si maxima eccleſiæ pars eſſet hæretica vel ſchiſmatica.* 108
§. *XIII.* Secundo: *Si epiſcopi ordinarentur pro locis diſſitis vel nationibus barbaris.* 109
§. *XIV.* Tertio: *Si quis interuentor vel alius aliquis epiſcopus ſine ſynodi prouincialis conſenſu ſemetipſum in ſedem aliquam intruderet.* 110
§. *XV.* Quarto: *Si in factiones diuiſionesque ſciſſus eſſet populus.* 111
§. *XVI.* Quinto: *Imperatores interdum ſuam interponebant auctoritatem, vt tumultibus in ſimilibus caſibus occurrerent.* 112
§. *XVII.* Sexto: *Populus nonnumquam ad vnum aliquem ex tribus, quos epiſcopi nominauerant, eligendum adſtrictus erat.* 113
§. *XVIII.* Septimo: *Legibus* Iuſtiniani *electiones optimatibus confirmatæ, inferiore plebe prorſus excluſa.* 114
§. *XIX. Quomodo & quando principes ac patroni præcipuam electionis poteſtatem nacti ſint.* 115

CAPVT TERTIVM

De examinatione & qualitatibus eorum, qui ad officium aliquod clericale ordinandi erant in eccleſia primitiua. Et primum quidem de eorum fide & moribus.

§. *I. Triplex diſquiſitio de ordinandis inſtituta I. ratione fidei. II. ratione morum. III. ratione externi ſtatus & conditionis eorum.* 118
§. *II. Regula ac methodus in fidem & eruditionem eorum inquirendi.* 119
§. *III.* Syneſii *ordinatio, quæ a præſcripta regula deflexit, conſideratur.* 120
§. *IV. De moribus ordinandorum curate inſtituta inquiſitio.* 122

§. *V. Cur nullum peregrinum in extranea quadam eccleſia ordinari oportuerit.* p.123
§. *VI. Nec vllum, qui publicam pœnitentiam in eccleſia egiſſet.* ibid.
§. *VII. Nullum homicidam, nullum adulterum, nullum, qui tempore perſecutionis fidem abnegauerat, ordinari licebat.* 126
§. *VIII. Nullum feneratorem vel hominem ſeditioſum.* 131
§. *IX. Neque eum, qui ſemetipſum aliquo corporis ſui membro voluntarie truncaſſet.* ibid.
§. *X. Tantummodo de criminibus poſt baptiſmum commiſſis reſpondere debebant, qui ad ordinationem admittendi erant.* 135
§. *XI. Excepto, ſi quid in ipſo eorum baptiſmo regulæ minus conuenienter factum eſſet. Et quod ad baptiſmum attinet clericorum.* 136
§. *XII. Nec non ad baptiſmum ab hæreticis datum.* 137
§. *XIII. Nullum ordinari licebat, niſi qui omnem familiam ſuam chriſtianos catholicos feciſſet.* 139
§. *XIV. Quam rationem inierint veteres ad præuertendum promotiones* Simoniacas. 140

CAPVT QVARTVM

De requiſitis ordinandorum ratione externi ipſorum ſtatus & conditionis in mundo.

§. *I. Nullum militem ordinari fas erat.* 141
§. *II. Nec vllum ſeruum vel libertum ſine domini conſenſu.* 145
§. *III. Nec vllum ex ciuili ſocietate, vel ſodalitio opificum, qui apud rempublicam locatas habebant operas.* 146
§. *IV. Neque vllum ex imperii* Romani *curialibus, ſiue decurionibus.* 147
§. *V. Nec vllum procuratorem, vſque dum officium eius exſpiraſſet.* 150
§. *VI. Cauſſidicis ordinatio denegata in eccleſia* Romana. 151
§. *VII. Nec non energumenis, ſcenicis, comœdis aliiſque nonnullis, in omnibus eccleſiis.* 152

CAPVT

CAPVT QVINTVM

De digamia & cælibatu ſigillatim, & de legibus, quas de vtroque, ratione veterum clericorum, eccleſia ſtatuit.

§. I. *Nullum digamum ex præſcripto apoſtoli ordinari licebat.* p. 153

§. II. *Tres diuerſæ opiniones inter veteres de digamis, I. Quod omnes, qui ſecundas nuptias poſt baptiſmum celebraſſent, tamquam digami ab ordinibus eccleſiæ prohibendi eſſent.* ibid.

§. III. *II. Alii hanc regulam ad omnes, qui vel ante vel poſt baptiſmum bis coniugium inierant, extendebant.* 155

§. IV. *III. Maxime probabilis eorum opinio, qui apoſtolum per digamos polygamos & tales, qui poſt diuortium aliam vxorem duxiſſent, intelligere exiſtimarunt.* 156

§. V. *Nullum cælibatus votum a clericis, tamquam ordinationis ſuæ conditio, tribus prioribus ſæculis requiſitum.* 158

§. VI. *Contrariarum opinionum vanitas.* 162

§. VII. *Clericis ſua libertas relicta a concilio* Nicæno. 163

§. VIII. *Et ab aliis iſtius æui conciliis.* 164

CAPVT SEXTVM

De priſcorum clericorum ordinatione & legibus inibi generatim obſeruatis.

§. I. *Statuta eccleſiæ auribus clerici inculcari oportebat, antequam epiſcopus eum ordinaret.* 168

§. II. *Nullum clericum* ἀπολελυμένως *licebat ordinari.* 170

§. III. *Exceptiones huius regulæ admodum raræ.* 171

§. IV. *Nulli epiſcopo alienum clericum, niſi conſentiente eius epiſcopo, licebat conſecrare.* 173

§. V. *Nulli epiſcopo permiſſum erat, vt in aliena diœceſi aliquem ordinaret.* 175

§. VI. *Quatuor ſolemnium temporum ordinationis origo.* 177

§. VII. *Ordinationes quolibet hebdomadis die indiſcriminatim factæ per tria priora ſæcula.* 180

§. *VIII. Cærimonia iſta tempore oblationis in ſacris matutinis peragi ſolita.* p.181
§. *IX. Eccleſia vnicus legitimus ordinationis locus.* 182
§. *X. Ordinatio flexis coram altari genibus recepta.* 183
§. *XI. Ad impoſitionem manuum & preces data.* 184
§. *XII. Signum crucis in ordinatione vſurpatum.* 186
§. *XIII. Nulla autem vnctio vel ritus tradendi inſtrumenta in presbyterorum & diaconorum manus adhibitus.* ibid.
§. *XIV. Ordinationes oſculo pacis finitæ.* 187
§. *XV. Dies ordinationis epiſcopi anniuerſaria ſolemnitate celebratus.* 188

CAPVT SEPTIMVM
De coactis & iteratis ordinationibus.

§. *I. Coactæ ordinationes in eccleſia primitiua creberrimæ.* 189
§. *II. Nulla excuſatio hoc in caſu accepta, niſi quis forte iureiurando, ſe ordinari nolle, conteſtatus eſſet.* 191
§. *III. Hæc conſuetudo poſtmodum legibus imperialibus & canonibus eccleſiaſticis prohibita.* 192
§. *IV. Epiſcopus tamen inuitus ordinatus ſtationem ſuam relinquendi non habebat priuilegium.* 193
§. *V. Ordinationes iteratæ generatim damnatæ.* 194
§. *VI. Conditio a* Cæciliano Donatiſtis *oblata examinatur.* 195
§. *VII. Schiſmatici nonnumquam iterum ordinati.* 196
§. *VIII. Hæretici etiam redeuntes ad eccleſiam in quibusdam locis.* 198

LIBER QVINTVS
De priuilegiis, immunitatibus & reditibus clericorum in eccleſia primitiua.

CAPVT PRIMVM
Exempla quædam reuerentiæ, quam ſibi mutuo exhibuerunt clerici.

§. *I.*

§. I. *Clerici fratribus ſuis, neceſſitate quadam vrgente peregrinantibus, victum præbere debebant.* 202
§. II. *Et indulgere eis honoris cauſſa eucharistiam conſecrandi priuilegium.* 204
§. III. Litterarum formatarum *ſeu commendatitiarum vſus hoc intuitu.* 205
§. IV. *Clerici controuerſias quascumque dirimere inter ſemetipſos debebant.* 207
§. V. *Quæ cura in accipiendis contra epiſcopos & clericos eccleſiæ accuſationibus adhibita fuerit.* 209

CAPVT SECVNDVM

Exempla reuerentiæ clericis a ciuili magiſtratu exhibitæ. Vbi ſpeciatim de eorum exemtione a ſæcularis iudicii in rebus eccleſiaſticis cognitione.

§. I. *Epiſcopi non arceſſendi in iudicium ſæculare ad dicendum teſtimonium.* 213
§. II. *Nec ad dandum iureiurando teſtimonium obligandi, legibus* Iuſtiniani *id fieri prohibentibus.* 214
§. III. *An ſingulare vnius epiſcopi teſtimonium in lege contra multorum aliorum teſtimonia valuerit.* 215
§. IV. *Presbyteri non tormentis, vt alii teſtes, cogendi erant.* 217
§. V. *Clerici ab ordinaria iudicii ſæcularis cognitione in omnibus cauſſis eccleſiaſticis exemti.* 218
§. VI. *Id quod demonſtratur ex legibus* Conſtantini. 219
§. VII. *Et* Valentiniani *atque* Gratiani. 220
§. VIII. *Et* Theodoſii *magni.* 221
§. IX. *Et* Arcadii *&* Honorii. ibid.
§. X. *Et* Valentiniani *tertii &* Iuſtiniani. ibid.
§. XI. *Clerici etiam exemti in leuioribus cauſſis criminalibus.* 222
§. XII. *Non autem in grauioribus cauſſis criminalibus.* 223
§. XIII. *Nec in cauſſis pecuniariis cum laicis.* 225

CAPVT TERTIVM

De clericorum immunitatibus reſpectu tributorum & ciuilium munerum aliarumque moleſtiorum functionum in imperio Romano.

§. I. *Non diuinum ius ab antiquo clero adlegatum, quo a tributis ſemetipſos eximerent.* p. 227
§. II. *Generatim tamen a tributis perſonalibus, ſeu cenſu capitum, exemti erant.* 229
§. III. *Sed ratione agrorum & poſſeſſionum ſuarum non excuſati.* 233
§. IV. *De tributo, quod vocatur* aurum tironicum, equi canonici *&c.* 235
§. V. *Eccleſia iisdem oneribus obnoxia erat, quibus prædia ante eorum donationem ſubiacebant.* 238
§. VI. *De* chryſargyro *ſiue tributo luſtrali & de clericorum huius intuitu immanitate.* 240
§. VII. *De* metato. *Quid per hoc intelligatur, & quod clerici ab eo exemti fuerint.* 244
§. VIII. *De collatione* ſuperindicta *&* extraordinaria. *Clerici ab ea immunes.* 245
§. IX. *Clerici interdum exemti ab officio pecuniam ad viarum publicarum & pontium inſtaurationem contribuendi.* 246
§. X. *Ita etiam a ſic dictis* angariis *&* parangariis, *cæteris.* 247
§. XI. *De tributo, quod vocabatur* denariſmus, vnciæ *&* deſcriptio lucratiuorum: *& quod eccleſia immunis ab eo fuerit.* 249
§. XII. *Clerici ab vniuerſis ciuilibus iisque perſonalibus muneribus exemti.* 250
§. XIII. *Et ab ſordidis muneribus tum patrimonialibus tum perſonalibus.* 251
§. XIV. *Nec non a curialibus ac municipalibus muneribus.* 253
§. XV. *Verum hoc vltimum ad eos clericos, quibus nullæ, niſi quæ ad eccleſiam ſpectabant, poſſeſſiones eſſent, legibus* Conſtantini *reſtrictum.* 255

§. *XVI. Leges* Conſtantini *a ſequentibus imperatoribus in eccleſiæ gratiam paullulum immutatæ.* p. 257

CAPVT QVARTVM
De veterum clericorum reditibus.

§. *I. Diuerſæ certam facultatum ſummam ad alendos clericos comparandi viæ.* Primo: *Oblationes. Quarum aliæ hebdomadales.* 262
§. *II. Aliæ menſtruæ.* 263
§. *III. Hinc mos illæ diuiſionis menſtruæ inter clericos ortus.* 264
§. *IV.* Secundo: *Alii reditus ex agris & poſſeſſionibus eccleſiæ prouenientes.* 265
§. *V. Qui ex* Conſtantini *legibus valde adaucti.* 266
§. *VI. Cuius leges a ſequentibus imperatoribus confirmatæ, non reuocatæ, vt quidam falſo arbitrantur.* 267
§. *VII.* Tertio: *Alia pars redituum eccleſiaſticorum de penſionibus ex ærario imperatorum conſtituta.* 271
§. *VIII.* Quarto: *Martyrum & confeſſorum ſine heredibus mortuorum bona a* Conſtantino *eccleſiæ attributa.* 273
§. *IX.* Quinto: *Bona clericorum ſine heredibus & facto teſtamento defunctorum in eumdem modum conſtituta.* ibid.
§. *X.* Sexto: *Paganorum templa eorumque reditus eccleſiæ interdum dati.* 275
§. *XI.* Septimo: *Ita etiam hæreticorum conuenticula eorumque reditus.* 276
§. *XII.* Octauo: *Bona clericorum eccleſiam relinquentium eccleſiæ attributa.* ibid.
§. *XIII. Inhoneſtæ reditus eccleſiaſticos augendi viæ non approbatæ. Parentum non erat, filios ſuos exheredare, vt eccleſiam heredem conſtituerent.* 277
§. *XIV. Nihil pro ſacramentorum adminiſtratione vel conſecratione eccleſiarum, vel mortuorum ſepultura exigendum erat.* 278
§. *XV. Oblationes populi olim in præcipuis eccleſiæ reditibus poſitæ.* 281

CAPVT

CAPVT QVINTVM

De decimis & primitiis fructuum ſpeciatim.

§. I. *Decimæ antiquitus iure diuino deberi creditæ.* p. 283
§. II. *Cur apoſtolico & proxime inſequuto æuo haud exactæ fuerint.* 284
§. III. *Quo tempore primum in eccleſia generatim conſtitutæ ſint.* 285
§. IV. *Origo primitiarum fructuum & offerendi eas ratio.* 288

CAPVT SEXTVM

De redituum veteris eccleſiæ diſpenſatione & partitione.

§. I. *Reditus totius diœceſeos olim in epiſcopi erant poteſtate.* 290
§. II. *Et ex ipſius cura clericis diuidebantur.* 291
§. III. *Regulæ circa redituum eccleſiaſticorum partitionem obſeruandæ.* 292
§. IV. *In nonnullis eccleſiis omnes clerici in commune viuebant.* 293
§. V. *Mutationes in his rebus factæ, quando eccleſiis parochialibus reditus conſtitui cœperunt.* 294
§. VI. *Reditus vel bona eccleſiaſtica non niſi extraordinaria vrgente neceſſitate alienanda.* 296
§. VII. *Et id quidem communi epiſcopi eiusque clericorum conſenſu, metropolitano vel quibusdam epiſcopis prouincialibus approbantibus.* 299

LIBER SEXTVS

De diuerſis legibus ac regulis, quæ ad munera, vitam & conuerſationem veterum clericorum attinent.

CAPVT PRIMVM

De harum regularum excellentia generatim, deque recti exempli moribus, quos ad earum præſcriptum clerici conformarunt.

§. I. Chri-

§. I. *Chriſtianarum regularum excellentia teſtimoniis gentilium comprobata, ipſisque inuiſa.* p. 300

§. II. *Idea clericorum ex ſcriptoribus chriſtianis.* 302

§. III. *Exceptiones quædam ſpecialiores bonæ eorum exiſtimationi, quam generatim habebant, non derogant.* 304

§. IV. *Catalogus quorumdam veterum ſcriptorum, qui de officiis clericorum expoſuerunt.* 306

CAPVT SECVNDVM

De legibus ad vitam & conuerſationem priſcorum clericorum reſpicientibus.

§. I. *Eximia puritas in clericis præ ceteris hominibus requiſita. Huius rei cauſſæ.* 307

§. II. *Cenſuræ eccleſiaſticæ in ipſos, quam vllos alios, ſeueriores.* 311

§. III. *Quænam crimina deiectione de honoris gradu punita fuerint, nimirum furtum, homicidium, periurium, fraus, ſacrilegium, fornicatio & adulterium.* 313

§. IV. *Lapſus etiam perſecutionis tempore.* 314

§. V. *Et ebrietas atque alea.* 316

§. VI. *Pecuniæ datio in quæſtum & fenerationem. Huius criminis natura inueſtigatur.* 318

§. VII. *De hoſpitalitate clericorum.* 324

§. VIII. *De eorum frugalitate & rerum humanarum contemtione.* 326

§. IX. *An clerici ad renuntiandum bonis ſuis temporalibus vlla lege obligati fuerint.* 329

§. X. *Quanto ſtudio cauerint, ne lingua in alicuius offenſionem incurrerent.* 332

§. XI. *De eorum ſtudio vitandi ſuſpicionem mali.* 334

§. XII. *Leges ad hanc materiam ſpectantes.* 336

§. XIII. *De ἀγαπηταῖς & συνεισάκτοις, deque legibus eccleſiaſticis contra illas factis.* 337

§. XIV. *Maleuolæ & ineuitabiles ſuſpiciones contemnendæ.* 341

CAPVT TERTIVM

De legibus, quæ magis ſpeciatim ad officiorum & functionis clericorum exercitium ſpectant.

§. *I. Clericos in ſtudiis ac litteris adſidue verſari oportebat.* p.342
§. *II. Nulla excuſatio, tamquam iuſta apologia, in contrarium admiſſa.* 345
§. *III. Præcipuum eorum ſtudium in ſacrarum litterarum & probatorum ſcriptorum ac canonum eccleſiæ tractatione verſari debebat.* 348
§. *IV. Quatenus librorum gentilium & hæreticorum lectio permiſſa fuerit.* 350
§. *V. De ipſorum pietate ac deuotione in publicis ad Deum acceſſionibus.* 354
§. *VI. Pœna eorum, qui cotidianum eccleſiæ miniſterium negligebant.* 356
§. *VII. Regulæ de concionibus ad ædificationem habendis.* 357
§. *VIII. De eorum fidelitate, diligentia ac prudentia in priuatis hominum congreſſibus ac colloquiis.* 360
§. *IX. De prudentia & probitate in componendis minus neceſſariis controuerſiis in eccleſia.* 367
§. *X. De eorum zelo & animi magnitudine in defendenda veritate.* 370
§. *XI. De ipſorum obligatione ad tuendam eccleſiæ vnitatem: & de pœnis eorum, qui in hæreſin vel ſchiſma aliquod prolapſi fuerant.* 377

CAPVT QVARTVM

De quibusdam aliis legibus & regulis, quæ priorum iſtarum quædam quaſi ſepimenta & propugnacula fuerunt.

§. *I. Nulli clerico ſtationem ſuam ſine idoneis rationibus & venia deſerere vel relinquere licebat.* 381
§. *II. In quibusdam tamen caſibus muneris abdicatio permiſſa.* 382

§. III.

§. III. Et nonnumquam canonica quædam penſio in illis caſibus inda-
ta. p.

§. IV. Nulli clerico ex diœceſi alia in aliam ſine proprii epiſcopi con-
ſenſu ac litteris dimiſſoriis commigrare licebat.

§. V. Leges contra clericos βαγαντὰς, ſiue ambulantes.

§. VI. Leges contra epiſcoporum de ſede alia in aliam translationes qu-
admodum limitari & intelligi debeant.

§. VII. Leges adſiduam clericorum in loco domicilii ſui præſenti-
requirentes.

§. VIII. De plurium eccleſiarum vſurpatione & de legibus con-
eam factis.

§. IX. Leges, quæ clericos ſæcularia negotia ac officia in ſe recip-
prohibent.

§. X. Leges, quæ clericos tutores vel curatores fieri vetant.

§. XI. Leges, quæ ipſos a fideiuſſione pro aliis & defenſione cau-
rum coram tribunali, ſuo ipſorum vel eccleſiarum ſuar-
nomine ſuſcipienda, deſiſtere iubent.

§. XII. Leges, quibus ſæculares negotiationes exercere & mercatur-
facere prohibentur. ib.

§. XIII. Quasnam limitationes & exceptiones iſtæ leges adm-
rint.

§. XIV. Leges ad externam eorum conuerſationem reſpicientes.

§. XV. Leges de eorum habitu præcipientes.

§. XVI. Tonſura veterum ab ea, quæ in Romanenſi eccleſia nunc
omnino diuerſa fuit.

§. XVII. De corona clericali, & cur clerici vocati fuerint coronati.

§. XVIII. An clerici veſtitu ſuo ab laicis diſtincti fuerint.

§. XIX. Specialior de birro & pallio narratio.

§. XX. De colobio, dalmatica, caracalla, hemiphorio &
nea.

d 2 CAP.

CAPVT QVINTVM

Obſeruationes quædam ad hactenus dicta. Concluſio cum adlocutione ad clerum præſentis eccleſiæ.

§. *I.* Obſeruatio prima: *Non omnes leges & regulas veteris eccleſiæ a præſenti eccleſia eiusque clericis obſeruari, neceſſe eſt.* 426
§. *II.* Obſeruatio ſecunda: *Quædam veteris eccleſiæ regulæ præſtantiſſimum vſum habituræ eſſent, ſi iuſta & legitima auctoritate reuiuiſcerent.* 427
§. *III.* Obſeruatio tertia: *Ad quasdam antiquæ eccleſiæ leges ſeſe conformare poſſent clerici, licet non ſint præſentis eccleſiæ leges.* 428
§. *IV.* Obſeruatio quarta: *De magnorum exemplorum vi ac efficacitate, & de legibus perpetuæ obligationis.* 429
§. *V.* *Specialiores quædam regulæ obſeruandæ commendantur.* Primum *quidem eæ, quæ ad antiquam homines in miniſterium eccleſiæ educandi methodum ſpectant.* 431
§. *VI.* Secundo: *Ipſorum regulæ de examinandis candidatorum miniſterii qualitatibus.* 434
§. *VII.* Tertio: *Ipſorum regulæ de priuatis clericorum congreſſibus ac colloquiis cum aliis, deque priuatæ diſciplinæ exercitio.* 435
§. *VIII.* Quarto: *Ipſorum regulæ de publicæ diſciplinæ exercitio in delinquentes clericos, qui de facinore quodam indignitatis ac offenſionis pleno eſſent conuicti.* 437
§. *IX.* Iuliani *conſilium de reformandis ſacerdotibus gentilibus ad primitiuorum clericorum regulas argumentum eſt, ad ſtudium noſtrum hoc tempore excitandum aptiſſimum.* 438
§. *X.* *Concluſio cum adlocutione ad clerum præſentis eccleſiæ.* 443

ORIGI-

I. N. I.

ORIGINVM ECCLESIASTICARVM

LIBER TERTIVS

DE INFERIORIBVS CLERICORVM ORDINIBVS IN ECCLESIA PRIMITIVA.

CAPVT PRIMVM

DE PRIMA INFERIORVM ORDINVM ORIGINE, NVMERO ET VSV: ET QVOMODO A SVPERIORIBVS EPISCOPORVM, PRESBYTERORVM ET DIACONORVM ORDINIBVS DISTINCTI FVERINT.

§. I.

Ordines inferiores non apoſtolicæ ſed eccleſiaſticæ tantum eſſe inſtitutionis, contra Baronium & *concilium* Tridentinum *probatur.*

POſteaquam libro vltimo de ſuperioribus clericorum ordinibus in primitiua eccleſia diſſeruimus, de illis nunc agere inſtituimus, qui vulgo *ordines inferiores* appellantur. Et heic primum in o-

Digitized by Google

riginem & numerum eorum inquirendum eſt. BARONIVS [a] & concilium *Tridentinum* [b], duo illa magna eccleſiæ *Romanenſis* oracula, vbi de eorum ortu & numero loquuntur, admodum confidenter ſtatuunt, quod præciſe quinque fuerint, nimirum *hypodiaconi*, *acoluthi*, *exorciſtæ*, *lectores* & *oſtiarii*, & omnes ab apoſtolis inſtituti. Quam ipſorum ſententiam non tantum BELLARMINVS [c] & vulgares quique iſtius partis ſcriptores ſequuntur, ſed SCHELSTRATVS etiam [d], qui vtpote maiori luce colluſtratus

(a) Baron. an. XLIV. n. LXXVIII. Ignatius eiusmodi numerat eccleſiaſticos ordines & officia, ſic ſcribens ad Antiochenos: *Saluto*, inquit, *ſanctum presbyterorum collegium*, *ſaluto ſacros diaconos;* & paullo poſt: *Saluto hypodiaconos*, *lectores*, *cantores*, *ianitores*, *laborantes*, *exorciſtas*, *confeſſores: ſaluto cuſtodes ſacrorum veſtibulorum* &c. hæcque omnia miniſteria ex *apoſtolica inſtitutione fluxiſſe*, ſatis demonſtrat, dum ſuperius eosdem Antiochenos alloquutus, hæc ait: *Pauli & Petri fuiſtis diſcipuli: ne perdatis depoſitum.* Porro Ignatius inter illa non ordines tantum, ſed & officia quædam recenſuit eccleſiaſtica, nempe *cantorum* & *laborantium*.

(b) Concil. Trident. ſeſſ. XXIII. cap. II. Ab ipſo eccleſiæ initio ſequentium ordinum nomina, atque vniuscuiusque eorum propria miniſteria, *ſubdiaconi*, ſcilicet, *acolythi*, *exorciſtæ*, *lectoris* & *oſtiarii* in vſu fuiſſe cognoſcuntur. It. Catechiſm. ad parochos tit. de ſacramento ordinis p. 228. (p. 275. n. XXIV. edit. Lugdun. an. MDCLXXXII.) Docendum igitur erit, hoſce omnes ordines ſeptenario numero contineri, ſemperque ita a catholica eccleſia traditum eſſe, quorum nomina hæc ſunt, *oſtiarius*, *lector*, *exorciſta*, *acolythus*, *ſubdiaconus*, *diaconus*, *ſacerdos*.

(c) Bellarm. de clericis lib. I. c. XI. tot.

(d) Schelſtrat. Concil. Antioch. Reſtitut. Diſſert IV. c. XVII. art. II. p. 519. 520. Ioannes Morinus exercitatione XIV. acturus de minoribus ordinibus ſecundum Græcos capite 1. hunc titulum præfigit: *Demonſtratur, ab annis mille ſupra centum nullam fuiſſe apud orientales trium minorum ordinum memoriam. Immo hoc ſilentium extendi poſſe ad tempora apoſtolis vicina.* Per tres illos ordines a græcis ſublatos intelligit oſtiariorum, exorciſtarum & acolythorum. *Vna*, inquit, *eſt illis ordinatio nempe lectoris*, *& ſi quis curioſius agere velit*, *duas illis tribuet*, *cantoris nimirum & lectoris iam citati.* Hoc autem vt probet, extendi poſſe ad tempora apoſtolis vicina, producit liturgiam antiquam S. Marco tributam, quæ tres ordines minores omittit: *Memento etiam vbique degentium orthodoxorum epiſcoporum*, *presbyterorum*, *diaconorum*, *ſubdiaconorum*, *lectorum*, *cantorum*, *monachorum*, *viduarum*, *laicorum.* Canonem item LXIX. Apoſtolorum: *Si quis epiſcopus*, *aut presbyter*, *aut diaconus*, *aut hypodiaconus*, *aut lector*, *aut cantor ſanctam quadrageſimam non ieiunarit*, *vel quartam*, *vel paraſceuen*, *deponitor.* Conſtitutiones Clementis lib. VIII. capitis XXXI. adferentes duntaxat gradus presbyterorum, diaconorum hypodiaconorum, lectorum aut cantorum & diaconiſſarum. Demum S. Ephrem Conſtantini magni temporibus in ſermone paræoe-

per

per nebulam, ante aliorum oculos obuerſantem, proſpicere poterat. BONA *cardinalis* [e] hypodiaconos a reliquis diſtinguit. Is aperte fatetur, acoluthos, exorciſtas, lectores & oſtiarios non eſſe inſtitutionis apoſtolicæ, vti quidem recentiores ſcholaſtici dictitent: de *ſubdiaconis* autem prorſus idem cum illis ſentit, *Subdiaconorum*, inquiens [f], *licet expreſſa mentio in ſacris litteris non reperiatur, eorum tamen inſtitutio vel ad Chriſtum, vt recentiores ſcholaſtici exiſtimant, vel ad apoſtolos referenda eſt.* Scriptores *Gallicani* non generatim adeo tenaces ſunt huius opinionis, vtpote qui patrum *Tridentinorum* decreta fide implicita ſe recipere numquam iurauerunt; ſed eorum multi ingenue fatentur, quod inferiorum ordinum origo ſoli eccleſiaſticæ inſtitutioni debeatur. MORINVS [g] probare ſatagit, non fuiſſe inter *Græcos* proxima ab apoſtolis ætate eiusmodi ordinem, qualis fuit *acoluthorum, exorciſtarum* & *oſtiariorum;* neque SCHELSTRATVS illius argumenta conuellit, licet ea confutare præ ſe ferat. DVARENVS [h] tales ordines ab initio in primitiua eccleſia fuiſſe, negat. COTELERIVS [i] eorum originem obſcuritate prorſus inuolutam, neque de eorum vllo apud IGNATIVM vel alium quempiam vetuſtum ſcriptorem ante CYPRIANVM & TERTVLLIANVM mentionem factam eſſe, fatetur. Itaque HABERTVS [k] *Conſultius*, inquit, *meo quidem iudicio ordines hierarchicis inferiores ipſamque adeo hypodiaco-*

tico de ſecundo domini aduentu; *Tunc clerici ab aliis diuidentur clericis, epiſcopi ab epiſcopis, diaconi ab aliis diaconis, & ſubdiaconi cantores atque lectores a ſe inuicem,* Verum miror, Ioannem Morinum ex hiſce teſtimoniis probare conatum, ſilentium trium ordinum extendi poſſe ad tempora apoſtolis vicina &c.

(e) Bona Rer. Liturg. lib I, c. XXV. n. 17. Acolythos, exorciſtas, lectores & oſtiarios, ab apoſtolis vel ab immediatis eorum ſucceſſoribus inſtitutos, doctores ſcholaſtici adſerunt, ſed non probant.

(f) Bona ibid. n. 16.

(g) Morin. de ordinat. exercitat. XIV. c. I. tot. p. 188 -- 192. conf. not. (d).

(h) Duaren. de miniſter. & beneficiis eccleſiaſt. lib. I. c. XIV. In veteri eccleſia non erat hæc munerum diſtinctio, quæ poſtea in vſum venit, vt alii oſtiarii dicerentur, alii lectores, exorciſtæ, aut acolythi, ſed diaconorum hypodiaconorumque munere coniuncta erant hæc omnia.

(i) Coteler. not. in conſtitut. apoſt. lib. II. c. XXV. Quo poſt apoſtolos tempore minores ordines, diaconatu inferiores, cœperint in eccleſia inſtitui, adeo obſcuritate inuoluitur, vt nulla poſſit certa coniectura deprehendi atque explicari.

(k) Habert. Archieratic. Part. V. obſeruat. I. p. 48.

ni & a ſacramentorum vſu expungere & ad inſtitutionem duntaxat eccleſiaſticam cum antiquis theologis referre. Per antiquos theologos intelligit ſcholaſticos, qui generatim idem olim ſtatuerunt. Ad PETRVM LOMBARDVM quod attinet, qui inter eos facile princeps eſt, ipſe declarat [*l*], quod eccleſia primitiua non habuerit ordines presbyterorum & diaconorum ordinibus inferiores; nec apoſtolus de vllo alio præceperit; ſed quod ipſa eccleſia ſæculis ſubſequutis hypodiaconos & acoluthos inſtituerit. Et hæc etiam THOMAE AQVINATIS [*m*], AMALARII FORTVNATI [*n*] multorumque aliorum eſt opinio. Ipſe SCHELSTRATVS [*o*] fatetur, fuiſſe hanc duorum paparum VRBANI II. & INNOCENTII III. ſententiam,

(*l*) Lombard. Sent. lib. IV. Diſtinct. XXIV. p. 348 Hos ſolos primitiua eccleſia legitur habuiſſe, & de his ſolis præceptum apoſtoli habemus. Subdiaconos vero & acolythos procedente tempore eccleſia ſibi conſtituit.

(*m*) Aquin Supplem. Part. III. Quæſt. XXXVII. Art. II. Reſp. ad 2dum. In primitiua eccleſia propter paucitatem miniſtrorum omnia inferiora miniſteria diaconibus committebantur, vt patet per *Dionyſium cap. III. eccleſ. hierarchiæ*, vbi dicit: *Miniſtrorum alii ſtant ad portas clauſas, alii aliud proprii ordinis operantur; alii autem ſacerdotibus proponunt ſuper altare ſacrum panem & benedictionis calicem.* Nihilominus erant omnes prædictæ poteſtates, ſed implicite, in vna diaconi poteſtate. Sed poſtea ampliatus eſt cultus diuinus, & eccleſia quod implicite habebat in vno ordine, explicite tradidit in diuerſis.

(*n*) Amalar. de offic. eccleſ. lib. II. c. VI. (Tom. VI. Biblioth. SS. Patr. p. 933) Notandum eſt, eos ordines, qui potiſſimum neceſſarii ſunt in eccleſia, apoſtolum Paulum denominaſſe & eorum mores depinxiſſe, ſine quibus non poteſt rite immolatio altaris celebrari, ſcilicet ſine ſacerdote & diacono. Vt ſine retractatione ſacerdos vigilet circa hoſtias, neceſſarius eſt diaconus, ad miniſtranda ea, quæ neceſſaria ſunt ſacerdoti: *cæteri ordines his adiecti ſunt.* Creſcente eccleſia creuit officium eccleſiaſticum: vt multitudini eccleſiæ ſubueniri poſſet, *adiiciuntur inferiores* in adiutorio præpoſitorum.

(*o*) Schelſtrat. de Concil. Antioch. p 514 515. Scio Vrbanum ſecundum in ſynodo Beneuentana apud Iuonem in decreto parte 5 c. 72. ſtatuiſſe: *Nullus in epiſcopatum eligatur, niſi in ſacris ordinibus religioſe viuens inuentus eſt, ſacros autem ordines dicimus diaconatus, presbyteratus. Hos ſiquidem ſolos primitiua eccleſia legitur habuiſſe: ſuper his ſolis præceptum apoſtoli habemus. Subdiaconi vero, quia & ipſi altaribus adminiſtrant, opportunitate exigente concedimus ſed rariſſime, ſi tamen ſpectatæ ſint religionis & ſcientiæ &c.* Et Innocentium tertium hæc ita interpretatum fuiſſe in epiſtola ad Mutinenſem epiſcopum relata per Gregorium papam IX. libro I. decret. tit. XIV. c. IX. *quod Vrbanus ad ſtatum primitiuæ eccleſiæ ſe referens, (in quo ſubdiaconatus ordo ſacer minime dicebatur) inſtituit, vt de ſubdiacono (niſi vtilitatis cauſſa &c.) non poſſet electio celebrari.* Et ipſum Innocentium addidiſſe: *vt ſubdiaconus in epiſcopum valeat libere eligi, ſicut diaconus vel ſacerdos &c.*

quod

quod *ſubdiaconorum* ordo in primitiua eccleſia inter ſacros ordines relatus non fuerit. Erat quidem inferior ordo ſæculo tertio, ſed ſacri ſiue ſuperioris ordinis appellatione ab eccleſia ad duodecimum vſque ſæculum non dignatus, vbi, quemadmodum MENARDVS e quodam PETRI CANTORIS [*p*] eius ſæculi ſcriptoris, codice MSCto refert, hoc titulo nouiſſime fuit ornatus: hoc eſt tempore, quo epiſcopi & presbyteri pro vno tantum ordine haberi cœperunt, certæ cuidam hypotheſi, *Romanenſi* eccleſiæ propriæ, commodandi cauſſa, *hypodiaconorum* ordo ad ſuperioris ordinis dignitatem increuit. Et cum eccleſia primitiua epiſcoporum, presbyterorum & diaconorum ordines pro tribus ſuperioribus ordinibus habere conſueuiſſet, eccleſia *Romana* nunc alia loquendi ratione vtens, presbyterorum, diaconorum & hypodiaconorum ordines, tres ſuperiores ordines vocare incipiebat: ita vt hic vltimus ſuperior quidem ordo fieret, qui ſæculis aliquot ante inferior tantum, & initio nullus plane, ordo fuerat. Ad teſtimonia quod attinet, quæ ab SCHELSTRATO poſt BELLARMINVM & BARONIVM adlegantur, vt inferiores ordines ab apoſtolis inſtitutos eſſe, probent, nullius hac in re auctoritatis ſunt, nullius ponderis. Epiſtolam nomine IGNATII ad *Antiochenos* exaratam & conſtitutiones CLEMENTI ROMANO tribui ſolitas, e quibus ſolis teſtimonia in hac materia adferri ſolent, non genuina eorum, ſed multo recentiorum auctorum ſcripta eſſe, nunc quidem in vulgus notum eſt. Vt adeo, antequam meliora argumenta proferantur, æquum rectumque ſit concludere, quod hi inferiores ordines non apoſtolicæ ſed eccleſiaſticæ tantum conſtitutioni originem ſuam debeant.

§. II.

Non certus aliquis eorum numerus in eccleſia primitiua.

Et hoc porro non tantum ex plerorumque veterum ſcriptorum ſilentio, ſed etiam ex narrationibus illorum, qui de ipſis ſtatim poſt eorum inſtitutionem loquuntur, demonſtrari poteſt. Nam etſi eccleſia *Romana* eos præciſe quinque numero eſſe ſtatuit, in antiqua tamen eccleſia talis regula haud fuit;

(*p*) Pet. Cantor de verbo munifico ap Hug. Menard. p. 280. (citante Schelſtrat. p. 515.) Prima manus inpoſitio debetur diaconibus ordinandis: *de nouo enim inſtitutum eſt, ſubdiaconatum eſſe ſacrum ordinem.*

aliæ enim narrationes de pluribus quam quinque, aliæ de paucioribus loquuntur; id quod, eos non apoſtolicæ inſtitutionis eſſe, arguit. Auctor ſub nomine IGNATII [q] ſex præter *acoluthos* numerat, nimirum *hypodiaconos*, *lectores*, *cantores*, *oſtiarios*, *copiatas & exorciſtas*. Auctor conſtitutionum ſub nomine CLEMENTIS ROMANI [r] quatuor tantum ex his ordinibus recenſet, videlicet, *hypodiaconos*, *lectores*, *pſaltes* & *oſtiarios*. Nam *copiatarum* vel *acoluthorum* nullam facit mentionem: & licet de *exorciſtis* loquatur, tamen eccleſiaſticum ordinem fuiſſe verbis expreſſis [s] negat. Canones apoſtolici [t], vt vulgo appellantur, tres tantum nominant, *hypodiaconos*, *lectores* & *cantores*. Et quamuis auctor ſub nomine HIERONYMI [u] quatuor memoret, tamen *copiatas* ſiue *foſſarios* in numerum refert, *acoluthis* & *exorciſtis* omiſſis. EPIPHANIVS [x] acoluthorum non meminit, ſed eorum in locum *copiatas* & *interpretes* ſubſtituit. Alii quoque *parabolanos* addunt; & ſi a CORNELIO [y] diſceſſeris, vix vllum alium

(q) Ignat. ep. ad Antioch. n. XII. Ἀσπάζομαι ὑποδιακόνους, ἀναγνώστας, ψάλτας, πυλωρούς, τοὺς κοπιῶντας, ἐπορκιστάς. Saluto ſubdiaconos, lectores, cantores, oſtiarios, laborantes, exorciſtas.

(r) Conſtit. Apoſt. lib. III. c. XI. Ἀλλ' οὔτε τοῖς λοιποῖς κληρικοῖς ἐπιτρέπομεν βαπτίζειν, οἷον ἀναγνώσταις, ἢ ψάλταις, ἢ πυλωροῖς, ἢ ὑπηρέταις· ἢ μόνοις ἐπισκόποις καὶ πρεσβυτέροις, ἐξυπηρετουμένων αὐτοῖς τῶν διακόνων. Sed neque reliquos baptiſmum conferre volumus; veluti *lectores*, aut *pſaltes*, aut *ianitores*, aut *miniſtros*; niſi ſolos epiſcopos & presbyteros, miniſtrantibus diaconis.

(s) Ibid. lib. VIII c. XXVI. Ὁ αὐτὸς, περὶ ἐπορκιστοῦ διατάσσομαι· ἐπορκιστὴς οὐ χειροτονεῖται. Ipſe egomet, de exorciſta conſtituo: *Exorciſta non ordinatur.*

(t) Canon. Apoſt. c. LXIX. Εἴ τις ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος, ἢ ὑποδιάκονος, ἢ ἀναγνώστης, ἢ ψάλτης, τὴν ἁγίαν τεσσαρακοστὴν οὐ νηστεύει, ἢ τετράδα, ἢ παρασκευὴν, καθαιρείσθω. Si quis epiſcopus, aut presbyter, aut diaconus, aut *hypodiaconus*, aut *lector*, aut *cantor* ſanctam quadrageſimam non ieiunat, vel feriam quartam, vel paraſceuen, deponatur.

(u) Hieron. de ſeptem ordin. eccleſ. Tom. IV. p. 81. (edit. Francof. MDCLXXXIV. Tom. IV p 56. 57 58 59)

(x) Epiphan. expoſit. fid. n. XXI. Εἶθ' ἑξῆς τούτων, ἐπορκισταὶ, καὶ ἑρμηνευταὶ γλώσσης εἰς γλῶσσαν ἢ ἐν ταῖς ἀναγνώσεσιν, ἢ ἐν ταῖς προσομιλίαις· λοιπὸν δὲ καὶ κοπιαταὶ, οἱ τὰ σώματα περιστέλλοντες τῶν κοιμωμένων· καὶ θυρωροὶ, καὶ ἡ πᾶσα εὐταξία. Poſt illos omnes ordines deinceps exorciſtæ ſequuntur, & linguarum *interpretes* tam in lectionibus quam in concionibus. Sequuntur *laborantes*, qui mortuorum corpora curant. Tum *ianitores*, ac reliqui diſciplinæ cauſſa ordines inſtituti.

(y) Cornel. Ep. ad Fab. apud Euſeb. lib. VI. c. XLIII. Ἐν ᾗ οὐκ ἠγνόει· πῶς γάρ; πρεσβυτέρους εἶναι τεσσαράκοντα ἕξ, διακόνους ἑπτά, ὑποδιακόνους ἑπτά, ἀκολούθους δύο

ex

ex ſcriptoribus antiquis inuenias, qui numero quinario inferiorum ordinum ita inhæreat, vti nunc quidem in eccleſia *Romanenſi* computatur.

§. III.

Nec in omnibus eccleſiis eodem tempore inſtituti.

Huius differentiæ ratio hæc ſit, oportet, quod nulla certa regula de iſtis ordinibus initio relicta fuerit; ſed vnaquæque eccleſia eo tempore & numero eos ipſa inſtituerit, quemadmodum res eius viſæ fuerint id poſtulare. Primum enim pleræque horum inferiorum ordinum functiones a diaconis peragebantur, quemadmodum alio loco [z] oſtendimus. At numero conuerſorum in amplioribus eccleſiis, qualis *Romana* erat, quæ ad numerum ſeptem diaconorum ſe adligarat, increſcente, functiones officii diaconalis ſubito multiplicabantur & ingraueſcebant, vt eis obeundis tam pauci non eſſent. Quocirca adiutores quidam primum in magnis eccleſiis, ſub nomine horum inferiorum ordinum eis conſtituebantur, vt diaconis grauia quædam onera, quæ illis incumbebant, adleuarent. Et hæc cauſſa eſt, quamobrem in tam amplis & populoſis eccleſiis, ſicuti *Romana* & *Carthaginenſis* erant, ſæculo tertio incunte ordines inferiores deprehendamus; cum contra ea in multis minoribus eccleſiis ipſo adhuc quarto & quinto ſæculo omnia officia a diaconis adminiſtrarentur: id quod ex verbis auctoris, qui ſub nomine AVGVSTINI [a] latet, colligas, qui quum de diaconis *Romanis* loquitur, ita ait: *Vt non omnia miniſteria obſequiorum per ordinem agant, multitudo facit clericorum. Nam vtique altare portarent & vaſa eius & aquam in manus funderent ſacerdoti; ſicuti videmus per omnes eccleſias.* Quod euidenter indicare videtur, hos inferiores ordines nondum in omnes eccleſias fuiſſe receptos, quum auctor ille hanc obſeruationem faceret.

§. IV.

Præcipuus eorum vſus in primitiua eccleſia fuit, vt eſſent quoddam hierarchiæ ſeminarium.

καὶ τεσσαράκοντα· ἅμα πυλωροῖς δύο καὶ πεντήκοντα. In qua ſciebat (quomodo enim illud neſcire potuiſſet?) presbyteros quidem eſſe quatuor & quadraginta: ſeptem autem diaconos totidemque *ſubdiaconos*, *acoluthos* duos & quadraginta, *exorciſtas* & *lectores* cum *oſtiariis* quinquaginta duos.

(z) lib. II. c. XX. §. XV. p. 319.

(a) Aug. quæſt. vet. & nov. teſt. Tom. IV. c. CI.

Ex

Ex eccleſiarum autem eos admittentium inſtitutione diuerſo, & bono quidem, fini ac intentioni inſeruiebant. Nam præterquam quod diaconos functionibus ſuis ex aliqua parte releuarent, erant etiam ſacræ hierarchiæ ſiue ſuperiorum ordinum eccleſiæ quoddam ſeminarium. Ea enim ætate eccleſiæ, quæ iſtos ordines inſtituerant, ſuperiores miniſtros ſuos, epiſcopos, presbyteros & diaconos ex illis plerumque cooptabant; & horum minorum ordinum clerici ſub probatione & tentamine conſtituti, maiorum ordinum quidam erant candidati. Eccleſia enim vtilitate chriſtianarum academiarum tunc temporis deſtituta hanc rationem homines ad miniſterium aptandi inibat, vt prius in quibusdam inferioribus officiis eos exerceret, quo diſciplinæ beneficio melius inſtruerentur, & ad ſuperiorum ordinum officia obeunda magis idonei redderentur. Et hac ratione quilibet epiſcopus omnium clericorum in diœceſi ſua tum ingenii facultatem, tum mores perſpectos habebat & exploratos. Ante ipſius enim oculos educabantur & ſub ipſius cura & inſpectione gubernabantur. In quibusdam locis eadem vtebantur domo & menſa: quemadmodum POSSIDIVS [*b*] ſpeciatim de eccleſia *Hipponenſi*, quam AVGVSTINVS moderabatur, & SOZOMENVS [*c*] de eccleſia *Rinocururenſi*, quæ *Palæſtinæ* & *Ægypto* confinis erat, memoriæ prodidere, quod clericis domus, menſa & omnia communia fuerint. Hinc in *Hiſpania* regum *Gothicorum* memoria circa finem ſæculi quinti in conſuetudinem abiit, vt parentes filios ſuos eccleſiæ miniſterio valde pueros dedicarent: quo in caſu in epiſcopi familiam recipiebantur, & ſub ipſo a quodam prudenti & graui presbytero educabantur, quem epiſcopus ad hoc negotium delegabat, eisque præficiebat, nomine *præpoſiti* & *magiſtri diſciplinæ* ſalutandum: quia præcipuum eius negotium erat, vitam & mores eorum inſpectare, & legibus ac diſciplina eccleſiæ eos erudire. Sicut in ſecundo & quarto conciliis [*d*] *Toletanis*, quæ de his rebus præcipiunt, videre licet.

(*b*) Poſſid, vit Aug. c. XXV. Cum ipſo ſemper *clerici vna etiam domo ac menſa* ſumtibusque communibus alebantur & veſtiebantur.

(*c*) Sozom. lib. VI. c. XXXI. Κοινὴ δὲ ἐστι τοῖς αὐτόθι κληρικοῖς οἴκησις καὶ τράπεζα καὶ τἆλλα πάντα. *eſt* eius loci *clericis communis domus & menſa*, reliqua denique omnia communia.

(*d*) Concil. Tolet. II. c. I. (Tom. IV. Concil. p. 1733.) De his, quos voluntas parentum a primis infantiæ annis in clericatus officio mancipauit, ſtatuimus, obſer-

§. V.

Digitized by Google

§. V.

Non licuit illis officio ſuo renuntiare, & ad mere ſæcularem vitam redire.

Et hanc ob cauſſam hi inferiores ordines non minus quam reliqui ad perpetuum eccleſiæ miniſterium obligati erant, poſteaquam ſemel ei ſe deuouiſſent atque dedicaſſent. Non poterant tunc ſtatione ſua decedere & ad mere ſæcularem vitam pro lubitu ſuo reuerti. Concilium *Chalcedonenſe* [e] in hanc rem hunc decretorium habet canonem: *Eos qui in clero ſemel ordinati ſunt, & itidem monachos ſtatuimus, nec ad militarem expeditionem, nec ad ſæcularem dignitatem poſſe venire. Qui autem hoc audent & non pœnitentia ducti ad id reuertuntur, quod propter Deum prius elegerant, anathematizari.* Qui canon in *Turonico* [f], *Triburienſi* [g] & aliis quibusdam conciliis repetitur, vbi ita exponitur, vt inferiores ordines æque ac ſuperiores includantur.

§. VI.

Quomodo a ſuperioribus ordinibus nomine, officio & modo ordinationis, diſtincti fuerint.

Etſi autem in his rebus conueniebant, in aliis tamen reſpectibus a ſe inuicem valde diſcrepabant. 1. Nomine: Superiorum ordinum clerici communiter vocabantur *ἱερωμένοι*, *ſacrati*, vt a SOCRATE [h] & aliis. Vnde nomen *hierarchiæ* ab aucto-

vandum, vt mox cum detonſi vel miniſterio electorum contraditi fuerint, in domo eccleſiæ ſub epiſcopali præſentia a præpoſito ſibi debeant erudiri. It. Conc. Tolet. IV. c. XXIV. (Tom. V. Conc. p. 1713.) Si qui in clero puberes aut adoleſcentes exſiſtunt, omnes in vno conclaui atrii commorentur, vt lubricæ ætatis annos non in luxuria ſed in diſciplinis eccleſiaſticis agant, deputati probatiſſimo ſeniori, quem & magiſtrum doctrinæ & teſtem vitæ habeant.

(e) Concil. Chalced c. VII. (Tom. IV. Conc. p. 759.) *Τὺς ἅπαξ ἐν κλήρῳ κατειλεγμένυς, ἢ κὴ μονάσαντας, ὡρίσαμεν, μήτε ἐπὶ στρατείαν, μήτε ἐπὶ ἀξίαν κοσμικὴν ἔρχεσθαι· ἢ τῦτο τολμῶντας κὴ μὴ μεταμελομένυς, ὥστε ἐπιστρέψαι ἐπὶ τῦτο, ὃ διὰ Θεὸν πρότερον εἵλοντο, ἀναθεματίζεσθαι.*

(f) Concil. Turonic. I. c. V. (Tom. IV. Conc p. 1051.) Si quis clericus relicto officii ordine laicam voluerit agere vitam, vel ſe militiæ tradiderit, excommunicationis pœna feriatur.

(g) Concil. Tribur. c. XXVII. (Tom. IX. p. 454.) In ſynodo Chalcedonenſi ſtatutum eſt, vt clerici, qui ſemel in clero deputati ſunt, neque ad militiam, neque ad aliquam veniant dignitatem - - - Nos autem eamdem ſequentes canonicam auctoritatem, ſtatuimus, vt clericus &c.

(h) Socrat. lib. I. c. XI. *ὁ δὲ πρὸς λυσιτέλειαν τῆς ἐκκλησίας κὴ κόσμον τῶν ἱερωμένων*

re, ſub nomine DIONYSII [i] AREOPAGITAE deliteſcente, vſurpatur, ad ſignificandos peculiariter epiſcoporum, presbyterorum & diaconorum ordines; quemadmodum HALLIERVS, celebris doctor *Sorbonicus* contra CELLOTIVM *Loiolitam* in docta ſua & diligenter elaborata *hierarchiæ eccleſiaſticæ defenſione* [k] abundantiſſime demonſtrauit. Ab altera autem parte inferiores ordines in antiquis canonibus *inſacrati* tantum appellantur; vti in concilio *Agathenſi* [l], in quo quum *miniſtri inſacrati* ſacra vaſa contingere, vel diaconicon ſiue ſacrarium ingredi prohibentur, manifeſtum eſt, inferiores ordines intelligi oportere. II. Alia differentia, quæ priori diſtinctioni ortum dedit, in differentibus cærimoniis, in ordinationis ritu obſeruatis, ſita erat. Alii ſemper coram altari ſacro miniſterio initiabantur, alii non item: alii cum ſolemni manuum impoſitione; alii plerumque ſine iſthoc ritu. Vnde BASILIVS [m] ordinem alterum βαθμὸν, *gradum*; alterum vero *ἀχειροτόνητον ὑπηρεσίαν*, *inferius miniſterium*, *ſine impoſitis manibus conſecratum*, nuncupat. III. Præcipua differentia in officii ac functionis eorum exercitio verſabatur. Alii ad miniſtrandum coram Deo & ſacerdotibus, ad celebranda eius ſacramenta, ad exponendum publice in eccleſia eius verbum, & ad id genus alia peragenda, ordinabantur. Quo intuitu tres ſupe-

διὰ τὴν αὐτοῦ συμβουλὴν γέγονε, τοῦτο διηγήσομαι. Illud quod ad vtilitatem eccleſiæ & ad honeſtatem *clericorum* eius (Paphnutii) conſilio geſtum ſit, deinceps exponam. Id. lib. I. c. XV. *Τοῦτον φησὶν ὁ Ῥουφῖνος κομιδῇ νήπιον ὄντα παίζειν σὺν ὁτέροις ἡλικιώταις ἱερὸν παίγνιον· τοῦτο δὲ ἦν μίμησις ἱερωσύνης καὶ τοῦ καταλόγου τῶν ἱερωμένων ἀνδρῶν.* Hunc (Athanaſium) cum admodum puer eſſet, ſacrum quemdam luſum cum pueris æqualibus luſiſſe Rufinus narrat. Is luſus erat imitatio ſacerdotii & collegii *ſacrorum virorum.*

(*i*) Dionyſ. de Hierarch. Eccleſ. c. V. n. 2. tot.

(*k*) Hallier. Defenſio Hierarch. Eccleſ. lib. I. c. III. lib. III. ſect. II. c. I. & II.

(*l*) Concil. Agath. c. LXVI. (Tom. IV. Concil. p. 1394.) Non oportet *inſacratos miniſtros* licentiam habere in ſecretarium, quod græci diaconicon appellant, ingredi & contingere vaſa dominica.

(*m*) Baſil. Ep. Canon. LI. *Τὸ κατὰ τοὺς κληρικοὺς ἀδιορίστως οἱ κανόνες ἐξέθεντο, κελεύσαντες μίαν ἐπὶ τοῖς παραπεσοῦσιν ὁρίζεσθαι τιμωρίαν, τὴν ἔκπτωσιν τῆς ὑπηρεσίας· εἴτε ἐν βαθμῷ τυγχάνοιεν, εἴτε καὶ ἀχειροτονήτῳ ὑπηρεσίᾳ προσκαρτεροῖεν.* Quod aduerſus clericos ſtatutum eſt, canones indefinite ediderunt, vnum in iis, qui lapſi ſunt, ſupplicium decerni iubentes, a miniſterio ſcilicet motionem: ſiue ſint in *gradu*, ſiue etiam in *miniſterio*, *quod non impoſitis manibus datur*, perſeuerent.

riores

riores ordines epiſcoporum, presbyterorum, & diaconorum OPTATO aliisque ſuam quisque partem & gradum in chriſtiano ſacerdotio habere dicuntur, quemadmodum volumine primo [n] adnotauimus: Inferiores autem ordines ad nullum iſtiusmodi miniſterium, ſed tantum ad ſeruiendum miniſtris in cultu diuino, & ad obeunda minora quædam & ordinaria officia conſtituebantur, quæ quiuis chriſtianus, epiſcopo mandante, perficere poterat. Quænam fuerint hæc officia, capite ſequenti ſigillatim narrabimus.

LIBRI TERTII
CAPVT SECVNDVM
DE HYPODIACONIS.

§. I.
Hypodiaconorum ad ſæculum vſque tertium nulla facta mentio.

PRimam huius ordinis notitiam, quæ ab vllo antiquorum ſcriptorum data fuit, ex ſæculo tertio medio accepimus, vbi *Cyprianus* & *Cornelius* vixerunt, qui de *hypodiaconis* tamquam in eccleſia ætate ſua conſtitutis, loquuntur. CYPRIANVS [a] ad minimum decies in epiſtolis ſuis eorum meminit; & CORNELIVS in celebratiſſima ſua [b] ad FABIVM epiſcopum *Antiochenſem* epiſtola, qua clericorum ad eccleſiam *Romanam* ſpectantium catalogum ei mittit, ſeptem *ſubdiaconos* inter eos recenſet. Nonnulli eos non adeo mature in eccleſia *græca* fuiſſe exiſtimant: HABERTVS [c] enim nullum *græcum* ſcriptorem ante ATHANASIVM, [d] qui ſeculo quarto vixit, de iis loquutum eſſe, dicit.

(n) Vid. lib. II. c. XIX. §. XV. pag. 286.

(a) Cyprian. Ep. VIII. XX. XXIX. XXXIV. XXXV. XLV. LXXVIII. LXXIX. edit. Oxon.

(b) ap. Euſeb. lib. VI. c. XLIII. vid. cap. I. §. II. not. (y) pag. 6. & 7.

(c) Habert. Archierat. p. 49. Apud *græcos* ſerius auditum *hypodiaconi* nomen --- Hypodiaconi nomen apud S. Anaſtaſium primum legi epiſt. ad *Solitarios*, vbi Ariani ἥρπασαν Εὐτύχιον ὑποδιάκονον ἄνδρα καλῶς ὑπηρετοῦντα τῇ ἐκκλησίᾳ, rapuerunt Eutychium *hypodiaconum* præclare eccleſiæ miniſtrantem. ὑπηρετεῖν enim hypodiaconorum proprium.

(d) Athan. Epiſt. ad Solitar. Vit. agent. (Tom. I. p. 380. edit. Pariſ. MDCXCVIII.) vid. in not. antec. (c).

§. II.

Eorum ordinatio ſine manuum impoſitione facta in eccleſia latina.

Auctor *conſtitutionum* eos quidem ad originem apoſtolicam refert & huic hypotheſi gratificaturus *Thomam* apoſtolum introducit epiſcopis mandantem, vt eos impoſitis manibus [*e*] & precibus factis conſecrent, quemadmodum de reliquis etiam inferioribus ordinibus vniuerſis idem præcipit. Sed hac in re auctor ille vnus & ſolus ita ſtatuit: non enim hæc eccleſiæ *græcæ*, cuius conſuetudines præcipue enarrat, praxis videtur fuiſſe. BASILIVS teſtis fide multo dignior de illis & reliquis ordinibus inferioribus vniuerſis dicit, quod ſint [*f*] *ἀχειροτόνητοι ſine impoſitione manuum conſecrati.* Et quod ad eccleſiam *latinam* attinet, ex quodam concilii quarti *Carthaginenſis* canone id manifeſtum eſt, in quo modus & ratio ordinationis ita exprimitur [*g*]: *Subdiaconus qui ordinatur, quia manus impoſitionem non accipit, patinam de epiſcopi manu accipiat vacuam & calicem vacuum. De manu vero archidiaconi vrceolum cum aqua & mantile & manutergium.* Quæ ordinandi formula impoſitionem manuum penitus excludens, ex tranſuerſo idoneum teſtimonium, vti HABERTVS [*h*] ingenue confitetur, ſuppeditat, quo hunc ordinem ab apoſtolis non inſtitutum eſſe, probetur: Hi enim in nulla ordinatione hanc cærimoniam omittere conſueuerunt.

§. III.

Breuis officiorum hypodiaconorum enarratio.

Quodnam fuerit *hypodiaconorum* officium, ex ante memorato canone quodammodo condiſcere poſſumus, nimirum ſacra altaris vaſa & vtenſilia aptare & præparare, eaque diuini cultus tempore diaconis tradere. At vero coram altari miniſtrare,

(*e*) Conſtitut. Apoſt. lib. VIII c. XXI. *Περὶ τῶν ὑποδιακόνων ἐγὼ Θωμᾶς διατάσσομαι ὑμῖν τοῖς ἐπισκόποις· ὑποδιάκονον χειροτονῶν, ὦ ἐπίσκοπε, ἐπιθήσεις ἐπ' αὐτῷ τὰς χεῖρας, καὶ ἐρεῖς· δέσποτα Θεὲ κ. τ. λ.* De *ſubdiaconis* ego Thomas vobis epiſcopis conſtituo. Quando *ſubdiaconum* ordinas, epiſcope, impones ſuper eum manus & dices; Domine Deus, cætera.

(*f*) Baſil. Epiſt. Can LI. vid. ſupra in not. (m). p. 10

(*g*) Concil. Carthag IV c V. (Tom. II. p. 1200.)

(*h*) Habert. Archierat. p. 48. Quia illud eo mihi probabilius, quo apud latinos hypodiacono manus haud quaquam imponatur, quam tamen cærimoniam diuinæ inſtitutionis & apoſtolici temporis ordinatio procul dubio requireret.

vti

vti quidem faciebant diaconi, ipſis non licebat; multo minus circumductos ei cancellos, patinam aut calicem vel oblationes populi in eo collocandi cauſſa, ingredi: quemadmodum ex canone quodam [*i*] concilii *Laodiceni* apparet, qui ὑπηρέταις, per quos *hypodiaconi* intelliguntur, locum intra diaconicon ſeu ſacrarium habere, vel ſacra vaſa, in menſa nimirum communionis, contingere interdicit. Quamquam hoc nunc quidem eorum officium ſit in eccleſia *Romanenſi*, & hoc ipſo, BONA [*k*] fatente, ab antiquæ eccleſiæ hypodiaconis differant. Aliud eorum officium erat, ad fores eccleſiæ durante ſacræ communionis celebratione, exſpectare. Huius mentio a concilio *Laodiceno* facta eſt in canone [*l*] quodam, qui eos ad hanc ſtationem conſtituit. Et VALESIVS *Euſebium* eos putat intelligere, quando templum *Paulini* deſcribens, de quibusdam loquitur [*m*], quorum officium fuerit θυραυλεῖν καὶ ποδηγεῖν τοὺς εἰσιόντας, h. e. *exſpectare ad ianuas & ingredientes ad ſuam quemque ſedem deducere.* Auctor *conſtitutionum* [*n*] hanc functionem inter diaconos & hypodiaconos partitur ac diuidit, diaconos ad ianuas, quibus viri, & hypodiaconos ad ianuas, quibus mulieres in templum ingrediuntur, ſtare iubens, ne quis egrediatur, nec tempore oblationis aperiantur ianuæ. Præter has functiones

(*i*) Concil. Laod. c. XXI. (Tom. I, p. 1500.) Ὅτι οὐ δεῖ ὑπηρέτας ἔχειν χώραν ἐν τῷ διακονικῷ καὶ ἅπτεσθαι δεσποτικῶν σκευῶν. Quod non oportet miniſtros locum habere in diaconico & ſacra vaſa tangere.

(*k*) Bona Rer. Liturg. lib. I. c. XXV. n. XVI. Olim nec calicem nec patinam nec oblationes in altari ponebant, ſed hæc omnia porrigebant diaconis, eisque ſeruiebant intra ſanctuarium.

(*l*) Concil. Laodic. c. XXII. (Tom. I. Concil. p. 1500.) Ὅτι οὐ δεῖ ὑπηρέτην ὠράριον φορεῖν οὐδὲ τὰς θύρας ἐγκαταλιμπάνειν. Quod non oportet miniſtrum ferre orarium, neque fores relinquere.

(*m*) Euſeb. Hiſt. Eccleſ. lib. X. c. IV. (p. 315. c. edit. Amſtel. MDCXCV.) οἷς δὲ τὰς ἐπὶ τὸν οἶκον ἐπιτρέψας εἰσόδους θυραυλεῖν καὶ ποδηγεῖν τοὺς εἰσιόντας κατεπίστευσεν. Illis vero aditus in templum permittens; ad portas ſtare & intrantes deducere eos iubet. Valeſ. in h. l. p. 174 Intelligit Euſebius hypodiaconos, qui portas eccleſiæ ſeruabant, & intrantes ſingulos ad ſua loca deducebant.

(*n*) Conſtit. Apoſtol. lib. VIII. c. XI. οἱ δὲ διάκονοι ἱστάσθωσαν εἰς τὰς τῶν ἀνδρῶν θύρας· καὶ ὑποδιάκονοι εἰς τὰς τῶν γυναικῶν, ὅπως μήτις ἐξέλθῃ· μήτε ἀνοιχθῇ ἡ θύρα κἂν πιστός τις ᾖ κατὰ τὸν καιρὸν τῆς ἀναφορᾶς. Diaconi ſtent ad ianuas, quibus viri in templum ingrediuntur, & *hypodiaconi ad ianuas, quibus mulieres*, ne quis egrediatur, nec aperiatur tempore oblationis, quamuis ſit aliquis fidelis.

in eccleſia aliud eorum erat officium extra eccleſiam, videlicet legationem epiſcopi, acceptis ab eo litteris & mandatis, ad extraneas eccleſias obire. Ea enim tempeſtate epiſcopi ob perſequutiones litteras ad extraneam quamdam eccleſiam non niſi per quemdam clericorum ſuorum mittebant. Vnde CYPRIANVS [o] iſtiusmodi litteras, *litteras clericas* appellat. Et hypodiaconi plerumque ii erant, quibus hoc negotium dabatur; vt ex omnibus epiſtolis CYPRIANI, quæ de hypodiaconis loquuntur, apparet; inprimis autem ex ea, quæ *ad clerum Carthaginenſem* in exilio ſuo ſcripſit, vbi [p] eis narrat, quod, quum ad eccleſiam *Romanam* epiſtolam per clericos mittere ipſum oportuerit, nouum ſubdiaconum in hunc finem conſtituere neceſſe fuerit, quod eccleſia nullo eorum tum carere potuerit, vix reliquos habens, qui ad quotidiani miniſterii partes explendas ſufficerent. Hæc antiquitus præcipua *hypodiaconorum* poſt primam eorum inſtitutionem officia fuerunt.

§. IV.

Quænam officia obire non potuerint.

Magna quoque adhibebatur cautio, ne extra terminos ſuos egrederentur, aut in diaconorum officium falcem ſuam immitterent. Non licebat ipſis panem [q] vel calicem populo ad menſam Domini diſtribuendi facultatem ſibi arrogare; non poterant preces indicere, nec vllam miniſterii partem obire, quam diaconi, tamquam *κήρυκες* ſiue ſacri præcones eccleſiæ, obibant. Hic ſenſus eſt canonis [r] concilii *Laodiceni*, qui hypodiaconis durante diuino cultu *horarium* portare interdicit, quod ornamentum erat diaconorum, qui eo tamquam ſigno

(o) Cypr. Ep. IV. al. IX. Graue eſt, ſi *epiſtolæ clericæ* veritas mendacio aliquo & fraude corrupta eſt.

(p) Cypr. Ep. XXIV. al. XXIX. Quoniam oportuit me per clericos ſcribere: ſcio autem noſtros plurimos abſentes eſſe, paucos vero, qui illic ſunt, vix ad miniſterium quotidiani operis ſufficere: neceſſe fuit *nouos* aliquos *conſtituere*, qui mitterentur: Feciſſe me autem ſciatis *lectorem* Saturum & *hypodiaconum* Optatum *confeſſorem*.

(q) Concil. Laod. c. XXV. (Tom. I. conc. p. 1501.) Ὅτι οὐ δεῖ ὑπηρέτας ἄρτον διδόναι οὐδὲ ποτήριον εὐλογεῖν, Non oportet miniſtros panem dare vel calicem benedicere.

(r) Ibid. can. XXII. Οὐ δεῖ ὑπηρέτην ὠράριον φορεῖν. Non oportet miniſtrum orarium ferre.

vte-

vtebantur, quo de faciendis precibus & aliis eccleſiæ miniſteriis catechumenos, pœnitentes & cæteros, quos eorum mandato mores gerere decebat, admonebant. Hoc ornamentum igitur hypodiaconis portare non licebat, quod ornamentum eſſet ſuperiori cuidam ordini peculiare & proprium. Porro idem obſequium eamdemque reuerentiam diaconis præſtare debebant, quam diaconi præſtabant presbyteris. Alio quodam eiusdem concilii canone [*s*] præſente diacono ſedere prohibentur.

§. V.

Peculiaris eccleſiæ Romanæ *conſuetudo in tuendo præciſe ſeptenario hypodiaconorum numero.*

Vnum adhuc reſtat, quod de hoc ordine moneam, nimirum ſingularis eccleſiæ *Romanæ* conſuetudo in ſeruando *ſeptem hypodiaconorum* numero. In epiſtola enim CORNELII [*t*], qui clericorum *Romanorum* nobis exhibet indicem, ſeptem tantum diaconos & ſeptem hypodiaconos offendimus, etſi quadraginta quatuor presbyteri & quadraginta duo acoluthi, exorciſtæ autem, lectores & oſtiarii ad minimum quinquaginta duo fuerunt. Aliæ autem eccleſiæ ad hoc exemplum ſequendum ſeſe non obſtrinxerunt. In magna enim eccleſia *Conſtantinopolitana* & tribus minoribus ad eam ſpectantibus, nonaginta fuerunt hypodiaconi, vti ex quodam IVSTINIANI *nouella* [*u*] videre eſt, vbi clericorum catalogum ſiſtit & certum cuique ordini numerum ſtatuit, ſupra quingentos in vniuerſum complectentem.

(*s*) Ibid. c. XX. *Ὅτι οὐ δεῖ διάκονον ἔμπροσθεν πρεσβυτέρου καθέζεσθαι, ἀλλὰ μετὰ κελεύσεως τοῦ πρεσβυτέρου καθέζεσθαι· ὁμοίως δὲ ἔχειν τιμὴν καὶ τοὺς διακόνους ὑπὸ τῶν ὑπηρετῶν καὶ πάντων τῶν κληρικῶν.* Quod non oportet diaconum ante presbyterum ſedere, ſed ſedere cum iuſſu presbyteri. Similiter autem etiam *haberi honorem diaconis a miniſtris* & omnibus clericis.

(*t*) Euſeb. lib. VI. c. XLIII. vid. c. I. §. II. not. (y) pag. 6. ſeq.

(*u*) Iuſtin. Nouell. III. cap. 1. *Θεσπίζομεν, μὴ περαιτέρω μὲν ἑξήκοντα πρεσβυτέρων, κατὰ τὴν ἁγιωτάτην μεγάλην ἐκκλησίαν εἶναι· διακόνους δὲ ἄῤῥενας ἑκατόν, τεσσαράκοντα δὲ θηλείας· καὶ ὑποδιακόνους ἐνενήκοντα.* Sancimus, non vltra ſexaginta quidem presbyteros in ſanctiſſima maiore eccleſia eſſe, diaconos autem maſculos centum, & quadraginta feminas; *Subdiaconos* vero *nonaginta*.

LIBRI

LIBRI TERTII
CAPVT TERTIVM
DE ACOLVTHIS.

§. I.

Acoluthi ordo erant eccleſiæ* latinæ *peculiaris, nec vlli ſcriptori* græco *quatuor prioribus ſæculis memoratus.

HYpodiaconis ſcriptores *latini* proxime ſubiungunt *acoluthos*, qui ordo erant eccleſiæ *latinæ* peculiaris. Non enim talis ordo in eccleſia *græca* ante elapſos quadringentos circiter annos obtinuit, neque ab vllo vmquam ſcriptore *græco* per vniuerſum illud tempus inter eccleſiæ ordines fuit recenſitus, quemadmodum CABASSVTIVS [*a*] & SCHELSTRATVS [*b*] fatentur. Et quamquam in *libris ritualibus græcis* recentioribus aliquoties occurrit, SCHELSTRATVS tamen aliam tantum appellationem ordinis hypodiaconorum eſſe dicit. In eccleſia autem *latina* hi duo a ſe inuicem erant diſtincti. CORNELIVS enim in catalogo ſuo manifeſtam inter eos ſtatuit differentiam, cum quadringenta duos acoluthos & ſeptem duntaxat ſubdiaconos in eccleſia *Romana* fuiſſe, perhibet. CYPRIANVS quoque in epiſtolis ſuis de illis [*c*] ſæpe loquitur, tanquam ab ordine ſubdiaconorum diſtinctis, licet qua in re eorum officia diſcreparint, ex neutro auctore facile poſſit definiri.

§. II.

Illorum ordinatio & officium.

At enim vero in concilio *Carthaginenſi* quarto canon habetur, qui non nihil lucis in hac materia ſuppeditat. In eo enim formulam ordinationis nec non aliquam officii ipſorum ſignificationem deprehendimus. Canon [*d*] iſte ita ſe habet: *Acolythus, quum ordinatur, ab epiſcopo quidem doceatur, qualiter in officio ſuo agere debeat: ſed ab archidiacono accipiat ceroferarium cum cereo,*

(*a*) Cabaſſut. Notit. Concil. c. XLII. p. 249. edit. Lugdun. MDCLXX. (in recentioribus editionibus nihil quod huc faceret, inuenire potui, iſtam autem vetuſtiorem, qua vſus eſt auctor noſter, videre non licuit.)

(*b*) Schelſtrat. de Concil. Antioch. Diſſert. IV. c. XVII. p. 526. Mirum profecto, ſi Iohannes VIII. in laudata ſuperius epiſtola per acolythos intellexiſſet *ordinem acolythorum, qui apud græcos non exſtabat* cet.

(*c*) Cypr. Ep. VII. XXXIV. LII LIX. LXXVII. LXXVIII. LXXIX. edit. Oxon.

(*d*) Concil. Carth. IV. c. VI. (Tom. II. Conc. p. 1200.)

vt

vt ſciat, ſe ad accendenda luminaria mancipari. Accipiat & vrceolum vacuum ad ſuggerendum vinum in euchariſtiam ſanguinis Chriſti. Vt adeo *acoluthorum* officium eo tempore præcipue in his duabus rebus conſtitiſſe videatur, vt nimirum luminaria eccleſiæ accenderent, & miniſtris vinum in euchariſtiam ſuggererent. Ad quod officium qui deſignabantur, manuum impoſitione non egebant, ſed epiſcopi tantum monitis & mandato inſtructi illud auſpicabantur, quemadmodum ex canonis modo citati verbis liquet.

§. III.

Etymologia huius nominis.

Non nulli [e] aliud illorum officium fuiſſe exiſtimant, nempe comitari epiſcopum eique miniſtrare, quocumque vaderet; eamque ob cauſſam dictos fuiſſe putant *acoluthos.* Vel fortaſſis ideo, quod vna cum feminis *canonicis* & *aſcetriis*, quibus in quadam IVSTINIANI *nouella* [f] iunguntur, in exſequiis adſeruire obſtricti fuerunt. Vocabulum primigenium ἀκόλουθος, HESYCHIO [g] interprete, *ſeruum iuuenem* ſiue *pediſſequum* ſignificat, qui continuo quem comitatur eique miniſtrat. Et propterea eis hoc nomen datum eſſe videtur. Enim vero concluſio iſta, quam vir quidam eruditus [h] inde elicit, quod acoluthorum ordo prius in eccleſia *græca* fuerit, quia nomen *græcæ* ſit originis, non adeo certa videtur: Difficulter enim ſibi quis perſuaſerit, fuiſſe ordinem in eccleſia *græca*, cuius tamen nullus e ſcriptoribus *græcis* ante IVSTINIANI tempora fecerit mentionem.

§. IV.

Num acoluthi iidem ſint, qui deputati *&* ceroferarii *recentiorum ſæculorum.*

Equidem HIERONYMVM [i] noui dicere, quod in eccleſiis o-

(e) Duaren. de miniſt. & benefic. lib. I. c. XIV. Quartus gradus eſt eorum, qui *acoluthi* græce dicebantur, ideo fortaſſis, quia epiſcopum comitabantur, quocumque proficiſci vellet.

(f) Iuſtin. Nouell. LIX. tot.

(g) Heſych. Ἀκόλουθος, ὁ νεώτερος παῖς, θεράπων, ὁ περὶ τὸ σῶμα.

(h) Felli Not. in Cypr. Epiſt. VII. Munus erat (aculuthorum) ſi quod aliud, per totam eccleſiam hoc ſæculo receptiſſimum. Quod Orientales attinet, nomen a græcis hauſtum oſtendit apud illos in vſu fuiſſe. De Romana eccleſia, litteræ Cornelii ad Fabium Antiochienſem id abunde teſtantur.

(i) Hieron. contr. Vigilant. Tom. II. p. 113. (epiſtol. LX. Tom. II. p. 85. a. edit Fran-

 rien-

rientalibus ad ſignum lætitiæ demonſtrandum luminaria accendi conſueuerint, quando legendum fuerit euangelium: ſed vero ne ſemel quidem meminit, quod ad hoc negotium peculiarem acoluthorum ordinem habuerint: neque hæc vlla officii eorum pars in eccleſia *latina* videtur fuiſſe. De quo enim concilium *Carthaginenſe* loquitur, probabiliter nihil amplius eſt, quam accendere noctu lumina, quando eccleſia ad *orationem lucernalem* conuenit. Hoc acoluthorum officium, quantumcunque pontificii pro apoſtolica eius inſtitutione militent, non amplius in eccleſia *Romana* obtinet, ſed in ceroferariorum munus transmutatum eſt, quorum tantum eſt, ante diaconos cæterosque funale manibus ſuis geſtando ambulare. Quod ab antiquorum acoluthorum officio tantopere differt, vt DVARENVS [*k*] non ſatis mirari poſſit, quomodo officium aliud in aliud mutatum ſit, & cur doctores eum eccleſiæ veteris *acoluthum* appellitent, qui non niſi *ceroferarius* præſentis eccleſiæ exſiſtat. BONA [*l*] cardinalis ſententiam paullo curatius explicat, grauiterque queritur, quod inferiores eccleſiæ *Romanæ* ordines nulla ſimilitudine ad eccleſiæ primitiuæ ordines accedant, & quod iam ante quingentos annos vetus diſciplina interierit.

---

coſ. MDCLXXXIV.) Abſque martyrum reliquiis per totas orientis eccleſias, quando legendum eſt euangelium, accenduntur luminaria, non vtique ad fugandas tenebras, ſed ad ſignum lætitiæ demonſtrandum.

(*k*) Duaren. de miniſt. & benefic. lib. I. c. XIV. p 74. (pag. 1161. a. edit. Francoſ. MDXCVIII.) Neſcio, quomodo tandem factum eſt, vt hoc munus in luminariorum curam poſtea conuerſum ſit, & doctores noſtri paſſim acolythos ceroferarios interpretentur.

(*l*) Bona rer. liturg. lib 1. c. XXV. n. 18. Abiit nunc in deſuetudinem hæc diſtinctio, quæ diaconos, ſubdiaconos & acolythos tantum comprehendebat. Deſierunt quoque minorum ordinum officia, quæ plerumque a pueris & ab hominibus mercede conductis, nulliſque ordinibus initiatis exercentur. Priſcis temporibus nemo clericus ordinabatur, qui alicui eccleſiæ non eſſet addictus. Admiſſi autem pueri in conſortium cleri primo litteras, cantum, & ritus eccleſiaſticos edoceri ſolebant, vt paſſim legimus in vitis pontificum: tum oſtiarii, deinde lectores ordinabantur, & ſic per gradus ad reliquos ordines adſcendebant, cum prius ſingulorum officia exercuiſſent. Atque hinc oriebatur, vt rerum eccleſiaſticarum peritiſſimi eſſent, in quibus fuerant ab ipſa pene infantia enutriti. *Collabi cœpit hæc diſciplina ante annos circiter quingentos*, donec paullatim ad illos mores deuentum eſt, quibus nunc vtimur & viuimus.

LIBRI

LIBRI TERTII
CAPVT QVARTVM
DE EXORCISTIS.
§. I.
Exorciſtæ initio haud peculiarem clericorum ordinem conſtituerunt.

Nihil certius eſt, quam quod apoſtolorum ætate & proxime inſequutis temporibus poteſtas exorciſandi ſeu eiiciendi dæmonas plenum miraculis ſpiritus ſancti donum fuerit, non clericis, multo minus vni cuidam eorum ordini, peculiare & proprium, ſed aliis etiam chriſtianis datum, quemadmodum multa alia extraordinaria Spiritus Sancti dona ea tempeſtate impertiebantur. ORIGENES [a] dicit, chriſtianos idiotas, hoc eſt, laicos precando & adiurando eiicere dæmonas. Et de *Gregorio Thaumaturgo* ſpeciatim obſeruat SOCRATES [b], quod laicus adhuc multa patrarit miracula, nunc ſanans infirmos, nunc dæmonas, miſſis tantummodo ad obſeſſos epiſtolis, eiiciens. Et hanc poteſtatem omnibus chriſtianorum ordinibus fuiſſe communem, ex TERTVLLIANI [c] aliorumque antiquorum apologetarum ſcriptis apparet, vbi ethnicos prouocare ſuſtinent, quod ſi quem a dæmone obſeſſum in loco publico & in conſpectu magiſtra-

(a) Orig. contr. Celſ. lib. VII. p. 334. *οὐκ ὀλίγοι χριστιανῶν ἀπελαύνουσι τῶν πασχόντων, οὐδενὶ περιέργῳ καὶ μαγικῷ ἢ φαρμακευτικῷ πράγματι, ἀλλὰ μόνῃ εὐχῇ καὶ ὁρκώσεσιν ἁπλουστέραις, καὶ ὅσα ἂν δύναιτο προσάγειν ἁπλούστερος ἄνθρωπος· ὡς ἐπίπαν γὰρ ἰδιῶται τὸ τοιοῦτον πράττουσι, παριστάσης τῆς ἐν τῷ λόγῳ χριστοῦ χάριτος τὸ μὲν δαιμόνιον εὐτελὲς καὶ ἀσθενὲς, οὐ πάντως δεόμενον, πρὸς τὸ ἐκβληθῆναι, καὶ εἶξαι ὑπεξελθεῖν ἀπὸ ψυχῆς ἀνθρώπου καὶ σώματος, σοφοῦ τινος καὶ δυνατοῦ ἐν ταῖς λογικαῖς περὶ τῆς πίστεως ἀποδείξεσι.* Non pauci chriſtiani eiiciunt ex obſeſſis corporibus, idque ſine omni curioſitate magorum & veneficorum ſed ſolis precibus adiurationibusque ſimplicibus. Nam plerumque *plebeii homines hæc faciunt*, per verbum ſuum coarguente dæmonum infirmitatem Chriſti gratia, quod non opus ſit ad profligandos eos ex anima hominis & corpore ſapientibus verbis & validis de fide rationibus.

(b) Socrat. lib. IV. c. XXVII. *λαϊκὸς ὢν πολλὰ σημεῖα ἐποίησε, νοσοῦντας θεραπεύων καὶ δαίμονας δι' ἐπιστολῶν φυγαδεύων*, dum *adhuc laicus* eſſet, multa fecit miracula: nunc ægrotos ſanans, nunc *dæmonas* per epiſtolam *fugans*.

(c) Tertull Apol. c. XXIII. Edatur hic aliquis ſub tribunalibus veſtris, quem dæmone agi conſtet. Iuſſus a quolibet chriſtiano loqui ſpiritus ille, tam ſe dæmonem confitebitur de vero, quam alibi Deum de falſo.

tuum

tuum ſiſtere voluerint, vulgaris quilibet chriſtianus eo illum adacturus ſit, vt ſe dæmonem non deum aliquem eſſe, confiteatur. MINVCIVS FELIX [*d*] de hac chriſtianorum poteſtate loquitur, ſed certo cuidam hominum ordini minime eam adſignat; quod nec IVSTINVS [*e*] MARTYR, nec IRENAEVS [*f*], nec CYPRIANVS [*g*], nec ARNOBIVS [*h*] faciunt, licet ſæpiſſime de hac poteſtate in eccleſia loquantur.

(*d*) Minuc. Octav. p. 83. (cap. XXVII. n. 6 p. 103. edit. Hall.) Hæc omnia ſciunt plerique veſtrum, ipſos dæmonas de ſemet ipſis confiteri, quoties a nobis & tormentis verborum & orationis incendiis de corporibus exiguntur.

(*e*) Iuſtin. Apol. I. p. 45. *Δαιμονιολήπτους πολλοὺς κατὰ πάντα τὸν κόσμον, καὶ ἐν τῇ ὑμετέρᾳ πόλει πολλοὶ τῶν ἡμετέρων ἀνθρώπων τῶν χριστιανῶν, ἐπορκίζοντες κατὰ τοῦ ὀνόματος Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ σταυρωθέντος ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου, ὑπὸ τῶν ἄλλων πάντων ἐπορκιστῶν καὶ ἐπαστῶν καὶ φαρμακευτῶν μὴ ἰαθέντας, ἰάσαντο, καὶ ἔτι νῦν ἰῶνται, καταργοῦντες καὶ ἐκδιώκοντες τοὺς κατέχοντας τοὺς ἀνθρώπους δαίμονας.* Complures dæmonum intemperiis correptos homines per orbem omnem & hanc veſtram vrbem, quos alii adiuratores & incantatores & venefici veſtri curare non potuerunt, permulti hominum noſtrorum, chriſtianorum inquam, per nomen Ieſu Chriſti ſub Pontio Pilato crucifixi adiurantes ſanarunt, atque etiam nunc ſanant, exarmantes atque exigentes ab hominibus, qui illos obſederunt, dæmones.

(*f*) Iren. lib. II. c. LVI. Nec enim (qui ſunt a Simone & Carpocrate) coecis poſſunt donare viſum, neque ſurdis auditum, *neque omnes dæmones effugare*, præter eos, qui ab ipſis immittuntur, ſi tamen & hoc faciunt; &c. Cap. LVII. In illius nomine, qui vere illius ſunt diſcipuli, ab ipſo accipientes gratiam, perficiunt ad beneficia reliquorum hominum, quemadmodum vnusquisque accipit donum ab eo. *Alii* enim *dæmones excludunt firmiſſime & vere*, vt etiam ſæpiſſime credant ipſi, qui emundati ſunt a nequiſſimis ſpiritibus & ſint in eccleſia. cætera.

(*g*) Cyprian. ad Donat. p. 4. (p. 3. edit. Pariſ.) Inde iam facultas datur, caſtitate ſobria, mente integra, voce pura, in medelam dolentium, poſſe venenorum virus exſtinguere, animorum deſipientium labes reddita ſanitate purgare, infeſtis iubere pacem, violentis quietem, ferocientibus lenitatem: *immundos & erraticos ſpiritus, qui ſe expugnandis hominibus immerſerint, ad confeſſionem minis increpantibus cogere, vt recedant*, claris verberibus vrgere, conflictantes, eiulantes, gementes, incremento pœnæ propagantis extendere, flagris cædere, igne torrere.

(*h*) Arnob. cont. Gent. lib. I. (pag 18. edit. Hamburg. MDCX.) Quid! quod iſtas virtutes, quæ ſunt a nobis ſummatim non (vt rei poſcebat magnitudo) depromtæ, non tantum ipſe perfecit vi ſua, verum (quod erat ſublimius) multos alios experiri & facere ſui nominis cum adfectione permiſit. Nam cum videret (Chriſtus) futuros vos eſſe geſtarum ab ſe rerum, diuinique operis abrogatores, ne qua ſubeſſet ſuſpicio, magicis ſe artibus munera illa beneficiique largitum, ex immenſa illa populi multitudine, quæ ſuam gratiam ſectabantur admirans, piſcatores, opifices, ruſticanos atque id genus delegit imperitorum, qui per varias

§. II.

§. II.

Epiſcopi & presbyteri trium primorum ſæculorum ordinarii eccleſiæ exorciſtæ.

Vt autem hoc donum omnibus hominum ordinibus commune fuit, ita par eſt, credamus, ſpecialiore ratione epiſcopis & presbyteris eccleſiæ fuiſſe collatum, qui, ſubnata exorciſmum aliquem in eccleſia adhibendi occaſione, ordinarii eius fuerunt adminiſtri. Ita BONA [*i*] cardinalis notiſſimum illum TERTVLLIANI locum intelligit, vbi de chriſtiana quadam femina a dæmone obſeſſa loquens [*k*], *Theatrum*, inquit, *adiit, & inde cum dæmonio rediit. Itaque in exorciſmo cum oneraretur immundus ſpiritus, quod auſus eſſet fidelem adgredi; conſtanter & iuſtiſſime quidem (inquit) feci, in meo enim inueni.* Hunc exorciſmum, inquam, BONA a presbytero quodam eccleſiæ, mirificum Spiritus S. donum induto, peractum eſſe exiſtimat. Idem etiam de exorciſtis apud CYPRIANVM [*l*], diuina poteſtate dæmonas eiicientibus, dici poteſt; itemque de iis, quorum FIRMILIANVS [*m*] meminit tamquam inſpiratorum Dei gratia ad diſcernendos detegendosque malos ſpiritus; vti eorum aliquis mulieri *Cappadoci* fecit, quæ ſe inſpiratam eſſe, & diuino mandato miracula patrare,

gentes miſi, cuncta illa miracula ſine vllis fucis atque adminiculis perpetrarent. Verbo ille compeſcuit verminantium membrorum cruces, & illi verbo compeſcuerunt furialium vermina paſſionum. Imperio *ille* vno *exturbauit a corporibus dæmonas* & examinatis ſuos reſtituit ſenſus: ſub eorum portantes & *illi* ſe caſibus, *iuſſione non alia ſanitati & conſtantiæ reddiderunt.*

(*i*) Bona Rer. Liturg lib. I. c. XXV. n. XVII. An iſti (Tertullianus & Minucius Felix) de exorciſtis loquantur, tamquam de clericis ad hoc officium ſpecialiter ordinatis; *vel potius presbyteri eo tunc munere fungerentur*, ſicut reuera ſunt epiſcopi, incertum eſt.

(*k*) Tertull. de Spectac. c. XXVI.

(*l*) Cyprian. Ep. LXXVI. al. LXIX. ad Magnum p. 187. (p. 154. edit. Pariſ. MDCLXVI) Quod hodie etiam geritur, vt per Exorciſtas voce humana & poteſtate diuina flagelletur & vratur & torqueatur diabolus.

(*m*) Firmilian. Ep. LXXV. ap. Cyprian. p. 223. (p. 146. 147. edit. cit.) Vnus de exorciſtis vir probatus & circa religioſam diſciplinam bene ſemper conuerſatus, qui exhortatione quoque fratrum plurimorum, qui & ipſi fortes ac laudabiles in fide aderant, exercitatus, erexit ſe contra illum ſpiritum nequam reuincendum; qui ſubtili fallacia etiam hoc paullo ante prædixerat, venturum quemdam auerſum & tentatorem infidelem. Tamen ille exorciſta inſpiratus Dei gratia fortiter reſtitit, & eſſe illum nequiſſimum ſpiritum, qui prius ſanctus putabatur, oſtendit.

 bapti-

baptizare, ſanctificare panem & euchariſtiam facere ſimulabat. Iſti exorciſmi fiebant manifeſto cum miraculo, & nihil probant amplius, quam quod quidam homines iſthoc dono inſtructi fuerint, qui probabiliter præcipui quidam eccleſiæ presbyteri fuerunt; illud certe non probant, quod exorciſtæ iam tum eo tempore diſtinctum inter clericos ordinem in eccleſia conſtituerint.

§. III.

Quo ſenſu quilibet ſuus ipſius ſit exorciſta.

Sunt, qui huius ordinis eamdem, quam TERTVLLIANI ætatem eſſe, autumant, quod VLPIANVS magnus ille iureconſultus, qui TERTVLLIANI tempore vixit, in libro quodam ſuo [n] de exorciſatione, tamquam re impoſtoribus (per quos probabiliter chriſtianos intelligit) vſitata loquatur. GOTHOFREDVS exorciſtas *iudæos* ab eo intelligi ſentit, qui quidem plerique impoſtores erant: fac autem, ipſum chriſtianos intelligere (quod vero eſt ſimilius, ſi conſideres, quod LACTANTIVS [o] de ipſo narrat, publicaſſe videlicet illum nefaria principum in eos reſcripta;) nihilo tamen magis probat, quam quod omnes largiuntur, fuiſſe nimirum exorciſationem ſeu imprecationem rem tunc temporis inter chriſtianos vulgo cognitam & factitatam. Alii ipſius TERTVLLIANI teſtimonium in libro de *corona militis* vrgent, quo autem loco, tantum abeſt, vt peculiarem exorciſtarum ordinem ſtatuat, vt potius vnumquemque ſuum ipſius exorciſtam facere videatur. Nam ibi inter alia argumenta, quibus ad diſſuadendum chriſtianis vitam militarem ſub imperatoribus ethnicis vtitur, hoc etiam adfert [p], quod futurum ſit, vt ad cuſtodienda idolorum templa ponantur, atque ita cogantur dæmonas noctu defendere, quos interdiu fugaſſent exorciſmis; per quos preces eorum intelligit, vt IVNIVS recte interpretatur. Ita etiam alio loco diſſuadens chriſtianis earum rerum mercaturam, quæ ad ſuſtentandam idololatriam ſeu cultum dæmonum

(n) Vlpian. lib. VIII. de Tribunal, in Digeſt. lib. L. Tit. XIII. leg. I. Si incantauit, ſi imprecatus eſt, ſi (vt vulgari verbo impoſtorum vtar) exorciſauit.

(o) Lactant. Inſtit. lib. V. c. XI. Domitius (Vlpianus) de officio Proconſulis libro ſeptimo reſcripta principum nefaria collegit, vt doceret, quibus pœnis adfici oporteret eos, qui ſe cultores Dei confiterentur.

(p) Tertull. de Coron. Milit. c. XI. Quos interdiu exorciſmis fugauit, noctibus defenſabit.

faciant,

faciant, ita argumentatur, quod alias dæmones ipſorum alumni futuri; hoc eſt, quod ab ipſis foueri & nutriri cenſendi ſint, quoad materiem aliquam eorum cultui ſuppeditauerint. *Qua conſtantia*, inquit [q], *exorciſabit alumnos ſuos, quibus domum ſuam cellarium præſtas?* VICECOMES [r] & BONA [s] falſo id interpretantur tamquam dictum de exorciſmo ante baptiſmum, vocabulum *alumni* pro catechumenis eccleſiæ accipientes: Cum tamen hoc loco reuera dæmonas ſignificet, qui ita a TERTVLLIANO reſpectu eorum dicuntur, qui ad eorum cultum ſuſtinendum quidquam conferunt. Iſti enim homines eorum quaſi nutricii ſunt. Vt adeo hic locus recte intellectus pro antiquitate exorciſtarum, quatenus peculiarem clericorum ordinem conſtituere dicitur, non militet, ſed ſolum oſtendat, quo ſenſu chriſtianus quilibet ſuus ipſe debeat eſſe exorciſta, nimirum precibus ſuis reſiſtendo diabolo, vt fugere neceſſe habeat.

§. IV.

Exorciſtæ ſæculo tertio extremo certum ordinem conſtituere cœperunt.

Relicta igitur tum extraordinaria exorciſandi poteſtate, quæ miraculis plena erat, tum etiam ordinaria illa via, qua quilibet ſuus ipſius erat exorciſta: reſtat, vt inquiramus, quo primum tempore exorciſtarum ordo in eccleſia cœperit. Et heic BONAE [t] ſententiam tutiſſimam eſſe iudico, quod hac extraordinaria & miraculis plena poteſtate ſubtracta ortus ſit, quod probabiliter gradatim & non eodem tempore in omnibus locis factum eſt. CORNELIVS [u], qui ſæculo tertio vixit, exorciſtas inter inferiores eccleſiæ *Romanæ* ordines refert; Auctor tamen *conſtitutionum*, qui poſt eum vixit [x], non eſſe certum

(q) Tertull. de Idol. c. XI.

(r) Vicecom. de Ritib. Bapt. lib. II. c. XXX. p. 362.

(s) Bona Rer. Liturgic. lib. I. c. XXV. n. XVII. Omitto alia Tertulliani loca, quæ a quibusdam adferri ſolent ad huius ordinis antiquitatem oſtendendam, vt *de idololatria* c. XII. *de anima* c. LVII. *de corona militis* c. XI. in his enim *de ſolemni exorciſmo ſermo eſt, quæ baptiſmo præmitti ſolet.*

(t) Bona ibid. Poſtea ſubtracta hac poteſtate conſtituit eccleſia ordinem, qui dæmonia expelleret.

(u) Ap. Euſeb. lib. VI. c. XLIII. vid. c. I. §. II. not. (y) pag. 6. ſeq.

(x) Conſtit. Apoſt. lib. VIII. c. XXVI. Ἐπορκιστὴς οὐ χειροτονεῖται. εὐνοίας γὰρ ἑκουσίου τὸ ἔπαθλον, καὶ χάριτος Θεοῦ διὰ Χριστοῦ, ἐπιφοιτήσει τοῦ ἁγίου πνεύματος.

ordi-

ordinem dicit, ſed Deum exorciſandi donum tanquam liberam gratiam, cuicumque velit, largiri. Et propterea ſecundum hanc hypotheſin nulla inter has *conſtitutiones* regula habetur, quæ vllam ordinationem exorciſtis præſcribat, vtpote a Deo tantum, non autem ab eccleſia, conſtitutis. Sed hac in re *conſtitutionibus* tuto fidere non poſſumus: Certum enim eſt, hoc tempore exorciſtas, tamquam certum ordinem in plerisque eccleſiæ tum *græcæ* tum latinæ partibus fuiſſe inſtitutos: id quod ex concilio *Antiocheno*, ad an. CCCXLI. celebrato, liquido conſtat, cuius in aliquo canone [y] chorepiſcopis hypodiaconos, lectores, exorciſtas promouendi facultas conceditur; quod ipſum hos omnes iam tum conſtitutos eccleſiæ ordines fuiſſe, arguit. Poſt hoc exorciſtarum inter inferiores ordines crebra a ſæculi quarti ſcriptoribus iniicitur mentio; exempli cauſſa a concilio *Laodiceno* [z], ab EPIPHANIO [a], PAVLINO [b], SVLPICIO SEVERO [c], in

Exorciſta non ordinatur. Hæc enim certaminis laus pendet a libera & bona voluntate, & a gratia Dei per Chriſtum, aduentu Spiritus Sancti.

(y) Concil. Antioch. c. X. (Tom. II. Conc. p. 565.) Τοὺς ἐν ταῖς κώμαις, ἢ ταῖς χώραις, ἢ τοὺς καλουμένους χωρεπισκόπους -- ἔδοξε τῇ ἁγίᾳ συνόδῳ -- καθιστᾷν ἀναγνώστας, καὶ ὑποδιακόνους, καὶ ἐφορκιστάς. Ii qui ſunt in vicis vel pagis, qui dicuntur *chorepiſcopi* -- viſum eſt -- vt *conſtituant* lectores, hypodiaconos & *exorciſtas.*

(z) Concil. Laod c. c. XXIV (Tom. I. p. 1502) Ὅτι οὐ δεῖ ἱερατικοὺς ἀπὸ πρεσβυτέρων ἕως διακόνων, καὶ ἑξῆς τῆς ἐκκλησιαστικῆς τάξεως ἕως ὑπηρετῶν, ἢ ἀναγνωστῶν, ἢ ψαλτῶν, ἢ ἐπορκιστῶν, ἢ θυρωρῶν ἢ τοῦ τάγματος τῶν ἀσκητῶν, εἰς καπηλεῖον εἰσιέναι. Quod non oportet ſacratos, a presbyteris vſque ad diaconos & deinceps quemlibet eccleſiaſtici ordinis vſque ad miniſtros, vel lectores, vel cantores, vel *exorciſtas*, vel oſtiarios, vel exercitatorum ordinis, in cauponam ingredi. Can. XXVI. vid. infr. not. (h)

(a) Epiphan. Expoſit. Fid. n. XXI. vid. ſupra c. I. § II. ſub not. (x) pag. 6.

(b) Paulin. Natal. IV. ſ. Felicis (Biblioth. Max Patr. Tom. VI. p. 174)

- - Primis *lector* ſeruiuit in annis,
Inde gradum cepit, cui munus voce fideli
Adiurare malos & ſacris pellere verbis.
Quod quia perſpicua meriti virtute regebat,
Iure ſacerdotis venerandi inſignia nactus
Mente loco digna meritum decorauit honorem.

(c) Sulpic. Vit. S. Martin. c. V. Tentauit idem Hilarius, impoſito diaconi officio, ſibi eum (Martinum) arctius implicare, & miniſterio vincire diuino; ſed cum ſæpiſſime reſtitiſſet, indignum ſe eſſe vociferans: intellexit vir altioris ingenii, hoc eum modo poſſe conſtringi, ſi id ei officii imponeret, in quo quidam locus iniuriæ videretur. Itaque *exorciſtam* eum eſſe præcepit. Quam ille ordinationem ne deſpexiſſe tamquam humiliorem videretur, non repudiauit.

reſcri-

Digitized by Google

reſcriptis THEODOSII [d] & GRATIANI [e] in codice *Theodoſiano*, vbi imperatores eamdem, quam reliquis clericorum ordinibus, immunitatem a ciuilibus muneribus eis indulgent.

§. V.

Eorum ordinatio & officium.

Ordinatio & officium eorum a concilio *Carthaginenſi* quarto ita deſcribitur [f]: *Exorciſta, quum ordinatur, accipiat de manu epiſcopi libellum, in quo ſcripti ſunt exorciſmi, dicente ſibi epiſcopo: Accipe & commenda memoriæ & habeto poteſtatem imponendi manus ſuper energumenum, ſiue baptizatum ſiue catechumenum.* Iſtæ formulæ certæ preces erant, quibus in nomine CHRISTI adiurabant mandabantque impuro ſpiritui, vt ex homine ab ſe obſeſſo egrederetur: id quod ex verbis PAVLINI, quæ de *Felice* quodam, ad hoc officium prouecto, habet, poteſt colligi, vbi dicit [g]:

- - - - Primis lector ſeruiuit in annis,
Inde gradum cepit, cui munus voce fideli
Adiurare malos & ſacris pellere verbis.

Non conſtat, quod ad hoc officium impoſitis manibus in *græca latina*ue eccleſia fuerint ordinati: attamen nemini illud, ſiue publice in eccleſia ſiue priuatim in vllis ædibus aliis, ſine mandato epiſcopi licebat exercere, vti concilium *Laodicenum* [h] præcepit; certe conſentiente chorepiſcopo, qui hoc in caſu ex epiſcopi [i] arbitrio auctoritate inſtructus erat, fieri id debebat.

(d) Cod. Theod. lib. XII. tit. I. de Decurion. leg. CXXI. (Tom. III. p. 464. edit. Lugd. MDCLXV.) Qui ante ſecundum conſulatum manſuetudinis meæ ex ordine curialis vel presbyteri faſtigium vel miniſterium diaconi vel *exorciſtæ* ſuſcepit officium, omne eius patrimonium immune a curialibus nexibus habeatur ac liberum.

(e) Ibid. lib. XVI. tit. II. de Epiſcop. leg. XXIV. (Tom. V. p. 56.) Presbyteros, diaconos, ſubdiaconos, atque *exorciſtas* & lectores, oſtiarios etiam, & omnes perinde, qui primi ſunt, perſonalium munerum expertes eſſe præcipimus.

(f) Conc. Carthag. IV. c. VII. (Tom. II. p 1200.)

(g) Paulin. Natal. IV. Felic. vid. not. (b) pag. 24

(h) Conc. Laod. c. XXVI. Ὅτι οὐ δεῖ ἐξορκίζειν τοὺς μὴ προαχθέντας ὑπὸ ἐπισκόπων μήτε ἐν ταῖς ἐκκλησίαις μήτε ἐν ταῖς οἰκίαις. Quod eos adiurare non oportet, qui ab epiſcopis promoti non ſunt, neque in eccleſiis neque in ædibus.

(i) Concil. Antioch. c. X. vid. §. IV. not. (y) p. 24.

Digitized by Google

§. VI.

Breuis energumenorum *ipſorumque nominum & ſtationum in eccleſia enarratio.*

Energumeni, quorum in gratiam hoc officium conſtitutum fuit, ita vocabantur a *græco* vocabulo ἐνεργούμενοι, quod in latiſſimo ſignificatu ſuo homines a mouente ſeu operante quodam ſpiritu, ſiue bono ſiue malo, agitatos denotat; at ſenſu ſtrictiore a ſcriptoribus eccleſiaſticis vſurpatur pro hominibus, quorum corpora a malo ſpiritu oppreſſa poſſidentur. Quam ob cauſſam alias δαιμονιζόμενοι, *dæmoniaci*, & κατεχόμενοι, *obſeſſi* dicebantur. Et quum hoc ſæpiſſime cum magna commotione, vexatione & diſturbatione corporis eſſet coniunctum, quæ interdum phreneſin & furorem, interdum paroxyſmos epilepticos aliasque violentas conquaſſationes & contorſiones efficiebat; tales homines hoc reſpectu ſæpe χειμαζόμενοι a *græcis*, a *latinis* autem ſcriptoribus *hiemantes*, hoc eſt, hiberna quaſi tempeſtate agitati, appellantur. Ita *conſtitutionum* auctor in quibusdam locis [*k*] eos ſimpliciter χειμαζομένους vocat, per quos illum *energumenos* intelligere, planum eſt, quod alio loco [*l*] ipſos χειμαζομένους ὑπὸ τοῦ ἀλλοτρίου *agitatos* & *vexatos a dæmone* nuncupat; & narrat nobis preces, hoc nomine, quum oblationes fierent in altari, pro vniuerſis hominum ſtatibus & ordinibus fuſas, vt Deus ipſos a violenta iſta agitatione dæmonis vellet liberare. Ita viri docti plerique, excepto ALBASPINAEO, phraſin

(*k*) Conſtit. Apoſt. lib VIII. c. XXXV. Ἑσπέρας γενομένης συναθροίσεις τὴν ἐκκλησίαν, ὦ ἐπίσκοπε, καὶ μετὰ τὸ ῥηθῆναι τὸν ἐπιλύχνιον ψαλμὸν, προσφωνήσει ὁ διάκονος ὑπὲρ τῶν κατηχουμένων καὶ χειμαζομένων καὶ τῶν φωτιζομένων καὶ τῶν ἐν μετανοίᾳ. Congregabis, epiſcope, eccleſiam ad veſperum, & poſt recitatum pſalmum veſpertinum edicat diaconus, quæ precaturi ſint pro catechumenis, *energumenis*, baptizatis & pro pœnitentibus. Can. XXXVI. ἀναύτως ὄρθρου ὁ διάκονος μετὰ τὸ ῥηθῆναι τὸν ὀρθρινὸν καὶ ἀπολῦσαι αὐτὸν τοὺς κατηχουμένους καὶ χειμαζομένους καὶ βαπτιζομένους καὶ τοὺς ἐν μετανοίᾳ. Simili modo mane, poſtquam erit pſalmus matutinus recitatus, & diaconus dimiſerit catechumenos, *energumenos* & eos quibus inſtat baptiſmus ac pœnitentes.

(*l*) Conſtit. lib. VIII. c. XII. Ἔτι παρακαλοῦμέν σε καὶ ὑπὲρ τῶν κατηχουμένων τῆς ἐκκλησίας, καὶ ὑπὲρ τῶν χειμαζομένων ὑπὸ τοῦ ἀλλοτρίου – ὅπως καθαρίσῃς ἐκ τῆς ἐνεργείας τοῦ πονηροῦ. Adhuc obſecramus te pro catechumenis eccleſiæ & pro iis, *qui vexantur ab alieno ſpiritu*, vt energumenos expulſo actu mali dæmonis repurges.

illam

illam canonis concilii *Ancyrani* [m] intelligunt, qui certos quoſdam peccatores iubet εἰς τοὺς χειμαζομένους εὔχεσθαι, hoc eſt *precari in loco hiemantium*, ſiue in ea eccleſiæ parte, vbi ſtabant dæmoniaci, qui locus ab omnibus reliquis erat ſeparatus. Non nulli [n] etiam nomen κλυδωνιζόμενοι energumenis ex eadem ratione datum eſſe, putant, quia illud ſignificat homines a ſpiritu agitatos, quemadmodum fluctus, quum in alto tempeſtas eſt, iactantur.

§. VII.

Exorciſtis potiſſimum eorum cura commiſſa.

Hi *energumeni*, ſiue *dæmoniaci*, vel quocumque alio nomine appellati, erant ii, quibuscum exorciſtis præcipue intercedebat negotium. Nam præter preces, in omnibus publicis conuentibus pro ipſis a diaconis & epiſcopis & tota concione factas, (quarum precum formulæ quædam ab auctore *conſtitutionum* [o] recitantur) exorciſtarum erat, aliis temporibus [p], vbi nullus in templis conuentus erat, impoſitis manibus pro eis precari eoſque innocua quadam occupatione, exempli gratia, verrendis templis [q] aliiſque ſimilibus negotiis diſtinere, vt violentioribus Satanæ agitationibus anteuerteretur, ne tentator otioſos tentaret; itemque quotidianum [r] ipſis victum procurare, dum in

(m) Concil. Ancyr. c. XVII. (Tom. I. p. 1461.) Τοὺς ἀλογευσαμένους καὶ λεπροὺς ὄντας ἢ ὄντες λεπρώσαντας, τούτους προσέταξεν ἡ ἁγία σύνοδος εἰς τοὺς χειμαζομένους εὔχεσθαι. Eos, qui rationis expertia animantia inierunt & qui leproſi ſunt vel fuerunt, iuſſit ſancta ſynodus inter *hiemantes* (h. e. energumenos) orare.

(n) Vid. Dodwel. Diſſertat. I. in Cyprian. n. XVII. Propius ad MSS. fidem accedet, ſi *chlydonizomeni* legamus & de *energumenis* ſiue *maniacis* intelligamus, qui *lymphatici* latinis, χειμαζόμενοι græcis quoque patribus audiunt. Idem enim valet primaria quoque ſignificatione χειμαζόμενοι quod κλυδωνιζόμενοι.

(o) Conſtit. Apoſt. lib. VIII. c. VI Εὔξασθε οἱ ἐνεργούμενοι ὑπὸ πνευμάτων ἀκαθάρτων ἐκτενῶς πάντες ὑπὲρ αὐτῶν δεηθῶμεν, ὅπως ὁ φιλάνθρωπος Θεὸς διὰ Χριστοῦ ἐπιτιμήσῃ τοῖς ἀκαθάρτοις καὶ πονηροῖς πνεύμασι κ. τ. λ. Energumeni, quos ſpiritus immundi agunt, adhibete cuncti preces Deo, intente pro iis precemur, vt ſumma in homines caritate Deus increpet per Chriſtum immundos & malos ſpiritus &c. cap. VII. tot.

(p) Concil. Carth. IV. c. XC. (Tom. II. p. 1107.) Omni die exorciſtæ energumenis manus imponant.

(q) Ibid. can. XCI. Pauimenta domorum Dei energumeni verrant.

(r) Ibid can. XCII. Energumenis in domo Dei adſidentibus victus quotidianus per exorciſtas opportuno tempore miniſtretur.

 domo

Digitized by Google

domo Dei adſiderent, quæ præcipuum commorationis habitationiſque locum eis videtur præbuiſſe.

§. VIII.

Officia exorciſtarum reſpectu catechumenorum.

Hoc fuit *exorciſtarum* officium reſpectu *energumenorum*; cui VALESIVS [s] & GOTHOFREDVS [t] aliam addunt functionem, videlicet catechumenis ante baptiſmum exorciſmo adiurare. Quæ res aliquam admittit diſputationem. Neque enim id ſemper exorciſtarum officium, niſi in altero horum duorum caſuum, fuiſſe liquet: vel, *primo*, ſi *catechumenus* etiam eſſet *energumenus*, qui caſus ſæpius exſiſtebat: & tunc curæ exorciſtarum erat committendus, quorum erat omnes energumenos exorciſmo percellere, ſiue iam baptizati eſſent, ſiue adhuc catechumeni, quemadmodum ex canone concilii *Carthaginenſis* iam §. V. adlegato conſtat. Vel, *ſecundo*, accidere poterat, vt exorciſta etiam factus eſſet catechiſta, & hoc in caſu dubium nullum eſt, quin eius officium fuerit, tam exorciſmum adhibere, quam inſtituere catechumenos. Tum autem catechiſtarum officium ab exorciſtarum officio ſæpe diuerſum erat (quamquam recentiores quidam ſcriptores vtrumque confundunt:) Interdum presbyter aliquis, vel diaconus vel lector erat catechiſta; Et hoc in caſu veroſimilius videtur, quod exorciſmus potius a catechiſta quam exorciſta peractus fuerit; eamque ob cauſſam de officio catechiſtarum ſuo loco diſtincte agemus.

(s) Valeſ. Not. in Euſeb. de Martyr. Palæſtin. c. II. Nec ſemel duntaxat exſufflabantur atque exorciſabantur catechumeni; ſed poſt ſingulas catecheſes diſcincti & excalceati deducebantur ad exorciſtam, vt ab eo purgarentur.

(t) Gothofred Not. in Cod. Theod. lib. XVI. tit. II. leg. XXIV. *Exorciſmi & exorcizandi* vſus naſcente eccleſia fuit dæmoniorum eiiciendorum poteſtas. Mox translatus vſus ad baptiſmum & catechumenos: credito ſemel, malum ſpiritum hominem naſcentem inhabitare, qui baptiſmo excludi deberet. Itaque exorciſmi & exorciſtarum geminus iam vſus fuit extra donum miraculi: Catechumenos videlicet inſtituere & baptiſmo interuenire, ſpiritui immundo depellendo.

LIBRI

Digitized by Google

LIBRI TERTII
CAPVT QVINTVM
DE LECTORIBVS.
§. I.
Lectorum *ordo non inſtitutus ante ſæculum tertium.*

Plurimorum virorum doctorum, in ipſa etiam *Romanenſi* eccleſia, hodie opinio eſt, non fuiſſe in primitiua eccleſia per duo priora ſæcula talem ordinem, qualis *lectorum* eſt, a reliquis diſtinctum. BONA [*a*], vnum ex quatuor ordinibus eſſe, fatetur, quos eccleſiaſticæ tantum inſtitutionis eſſe exiſtimat. Et COTELERIVS [*b*] dicit, non eſſe eius vllam factam mentionem ante TERTVLLIANVM, qui ſcriptor primus eſt, qui de eo, tanquam ordine in eccleſia inſtituto, loquitur. Contra enim hæreticos ſcribens [*c*] ipſis exprobrat, quod eorum ordines deſultorii ſint & inconſtantes: *Hodie*, inquit, *diaconus, qui cras lector.* Quod oſtendit, aliam in eccleſia obtinuiſſe conſuetudinem, lectoresque tum non minus, quam diaconos vel vllos alios conſtitutum fuiſſe ordinem. CYPRIANVS, qui non multo poſt TERTVLLIANVM vixit, ſæpiſſime de iis, tamquam ordine clericorum loquitur. In loco [*d*] quodam, feciſſe ſe lectorem *Saturum*, dicit; & alibi

(*a*) Bona Rer. Liturg. lib. I. c. XXV. n. XVII. Dicendum cum S. Thoma in Supplem. tertiæ P. qu. 37. art. 2. quod temporibus apoſtolorum omnia miniſteria, quæ ordinibus minoribus competunt, non a diſtinctis perſonis, ſed ab vno duntaxat miniſtro exercebantur, quæ & oſtiarii & lectoris & exorciſtæ & acoluthi officio fungebatur. Verba Angelici Doctoris hæc ſunt: *In primitiua eccleſia* cæt. (vid. ſupra c. I. §. I. ſub not. (m) p. 4.) Contigit nimirum eccleſiæ, quod hominibus ſolet, quæ dum tenue patrimonium habent, vno ſeruo contenti ſunt, qui ſolus omnia adminiſtrat. Si vero reditus augeantur, ſeruorum etiam augetur numerus; eoque magis creſcit familia, quo illi locupletiores euadunt. Sic euangelicæ prædicationis initio paruula adhuc & latitans eccleſia paucis indiguit eccleſiaſticarum functionum miniſtris. Creſcente autem credentium multitudine, & auctis facultatibus ex fidelium oblationibus, cum ſoli diaconi non poſſent omnibus incumbere, diuerſa onera & officia diuerſis perſonis diſtributa ſunt; ex quo factum eſt, vt ſplendidiori & auguſtiori apparatu eccleſiaſticarum functionum cærimoniæ peragerentur.

(*b*) Coteler. Not. in Conſtit. Ap. lib. II. c. XXV. Primus, quod ſciam, lectores nominat Tertullianus libro de præſcriptione hæreticorum c. XLI.

(*c*) Tertull. de Præſcript. c. XLI.

(*d*) Cyprian. Ep. XXIV. al. XXIX. Feciſſe me ſciatis *lectorem* Saturum.

Aurelii cuiusdam confeſſoris meminit, quem ob ſingularia eius merita & conſtantiam tempore vexationis [e] lectorem ordinarit. Et ob eamdem cauſſam *Celerinum*, alium quemdam confeſſorem, in eumdem ordinem [f] inter clericos cooptauit. Vt adeo lectorem in eccleſia agere non tantum pro officio clericali, ſed etiam pro honorifico officio reputatum fuerit, cuius non erat quod confeſſorem puderet. Nonnunquam ſummæ dignitatis homines ad hoc officium ordinabantur, quandoquidem IVLIANVS in eccleſia *Nicodemiæ* lector [g] fuiſſe dicitur, quum chriſtianum ſe profiteretur. SOZOMENVS [h], ipſum & fratrem eius clericis fuiſſe adnumeratos & populo ſcripturas publice legiſſe, diſerte adfirmat. Neque vllus iſtius ætatis ſcriptor eſt, quin de lectoribus, tamquam diſtincto clericorum ordine in eccleſia, loquatur.

§. II.

A quibus ſcripturæ, ante inſtitutum hunc ordinem, in eccleſia lectæ fuerint.

Quandoquidem ordinis lectorum, ſæculo tertio & quarto frequenter licet memorati, primis duobus ſæculis ne ſemel quidem mentio facta eſt, fas fuerit heic inquirere, a quibus ſcripturæ per iſta duo ſæcula lectæ fuerint? BASNAGIVS [i] eccleſiam

(e) Cypr. Ep. XXXIII. al. XXXVIII. Merebatur Aurelius clericæ ordinationis vlteriores gradus & incrementa maiora, non de annis ſuis ſed de meritis æſtimandus; ſed interim placuit, vt ab officio *lectoris* incipiat. cætera.

(f) Cyprian Ep. XXXIV. al. XXXVIII. Referimus ad vos, Celerinum --- clero noſtro non humana ſuffragatione ſed diuina dignatione coniunctum, cætera.

(g) Socrat. lib. III. c. I. *καὶ δὲ τῆς ἐν Νικομηδείᾳ ἐκκλησίας ἀναγνώστης καθίσταται.* Quin etiam in eccleſia Nicomedienſi lector eſt conſtitutus (Iulianus).
Gregor. Nazianz. Inuect. I. Tom. I p. 58 *Τῷ μῆγε κλήρῳ φέροντες ἑαυτοὺς ἐγκατελέλεξαν, ὥστε καὶ τὰς θείας ὑπαναγινώσκειν τῷ λαῷ βίβλους κ. τ. λ.* Quin etiam in clerum ſe ipſos adſcripſerunt, adeo vt diuinos quoque libros plebi lectitarent &c.

(h) Sozom. lib. V c. 11. *Ἔνθα δὲ θεραπείας καὶ ἀγωγῆς βασιλικῆς ἠξιοῦντο, καὶ μαθήμασι καὶ γυμνασίοις τοῖς καθ' ἡλικίαν ἐχρῶντο, καὶ λόγων διδασκάλοις καὶ τοῖς ὑφηγηταῖς τῶν ἁγίων γραφῶν· ὡς καὶ κλήρῳ ἐγκαταλεγῆναι, καὶ ὑπαναγινώσκειν τῷ λαῷ τὰς ἐκκλησιαστικὰς βίβλους* Illic ambo (Iulianus & Gallus) regali cultu educati ſunt atque inſtituti: ibi diſciplinis & exercitationibus ipſorum ætati conuenientibus imbuti: ibi denique ab humaniorum artium magiſtris & a doctoribus ſacrarum litterarum ita ſunt eruditi, *vt in clerum adſcriberentur, & eccleſiaſticos libros populo prælegerent.*

(i) Baſnag. Exercit. in Baron. p. 623. Liceat mihi pauca eruditi Lightfootii referre

chri-

chriſtianam initio eccleſiam iudaicam ſequutam, & hac in re ſynagogæ exemplum ſibi propoſitum imitatam eſſe, ſtatuit; cui, quemadmodum ex LIGHTFOOTO [*k*] obſeruat, mos fuit ſingulis diebus ſabbathi ſeptem habere lectores, primum quidem ſacerdotem, deinde Leuitam & poſtea quinque Iſraelitas, quos congregationis miniſter (quem illi epiſcopum, vel inſpectorem vel angelum eccleſiæ nuncupabant) dignos iudicarat, vt euocatos ad hoc negotium nominaret. Eumdem in eccleſia morem obtinuiſſe, autumat; officium nulli fuiſſe perpetuum, ſed potiſſimum a presbyteris & diaconis peractum, ita tamen, vt mandante epiſcopo quiuis alius illud obire potuerit. At enim res profecto tanta obſcuritate eſt inuoluta, vt nihil certi ex primorum duorum ſæculorum ſcriptoribus poſſit coniectari; ſed quidquid de ea ratiocinari poſſumus, id ex probabilibus vetuſtarum conſuetudinum reliquiis in ſequentibus ſæculis petendum eſt. Nam quum diaconos in multis eccleſiis euangelii lectionem continuaſſe reperiamus, etiam poſtquam lectorum ordo

ad perantiquum iuxta ac ſanctiſſimum morem explicandum. *Die ſabbathi erant ſeptem lectores legis, die expiationis ſex, diebus feſtis quinque, nouiluniis ſeptemque diebus ſolemnium feſtorum quatuor, ſecundo quintoque ſeptimanæ die tres. Porro lex a paucioribus quam tribus legi non poterat: a tribus, inquam, ſibi inuicem ſuccedentibus. Septem ſabbatho lectores hoc ordine legebant: primo ſacerdos, tum Leuita, deinde quinque Iſraelitæ ſibi inuicem ſuccedentes. Si nullus illic adeſſet ſacerdos, aut Leuita, ſeptem tum Iſraelitæ legebant. Si adeſſet illic ſacerdos nullusque Leuita, tunc bis ſacerdos legebat - - -* שרוח צבור *Angelus eccleſiæ, aut miniſter congregationis, euocabat eum qui lecturus erat, conſcendebatque is cathedram* (בימה βῆμα) *in medio ſynagogæ poſitam huic ad vſum, eique librum legis tradebat, quem aperiebat, inſpiciebatque, quis locus legendus eſſet; ſed non incipiebat, donec archiſynagogus incipere ipſum iuberet - - priusquam legeret, inchoabat ab oratione, benedictione laudationeque Dei, quod eos in populum ſuum elegiſſet, ſuamque ipſis legem dediſſet. Tum incipit; ſtansque toto tempore legit - - vt legebat, ſtabat iuxta miniſter congregationis, quo attenderet, rectene pronuntiaret legeretque, hinc dicebatur* חזן *epiſcopus aut ſuperinſpector, vt ſupra obſeruatum eſt.* Lightf. Harm. p. 479. Huic exercendo muneri nullus ordo ſacer requirebatur: idcirco Chriſtus, qui nec ortum ducebat a tribu Leuitica, nec a popularibus ſecus habebatur atque homo plebeius, *cum veniſſet Nazaretham, vbi fuerat nutritus, intrauit vt conſueuerat die ſabbathi in ſynagogam,* καὶ ἀνέστη ἀναγνῶναι, *& ſurrexit vt legeret.* Luc IV, 16. Hun. in legendo morem ac priſcis chriſtianis obſeruatum fuiſſe, probabiliſſimum eſt.

(*k*) Lightfoot Harmon. p. 479. vid. not. anteced. (*i*)

inſti-

inſtitutus fuit, quemadmodum alibi [*kk*] ex auctore [*l*] *conſtitutionum*, HIERONYMO [*m*] & concilio *Vaſenſi* [*n*] oſtendimus, iure noſtro concludere poſſumus, quod hæc antea officii eorum pars fuerit. Et quando presbyteri & epiſcopi, perhibente SOZOMENO [*o*], in aliis eccleſiis idem fecerunt, non ſine ratione concludere licebit, hanc eorum in prioribus ſæculis fuiſſe conſuetudinem. An quis vero laicus hoc officium ex ſpeciali epiſcopi mandato vllo tempore peregerit, quemadmodum Iſraelitæ in *iudaica* fecerunt eccleſia, id certo definiri non poteſt. In poſterioribus tantum ſæculis deprehendimus, quod in celebratiſſima eccleſia *Alexandrina* catechumeni æque ac fideles [*p*] ad lectoris officium fungendum admiſſi fuerint: & hoc ipſum nos induxerit, vt hoc officium in primis duobus ſæculis ad ſolos clericos haud reſtrictum fuiſſe, credamus. Enim vero quum hoc eccleſiæ *Alexandrinæ* peculiare fuerit, non poteſt inde de vniuerſalis eccleſiæ praxi aliquid firmiter ſtatui, & propterea hanc materiam, vſque dum plus lucis ei adfuſum fuerit, in ſuſpenſo relinquimus.

§. III.

Modus ordinandi lectores.

De hoc autem magis certum nobis eſt, quod, poſteaquam lectorum ordo inſtitutus fuit, generatim etiam inter clericorum

(*kk*) Lib. II. c. XX. §. VI. p. 303.

(*l*) Conſtitut. Apoſt. lib. II. c. LVII. Μετὰ ταῦτα διάκονος ἢ πρεσβύτερος ἀναγινωσκέτω τὰ εὐαγγέλια. Poſtea *diaconus* vel presbyter *legat euangelia.*

(*m*) Hieron. Ep. XLVIII. in Sabin. (Tom. I. p. 150. a. edit. Francof.) Euangelium Chriſti, quaſi diaconus, lectitabat.

(*n*) Concil. Vaſenſ. II. c. II. (Tom. IV. p. 1680.) *Si digni ſunt diaconi, quæ Chriſtus in euangelio loquutus eſt legere*, quare indigni iudicentur ſanctorum patrum expoſitiones publice recitare.

(*o*) Sozom. lib. VII. c. XIX. Ταύτην δὲ τὴν ἱερὰν βίβλον ἀναγινώσκει· ἐνθάδε μόνος ὁ ἀρχιδιάκονος· παρὰ δὲ ἄλλοις διάκονος· ἐν πολλαῖς δὲ ἐκκλησίαις οἱ ἱερεῖς μόνοι. ἐν δὲ ἐπισήμοις ἡμέραις ἐπίσκοποι ὡς ἐν Κωνσταντινουπόλει κατὰ τὴν πρώτην ἡμέραν τῆς ἀναστασίμου ἑορτῆς. Et illic quidem (Alexandriæ) ſolus archidiaconus ſacrum illum codicem legit: alibi vero diaconi. In multis autem eccleſiis *ſoli* duntaxat *presbyteri.* Alicubi in præcipuis feſtiuitatibus *epiſcopi legunt:* vt Conſtantinopoli primo die paſchalis feſtiuitatis.

(*p*.) Socrat. lib. V. c. XXII. (pag. 287 edit. Amſtelod) Ἐν τῇ αὐτῇ Ἀλεξανδρείᾳ ἀναγνῶσται καὶ ὑποβολεῖς ἀδιάφοροι, εἴτε κατηχούμενοι εἰσὶν εἴτε πιστοί. In eadem vrbe Alexandria *lectores* & pſaltæ abſque vllo diſcrimine *fiunt, tam catechumeni quam fideles.*

ordines

ordines relatus ſit; ſi forte *Alexandriam* exceperis, vbi peculiaris iſta conſuetudo catechumenos huic officio præficiendi inualuerat. Vix enim credibile eſt, quod homines nondum baptizatos nec ad ſacrorum myſteriorum communionem admiſſos in numero clericorum ſuorum habuerint. In omnibus autem aliis locis pro ordine clericali fuit reputatus, & homines huic officio deſtinati ſolitis inferiorum ordinum ritibus & cærimoniis initiari conſueuerunt. In eccleſia *græca* cum impoſitione manuum, in *latina* autem ſine ea, ordinatos fuiſſe, HABERTVS [q] iudicat. Auctor *conſtitutionum* certam precum cum impoſitione manuum recitandarum formam præſcribit; an vero hæc totius eccleſiæ *græcæ* praxis fuerit, de eo quidem valde dubitatur. Certe in *latina* eccleſia aliter ſe res habuit. Concilium *Carthaginenſe* quartum [r] non de vlla alia cærimonia loquitur, niſi quod epiſcopus præſente populo ſacra biblia manibus eius tradere, & his eum verbis adloqui debeat: *Accipe, & eſto lector verbi Dei, habiturus, ſi fideliter & vtiliter impleueris officium, partem cum eis, qui verbum Dei miniſtrauerunt.* Et æuo CYPRIANI hic ritus tradendi illis ſacrum codicem ne quidem videtur obtinuiſſe, ſed lectores conſtituebantur, epiſcopo ſolum mandante & ad eiusmodi functionem in eccleſia eos delegante.

§. IV.

Ipſorum ſtatio & functio in eccleſia.

Hæc erat *pulpitum* ſiue *tribunal* eccleſiæ, vt paſſim vocatur a CYPRIANO, hoc eſt ſuggeſtus ſiue cathedra in inferiore ſacræ ædis parte collocata & a *bemate* ſeu *tribunali* ſanctuarii diſtincta. Lectoris enim non erat, ſcripturas legere coram altari ſed tantum de pulpito. Vnde *ſuper pulpitum imponi*, & *ad pulpitum venire*, phraſes *Cyprianicæ* [s] ſunt, quibus lectoris denotatur ordi-

(q) Habert. Archierat. Part. IV. obſeruat. I. p. 41. Ordinatur lector abſque manus impoſitione apud latinos, ſed a græcis cum ea tamquam communi ordinum materia.

(r) Concil. Carthag. IV. c. VIII. Lector cum ordinatur, faciat de illo verbum epiſcopus ad plebem, iudicans eius fidem, vitam & ingenium. Poſthæc ſpectante plebe tradat ei codicem, de quo lecturus eſt, dicens, Accipe &c.

(s) Cypr. Ep. XXXVIII. & XXXIX. edit. Oxon. (epiſt. XXXIII. edit. Pariſ. MDCLXVI. p. 47.) Nihil magis congruit voci, quæ Dominum glorioſa prædicatione confeſſa eſt, quam celebrandis diuinis lectionibus perſonare: poſt verba ſublimia quæ Chriſti martyrium proloquuta ſunt, *euangelium Chriſti legere*, vnde martyres fiunt: *ad pulpitum* poſt catastam *venire* &c.

natio. In hoc loco tempore CYPRIANI euangelia æque ac alias ſcripturæ ſacræ partes lectitabant; id quod ex quadam CYPRIANI [t] epiſtola patet, in qua de *Celerino* confeſſore loquens, quem lectorem ordinauerat, dicit: *Quid aliud quam ſuper pulpitum, id eſt, ſuper tribunal eccleſiæ oportebat imponi, vt loci altioris celſitate ſubnixus & plebi vniuerſæ pro honoris ſui claritate conſpicuus legat præcepta & euangelium Domini, quæ fortiter & fideliter ſequitur?* ALBASPINAEVS [u], epiſtolas quoque & euangelia tempore perceptionis euchariſtiæ legiſſe eos, dicit: at prius probare debebat, quod earum lectio aliqua celebrationis euchariſtiæ pars fuerit: Non enim e vetuſtiſſimis liturgiis videtur ita fuiſſe, ſed tantum in *miſſa catechumenorum*, ſiue, vt nos nunc appellamus, *in the firſt ſervice*, in prima cultus ſacri parte, cui catechumeni intererant, legebantur. Et vbicumque ad ſacram communionem recepta fuerunt, diaconorum, non lectorum, fuit ea recitare. Sed de his plura, vbi ad liturgiam & cultum veteris eccleſiæ deueniemus.

§. V.

Ætas, qua quis lector ordinari potuit.

Vnum adhuc reſtat, quod de hoc ordine adnotari meretur, nimirum qua quis ætate lector potuerit ordinari. Hoc ipſum ex quadam IVSTINIANI *nouella* [x] condocemur, quæ lectorem aliquem ordinari ante annos duodeuiginti integros completos, diſerte prohibet. Prius autem, quam iſta lex lata eſſet, mos erat multo iuniores eos ordinare. ENNODIVS enim epiſcopus *Ticini Epiphanium* anteceſſorem [y] ſuum, octauo ætatis anno lectorem ordinatum fuiſſe, adfirmat: ſicut *Cæſarius Arelatenſis* [z] ſeptem tantum annos habuiſſe dicitur. Et inde condiſcere poſſumus, quid SIDONIVS APOLLINARIS intelligat, quum

(t) Cyprian. Ep. XXXIV. al. XXXIX.

(u) Albaſpin. Not. in concil. Carth. III. c. IV. (Tom. II. Concil. p. 1185.) Vetus ille mos inualuerat, vt non diaconi ſed lectores epiſtolas & euangelia in ſolemni miſſæ ſacrificio pronuntiarent.

(x) Iuſtin. Nouel. CXXIII. c. XIII. οὐκ ἐπιτρέπομεν - - ἀναγνώστην ἐλάττονα τῶν ὀκτὼ καὶ δέκα ἐνιαυτῶν. Fieri non permittimus - - lectorem minorem decem & octo annorum.

(y) Ennod. Vit. Epiphan. (Bibl. Patr. Tom. XV. p. 295.) Annorum ferme octo lectoris eccleſiaſtici ſuſcipit officium.

(z) Vit. Cæſar. ap. Sur. XXVII. Aug. Clero adſcriptum inter ipſa infantiæ rudimenta, poſt exactæ ætatis ſeptennium.

loquens

loquens de *Ioanne* epiſcopo *Catalaunenſi*, eum ab infantia lectorem [a] fuiſſe dicit. Quod de *Felice* etiam perhibet *Paulinus* [b], quod a primis ætatis annis lectoris officio functus ſit. Ita VICTOR VTICENSIS perſecutionis *Vandalicæ* in *Africa* immanitatem deſcribens, eorum ſæuitiam eo modo exaggerat, vt omnes clericos *Carthaginis*, fere quingentos vel amplius, quos inter [c] quamplurimi *lectores infantuli* fuerint, vel gladio vel fame eos exſtinxiſſe, dicat. Cauſſa, quamobrem homines tam tenera ætate ad hoc officium ordinarentur, hæc erat, vti iam diximus ſupra, quod parentes filios ſuos nonnumquam ab incunabulis Dei miniſterio dedicabant, & tum illi educabantur & inſtituebantur in quibusdam inferioribus officiis, vt experientia edocti ad maiora eccleſiæ officia magis idonei euaderent.

LIBRI TERTII
CAPVT SEXTVM
DE OSTIARIIS SEV IANITORIBVS.
§. I.
Nulla huius ordinis mentio ad tertium vſque quartumue ſæculum facta.

HIc vltimus quinque iſtorum ordinum eſt, qui hodiernæ eccleſiæ *Romanæ* inſtitutionis apoſtolicæ eſſe dicuntur. Enim vero per integra tria ſæcula ne nomen quidem in vllo antiquo ſcriptore inuenimus, ſi a CORNELII [d] epiſcopi *Romani* epiſtolis diſceſſeris, in quibus πυλωροὶ ſeu *oſtiarii* cum reliquis memorantur. In CYPRIANO & TERTVLLIANO nulla eorum habetur mentio. Primus & infimus ordo apud eos eſt ordo *lectorum*, vti nunc quidem eſt in eccleſia *græca*, in quo ordo *oſtiariorum* iam inde a

(a) Sidon. lib. IV. ep. XXV. *Lector* hic primum, ſic miniſter altaris idque *ab infantia.*

(b) Paulin. Natal. IV. Felic. Primis lector ſeruiuit in annis.

(c) Victor de Perſecut. Vandal. lib. III. Bibl. Patr. Tom. VII. p. 613. (lib. V. c. IX p. 78. edit. Ruinarti Pariſ. MDCXCIX.) Tunc Eugenio paſtore iam in exſilio conſtituto, vniuerſus clerus eccleſiæ Carthaginis cæde inediaque maceratur, fere quingenti vel amplius, inter quos quamplurimi erant *lectores infantuli*, qui gaudentes in Domino procul exſilio crudeli funduntur.

(d) Ap. Euſeb. lib. VI. c. XLIII. vid. ſupr. c. I. §. II. not. (y) pag. 6. ſeq.

concilii *Trullani* tempore, hoc eſt, ab anno DCXCII. neglectus iacet, vti SCHELSTRATVS [*e*] fateri non dubitat, etiamſi MORINVM, quod in extendenda hac abrogatione ad tempora apoſtolica, paullo apertius & liberius egerit, reprehendat, eumque confutandi cauſſa IGNATII & CLEMENTIS ROMANI [*f*] teſtimonia, pro adſerenda huius ordinis vetuſtate adleget. Sed ad ſpuria tantum ſcripta eorum nominibus edita nos remittit, quæ ante quartum ſæculum non innotuerunt, circa quod tempus paucos ſcriptores *græcos* de hoc ordine loqui cœpiſſe, conſtat. EPIPHANIVS [*g*] enim & concilium *Laodicenum* [*h*] Θυρωροὺς, hoc eſt *oſtiarios*, inter reliquos clericorum ordines referunt. Et IVSTINIANVS etiam in quadam *nouella* [*i*] de eis tanquam in magna eccleſia *Conſtantinopolitana* conſtitutis loquitur, vbi eorum numerum in eius & reliquarum trium eccleſiarum vſum ad centum reſtringit. Hoc, eos in quibusdam eccleſiis *græcis* conſtitutos fuiſſe, demonſtrat, licet, HABERTO [*k*] obſeruante, non multa ſæcula durarint nec vniuerſe in omnibus eccleſiis munus aliquod obtinuerint.

§. II.

Modus eos ordinandi in eccleſia latina.

Quodnam ordinationis genus in eccleſia *græca* habuerint, relatum non legimus: nullus enim auctor eſt, qui hac de re loquatur. In eccleſia *latina* nihil niſi epiſcopi requirebatur delegatio, qui claues eccleſiæ manibus initiandi tradens, dicebat: *Sic age, quaſi redditurus Deo rationem de his rebus, quæ his clauibus recluduntur;* vti formula in concilio quarto *Carthaginenſi* [*l*] & in

(*e*) Schelſtrat. Conc. Antiochen. Diſſert. IV. c. XVII. p. 520. citat. ſupr. c. I. §. I. (d) pag. 2.

(*f*) Ignat. Epiſt. ad Antioch. vid. c. I. §. II. not. (q) pag. 6. Clem. Conſtit. lib. III. c. XI. Ἀλλ' οὔτε τοῖς λοιποῖς κληρικοῖς ἐπιτρέπομεν βαπτίζειν· οἷον ἀναγνώσταις, ἢ ψάλταις, ἢ πυλωροῖς, ἢ ὑπηρέταις. Immo neque reliquis clericis poteſtatem baptizandi facimus, vt lectoribus, cantoribus, *ianitoribus* aut miniſtris.

(*g*) Epiphan. Expoſit. Fid. n. XXI. vid. c. I. §. II. not. (x) pag. 6

(*h*) Concil. Laodic. c. XXIV. (Tom. I. conc. p. 150.) vid. c. IV. §. IV. not. (z) pag. 24.

(*i*) Iuſt. Nouel. III. c. I. καὶ ἑκατὸν πρὸς τούτοις τῶν καλουμένων πυλωρῶν, inſuper centum exſiſtentibus iis, quæ vocantur *oſtiarii*.

(*k*) Habert. Archierat. Part. V. obſ. I. p. 47. Series illa eiusmodi ordinum non omnino conſtans ac perpetua exſtitit.

(*l*) Conc. Carth. IV. c. IX.

Ordine

Ordine Romano [m] & GRATIANO [n], qui ex iſto concilio id habet, præſcripta exſtat.

§. III.

Eorum officium & functio.

Officium eorum vulgo in hoc conſtitiſſe dicitur, vt ianuas durante diuino cultu cuſtodirent & *fideles* a *catechumenis* & *excommunicatis*, aliisque ab eccleſia excludendis, diſtinguerent. Sed hæc, fateor, plura ſunt, quam vt ex vetuſta hiſtoria, ſaltem de multarum eccleſiarum ſtatu & diſciplina, poſſint comprobari. Nam ſpeciatim in eccleſia *Africana*, vt alio loco oſtendetur, non tantum catechumenis & pœnitentibus, ſed hæreticis etiam iudæis & gentilibus libertas dabatur veniendi ad primam cultus diuini partem, quam *miſſam catechumenorum* vocabant, hoc eſt, ſacræ ſcripturæ lectionem & homilias ſeu ſermones de ea factos, audire eis licebat; qui vtpote ad erudiendum compoſiti eorum conuerſioni poterant inſeruire, vt adeo heic nulla diſtinctione opus eſſet. Quæ enim diſtinctio in altera cultus diuini parte, *miſſa fidelium* dicta, adhibebatur, ea diaconorum, hypodiaconorum & diaconiſſarum fiebat miniſterio, quemadmodum dictum eſt ſupra, vbi de his ordinibus expoſuimus. Vt ita, quidquid ab oſtiariis hac in re peragi oportuit, nihil fuerit aliud, niſi vt aperirent & clauderent ianuas, tamquam miniſtri & ſerui ſub aliis conſtituti, eorumque arbitrio penitus ſe gubernari paterentur. Eorum quoque erat officii, ſtata precationum & conuentuum eccleſiaſticorum tempora indicere; id quod durante perſequutione peculiare requirebat ſignum, vt ne forte detegerentur. Et hæc fortaſſis prima hunc ordinem in eccleſia *Romana* inſtituendi fuit cauſſa, cuius exemplum aliæ eccleſiæ gradatim ſunt ſequutæ. Sed quomodocumque res ſe habeat, illorum officium & ſtatio paullo digniore loco, quam notariorum & æditiuum officium in hodiernis noſtris eccleſiis, videtur fuiſſe.

(m) Ordo Rom. Part. II. p. 98. (Bibl. Patr. max. Tom. XIII. p. 704.)
(n) Gratian. Diſtinct. XXIII. c. XIX.

LIBRI TERTII
CAPVT SEPTIMVM
DE PSALMISTIS SEV CANTORIBVS.
§. I.
Cantores *a lectoribus diſtinctus fuerunt ordo in antiqua eccleſia.*

HActenus quinque iſtos ordines inferiores enarrauimus, quos eccleſia *Romanenſis* a reliquis ſegregatos ſine vlla idonea cauſſa apoſtolicæ inſtitutionis auctoritate & charactere inſignivit; quum tamen nullam aliorum quorumdam mentionem faciat, qui, quum non minorem antiquitatis famam habeant, diſtinctus clericorum ordo, æque ac illi priores, merentur appellari. Inter hos priſcæ eccleſiæ *pſalmiſtas, copiatas* & *parabolanos* refero. HABERTVS [a], BELLARMINVS [b] & alii, qui in eccleſiæ *Romanenſis*, quinque tantum ordines inferiores admittentis, tuenda fide animum ſuum occupatum habent, *cantores* & *lectores* vnum eumdemque ordinem eſſe dictitant. Enim vero quemadmodum *canoniſtæ* de ipſorummet eccleſia generatim pro duobus ordinibus eos habent, ita nihil poteſt eſſe manifeſtius, quam quod a prima eorum inſtitutione in eccleſia primitiua ſemper ita reputati fuerint. Ab omnibus enim ſcriptoribus eorum facientibus mentionem, æque ac vlli ordines alii diſtincte recenſentur, vti curioſi huius rei lectoris animo ſatis fieri poteſt, ſi loca ex EPHREM SYRO [c], concilio *Laodiceno* [d], & ſic dictis apoſtolicis canonibus [e], & conſtitutionibus [f], auctore [g] liturgiæ S.

(a) Habert. Archier. Part. IV. obſ. IV. p. 44. Diuerſum ab lectore non conſtituit ordinem pſaltes.

(b) Bellarmin. de clericis lib. I. c. XI. Etſi epiſcopus & presbyter diſtinguuntur, tamen quantum ad ſacrificium, idem omnino miniſterium exhibent, proinde vnum ordinem non duo faciant, *ſicut etiam lector & cantor ſeu pſalmiſta.*

(c) Ephrem. XCIII. Serm. de ſecundo Aduent.

(d) Concil. Laodic. can. XXIV. vid. c. IV. §. IV. not. (z) pag. 24

(e) Can. Apoſt. can. LXIX. vid. c. I. §. II. not. (t) p. 6
Can. XLIII. Ὑποδιάκονος, ἢ ψάλτης, ἢ ἀναγνώστης τὰ ὅμοια ποιῶν, ἢ παυσάσθω, ἢ ἀφοριζέσθω. hypodiaconus, vel lector, vel cantor ſimilia faciens, vel ceſſet, vel ſegregetur.

(f) Conſtit. Apoſtol. lib III. c. XI. vid. c. I. §. II. not. (r) pag. 6

(g) Liturg. Marci Bibl. Patr. Gr. Latin. Tom. II. p. 35. (Io. Fabric. Cod. Apocr. Nou. Teſt. part. III. p. 288) Μνήσθητι δὲ καὶ τῶν ἁπανταχῆ ὀρθοδόξων ἐπισκόπων, πρεσβυτέρων, διακόνων, ὑποδιακόνων, ἀναγνωστῶν, ψαλτῶν, μοναζόντων, ἀεὶ παρ-

Marci

Marci, epiſtolis ſub nomine IGNATII [*b*] ſcriptis, IVSTINIANO [*i*] & concilio *Trullano* [*k*] ad calcem paginarum huc poſita, velit conſiderare. Speciatim vero IVSTINIANI *nouella* tum eos diſtinguit, tum nos certiores facit, fuiſſe viginti quinque *cantores* & centum ac decem *lectores* in eccleſia *græca Conſtantinopolitana*. Quod eos diverſos fuiſſe ordines, ſatis eſt teſtimonium.

§. II.

Ipſorum inſtitutio & officium.

Prima horum *cantorum* origo & conſtitutio, tamquam ordinis clericorum ad initium ſæculi quarti videtur eſſe referenda. Concilium enim *Laodicenum* primam eorum mentionem iniicit, niſi quis forte *canones apoſtolicos* paullo vetuſtiores eſſe exiſtimet. Ratio, ob quam inſtituti ſint, ad antiquam eccleſiæ pſalmodiam moderandam & excitandam videtur ſpectaſſe. Pſalmodia enim a prima & apoſtolica ætate ſemper pars diuini cultus fuit, in qua vniuerſum eccleſiæ corpus ſeſe coniunxit: id quod tam euidens eſt, vt, quamuis CABASSVTIVS [*l*] id neget, & ex acerbo animi in eccleſias *reformatas* adfectu, in quibus generatim iſta pſalmodia obtinet, cantiones iſtas *nænias proteſtantium* appellet; BONA tamen cardinalis plus vice ſimplici [*m*] non tantum con-

θένων, χηρῶν, λαϊκῶν. Memento etiam vbique degentium orthodoxorum epiſcoporum, presbyterorum, diaconorum, ſubdiaconorum, *lectorum*, *cantorum*, monachorum, ſemper-virginum, viduarum, laicorum. vid. etiam p. 258 260, 269. apud eumd. Fabric.

(*b*) Ignat. Ep. ad Antioch. n. XII. vid. c. I. §. II. not. (q) pag 6

(*i*) Iuſtin. Nouell. III. c. 1. ἀναγνώστας δὲ ἑκατὸν δέκα καὶ ψάλτας εἰκοσιπέντε, *Lectores* centum & decem, *cantores* viginti quinque.

(*k*) Concil. Trullan. c. IV. (Tom. VI. p. 1144.) Εἴ τις ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος, ἢ ὑποδιάκονος, ἢ ἀναγνώστης, ἢ ψάλτης, ἢ θυρωρὸς, γυναικὶ ἀφιερωμένῃ τῷ Θεῷ μιχθείη, καθαιρείσθω κ. τ. λ. Si quis epiſcopus, vel presbyter, vel diaconus, *vel lector*, *vel cantor*, vel oſtiarius, cum muliere Deo dedicata coierit, deponatur &c.

(*l*) Cabaſſut. Notit. Concilior. c. XXXVIII p. 201 edit. Lugd. MDCLXX. 8uo. (Neque heic, vt ſupra p. 16. not. (a) in recentioribus editionibus inueni, quod multa cum induſtria diu quæſiui, adeoque neſcio, an adhibitum a me vocabulum idem illud ſit, quo vſus eſt Loiolita. Non puto tamen, ab eius mente longius abeſſe, quod auctor noſter Binghamus reddidit *a Proteſtant-Whim.*)

(*m*) Bona Rer. Liturg. lib. I. c. XXV n. XIX. A primordiis eccleſiæ pſalmos & hymnos in conuentu fidelium decantatos fuiſſe, apoſtolus adſerit ad Epheſ. c. V. cætera. It. de Diuin. Pſalmod. c. XVII. §. II. n. 3. Ab ipſo Domino & ab apoſtolis, ait Auguſtinus, pſalmos & hymnos canendi habemus documenta, & exempla & præcepta.

feſſus

feſſus ſit, ſed ſolide etiam, hanc eccleſiæ primitiuæ fuiſſe praxin, demonſtrarit. De qua re id circo heic plura non dicam, ſed obſeruabo tantum, eius diminutionem ordinem *cantorum* in eccleſiam primitiuam inuexiſſe. Vbi enim experientia docuerat, populum negligentiæ atque ignorantiæ ſuæ culpa ad peragendam hanc cultus diuini partem haud idoneum exſiſtere, niſi quis ſollertior peritiorque præeundo eum iuuaret; peculiaris hominum ordo inſtitutus eique hoc negotium datum fuit, eo quidem conſilio, vt vetus pſalmodia reſtitueretur & emendaretur, non autem vt aboleretur vel euerteretur. Et ab hoc tempore *κανονικοὶ ψαλ]αὶ cantores canonici*, hoc eſt, in canonem ſeu catalogum clericorum recepti, vocari eoque ipſo a reliquo eccleſiæ corpore diſtingui cœperunt. In quibusdam locis conſultum videbatur, vt ad certum tempus reliquis omnibus, præter hoſce ſolos, cantare interdiceretur; ea fini ſine dubio, vt antiquæ eccleſiaſticæ harmoniæ concentus inſtauraretur, quod alia ratione commode fieri non poterat, niſi reliqui ad certum tempus ſilere & ab iis, qui artis muſicæ peritiores eſſent, diſcere iuberentur. Ita canonem concilii *Laodiceni* [*n*] intelligo, dicentem, *non oportere præter canonicos cantores, qui ſuggeſtum adſcendunt, & ex membrana legunt, aliquos alios canere in eccleſia.* Hæc temporaria erat prouiſio, eo tantum ſpectans, vt antiqua pſalmodia ad priſtinam harmoniam & perfectionem ſuam reducta & inſtaurata reuiuiſceret. Hoc ſenſu vt iſtum canonem accipiam, & prohibitionem ad tempus tantummodo factam eſſe exiſtimem, eo magis me impellit, quod in ſæculis ſubſequutis populum antiquo ſuo iunctim cantandi priuilegio fruitum eſſe, deprehendimus; cuius crebra fit mentio apud AVGVSTINVM, CHRYSOSTOMVM, BASILIVM & alios plures, qui de pſalmodia & cultu eccleſiaſtico ſuorum temporum nos faciunt certiores, qua de re poſtea loco ſuo plura dicemus.

§. III.

Cur vocati ὑποβολεῖς.

Notandum heic eſt, hos canonicos cantores dictos etiam fuiſſe *ὑποβολεῖς monitores* ſiue *inſpiratores*, ab eorum officio, quod erat plebi cantum præire. In quibusdam enim locis moris erat

(*n*) Concil. Laodic. c. XV. μὴ δεῖν πλέον τῶν κανονικῶν ψαλτῶν τῶν ἐπὶ τὸν ἄμβωνα ἀναβαινόντων, καὶ ἀπὸ διφθέρας ψαλλόντων ἑτέρους τινὰς ψάλλειν ἐν ἐκκλησίᾳ.

can-

cantori ſiue pſalmiſtæ pſalmum ſeu hymnum inchoare & dimidiam verſiculi partem ſua vnius voce cantare; & tum populus in altera dimidiati verſiculi parte reſpondebat, qui hinc ὑπηχεῖν, hoc eſt, per modum reſpondendi *ſuccinere*, dicebatur. Hoc ſenſu EPIPHANIVS *ſcholaſticus* nomen ὑποβολεῖς in SOCRATE [o] intelligit; transfert enim illud *pſalmi pronuntiatores:* Atque ita VALESIVS [p] etiam & COTELERIVS [q] id explicant. HABERTVS [r] autem contrarium ſtatuit, nomen ὑποβολεῖς non *cantores* ſed *lectores* denotare, & ita eos vocatos eſſe, exiſtimans, quod concionatoribus partem ſcripturæ ſacræ ſuggererent, de qua ſermonem ad populum facerent. Tum enim homiliæ ſæpiſſime in eam ſcripturæ partem habebantur, quam quis lector modo prælegiſſet. Controuerſia inter hoſce duos viros doctos difficilis eſt & feruida, cuius in rationes non inquiram amplius, ſed intelligenti lectori eam relinquo dirimendam.

§. IV.

Quodnam genus ordinationis habuerint.

Vnum adhuc reliquum eſt, quod de hoc ordine obſeruetur, nimirum, quo modo in hoc officium immiſſi fuerint. Et in hoc quidem cæteris inferioribus ordinibus vniuerſis hic ordo conueniebat, vt manuum impoſitione, ſiue ſolemni conſecratione, ei opus non eſſet. In vna tamen re ab illis diſcrepabat;

(o) Socrat. lib. V. c. XXII. (pag. 287. B. edit Amſtel.) Ἐν τῇ αὐτῇ Ἀλεξανδρείᾳ ἀναγνῶσται καὶ ὑποβολεῖς ἀδιάφοροι, εἴτε κατηχούμενοι εἰσὶν, εἴτε πιστοί. In eadem vrbe Alexandria *lectores* & *pſaltæ* abſque vllo diſcrimine fiunt, tam catechumeni quam fideles.

(p) Valeſ. in Socrat. ibid. (p. 71.) Peſſime Muſculus & Chriſtophorſonus verterunt *interpretes*. Optime vero Epiphanius expoſuit *pſalmi pronuntiatores*. Horum munus videtur fuiſſe, prima pſalmi verba præcinere. Populus deinde reliqua ſuccinebat. ὑποβολεῖς dicebantur olim *monitores*, qui in ſcena monebant hiſtriones, vt docet Feſtus. Hi ſuggerebant actoribus, quoties memoria eos deficiebat. Erant & *monitores* in precationibus, quorum meminit Tertullianus in Apologetico, vbi dicit, chriſtianos *ſine monitore oraſſe*, quia de pectore orabant.

(q) Coteler. Not. in Conſtit. Ap. lib. II. c. LVII. not. 34. Præcinebant cantores, populus vero ſuccinebat. Qui *pſaltæ* ideo in Socratis hiſtoria eccleſiaſtica lib. V. c. XXII. appellantur ὑποβολεῖς, *monitores*, *ſuggeſtores*, *pſalmi pronuntiatores ac prænuntiatores*, quemadmodum docuit magnus interpres.

(r) Habert. Archierat. Part. IV. obſ. I. p. 39. Coniicio, lectores ὑποβολεῖς dici, quaſi *ſubiectores* vel *ſuggeſtores*, non vero cantores, quod docto theologo placuit.

quod, quamuis cæteri ab epiſcopo vel chorepiſcopo conferri ſolerent, hic a presbytero conferri poterat, hanc verborum formulam, in concilio quarto *Carthaginenſi* [s] præſcriptam, adhibente: *Vide, vt quod ore cantas, corde credas, & quod corde credis, operibus comprobes.* Et hæc vniuerſa eſt cærimonia, quam in eorum inauguratione vſurpatam deprehendimus.

LIBRI TERTII
CAPVT OCTAVVM
DE COPIATIS SIVE FOSSARIIS.
§. I.
Copiatæ *ſiue* foſſarii *primitiuæ eccleſiæ clericis adnumerati.*

ALius inferiorum clericorum ordo in primitiua eccleſia erant ii, quos exſequiarum curam agere & mortuis honeſtam ſepulturam proſpicere oportebat. Hi ab antiquis ſcriptoribus plerumque vocantur *copiatæ*, quod nomen CONSTANTIVS imperator in duobus reſcriptis in *codice Theodoſiano* [a] eis adſignat. EPIPHANIVS [b] de ipſis loquitur eodem eos nomine appellans *κοπιάτας*, & auctori ſub nomine IGNATII [c] *κοπιῶντες* dicuntur. GOTHOFREDVS [d] id a *græco* vocabulo *κοπάζειν* deriuat, quod ſignificat *quieſcere;* alii *ἀπὸ τῦ κοπετῦ*, id eſt *planctu & lamentatione;* generatim autem hoc iis nomen datum eſſe credi-

(s) Concil. Carth. IV. c. X. Pſalmiſta, id eſt, cantor poteſt abſque ſcientia epiſcopi ſola iuſſione presbyteri, officium ſuſcipere, cantandi, dicente ſibi presbytero: *Vide, vt quod ore cantas,* cætera.

(a) Cod. Theod. lib. XIII tit. I. de luſtrali Conlat. leg. I. Negotiatores omnes protinus conuenit aurum argentumque præbere: clericos excipi tantum, qui *copiatæ* appellantur, nec alium quemquam eſſe immunem ab huius conlationis obſequio. It. lib. XVI. tit. II. de Epiſc. leg. XV. Clerici, vel hi, quos *copiatas* recens vſus inſtituit nuncupari; ita a ſordidis muneribus debent immunes atque a conlatione præſtari, ſi exiguis admodum mercimoniis tenuem ſibi victum veſtitumque conquirent.

(b) Epiph. Expoſit. Fid. n. XXI. vid. cap. I. §. II. not. (x) pag. 6

(c) Ignat. Epiſt. ad Antioch. n. XII. c. I. § II. not. (q) p. 6

(d) Gothofr. Comm in Cod. Theod. lib XIII. tit. I. leg. I. Dicti *copiatæ* communi ſententia hactenus, tamquam ſi diceres operarios, laboratores, ἀπὸ τῦ κόπȣ καὶ κοπιᾶσθαι. Ego non minus quoque malim, ἀπὸ τῆς κοπίας ſeu κοπάζειν, quod ſignificat *quietem* & *quieſcere*.

tur

tur a κόπος & κοπιᾶσθαι, quod ſignificat *laborare;* vnde a nonnullis *laborantes* appellantur. Auctor ſub nomine HIERONYMI [*e*] *foſſarios* eos a *fodiendis* tumulis nuncupat. Et in IVSTINIANI *nouellis* [*f*] *lecticarii* vocantur, a portandis emortuis corporibus, vel ſandapilis. GOTHOFREDVS hos immerito inter [*g*] veteris eccleſiæ clericos referri, exiſtimat. Enimuero quando de rebus & ritibus veteris eccleſiæ loquimur, neſcio quomodo magis proprie loqui poſſimus, quam ſi lingua veterum, qui ipſi ita eos appellant, vtamur. Nam non tantum auctor [*h*] ſub HIERONYMI nomine eos *primum in clericis ordinem* vocat, ſicuti ſunt hoc reſpectu: ſed HIERONYMVS etiam ipſe eumdem eis titulum tribuit, quum de quopiam, qui terræ mandandus erat, loquens, *Clerici*, inquit [*i*], *quibus id officii erat, cruentum linteo cadauer obuoluunt, & foſſam humum lapidibus conſtruentes ex more tumulum parant.* Hæc cauſſa eſt, quamobrem EPIPHANIVS [*k*] & IGNATIVS perſonatus inferioribus ordinibus eos adnumerent. Neque GOTHOFRE-

(*e*) Hieron. de ſeptem ordin. eccleſ. Tom. IV. p. 81. (p. 56 A. edit. Francof.) *Primus in clericis foſſariorum ordo eſt*, qui in ſimilitudinem Tobiæ ſancti ſepelire mortuos admonentur.

(*f*) Iuſtin. Nouel. XLIII. ἐπειδὴ τοῦτο μὲν Κωνσταντῖνος ὁ τῆς θείας μνήμης, ὁ τῆς μεγάλης ἡμῶν ταύτης πόλεως οἰκιστὴς, τοῦτο δὲ Ἀναστάσιος, ὁ τῆς εὐσεβοῦς λήξεως, τὸν τῶν καλουμένων λεκτικαρίων, ἤτοι δεκανῶν ἀριθμὸν περιέστησαν εἰς ἓν μέτρον, χιλίους ἑκατὸν οὕτω δεκανούς. (ἤτοι ἐργαστήρια τοσαῦτα διορίσαντες, ἐφ' ᾧ τε ἐν μηδενὶ χρόνῳ ταῦτα δέχεσθαι προσθήκην· διὰ τὸ καὶ ὑποκεῖσθαι τῇ διατυπώσει τοῦ τῆς θείας μνήμης Ἀναστασίου τὸ μέτρον τῶν ἐξ ἑκάστου συστήματος εἶναι προσηκόντων λεκτικαρίων) ἡμεῖς μὲν ταῦτα βέβαια μένειν βουλόμεθα. Quia tam diuæ memoriæ Conſtantinus, amplæ huius noſtræ vrbis conditor, quam etiam pientiſſimus princeps Anaſtaſius, *lecticariorum* ſeu *decanorum*, (vt vocat) numerum ad certam menſuram redegerunt, mille & centum tantummodo *decanis* totidemque officinis definitis, vt nullo hæ vmquam tempore augmentum reciperent: propterea ſane cupientes, vt numerus eorum, quos ex vno quoque collegio conuenit eſſe *lecticarios*, diuæ memoriæ Anaſtaſii formulæ ſubiaceat, firma ea & fixa manere voluimus. Item Nouel. LIX. vid. infr. §. IV. ſub not. (r) p. 46.

(*g*) Gothofred. Not. in Cod. Theod. lib. XVI. tit. II. leg. XV. De *copiatis* obſeruandum, eos ſeparari hac lege a clericis, cum tamen alias clericorum numero cenſeantur.

(*h*) Hieron. de ſeptem ordin. eccleſ. vid. anteced. not. (e)

(*i*) Hieron. Ep. ad Innocent. de muliere ſepties icta Tom. I. p. 235. (epiſt. XLIX. p. 153. A. edit. Francof.)

(*k*) Epiphan. vid. ſupra c. I. §. II. not. (x) pag. 6 Ignat. ibid. not. (q)

DVS in has leges imperatorias [*l*] in *codice Theodoſiano* emendationes ſcribere neceſſe habebat, quæ *copiatis* nomen clericorum concedunt, eoque intuitu easdem ipſis immunitates & priuilegia indulgent. Hoc enim ideo tantum factum eſſe intelligitur, vt lingua & ſtilo aliorum eccleſiaſticorum ſcriptorum vterentur.

§. II.

Tempore Conſtantini *primum inſtituti.*

Hic ordo tempore CONSTANTINI primum inſtitutus eſſe videtur. Nam CONSTANTIVS eius filius in vna legum iſtarum, quas modo adlegauimus, de eo, tamquam nouiſſime inſtituto, loquitur; nec vllus priorum trium ſæculorum ſcriptor reperitur, qui vllam vmquam eius iniecerit mentionem, ſed per omne illud tempus cura ſepeliendi mortuos officium tantummodo caritatis erat, ad quod perficiendum chriſtianus quiſque, occaſione ita ferente, ſeſe obligatum eſſe, credebat. Et hæc ratio eſt, cur tot tantaſque huiuſcemodi caritatis laudes in iſtorum ſæculorum ſcriptoribus, nullum autem alicuius in hunc finem inſtituti ordinis veſtigium, offendamus. CONSTANTINVS enim ad imperatoriam euectus dignitatem, quum in noua ſede, *Conſtantinopoli* poſita, quiete viueret, homines mille & centum nomine *copiatarum* ad hoc peculiare miniſterium in iſtam ciuitatem cooptabat: Atque ita ad tempus vſque *Honorii* & *Theodoſii iunioris* durauerunt, qui eos [*m*] ad nongentos & quinquaginta reduxerunt. *Anaſtaſius* autem ad primum numerum eos rurſus anxit, quod *Iuſtinianus* duabus *nouellis* [*n*], in hanc rem publicatis, confirmauit. Atque ex hoc eccleſiæ *Conſtantinopolitanæ* exemplo in reliquis populoſis eccleſiis ortum ſuum eos traxiſſe, autumo.

§. III.

Cur decani *&* collegiati *dicti.*

At vero heic non nihil diſcriminis probabiliter interceſſit inter eos, qui in eccleſia *Conſtantinopolitana* & illos, qui in aliis mino-

(*l*) Cod. Theod. lib. VII. tit. XX. de veteranis leg. XII. Dum ſe quidem vocabulo *clericorum* & infulis defunctorum obſequiis occupatos - defendunt, cætera. Ibid. lib. XIII. tit. I. de luſtrali Collat. leg. I. *Clericos* excipi tantum, quæ *copiatæ* appellantur &c. Ibid. lib. XVI tit. II. de Epiſcop. leg. XV. *Clerici* vero, vel hi, quos *copiatas* recens vſus inſtituit nuncupari, cætera.

(*m*) Cod. Iuſtin. lib. I. tit. II. de SS Eccleſ. leg. IV Non plures, quam nongenti quinquaginta *decani* ſacroſanctæ huius ampliſſimæ vrbis deputentur eccleſiæ.

(*n*) Iuſtin. Nouel. XLIII. vid. p. antec. not. (*f*). Nouel. LIX. vid. ſub ſeqq. not. (*r*)

minoribus eccleſiis fuerunt. Nam *Conſtantinopoli* in ciuilem quamdam ſocietatem, *collegium* lingua Romana dictam, recepti erant; vnde leges *collegiatos* & *decanos* interdum eos vocant. Quemadmodum in ante memoratis *Honorii* & *Theodoſii Iunioris* & *Iuſtiniani* legibus videre eſt. Et alia *Theodoſii Magni* [o] lex, quæ vacationem ab aliis quibusdam muneribus ciuilibus ipſis indulget, cauet, ne ſub fictitio & prætexto nomine agant, ſed revera in eccleſiæ miniſterio conſtituti ſint. Cur vero *decani* fuerint appellati, id non facile eſt ad hariolandum. Fortaſſis cauſſa hæc eſt, quod quædam ipſis cum *decanis palatii* eſſet ſimilitudo, qui militares erant adminiſtri ad imperatoris ſpectantes palatium, & *corpus decanorum* in vtroque codice [p] dicuntur, CHRYSOSTOMO [q] aliisque *græcis* ſcriptoribus memorati nomine δεκανῶν ἐν τοῖς βασιλείοις, *decanorum palatii*, ad diſtinguendum eos ab his aliis *decanis eccleſiæ*, quos nonnulli imprudenter confundunt. Sed vero non ſatis perſuaſum mihi eſt, hanc huius nominis fuiſſe rationem, adeoque ſolum vt coniecturam propono, donec quis meliorem eius rationem attulerit.

§. IV.

Eorum officium & priuilegia.

Officium eorum erat, vniuerſam exſequiarum curam habere & dare operam, vt omnes decenter & honeſte ſepelirentur. Speciatim hoc vltimum officium pauperibus ſine vlla mercedis, hoc intuitu ab eorum cognatis ſibi ſoluendæ, exactione

(o) Cod. Iuſt. lib. XI. tit. XVII. de collegiatis leg. vnica. Qui ſub prætextu *decanorum* ſeu *collegiatorum*, cum id munus non impleant, aliis ſe muneribus conantur ſubtrahere, eorum fraudibus eſſe obuiandum.

(p) Vid. Cod. Theod lib. VI tit. XXXIII. de decanis leg. I. Qui ex *corpore decanorum* ad primum militiæ gradum peruenerint, biennii ſpatio primiceriatus gerant officia &c. It. Cod. Iuſtin. lib. XII. tit. XXVII. leg. I Qui ex *corpore decanorum* &c. leg. II. *Noſtræ pietatis famulationibus adhærentes decanos* non oportet pro deſiderio pulſantium ad alia pertrahi iudicia.

(q) Chryſoſtom. Hom. XIII. in Hebr. p. 1849. (pag. 817. Tom. VI. edit. Francof.) Εἰ γὰρ ἐνταῦθα καὶ ὁ ὕπαρχος καὶ πάντες οἱ περὶ τὸν βασιλέα, καὶ οἱ σφόδρα καταδεέστεροι, καὶ τὸν τῶν λεγομένων δεκανῶν τόπον ἐπέχοντες ἐν τοῖς βασιλείοις εἰσὶ, καί τοι τοσούτου ὄντος τοῦ μέσου τοῦ ὑπάρχου καὶ δεκανοῦ· πολλῷ μᾶλλον ἐν τοῖς ἄνω βασιλείοις τοῦτο ἔσται. Si heic ſunt & præfectus & omnes qui regi adſiſtunt, & qui ſunt his longe inferiores & tenent locum eorum, qui dicuntur *decani*, ſunt in regia, etiamſi multum interſit inter præfectum & *decanum*: multo magis hoc erit in ſuperna regia.

præſtare debebant. Ita *Conſtantinopoli* obtinuiſſe ex quadam IVSTINIANI *nouella* [r] liquet, quæ nos certiores facit, *Anaſtaſium* imperatorem certa prædia huic ſocietati adſignaſſe, certumque tabernarum & officinarum numerum in ciuitate conſtituiſſe, quæ omnis generis tributis ſolutæ eſſent & huic vſui propriæ: quarum ex mercedibus & prædiorum vectigalibus *defenſores* & *curatores eccleſiæ*, ſupremam huius rei curam & inſpectionem habentes, *his decanis* ſoluere & eiusmodi exſequiis impenſas ſubminiſtrare oportebat. *Iuſtinianus* non ſolum hanc conſtitutionem confirmauit, ſed etiam facta de abuſu quodam querimonia, quod lege *Anaſtaſii* non obſtante ſtipendium pro exſequiis exigeretur, publicata *nouella* ſua abuſum iſtum corrigi iuſſit. Non reperimus autem, eiusmodi conſtitutionem in reliquis eccleſiis omnibus factam eſſe, ſed veroſimilius eſt, hos *copiatas* partim ex communi ærario eccleſiæ fuiſſe ſuſtentatos, partim ex ſuo ipſorum labore & mercatura, quæ animos eis addendi cauſſa generatim vectigalium & tributorum munere ſoluta erat, vitæ ſubſidia ſibi comparaſſe, quemadmodum poſtea videbimus.

(r) Iuſtin. Nouell. LIX. Singula bonorum operum a nobis Dei auxilio oportet accipere principium, aut ſi qua, ea quæ ab aliis facta ſunt bona, ſequuta eſt corruptio, hanc emendari a nobis & in antiquum reduci ordinem. Vt nos aut factione rei aut correctione ad bonos actus ſtudeamus habere ſemper participium. Quale videlicet aliquid & ſuper exſequiis defunctorum factum non recte perſpeximus emendare & donare omnibus, ne duplicem ſuſtineant difficultatem, ſimul quidem vt quæ ſua ſunt amittant, ſimul autem vt pro ſe damnificentur. Sed quod Conſtantinus piæ memoriæ recte cogitans diſpoſuit & poſthæc Anaſtaſius piæ memoriæ firmauit, adiiciens etiam reditus cauſſæ, hoc nos ipſi, cum periculum patiatur cadere, reparare & dare cum omni cautela & terminis competentibus cogimur, illud facientes manere immortale. Conſtantino enim piæ memoriæ nongentis quinquaginta ergaſteriis, ex diuerſis corporibus feliciſſimæ huius vrbis, ſine tributis dante ſanctiſſimæ maiori eccleſiæ; Anaſtaſio vero p. m. non ſolum ergaſteriis illis quinquaginta & centum adiiciente, ſed & reditum certum largiente per duas pragmaticas formas, quatenus quod ex ipſo reditu colligitur aurum, proficiat ad ea, quæ dantur a Deo amabilibus oeconomis his, qui ad hoc laborant; plurimi plerumque adierunt nos, dicentes non ſimiliter cauſſam procedere, neque ſine mercede fieri defunctorum exſequias, ſed exigi amare, & inueniri plurima foris nomina & corpora, quæ etiam inuitos exigunt lugentes, & cogunt dare non habentes, hæc omnia iuſtum iudicauimus competenti correctione digna facere. cætera.

LIBRI

LIBRI TERTII
CAPVT NONVM
DE PARABOLANIS.
§. I.
Parabolani *a quibuſdam inter clericos relati.*

Alius hominum, a nonnullis inter veteris eccleſiæ clericos relatorum, ordo erant, quos *parabolanos* nominabant. *Theodoſius Iunior* in quadam lege ſua ad eos ſpectante in *codice Theodoſiano* [a] in clericis eos ponit & ſub hoc titulo euidenter comprehendit, quemadmodum in huius loci expoſitione recte obſeruauit GOTHOFREDVS. Ipſe BARONIVS e clericorum grege eos fuiſſe, non negat, ſed lectori ſuo perſuadere ſatagit, quod non diſtinctus aliquis ordo, ſed ex inferioribus clericorum [b] ordinibus electi fuerint: qua de re nihil in hac lege dicitur, ſed contrarium potius adfirmatur, quod e pauperibus *Alexandriæ* eligi debuerint.

§. II.
Eorum conſtitutio & officium.

Officium eorum in proxime ſequenti lege deſcribitur, in qua ad curanda debilium corpora deputati eſſe dicuntur [c]. *Alexandriæ* in ſocietatem quamdam quingenti vel ſexcenti numero cooptati, ad arbitrium epiſcopi loci ex quouis hominum genere eligi debebant, ſi ab *honoratis* & *curialibus* diſceſſeris, quos in ciuilibus patriæ ſuæ muneribus ſeruire oportebat, & quibus

(a) Cod. Theod. lib. XVI. tit. II. de epiſcop. leg. XLII. Quia inter cætera Alexandrinæ legationis inutilia, hoc etiam decretis ſcriptum eſt, *vt reuerendiſſimus epiſcopus de Alexandrina ciuitate aliquos non exire* (quod quidem terrore eorum, qui *parabolani* nuncupantur, legationi inſertum eſt,) placet noſtræ clementiæ, vt nihil commune clerici cum publicis actibus vel ad curiam pertinentibus habeant. Gothofred. Not. in loc. Sane clericorum eos numero fuiſſe, tum huius legis principium, tum vtraque hæc lex & ſequens, ſub hoc titulo collectæ, oſtendunt.

(b) Baron. an. CCCCXVI. p. 400. (Tom. V. p. 406.) Fuiſſe hos (Parabolanos) minoris ordinis clericos allectos exordium dati hoc anno reſcripti inſinuare videtur.

(c) Cod. Theod. ibid. leg. XLIII. *Parabalani* (qui ad curanda debilium ægra corpora deputantur) quingentos eſſe ante præcepimus: ſed quia hoc minus ſufficere in præſenti cognouimus, pro quingentis ſexcentos conſtitui præcipimus.

adeo

adeo nulla in eccleſiaſticum aliquod officium ſeſe immittendi venia concedebatur. Gubernationi & mandato epiſcopi ſubeſſe iuſſi erant, vt ex eadem lege, quæ prioris legis emendatio eſt, apparet. Per iſtam enim iurisdictioni *præfecti Auguſtalis* (quemadmodum ſummus magiſtratus ciuilis *Alexandriæ* vocabatur;) ſubiiciebantur, per hanc autem legem *Theodoſius* priſtino decreto ſuo reuocato, curæ & arbitrio eos in totum ſubiiciebat epiſcopi, ſeu (vt *græcus* auctor, qui eccleſiaſticas conſtitutiones e lege ciuili [d] collegit, eum nuncupat) *papæ*; intelligens non pontificem *Romanum*, vt nonnulli ex ignorantia falſo exiſtimant, ſed papam ſeu epiſcopum *Alexandrinum*. Tunc enim quemuis epiſcopum *papam* appellare moris erat, quomodo alibi [dd] oſtendimus. Quo tempore hic ordo cœperit, certo definiri non poteſt. Prima eius notitia in his *Theodoſii Iunioris* legibus an. CCCCXV. habetur, quæ tamen de eo, non tanquam recens orto ſed iam ante in eccleſia inſtituto, loquuntur. Circa idem tempus, quo *copiatæ* ſub *Conſtantino* orti ſunt, probabiliter inſtitutus eſt, quando quædam humanitatis officia, a chriſtianis ante voluntarie, prout ſua quemque pietas inſtigabat, peracta iam in ordinarium abierant munus, & certus hominum ordo ad eiusmodi officia ſpeciatim erat delegatus. Non peculiarem eccleſiæ *Alexandrinæ* ordinem fuiſſe, ex eo patet, quod mentio facta eſt *parabolanorum*, qui *Epheſi* tempore concilii ſecundi an. CCCCXLIX. heic celebrati, fuerint. Nam BASILIVS *Seleucienſis*, qui *Flauiani* damnationi & abſolutioni *Eutychis* hæretici heic ſubſcripſerat, quum ad palinodiam canendam in concilio *Chalcedonenſi* adduceretur, cauſſam ſuam ita tuebatur, vt ab armatis militibus vna cum *Barſuma* eiusque monachis & *parabolanis* [e] ma-

(d) Collect. Conſtit. Eccleſ. lib. I. tit. III c. XVIII. (apud Iuſtell p. 1255.) παραβολάνοι γίνονται καὶ κατὰ δοκιμασίαν τοῦ ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας μὴ ὄντες ἀξιωματικοὶ καὶ βουλευταὶ, ὀφείλοντες ἐπιμελεῖσθαι τῶν λελωβημένων, καὶ ταῖς κελεύσεσι τοῦ πάπα πειθαρχεῖν. Parabolani ex epiſcopi Alexandrini arbitrio fiunt, qui non ſunt in dignitate conſtituti, vel curiales: & confectorum morbis curam gerere debent, eiusque *papæ iuſſis obſequi*.

(dd) lib II c. II. §. VII. pag. 76. 77.

(e) Concil. Chalced. Act. I. (Tom. IV concil. p. 252.) εἰσέτρεχον εἰς τὴν ἐκκλησίαν στρατιῶται μετὰ ὅπλων, καὶ εἰσῄεσαν οἱ μονάζοντες μετὰ Βαρσουμᾶ, καὶ οἱ παραβολανεῖς, καὶ πλῆθος ἄλλο πολύ. κ. τ. λ. Irruebant in eccleſiam milites

gnaque

gnaque aliorum hominum turba eccleſiam ingreſſis ad ſubſcribendum ſe adactum eſſe, diceret. Vocabulum primigenium eſt παραβαλανεῖς, quod vetus interpres recte reddidit *parabalanos*, quod idem eſt cum *parabolanis;* vtroque enim modo in antiquis auctoribus ſcriptum legitur. BINIVS autem in *græca* ſua conciliorum editione vocabulum ab ſe non intellectum vertit, *ii, qui circa balnea verſantur*, quaſi *parabalani* homines eſſent, publicorum balneorum curam gerentes; quum tamen nunc nemo ignoret, officium eorum alius plane fuiſſe indolis, nomenque eis datum eſſe ex ratione ab ea, quæ a balneorum inſpectione petitur, multum diſcrepante.

§. III.

Ratio nominis parabalanorum.

Quod ad rationem nominis eorum attinet, vt miras ALCIATI & ACCVRSII interpretationes, a GOTHOFREDO ſatis exploſas, prætermittamus, DVARENI [*f*] & GOTHOFREDI opinio optima eſſe mihi videtur, quod vocati ſint *parabolani*, quia παράβολον ἔργον, id eſt, rem periculoſiſſimam tractabant, miniſtrando videlicet ægrotis, ſpeciatim contagioſo morbo & graui peſtilentia conflictantibus. *Græci* παραβόλους nominare conſueuerunt, qui mercedis cauſſa ad certamen cum beſtiis in amphitheatro ſe ipſi offerrent. Atque ita SOCRATES hiſtoricus [*g*] hac voce vtitur, quum de *Theodoſio*, aliquando venationis ſpectaculum præbente *Conſtantinopoli*, loquens, *Populus*, inquit, *vociferari cœpit: Cum fera beſtia audax quidam parabolus pugnet!* Hi erant ii, quos *Romani beſtiarios* & interdum *parabolos* & *parabolarios* vocabant, a græco vocabulo παραβάλλεσθαι, quod ſignificat, vitam hominis periculo exponere, vti illi faciebant, qui certabant beſtiis. Hoc ſenſu chriſtianos, quum ad vitam ſuam pro CHRISTO profundendam adeo parati eſſent, generatim *parabolarios* ab ethnicis vocatos fuiſſe, ſupra [*gg*] oſtendimus. Et GOTHOFRE-

cum armis inſtabant monachi, qui cum Barluma & *parabalani* & multitudo alia grandis.

(*f*) Duaren. de Miniſt. & Benefic. lib. I. c. XIX. Parabolani ideo fortaſſis dicebantur, quia παράβολον ἔργον, rem periculi & diſcriminis plenam, tractabant.

(*g*) Socrat. lib. VII. c. XXII ὁ δῆμος κατεβόα, δεινῷ θηρίῳ ἕνα τῶν εὐφυῶν παραβόλων μάχεσθαι.

(*gg*) lib. I. c. II. §. IX. pag. 24.

DVS [*b*] ac alii quidam [*i*] viri docti ſentiunt, antiquam *graeci* exemplaris lectionem in epiſtola *Pauli* ad *Philippenſes* cap. II, 30. habuiſſe παραβολευσάμενος τῇ ψυχῇ *vitam periculo exponens*, quemadmodum vetuſtus quidam apud *Fratres Puteanos* interpres id reddidit: *Parabolatus de anima ſua.* Eodem ſenſu hi primitivæ eccleſiæ *parabolani*, de quibus nunc ſermo nobis eſt, nomen ſuum habuerunt ab exponendo vitam ſuam periculo, dum ægrotis in quibusuis contagioſis & exitiabilibus morbis miniſtrabant.

§. IV.

Leges & regulæ quædam ad vitam & mores eorum attinentes.

Hoc ſolum adhuc de iis adnotabo, quod, quum plerum-

(*b*) Gothofr. Not in Cod. Th. lib. XVI tit II, leg. XLII. Apoſtolus *Philipp. II. com. vlt.* διὰ τὸ ἔργον τοῦ χριστοῦ μέχρι θανάτου ἤγγισε παραβολευσάμενος τῇ ψυχῇ vbi vetuſtiſſimus etiam interpres, qui apud clariſſimos mihique coniunctiſſimos fratres Puteanos optimæ notæ, *parabolatus de anima ſua*, vertit: & male qui in παραβουλευσάμενος id vertunt. Et rurſum παραβουλευσάμενος; ad locum Pauli reſpiciens, εἰς θάνατον ἑαυτὸν ἐκδοὺς: ſed ibi reſtituendum, παραβολευσάμενος: in veteri gloſſario *deſperatus* παράβολος: item παράβολον, παράδοξον. Denique παραβολεύσασθαι idem eſt quod ῥιψοκινδυνεῖν: Gloſſæ Philoxeni, παραβολεύσασθαι *periculum facere.* Valeant itaque iam Accurſii nugæ, adſerentis medicos contemtim *parabolanos* vocari ſolitos, eo quod multas habeant parabolas, quodque vt quiſque loquacior eſt, ita & doctior medicus vulgi ſententia & opinione exiſtimetur: Immo valeant etiam Alciati deducentis a voce παρὰ & βῶλος, quaſi *glebæ adſcriptos*, dicas.

(*i*) Grotius in Phil. II, 30. Omnino legendum eſt παραβολευσάμενος τῇ ψυχῇ, id eſt, vitam *obiectans periculis*, quomodo viri magni Scaliger & Salmaſius monuere. Plinius in epiſtolis, *periculoſa vtque græci melius exponunt* παράβολα. Latinus interpres recepto vetuſtior poſuerat heic *parabolatus eſt animam ſuam.* Nam Latine *parabolani* dicuntur, qui cum vitæ periculo ægrotis adiunt. Hammond. in Phil. II, 30. Vox παραβουλευσάμενος nuſpiam occurrit, niſi apud *Heſychium*, *Phavorinum* & alios gloſſographos; qui non modo videntur eam hinc deſumſiſſe, ſed legiſſe παραβολευσάμενος, quamuis editiones aliter habeant. Nam ea vox collocatur inter παραβολὴ & παραβόλιον, inter quæ literarum ordo non patitur collocari παραβουλευσάμενος. Itaque veriſimillimum eſt heic quoque legendum eſſe παραβολευσάμενος τῇ ψυχῇ. Sic παράβολος apud Ariſtophanem, & ῥιψοκίνδυνος, *qui ſe in periculum conicit;* quo ſenſu habemus παραβεβλημένος 2 Mach. XIV, 38. Hæc autem eſt ipſa notio vocis apud *Heſychium*, qui eam interpretatur εἰς θάνατον ἑαυτὸν ἐκδιδοὺς, *qui ſe ipſe in mortis periculum conicit.* cætera.

que

Digitized by Google

que,vt nominis fert ratio, expertæ audaciæ & confidentiæ eſſent homines, quauis occaſione ad immiſcendum ſeſe diſſidiis, in eccleſia vel republica obortis, parati fuerint. Quemadmodum in controuerſia inter *Cyrillum* epiſcopum & *Oreſtem* moderatorem *Alexandriæ* videntur feciſſe. Quæ cauſſa fuit, quamobrem *Theodoſius* eorum numerum ad quingentos reduxerit, eisque *præfecti Auguſtalis* inſpectioni ſubmiſſis ſeuere interdixerit, ne in vllis ſpectaculis publicis vel communi ciuitatis concilio, vel foro comparerent, niſi quis ſuam ipſius, vel tamquam procurator totius ſocietatis cauſſam heic agendam haberet. Atque tunc ſine vllo ſui ordinis in ſubſidium adſumto ſolus in iudicium venire debebat. Et quamquam hanc legem, quantum ad primam eius partem, non multo poſt abrogauit, ſexcentos eos eſſe & epiſcopum electionem & cognitionem eorum habere permittens; tamen in cæteris partibus vniuerſis ſaluam & inuiolatam manere iuſſit, & denuo occaſionibus & modis ſupra dictis in vnum coire [k] eis interdixit. Et *Iuſtinianus* hanc legem codici ſuo eam inſcribens perpetuam fecit. Id quod oſtendit, magiſtratus ciuiles hos *parabolanos* pro formidabili hominum cœtu ſemper reputaſſe, adeoque vigili animo & oculis obſeruaſſe & habuiſſe arctius, vt ne, dum eccleſiæ ſeruirent, detrimentum adferrent reipublicæ, ſed intra demandati ſibi muneris limites ſeſe tenerent.

LIBRI TERTII
CAPVT DECIMVM
DE CATECHISTIS.

§. I.

Catechiſtæ *non diſtinctus clericorum ordo, ſed ex quouis alio ordine electi.*

HActenus de ſingularibus ordinibus eccleſiaſticis in primitiua eccleſia diſſeruimus, qui ad ſingularia quædam officia & functiones obeundas fuerunt inſtituti. Erant autem offi-

(k) Cod. Iuſtin. lib. I. tit. III. de epiſc. leg. XVIII. Hi ſexcenti viri reuerendiſſimi ſacerdotis præceptis ac diſpoſitionibus obſecundent: reliquis, quæ dudum latæ legis forma complectitur ſuper his *parabolanis*, vel de ſpectaculis, vel de iudiciis, cæteriſque (ſicut iam ſtatutum eſt) cuſtodiendis.

Digitized by Google

cia quædam alia, quæ non diſtincti cuiusdam ordinis homines requirebant, ſed a cuiusuis ordinis hominibus peragi poterant, de quibus etiam non nihil monendum eſt, quando iam in enarrandis eccleſiæ clericis ſumus occupati. De *catechiſtis* primo loco dicemus, quorum erat, catechumenos primis religionis elementis inſtituere & hoc modo ad recipiendum baptiſmum præparare. Hoc officium interdum ab ipſo epiſcopo peragebatur, quemadmodum ex loco quodam AMBROSII [*a*] apparet, vbi certa quadam die dominica poſt lectas ſacras ſcripturas & habitum in eas ſermonem, dimiſſis catechumenis, nonnullis competentibus, hoc eſt, baptiſmi candidatis, in baptiſteriis ſymbolum ſe tradidiſſe, narrat. Hoc factum eſt *dominica palmarum*, vbi ipſe epiſcopus catechumenos, pridie paſchatis baptizandos, erudire conſueuit. THEODORVS LECTOR [*b*] eiusdem conſuetudinis meminit, cum perhibet, ante tempus *Timothei* epiſcopi *Conſtantinopolitani* ſymbolum *Nicænum* numquam in eccleſia publice recitari ſolitum, niſi ſemel in anno, nimirum die paraſceues, hoc eſt, paſſionis & mortis Domini noſtri IESV CHRISTI, quo epiſcopo moris fuit catechiſare. Aliis temporibus presbyteri & diaconi erant catechiſtæ. CHRYSOSTOMVS hanc functionem obiit, quum eſſet presbyter *Antiochiæ*, vti ex ipſius quadam homilia [*c*] patet, quæ inſcripta eſt κατήχησις πρὸς τοὺς μέλλοντας φωτίζεσθαι, *catecheſis ad illuminandos*, h. e. *ad candidatos baptiſmi*. *Deogratias* catechiſtes erat, quum eſſet diaconus *Carthagine*, quemadmodum ex libro AVGVSTINI [*d*] *de catechiſandis*

(*a*) Ambroſ. Ep. XXXIII. Poſt lectiones atque tractatum, dimiſſis catechumenis ſymbolum aliquibus competentibus in baptiſteriis tradebam baſilicæ.

(*b*) Theodor. Lector Collectan. lib II. p. 563. Τιμόθεος τὸ τῶν τριακοσίων δέκα καὶ ὀκτὼ πατέρων τῆς πίστεως σύμβολον, καθ' ἑκάστην σύναξιν λέγεσθαι παρεσκεύασεν, ἐπὶ διαβολῇ δῆθεν Μακεδονίου, ὡς αὐτοῦ μὴ δεχομένου τὸ σύμβολον, ἅπαξ τοῦ ἔτους λεγόμενον πρότερον ἐν τῇ ἁγίᾳ παρασκευῇ τοῦ θείου πάθους τῷ καιρῷ τῶν γινομένων ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου κατηχήσεων. Tom. XXVI. Bibl Patr. p. 86. b. hæc latine ita habent: Timotheus ab amicis rogatus ſymbolum fidei trecentorum & octo decies patrum per ſingulas ſynaxes dici curauit, ad reprehenſionem videlicet Macedonii, quaſi ille ſymbolum hoc non receperit, cum antea ſemel tantum in anno in paraſceue ſcilicet dominicæ paſſionis, *tempore, quo epiſcopus catechizabat*, recitatum eſſet.

(*c*) Chryſoſt. Hom. XXI. ad Popul. Antioch.

(*d*) Auguſt. de catechiz. rudibus c. I. Tom. IV. p. 295. edit. Pariſ. MDCXXXVII.

rudibus

rudibus diſcimus, quem iſto rogante ſcripſit, ſubſidium quoddam in hoc peragendo officio ei ſubminiſtraturus.

§. II.

Lectores non numquam catechiſtæ facti.

Neque vero ſoli ſuperiores ordines hoc officio functi ſunt, ſed interdum etiam aliqui ex inferioribus ordinibus ad illud obeundum fuerunt ſelecti. *Optatus* lector duntaxat eccleſiæ *Carthaginenſis* erat & *Cyprianus* tamen catechiſtam, ſiue vt ille loquitur [*e*], *doctorem audientium*, h. e. infimi ordinis catechumenorum, eum faciebat. *Origenes* haud ſublimiorem gradum habuiſſe in eccleſia videtur, quum catechiſta *Alexandriæ* conſtitutus fuit. Nam & EVSEBIVS [*f*] & HIERONYMVS [*g*] eum duodeviginti tantum annos natum fuiſſe, dicunt, quum hoc ei officium demandaretur, id quod fuit ad minimum ſeptem annis ante, quam per canones eccleſiæ diaconus ordinari potuit.

§. III.

Cur vocati ſint a quibusdam græcis *ſcriptoribus* ναυτολόγοι.

Sub nomine *Clementis Romani* qui deliteſcit, auctor hoc videtur reſpexiſſe, quando eccleſiam cum naue & clericos cum nautis comparans, catechiſtas ab epiſcopis, presbyteris & diaconis manifeſto diſtinguit. *Adſimilentur*, inquit [*h*], *proreta epiſcopo, nautæ presbyteris, præfecti laterum diaconis, nautologi*, (quorum officium erat in nauem recipere vectores, cum illisque de naulo paciſci) *catechiſtis*. Hoc erat proprium catechiſtarum officium, docere catechumenos, quodnam eſſet pactum, quod

(Tom. IV. p. 893. edit. Baſil. MDLXIX.) Dixiſti, quod ſæpe apud Carthaginem, vbi diaconus es, ad te adducantur, qui fide chriſtiana imbuendi ſunt, &c.

(*e*) Cypr. Ep. XXIV. al. XXIX. Optatum inter lectores *doctorem audientium conſtituimus*.

(*f*) Euſeb. lib. VI. c. III. Ἔτος ἦγεν ὀκτωκαιδέκατον, καθ᾽ ὃ τοῦ τῆς κατηχήσεως προέστη διδασκαλείου. *Annum ætatis octauum decimum agebat* tunc, cum catechumenis inſtituendis præfectus eſt.

(*g*) Hieron. de ſcriptor. in Origene: *Decimo octauo ætatis ſuæ anno* κατηχήσεων opus adgreſſus. cætera.

(*h*) Clem. Ep. ad Iacob. n. XIV. (apud Coteler. Tom. I. p. 609.) παρεικάσθω ὁ πρωρεὺς ἐπισκόπῳ; οἱ ναῦται πρεσβυτέροις, οἱ τοιχάρχοι διακόνοις, οἱ ναυστολόγοι τοῖς κατηχοῦσιν.

facere, & quænam eſſent conditiones, quas implere deberent, nimirum pœnitentia, fides & noua obedientia, ſi in nauem chriſtianam, hoc eſt eccleſiam, recipi vellent, in qua per hunc modum in regnum cœlorum traiicere eos oporteret. Hoc intuitu catechiſtæ appellabantur ναυςολόγοι, & vt tales ab epiſcopis, presbyteris & diaconis diſtinguebantur. COTELERIVS [*i*] in bibliotheca quadam regis *Galliarum* codicem manuſcriptum ſe inueniſſe dicit, in quo eadem comparatio facta, & ex conſtitutionibus citata ſit, his verbis: *Similis eſt eccleſia naui. Rector nauis Chriſtus eſt; proreta epiſcopus; nautæ presbyteri; præfecti laterum diaconi; nauſtologi lectorum & miniſtrorum ordo.* Vt adeo in propatulo ſit, catechiſtas non numquam ex inferioribus ordinibus fuiſſe electos, ſi qui eorum ad digne obeundum huius functionis partes idonei inuenti fuerint. Et hoc eo minus mirabitur, qui conſiderauerit, diaconiſſas, durante earum ordine, priuatum catechiſtarum officium, rudiores & ruſticas feminas domi erudiendo, implere iuſſas fuiſſe: Quod heic nihil attinet euincere, quia iam ſupra de huius ordinis officiis loquentes [*ii*] illud demonſtrauimus.

§. IV.

Num omnes catechiſtæ publice in eccleſia docuerint?

Sed in his caſibus vniuerſis vnum illud diligenter notandum eſt, non licuiſſe iſtis catechiſtis catechumenos ſuos publice in eccleſia inſtituere, ſed tantum in priuatis auditoriis huic rei ſpeciatim deſtinatis. VALESIVS [*k*] hoc de *Origene* obſeruat,

(*i*) Cotel. Not. in Conſtit. Apoſtol. lib. II. c. LVII. p. 263. n. 40. Erant ναυτολόγοι ſeu ναυτολόγοι, qui in prora conſtituti, cum nauem intrantes recipiebant, cum vero cum nauigaturis de futuro itinere colloquebantur, de naulo paciſcebantur. Quo circa *nauſtologos referunt* partim ianitores, ratione videlicet primi nautologorum officii; partim *catechiſtæ*, ratione poſterioris. Quam ſecundam comparationem videre eſt inferius epiſtola dicta Clementis ad Iacobum c. XIV. & XV. In MS. Regio 2392. hæc nactus ſum. Ἐκ τῶν διατάξεων· Ὅτι ἔοικεν ἡ ἐκκλησία νηΐ· ὁ μὲν κυβερνήτης ἐστὶν ὁ χριστός· ὁ δὲ πρωρεὺς, ὁ ἐπίσκοπος· οἱ ναῦται, οἱ πρεσβύτεροι· οἱ τοίταρχοι, οἱ διάκονοι· οἱ ναυτολόγοι, τὸ τῶν ἀναγνωστῶν καὶ ὑπηρετῶν τάγμα.

(*ii*) Lib. II. c. XXII. §. IX. p. 353.

(*k*) Valeſ. Not. in Euſeb. lib. VI. c. XIX. ad verba ἐπὶ τῷ κοινῷ τῆς ἐκκλησίας: Hinc colligitur Origenem, qui catecheſes fuerit Alexandriæ, *in priuato auditorio, non autem in eccleſia catechumenos inſtituiſſe.* Neque enim Alexandro &

Digitized by Google

& recte hoc colligit ex *inuectiua* DEMETRII epiſcopi *Alexandrini* in *Alexandrum* epiſcopum *Hieroſolymitanum* & *Theoctiſtum* epiſcopum *Cæſareenſem*, qui *Origeni* publice in eccleſia concionandi impertierant auctoritatem, quum tamen nondum eſſet presbyter. Hæc ridicula fuiſſet accuſatio, ſi ipſe eamdem *Origeni* poteſtatem antea dediſſet, quando duodeuiceſimo ætatis anno catechiſta fuit *Alexandriæ*. RVFFINVS quidem in verſione EVSEBII diſerte adfirmat, *Demetrium* catechiſandi & publice docendi in eccleſia ei dediſſe auctoritatem [*l*]. Sed hæc interpolatio eſt & falſa verborum EVSEBII interpretatio, quæ id non dicunt, ſed tantum [*m*], quod a *Demetrio* eccleſiæ epiſcopo catechumenorum inſtitutio, ſiue, vti nos id reddiderimus, ſchola catechetica ipſi demandata fuerit, vbi probabiliter ante aliquod tempus etiam grammaticam & alias humaniores litteras docuerat. Eiusmodi ſcholas catecheticas eccleſiæ multis in locis coniunctas exſtitiſſe, ex *nouella* quadam [*n*] LEONIS imperatoris palam eſt, qui loca iſta ſacra *κατηχούμενα*

Theoctiſto epiſcopis id obiiceret, ſi Alexandriæ idem ab Origene factum fuiſſet. Item Hallier. de Hierarch. Eccleſ. lib. I. c. VII. p. 66.

(*l*) Ruffin. lib. VI. c. III. Videns Demetrius epiſcopus, quod ad ipſum præcipue doctrinæ gratia & prædicationis verbi Dei, multitudines plurimæ conuolarent, *catechizandi ei*, id eſt docendi *magiſterium in eccleſia tribuit*.

(*m*) Euſeb. lib. VI. c. III. *ἐπειδὴ δὲ ἑώρα φοιτητὰς ἤδη πλείους προσιόντας,* αὐτῷ *μόνῳ* τῆς τοῦ κατηχεῖν διατριβῆς ὑπὸ Δημητρίου *τοῦ τῆς ἐκκλησίας προεστῶτος* ἐπιτετραμμένης, *ἀσύμφωνον ἡγησάμενος τὴν τῶν γραμματικῶν λόγων διδασκαλίαν τῇ πρὸς τὰ θεῖα παιδεύματα ἀσκήσει, ἀπορρήγνυσιν ἅτε ἀνωφελῆ καὶ τοῖς ἱεροῖς μαθήμασιν ἐναντίαν τὴν τῶν γραμματικῶν διατριβήν.* Cum plures quotidie diſcipulos accedentes videret, propterea quod *catechumenorum inſtitutio ipſi ſoli mandata fuerat a Demetrio epiſcopo*: ratus grammaticæ artis profeſſionem cum diuinæ fidei inſtitutione minime conſentire, ſcholam grammaticæ litterarum æ vtpote inutilem & ſacris diſciplinis contrariam ſine vlla cunctatione abiecit.

(*n*) Leo Nouel. LXXIII. *Πρᾶγμα κακῶς μὲν καὶ πρὸ τῶν κωλυόντων αὐτὸ δικαίων γινόμενον χεῖρον δὲ μετὰ τὸ κωλυθῆναι τολμώμενον (φημὶ δὲ, τὸ ἐν τοῖς τῶν ἐκκλησιῶν ὑπερῴοις, ἅπερ ὁ πολὺς ἄνθρωπος* κατηχούμενα *καλεῖν ἔγνω συνοικεῖν τινὰς γυναιξὶ) οὐκ ἄξιον παριδεῖν.* Quæ res etiam antequam iure prohibita eſſet, deteſtabiliter committebatur, at vero poſt prohibitionem multo deteſtabilius audetur (quod nempe *in eccleſiarum cœnaculis, quæ promiſcuum vulgus κατηχούμενα vocare ſolet*, quidam cum mulieribus habitant) eam neglectim habere æquum non eſt.

Vid. Concil. Trullan. c. XCVII. *Τοὺς ἀδιακρίτως τοὺς ἱεροὺς τόπους κοινοποιοῦντας ἐν*

vocat,

vocat, & ad eccleſiam ſpectauiſſe, dicit. Fortaſſis baptiſteria, vt AMBROSIO dicuntur, aut alia quædam loca huic inſtituto adhibita fuerunt.

§. V.

De ſucceſſione in ſchola catechetica Alexandrina.

Eiusmodi ſcholam, de qua diximus, eam fuiſſe, par eſt, credamus, in qua *Origenes* & tot alii viri celebres *Alexandriæ* prælectiones catecheticas habuerunt. *Pantænum* in hac ſchola an. CLXXXI. docuiſſe eamque ex antiqua conſuetudine doctrinæ ſacræ officinam fuiſſe & ad ætatem vſque ſuam duraſſe, auctor eſt EVSEBIVS [o]. HIERONYMVS originem eius a. S. *Marco*, primo eccleſiæ *Alexandrinæ* fundatore, deducit, *Pantænum* [p] philoſophiam chriſtianam *Alexandriæ* docuiſſe, adſerens, vbi conſuetudo fuerit antiquitus a S. *Marci* inde temporibus, ſemper habere *doctores eccleſiaſticos*. Vbi per doctores eccleſiaſticos non epiſcopos & presbyteros eccleſiæ, (qui in omnibus eccleſiis æque

---

τῶν ἐν τοῖς σεβασμίοις ναοῖς κατηχουμένων προστάττομεν ἐξωθεῖσθαι. Eos, qui - - indiſcriminatim loca ſacra communia faciunt, etiam ex *catechumeniis*, quæ ſunt in venerabilibus templis, extrudi iubemus.

Balſam. in h. l. ἱεροὶ τόποι λέγονται οἱ ἀφιερωμένοι τῷ Θεῷ, ἤγουν οἱ θεῖοι ναοὶ, οἱ πρόναοι, κατηχουμενεῖα, καὶ τὰ περὶ αὐτά. Sacra loca dicuntur, quæ ſunt Deo dicata, ædes ſcilicet diuinæ, & diuinarum ædium porticus ſeu veſtibula & *catechumenia*, & quæ circa ea ſunt.

Zonar. h. l. Ἱεροὺς τόπους οὐ τοὺς θείους ναοὺς ἐνταῦθα καλεῖ, ἀλλὰ τὰς περὶ αὐτοὺς κατοικίας, οἷά εἰσι τὰ λεγόμενα κατηχούμενα. Sacrorum locorum nomine non heic templa, ſed adiunctas templis habitationes, qualia ſunt, *quæ catechumena* appellantur, intelligit.

(o) Euſeb. lib. V. c. X. Ἡγεῖτο τηνικαῦτα τῆς τῶν πιστῶν αὐτόθι διατριβῆς, τῶν ἀπὸ παιδείας ἀνὴρ ἐπιδοξότατος, ὄνομα αὐτῷ Πάνταινος· ἐξ ἀρχαίου ἔθους διδασκαλείου τῶν ἱερῶν λόγων παρ' αὐτοῖς συνεστῶτος· ὃ καὶ εἰς ἡμᾶς παρατείνεται· καὶ πρὸς τῶν ἐν λόγῳ καὶ τῇ περὶ τὰ θεῖα σπουδῇ δυνατῶν συγκροτεῖσθαι παρειλήφαμεν. Per idem tempus fidelium ſcholæ præerat vir doctrinæ cauſſa celeberrimus, nomine *Pantænus*, quippe iam *inde a priſcis temporibus*, ſacrarum literarum ſchola in ea ciuitate fuerat inſtituta: quæ quidem *noſtra adhuc ætate* perſeuerat & ab hominibus tum eloquentia, tum diuinarum litterarum ſtudio inſtructiſſimis obtineri dicitur.

(p) Hieron. de Scriptor. c. XXXVI. Pantænus Stoicæ ſectæ philoſophus, iuxta quamdam veterum in Alexandria conſuetudinem, *vbi a Marco euangeliſta ſemper eccleſiaſtici fuerunt doctores* - - docuit ſub Seuero principe & Antonino cognomento Caracalla.

ac A-

ac *Alexandriæ* ab initio fuerunt,) ſed philoſophiæ chriſtianæ doctores in ludo catechetico intelligit, quorum ibi ſucceſſio a primis iactis eccleſiæ fundamentis fuit. Et iſta ſucceſſio aliquot ſæculis poſt fuit continuata. Nam *Fantæno* ſucceſſit *Clemens Alexandrinus* [q]; *Clementi Origenes* [r]; *Origeni Heraclas* [ſ]; *Heraclæ Dionyſius* [t]. Quibus nonnulli [u] *Athenodorum*, *Malchionem*, *Athanaſium* & *Didymum* ſubiungunt. Et auctor *ſynodici græci* a PAPPO publicati [vv] *Arium* in eadem ſchola, antequam hæreſin ſuam diſſeminaret, docuiſſe adfirmat. Facile eſſet plures alias

(q) Euſeb. lib. VI. c. VI. Πανταινὸν Κλήμης διαδεξάμενος τῆς κατ' Ἀλεξάνδρειαν κατηχήσεως εἰς ἐκεῖνο τοῦ καιροῦ καθηγεῖτο. Per idem tempus *Clemens*, *qui Pantæno ſucceſſerat*, apud Alexandriam catechumenorum inſtitutioni adhuc præerat.

(r) Hieronym. de Scriptor. in Origene: *Hic* Alexandriæ diſperſa eccleſia decimo octavo ætatis ſuæ anno κατηχήσεως opus adgreſſus, poſtea a Demetrio eius vrbis epiſcopo *in locum Clementis* presbyteri confirmatus per multos annos floruit.

(ſ) Hieron. ibid. Conſtat eum – Alexandriam reuerſum *Heraclam* presbyterum – – ad utorem ſibi feciſſe κατηχήσεως.
Euſeb. lib. VI. c. XXVI. Ἔτος ἦν τοῦτο δέκατον τῆς δηλουμένης ἡγεμονίας, καθ' ὃ τὴν ἀπ' Ἀλεξανδρείας μετανάστασιν ἐπὶ τὴν Καισάρειαν, ὁ Ὠριγένης ποιησάμενος, Ἡρακλᾷ τὸ τῆς κατηχήσεως τῶν αὐτόθι διδασκαλεῖον καταλείπει. Decimus hic erat annus iam dicti imperatoris Alexandri, cum *Origenes* ab vrbe Alexandria migraturus *ſcholam* ad fideles eius loci inſtituendos *Heraclæ dereliquit*.

(t) Euſeb. lib. VI. c. XXIX. Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ μετὰ Δημήτριον ἐπὶ τρισὶ καὶ τεσσαράκοντα ἔτεσι τὴν ἐπισκοπὴν ἐντελέσαντα, Ἡρακλᾶς τὴν λειτουργίαν παραλαμβάνει. τῆς δὲ τῶν αὐτόθι κατηχήσεως τὴν διατριβὴν διαδέχεται Διονύσιος, εἷς καὶ οὗτος τῶν Ὠριγένους γενόμενος φοιτητῶν. Alexandriæ cum poſt mortem Demetrii, qui annos tres & quadraginta ſacerdotio perfunctus fuerat, Heraclas miniſterium ſuſcepiſſet eccleſiæ, *ſcholam ad ciues inſtituendos obtinuit Dionyſius*, qui & ipſe vnus e diſcipulis fuerat Origenis.

(u) Hoſpin. de templis lib. III. c. V. p. 352 b. Quem (Origenem) poſtea in eodem docendi munere *Heraclas*, *Dionyſius*, *Athenodorus*, *Malchion*, *Didymus*, *Athanaſius* aliique inſequuti ſunt, viri non in ſacris tantum ſed & profanis ſcientiis doctiſſimi, quos *catechiſtas* vocabant a præcipua & maxime neceſſaria parte inſtitutionis.

(vv) Synodic. Tom. I. Concil. p. 1494. (p. 14. edit. Argentorat. MDCXXI. 4to) Πέτρου ἐν κυρίῳ τελειωθέντος Ἀχιλλᾶς διαδέχεται, καὶ Ἄρειον τῇ αἱρέσει καὶ φιλαρχίᾳ κρατούμενον, καὶ τοῖς Μελετίου τολμήμασιν ἀνηθίως συμπράττοντα, δελεασθεὶς χειροτονεῖ πρεσβύτερον καὶ τοῦ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ διδασκαλείου προΐστησιν. Petro in Domino defuncto Achillas ſuccedit: qui *Arium* ipſa hæreſi & dominandi cupiditate victum & Meletii auſis nefarie cooperantem deceptus presbyterum conſtituit & *ſcholæ Alexandrinæ præfecit*.

iſtiusmodi ſcholas, quæ *Romæ*, *Cæſareæ*, *Antiochiæ* & alibi locorum fuerunt, recenſere; ſed de his loquendi alia nobis ſeſe offeret occaſio, quando chriſtianorum imperatorum inuitamenta ad aperiundos bonarum litterarum ludos & conſtituendos liberalium artium & ſcientiarum magiſtros ſumus conſideraturi. Quæ de hoc argumento in medium heic adtulimus, ea in præſenti ſufficere poſſunt, vt, quodnam catechiſtarum officium & quis ſcholarum catecheticarum in eccleſia vſus fuerit, inde condiſcamus.

LIBRI TERTII
CAPVT VNDECIMVM
DE ECCLESIECDICIS ET DEFENSORIBVS, SEV SYNDICIS ECCLESIAE.

§. I.

Quinque genera defenſorum *notantur, quorum duo tantum ad eccleſiam ſpectant.*

Aliud officium, de quo heic fas eſt dicere, quia interdum, etſi non ſemper, a clericis adminiſtratum fuit, eſt officium *defenſorum*. Quod vt intelligatur, primum neceſſe eſt diſtinguere inter *ciuiles* & *eccleſiaſticos defenſores*. GOTHOFREDVS enim generatim quatuor eorum genera fuiſſe exiſtimat, videlicet *defenſores ſenatus*, *defenſores vrbium*, *defenſores eccleſiarum & defenſores pauperum*. Sed vnum adhuc addere potuiſſet eorum, quos [a] VLPIANVS *defenſores rerumpublicarum* nuncupat, quorum officium erat, in gerendis publicis corporis ſeu ſocietatis, ad quam pertinebant, negotiis procuratores ſeu ſyndicos agere: quod genus *defenſorum* primum ab *Alexandro Seuero*, vt LAMPRIDIVS [b] in vita eius commemorat, inſtitutum eſt. *Defenſores ciuitatum*, ſiue, vt alias vocantur, *defenſores plebis*, genus quoddam tribunorum plebis erant, quorum inter officia hoc erat præcipuum, vt plebeia conditione homines ab inſultibus & oppreſſione magnorum & diuitum defenderent. Horum ad imitationem *eccleſiaſti-*

(a) Digeſt. lib. XLIX. tit. IV. leg. I. §. 13. Tutores, item *defenſores rerumpublicarum* & curatores adoleſcentium vel furioſi tertium diem habere debent, idcirco quia alieno nomine appellant.

(b) Lamprid. Vit. Alexand. Corpora omnium conſtituit, vinariorum, lupinariorum, caligariorum & omnino omnium artium: hiſque ex ſeſe *defenſores* dedit.

cos

Digitized by Google

eos defenſores inſtitutos fuiſſe autumo, quemadmodum eorum tum appellatio tum officium aperte indicare mihi videtur.

§. II.

De defenſoribus pauperum.

Defenſores pauperum idem prorſus in eccleſia, quod *defenſores plebis* in republica, gerebant officium. Si quis enim vel ex pauperibus, vel virginibus vel viduis ad eccleſiam pertinentibus a diuite quodam iniuriam pateretur vel opprimeretur, horum defenſorum, tamquam curatorum & aduocatorum illarum erat, eis ſuccurrere & ad magiſtratus de attribuendo illis iure adire. Hoc ex decreto, in concilio quinto [c] *Carthaginenſi* an. CCCCI. facto, patet, quod etiam codici *Africano* inſertum eſt, & ita habet: *Ab imperatoribus vniuerſis viſum eſt poſtulandum, propter afflictionem pauperum, quorum moleſtiis ſine intermiſſione fatigatur eccleſia, vt defenſores eis, aduerſus potentias diuitum, cum epiſcoporum prouiſione delegentur.*

§. III.

De defenſoribus eccleſiæ, *eorum officio & functione.*

Quod ad alud defenſorum genus attinet, qui dicuntur *defenſores eccleſiæ* (de quibus ſeparatim loquor, quia GOTHOFREDVS inter eos diſtinguit, aliis licet eos vnos eosdemque eſſe ſtatuentibus) iſtorum officium cum alius generis ciuilium defenſorum, quos *defenſores rerumpublicarum* nuncupant, officio prorſus idem videtur fuiſſe. Sicut enim hi procuratores & ſyndici ſuæ quiſque ſocietatis erant, ad publica collegiorum ſuorum negotia legibus gerenda obligati, quotiescumque ſeſe offerret occaſio: ita iſti pro eccleſia, cuius erant procuratores, idem faciebant. Cauſſam eccleſiæ vel cuiusuis eccleſiaſtici agere eos oportebat, ſi quis iniuria adfectus vel oppreſſus a ciuili quodam iudicio in integrum reſtitui neceſſe haberet. Quod ſi cauſſa illic decidi non poſſet, ad ipſos imperatores nomine eccleſiæ eam deferre ab eiſque peculiare mandatum in oppreſſi gratiam

(c) Conc. Carth. V. c. IX. (Tom. II. p. 1217.) vid. Cod. eccleſ. African. c. LXXV. (Tom. II. Conc p. 1095. 1096.) Σύμπασιν ἔδοξεν αἰτῆσαι ἀπὸ τῶν βασιλέων διὰ τὴν πενήτων κάκωσιν, ὧν ταῖς ἐπαχθείαις ἀπαύστως ἡ ἐκκλησία παρενοχλεῖται, ὥστε ἐκδίκους τούτοις μετὰ τῆς τῶν ἐπισκόπων προνοίας ἐπιλεγῆναι κατὰ τῆς τῶν πλουσίων τυραννίδος.

procurare debebant. Ita POSSIDIVS [*d*] in vita *Auguſtini* narrat, quod quum circumcelliones effrenata & furioſa animi cupiditate rapti ex clericis catholicis nonnullos ſpoliaſſent & occidiſſent, *defenſor eccleſiæ* has iniurias vltus & perſequutus fuerit, ne pax eccleſiæ amplius turbaretur vel impediretur. Similiter in concilio *Carthaginenſi* primo [*e*] legimus, quod, quum ſit contra leges imperatorias, ſi quis laicus clerico officium ſæculare demandare ſuſtineat, talis iniuria eccleſiæ illata, vindicari poſſit, ſi *eccleſiæ defenſores* officio ſuo non deſint. Quod aperte indicat, defenſorum officium fuiſſe, iura eccleſiæ legibus conceſſa fideliter tueri, & ſi qua eorum violatio fieret, violatores coram magiſtratibus perſequi, & ſententiam, quam in eccleſiæ gratiam ferrent, exſequi. Porro ex lege quadam *Arcadii* & *Honorii* proxime ſequenti paragrapho recitanda, obſervari poteſt, in caſu neceſſitatis ſimiliter ad imperatores adire, eorumque mandata ad iudices inferiores deferre debuiſſe, ſi aliter ius obtinere non poſſent. Per canonem quemdam concilii *Chalcedonenſi* defenſores poteſtate etiam inſtruuntur otioſos monachos & clericos admonendi, qui ſine venia vel mandato epiſcopi ſui in regiam ciuitatem *Conſtantinopolim* commeabant: et ſi admoniti nihilo ſecius ibi commorari pergerent, iidem defenſores vi inde expellere [*f*] & ad lares ſuos repetendos adigere eos poterant. Ex legibus etiam *Iuſtiniani* [*g*] patet, defenſores vna cum oeconomis inſpectores fuiſſe quosdam *copiatarum* ſiue magnæ ſocietatis *decanorum*, quorum erat in exſequiis mini-

(*d*) Poſſid. Vit. Aug. c. XII. De qua re, ne pacis eccleſiæ amplius impediretur profectus, *defenſor eccleſiæ* inter leges non ſiluit. cætera.

(*e*) Conc. Carth. I. c. IX. (Tom. II. p. 616.) Ipſis non liceat clericos noſtros eligere apothecarios vel ratiocinatores. Quod ſi iniuria conſtitutionis imperatoriæ clericos inquietandos putauerint, ſi *defenſio eccleſiaſtica* nos non deſidet, pudor publicus vindicabitur.

(*f*) Concil. Chalced. c. XXIII. ὥρισεν ἡ ἁγία σύνοδος, τοὺς τοιούτους ὑπομιμνήσκεσθαι μὲν πρότερον διὰ τοῦ ἐκδίκου τῆς κατὰ Κωνσταντινούπολιν ἁγιωτάτης ἐκκλησίας ἐπὶ τῷ ἐξελθεῖν τῆς βασιλευούσης πόλεως· εἰ δὲ τοῖς αὐτοῖς πράγμασιν ἐπιμένοιεν, ἀναισχυντοῦντες, καὶ ἄκοντας αὐτοὺς διὰ τοῦ αὐτοῦ ἐκβάλλεσθαι καὶ τοὺς ἰδίους καταλαμβάνειν τόπους. Statuit ſancta ſynodus, vt ii prius a *ſanctiſſimæ eccleſiæ defenſore* admoneantur, vt imperatoria vrbe excedant: ſi autem in iisdem negotiis impudenter perſeuerent, vt *per eundem defenſorem eiiciantur*, & in propria loca reuertantur.

(*g*) Iuſtin. Nouel. LIX. c. I. ſeqq.

miniſtrare, vt antea oſtendimus. Horum cura, tum quod ad eos ipſos, tum quod ad eorum reditus, defenſoribus commiſſa erat. Inquirere itidem debebant, num ſinguli clerici ad eccleſiam pertinentes, matutinæ pariter & veſpertinæ liturgiæ in eccleſia ſedulo intereſſent, & ad epiſcopum referre, ſi quis eam neglexiſſet, vt cenſura eccleſiaſtica [*h*] animaduertere in eum poſſet. Hæc fuere præcipua, ſi non ſola, defenſorum in primitiua eccleſia officia. Spiritualem enim poteſtatem ſeu iurisdictionem in clericos habebant nullam; neque ad cauſſas criminales, grauiores leuioresue eſſent, epiſcopi nomine audiendas tum admitti conſueuerunt; ſed hæc ad eos poſterioribus ſæculis deuoluta ſunt, vti MORINVS [*i*] longa quadam diſſertatione de hoc argumento fuſe oſtendit, quo lectorem huius rei cupidum remitto, ſatis habens de officio defenſorum ea tradidiſſe, quæ proximis poſt eorum inſtitutionem temporibus in vſu fuiſſe, reperi.

§. IV.

De eorum natura & qualitate. Vtrum clerici fuerint an laici.

Sequitur nunc, vt in naturam & qualitatem eorum inquiramus, vtrum de clericis fuerint, vel laicis? In hoc enim viri docti non conſentiunt. PETAVIVS [*k*] eos ſemper laicos fuiſſe dicit. MORINVS [*l*] autem & GOTHOFRE-

(*h*) Cod. Iuſtin. lib. I. tit. III. de epiſc. leg. XLII. n. 10. *Διὸ παντὶ τρόπῳ τοὺς κληρικοὺς ψάλλειν κελεύομεν, καὶ καταζητεῖσθαι αὐτοὺς παρὰ τῶν κατὰ καιρὸν θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων, καὶ δύο πρωτοπρεσβυτέρων ἑκάστης ἐκκλησίας, καὶ τοῦ καλουμένου ἄρχοντος ἤτοι ἐξάρχου καὶ τοῦ ἐκδίκου ἑκάστου ἁγιωτάτης ἐκκλησίας, καὶ τοὺς μὴ εὑρισκομένους ἀμέμπτως ταῖς λειτουργίαις προσκαρτεροῦντας ἔξω τοῦ κλήρου καθίστασθαι.* Quapropter omnimodo clericos pſallere iubemus, & ipſos inquiri a Deo amantiſſimis pro tempore epiſcopis & duobus presbyteris in ſingulis eccleſi.s, & ab eo, qui vocatur archos vel exarchos & ab *ecdico* ſiue *defenſore* cui ſque ſanctiſſimæ eccleſiæ: & eos, qui inuenti non fuerint inculpate in liturgi s perſeuerantes, extra clericum conſtitui.

(*i*) Morin. de Ordinat. Eccleſ. part. III. Exercit. XVI. c. VII. tot. p 236-239.

(*k*) Petav. Not. in Epiphan. Hæreſ. LXII. n. X. Fuit defenſor non ordinis ſed officii nomen, *quod laici gerebant*, qui eccleſiæ iura in ciuili foro propugnabant.

(*l*) Morin. ibid. Exercit. XVI. c. VI. n. XVI. Dico ex antiquis monumentis conſtare, *illos eccleſiarum defenſores potiſſimum fuiſſe clericos.* Dicit enim ſynodus Chalced. *Si oeconomum aut defenſorem aut paramonarium promoueat epiſcopus &c.* Sed oeconomus erat clericus, ergo & defenſor. Deinde dignita-

DVS

DVS [*m*] ex meliore ratione contrarium tuentur, quod initio generatim ex clericis ſelecti fuerint, vſque dum ex peculiaribus quibusdam rationibus ſatius eſſe viſum ſit, habere legis peritos, qui hoc munere in eccleſiis *Africanis* fungerentur. Hæc mutatio circa annum CCCCVII. facta eſt, quando patres *Africani* in concilio *Carthaginenſi* [*n*] hac de re ita ſtatuerunt: *Placuit, vt petant legati a glorioſiſſimis imperatoribus, vt dent facultatem DEFENSORES conſtituendi SCHOLASTICOS, qui in actu ſunt vel in munere defenſionis cauſſarum, vt more ſacerdotum prouinciæ, iidem ipſi, qui defenſionem eccleſiarum ſuſceperunt, habeant facultatem pro negotiis eccleſiarum, quoties neceſſitas flagitauerit, vel ad obſiſtendum obrepentibus vel ad neceſſaria ſuggerenda, ingredi iudicum ſecretaria.* Huic petitioni gratificaturus HONORIVS poſt paullo legem publicauit, qua libertatem eis conceſſit pro lubitu aduocatum ſibi eligendi defenſorem. Lex ea ita habet [*o*]: *Priuilegia, quæ eccleſiis & clericis legum decreuit auctoritas, hoc quoque præceptione ſancta & inuiolata permanere decernimus. Atque hoc ipſis præcipuum ac ſingulare deferimus, vt quæcumque ad eccleſiam tantum pertinentia ſpecialiter fuerint impetrata non per coronatos* (hoc eſt, GOTHOFREDO recte explicante, non per clericos) *ſed ab aduocatis, eorum arbitratu & iudicibus*

tem illam conferebat epiſcopus: Probabiliſſimum eſt igitur nulli alii quam clerico illam contuliſſe. Præterea eiusdem concilii c. XXIII. auctoritatem dat defenſori Conſtantinopolitano vrbe eiiciendi clericos & monachos in ea ſine epiſcopi mandato diuerſantes, eoſque domum repetere cogendi. Sane non videntur patres laico homini poteſtatem iſtam in clericos & monachos conceſſuri. Hoc confirmat eiusdem concilii actio I. in qua ſæpius refertur Ioannes quidam presbyter & defenſor; & infra videbimus quemdam Romanum defenſorem ſacerdotali dignitate inſignitum. Solebat enim Gregorius defenſores & rectores patrimoniorum eccleſiæ presbyteros, diaconos & ſubdiaconos conſtituere, vt legere eſt in eius vita apud Ioannem diaconum lib. I. c. LIII. Immo & epiſcopos, vt ipſe teſtatur lib. X. ep. XLVI.

(*m*) Gothofred. Not. in Codic. Theod. lib. XVI. tit. II. de epiſc. leg. XXXVIII. p. 77. Clerici hactenus ipſi ad eccleſiarum defenſionem iudiciis ſeſe ſtitiſſe videntur: id quod tandem ipſis eccleſiaſticis indecens viſum: viſumque ſatius, per aduocatos, & ſic laicos, ſimul & forenſium rerum peritos, eccleſiam & eccleſiaſtici priuilegia in ciuili foro defendi.

(*n*) Concil. African. vulgo dictum can. LXIV. conf. in eamdem ſententiam Cod. Can. Afr. Gr. Lat. c. XCVII. (Tom. II. Conc. p. 1113.) & Concil. Mileuitan. II. c. XVI. (Tom. II. Conc. p. 1541.)

(*o*) Cod. Theod. lib. XVI. tit. II. de epiſcop. leg. XXXVIII.

inno-

innoteſcant & ſortiantur effectum. Vt adeo iam non amplius defenſores de clericis eſſe neceſſe eſſet, ſed hoc officium frequenter laicis demandaretur. Quod ipſum porro ex ZOSIMI papæ [p], qui circa illud tempus vixit, quadam epiſtola manifeſtum eſt, vbi *Defenſores*, inquit, *eccleſiæ, qui ex laicis fiunt, ſupra dicta obſeruatione teneantur, ſi meruerint eſſe in ordine clericatus.* Verumtamen in quibusdam locis etiam poſtea defenſores ex clericis fuiſſe, deprehendimus. MORINVS enim oſtendit, in prima concilii *Chalcedonenſis* ſeſſione crebram *Ioannis* cuiusdam presbyteri ac [q] *defenſoris* fieri mentionem; quemadmodum etiam in multis GREGORII MAGNI epiſtolis eccleſiæ *Romanæ* defenſores ex clericis fuiſſe dicuntur. Quibus fragmentum aliquod THEODORI LECTORIS ex DAMASCENO [r] ſumtum addam, qui de *Ioanne* quodam loquitur, qui eccleſiæ *S. Stephani Conſtantinopoli*, imperante *Anaſtaſio*, hoc eſt, ſæculo ſexto ineunte, diaconus & defenſor fuerit. Ex quibus omnibus aduerſus PETAVIVM clariſſime euincitur, defenſores interdum ex clericis & non ſemper ex cauſſidicis & laicis, fuiſſe adoptatos.

§. V.

ἔκδικοι & ἐκκλησιέκδικοι *inter* græcos *iidem cum eccleſiæ* latinæ *defenſoribus.*

Non prætermittam, oportet, lectorem heic monere, quos *latini* defenſores nominauerint, eos a *græcis* plerumque ἐκδίκους & ἐκκλησιεκδίκους appellatos eſſe, quod idem ac defenſores ſignificat; licet GOTHOFREDVS [s] ſine vlla idonea cauſſa diſtinctionem

(p) Zoſim. ep. I. c. III. (Tom. II. conc. p. 1557.)

(q) Concil. Chalced. Act. I. (Tom. IV. p. 156. a.) Ἰωάννης ὁ εὐλαβέστατος πρεσβύτερος καὶ ἔκδικος, Ioannes religioſiſſimus *presbyter & defenſor.* it, p. 249. a. d. p. 252. a. p. 253. b. &c.

(r) Damaſcen. Orat. III. de Imagin. p. 799. vid. quæ ſequuntur ex Theodoro. Fragm. Theodor. Lect. edit. a Valeſ. p. 583. Ἰωάννης δέ τις διάκονος καὶ ἔκδικος τοῦ πολεχθέντος εὐαγοῦς οἴκου Στεφάνου τοῦ τῶν μαρτύρων πρώτου κ. τ. λ. Ioannes quidam *diaconus ac defenſor* ſupra memoratæ ſanctæ eccleſiæ protomartyris Stephani &c.

(s) Gothofr. Not. in Cod. Theod. lib. XVI. tit. II. leg. XXXVIII. Vt ad iſtos de foro ſeu *laicos defenſores* reuertamur, *cum his perperam miſceri video* ἀγοραίους *ſeu* ἐκδίκους, de quibus Epiphanius ante hanc legem hæreſi LXXII. & can. I. Chalced. Hi enim inter clericos vel clericis proximi cenſentur.

nem inter eos ſtatuat. Nam non tantum eorum functiones & poteſtas eædem eſſe perhibentur, ſed etiam vbi *græci* de *latinis* defenſoribus loquuntur, ἐκδίκους eos nuncupant, quemadmodum vel in codice eccleſiæ *Africanæ* [t] a IVSTELLO edito, vel a *græcis* vulgo ſic dicto concilio *Carthaginenſi*, ab EHINGERO [u] & BEVEREGIO [x] in Pandectis publicato, videre eſt. An vero προστάτης aliud *græcum* nomen defenſoris ſit, non adeo liquet. Vocabulum illud ſemel ab EPIPHANIO [y] adhibitum legitur, qui loquens de quodam *Cyriaco*, Κυριακὸν προστάτην eum appellat, quod PETAVIVS reddit *Cyriacum defenſorem*. Videtur quidem officium quoddam in eccleſia habuiſſe, quia in epiſtolæ cuiusdam ſubſcriptione clericis, presbyteris, diaconis, hypodiaconis & lectoribus iungitur: an vero hæc idonea faciendi eum defenſorem ratio ſit, id prudenti lectori diiudicandum relinquo.

§. VI.

Cancellarii & defenſores *vni iidemque in eccleſia primitiua.*

Res vna adhuc diſcutienda eſt, antequam huius argumenti tractationem ſeponamus; nimirum num *cancellarii* & *defenſores* vni & iidem in eccleſia primitiua fuerint? Ad quod vt reſpon-

(t) Cod. Can. Eccleſ. Afric. c. LXXV. ap. Iuſtellum p. 368 ὥστε ἐκδίκους τούτους μετὰ τῆς τῶν ἐπισκόπων προνοίας ἐπιλεγῆναι κατὰ τῆς τῶν πλουσίων τυραννίδος. Vt *defenſores* eis aduerſus poteſtas diuitum cum epiſcoporum prouiſione deligentur. Ibid. can XCVII. p. 383. ὥστε δοθῆναι ἄδειαν τοῦ καταστῆσαι ἐκδίκους σχολαστικοὺς - vt dent facultatem *defenſores* conſtituendi *ſcholaſticos*.

(u) Concil. Carth. Gr. ap. Ehinger. c. LXXVI. (pag. 265.) ὥστε ἐκδίκους τούτους μετὰ τῆς τῶν ἐπισκόπων προνοίας ἐπιλεγῆναι κ. τ. λ. vt ſub not. antec. (t).
Can. XCIX. αἰτήσωσιν ἀπὸ τῶν ἐνδοξοτάτων βασιλέων, ὥστε δοθῆναι ἄδειαν τοῦ καταστῆσαι ἐκδίκους σχολαστικοὺς κ. τ. λ.

(x) Concil. Carth. ap. Beuereg. c. LXXVIII. Περὶ ἐκδίκων τῶν ἐκκλησιῶν τῶν ὀφειλόντων παρὰ τοῦ βασιλέως αἰτηθῆναι - - ὥστε ἐκδίκους τούτους μετὰ τῆς τῶν ἐπισκόπων προνοίας ἐπιλέγεσθαι κατὰ τῆς τῶν πλουσίων τυραννίδος. De *defenſoribus* eccleſiarum, quæ ab imperatoribus peti debent. - - vt iis *defenſores* cum epiſcoporum prouidentia eligantur aduerſus diuitum tyrannidem.
Can C. αἰτήσωσιν ἀπὸ τῶν ἐνδοξοτάτων βασιλέων, ὥστε δοθῆναι ἄδειαν τοῦ καταστῆσαι ἐκδίκους σχολαστικοὺς κ. τ. λ. petant a glorioſiſſimis imperatoribus, vt detur facultas conſtituendi *defenſores ſcholaſticos* &c.

(y) Epiph. Hæreſ. LXXII. Marcel. n. X.

deam,

deam, manifeſtum eſſe, dico, quod non fuerint; quia quamprimum vllam officii *cancellariorum* in eccleſia mentionem inuenimus, expreſſe ab *ἐκδίκοις* ſeu defenſoribus diſtinguuntur. In *nouella Heraclii* ſæculo ſeptimo ineunte facta, qua adminiſtrorum eccleſiaſticorum, qui in magna eccleſia *Conſtantinopolitana* eſſe permittebantur, numerus circumſcriptus eſt, dicitur, debere ibi eſſe *duos ſyncellos*, *defenſores* [z] *decem*, referendarios duodecim, notarios quadraginta, ſceuophylaces, qui presbyteri ſint, quatuor, qui diaconi, ſex, qui lectores, duos. Non facile eſt ad definiendum, quodnam *cancellariorum* officium eo tempore fuerit; ſed qualecumque demum illud fuerit, ex hoc ipſo tamen patet, illos non eosdem fuiſſe cum defenſoribus. Qui legis ciuilis periti ſunt, *cancellarios* in foro ciuili non iudices, ſed miniſtros, iudici in inferiore quadam ſtatione apparentes, fuiſſe norunt. Quod ex titulo quodam, in codice tum *Theodoſiano* tum *Iuſtinianeo* [*a*] *de aſſeſſoribus & domeſticis & cancellariis iudicum*, luculenter patet. HOTTOMANNVS & ACCVRSIVS pro ſcribis & tabellionibus eos habent; at GOTHOFREDVS in eruditis adnotationibus ſuis [*b*] in *codicem Theodoſianum* ex CASSIODORO & AGATHIA fuſe probat, fuiſſe cuſtodes ſecretarii & *cancellarios* dictos, quod ſteterint ad cancellos, qui ſecretum a reliquo foro ſeparabant. Ita vt eorum officium tum non fuerit, ſedere tamquam iudices & adſeſſores, ſed iudicibus apparere & pacem & bonum ordinem ſub ipſis tueri. Et ſi hæc cancellariorum conditio in republica fuit, eiusmodi aliquod officium in eccleſia tempore *Heraclii*, qui primus eorum meminit, habuiſſe, credibile eſt; ſed quodnam illud officium præcipue fuerit, ego vlterius definire mihi non ſumo, quam quod non idem fuerit cum officio defenſorum eccleſiæ.

(z) Heracl. Nouel. II. ap. Leunclav. Iur. Gr. Rom. Tom. I. p 79. τὺς μὲν θεοφιλεῖς συγκέλλυς εἰς δύο τὸν ἀριθμὸν περιστάντας, καγκελαρίυς δὲ εἰς ιβ, ἐκδίκυς δὲ εἰς ι, ῥεφερενδαρίυς δὲ εἰς ιβ, νοταρίυς δὲ εἰς μ, σκευοφύλακας δὲ, πρεσβυτέρυς μὲν δ, διακόνυς δὲ ς, ἀναγνώστας δὲ δύο.

(*a*) Cod. Theod. lib. I. tit. XII. De adſeſſoribus, domeſticis & *cancellariis*. Cod. Iuſtin lib. I. tit. LI. De adſeſſoribus, & domeſticis & *cancellariis* iudicum.

(*b*) Gothofred. Comment. in Cod. Th. lib. I. tit. XII. de Adſeſſor. leg. III. pag. 70. 71. 72. 73.

§. VII.

Num defenſorum officium idem fuerit, quod hodiernorum noſtrorum cancellar.orum officium?

Quæri igitur poterit, an hodiernorum noſtrorum cancellariorum officium ſimilitudinem quamdam cum defenſorum in eccleſia antiqua officio habeat? Sunt viri quidam eruditi, qui eos prorſus eosdem eſſe ſtatuunt. BEVEREGIVS epiſcopus vtrorumque auctoritatem ex eodem fonte deriuat: Dicit enim [c], defenſores cauſſas non ſuo ſed epiſcopi nomine examinaſſe; neque vero eas tantum, quæ ad pauperes, patrocinium eccleſiæ implorantes, attinerent; „ſed etiam presbyteris & diaconis, „cum quocumque vel clerico vel laico litem habentibus, eamdem licuiſſe apud πρωτέκδικον ſeu defenſorem mouere. Vnde „concludit, hoſce nullos alios eſſe eccleſiaſticos officiales, quam „qui olim ἔκδικοι, πρωτέκδικοι, ἐκκλησιέκδικοι & defenſores ec„cleſiæ nuncupati ſint. Optandum erat, vt vir iſte doctus antiqua documenta adtuliſſet pro poteſtate, quam vetuſtis illis defenſoribus adſcribit. Tunc enim ſimilitudine ad cancellarios ſub alio nomine propius accedere viderentur. Sed vero teſtimonia, quæ adducit, noua omnia ſunt, videlicet PAPIAE *gloſſarium*, BALSAMONIS *meditata* & catalogi adminiſtrorum in eccleſia *Conſtantinopolitana*, vtpote qui libri aliquot ſæculis poſt primam defenſorum inſtitutionem, & iis temporibus ſcripti ſunt, vbi *protecdicus* inter *græcos* magnæ auctoritatis & poteſtatis miniſter euaſerat. Vt adeo, etiamſi cancellariorum poteſtas eadem fuerit, quæ poteſtas ἐκδίκων inter recentiores *græcos*; adhuc tamen non ſatis ſolide probatum eſſe videatur, quod cum poteſtate veterum defenſorum prorſus conueniat: ſiquidem veterum defenſorum negotium non fuit, iudicum ſed aduocatorum explere officium, nimirum iura pauperum & priuilegia eccleſiæ aduerſus quoſuis in ea inuolantes defendere. Si quis vero ex antiquis monimentis oſtendere potuerit, defenſoribus ampliorem fuiſſe poteſtatem, orbem eruditum huius rei patefactione maximopere ſibi deuinxerit. Interim lector veniam mihi dabit, quod non maiorem eis poteſtatem aſſignauerim, quam faciendi habui auctoritatem. Res obſeruatu digna eſt,

(c) Beuereg. Not. in can. XXIII. concil. Chalced. p. 122. 123.

& viro-

Digitized by Google

& virorum doctorum ingenia exercere & amplioris diſquiſitionis argumentum eſſe poterit.

LIBRI TERTII
CAPVT DVODECIMVM
DE OECONOMIS.
§. I.
Oeconomi *ſæculo quarto inſtituti. Inſtitutionis eorum cauſſæ.*

IN ſæculi quarti & quinti ſcriptoribus frequenter miniſtrum quemdam eccleſiæ offendimus, a *græcis* [*a*] οἰκονόμον & *latinis* [*b*] oeconomum vel, vt in AVGVSTINO [*c*] habetur, *præpoſitum domus* appellatum. Huius officium erat, totius diœceſis reditus, inſpectante epiſcopo, adminiſtrare. Antiquitus enim, vti alio loco [*cc*] oſtendimus, omnes eccleſiæ reditus epiſcopi fidei concrediti erant, vt ipſo mandante & dirigente clericis & pauperibus eccleſiæ diſtribuerentur: qua in re gerenda archidiaconi ſui opera plerumque vtebatur, quippe quem in ferundo magno onere, quod ipſi incumbebat, ſocium ſibi adſciuerat. Sed gentilibus vndiquaque ad fidem chriſtianam ſeſe conuertentibus, & diœceſi qualibet & reditibus eccleſiaſticis augeſcentibus, epiſcopus ipſiusque archidiaconus alius generis ſat multis negotiis implicabantur, quibus maximam temporis ſui partem impendere debebant: atque hinc miniſtros in hunc finem conſtituere eisque ſub nomine *oeconomorum* eccleſiæ hoc negotium demanda-

(*a*) Concil. Chalced. c. II. (Tom. IV. conc. p. 755.) Εἴ τις ἐπίσκοπος -- προβάλλοιτο ἐπὶ χρήμασιν ἢ οἰκονόμον, ἢ ἔκδικον κ. τ. λ. Can. XXV. τὰς μὲν τοι προσόδους τῆς χηρευούσης ἐκκλησίας σώας φυλάττεσθαι παρὰ τῷ οἰκονόμῳ τῆς ἐκκλησίας. Viduæ eccleſiæ reditus apud eccleſiæ *oeconomum* ſaluus cuſtoditor.

Can XXVI. Ἐπειδὴ δὲ ἔν τισιν ἐκκλησίαις, ὡς περιηχήθημεν, δίχα οἰκονόμων οἱ ἐπίσκοποι τὰ ἐκκλησιαστικὰ χειρίζουσι πράγματα κ. τ. λ. Quoniam in nonnullis eccleſiis, vt ſæpe a nobis auditum eſt, epiſcopi abſque *oeconomo* tractant res eccleſiaſticas &c.

(*b*) Liberat. Breuiar. c. XVI. (Tom. V. concil. p. 765. c.) Cum quibus erat Ioannes ex *oeconomo* presbyter factus Tabenneſiotis &c. - - Factusque eſt iterum *oeconomus* habens cauſſas omnium eccleſiarum.

(*c*) Poſſid. Vit. Auguſtin. c. XXIV. vid. ſequent. not. (i) pag. 69

(*cc*) Lib. II. c. IV. §. VI. vol. I. p. 108. ſeqq.

re, neceſſarium credebatur. MORINVS [d] ad deuitandam ſuſpicionem inſtitutos eos fuiſſe, exiſtimat; neque dubium eſt, quin in quibusdam eccleſiis hoc conſilio inſtituti fuerint. Nam in reſiduis fragmentis concilii *Tyrii*, an. CCCCXLVIII. habiti, quæ actis concilii *Chalcedonenſis* [e] inſerta ſunt, legimus, *Ibam* epiſcopum *Edeſſæ*, quum a nonnullis diſſipatorum eccleſiæ redituum accuſaretur, promiſiſſe, ſe in poſterum reditus per oeconomos ex clero ordinatos ad formam eccleſiæ maximæ *Antiochenæ* adminiſtrandos curaturum. Neque fere dubium eſt, quin ſimilis accuſatio, in concilio *Chalcedonenſi* aduerſus *Dioſcorum* epiſcopum *Alexandrinum* facta, ratio fuerit, quæ concilii iſtius patres induxerit ad generale aliquod decretum hac in cauſſa in hanc quidem ſententiam faciendum [f]: *Quoniam in nonnullis eccleſiis, vt ſæpe a nobis auditum eſt, epiſcopi abſque oeconomo tractant res eccleſiaſticas, placuit omnem eccleſiam epiſcopum habentem, ex proprio clero oeconomum habere, vt nec ſine teſtibus ſit eccleſiæ adminiſtratio, nec ideo res eius diſſipentur & probrum & dedecus ſacerdotio inuratur.* Sed iſtum caſum in omnibus eccleſiis exſtitiſſe, perſuadere mihi non poſſum. Hi enim canones manifeſto contra eos epiſcopos facti ſunt, qui res eccleſiæ adminiſtrabant *ἀμάρτυροι ſine teſtibus*, vt

(d) Morin. de ordinat. eccleſ. Part. III. Exercit XVI. c. V. n. III. Cum bona tam immobilia quam quotidianæ fidelium oblationes ad omnem clerum pertinerent, nec eſſet deſignata aliqua pars, quæ huius vel illius eſſet clerici, his bonis curandis, adminiſtrandis, & diſtribuendis deputatus erat e clero aliquis, quem *oeconomum* canones appellant, *ne ſi epiſcopus* ea ſolus adminiſtraſſet, excepiſſet, diſtribuiſſet, *ſuſpectus aliquando fieret rei communis male adminiſtratæ, ſurreptæ, ſibi vindicatæ*, atque eo nomine apud clerum & laicos male audiret.

(e) Concil. Chalced. Act. IX. (Tom IV p. 631) Ἔδοξε τῷ αὐτῷ θεοφιλεστάτῳ ἐπισκόπῳ Ἴβᾳ, ἐξ οἰκείας γνώμης ἐπαγγείλασθαι, ὅτι δὴ τοῦ λοιποῦ κατὰ τύπον τὸν ἐν τῇ μεγίστῃ τῶν Ἀντιοχέων ἐκκλησίᾳ διοικεῖται τὰ πράγματα διὰ οἰκονόμων ἐκ τοῦ κλήρου προβαλλομένων ὑπὸ τῆς αὐτοῦ θεοσεβείας. Placuit eidem religioſiſſimo epiſcopo Ibæ ex propria voluntate promittere, quod de cætero ſecundum formam Antiochenæ maximæ ciuitatis *gubernarentur res per oeconomos ex clero ordinatos* ab eius religioſitate.

(f) Concil. Chalced. c. XXVI. Ἐπειδὴ ἔν τισιν ἐκκλησίαις, ὡς περιηχήθημεν, δίχα οἰκονόμων οἱ ἐπίσκοποι τὰ ἐκκλησιαστικὰ χειρίζουσι πράγματα· ἔδοξε πᾶσαν ἐκκλησίαν ἐπίσκοπον ἔχουσαν, καὶ οἰκονόμον ἔχειν ἐκ τοῦ ἰδίου κλήρου, οἰκονομοῦντα τὰ ἐκκλησιαστικὰ κατὰ γνώμην τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου· ὥστε μὴ ἀμάρτυρον εἶναι τὴν οἰκονομίαν τῆς ἐκκλησίας, καὶ ἐκ τούτου τὰ τῆς ἐκκλησίας σκορπίζεσθαι πράγματα, καὶ λοιδορίαν τῇ ἱερωσύνῃ προστρίβεσθαι.

verba

Digitized by Google

verba canonis habent; hoc eſt, ſine archidiacono vel oeconomo, de fideli eorum adminiſtratione teſtaturis. At in iſtis eccleſiis, vbi epiſcopi archidiaconum ſuum in auxilium adhibuerunt, iſta cauſſa conſtituendi oeconomum locum habere non potuit, quia ſuſpicioni malæ adminiſtrationis, æque bene archidiaconi ac alius cuiusdam miniſtri, cui hæc res committi poterat, teſtimonio prouiſum fuit. Et propterea generaliorem &, vt ego quidem exiſtimo, certiorem huius officii in eccleſia inſtitutioni rationem adſignaui.

§. II.

Semper ex clero eligendi.

Hanc meam opinionem porro confirmat, quod oeconomi æque ac archidiaconi ſemper ex clero debuerunt adoptari. Ita enim canones conciliorum *Tyrii* & *Chalcedonenſis* iam citati expreſſis verbis præcipiunt. Cui opinioni etiamſi quid vel maxime contrarium videatur, fuit tamen hæc conſtans praxis eccleſiæ. In actis concilii *Epheſini* [g], quæ etiam concilio *Chalcedonenſi* inſerta ſunt, offendimus quemdam *Chariſium*, qui & presbyter & oeconomus eccleſiæ *Philadelphienſis* vocatur. Et LIBERATVS [h] de *Ioanne* quodam loquitur, qui oeconomus *Alexandriæ* & presbyter in *Tabenneſo*, regione ad *Alexandriam* ſpectante, fuerit. POSSIDIVS in vita AVGVSTINI [i] narrat, quod ſemper vnum ex clericis ſuis *præpoſitum domus*, vti eum vocat, conſtituerit, cuius officium eſſet, curam redituum eccleſiaſticorum agere, & rationem acceptorum expenſorumque reddere, ſi ab eo requireretur. Et in eamdem ſententiam SOCRATES [k] de *Theophilo* epiſcopo *Alexandriæ*

(g) Concil Epheſin. Act. I. in conc. Chalced. (Tom. IV. p. 292 b.) Sanctiſſimo & vniuerſali concilio Deo amabili congregato in Epheſina ciuitate metropoli a *Chariſio presbytero & oeconomo* Philadelphiæ.

(h) Liberat. Breuiar. c. XVI. vid. not. antec. (b) p. 67

(i) Poſſid. Vit. Aug. c. XXIV. Domus eccleſiæ curam, omnemque ſubſtantiam ad vices valentioribus clericis delegabat & credebat: numquam clauem, numquam annulum in manu habens, ſed ab eisdem *domus præpoſitis* cuncta accepta & erogata notabantur.

(k) Socrat. lib. VI. c. VII. Δύο ἐξ αὐτῶν παρεκάλεσε συνεῖναι αὐτῷ, καὶ μόλις μὲν ἔπεισεν· ὡς ἐπίσκοπος δὲ ὅμως καὶ προσηνάγκασεν, καὶ τῇ τῶν κληρικῶν ἀξίᾳ τιμήσας, τὴν οἰκονομίαν τῆς ἐκκλησίας αὐτοῖς ἐνεχείρισεν. Duos ex illis rogauit, vt ſecum manere vellent. Et ægre quidem illis perſuaſit: verum vt epiſcopus tandem compulit. *Cum igitur eos clericos ordinaſſet, diſpenſationem rerum eccleſiæ eis commiſit.*

 dicit,

dicit, quod, quum aliquando duos monachos ad honorem clericalem euexiſſet, diſpenſationem rerum eccleſiæ eis commiſerit. Vt adeo & lex & praxis eccleſiæ fuerit, oeconomos ex clericorum ordine eligere,nec vllum exemplum vel præceptum in contrarium deprehendamus. Quod aperte indicat, veram cauſſam, cur hoc munus, quod antea ad archidiaconos ſpectauit, in eos deuolutum ſit, non fuiſſe aliam, niſi quod ob negotiorum multitudinem archidiaconi illud curare non potuerint.

§. III.

Officium eorum, curam redituum eccleſiæ gerere, ſpeciatim ſede epiſcopali vacante.

Quodnam officium ipſum fuerit, ex iis conſtare poteſt, quæ iam diximus: quibus hoc vnum tantummodo addam, quod ex auctoritate concilii *Chalcedonenſis* [*l*] oeconomus, quoad ſedes epiſcopi vacaret, functionem ſuam continuare & eccleſiæ reditus curare atque proſpicere debuerit, vt ſuccedenti epiſcopo integri reſeruarentur. Qui canon eo ſpectaſſe quibusdam non ſine ratione videtur, vt moræ in explendis ſedibus vacantibus anteuerteret, vt ne quis metropolitanus vel interuentor, cuius curæ eccleſia viduata ſuberat, ſpe diteſcendi ex bonis eccleſiæ noui epiſcopi electionem differre animum induceret. Verum enim vero ſiue hæc cauſſa fuerit, ſiue non fuerit, id certe indicat, fuiſſe hos homines generatim ſingulari fide & recte factorum laude illuſtres, ſiquidem eccleſia in illis tantopere confidere potuit.

§. IV.

Conſenſus clericorum in eorum electione neceſſarius.

Et ſane nulla non cura in eorum electione adhibebatur, vt eſſent iſtiusmodi notæ homines. Quam in rem nonnulli canones ab vniuerſo clero eos eligi iubent; quemadmodum ſpeciatim THEOPHILVS epiſcopus *Alexandriæ* [*m*] in epiſtolis ſuis ca-

(*l*) Concil. Chalced. c. XXV. vid. ſupra §. I. not. (a) p. 67.

(*m*) Theophil. can. IX. ap. Beuereg. Pandect. Tom. II. p. 173. *ὥστε γνώμῃ παντὸς ἱερατείου οἰκονόμον ἀποδειχθῆναι ἕτερον, ἐφ' ᾧ συντίθενται καὶ ὁ ἐπίσκοπος Ἀπόλλων, πρὸς τὸ τὰ τῆς ἐκκλησίας εἰς δέον ἀναλίσκεσθαι.* Vt *totius ſacerdotalis ordinis ſententia* alius *renuntietur oeconomus*, in quo Apollo quoque epiſcopus conſenſit, vt bona eccleſia in ea quæ oportet impendantur.

noni-

nonicis hac in re præcipit. Quod conſtitutum non niſi æquum & iuſtum erat. Quum enim ad vniuerſum clerum reditus eccleſiæ attinerent, quippe e quibus victum & amictum neceſſarium habebant, fas erat, oeconomum, cuius curæ reditus iſti committerentur, communi ſuffragio eligi, vt eo ſine vllius contradictione admiſſo, nullus conquerendi cauſſam haberet, quod portione ſua eſſet defraudatus.

LIBRI TERTII
CAPVT DECIMVM TERTIVM
BREVIS NARRATIO DE QVIBVSDAM ALIIS INFERIORIBVS ADMINISTRIS IN ECCLESIA.

§. I.
De παραμοναρίοις ſeu manſionariis.

Præter hos iam commemoratos adminiſtros ſæculo quarto & quinto pauci quidem alii fuerunt, quorum nomina vulgo non adeo obuia ſunt, adeoque vel verbo eos indicabo, neque accuratiori officiorum & functionum ipſorum diſquiſitioni tempus meum impendam. Idem canon [a] concilii *Chalcedonenſis*, qui de oeconomis & defenſoribus loquitur, alius etiam ad eccleſiam ſpectantis miniſtri facit mentionem, qui iſtius concilii lingua vocatur *παραμονάριος*. Sed interpretes & critici de huius vocabuli ſignificatu non concordant. In vetuſta DIONYSII EXIGVI verſione redditur *manſionarius* & in lectione ad marginem explicatur per vocabulum *oſtiarii*. Et certe in eccleſia *Romana* viuente *Dionyſio Exiguo* hoc erat *manſionarii* officium. Nam GREGORIVS MAGNVS non multo poſt in dialogo quodam ſuo [b] loquens de *Abundio manſionario*, *cuſtodem* etiam *eccleſiæ* eum appellat; & in alio dialogo *manſionarii* [c] officium eſſe dicit, accende-

(a) Concil. Chalced. c. II. Εἴ τις ἐπίσκοπος - - προβάλλοιτο ἐπὶ χρήμασιν ἢ οἰκονόμον, ἢ ἔκδικον, ἢ προσμονάριον (ita lego in edit. Labb. Tom. IV. p. 755.) κ. τ. λ. Si quis Epiſcopus - - propter pecunias promouerit oeconomum, vel defenſorem, vel *paramonarium* &c.

(b) Gregor. M. Dial. lib. III. c. XXV. Inſcriptio capitis ſic habet: *De Abundio manſionario eccleſiæ beati Petri.* Ipſum caput ita incipit: Alius hic non ante longa tempora (ſicut noſtri Seniores referunt) *cuſtos eccleſiæ Abundius* dictus eſt magnæ humilitatis atque grauitatis vir &c.

(c) Ibid. Dial. lib. I. c. V. *Conſtantius manſionarius* quadam die, dum in eadem eccleſia oleum deeſſet, & vnde *lampades accenderet* omnino non haberet, omnes lampades eccleſiæ impleuit aqua. &c.

cendere lampades ſiue candelas eccleſiæ. Attamen hoc non obſtante doctiſſimi ex recentioribus criticis *græco* vocabulo παραμονάριος alium plane ſenſum dant. IVSTELLO [*d*] idem eſt ac *villicus* ſiue *actor poſſeſſionum*. BEVEREGIVS epiſcopus [*e*] *rerum eccleſiaſticarum adminiſtratorem* reddit, quod idem eſt. Et eorum ſententia a GOTHOFREDO, CVIACIO, SVICERO, VOSSIO & aliis compluribus confirmatur, quorum iudicium hac in re ad decidendam controuerſiam ſuffecerit, vſque dum lector meliorem aliter eam dirimendi rationem viderit.

§. II.

De cuſtodibus eccleſiarum & cuſtodibus locorum ſanctorum; *& quomodo hi ab ſe inuicem fuerint diſtincti.*

Alius generis miniſtrorum lex ciuilis meminit, qui vocati ſunt *cuſtodes eccleſiarum* & *cuſtodes locorum ſanctorum:* Quos etſi ſcriptores nonnulli confundunt, GOTHOFREDVS tamen inter eos diſtinguit. *Cuſtodes eccleſiarum* vel iidem fuerunt cum *oſtiariis;* vel cum ſic dictis *ſenioribus eccleſiæ*, qui, vt alio loco [*ee*] oſtendimus, cum noſtris *Church-vvardens* & *Veſtry-men*, hoc eſt, ædituis & præcipuis conuentus in ſacrario membris, comparari poſſunt. *Cuſtodes* autem *locorum ſanctorum* ea potiſſimum loca cuſtodiebant, quæ, GOTHOFREDO recte iudicante, ſpecialiore locorum ſanctorum titulo gaudebant, quod eſſent monumenta quædam noſtri Seruatoris; vti *Bethlehemum* locus natiuitatis eius; *Golgatha* mons, locus crucifixionis; & ſepulcrum, locus reſurrectionis; mons olearum, locus adſcenſionis ipſius. Hæc loca a chriſtianis iſtorum temporum frequentiſſime viſebantur, quemadmodum ex EVSEBIO, GREGORIO NYSSENO, HIERONYMO & diuerſis aliis apparet, quos lector huius rei ſtudioſus apud GOTHOFREDVM [*f*]

(*d*) Iuſtell. Bibliothec. Iur. Can. Tom. I. p. 91. *Paramonarii* ſunt *villici* ſiue actores poſſeſſionum.

(*e*) Beuereg. Not. in conc. Chalced. c. II. p. 109. Παραμονάριος omni procul dubio aliquem *rerum eccleſiaſticarum adminiſtratorem* ſignificat.

(*ee*) Lib. II. c. XIX. §. XIX. vol. I. p. 294. ſqq.

(*f*) Gothofr. Not. in Codic. Theod. lib. XVI. tit. II. leg. XXVI. *Loca ſancta* heic ſunt, *quæ in Palæſtina* inter alia ſub comite orientis, cui hæc lex ideo inſcribitur, atque Hieroſolymis nominatim *ſita erant*. Nempe loca ſancta, quæ Hieroſolymis erant, & in vicinis Palæſtinæ partibus, hoc ſæculo adiri iam cœperunt ſolita, quibus hæc ad pietatem irritamenta viſa, μελέτας πρὸς ἀρετὴν ſeu γυμνάσια πρὸς θεοσέβειαν, & abducendam mentem ab humanis rebus & cogitationes ſuas ad Deum transferendas &c.

con-

conſulere poteſt, qui loca iſta hanc ob cauſſam cuſtodes quosdam ſibi adſignatos habuiſſe, quos *cuſtodes locorum ſanctorum* dixerint, adfirmat. Sed quomodocumque res ſe habeat, certum eſt, eiusmodi officium in eccleſia eos obiiſſe, quod in lege pro miniſterio religioſo reputatum ſit: & conſequenter eodem privilegio [g], quo clerici, fruiti ſunt, vt nimirum huius muneris ſui intuitu immunitatem a tributis haberent: quemadmodum ex lege *Theodoſii Magni*, qua hæc eis immunitas conceſſa eſt, conſtat.

§. III.

De ſceuophylacibus *ſiue* ceimeliarchis.

Proxime ab his propter nominis & officii ſimilitudinem *ſceuophylaces* commemoramus, ſiue, vt alias vocantur, κειμηλίων φύλακας, hoc eſt *cuſtodes vaſorum ſacrorum*, vtenſilium & rerum pretioſarum, quæ in ſcriniis eccleſiæ reponebantur. Hic ſceuophylax plerumque erat presbyter aliquis: Nam THEODORVS LECTOR [h], *Macedonium* & presbyterum & *ſceuophylacem* eccleſiæ *Conſtantinopolitanæ* fuiſſe, adfirmat; & ante eum SOZOMENVS [i] de celebri *Theodoro* presbytero *Antiochiæ*, qui chriſtianæ fidei cauſſa *Iuliani* ætate interfectus eſt, loquens, φύλακα τῶν κειμηλίων *ſacrorum vaſorum cuſtodem* eum appellat; & ideo occiſum dicit, quod perſequutoribus tradere noluerit, quæ cuſtodiæ ſuæ credita haberet. Non inepte etiam hic miniſter dici poteſt *chartophylax & cuſtos archiuorum*, quod codicilli & archiua pars ſacro-

(g) Cod. Theod. lib. XVI, tit. II, de epiſc. leg. XXVI. Vniuerſos quos conſtituerit cuſtodes eccleſiarum eſſe, vel ſanctorum locorum, ac religioſis obſequiis deſeruire, nullius adtentationis moleſtiam ſuſtinere decernimus. Quis enim eos capite cenſos patiatur eſſe deuinctos, quos neceſſario intelligit ſupra memorato obſequio mancipatos?

(h) Theodor. Lect. lib. II, (p. 559. edit. Valeſ.) προχειρίζεται ὁ βασιλεὺς εἰς ἐπίσκοπον Μακεδόνιόν τινα τῆς ἐκκλησίας πρεσβύτερον καὶ σκευοφύλακα. Imperator Macedonium quemdam CP. eccleſiæ *presbyterum & vaſorum cuſtodem* ad epiſcopatum promouit.

(i) Sozom. lib. V. c. VIII. Μόνον Θεόδωρον τὸν πρεσβύτερον, μὴ ὑποχωρήσαντα τῆς πόλεως, ὃν ὡς φύλακα τῶν κειμηλίων τὴν τούτων γνῶσιν καταμηνύσαι δυνάμενον, συλλαβὼν, δεινῶς ᾐκίσατο. Solus Theodorus presbyter remanſit in ciuitate. Quem ille vtpote *ſacrorum vaſorum cuſtodem*, qui eorum notitiam tradere valeret, comprehenſum grauiſſime cruciauit.

rum eccleſiæ ſcriniorum erant. Vnde SVICERVS [*k*] obſeruat, quod apud PHOTIVM vnus idemque homo *ſceuophylax* & *chartophylax* nuncupetur. Sed notandum eſt, recentiores *græcos* hoc officium paullulum immutaſſe, conceſſa ei, quæ in eccleſia primitiua ad illud non ſpectauit, poteſtate. Iam enim, vti BALSAMON [*l*] narrat, chartophylax agit tamquam patriarchæ ſubſtitutus, excommunicando, animæ delicta coarguendo, & presbyteros & diaconos ordinari permittendo, ſedetque tamquam ſupremus iudex eccleſiaſticus ſub patriarcha, in multis aliis caſibus ad eccleſiam attinentibus; quas res autem ad officium *ſceuophylacis* non reperimus primis temporibus ſpectauiſſe.

§. IV.

De hermeneutis *ſeu interpretibus.*

EPIPHANIVS alius generis miniſtrorum in eccleſia meminit, quos *ἑρμηνευτὰς* [*m*], *interpretes*, vocat, eorumque id officii eſſe, dicit, vt linguam aliam in aliam transferant, tam in lectionibus ſcripturarum, quam concionibus ad populum habitis. Eiusmodi officium in eccleſia fuiſſe, porro ex actis paſſionis *Procopii* martyris a VALESIO [*n*] publicatis liquet, vbi tria officia in eccleſia *Scythopolitana* obiiſſe dicitur; erat nimirum *lector*, *exorciſta* & *ſyri* ſermonis *interpres*. Iſtud officium præcipue in iis eccleſiis fuiſſe, exiſtimo, vbi populus diuerſas linguas loquebatur; vt in eccle-

(*k*) Suicer. theſ. tom. II. p. 972. Σκευοφύλαξ dictus, qui ſacra eccleſiæ vaſa cuſtodiebat, - - Dicebatur interdum & χαρτοφύλαξ. Vnde iſte Eulampius, ad quem Photius ſcripſit, alibi vocatur χαρτοφύλαξ.

(*l*) Balſam. not. ad can. IX. concil. Nicæn. II. p. 299. Ἰδικῶς ἀφωρίσθησαν τῷ σεκρέτῳ τοῦ χαρτοφυλακείου τὰ ἐπισκοπικὰ δίκαια καὶ ὁ κατὰ καιροὺς χαρτοφύλαξ ἐνεργεῖ δικαίῳ τοῦ κατὰ καιροὺς ἁγιωτάτου πατριάρχου πάντα τὰ τούτῳ ἀνήκοντα ὡς ἐπισκόπῳ· ἀφορίζει γὰρ, διορθοῦται ψυχικὰ σφάλματα, διακόνους καὶ ἱερεῖς ἐπιτρέπει χειροτονεῖσθαι, τὰ τῶν ἱεροτελεστιῶν πιττάκια ἐκτίθεται, καὶ ἄλλα τοιαῦτά τινα. Chartophylacii ſeu tabularii ſecreto ſeorſum deputata ſunt, iura epiſcopalia, & qui pro tempore eſt *chartophylax*, ſanctiſſimi tempore Patriarchæ iura omnia, quæ ad eum pertinent vt epiſcopum, exercet; etenim excommunicat, animæ delicta corrigit, diaconos & ſacerdotes ordinari permittit, ſacrorum miniſteriorum pittacia exponit & quædam huiusmodi alia.

(*m*) Epiphan. expoſit. fid. n. XXI. ἑρμηνευταὶ γλώσσης εἰς γλῶσσαν, ἢ ἐν ταῖς ἀναγνώσεσιν ἢ ἐν ταῖς προσομιλίαις.

(*n*) Acta Procop. ap. Valeſ. not. in Euſeb. de martyr. Palæſtin. c. I. Ibi eccleſiæ tria miniſteria præbebat: Vnum in legendi officio, alterum in ſyri interpretatione ſermonis, & tertium aduerſus dæmones manus impoſitione conſummans,

ſuis

Digitized by Google

ſiis *Palæſtinæ*, vbi alios *ſyriace*, *græce* alios loquutos eſſe, probabile eſt; & in eccleſiis *Africæ*, vbi *latina* alii, alii *punica* lingua vtebantur. In talibus eccleſiis interpretis officium neceſſarium erat, vt ii, qui linguam, qua ſcripturæ legebantur vel conciones recitabantur, non intelligerent, his e veſtigio in linguam cognitam translatis, ædificationem reciperent. Tantum igitur abeſt, vt eccleſia primitiua, ſcripturas ignota quadam lingua præcludendo ignorantiam promotum iuerit, vt potius ipſas in omnes linguas tranſtulerit, immo peculiare etiam officium *interpretum* inſtituerit, qui viua voce homines de iis, quæ lecta erant, erudirent, nec eos in cultu diuino barbaros eſſe paterentur; quæ tyrannis eſt ſæculis prioribus ignorata.

§. V.

De notariis.

Aliud officium, quod non prorſus ſilentio præteriri oportet, dum in hoc argumento verſamur, eſt officium *notariorum*, ſiue *exceptorum*, vt *latini* eos appellant; qui iidem ſunt, quos *græci* ὀξυγράφȣς & ταχυγράφȣς dicunt, ideo quia per notas & compendia celeriter ſcribebant, quod in miniſterio, cui præcipue adhibebantur, neceſſe erat. Primus enim eorum vſus erat, ea, quæ ab ethnicis iudicibus contra chriſtianos martyres eſſent geſta, in acta referre & quasuis circumſtantias, in ipſorum examinatione & paſſione obſeruatas, litteris ſigillatim conſignare; quænam quæſtiones eis propoſitæ; quæ reſponſiones datæ; & quæcumque geſta eſſent, dum cauſſa eorum audiretur, & de ipſis pro confeſſione Chriſti ſumeretur ſupplicium. Vnde iſtæ conſignationes *geſta martyrum* appellabantur; quæ monimenta autographa de martyrum ſuorum paſſione quælibet eccleſia adſeruabat. Primam huius *notariorum* officii in eccleſia *Romana* inſtitutionem PEARSONIVS [o] & alii quidam viri eruditi ſub *Fabianum*, qui *Decianæ* perſecutionis tempore vixit, referendam eſſe, autumant. Nam in antiquiſſimo quodam epiſcoporum *Roma-*

(o) Pearſon. de ſucceſſ. epiſc. Rom. diſſert. I. c. IV. n. III.
Fell. not. in Cyprian. ep. XII. Hoc fere tempore, ſub initiis Decii, Fabianus Romæ ſeptem inſtituiſſe dicitur ſubdiaconos, quæ ſeptem *notariis* imminerent & geſta martyrum in integro colligerent.

norum catalogo [*p*] *Fabianus* ſeptem ſubdiaconos feciſſe dicitur, qui ſeptem *notariis* attenderent, vt geſta martyrum fideliter colligerent. Enim vero etſi hoc antea non erat ordinarium aliquod officium, res ipſa tamen ab hominibus ad hoc negotium aptis peragebatur; vti ex antiquis IGNATII & POLYCARPI & diverſorum aliorum actis liquet, quæ litteris conſignata fuerunt ante, quam *Fabianus* publicum & peculiarem *notariorum* munus *Romæ* inſtituiſſe dicitur. Sequentibus temporibus hi *notarii* ad ſcribenda conciliorum acta, & excipiendas orationes & diſputationes, & quæcumque in ſynodis gererentur, adhibebantur. Ita EVSEBIVS [*q*] diſputationem *Malchionis* cum *Paulo Samoſatenſi* in concilio *Antiocheno* a *notariis*, cuncta ex eorum ore excipientibus, in commentarios relatam eſſe, adnotat. Et SOCRATES [*r*] de diſputatione inter *Baſilium Ancyranum* & *Photinum* in concilio *Sirmienſi* idem memoriæ prodidit. Legimus etiam de quodam genere *notariorum* in conciliis, quorum id erat officii tabulas publicas, citata teſtimonia, petitorias diſceptationes, libellos ſupplices, & quæcunque id genus alia in concilio offerri legiue ſolebant, recitare. Et hi vulgo erant diaconi & interdum presbyter eorum caput erat, hinc *primicerius notariorum* appellatus; vti in actis conciliorum generalium *Epheſini* & *Chalcedonenſis* [*s*] freqnens *Aëtii* diaconi & *notarii* & *Petri* presbyteri *Alexandrini*, *primicerii notariorum* fit mentio. Erant enim *notarii*, qui ad ſermones ex celebrium & facundorum concionatorum ore excipiendos

(*p*) Catalog. Rom. pontif. in Fabian. Hic fecit ſex vel ſeptem ſubdiaconos, qui ſeptem *notariis* imminerent, vt geſta martyrum fideliter colligerent.

(*q*) Euſeb. lib VII. c. XXX. ὄντος ἐπισημειουμένων ταχυγράφων, ζήτησιν πρὸς αὐτὸν ἐνστησάμενος ἣν καὶ εἰς δεῦρο φερομένην ἴσμεν, μόνος ἴσχυσε τῶν ἄλλων κρυψίνουν ὄντα καὶ ἀπατηλὸν φωράσαι τὸν ἄνθρωπον. Hic (Malchion) aduerſus Paulum ſuſcepta diſputatione, *excipientibus cuncta notariis*, (quæ quidem diſputatio etiamnum exſtat) occultos hominis ſenſus fraudeſque detegere ſolus omnium valuit.

(*r*) Socrat. lib. II. c. XXX. Ἐφ' ὧν ἀντικατέστη τῷ Φωτεινῷ Βασίλειος ὁ τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ τότε προεστὼς ἐκκλησίας, ὀξυγράφων τε τὰς. φωνὰς αὐτῶν γραφόντων. Coram illis Baſilius, Ancyranæ tum eccleſiæ præſul in certamen deſcendit cum Photino, *notariis verba eorum excipientibus*.

(*s*) Concil. Epheſ. act. I. in actione I. concil. Chalced. tom. IV. p. 106. d. Ἀέτιος διάκονος καὶ νοτάριος εἶπεν. Aëtius diaconus & *notarius* dixit.
Ibid. p. 291. d. Petrus presbyter Alexandriæ & *primicerius notariorum dixit*.

piendos adhibebantur. Quo pacto multas *Chryſoſtomi* & non nullas etiam *Attici* ſucceſſoris eius conciones conſeruatas eſſe, auctor eſt SOCRATES [t]. Epiſcopi etiam priuatos ſuos habebant ὑπογραφεῖς, quos non nulli *notarios* appellant: VALESIVS [u] autem in cenſum lectorum eos refert. Quicumque autem fuerint, *Athanaſius* in hoc munere tamquam ὑπογραφεὺς *Alexandro* & *Proclus Attico* operam ſuam, vti narrat SOCRATES [w], præſtiterunt.

§. VI.

De apocriſariis *ſeu reſponſalibus.*

Fortaſſis alia quædam minora officia deprehendet curioſus lector, quæ in hunc catalogum referri poſſe, exiſtimet: at vero ne res leuioris momenti nimis exigue & exiliter ad calculos reuocare videar, vnum tantum *apocriſariorum* ſeu *reſponſalium* munus addam. Hi delegati quidam erant extranearum eccleſiarum & epiſcoporum nomine in ciuitate imperatoria habitantes, quorum id erat officii, vt tamquam procuratores omnes cauſſas eccleſiaſticas ad eos, a quibus mandatum acceperant, attinentes, in aula imperatoris agerent. Munus eorum tempore *Conſtantini* vel certe non multo poſt inſtitutum videtur, vbi imperatoribus chriſtianam religionem amplexis peregrinæ ec-

(t) Socrat. lib. VI. c. V. ὁποῖοι δέ εἰσιν οἵ, τε ἐκδοθέντες παρ' αὐτοῦ λόγοι, καὶ οἱ λέγοντος αὐτοῦ ὑπὸ τῶν ὀξυγράφων ἐκληφθέντες, ὅπως τε λαμπροὶ καὶ τὸ ἐπαγωγὸν ἔχοντες, τί δεῖ νῦν λέγειν. Quales porro fuerint eius conciones ſeu quæ ab ipſo editæ, ſeu *quæ ex ore dicentis a notariis exceptæ ſunt*, quæ illuſtres, & ad alliciendos auditorum animos accommodatæ, quid nunc attinet dicere. It. lib. VII. c. II. οὐ μὴν τοιοῦτοι ἦσαν οἱ λόγοι, ὡς καὶ παρὰ τῶν ἀκροατῶν σπουδάζεσθαι ἢ γραφῇ παραδίδοσθαι. Nec tamen eius conciones eiusmodi fuerunt, vt ab auditoribus vel plauſu exciperentur vel *ſcriptis mandarentur.*

(u) Valeſ. not. in Socrat. lib. V. c. XXII. In actione prima ſynodi Epheſinæ, Epaphroditus dicitur *lector & notarius* Hellanici epiſcopi Rhodiorum. Ex quibus patet, idem fere officium fuiſſe notarii, quod lectoris, vt ſcilicet pſalmos, aut alios ſacræ ſcripturæ libros, vel in eccleſia vel coram epiſcopo legeret.

(w) Sozom. lib. II. c. XVII. Μετὰ πολὺ ὁμοδίαιτον καὶ ὑπογραφέα τὸν Ἀθανάσιον εἶχεν. Non multo poſt Athanaſium in contubernium ſuum adſciuit (Alexander) eumque *notarium* deinceps habuit.

Socrat. lib. VII. c. XLI. τὰ πολλὰ παρῆν τῷ ἐπισκόπῳ Ἀττικῷ ὑπογραφεὺς αὐτοῦ τῶν λόγων γενόμενος. Verſabatur aſſidue cum Attico epiſcopo Proclus) eiusdemque *notarius* fuit.

 clefiæ

cleſiæ in aula imperatoria cauſſas ſuas promouendi ampliorem, quam antea, nactæ fuerant occaſionem. Sed quomodocumque res ſe habeat, tempore *Iuſtiniani* illud lege quadam ſtabilitum deprehendimus. Nam in quadam *nouella* ſua [*x*] ipſe definit, vt epiſcoporum nullus diu ab ſua eccleſia abeſſe audeat, niſi hoc per imperialem fiat iuſſionem: Si vero aliquando propter eccleſiaſticam occaſionem inciderit neceſſitas cauſſam aliquam in aula perſequendi, vel per eccleſiarum ſuarum *aprocriſarios*, quorum ſit, res eccleſiæ adminiſtrare, vel per oeconomos vel per aliquos clericos petitiones ad imperium dirigi iubet. Ex hac quidem lege non apparet, quod *apocriſarii* de clero fuerint, ex aliis autem ſcriptoribus facile id colligere poſſumus. LIBERATVS enim [*y*] *Anatolium* diaconum *Alexandrinum Conſtantinopoli Dioſcori* fuiſſe *apocriſarium* adfirmat, quo pacto commodam occaſionem nactus ſit, vt mortuo *Flauiano Conſtantinopoli* epiſcopus eligeretur. Et EVAGRIVS [*z*] idem de *Eutychio* obſeruat, quod quum epiſcopi *Amaſenorum apocriſarius* eſſet, ſtatim poſt *Mennam* ad regiæ ciuitatis epiſcopatum euectus ſit. Quod aperte indicare videtur, fuiſſe eum antea de clero, ſiquidem per ſaltum promotum eum eſſe, non conſtat. Porro heic obſeruandum fuerit, quod in horum *apocriſariorum eccleſiæ* ſimilitudinem pleraque fere monaſteria ſuos itidem habuerint apocriſarios, quorum non erat, in ciuitate regia habitare, quemadmodum iſti quidem faciebant; ſed procuratorum more cauſſam monaſterii vel cuiusdam membri agere, ſi ante epiſcopum, cuius iu-

(*x*) Iuſtin. nouel, VI. c. II. Sancimus, ſi quando propter eccleſiaſticam occaſionem inciderit neceſſitas, hanc aut per eos, qui res agunt ſanctarum eccleſiarum (quos *apocriſarios* vocant) aut per aliquos clericos huc deſtinatos aut oeconomos ſuos notam imperio facere &c.

(*y*) Liberat. breuiar. c. XII. (Tom. V. conc. p. 750.) Ordinatus eſt pro eo (Flauiano) Anatolius diaconus, qui fuit Conſtantinopoli *apocriſarius* Dioſcori.

(*z*) Euagr. lib. IV. c. XXXVIII. Εὐτύχιον παρὰν τὴν θείαν ἐς ἄκρον ἐξησκημένον γραφὴν, ἔτι ζῶντος Μηνᾶ, οὐδὲ τῶν διαφανῶν ὄν. ταῖς γὰρ ἀποκρίσεσι τοῦ Ἀμασείας ἐπισκόπου διηκονεῖτο -- ὅπερ καὶ Ἰουστινιανὸς ἐγνωκὼς, ἐς τὸν τῆς βασιλευούσης αὐτὸν ἀνεβίβασε θρόνον, παραυτίκα Μηνᾶ τελευτήσαντος. Eutychius, qui illic aderat in ſacris ſcripturis apprime exercitatus, ſuperſtite adhuc Mena, nondum valde illuſtris, *erat enim* etiam tum *apocriſarius* epiſcopi Amaſenorum: -- Quod cum Iuſtinianus intellexiſſet, Eutychium paullo poſt ad pontificalem vrbis regiæ ſedem promouit, Mena ex viuis ſublato.

risdi-

Digitized by Google

riſdictioni ſuberant, in ius ire neceſſe eſſet. Hoc ex alia quadam *Iuſtiniani nouella* patet, quæ [a] in iſtiusmodi caſibus aſcetas per *apocriſarios* ſeu *reſponſales* ſuos reſpondere iubet. Et hi non numquam etiam de clericorum erant numero, quemadmodum ex concilii generalis quinti actis liquet, vbi *Theonas* quidam [b] ſemetipſum presbyterum & *apocriſarium monaſterii montis Sinai* appellat. Interpres *latinus ambaſiatorem* eum vocat, quod non adeo accommodum eſt, quodam tamen modo rem exprimit. SVICERO enim [c] obſeruante ſucceſſu temporis imperatores legatis ſuis nomen apocriſariorum dederunt, immo quemuis legatum ἀποκρισάριον vocarunt. Quod tanto magis heic noto, vt lector hæc diſtinguat, nec ciuilem & eccleſiaſticam nominis *apocriſarii* acceptionem confundat. Et tantum de inferioribus clericorum in primitiua eccleſia ordinibus atque officiis.

(a) Iuſtin. nouell. LXXIX. c. I. Θεσπίζομεν, εἴ τις οἱανοῦν ἔχοι δίκην πρός τινας τῶν εὐλαβεστάτων ἀσκητῶν, ἢ τῶν ἱερωμένων παρθένων, ἢ γυναικῶν ἐν μοναστηρίοις ὅλως οὐσῶν, τῷ θεοφιλεστάτῳ πόλεως ἑκάστης ἐπισκόπῳ προσιέναι· τὸν δὲ πέμπειν, καὶ μετὰ πάσης σεμνότητός τε καὶ εὐσχημοσύνης τὰ περὶ τῆς τῶν προσώπων παρουσίας διατάττειν, εἴτε δέοι διὰ τῶν ἡγουμένων εἴτε διὰ τῶν ἀποκρισιαρίων, εἴτε δι' ἑτέρων τινῶν παραγίνεσθαι. Sancimus, ſi quis quamcumque habuerit cauſſam cum aliquibus venerabilibus ſanctimonialibus, aut ſacris virginibus, aut mulieribus omnino in monaſteriis conſiſtentibus, Deo amabilem ciuitatis illius epiſcopum interpellet: ille vero mittat & cum omni honeſtate quæ ſunt de perſonarum præſentia diſponat: ſiue oportet per abbates, ſiue *per reſponſales*, ſiue per alios quoslibet hos fieri.

(b) Concil. V. general. act. I. (Tom. V. p. 116. a.) Θεωνᾶς ἐλέῳ Θεοῦ πρεσβύτερος καὶ ἀποκρισάριος τοῦ ἁγίου ὄρους Σινᾶ. Theonas Dei miſericordia *presbyter & apocriſarius ſancti montis Sinai.*

(c) Suicer. theſ. tom. I. p. 456. Succeſſu temporis quemuis legatum ἀποκρισάριον vocabant. Nicetas in Manuele Comneno lib. VI. πέμψας ἀποκρισαρίους πρὸς βασιλέα πάλιν περὶ εἰρήνης διαλέγεται. *Miſſis ad imperatorem apocriſariis*, rurſus de pace loquitur.
Iſidorus Peluſiota epiſt. CXLIII. lib. IV. τὴν τιμίαν κέλευσιν τοῦ εὐσεβοῦς καὶ θεοπροβλήτου ἡμῶν μεγάλου βασιλέως, πρῶτον μὲν διὰ τοῦ βασιλικοῦ ἀποκρισιαρίου μαθόντες. Cum venerandum mandatum an & a Deo nobis præfecti magni imperatoris noſtri primum quidem per *imperatorium apocriſarium* cognouiſſemus, &c.

LIBER

LIBER QVARTVS
DE ELECTIONE ET ORDINATIONE CLERICORVM ET PRAECIPVIS ORDINANDORVM QVALITATIBVS.

CAPVT PRIMVM
DE DIVERSIS HOMINES AD MINISTERIVM ECCLESIASTICVM DESIGNANDI MODIS, APOSTOLICO ET PRISCO ECCLESIAE AEVO VSITATIS.

§. I.
Quatuor diuerſi modi homines ad miniſterium deſignandi. De primo modo per ſortes.

POſtquam hactenus omnes tum ſuperiores tum inferiores ordines cleri in eccleſia primitiua, nec non diuerſa officia diuerſasque eis adnexas functiones recenſuimus, iam ad regularum & methodorum progredimur conſiderationem, quas in ſeligendis idoneis hominibus ad miniſterium, ſpeciatim pro tribus ſuperioribus ordinibus, quorum ſemper præcipua ratio habita fuit, obſeruarunt. Et heic primo loco notandum fuerit, apoſtolica & proxime inſequuta ætate quatuor diuerſos modos fuiſſe homines ad miniſterium deſignandi, ſiue declarandi, quinam præ reliquis digni eſſent, quos muneri eccleſiaſtico initiarent. Horum primus fiebat ſortitione; ſecundus ſelectione primitiarum ex conuerſis gentilibus; tertius ſpeciali mandato & inſpiratione ſpiritus ſancti; & quartus via ordinaria examinationis & electionis. Primus modus in deſignatione *Matthiæ* ad apoſtolatum obſeruatus eſt, quemadmodum legimus Act. I, 23. 26. vbi dicitur, diſcipulos ipſos ſtatuiſſe duos, *Ioſephum* vocatum *Barſabam* & *Matthiam*; & precatos Deum, vt oſtenderet, vtrum ex iſtis duobus elegiſſet, iecisse ſortes eorum & cecidiſſe ſortem ſuper *Matthiam*. CHRYSOSTOMVS [a] hac eos methodo ideo vſos eſſe dicit,

(a) Chryſoſtom. Hom. V. in I Tim. ἐπεὶ οὐδὲ οἱ ἀπόστολοι πνεύματος μετεῖχον, ὅτε

quod

quod nondum ſpiritus gratiam adepti eſſent, nec poteſtatem eligendi per inſpirationem tunc haberent; adeoque negotium orationi permittentes Deum hac in re definire iuiſſe. *Eccleſiaſticæ hierarchiæ* auctor ſub nomine DIONYSII [*b*] Deum per viſibile aliquod ſignum precibus eorum reſpondiſſe, exiſtimat: quod autem ſi verum eſt, iſta electio non per ſortem facta eſt, vt ſcriptura eam factam eſſe adfirmat, ſed prorſus diuerſa eligendi methodus fuit. Quomodocumque autem res ſe habuerit, in hoc certe interpretes generatim concordant, fuiſſe in ea aliquid extraordinarii. LIGHTFOOTVS [*c*] putat, non habuiſſe *Matthiam* vllam aliam ad apoſtolatum ſuum ordinationem; apoſtolos enim non ordinaſſe eum poſtea impoſitis manibus, vt presbyteros deinceps ordinarunt. Quod ſi ita eſt, omnino extraordinarium quid fuit. Alii extraordinariam huius rei rationem in peculiari illius ad hoc munus electione & deſignatione per ſortes conſtitiſſe, ſentiunt. In vniuerſa enim hiſtoria eccleſiaſtica vix vllum aliud eiusmodi exemplum reperiri [*d*], aiunt. Et certe non adeo multa ibi occurrere, fateor: dantur tamen pauca quædam, quæ hanc eligendi methodum non prorſus ita ſingularem, vt vulgo creditur, fuiſſe oſtendunt. Nam in *Hiſpania* aliquando hæc communis conſuetudo fuit, vti e quodam concilii *Barcinonenſis* an. DXCIX. celebrati canone [*e*] colligere poſ-

τὸν Ματθίαν ἐξελέξαντο. ἀλλ' εὐχῇ τὸ πρᾶγμα ἐπιτρέψαντες, ἐγκατέλεξαν αὐτὸν τῷ τῶν ἀποστόλων ἀριθμῷ. Quippe ne apoſtoli quidem tunc ſpiritus gratiam adepti erant, cum Matthiam elegerunt; *ſed orationi negotium permittentes*, ipſum apoſtolorum numero adiecerunt.

(*b*) Dyonyſ. eccleſ. hier. c. V. p. 367. Δοκεῖ μοι τὰ λόγια κλῆρον ὀνομάσαι θεαρχικόν τι δῶρον, ὑποδηλοῦν ἐκείνῳ τῷ ἱεραρχικῷ χορῷ τὸν ὑπὸ τῆς θείας ἐκλογῆς ἀναδεδειγμένον. Mihi videtur ſcriptura ſortem appellare diuinum illud munus, quo declarabatur choro hierarchico, quisnam diuino ſuffragio electus erat.

(*c*) Lightfoot in Act. I, 21. (p. 758. n. III. edit Franequ. MDCXCIX.) Apoſtolis non licuit ſe inuicem ordinare per impoſitionem manuum, pro more initiandi presbyteros; quin id eis ſorte obtinere neceſſe fuit, vtpote qui gradus apoſtolicos immediata quaſi Chriſti manuductione adierint.

(*d*) Dodw. diſſert. I. in Cyprian. §. XVII. Huius *ſortium* in ſacrorum miniſtrorum *electione* vſus poſt tempora apoſtolorum vel nulla exſtant omnino, vel quam pauciſſima, veſtigia. - - Meminerunt & alii epiſcoporum manifeſtiſſimis Dei ſuffragiis conſtitutorum, *Gregorii Thaumaturgi* & *Alexandri* carbonarii *Gregorius Nyſſenus*, *Alexandri Hieroſolymitani*, *Euſebius* & *Fabiani Romani*. De ſortitione tamen altiſſimum vbique ſilentium, &c.

(*e*) Concil. Barcinon. c. III. (Tom. V. p. 1606.)

ſumus, in hunc modum præcipiente: *Hoc innouandum cuſtodiendumque in omnibus ſaucta ſtatuit ſynodus, vt ſecundum priſcorum canonum conſtituta, vel ſynodalium epiſtolas præſulum præmonentes, nulli deinceps laicorum liceat ad eccleſiaſticos ordines, prætermiſſo canonum præfixo tempore, aut per ſacra regalia, aut per conſenſionem cleri, vel plebis, vel per electionem aſſenſionemque pontificum, ad ſummum ſacerdotium adſpirare ac prouehi; ſed cum per canonum conſcripta tempora eccleſiaſticos per ordinem, ſpeciali opere deſudando, probatæ vitæ adminiculo comitante, conſcenderit gradus, ad ſummum ſacerdotium, ſi dignitati vita reſponderit, auctore domino prouehatur. Ita tamen, vt duobus aut tribus, quos ante conſenſus cleri & plebis elegerit, metropolitani iudicio eiusque coepiſcopis præſentatis, QVEM SORS, præeunte epiſcoporum ieiunio, CHRISTO DOMINO TERMINANTE, monſtrauerit, benedictio conſecrationis adcumulet.* Nihil heic eſt, quod a primo illo exemplo diſcrepet, niſi quod conſecrationis poſtea factæ mentio iniiciatur, quæ in hiſtoria *Matthiæ* abeſt. Fortaſſis in hoc etiam caſu conſecratio interceſſit, etiamſi verbis expreſſis non memorata. Sed hoc accuratiori diſquiſitioni relinquo.

§. II.

Secundus modus primitiarum ex conuerſis gentilibus ſelectione.

Secundus deſignationis modus erat ſelectio primitiarum ex conuerſis gentilibus, vt ad miniſterium ordinarentur. Hi enim, vti maiorem præ reliquis zelum, promto & alacri animo euangelium ſuſcipiendo, oſtendebant, ita ab apoſtolis, tamquam ad religionem chriſtianam in orbe terrarum propagandam apprime idonei, generatim eligebantur. CLEMENS ROMANVS in epiſtola ſua [f] ad *Corinthios*, apoſtolos *per regiones & vrbes verbum prædicantes primitias eorum, ſpiritu probantes, epiſcopos & diaconos eorum, qui credituri erant, conſtituiſſe*, ſcribit. Et hinc auctor, qui ſub huius ipſius CLEMENTIS nomine deliteſcit, in fictitia ſua ad *Iacobum* epiſcopum *Hieroſolymitanum* epiſtola, rationes, quibus *Petrus* ad ipſum ordinandum inductus ſit, ei commemorans, di-

(f) Clem. Rom. ep. I. n XLII. κατὰ χώρας καὶ πόλεις κηρύσσοντες, καθίστανον τὰς ἀπαρχὰς αὐτῶν δοκιμάζοντες τῷ πνεύματι εἰς ἐπισκόπους καὶ διακόνους τῶν μελλόντων πιστεύειν.

cit

cit [g] id factum eſſe ideo, quod inter eos, qui per ipſum ex gentibus ſeruati ſint, locum optimarum primitiarum obtinuerit. Non nulli hoc cum primogeniturae inter veteres patriarchas iure comparant, quod primogenitis ſacerdotium adſignat: nec ego ad illud quodammodo heic alludi, negauerim: ſed tunc non in omnibus partibus iſthaec comparatio valet. In vltimo enim caſu non erat vllum ius naturale, ſed perſonale meritum, eorum primogenituram efficiens, quae primis conuerſis ius chriſtiani ſacerdotii conferebat.

§. III.

Tertius modus per ſpeciale ſpiritus ſancti mandatum.

Quod porro patebit, ſi conſiderauerimus, multos eorum ex ſpeciali quodam ſpiritus ſancti mandato fuiſſe ordinatos. Ita enim verba *δοκιμάζοντες τῷ πνεύματι* in CLEMENTE ROMANO intelligi poſſunt, vt ſignificent factum a ſpiritu certorum hominum indicium, quos ordinatos voluerit; quem ego tertium homines ad miniſterium deſignandi modum, primis hiſce temporibus in eccleſia valde vſitatum, dixi. Ita *Timotheus* electus erat & ordinatus ſecundum praegreſſas de ſe prophetias 1 Tim. I, 18. Vnde ordinatio eius etiam vocatur donum, quod datum ſit ei per prophetiam. 1 Tim. IV, 14. Quo intuitu antiqui interpretes CHRYSOSTOMVS [h] & THEODORETVS dicunt, non habuiſſe eum vllam

(g) Pſeudo Clem. ep. ad Iacob. ap. Coteler. Tom. I, p. 606. n. III. *σὺ γὰρ δὴ ἐμοῦ τῶν σωζομένων ἐθνῶν ὡς κρείττων ἀπαρχή.*

(h) Chryſoſtom. in 1 Tim. I, 18. *Τί ἐστιν, διὰ προφητείας; διὰ πνεύματος ἁγίου· προφητεία γάρ ἐστιν, οὐ τὸ τὰ μέλλοντα λέγειν, ἀλλὰ καὶ τὸ τὰ παρόντα, ἐπεὶ καὶ ὁ Σαοὺλ κατὰ προφητείαν ἐδείχθη ἐν τοῖς σκεύεσι κρυπτόμενος· ὁ γὰρ Θεὸς τοῖς δικαίοις ἀποκαλύπτει· προφητεία ἦν καὶ τὸ λέγειν· ἀφορίσατέ μοι τὸν Παῦλον καὶ τὸν Βαρνάβαν· οὕτως καὶ ὁ Τιμόθεος ᾑρέθη.* Quid eſt, ex prophetia? Ex ſpiritu ſancto. Quippe munus eſt prophetiae, non modo futura praedicere; verum & praeſentia dicere: quoniam & Saul prophetia oſtenſus eſt, qui inter vaſa latebat. Deus enim reuelat iuſtis. *Prophetia itidem fuit, cum dicit ſpiritus ſanctus: Separate mihi Saulum & Barnabam; Ita & Timotheus electus eſt.*

Theodoret. ibid. *Οὐ γὰρ ἀνθρωπίνης, φησὶ, τετύχηκας κλήσεως· ἀλλὰ κατὰ θείαν ἀποκάλυψιν τὴν χειροτονίαν ἐδέξω· εἰκὸς δὲ οὐ μόνον αὐτὸν ἐξ ἀποκαλύψεως προβληθῆναι διδάσκαλον· ἀλλὰ καὶ κατὰ τοιοῦτόν τινα τρόπον καὶ τῆς ἐξ ἀρχῆς κλήσεως ἀπολαῦσαι.* Non enim, inquit, humanam ſortitus es vocationum: ſed *per diuinam reuelationem manus impoſitionem ſuſcepiſti.* Veriſi-

 huma-

Digitized by Google

humanam vocationem, ſed per diuinam reuelationem electum & ex ſpiritus ſancti mandato ordinatum fuiſſe. CLEMENS ALEXANDRINVS in peruagata ſua homilia, quam inſcripſit *Quis diues ſalvetur*, de eccleſiarum *Aſiaticarum* clericis, quos *S. Ioannes* ex *Patmo* inſula redux factus ordinarit, idem obſeruat, a ſpiritu deſignatos [*i*] eos fuiſſe, adfirmans. Noui equidem COMBEFISIVM [*k*] plane diuerſum his verbis ſenſum dare & dicere, quod per deſignationem, de qua hic ſermo eſt, non nouam aliquam & diſtinctam reuelationem intelligat, ſed, neſcio quam, diuinam hominum prædeſtinationem, vel ipſam etiam eorum ordinationem, quæ fuerit ſigillum ſeu conſignatio ſpiritus, & quod heic nullum teſtimonium pro communi ſenſu, quem interpretes huic loco adſignent, reperiatur. Verum vti hanc ſuam interpretationem ſingularem & reliquorum virorum doctorum omnium ſententiæ contrariam eſſe fatetur; ita cum rebus facti & antiqua hiſtoria manifeſto pugnat, quæ diuerſa alia eiusdem deſignationis exempla ſequentibus ſæculis ſuppeditat. Ex multis vnum alterumue exemplum adferam. EVSEBIVS [*l*], *Alexandrum* epiſcopum

miſe eſt autem, illum non ſolum ex reuelatione fuiſſe ad docendi munus provectum, ſed aliqua etiam ſimili ratione vocatum fuiſſe ab initio.

(*i*) Clem. Alex ap. Euſeb. lib. III. c. XXIII. κλήρῳ ἕνα γέ τινα κληρώσων τῶν ὑπὸ τῦ πνεύματος σημαινομένων.

(*k*) Combefiſ. not. in loc p. 192. (p 120. edit. Ittigian.) Quos ſpiritus deſignaſſet diuina potius prædeſtinatione, quam noua aliqua & diſtincta reuelatione, quam nec Clemens ſignificauit, nec vlla probat auctoritas, quicquid interpretes, a quibus non diſcedit Valeſius, leuius certe ſuppleant & detorqueant &c.

(*l*) Euſeb lib. VI. c. XI. Μηκέθ' οἷός τε ὄντος λειτυργεῖν διὰ λιπαρὸν γῆρας, τὸν εἰρημένον Ἀλέξανδρον ἐπίσκοπον ἑτέρας ὑπάρχοντα παροικίας, οἰκονομία θεῦ ἐπὶ τὴν ἅμα τῷ Ναρκίσσῳ λειτυργίαν ἐκάλει, κατὰ ἀποκάλυψιν νύκτωρ αὐτῷ δι' ὁράματος φανεῖσαν· ταύτῃ δ' ὖν ὥσπερ κατά τι θεοπρόπιον ἐκ τῆς τῶν Καππαδοκῶν γῆς ἔνθα τὸ πρῶτον τῆς ἐπισκοπῆς ἠξίωτο, τὴν πορείαν ἐπὶ τὰ Ἱεροσόλυμα εὐχῆς καὶ τῶν τόπων ἱστορίας ἕνεκεν πεποιημένον, φιλοφρονέστατα οἱ τῇδε ὑπολαβόντες ἀδελφοὶ ὐκέτ' οἴκαδε αὐτῷ παλινοστεῖν ἐπιτρέπυσι, καθ' ἑτέραν ἀποκάλυψιν καὶ αὐτοῖς νύκτωρ ὀφθεῖσαν, μίαν τε φωνὴν σαφεστάτην τοῖς μάλιστα αὐτῶν σπυδαίοις χρήσασαν· ἐδήλυ γὰρ προελθόντας ἔξω πυλῶν, τὸν ἐκ θεῦ προωρισμένον αὐτοῖς ἐπίσκοπον ὑποδέξασθαι. Quum propter extremam ſenectutem miniſterium ſuum obire amplius non poſſet (Narciſſus) ſupra dictum Alexandrum alterius eccleſiæ epiſcopum *diuina diſpenſatio per reuelationem quamdam*, quæ illis in ſomnis apparuerat, *ad participandum cum Narciſſo ſacerdotii officium euocauit*. Hac igitur viſione tamquam diuino admonitus oraculo. Alexander, quum

pum *Hieroſolymitanum* electum eſſe, dicit, *κατὰ ἀποκάλυψιν ex reuelatione* & diuina voce, quæ quibusdam eccleſiæ aſcetis ſignificarit, vt extra portas ciuitatis egreſſi deſtinatum ſibi a Deo epiſcopum ſuſciperent; & hunc fuiſſe *Alexandrum* peregrinum ex *Cappadocia*, ob aliud negotium *Hieroſolymas* profectum. Fuiſſe quidem eum antea alio loco epiſcopum; translationem autem ipſius ad ſedem *Hieroſolymitanam* diuina prorſus directione contigiſſe; & hæc res eſt, cuius cauſſa hoc adlego. Aliud eiusmodi exemplum habemus in electione *Alexandri* ſic dicti *carbonarii*, epiſcopi *Comanæ*, cuius mentionem in vita *Gregorii Thaumaturgi* facit GREGORIVS NYSSENVS. Hic *Alexander* philoſophus ethnicus & vir admodum eruditus erat, qui religionem amplexus chriſtianam, vt celebritatem fugeret & ſtudia ſua philoſophica occultius proſequeretur, ex profunda animi ſubmiſſione ad carbonarium negotium exercendum ſeſe applicabat, nomen inde *carbonarii* ſortitus. Accidit igitur epiſcopatu *Comanæ* vacante, vt ciues ad *Gregorium Thaumaturgum* legationem mitterent, vt ad ſe veniret & eccleſiæ epiſcopum conſtitueret. Quum autem in multas partes ſuffragiis ſcinderentur, quidam cauillans & cum quadam irriſione *Alexandrum carbonarium* proponebat; qui quum per ſpecialem [*m*] quamdam reuelationem *Gregorio Thaumaturgo* tamquam vir extraordinariis virtutibus & dignitate repræſentatus, qui, vt talis eſſe ignoraretur, contemtiore iſto vitæ genere ſe occultaſſet, & facta iuſta inquiſitione talis quoque inuentus eſſet, qualis repræſentatus fuerat, ab vniuerſa eccleſia epiſcopus concorditer electus & a *Gregorio* ſtatim ordinatus fuit. CYPRIANVS de hac diuina deſignatione ſæpe loquitur in cauſſa *Celereni* [*n*]

ex Cappadocia, in qua primum epiſcopus fuerat ordinatus, Hieroſolyma profectus fuiſſet, tum orandi tum locorum viſendorum gratia: fratres illius eccleſiæ humaniſſime eum excipientes, reuerti poſthæc in patriam non ſiuerunt. Alia quippe reuelatio etiam ipſis per ſomnum viſa fuerat; & vox quædam euidentiſſima ab iis, qui ſanctitate inter ipſos eminebant, audita. Significabat enim ipſis, vt extra portas ciuitatis egreſſi, deſtinatum ſibi a Deo epiſcopum ſuſciperent.

(*m*) Nyſſen. Tom. III. p. 561. 562.

(*n*) Cyprian. ep. XXXIV. al. XXXIX. ad cler. Carthagin. Referimus ad vos Celerinum fratrem noſtrum virtutibus pariter & moribus glorioſum *clero noſtro non humana ſuffragatione, ſed diuina dignatione coniunctum.* Qui quum conſentire dubitaret, eccleſiæ ipſius admonitu & hortatu *in viſione per noctem com-*

 & *Au-*

& *Aurelii* [*o*], vbi lectores tantum debebant ordinari. Diuinitus etiam ſe admonitum & inſtructum fuiſſe [*p*] adfirmat, vt *Numidicus* ab alia ecclesia ad eccleſiam *Carthaginenſem* transferretur. Et SOZOMENVS [*q*] ex APOLLINARIO *Syro* narrat, quod *Alexander* epiſcopus *Alexandriæ Athanaſium* ſucceſſorem reliquerit diuinis iuſſionibus ad eum deſignandum impulſus. Aliquanto enim ante ipſius obitum diuinis indiciis præmonſtratum ei fuerat, non alium niſi hunc ſucceſſorem ipſius fore. Hinc quum ex hac vita vocaretur iam morti vicinus *Athanaſium* tunc abſentem (fuga enim vtebatur, veritus, ne epiſcopus conſtitueretur) nominatim vocare cœpit. Et quum alter eiusdem nominis, qui illic aderat, vocanti reſpondiſſet, iſti quidem nihil dixit, quippe quem non vocarat. Rurſus vero vocare perſtitit. Quumque id ſæpius fieret, is quidem qui aderat, ſilentio transmittebatur; deſignabatur vero is, qui aberat. Quem, abſentem licet, prophetico ſpiritu ſic adloquebatur: *Effugiſſe te credis, Athanaſi? Non effugies.* Facile foret, plura alia eiusdem generis exempla iſtis addere, ſed hæc ſuffecerint ad demonſtrandum contra COMBEFISIVM, quod prioribus illis ſæculis homines nonnumquam ex ſpeciali diuina reuelatione & prophetia ad miniſterium deſignati fuerint, vel alioquin, ipſos veteres mirifice deluſos eſſe, ſtatuendum ſit. Dum in hoc argumento verſor, duo adhuc monere habeo. Primum quidem, quod, ſi qua columba in cuiuſpiam capite, dum fieret electio, reſideret, hoc ipſum pro diuino aliquo omine haberi conſueuerit, & is, qui iſtud ſignum ha-

pulſus eſt, ne negaret nobis ſuadentibus Cui plus licuit, hæc coëgit, quia nec fas fuerat, nec decebat ſine honore eccleſiaſtico eſſe, quem ſic dominus honorauit cæleſtis gloriæ dignitate.

(*o*) Id. Ep. XXXIII. al. XXXVIII. In ordinationibus clericis, fratres cariſſimi, ſolemus vos ante conſulere & mores ac merita ſingulorum communi conſilio ponderare; ſed exſpectanda non ſunt teſtimonia humana, *cum præcedunt diuina ſuffragia*, *Amelius* frater noſter, illuſtris adoleſcens, *a domino iam probatus* & in Deo ſuo carus, &c.

(*p*) Id. Ep. XXXV. al. XL. Admonitos nos & inſtructos ſciatis *dignatione diuina*, vt Numidicus presbyter adſcribatur presbyterorum Carthaginenſium numero, & nobiſcum ſedeat in clero, luce clariſſima confeſſionis illuſtris & virtutis ac fidei honore ſublimis.

(*q*) Sozom. lib. II. c. XVII. Ἀλέξανδρος Ἀλεξανδρείας ἐπίσκοπος διάδοχον αὐτοῦ καθίστησιν Ἀθανάσιον, θείαις προστάξεσιν, ὡς ἡγοῦμαι, ἐπὶ αὐτὸν ἀναγαγὼν τὴν ψῆφον.

beret,

beret, ſpectatus ſit tamquam a ſpiritu deſignatus, adeoque præ cæteris omnibus electus fuerit, tamquam emblemate quodam ſpiritus ſancti inſignitus. Hæc, obſeruante EVSEBIO [r], cauſſa erat, quamobrem *Fabianus* epiſcopus *Romæ* eligeretur & reliquis vniuerſis quantumuis peregrinus anteferretur. *De Fabiano*, inquit ille, *qui tum præſens erat, nemo ne tantiſper quidem cogitabat: columbam tamen repente e ſublimi delapſam capiti illius inſediſſe narrant, quæ ſpiritus ſancti, qui olim ſub columbæ ſpecie in ſeruatorem deſcenderat, imaginem referre videbatur. Quo ſpectaculo permotus populus, ac diuino ſpiritu incitatus ſumma cum alacritate vno conſenſu ſimul omnis exclamare cœpit, dignum eſſe: ſtatimque comprehenſum ſacerdotali cathedræ impoſuit. Seueri* epiſcopi *Rauennæ* & *Euortii* epiſcopi *Aureliæ* electio eodem modo facta eſt, vt BLONDELLVS [s] ex eorum

(r) Euſeb. lib. VI. c. XXIX. Ὁ Φαβιανὸς παρὼν, ὐδενὸς μὲν ἀνθρώπων εἰς διάνοιαν ἥκων· ὅμως δ' ὖν ἀθρόως ἐκ μετεώρε περιστερὰν καταπτᾶσαν ἐπικαθεσθῆναι τῇ αὐτῦ κεφαλῇ μνημονεύεσι, μίμημα ἐνδεικνυμένην τῆς ἐπὶ τὸν σωτῆρα τῦ ἁγίε πνεύματος ἐν εἴδει περιστερᾶς καθόδυ· ἐφ' ᾧ τὸν πάντα λαὸν ὥσπερ ὑφ' ἑνὸς πνεύματος θείυ κινηθέντα ὁμόσε, προθυμίᾳ πάσῃ καὶ μιᾷ ψυχῇ ἄξιον ἐπιβοῆσαι· καὶ ἀμελλήτως ἐπὶ τὸν θρόνον τῆς ἐπισκοπῆς λαβόντας αὐτὸν ἐπιθεῖναι.

(s) Blondel. Apol. p. 426.

Surius Vit. Sanctor. Febr. I. (p. 25. edit. Colon. MDCXVIII.) Accidit, vt Rauennæ epiſcopus ex hac vita migraret, & eccleſia illa paſtore orbaretur. Conueniunt igitur frequentes epiſcopi & ex propinquis & remotis locis, vt tantæ ciuitati pontificem ſolito more præficerent atque conſecrarent. Illis vero congregatis, Seuerus domi laborans, vxori dicit: Vadam ocyus & videbo, quis ſit futurus antiſtes noſter. Cui vxor: Sede heic, inquit, & tuum negotium age. Nam ſi velis vacare otio, non erit in rem noſtram. Siue vero tu illic adis, ſiue domo reſideas, te pontificem non creabunt. Ille porro, liceat mihi, ait, cum bona pace tua illuc ire. Reſpondit coniunx: Fac vt lubet, nam ſine dubio, ſimulatque fueris ingreſſus, epiſcopus ordinaberis. Dixit hoc illa falſe & irridicule: ſed vir Dei illico abiit, & veniens in eccleſiam, vbi erat populus cum ſacerdotibus congregatus, quod eſſet vili & deformi opertus habitu, poſt templi oſtium latitabat. Precibus vero pro more abſolutis, *ecce columba niue candidior e cælo deſcendens, eius capiti inſidet.* Id ille conſpicatus, columbam a ſe abigit: at illa per aëra circumuolitans, *tertio redit ſuper caput eius*, tamquam in columba diceret ſpiritus ſanctus: Ad quem reſpiciam, niſi ad pauperculum & contritum ſpiritu, & trementem ſermones meos? Ea autem res ſtuporem attulit omnibus, qui ibi tum aderant e clero & populo, & in commune laudes grateſque egerunt Deo bonorum omnium largitori. *Mox igitur productus eſt e ſuo latibulo vir ſanctus, & vel inuitus raptus ad ſedem pontificium*, vnctusque oleo exſultationis & vnguento ſacri chariſmatis, vt fieri ſolet ad eam dignitatem vocatis.

vitis

vitis a SVRIO deſcriptis, adnotauit; & lector curioſus alia exempla ex ſua ipſius obſeruatione proponere ſibi poterit. Alterum quod monebo eſt, quod non numquam fortuitus quidam caſus & peculiaris quædam circumſtantia, diuina prouidentia ita diſpenſante, interceſſerit, vt pro diuinæ voluntatis ſigni-

Sur. ibid. Sept. VII. p. 83. Vbi eo (ad eccleſiam S. Stephani Aureliæ) ventum eſt, Euortius tamquam ignotus ſtat iuxta oſtiarium. Paullo poſt iubent epiſcopi obſerari fores & ipſi humi proſtrati, cum multo gemitu & lacrimis rogant Deum, vt indicet, quem velit ordinari epiſcopum. Coniungebat vero etiam ſuos gemitus populus vniuerſus, iurgiorum finem petens a domino, & exſpectans quid dicturi eſſent epiſcopi. Illis ergo ſic orantibus & plangentibus, *columba diuinitus miſſa*, per feneſtram mirabili ſplendore radiat: atque in eccleſiam inuolans, cum claro ſtrepitu totam fere ædem peruagatur, tamquam inueſtigans quippiam. *Cernens* autem beatum *Euortium* ianuæ inhærentem, *in eius capite reſidet*. Ille vero manibus eam abigit. Eo ſigno valde permotus populus, tanto inſtantius orabat dominum, vt illum ſpiritum mitteret, qui in columba in Chriſtum baptizatum deſcendit. Columba autem, vt ſe ſuo functam miniſterio oſtenderet, per oſtium, quo ingreſſa erat, rurſus auolauit. Tum vero perſtrepens populus, lætitia effertur: Epiſcopi vero & ordines omnes accurate perquirunt, quiſnam ille ſit, in cuius capite columba ſederit. Ibi rurſus quædam exſtitit & ſermonum & hominum diſcrepantia, aliis dicentibus, oſtiarium eſſe: aliis vero non oſtiarium, ſed eius ſimilem quemdam. Iterum ergo ad preces redeunt ſacerdotes, rogantque dominum, vt iubeat redire denuo columbam. Non ſpreuit Deus illorum preces: *columba redit*, per omnem fere eccleſiam circumuolitat, & tandem *in caput beati Euortii aduolat*. Ille rei nouitate perterritus rurſus eam repellit, eaque repulſa exit e templo. Exoritur populi ſtrepitus, iubent epiſcopi hominem, in quo tantum miraculum viſum eſſet, ad ſe accedere, rogant ab eo, quibus ex locis eo veneri, aut quo proficiſci velit. Reſpondet ille, quemadmodum iam ante reſponderat oſtiario. Illi igitur ſe exauditos a domino ſentientes, gratias ei agunt, quod ex ea vrbe ad ipſos paſtorem miſerit, ex qua priſcis temporibus religionis propagandæ cauſſa piiſſimos prædicatores miſiſſet. Deinde præcipiunt beatiſſimo Euortio, vt cum ipſis ad orationem ſe ſubmittat, & in altare caput immittat: orantque dominum, vt tertio miraculo oſtendere velit, num ille ſit, quem elegit ad eccleſiam illam tuendam ac fouendam. Nondum finierunt preces, & *ecce columba* plauſu ingenti alas concutiens, *ad locum*, *in quo prius vir Dei ſteterat*, *ſe confert*, & eum non inueniens, tamquam inquirens vbi ſit, coram omnibus circumuolitat. Erant tum ibi non pauci epiſcopi, qui dicerent acciri debere etiam eos, quorum electio eccleſiam illam vulneraſſet, vt viderent, num illis præſentibus ad Euortium columba ſe reciperet. Acciti ſunt igitur, & cum ſtarent cum Euortio inter epiſcopos, columba circumuolitans ſenſim ferebatur in ſublime, tandemque ſe ſubmittens, in vnius Euortii capite requieuit. Tum omnes acclamarunt, dignum illum eſſe ſacerdotio, quippe quem ipſe dominus eligeret, cætera.

ficatio-

ficatione & electionis cuiusdam comprobatione id ipſum habitum fuerit. SVLPICIVS SEVERVS hoc ſpeciatim de circumſtantia quadam adnotauit, quæ in electione *Martini*, epiſcopi eccleſiæ *Turonicæ*, accidit. Nonnulli ex epiſcopis prouincialibus, qui ad antiſtitem conſtituendum fuerant euocati, ſine vlla idonea ratione electioni eius repugnabant; præcipue autem *Defenſor* quidam nomine acerrime reſiſtebat. Accidit autem fortuito, vt, quum lector, cui legendi eo die officium erat, intercluſus a populo deeſſet, turbatis miniſtris, dum exſpectabatur, qui non aderat, vnus e circumſtantibus ſumto libro, quem primum verſum inueniebat, arriperet, hæc pſalmi octaui verba exhibentem: *Ex ore infantium & lactentium perfeciſti laudem propter inimicos tuos, vt deſtruas inimicum & DEFENSOREM.* Ita enim vulgata verſio *Gallicana* tunc legiſſe videtur. Quibus verbis lectis e veſtigio clamor populi tollebatur & pars aduerſa confundebatur. Atque ita, inquit auctor noſter [t], *habitum eſt, diuino nutu hunc pſalmum lectum fuiſſe, vt teſtimonium operis ſui defenſor audiret, quia ex ore infantium atque lactentium in Martino domini laude perfecta & oſtenſus pariter & deſtructus eſt inimicus.* Ex his igitur, quæ dicta ſunt, lector de veterum opinione iudicare poterit, quando de ſpecialiore hominum ad eccleſiæ miniſterium deſignatione loquuntur.

§. IV.

Quartus modus per communia ſuffragia & *electionem.*

Quartus & vltimus deſignationis modus erat, per ordinaria ſuffragia & electionem eccleſiæ. Quæ methodus generatim tam accurata erat & tantopere approbata, vt ex imperatoribus *Romanis* aliquis, licet gentilis, laudibus eam extollere ſibique exemplum imitandum in ciuilium miniſtrorum ad publicum imperii vſum electione proponere non dubitauerit. Ita enim LAMPRIDIVS [u] morem *Alexandri Seueri* nobis repræſentat, *vbi*, inquiens, *aliquos voluiſſet vel rectores prouinciis dare, vel prapoſitos facere, vel procuratores, id eſt, rationales, ordinare, nomina eorum proponebat, hortans populum, vt ſi quis quid haberet criminis, probaret manifeſtis rebus; ſi non probaſſet, ſubiret pœnam capitis: dicebatque,*

(t) Sulpic. Seuer. vit. Martin. c. VII. p. 215. (c. IX. p. 314 edit. Lipſ. MDCCIII.)
(u) Lamprid. vit. Alex. Seuer. c. XLV. (edit. Pariſ. MDCXX, p. 130.)

Digitized by Google

graue eſſe, quum id chriſtiani & iudæi facerent in prædicandis ſacerdotibus, qui ordinandi ſunt, non fieri in prouinciarum rectoribus, quibus & fortunæ hominum committerentur & capita. Quod ipſum indicat, quod in miniſtrorum chriſtianorum electione omnis cura adhibita fuerit, quum eorum praxis hoc reſpectu tam amplum teſtimonium ab ipſis ethnicis habeat. Et certe ſcriptores recentiores vniuerſi in hac re generatim conſentiunt, quod electiones ſumma cum cautione & diligentia olim factæ ſint. In enarrandis autem methodis, quibus hac in re vſi ſint veteres, in alia omnia abeunt; vt adeo argumentum nullum tam intricatum ſit tamque perplexum, quam quod ad miniſtrorum eccleſiæ attinet electionem, quæ res non nullos etiam ab eius commemoratione deterruit. Verum enim vero committendum mihi non eſt, vt iſta formidine abreptus lectores meos penitus heic deſtituam, & idcirco diuerſas recentiorum auctorum, qui de hoc argumento expoſuerunt, ſententias paucis indicabo oſtendamque, quid de vera huius rei ratione ex perſpicuis antiquæ hiſtoriæ documentis ſtatui tuto poſſit, id quod proxime ſequenti capite facere animus eſt.

LIBRI QVARTI
CAPVT SECVNDVM
SPECIALIOR ANTIQVAE METHODI ET RITVS CLERICOS ELIGENDI ENARRATIO.

§. I.

Diuerſæ virorum doctorum opiniones de plebis in electionibus clericorum poteſtate.

MAgna illa quæſtio, circa quam viri docti hac in re tantopere inter ſe diſſident atque diſcordant, ad perſonas attinet, quæ ius ſuffragandi in clericorum electione habebant. Sunt, qui plebi nullam aliam poteſtatem vmquam conceſſam fuiſſe, ſtatuunt, niſi dandi teſtimonium electæ parti, vel contradicendi, ſi quas iuſtas & idoneas exceptiones haberent. Ita HABERTVS [*a*],

(*a*) Habert. ar. hierat. p 436 Plena illa & abſoluta per populum electio, numquam eccleſiæ præſertim græcæ placuit, bene quidem conſenſus plebis & approbatio, vel etiam poſtulatio, ſed *electio neutiquam.*

SIXTVS

SIXTVS [*b*] SENENSIS & BELLARMINVS [*c*] ſentiunt. Alii dicunt, populum abſolutam ſibique propriam eligendi habuiſſe poteſtatem, idque iure apoſtolico, quo per multorum ſæculorum decurſum ſemper gauiſus ſit. Hanc ſententiam accurate tractavit & cum magnæ eruditionis laude contra N. a SANCTA CLARA & reliquos ſecus ſentientes adſeruit BLONDELLVS [*d*]. PETRVS *de* MARCA [*e*] inter hæc duo extrema medium tenet. Dicit enim, populum tantumdem poteſtatis antiquitus habuiſſe ac vllum de clericis infra epiſcopos; hoc eſt eorum conſenſum in prouehendo aliquo epiſcopo non minus neceſſarium fuiſſe, quam ipſorum teſtimonium, hoc ipſum tamen electionem vocare non vult: nam deſignationem, ſiue electionem & iudicium ſoli metropolitano vna cum ſynodo prouincialium epiſcoporum adſignat. Et licet nonnumquam de populi ſuffragatione legamus, illud tamen de ſuffragatione tantum conſenſus non electionis intelligendum eſſe, ſtatuit. MASONIVS [*f*] autem in reſponſione ad PAMELIVM, qui hoc argumentum

(*b*) Sixt. Senenſ. biblioth. lib. V. adnot. CXVIII. Si recte vtriusque doctoris (Origenis & Cypriani) verba expendantur, neuter eorum ius eligendi epiſcopum populo attribuit, ſed hoc tantum fuiſſe indicant a rectoribus eccleſiæ plebi conceſſum, vt ipſi, *populo præſente*, ſub oculis omnium deligerentur, vt digni atque idonei publico iudicio comprobarentur, ne vlla poſt ordinationem retractandi occaſio remaneret, vnde & Lampridius, ſcriptor a noſtra religione alienus in vita Alexandri Aug. refert conſueuiſſe prius nomina eorum, qui eccleſiæ præficiendi erant, proponi palam, *vt ſi quid contra eum populus haberet, id in medium proferret.* cætera.

(*c*) Bellarm. de clericis lib. I. c. VII. Ius eligendi ſacrum pontificem cæterosque eccleſiæ paſtores & miniſtros, *non conuenit populo iure diuino.* Sed ſi quid aliquando in hac re populus potuit, id totum habuit ex conniuentia vel conceſſione pontificum. cætera.

(*d*) Blondel. apol. p. 379. &c.

(*e*) Marca de concord. lib. VIII. c. II. n. II. Si negotium iſtud referatur ad primam originem, morumque vetuſtæ eccleſiæ & antiquorum canonum ratio habeatur, conſtans eſt illa ſententia, quæ *ſolum teſtimonium & conſenſum deſignandi epiſcopi clero & populo tribuit*, ipſam vero deſignationem ſiue electionem & iudicium metropolitano vna cum ſynodo prouincialium epiſcoporum. In quo teſtimonio dando non reperio diſcrimen aliquod conſtitutum a veteribus inter clerum ciuitatis & populum. Æquo enim iure hac in parte vtebantur & vtriusque conſenſus ad ſuſcipiendum epiſcopum exſpectandus erat. Tota quippe, vt iam dixi, auctoritas erat penes epiſcopos & præcipue penes metropolitanum, qui rebus geſtis τὸ κῦρος adhibebat, vt loquitur ſynodus Nicæna.

(*f*) Moſon's *conſecrat. of biſhops* lib. IV. c. IV. p. 159. 160.

ſam ante MARCAM quodammodo tractauit, hoc reiicit, tamquam diſtinctionem, quæ errorem imprudentibus obtrudat, adſeritque, quod populo proprie ſuffragium in electione competat, & epiſcopum ANDREWS [g] pro eadem ſententia adlegat: hoc tamen non adeo feruide perſequitur, vt cum BLONDELLO illud ius immutabile fuiſſe, contendat; ſed a Deo liberum relictum eſſe dicit, vt pro arbitrio eccleſiæ ordinaretur, atque ita omnia decenter & ſecundum ordinem fierent. Et hæc SPALATENSIS [h], RICHERII [i],

(g) Andrews reſp. ad apol. Bell. c. XIII. p. 313. Præſentia plebis apud Cyprianum includit teſtimonium de vita, *nec excludit ſuffragium de perſona.*

(h) Spalat. de rep. eccleſ. lib III. c III. n. XLII. Quoniam qui excludunt plebem noſtri ab electionibus epiſcoporum, plebis partes non alias ponunt antiquitus, niſi vt teſtimonium reddat de vita & moribus promouendi; vt errare ſe cognoſcant, ſi non ſint ſatis tot teſtimonia iam adlata, in quibus multo plus tribuitur plebi quam tale teſtimonium; legant acta concilii Chalcedonenſis - - legant etiam Alcuinum (de diuin. offic. c. XXXVI.) vbi ſic ſcribit; Quum epiſcopus ciuitatis fuerit defunctus, eligitur alius a clero ſeu populo. cætera.

(i) Richer. hiſtor. concil. lib. I. c. XII. n. XVIII. p 389. edit. Colon. M DC LXXXIII. (p. 383 384. edit. M DC LXXX.) Canon XXII (concil. IV. Conſtantinop.) ſic habet: *Promotiones atque conſecrationes* cætera. - Huic canoni concordat XII. ad cuius intelligentiam cardinalis Cuſanus lib. II. de concordantia c. XXXII. demonſtrans inuitis dari non poſſe epiſcopum: quam in rem laudat can. de Neptis XXXI. quæſt II. quo docetur, *ſicut in matrimonio carnali, ſic in eccleſia vnum corpus ſpirituale conſtitui debere ex epiſcopo & plebe, ac proinde conſenſum neceſſarium videri: quoniam non dubium*, inquit, *inter epiſcopum & eccleſiam matrimonium eſſe III quæſt. I. can. Audiuimus. Et propterea I. quæſt. 1. can. Ordinationes, dici ordinationes, quæ non fiunt communi conſenſu cleri & populi ſecundum canonicas ſanctiones, & ab iis, ad quos conſecratio pertinet, non comprobari & falſas iudicari; quoniam qui taliter ordinantur, non per oſtium, id eſt, per Chriſtum intrant, ſed, vt ipſa veritas teſtatur, fures ſunt & latrones. Et ratio huius eſt, quoniam conſenſus de eſſentia matrimonii eſt. Diuerſitas enim ordinum præpoſitorum & ſubiectorum pro conſeruatione reipublicæ ordinata eſt, vt dum reuerentiam exhibent minores potioribus, & potiores minoribus dilectionem, vera concordia ex diuerſitate contexeretur, vt recte officiorum gereretur adminiſtratio, vt LXXXIX. Diſt. can. Ad hoc, & Diſtinct. XLV. can. Licet. Igitur ex concordantia ſubſiſtit eccleſia. QVARE INVITIS PRAESES NON RECTE PRAEPONITVR, de quo pulcre Diſtinct. XCV. can. Eſto. Sed oportet, quod ille QVI PRAEEST, AB OMNIBVS QVIBVS PRAEEST, CONSTITVATVR, tacite vel expreſſe: ſin autem aliter præſumtum fuerit, viribus carere dubium non eſt, quia irritum eſt Diſtinct. LXVI can. Archiepiſcopus: qui dicit alibi, OPORTET VT ILLE, QVI OMNIBVS PRAEESSE DEBET, AB OMNIBVS ELIGATVR.* cætera.

IVSTEL-

IVSTELLI [*k*], SVICERI aliorumque quorumdam doctorum virorum in vtriſque eccleſiis opinio videtur fuiſſe. Sunt alii, qui diſtinguunt inter tempora, quæ concilium *Nicænum* antegreſſa, & inter ea, quæ illud conſequuta ſunt. Putant enim, quidquid poteſtatis in prioribus tribus ſæculis populo conceſſum fuerit, id hoc ipſo concilio nec non *Antiocheno* & *Laodiceno*, quod vtrumque non multo poſt inſequutum eſt, ei rurſus ereptum. Ita SCHELSTRATVS [*l*] in diſſertationibus ſuis in concilium *Antiochenum* ſtatuit, vbi CHRISTIANVM LVPVM & SIRMONDVM in eamdem ſententiam citat. Sed hoc, tamquam fictio omni deſtituta fundamento, exploſum eſt non tantum a SPALATENSI [*m*] & PEARSONIO [*n*], ſed etiam a RICHERIO [*o*], CABASSVTIO [*p*],

(*k*) Iuſtel. not. in can. VI. concil. Chalced. (Tom. I. p. 92. b.) Is fuit vetus mos eccleſiæ in epiſcopis ordinandis, vt rogarentur ſuffragia non modo cleri, ſed etiam populi, atque vt omnium, de eo qui ordinandus erat, iudicia ſciſcitarentur, illius nomen eccleſiæ publice proponebatur, facta omnibus poteſtate quidquid vellent eis obiiciendi. &c.

(*l*) Schelſtrat not. in can. XIX. concil. Antioch. (p. 599.) Canon innouat quartum Nicænum & eadem ſtatuit cum duodecimo Laodiceno: id quod ſtatuit, vbique obſeruatum fuit a tempore Nicæni concilii, a quo omnes fatentur *plebis ſuffragia non amplius fuiſſe in vſu.*

(*m*) Spalat. de rep. eccleſ. lib. III. c. III. n. XII. Poſt concilium Nicænum in electionibus eumdem prorſus veterem morem perpetuo eccleſiam ad noſtra pene tempora ſeruaſſe, vt *a clero & populo* fieret, ex patribus & rebus geſtis; ex conciliis & iuribus; ex Rom. pont. atteſtationibus & decretis iam, ſumo probandum. cætera.

(*n*) Pearſon. vindic. Ignat. part. I. c. XI. p. 324. tot.

(*o*) Richer. hiſtor. concil. tom. I. c. II n. VII. (p. 20. lin. vlt. edit. Colon. MDCLXXX.) Notandum contra Valeſium tertia parte libri de ſuprema poteſtate papæ quæſt. ſexta circa medium, vbi canonem quartum Nicænum explicat, patres Nicænos non abſtuliſſe populo ius eligendorum epiſcoporum, ſed tantum præcepiſſe electionem populi & cleri a metropolitano confirmari, & ab epiſcopis prouinciæ fieri oportere. Nam dehinc ſemper populus in ſua poſſeſſione eligendi paſtores continuauit, idque hac ſynodali epiſtola clare oſtenditur, vbi nominatim habetur *epiſcopum Alexandriæ debere populi electionem confirmare.*

(*p*) Cabaſſut. notit. concil. c. XVII. ad can. IV. Nicæn. p. 83. edit. Lugdun. MDCLXX. 8uo. (p. 50. edit. Venet. MDCCIII. 8uo.) Nullatenus heic audiendus Theodorus Balſamon ſcribens in hunc can IV. epiſcopos olim quidem fuiſſe ab vniuerſa plebe electos. Quia tamen in hiſce popularibus comitiis multa iactabantur indecora in eos, quorum proponebatur electio, fuiſſe Nicæno iſto canone conſuetudinem illam abrogatam ſtatutumque, vt ſoli epiſcopi eligerentur. Sed errat Balſamon, cum nullum heic appareat abrogationis veſtigium, & conſtet, fuiſſe

VALESIO [q], PETAVIO [r], *de* MARCA [ſ], aliisque eruditis eccleſiæ *Romanenſis* ſcriptoribus, qui patres *Nicænos* hac in re nihil immutaſſe, ſed omnia ita, vt inuenerint, reliquiſſe, ſtatuunt. Alii rurſus diſtinguunt inter electionem epiſcoporum & reliquorum clericorum, populi conſenſum ad epiſcoporum quidem electionem, non autem ad inferiorum clericorum promotionem, neceſſarium fuiſſe, dictitantes. Ita CABASSVTIVS [t], & BEVEREGIVS

pleraque poſt Nicænum concilium admiſſa vbique in epiſcopis eligendis populi ſuffragia: ſic tamen vt moderationi & regimini ſubeſſet epiſcoporum: quemadmodum Athenis πρόεδροι popularibus ſuffragiis præerant, vt docet Iulius Pollux lib. VIII. cæt.

(q) Valeſ. not. in Euſeb lib. VI. c XLIII. p. 111. Presbyteri olim ab epiſcopo ordinari non poterant *ſine conſenſu* cleri & *populi*. Ac de populi quidem ſuffragio in electione presbyterorum teſtantur patres concilii Nicæni in epiſtola ſynodica ad epiſcopos *Ægypti* - - - - Denique adeo neceſſarium fuit plebis ſuffragium in electione presbyterorum, vt ſæpenumero in eccleſia plebs tumultuoſis vociferationibus presbyterum aliquem fieri poſtularet & cogeret. cætera.

(r) Petau. not. in Syneſ. p. 56. Quo in canone (Nicæno IV.) de epiſcopi creatione ipſa, ſiue electione agitur; quæ ita *populi ſuffragiis permitti ſolebat*, vt iis moderandis ac gubernandis adeſſent, immo præeſſent epiſcopi. *Nec audiendus Balſamo, qui ad hunc canonem obſeruat*, olim quidem epiſcopos a populo conſueuiſſe deligi, ſed quod in ſuffragiis ferendis, de eorum vita quædam interdum minus decora & honeſta iactarentur, *morem illum hoc canone abrogatum fuiſſe*, ac deinceps ſtatutum, vt ab epiſcopis ea fieret electio. Quo nihil dici poteſt abſurdius. Non enim popularia ſuffragia iſte canon ſuſtulit, ſed his, vt dixi, moderandis, vel cum illis etiam epiſcoporum auctoritatem iuſſit adhiberi. Quemadmodum Athenis popularibus concionibus aderant πρόεδροι, vt docet Iulius Pollux lib. VIII. & Harpocratio. Quin etiam multo poſt Nicænum concilium tempore perſeuerauit in eccleſia, *vt a populo crearentur epiſcopi*; idque & pontificum Romanorum & conciliorum decreta ſanxerunt.

(ſ) Marca de concord. lib. VIII. c. III. n. IV. Ex quibus canonibus (can. Nic. IV. Antioch. XIX. Laodicen. XIII.) aperte conficitur, epiſcoporum promotionem iudicio ſynodi pleniſſime permiſſum. Et ne conſultatio, quæ cum *clero & plebe* habenda eſt auctoritate canonis fulta, contumaces redderet ciuium animos epiſcoporum iudicio, eius mentio omiſſa eſt in canonibus; relicta interim conſuetudine iam recepta de tractatu electionis habendo cum *clero & plebe* ciuitatis. Ius itaque epiſcoporum canone firmatum eſt. Quod pertinet ad populum, conſuetudini relictum eſt.

(t) Cabaſſut. notit. concil. c. XXXV. p. 196. (p 136. 137. edit. Venet. M DCC III.) Probatum inuictis teſtimoniis fuit ſuperius ad Nicænum canonem quartum, ad epiſcoporum electionem admiſſa olim fuiſſe plebis ſuffragia. Secus tamen fieri ſolitum fuit circa minorum ſacerdotum & inferiorum eccleſiæ miniſtrorum electionem, vt ex iſto canone decimo tertio perſpicuum fit. Populi quidem te-

epiſco-

Digitized by Google

epiſcopus [u], qui hoc argumentum notius eſſe, putat, quam vt in controuerſiam vocari poſſit. VALESIVS nihilo ſecius de eo diſputat, & contrarium [w] adſerit, nimirum presbyteros olim ab epiſcopo ordinari non potuiſſe, ſine conſenſu cleri & populi. STILLINGFLEETVS epiſcopus, qui ex nouiſſimis ſcriptoribus eſt, qui hoc argumentum tractauerunt, mentem ſuam ſequentibus obſeruationibus declarat: „*Primo* quidem, quod præcipuum fun„damentum, quo plebis ius [x] nitatur, ſitum ſit in regula illa a„poſtolica, quod epiſcopum oporteat irreprehenſum eſſe, & bo„num habere teſtimonium: adeoque [y] populi curam & nego„tium in electionibus, ipſa etiam CYPRIANI ætate, non ad ſuffragia, „ſed tantum ad teſtimonia ſua de bona vel mala vitæ candidati „ratione danda, ſpectauiſſe dicit. *Secundo*, quod populus tamen „hac occaſione poteſtatem electionis ſibi arrogauerit, & hoc i„pſo magnos tumultus & turbas dederit in eccleſia. *Tertio*, quod

ſtimonium de vita & moribus ordinandi requirebatur. Iuxta illud 1 Tim. III. *oportet illum & teſtimonium habere bonum ab iis, qui foris ſunt.* Quin immo nonnumquam populus ipſe aliquem proponebat, & poſtulabat ordinari: Teſtatur enim Paulinus ep. XLV. ſe Barcinone in Hiſpania fuiſſe ab epiſcopo Lampio initiatum clero & *ſacratum ad illius populi poſtulationem.* Item refert Aug ep. CCXXV. *fuiſſe Pinianum ab Hipponenſi populo* inſtanter poſtulatum, vt ad clerum promoueretur. Inſuper (ne quid huc pertinens omittatur) actuum apoſt. I. non ſoli apoſtoli, ſed tota eccleſia Matthiam elegit, & Ioſeph Barſabam, vt ex eis vnus adnumeraretur. Et act VI. credentium conuocata multitudo ſeptem diaconos elegit. Verum ad illud primum caput teſtatur Chryſoſtomus, Petrum potuiſſe quidem per ſe ipſum merito eligere, ſed maluiſſe per modeſtiam & prudentiam vniuerſæ eccleſiæ gratificari. Poſtulationes autem, quæ fiebant epiſcopis a populo, nihil habuiſſe præter ſupplicationes: neque ius vllum, aut obligationem induxiſſe, certum eſt.

(u) Beuereg. not. in can. VI concil. Chalced. ad vocab. *ἐπικηρύττεσθαι*: Non quidem inficias eam, quin *ἐπικηρύττειν* ſæpius, palam & per præconem aliquid denuntiare & prædicare ſignificet, neque etiam me latet, ſuffragia olim cleri populique publice rogata eſſe, priusquam epiſcopus ordinaretur: ſed qua tamen ratione Chriſtophorus Iuſtellus hanc vocem eo ſenſu heic vſurpari adſeruerit, non video. Etiamſi enim epiſcoporum nomina publice propoſita fuerint, priusquam antiquitus ordinarentur; idem *tamen in presbyterorum, aliorumque inferiorum clericorum ordinationibus numquam obtinuiſſe*, notius eſt, quam vt probatione indigeat. cætera.

(w) Valeſ. in Euſeb. lib. VI. c. XLIII. vid. not. (q) ſupra p. 94

(x) Stillingfl *Unreaſon. of Separat.* Par. III. n. XXV. p. 312 313. § 25 n. 1. 2. 3. 4 5.

(y) Ibid. p. 316. 317.

ad

„ad occurrendum iſtis tumultibus multi epiſcopi inconſulta ple„be conſtituti & canones ad eam melius compeſcendam conditi „ſint. *Quarto*, quod vbi magiſtratus fuerint chriſtiani, ipſi non „obſtante, quod populus ſibi arrogarit, iure in tanti momenti „cauſſa id egerint, quod ad pacem eccleſiæ & reipublicæ conſer„vandam facere crediderunt. *Quinto*, quod quum eccleſiæ gu„bernatio mutaretur, populo ius ſuum per ipſorum conſenſum in „popularis ſenatus collegiis, *parlamentorum* nomine inſignitis, ſer„vatum, & quod conſenſu iſto epiſcoporum nominatio principi„bus, inferior autem beneficiorum *patronatus* hominibus priuatis „vindicatus ſit.„ In tanta ſententiarum ac opinionum virorum doctorum varietate haud nefas erit a quibusdam diſſentire, & idcirco opiniones eorum recognoſcendi mihi ſumam libertatem, & ſine partium ſtudio indicabo, quidquid in illis cum antiqua hiſtoria & regulis ac conſuetudine eccleſiæ vel congruere vel pugnare exiſtimem.

§. II.

In epiſcopi cuiusdam electione populus æqualem cum clero inferiore habebat poteſtatem.

Heic ante omnia notandum eſt, non vniuerſalem quamdam & immutabilem regulam circa hoc negotium ſemper & vbique obſeruatam fuiſſe, ſed praxin pro diuerſa rerum & circumſtantiarum eccleſiæ conditione diſcrepaſſe; quemadmodum ex iis, quæ in hac hiſtoria ſubſequuntur, euidenter apparebit. Interim obſeruationem a PETRO *de* MARCA factam eatenus veram eſſe, reor, quod quidquid poteſtatis in epiſcopi ſui electione clerus inferior habuit, idem populo, ſiue vniuerſo eccleſiæ corpori, generatim conceſſum fuerit, metropolitano quidem & ſynodo prouincialium epiſcoporum rem omnem moderante. Nam de plebis poteſtate, quæcumque tandem ea fuerit, prorſus eædem locutiones & verba eadem adhibentur. Non nulli conſenſum, alii ſuffragium, electionem alii vocant; in hoc autem conſentiunt omnes, quod conſenſus, ſuffragium & electio tum cleri tum populi omnino æqualis fuerit. Ita *Cornelius* CYPRIANO [z], de clerico-

(z) Cypr. epiſt. LII. al. LV. p. 104. (p. 68, edit. Pariſ. MDCLXVI.) Factus eſt Cornelius epiſcopus de Dei & Chriſti eius iudicio, *de clericorum* pene omnium *teſtimonio*, *de plebis* quæ tunc adfuit *ſuffragio* & de ſacerdotum antiquorum & bonorum virorum collegio.

rico-

ricorum teſtimonio & plebis ſuffragio epiſcopus factus eſſe, obſeruatur. Vbi manifeſtum eſt, vocabula *teſtimonium* & *ſuffragium* & clero & populo adſcribi. SOCRATES [a] de *Chryſoſtomi* loquens electione, communi omnium ſuffragio, cleri videlicet ac populi, eum electum eſſe dicit. Et THEODORETVS [b] *Euſtathii*, eccleſiæ *Antiochenſis* epiſcopi, electionem eadem ratione deſcribit, quando ad ſuſcipiendum epiſcopatum communi epiſcoporum, clericorum & vniuerſæ plebis ſuffragio compulſum eum eſſe, ſcribit. SIRICIVS [c] hoc cleri ac plebis electionem nominat; & CELESTINVS [d] cleri ac plebis conſenſum & deſiderium; LEO autem [e] conſenſum & electionem & vota populi; qui etiam addit, *ſi in aliam forte perſonam partium ſe vota diuiſerint, metropolitani iudicio eum alteri præferendum eſſe, qui maioribus & ſtudiis iuuetur & meritis.* Ex quibus omnibus, & compluribus locis aliis, quæ in eamdem hanc ſententiam adferri poterant, perſpicue apparet, poteſtatem cleri & populi hac in re fuiſſe æqualem, nec alterutrum ſibi quidquam arrogaſſe, quod alteri non perinde licuerit.

§. III.

Hæc poteſtas non mere teſtimonialis ſed iudicialis erat & vim habebat electionis.

Et hinc porro liquet, hanc coniunctam cleri ac populi po-

(a) Socrat. lib. VI. c. II. ὀλίγου διαδραμόντος χρόνου ψηφίσματι κοινῷ ὁμοῦ πάντων κλήρου τε φημὶ καὶ λαοῦ ὁ βασιλεὺς αὐτὸν Ἀρκάδιος μεταπέμπεται.

(b) Theod. lib. I. c. VII. ὁ μέγας Εὐστάθιος, ὁ τῆς Ἀντιοχέων ἐκκλησίας τὴν προεδρίαν λαχὼν - - τοῦτον δὲ ἄκοντα, ποιμαίνειν ἀπ᾽ ἐκείνου τὴν ἐκκλησίαν ἐκείνην ψήφῳ κοινῇ κατηνάγκασαν, ἀρχιερεῖς τε καὶ ἱερεῖς καὶ ἅπας ὁ λαὸς ὁ φιλόχριστος. Magnus Euſtathius eccleſiæ Antiochenſis epiſcopus - - *communi conſenſu epiſcoporum & clericorum DEIque amantiſſimæ plebis* inuitus ad eccleſiæ illius adminiſtrationem euectus fuit.

(c) Siric. ep. I. ad Himerium Tarracon. c. X. (Tom. II. concil. p. 1021.) Presbyterio vel epiſcopatui, ſi eum *cleri ac plebis* euocauerit *electio*, non immerito ſocietur.

(d) Celeſtin. ep. II. c. V. (Tom. II. concil. p. 1621.) Nullus inuitis detur epiſcopus. *Cleri, plebis, & ordinis conſenſus & deſiderium* requiratur.

(e) Leo M. ep. LXXXIV. ad Anaſtaſ. c. V. (Tom. III. conc. p. 1385.) Cum de ſummi ſacerdotis electione tractabitur, ille omnibus præponatur, *quem cleri plebisque conſenſus concorditer poſtularit*; ita vt ſi in aliam forte perſonam partium ſe vota diuiſerint, metropolitani iudicio is alteri præferatur, qui maioribus & ſtudiis iuuatur & meritis: cætera.

Digitized by Google

teſtatem non mere teſtimonialem, ſed, vt ANDREWS epiſcopus & MASONIVS adſerunt, iudicialem& efficacem fuiſſe poteſtatem, per modum proprii ſuffragii & electionis; idque tam ætate *Cyprianica*, quam poſtea. CYPRIANVS enim tum teſtimonii tum ſuffragii meminit, quod & clero & populo competat; eamque ordinationem iuſtam & legitimam eſſe dicit [*f*], quæ omnium tam cleri quam plebis, ſuffragio & iudicio fuerit examinata: ita vt electioni epiſcopi ſui, non propter nudum de ipſius vita dandum teſtimonium, ſed, quemadmodum ANDREWS epiſcopus id interpretatur, ad ferenda ſuffragia ipſius perſonæ intuitu tunc adfuerint. Quæ obſeruatio porro diuerſarum regularum & rituum, qui in his electionibus generatim adhiberi conſueuerunt, commemoratione probari poterit atque confirmari.

§. IV.

Teſtimonia de hac poteſtate e quibusdam vetuſtis regulis ac conſuetudinibus eccleſiæ petita. Primum *quidem, quod nullus epiſcopus vlli plebi orthodoxæ inuitæ obtrudi debuerit.*

Vna ex his regulis erat, quod nullus epiſcopus orthodoxo populo inuito nec conſentienti obtrudi debebat. Orthodoxo, inquam, populo. Si enim maior populi pars hæretica eſſet vel ſchiſmatica, praxis alia erat, vt deinceps oſtendetur; ſin autem omnes eſſent catholici, & de catholico beneque merito epiſcopo inter eos conueniret, ipſorum electio plerumque rata habebatur, nec quempiam, a quo eorum abalienatæ eſſent voluntates, fas erat conſtitui. Interdum epiſcopi in ſynodo aliquem proponebant, populusque eum recipiebat: interdum populus proponebat, & conſentiebant epiſcopi, & ſi in digna quadam electione ciuium concordarent animi, vix vmquam eam reiectam fuiſſe, inuenias. Si vero diuiſi eſſent & diſcordes, metropolitani erat, conciliare eorum animos & in electione ſua figere, neque vero haud electum eis obtrudere poterat. Hoc e quadam LEO-

(*f*) Cyprian ep. LXVIII. al. LXVII. ad fratr. Hiſpan. p. 172. (p. 113. edit. Pariſ. MDCLXVI.) Coram omni ſynagoga iubet Deus conſtitui ſacerdotem, id eſt, inſtruit & oſtendit, ordinationes ſacerdotales non niſi ſub populi adſiſtentis conſcientia fieri oportere, vt plebe præſente vel detegantur malorum crimina, vel bonorum merita prædicentur, & ſit ordinatio iuſta & legitima, quæ *omnium ſuffragio & iudicio* fuerit examinata.

NIS

NIS epiſtola [g] diſcimus, vbi ſimul & regulam & praxin eccleſiæ, eiusque rationes nobis tradit. *Quum* inquit, *de ſummi ſacerdotis electione tractabitur, ille omnibus præponatur, quem cleri plebisque conſenſus concorditer poſtularit; ita vt ſi in aliam forte perſonam partium ſe vota diuiſerint, metropolitani iudicio is alteri præferatur, qui maioribus & ſtudiis iuuatur & meritis: tantum vt nullus inuitis & non petentibus ordinetur, ne plebs inuita epiſcopum non optatum aut contemnat, aut oderit & fiat minus religioſa, quam conuenit, cui non licuerit habere, quem voluit.* Huius regulæ violationem, tamquam grande crimen *Hilario Arelatenſi Valentinianus* III. imperator obiectabat *Indecenter*, inquiens [h], *alios inuitis & repugnantibus ciuibus ordinauit. Qui quidem, quoniam non facile ab his qui non elegerant recipiebantur, manum ſibi contrahebat armatam -- & ad ſedem quietis pacem prædicaturos per bella ducebat.* LEO [i] idem ei exprobrabat aliaque ipſum via incedere oportuiſſe, monebat, *Exſpectarentur*, inquiens, *certa vota ciuium, teſtimonia populorum; quæreretur honoratorum arbitrium, electio clericorum: -- Qui præfuturus eſt omnibus, ab omnibus eligatur.* Hoc manifeſto oſtendit, populi ſuffragium tunc temporis amplius quid, quam mere teſtimoniale, fuiſſe.

§. V.

Secundo: *Hoc porro exemplis confirmatur epiſcoporum, qui contra ipſam animi ſui propenſionem ad ſuffragia plebis ſe conformarunt.*

Secundo: Aliud argumentum eſt, quod in multis caſibus populi ſuffragia ipſis epiſcopis præualuerint, ſi in primis ſuis conſiliis inter ſe eſſent diuiſi. Hoc in celebratiſſima illa *Martini* epiſcopi *Turonici* electione accidit, cuius mentio capite ſuperiore §. III. facta eſt. Populus concordiſſime eum deſiderabat epiſcopum. *Defenſor* cum magna epiſcoporum parte initio repugnabat: ſed populi ſuffragium præualebat, & epiſcopi ad eius ſe accommodabant arbitrium, *Martinumque* ordinabant. Aliud ſimile exemplum ſuppeditat PHILOSTORGIVS, *Demophilus* epiſcopus *Conſtantinopolitanus*, quum epiſcopi ordinandi cauſſa vna cum aliis quibusdam epiſcopis, *Arianiſmi* ſuſpectis, *Cyzicum* veniſſet, populus

(g) Leo ep. LXXXIV. c. V. conf. not. anteced. (e)
(h) Nouell. XXIV. ad calc. cod. Theod.
(i) Leo epiſt. LXXXIX. ad epiſc. Vien.

Digitized by Google

interpoſita conteſtatione id nolebat concedere, niſi prius *Aëtium* & *Eunomium* tum orationibus tum ſcriptis publice anathemate damnaſſent: quam conteſtationem quum illi admiſiſſent, ſuo tamen *Cyziceni* inhærebant privilegio, neminemque alium ad epiſcopatum promoueri patiebantur, niſi quem ipſorum ſuffragia [k] prætuliſſent. Qui quum eſſet ordinatus, illico τὸ ὁμοούσιον, doctrinam illam catholicam, quod filius eiusdem cum patre ſit ſubſtantiæ, prædicabat. Antiquæ hiſtoriæ monimenta lectori plura iſtiusmodi exempla alia ſuppeditabunt.

§. VI.

Tertio: *Ex ratione ſuffragandi & eligendi, quam populus inibat.*

Tertio: Aliud teſtimonium de poteſtate populari in electionibus perhibet modus ſuffragandi ſeu teſtandi adſenſum vel diſſenſum in alicuius ordinatione: qui erat triplex. Vel enim *primo* vnanimes erant in ſuffragando pro quopiam vel contra eum, & tunc mentem ſuam vniuerſali quadam acclamatione declarare ſolebant, vna omnes voce clamantes, ἄξιος, *dignus*, vel ἀνάξιος, *indignus*. Cuius rei exempla in AMBROSIO [l], AVGVSTINO [m], EVSEBIO [n], PHILOSTORGIO [o], PHOTIO [p], auctore *conſtitutionum* [q] & diuerſis aliis reperire lector poteſt.

(k) Philoſtorg. lib. IX. c. XIII. οὐχ ἕτερόν τινα ταύτῃ ἐλθεῖν ἀνεχόμενοι, ἀλλ' ὃν αὐτῶν αἱ ψῆφοι προτίμησαν.

(l) Ambroſ. de dignit. ſacerd. c. V. In ordinationibus eorum clamant & dicunt: *Dignus es, & iuſtus es.*

(m) Aug. ep. CX. Dignus & iuſtus eſt, dictum eſt vicies.

(n) Euſeb. lib. VI. c. XXIX. Ἐφ' ᾧ τὸν πάντα λαὸν ὥσπερ ὑφ' ἑνὸς πνεύματος θείου κινηθέντας ὁμόσε, προθυμίᾳ πάσῃ καὶ μιᾷ ψυχῇ ἄξιον ἐπιβοῆσαι. Quo ſpectaculo permotus populus ac diuino ſpiritu incitatus ſumma cum alacritate vno conſenſu ſimul omnis *exclamare cœpit dignum eſſe.*

(o) Philoſtorg. lib. IX. c. X. πολλοὶ τοῦ παρόντος ὄχλου, ἐν τῷ Δημοφίλου καθιδρύσει, ἀντὶ τοῦ Ἄξιος ἀνεβόων τὸ Ἀνάξιος. Dum Demophilus in epiſcopali ſede collocaretur, multi ex populo, qui tum aderant, non *dignus* acclamarunt, ſed *indignus*.

(p) Phot. cod CCLVI. p. 1414. ὁ λαὸς μιᾷ φωνῇ σὺν αὐτῷ βασιλεῖ ἐπὶ πλείους ὥρας ἐβόα τὸ ἄξιος. Populus vno ore cum ipſo imperatore horis aliquot exclamauit: *Dignus eſt.*

(q) Conſtit. apoſt. lib. VIII. c. IV. - - ἐκ τρίτου πάλιν πυνθάνεσθαι, εἰ ἄξιός ἐστιν

Vel

Vel *ſecundo* diuiſi in electione ſua erant & tum diſſenſum ſuum ſpecialioribus propoſitæ partis accuſationibus, coitionibus factionibusque & interdum cruentis tumultibus ſignificabant. CHRYSOSTOMVS [r] ad hunc eligendi modum reſpicit, quando in libro ſuo de ſacerdotio ita ſcribit: *Vis & aliud tibi pugnæ huius genus aperiam, periculis mille plenum? Ito hinc iam, & publica feſta ſpectato: ea dico, in quibus dignitatum eccleſiaſticarum electiones de more fiunt, & tam multis videbis inibi criminationibus lacerari epiſcopum, quanta eſt tota illa ſubditorum multitudo, quibus eligendi poteſtas conceſſa eſt. Hos omnes tam in multas factiones ſcindi neque inter ſe conſentire, neque cum eo, cui ſorte epiſcopatus delatus ſit, presbyterorum congregationem conuenire videas; ſed vnusquisque a ſuis partibus ſtat, alius hunc alius illum eligens.* Et relatio non tantum ab AMMIANO MARCELLINO [s] ſed SOCRATE [t] etiam aliisque hiſtoricis data de tumultu, *Romæ* in electione *Damaſi* oborto, oſtendit, quod populo nonnumquam plus conceſſum fuerit, quam nudum dare teſtimonium, alioquin in tam effrenatum ac indomitum tumultum vix fuiſſet concitatus. Erat etiam *tertius* aliquis conſenſum ſuum teſtandi modus, vt decreto electionis maioris ſecuritatis gratia ſubſcriberent, ne qua pars poſtea ſe in electionem conſenſiſſe negare poſſet. Ita

ἀληθῶς τῆς λειτουργίας - καὶ συνθεμένων αὐτῶν ἐκ τρίτου ἄξιον εἶναι, ἀπαιτείσθωσαν οἱ πάντες σύνθημα. κ. τ. λ. - Rurſus tertio interrogent, *vtrum ſit* miniſterio *dignus* - - & cum tertio annuerint & *dignum eſſe* aſſenſi fuerint, petatur ab omnibus, vt præbeant ſignum adſenſus.

(r) Chryſoſtom. de ſacerdot. lib. III. c. XV. (Tom. IV. edit. Francof. p. 41.) Βούλει σοι καὶ ἕτερον ἐπιδείξω ταύτης τῆς μάχης εἶδος, μυρίων ἐμπεπλησμένον κινδύνων; ἴθι δὴ καὶ διάκυψον εἰς τὰς δημοτελεῖς ἑορτὰς, ἐν αἷς μάλιστα τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀρχῶν τὰς αἱρέσεις ποιεῖσθαι νόμος καὶ τοσαύταις ὄψει κατηγορίαις τὸν ἱερέα βαλλόμενον, ὅσον τῶν ἀρχομένων τὸ πλῆθός ἐστι. πάντες γὰρ οἱ δῆθεν κύριοι τὴν τιμὴν εἰς πολλὰ τότε σχίζονται μέρη· καὶ οὔτε πρὸς ἀλλήλους, οὔτε πρὸς αὐτὸν τὸν λαχόντα τὴν ἐπισκοπὴν, τὸ τῶν πρεσβυτέρων συνέδριον ὁμογνωμονοῦν ἴδοι τις ἂν, ἀλλ' ἕκαστος καθ' ἑαυτὸν ἑστήκασιν, ὁ μὲν τοῦτον, ὁ δὲ ἐκεῖνον αἱρούμενος.

(s) Ammian. lib. XXVII. c. III. Damaſus & Vrſinus ſupra humanum modum ad rapiendam epiſcopatus ſedem ardentes, ſciſſis ſtudiis aſperrime conflictabantur, ad vſque mortis vulnerumque diſcrimina adiumentis vtriusque progreſſis: quæ nec corrigere ſufficiens Iuuentius nec mollire, coactus vi magna ſeceſſit in ſuburbanum. Et in concertatione ſuperauerat Damaſus, parte quæ ei fauebat inſtante, cætera.

(t) Socrat. lib. IV. c. XXIX. toc.

Digitized by Google

interpoſita conteſtatione id nolebat concedere, niſi prius *Aëtium* & *Eunomium* tum orationibus tum ſcriptis publice anathemate damnaſſent: quam conteſtationem quum illi admiſiſſent, ſuo tamen *Cyziceni* inhærebant privilegio, neminemque alium ad epiſcopatum promoueri patiebantur, niſi quem ipſorum ſuffragia [k] prætuliſſent. Qui quum eſſet ordinatus, illico *τὸ ὁμοούσιον*, doctrinam illam catholicam, quod filius eiusdem cum patre ſit ſubſtantiæ, prædicabat. Antiquæ hiſtoriæ monimenta lectori plura iſtiusmodi exempla alia ſuppeditabunt.

§. VI.

Tertio: *Ex ratione ſuffragandi & eligendi, quam populus inibat.*

Tertio: Aliud teſtimonium de poteſtate populari in electionibus perhibet modus ſuffragandi ſeu teſtandi adſenſum vel diſſenſum in alicuius ordinatione: qui erat triplex. Vel enim *primo* vnanimes erant in ſuffragando pro quopiam vel contra eum, & tunc mentem ſuam vniuerſali quadam acclamatione declarare ſolebant, vna omnes voce clamantes, *ἄξιος*, *dignus*, vel *ἀνάξιος*, *indignus*. Cuius rei exempla in AMBROSIO [l], AVGVSTINO [m], EVSEBIO [n], PHILOSTORGIO [o], PHOTIO [p], auctore *conſtitutionum* [q] & diuerſis aliis reperire lector poteſt.

(k) Philoſtorg. lib. IX. c. XIII. οὐχ ἕτερόν τινα ταύτῃ ἐλθεῖν ἀνεχόμενοι, ἀλλ' ὃν αὐτῶν αἱ ψῆφοι προσίεντο.

(l) Ambroſ. de dignit. ſacerd. c. V. In ordinationibus eorum clamant & dicunt: *Dignus es, & iuſtus es.*

(m) Aug. ep. CX. Dignus & iuſtus eſt, dictum eſt vicies.

(n) Euſeb. lib. VI. c. XXIX. Ἐφ' ᾧ τὸν πάντα λαὸν ὥσπερ ὑφ' ἑνὸς πνεύματος θείου κινηθέντα ὁμόσε, προθυμίᾳ πάσῃ καὶ μιᾷ ψυχῇ ἄξιον ἐπιβοῆσαι. Quo ſpectaculo permotus populus ac diuino ſpiritu incitatus ſumma cum alacritate vno conſenſu ſimul omnis *exclamare cœpit dignum eſſe.*

(o) Philoſtorg. lib. IX. c. X. πολλοὶ τοῦ παρόντος ὄχλου, ἐν τῇ Δημοφίλου καθιδρύσει, ἀντὶ τοῦ Ἄξιος ἀνεβόων τὸ Ἀνάξιος. Dum Demophilus in epiſcopali ſede collocaretur, multi ex populo, qui tum aderant, non *dignus* acclamarunt, ſed *indignus.*

(p) Phot. cod CCLVI. p. 1414. ὁ λαὸς μιᾷ φωνῇ σὺν αὐτῷ βασιλεῖ ἐπὶ πλείους ὥρας ἐβόα τὸ ἄξιος. Populus vno ore cum ipſo imperatore horis aliquot exclamauit: *Dignus eſt.*

(q) Conſtit. apoſt. lib. VIII. c. IV. - - ἐκ τρίτου πάλιν πυνθάνονται, εἰ ἄξιός ἐστιν

Vel

Vel *ſecundo* diuiſi in electione ſua erant & tum diſſenſum ſuum ſpecialioribus propoſitæ partis accuſationibus, coitionibus factionibusque & interdum cruentis tumultibus ſignificabant. CHRYSOSTOMVS [r] ad hunc eligendi modum reſpicit, quando in libro ſuo de ſacerdotio ita ſcribit: *Vis & aliud tibi pugnæ huius genus aperiam, periculis mille plenum? Ito hinc iam, & publica feſta ſpectato: ea dico, in quibus dignitatum eccleſiaſticarum electiones de more fiunt, & tam multis videbis inibi criminationibus lacerari epiſcopum, quanta eſt tota illa ſubditorum multitudo, quibus eligendi poteſtas conceſſa eſt. Hos omnes tam in multas factiones ſcindi neque inter ſe conſentire, neque cum eo, cui ſorte epiſcopatus delatus ſit, presbyterorum congregationem conuenire videas; ſed vnusquisque a ſuis partibus ſtat, alius hunc alius illum eligens.* Et relatio non tantum ab AMMIANO MARCELLINO [s] ſed SOCRATE [t] etiam aliisque hiſtoricis data de tumultu, *Romæ* in electione *Damaſi* oborto, oſtendit, quod populo nonnumquam plus conceſſum fuerit, quam nudum dare teſtimonium, alioquin in tam effrenatum ac indomitum tumultum vix fuiſſet concitatus. Erat etiam *tertius* aliquis conſenſum ſuum teſtandi modus, vt decreto electionis maioris ſecuritatis gratia ſubſcriberent, ne qua pars poſtea ſe in electionem conſenſiſſe negare poſſet. Ita

ἀληθῶς τῆς λειτουργίας — καὶ συνθεμένων αὐτῶν ἐκ τρίτου ἄξιον εἶναι, ἀπαιτείσθωσαν οἱ πάντες σύνθημα. κ. τ. λ. — Rurſus tertio interrogent, *vtrum ſit* miniſterio *dignus* — — & cum tertio annuerint & *dignum eſſe* aſſenſi fuerint, petatur ab omnibus, vt præbeant ſignum adſenſus.

(r) Chryſoſtom. de ſacerdot. lib. III. c. XV. (Tom. IV. edit. Francof. p. 41.) Βούλει σοι καὶ ἕτερον ἐπιδείξω ταύτης τῆς μάχης εἶδος, μυρίων ἐμπεπλησμένον κινδύνων; Ἴθι δὴ καὶ διάκυψον εἰς τὰς δημοτελεῖς ἑορτὰς, ἐν αἷς μάλιστα τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀρχῶν τὰς αἱρέσεις ποιεῖσθαι νόμος· καὶ τοσαύταις ὄψει κατηγορίαις τὸν ἱερέα βαλλόμενον, ὅσον τῶν ἀρχομένων τὸ πλῆθός ἐστι. πάντες γὰρ οἱ δοῦναι κύριοι τὴν τιμὴν εἰς πολλὰ τότε σχίζονται μέρη· καὶ οὔτε πρὸς ἀλλήλους, οὔτε πρὸς αὐτὸν τὸν λαχόντα τὴν ἐπισκοπὴν, τὸ τῶν πρεσβυτέρων συνέδριον ὁμογνωμονοῦν ἴδοι τις ἂν, ἀλλ' ἕκαστος καθ' ἑαυτὸν ἕστηκεν, ὁ μὲν τοῦτον, ὁ δὲ ἐκεῖνον αἱρούμενος.

(s) Ammian. lib. XXVII. c. III. Damaſus & Vrſinus ſupra humanum modum ad rapiendam epiſcopatus ſedem ardentes, ſciſſis ſtudiis aſperrime conflictabantur, ad vſque mortis vulnerumque diſcrimina adiumentis vtriusque progreſſis: quæ nec corrigere ſufficiens Iuuentius nec mollire, coactus vi magna ſeceſſit in ſuburbanum. Et in concertatione ſuperauerat Damaſus, parte quæ ei fauebat inſtante, cætera.

(t) Socrat. lib. IV. c. XXIX. toc.

in electione *Meletii* epiſcopi *Antiocheni* factum eſt, qui communi *catholicorum* & *Arianorum* conſenſu eligebatur, vtraque parte ſuæ opinioni eum addictum eſſe exiſtimante. Decretum electionis, vt THEODORETVS auctor eſt [u], perſcriptum & cunctorum ſubſcriptionibus firmatum tum hi tum illi tamquam commune pactum *Euſebio Samoſatenſi* epiſcopo ſeruandum tradebant, quod quum *Conſtantius*, catholicum ſeſe præbente *Meletio*, ab *Euſebio* repeteret, nullis comminationibus ab eo extorquere illud poterat. AVGVSTINVS idem [w] de *Eradii*, ſucceſſoris ſui *Hippone*, electione narrat, quam certis de cauſſis ſe viuo fieri volebat. Primum eccleſiæ notarios acclamationes populi excipere calamo iubebat, deinde vt geſtis ſubſcriberent, qui poterant, omnes rogabat. Et hæc ordinaria erat via, ſi metropolitanus in electione adeſſe coram non poſſet, decretum totius eccleſiæ litteris conſignabatur ad eumque deferebatur, vt ratum & firmum illud eſſe iuberet. Cuius conſuetudinis reliquias etiamnum videre licet in antiquo *ordine Romano* [x], vbi formula quædam decreti habetur, cui clerus & populus, quum epiſcopum eligerent, ſubſcribere, illudque metropolitano ac ſynodo exhibere debebant, vt electus conſecraretur. Quo in caſu ſi metropolitanus in examine electum talem deprehenderet, qualem ipſi ei ſcripto repræſentauerant, confirmabat ratamque habebat eorum electionem, atque illico ipſum ordinabat. Quæ omnia innuunt, populum decretoriam quamdam in electionibus habuiſſe poteſtatem, nec mere teſtimoniale eius fuiſſe ſuffragium.

§. VII.

Quarto: *Ex vſu & officio interuentorum.*

Quarto: Hoc porro ex vſu & officio *interuentorum* in eccleſia *latina* manifeſtum eſt, quorum erat, maturam noui epiſcopi in vacantem ſedem electionem promouere atque procurare,

(u) Theodor. lib II c. XXXI. & XXXII.

(w) Auguſt. ep. CX. A notariis eccleſiæ, ſicut cernitis, excipiuntur quæ dicimus, excipiuntur quæ dicitis, & meus ſermo & veſtræ acclamationes in terram non cadunt – Hoc ad vltimum rogo, vt geſtis iſtis dignemini ſubſcribere, qui poteſtis.

(x) Ordo Rom. (Bibliothec. patr. tom. X. p. 104.) Decretum, quod clerus & populus firmare (al. formare) debet de electo epiſcopo –. *vt omnium noſtrorum vota in hanc electionem conuenire noſcatis, huic decreto canonico promtiſſima voluntate ſinguli manibus propriis roborantes ſubſcripſimus.*

quem-

quemadmodum alio loco [xx] oſtendimus. In *Romana* enim & *Africana* eccleſiis, vacante quodam epiſcopatu, moris erat, vt metropolitanus prouincialium ſuorum epiſcoporum cuidam daret negotium, vt ad vacantem eccleſiam ſe conferret, clerique ac populi animos ad concordiam in noui epiſcopi electione præpararet; qua de re vbi inter eos conuenerat, metropolitanum per interuentorem rogabant, vt electionem ſuam confirmaret, & vna cum ſynodo quadam epiſcoporum prouincialium veniret & ordinaret eum, quem elegiſſent; vel alioquin decretum litteris conſignabant, tum ab interuentore tum a ſemetipſis ſubſcriptum, nouumque electum epiſcopum metropolitano exhibebant, qui eum in propria ipſius eccleſia ordinabat. Hæc fuit praxis prouinciæ *Romanæ* tempore SYMMACHI & GREGORII MAGNI, vti ex eorum epiſtolis apparet, quibus interuentores, ſiue, vt eos vocant, viſitatores inſtruuntur, quemadmodum in præſenti caſu ſe gerere debeant. *Decretum*, inquit SYMMACHVS [y], *ſine viſitatoris præſentia nemo conficiat, cuius teſtimonio clericorum ac ciuium poſſit vnanimitas declarari.* Et GREGORIVS *Barbaro* epiſcopo *Beneuentano* & viſitatori eccleſiæ *Panormitanæ* mittens, ita præcipit: *Dilectio tua ad prædictam eccleſiam (Panormitanam) properabit & aſſiduis adhortationibus clerum plebemque eiusmodi eccleſiæ admonere feſtinet; vt remoto ſtudio vno eodemque conſenſu talem ſibi præficiendum expetant ſacerdotem: qui & tanto miniſterio dignus valeat reperiri, & a venerandis canonibus nullatenus* [z] *reſpuatur. Qui dum fuerit poſtulatus, cum ſolemnitate decreti omnium ſubſcriptionibus roborati, & dilectionis tuæ teſtimonio litterarum ad nos ſacrandus occurrat.* Nihil poteſt eſſe euidentius, quam quod clerus & populus epiſcoporum ſuorum electionem, adhibito in rei ſocietatem viſitatore quodam ſiue interuentore, confecerint, & tunc a ſe electum metropolitano repræſentauerint, qui ſi nihil haberet, quod vi canonum aduerſus ipſum exciperet, confirmata eorum electione ad ordinandum illum illico ſe componebat.

(xx) Lib. II. c. XV. Vol. I. p. 201. 203.
(y) Symmach ep V. c. VI. (tom. IV. concil. p. 1696.
(z) Gregor. lib. XI. ep XVI. (tom. V. concil. p. 1521.)

§. VIII.

§. VIII.

Quinto: *Ex conſuetudine illa, qua populus homines correptos vi quadam illata epiſcopo ordinandos exhibuit.*

Quinto: Nouum datæ populo poteſtatis & priuilegii documentum ſimiliter ſpectari poteſt, quod hiſce temporibus plebs multis in locis homines violentis illatis manibus corripere eorumque ordinationem ab epiſcopo aperta vi depoſcere conſueuit. Ita in AVGVSTINI conſecratione vſu veniſſe, auctor nobis eſt POSSIDIVS [a], *Eum*, inquiens, *tenuerunt & ut in talibus conſuetum eſt, epiſcopo ordinandum intulerunt, omnibus id vno conſenſu & deſiderio fieri perficique petentibus magnoque ſtudio & clamore flagitantibus, vbertim eo flente.* Idem de ſemetipſo narrat PAVLINVS [b], quod *per vim inflammatæ plebis* presbyter ordinatus fuerit. Et ſunt plura alia eiusdem generis exempla.

§. IX.

Sexto: *Ex appellatione parentum, qua nonnulli epiſcopi ex quodam vrbanitatis officio populum ſuum hoc intuitu ſalutarunt.*

Sexto: Vnum duntaxat adhuc noto, quod ad hoc ſpectat argumentum, quod eſt vrbanitatis & officii plena ſalutatio, qua nonnulli epiſcopi erga populum ſuum vtebantur, *parentes* ob hanc cauſſam eos appellando, reſpectu videlicet curæ ac poteſtatis, quam in eorum deſignatione atque electione habebant. Ipſe AMBROSIVS [c] loquens ad plebem ſuam his vtitur verbis: *Vos mihi eſtis PARENTES, qui ſacerdotium detuliſtis: Vos, inquam, Filii vel PARENTES, filii ſinguli, vniuerſi PARENTES.* Quibus verbis manifeſto reſpicit ad factam diuina prouidentia ciuium *Mediolanenſium* conſenſionem, qui quum antea in multas ſciſſi eſſent factiones, AMBROSII audito nomine, illico in eius electionem concordisſime conſpirarant. Hæc ſunt quædam teſtimonia, quæ ex transuerſo adlata probare poſſunt, quod clerus & populus in epiſcoporum ſuorum electione commune quoddam habuerint ſuffragigium; & quod ciuium ſuffragium amplius quid quam vim teſtimonii

(a) Poſſid. vit. Auguſtin c. IV.

(b) Paulin. ep. XXXV. inter epiſtol. Auguſt. A Lampio apud Barcilnoam in Hiſpania *per vim* inflammatæ ſubito plebis *ſacratus ſum.* Vid. Paulin. ep. VI. ad Seuer. p. 101.

(c) Ambroſ. comment. in Luc. lib. VIII. c. XVII.

monii habuerit, ſpeciatim ſæculo quarto & quinto, in eccleſia *latina*, vbi, fatente PETRO *de* MARCA, præcipua deſideriorum plebis habita fuit ratio.

§. X.

Quam poteſtatem in presbyterorum deſignatione habuerit populus.

Neque vero hoc priuilegium tantummodo in epiſcoporum ſuorum electione, ſed nonnumquam in presbyterorum etiam deſignatione illis datum fuit. Nam *Auguſtinus* & *Paulinus* presbyteri ſolum conſecrabantur, quum vis illa, de qua modo loquuti ſumus, a populo eis inferretur. Præterea HIERONYMVS [d] presbyteros & reliquos clericos non minus a populo, quam ab epiſcopis electos eſſe, verbis expresſis adfirmat. Et POSSIDIVS [e] hanc ipſam eccleſiæ conſuetudinem fuiſſe, atque *Auguſtinum, in ordinandis ſacerdotibus & clericis conſenſum maiorem chriſtianorum & conſuetudinem eccleſiæ ſequendam eſſe, arbitratum*, obſeruat. Et SIRICIVS, qui de ſenſu & praxi eccleſiæ *Romanæ* loquitur, dicit [f], quod, ſi quis diaconus ordinandus ſit presbyter vel epiſcopus, is prius a clero & plebe eligi debeat. Et idcirco iſtis viris doctis non facile poſſum adſentire, qui epiſcopos quidem ante ordinationem ſuam, non autem presbyteros vel vllos alios inferiores clericos, plebi proponi ſolitos eſſe, adſerunt.

§. XI.

An concilium Nicænum *hac in re quidquam immutauerit.*

Qui populum olim hac in re ante concilium *Nicænum* aliquid valuiſſe, nouo autem quodam huius concilii decreto eius poteſtatem abrogatam eſſe, ſtatuunt, euidentiſſime falluntur opinione. Certum enim eſt, patres *Nicænos* hac in re nihil immutaſſe, ſed rem omnem ita reliquiſſe, quemadmodum eam invenerunt. Etſi enim in quodam eorum canone [g] dicitur,

(d) Hieron. ep. IV. ad Ruſtic. Cum te vel populus vel pontifex ciuitatis in clerum elegerit, agito quæ clerici ſunt. Id. in Ezech. lib. X. c. XXIII. Speculator eccleſiæ vel epiſcopus vel presbyter, qui a populo electus eſt.

(e) Poſſid. vit. Aug. c. XXI.

(f) Siric. ep. 1. ad Himer. Tarracon. c. X. Exinde iam acceſſu temporum presbyterium vel epiſcopatum, *ſi eum cleri ac plebis euocauerit electio*, non immerito ſortietur.

(g) Concil. Nicæn. c. IV. (tom. II. conc. p. 29.) Ἐπίσκοπον προσήκει μάλιστα μὲν ὑπὸ

quod præſentia aut certe conſenſus omnium, qui in prouincia ſint, epiſcoporum, nec non confirmatio & approbatio metropolitani ad epiſcopi cuiusdam electionem & ordinationem neceſſario requiratur; tamen hoc eo non valet, vt vllum antiquum priuilegium, quo populus gauiſus ſit, excludatur, ſed vt tantummodo metropolitanorum & epiſcoporum prouincialium iura ſtabiliantur, in quæ *Meletius*, epiſcopus ſchiſmaticus *Aegyptius*, ſpeciatim inuaſerat, ſine metropolitani ſui auctoritate & coëpiſcoporum ſuorum in prouinciis *Aegypti* conſenſu epiſcopos conſecrare auſus. Nihil præterea hoc canone deſignari, inde patet, quod idem illud concilium in epiſtola ſynodica, ad eccleſiam *Alexandrinam* ſcripta, electionis populi expreſſam faciat mentionem, eamque tamquam canonicæ electionis conditionem requirat. De iſtis enim epiſcopis *Meletianis* loquens, qui in catholicæ eccleſiæ gremium redire volebant, ait: *Quod ſi quempiam eorum, qui in eccleſia cenſentur, diem ſuum obire contigerit; tum in defuncti locum atque honorem proueh antur ii, qui nuper adſciti ſunt, modo digni videantur, & modo populus eos eligat* [b], *ſuffragante nihilominus plebisque iudicium confirmante Alexandrinæ vrbis epiſcopo.* PEARSONIVS, doctus epiſcopus noſtras, ipſum *Athanaſium* [i] poſt finitum concilium *Nicænum* hoc modo electum fuiſſe, recte obſeruauit. Quod certiſſimo eſt argumento, quod ius plebis hoc concilio non fuerit abrogatum. *Euſebiani* creationem *Athanaſii* irritam fieri cupientes, defectum popularis electionis obiicie-

πάντων τῶν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ καθίστασθαι· εἰ δὲ δυσχερὲς εἴη τὸ τοιοῦτο, ἢ διὰ κατεπείγουσαν ἀνάγκην, ἢ διὰ μῆκος ὁδοῦ, ἐξ ἅπαντος τρεῖς ἐπὶ τὸ αὐτὸ συναγομένους, συμψήφων γινομένων καὶ τῶν ἀπόντων, καὶ συντιθεμένων διὰ γραμμάτων, τότε τὴν χειροτονίαν ποιεῖσθαι· τὸ δὲ κῦρος τῶν γινομένων δίδοσθαι καθ' ἑκάστην ἐπαρχίαν τῷ μητροπολίτῃ. Epiſcopum oportet maxime quidem ab omnibus, qui ſunt in prouincia, conſtitui. Si autem ſit hoc difficile, vel propter vrgentem neceſſitatem, vel viæ longitudinem, tres omnino eumdem in locum congregatos, abſentibus quoque ſuffragium ferentibus, ſcriptisque adſentientibus, tunc electionem fieri, eorum autem quæ fiunt, confirmationem in vnaquaque prouincia a metropolitano fieri.

(*b*) Conc. Nic. ep. ſynod. apud Theodor. lib. I. c. IX. & Socrat. lib. I. c. IX. εἰ δέ ποτε συμβαίη ἀναπαύσασθαι τῶν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, τηνικαῦτα συναναβαίνειν εἰς τὴν τιμὴν τοῦ τε τελευτηκότος, τοὺς ἄρτι προσληφθέντας, μόνον εἰ ἄξιοι φαίνοιντο, καὶ ὁ λαὸς αἱροῖτο, συνεψηφίζοντος αὐτῷ καὶ ἐπισφραγίζοντος τοῦ τῆς Ἀλεξανδρείας ἐπισκόπου

(*i*) Pearſon. vindic. Ignat. par. I. n. XI. (apud Coteh. tom. II. p. 324.)

bant:

bant: ſed epiſcopi *Aegypti* in ſynodo congregati, epiſtola ad omnes eccleſiæ catholicæ epiſcopos ſcripta, contrarium magna animi contentione adſerebant, teſtantes [*k*] „quod omnis multitudo omniſque populus catholicæ eccleſiæ, tamquam ex vna anima & corpore congregati clamoribus vociferationibusque poſtularint *Athanaſium* eccleſiæ epiſcopum dari.„ Vnde GREGORIVS NAZIANZENVS [*l*] quoque eum ψήφῳ τοῦ λαοῦ παντὸς, *totius populi ſuffragiis*, ad *Marci* thronum euectum eſſe, dicit. Facile eſſet, complura alia eiusmodi exempla & documenta addere, ad tempus vſque concilii *Chalcedonenſis*, vbi plebs *Alexandrina* adhuc vetuſto ſuo vſa fuit priuilegio, vti ex diuerſis LIBERATI locis apparet, qui de *Pomerio* & aliis quibusdam eorum epiſcopis dicit, quod a nobilibus ciuitatis & omnium ſententia [*m*] electi fuerint: Sed nihil amplius hac de re dicam, ſed duos ſolum concilii *Carthaginenſis* quarti canones adlegabo, qui omnem eccleſiæ praxin, quod ad hanc attinet materiam, complectuntur. Horum alter ſic habet [*n*]: *Cum conſenſu clericorum & laicorum & conuentu totius prouinciæ epiſcoporum, maximeque metropolitani vel auctoritate vel præſentia ordinetur epiſcopus.* Alter canon [*o*] præcipit, *vt epiſcopus ſine conſilio clericorum ſuorum clericos non ordinet; ita vt ciuium adſenſum & conniuentiam & teſtimonium quæ-*

(*k*) Epiſt. ſynod. concil. Alex. ap. Athan. apol. II. tom. II. p. 726. edit. Par. MDCXXVII. (tom. I. p. 119. edit. Par. MDCXCVIII.) ὅτι πᾶν τὸ πλῆθος καὶ πᾶς ὁ λαὸς τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, ὥσπερ ἐκ μιᾶς ψυχῆς καὶ σώματος συνεληλυθότες, ἀνεβόων ἔκραζον, αἰτοῦντες Ἀθανάσιον ἐπίσκοπον τῇ ἐκκλησίᾳ.

(*l*) Nazianz. orat. XXI. tom. I. p. 377. οὕτω μὲν οὖν καὶ διὰ ταῦτα, ψήφῳ τοῦ λαοῦ παντὸς, οὐ κατὰ τὸν ὕστερον κρατήσαντα πονηρὸν τύπον, οὐδὲ φονικῶς τε καὶ τυραννικῶς, ἀλλ' ἀποστολικῶς τε καὶ πνευματικῶς, ἐπὶ τὸν Μάρκου θρόνον ἀνάγεται, οὐχ ἧττον τῆς εὐσεβείας ἢ τῆς προεδρείας διάδοχος. Sic igitur, atque ob eas cauſſas, *totius populi ſuffragiis*, non autem ſecundum prauum exemplum, quod poſtea inoleuit, neque per vim ac cædem, ſed apoſtolico & ſpirituali modo ad Marci thronum euehitur, non minus pietatis quam principatus ſucceſſor.

(*m*) Liberat. breuiar. c. XIV. (tom. V. concil. p. 763.) Collecti ſunt *nobiles* ciuitatis, vt eum, qui eſſet vita & ſermone pontificatu dignus, eligerent — nouiſſime in Proterium *vniuerſorum ſententia* declinauit. Id. c. XV. Scripſit imperator Leo duci Alexandriæ Stilæ, vt pelleret quidem ab epiſcopatu modis omnibus Timotheum, inthronizaret autem alium *decreto populi*, qui ſynodum vindicaret.

(*n*) Concil. Carthag. IV. c. I. (tom. II. concil. p. 1199.)

(*o*) Ibid. c. XXII. p. 1201.

Digitized by Google

rat. Hæc communiſſima & ordinaria eccleſiæ praxis videtur fuiſſe.

§. XII.

Exceptiones quædam generalis iſtius regulæ. Primo, *ſi maxima eccleſiæ pars eſſet hæretica vel ſchiſmatica.*

Verum enim vero vt omnes regulæ generales ſuas patiuntur exceptiones, ita inficias ire nemo poteſt, hanc regulam interdum variaſſe, aut ad minimum quasdam limitationes & reſtrictiones admiſiſſe. Neque ego lectori me probauero, nec huic argumento fecero ſatis, niſi eas quoque enumerem. Heic igitur *primo* loco nobis obſeruandum eſt, hanc regulam non valuiſſe, ſi cuiusdam eccleſiæ pars maxima vel in hæreſin vel ſchiſma incidiſſet. Hoc enim in caſu, ſi generali plebis ſuffragio electiones factæ eſſent, non niſi hæretici vel ſchiſmatici epiſcopi ordinari debuiſſent. Quamobrem *Arianiſmi* longe lateque prævalentis & diuturni *Donatiſtarum* ſchiſmatis temporibus eccleſia non ſemper ad hanc regulam præciſe ſe adſtrinxit. In collatione *Carthaginenſi* [p] catholicis a *Donatiſtis* exprobratum legimus, quod epiſcopos multis in locis fecerint, vbi non habuerint populum; hoc eſt populum catholicum; erant enim vniverſi *Donatiſtæ*: & conſequenter iſti epiſcopi non tantum ſine conſenſu populi, ſed eo etiam contradicente ordinati fuerunt. Et hanc iſtorum epiſcoporum conditionem fuiſſe, autumo, qui in concilii *Antiocheni* canone decimo ſeptimo & duodeuiceſimo memorantur; quorum canonum alter [pp] ita habet: *Si quis epiſcopus accepta ordinatione & manuum impoſitione epiſcopi, & populo præeſſe iuſſus, munus non ſuſceperit, nec, vt ad ſibi concreditam eccleſiam proficiſcatur, perſuaderi poſſit, is ſit excommunicatus, donec coactus ſuſcipiat, vel perfecta ſynodus epiſcoporum prouincialium de ipſo aliquid decernat.* Et alter [q] dicit: *Si quis ordinatus non ierit in parochiam, ad*

(p) Collat. Carth. c. CLXXXII. (tom. II concil. p. 1399.) Petilianus epiſcopus dixit (Alypio epiſcopo eccleſiæ catholicæ): Sic etiam tu multos habes per omnes agros diſperſos: immo crebros vbi habes, ſane & *ſine populis* habes.

(pp) Conc. Antioch. c. XVII (tom. II. conc. p. 569) Εἴ τις ἐπίσκοπος χειροθεσίαν ἐπισκόπου λαβὼν, καὶ ὁρισθεὶς προεστάναι λαοῦ, μὴ καταδέξοιτο τὴν λειτουργίαν, μηδὲ πείθοιτο ἀπιέναι εἰς τὴν ἐγχειρισθεῖσαν αὐτῷ ἐκκλησίαν, τοῦτον εἶναι ἀκοινώνητον, ἕως ἂν ἀναγκασθεὶς καταδέξοιτο, ἢ ὁρίσοι τι περὶ αὐτοῦ ἡ τελεία σύνοδος τῶν κατὰ τὴν ἐπαρχίαν ἐπισκόπων.

(q) Ibid. c. XVIII. Εἴ τις ἐπίσκοπος χειροτονηθεὶς εἰς παροικίαν, μὴ ἀπέλθῃ εἰς ἣν ἐχει-

quam

quam eſt ordinatus, non ſua quidem culpa, ſed διὰ τὴν τοῦ λαοῦ παραίτησιν, *propter populi recuſationem, vel aliquam aliam cauſſam, is ſit & honoris & muneris particeps*, cætera. Hi canones eo tempore conditi ſunt, quo factio *Ariana* multas turbas in eccleſia excitarat, quæ res probabiliter fecit, vt epiſcopi quidam ad eccleſias ſuas proficiſci grauarentur, & alii, factione acriter repugnante, admitti non poſſent. In vtroque autem canone ordinationes ſine expetito populi conſenſu factæ eſſe perhibentur; cuius conſuetudinis crebra exempla hiſtoriæ eccleſiaſticæ momimenta in iſtiusmodi caſibus exhibent.

§. XIII.

Secundo: *Si epiſcopi ordinarentur pro locis diſſitis vel nationibus barbaris.*

Secundo: Alia huius regulæ exceptio erat, ſi epiſcopos ordinari oporteret pro longe disſitis regionibus, vel nationibus barbaris. Quando *Athanaſius Frumentium* epiſcopum *Indorum* ordinauit *Alexandriæ*, vt hiſtorici [qq] referunt, nullius ſibi perſua-

ροτονήθη, οὐ παρὰ τὴν ἑαυτοῦ αἰτίαν, ἀλλ' ἤτοι διὰ τὴν τοῦ λαοῦ παραίτησιν, ἢ δι' ἑτέραν αἰτίαν οὐκ ἐξ αὐτοῦ γενομένην, τοῦτον μετέχειν τῆς τιμῆς καὶ τῆς λειτουργίας κ. τ. λ.

(qq) Ruffin. lib. I. c. IX. Frumentius Alexandriam pergit, dicens, æquum non eſſe opus occultare dominicum. Igitur rem omnem, vt geſta eſt, exponit epiſcopo, & monet, vt prouideat virum aliquem dignum, quem congregatis iam plurimis chriſtianis & eccleſiis conſtructis in barbarico ſolo epiſcopum mittat. Tum vero *Athanaſius* (nam is nuper ſacerdotium ſuſceperat) attentius & propenſius Frumentii dicta geſtaque conſiderans, in concilio ſacerdotum ait: Et quem alium inueniemus virum talem, in quo ſit ſpiritus Dei in ipſo, ſicut in te, qui hæc ita poſſit implere? Et *tradito ei ſacerdotio, redire eum cum domini gratia, vnde venerat, iubet.*

Socrat. lib. I. c. XIX. Ἀθανάσιος δὲ αὐτὸν Φρουμέντιον τὴν ἐπισκοπὴν ἀναδέξασθαι παρεκάλεσεν, εἰπὼν μὴ ἔχειν αὐτοῦ ἐπιτηδειότερον· γίνεται δὴ τοῦτο· καὶ Φρουμέντιος ἀξιωθεὶς τῆς ἐπισκοπῆς αὖθις ἐπὶ τὴν Ἰνδῶν παραγίνεται χώραν κ. τ. λ. Athanaſius ipſum Frumentium epiſcopatum ſuſcipere hortatur, adiiciens nullum ſe habere ad hoc munus aptiorem ipſo. Atque ita factum eſt. Frumentius ergo epiſcopali apice decoratus ad regionem Indorum reuertitur. cætera.

Theodoret. lib. I. c. XXIII. Φρουμέντιος τὴν Ἀλεξάνδρου καταλαβὼν πόλιν, τὸν τῆς ἐκκλησίας ἐδίδαξε πρόεδρον, ὡς Ἰνδοὶ λίαν ποθοῦσι τὸ νοερὸν εἰσδέξασθαι φῶς. Ἀθανάσιος δὲ τηνικαῦτα τῆς ἐκκλησίας ἐκείνης κατεῖχε τοὺς οἴακας· ὃς τῶν διηγημάτων ἐκείνων ἀκούσας, καὶ τίς σοῦ, ἔφη, ἄμεινον καὶ τὴν τῆς ἀγνοίας ἀχλὺν ἀποσκεδάσει τοῦ ἔθνους, καὶ τοῦ θείου κηρύγματος αὐτοῖς ἀποίσει τὴν αἴγλην; ταῦτα εἰπὼν, καὶ τῆς ἀρχιερατικῆς αὐτῷ χάριτος μεταδοὺς, εἰς τὴν τοῦ ἔθνους ἐξέπεμψε γεωργίαν. Frumentius Alexandriam profectus, eccleſiæ illius antiſtitem certiorem fecit, quan-

ſcrit,

ſerit, quod formalem conſenſum habuerit, etiamſi de vniuerſæ iſtius gentis approbatione potuerit præſumere. Sicuti nec cogitare poſſumus, epiſcopum *Tomitarum* in *Scythia* a populo ſuo eligi debuiſſe, quandoquidem ille vnus vniverſæ iſtius regionis epiſcopus [r] erat, *Conſtantinopoli* plerumque ordinari ſolitus, quemadmodum canone viceſimo octauo concilii *Chalcedonenſis* [rr] barbararum gentium epiſcopi ordinari iubentur.

§. XIV.

Tertio: *Si quis interuentor vel alius aliquis epiſcopus ſine ſynodi prouincialis conſenſu ſemetipſum in ſedem aliquam intruderet.*

Tertio: Si quis interuentor vel viſitator, qui in vacantem aliquam ſedem ad procurandam inibi maturam electionem miſſus fuerat, in hanc ſedem ſemetipſum intrudere adlaboraret, nixus populi, quæ durante adminiſtratione ſua ſibi conciliarat, ſtudiis; non tamen in huius ſedis poſſeſſione manere permittebatur, etiamſi maximam multitudinis partem ſibi fauentem haberet, vel vniuerſi etiam in eius electionem conſentirent. Quemadmodum ex canone quodam concilii *Carthaginenſis* quinti [s], qui codici etiam eccleſiæ *Africanæ* inſertus legitur, apparet. Ca-

---

topere optarent Indi diuinæ fidei radiis illuſtrari. Eo tempore Athanaſius eccleſiæ illius clauum regebat. Qui quum eas res audiſſet: Ecquis, inquit melius quam tu ab animis huius gentis caliginem ignorantiæ depellere & diuinæ prædicationis lucem inferre poſſit. His dictis cum ſacerdotalem gratiam ei impertitus eſſet, ad gentis illius culturam eum dimiſit.

(r) Sozom. lib. VIII. c. XIX. Σκύθαι πολλαὶ πόλεις ὄντες ἕνα πάντες ἐπίσκοπον ἔχουσι. In prouincia Scythia, quamuis multæ vrbes ſint, vnus eſt omnium epiſcopus.

(rr) Conc. Chalced. c. XXVIII. (tom. IV. conc. p. 770) ὥστε τοὺς τῆς Ποντικῆς, καὶ τῆς Ἀσιανῆς καὶ τῆς Θρᾳκικῆς διοικήσεως μητροπολίτας μόνους, ἔτι δὲ καὶ τοὺς ἐν τοῖς βαρβαρικοῖς ἐπισκόπους τῶν προειρημένων διοικήσεων χειροτονεῖσθαι ἀπὸ τοῦ προειρημένου ἁγιωτάτου θρόνου τῆς κατὰ Κωνσταντινούπολιν ἁγιωτάτης ἐκκλησίας. Ponticæ & Aſianæ & Thracicæ dioeceſis metropolitæ ſoli, præterea *epiſcopi* prædictorum dioeceſium, quæ ſunt *inter barbaros*, *a* prædicto *throno* ſanctiſſimæ *Conſtantinopolitanæ eccleſiæ ordinentur.*

(s) Conc. Carth. V. c. VIII. (tom. II. p. 1216.) Conſtitutum eſt, vt nulli interceſſori licitum ſit cathedram, cui interceſſor datus eſt, quibuslibet populorum ſtudiis vel ſeditionibus retinere, ſed dare operam, vt intra annum eiſdem epiſcopum prouideat. Quod ſi neglexerit, anno exemto, interuentor alius tribuatur. Vid. Cod. can. eccleſ. Afric. c. LXXIV. ibid. p. 1093.

ſus

ſus iſte idem erat, qui quorumdam vacantium epiſcoporum, (ἐπισκόπων σχολαζόντων, vti dicuntur in canonibus) qui ordinati erant pro iſtiusmodi locis, qui recipere eos nolebant. Horum ſi quis in vacantem ſeſe ingereret eccleſiam, ſine metropolitani & ſynodi prouincialis conſenſu, reiiciendus erat, etiamſi vniuerſus populus vna mente in eius electionem conſpiraſſet; quemadmodum concilium *Antiochenum* expreſſis verbis [t] contra eiusmodi inuaſores decreuit, *Si quis*, inquiens, *epiſcopus vacans in vacantem eccleſiam irrumpens ſedem arripuerit abſque perfecta ſynodo, is ſit eiectus, ETIAMSI OMNIS POPVLVS, QVEM INVASIT, EVM ELEGERIT.* Idem concilium alium habet canonem [u] præcipientem, vt *epiſcopus ab alia parochia in aliam ne tranſeat, nec ſe ſua ſponte ingerens, nec a populis vi adactus.* Quod ipſum manifeſto indicat, in omnibus iſtiusmodi caſibus nullam electionis popularis habitam fuiſſe rationem, ſi ſine prouinciali cuiusdam ſynodi conſenſu eam peragere ſibi ſumſiſſent.

§. XV.

Quarto: *Si in factiones diuiſionesque ſciſſus eſſet populus.*

Quarto: Si populus in electione ſua in partes eſſet diuiſus, nec de quopiam eorum concordarent opiniones, tunc nouis diſcepationibus & noxiis factionis diuiſionisque conſequutionibus anteuertendi cauſſa vſitati moris erat, vt metropolitanus & ſynodus perſonam aliquam mediam, nec ab vlla parte nominatam, eligerent, eamque omnibus competitoribus populi præferrent. Et hoc plerumque felici cum ſucceſſu fieri ſolebat. Populus enim vt plurimum ſua ipſius electione pudefactus generatim in hoc acquieſcebat. SIDONIVS APOLLINARIS illuſtre exemplum huius rei in *Ioannis* epiſcopi *Cabillonenſis* ordinatione exhibet, in epiſtola ad *Domnulum* quemdam ſcribens in hanc ſententiam: *Poſtquam epiſcopus Paulus iunior diſceſſerat deceſſeratque, exceperunt pontificale conſilium variæ voluntates oppidanorum, nec non &*

(t) Conc. Antioch. c. XVI. (tom. 1. conc. p. 565.) Εἴ τις ἐπίσκοπος σχολάζων ἐπὶ σχολάζουσαν ἐκκλησίαν ἑαυτὸν ἐπιῤῥίψας, ὑφαρπάζοι τὸν θρόνον δίχα συνόδου τελείας, τοῦτον ἀπόβλητον εἶναι, καὶ εἰ πᾶς ὁ λαὸς, ὃν ὑφάρπασεν, ἕλοιτο αὐτόν.

(u) Ibid. c. XXI. ἐπίσκοπον ἀπὸ παροικίας ἑτέρας εἰς ἑτέραν μὴ μεθίστασθαι, μήτε αὐθαιρέτως ἐπιῤῥίπτοντα ἑαυτὸν, μήτε ἀπὸ λαῶν ἐκβιαζόμενον, μήτε ὑπὸ ἐπισκόπων ἀναγκαζόμενον.

ila,

Digitized by Google

illa, quæ bonum publicum ſemper euertunt, ſtudia priuata, quæ quidam triumuiratus accenderat competitorum: quorum hic antiquam natalium prærogatiuam reliqua deſtitutus morum dote ructabat: hic per fragores paraſiticos, culinarum ſuffragio comparatos, Apicianis plauſibus ingerebatur, hic apice votiuo ſi potiretur, tacita pactione promiſerat, eccleſiaſtica ploſoribus ſuis prædæ prædia fore. Quod vbi viderunt ſanctus Patiens & ſanctus Euphronius, qui rigorem firmitatemque ſententiæ ſanioris, præter odium gratiamque, primi tenebant, conſilio cum coëpiſcopis prius clam communicato, quam palam prodito, STREPITVQVE FVRENTIS TVRBAE [vv] DESPECTO, iunctis repente manibus arreptum nihil ne tum minus, quam quæ machinabantur, optantem ſuſpicantemque, ſanctum Ioannem, virum honeſtate, humanitate inſignem — ſtupentibus factioſis, erubeſcentibus malis, acclamantibus bonis, reclamantibus nullis, collegam ſibi conſecrauere. Et hæc vſitata erat agendi methodus, populo in factiones inſanabiles diuiſo.

§. XVI.

Quinto: *Imperatores interdum ſuam interponebant auctoritatem, vt tumultibus in ſimilibus caſibus occurrerent.*

Quinto: Nonnumquam imperatores auctoritatem ſuam interponebant & ipſimet, quem epiſcopum ordinatum cuperent, nominabant, experientia edocti, quam periculoſos tumultus iſtæ electiones populares inter ciues ſolerent excitare. Ita in *Nectarii* epiſcopi *Conſtantinopolitani* factum eſt electione, qui a *Theodoſio* ſolo nominatus fuit. Vix enim populus hac de re conſultare cœperat, quum, SOZOMENO perhibente [x], imperator mandaret epiſcopis, vt nomina eorum, quos quisque epiſcopatu dignos iudicaret, in charta perſcriberent, vnum ex omnibus eligendi facultate ſibi ipſi reſeruata. Immo, quum epiſcopi quidam refragarentur, *Nectarium* tantum catechumenum, nec dum ſacro quidem lauacro iniatum eſſe, dictitantes, imperator tamen in electione ſua perſiſtebat; & epiſcopi, ſententia imperatoris comprobata, illico eum baptizabant atque epiſcopum conſecrabant. SOCRATES eiusdem prærogatiuæ mentionem facit, qua ſimili in caſu vſus eſt *Theodoſius Iunior*, qui *Neſtorium* ſedi *Conſtantinopolitanæ* nominauit, διὰ τοὺς κενοσπουδιστὰς, propter

(*w*) Sidon. Apoll. lib. IV. ep. XXV.
(*x*) Sozom. lib. VII. c. VIII. tot.

homi-

homines factioſos & inanem gloriam [y] in eccleſia aucupantes. Et eamdem ob cauſſam, vt idem auctor [z] narrat, vbi epiſcopus fato functus fuerat, ne rurſus de eligendo nouo epiſcopo ambigeretur, epiſcopis mandauit, vt *Proclum* in epiſcopali ſolio collocarent. PETRVS *de* MARCA [a] alia quædam, plura autem huc ſpectantia, exempla hiſtoria eccleſiaſtica lectori ſuppeditabit.

§. XVII.

Sexto: *Populus nonnumquam ad vnum aliquem ex tribus, quos epiſcopi nominauerant, eligendum adſtrictus erat.*

Rurſus populum & clericos in electione ſua ad vnum ex tribus, quos epiſcopi in concilio prius nominaſſent, adſciſcendum non numquam adſtrictos fuiſſe, legimus. Hic mos tempo-

(y) Socrat. lib. VII. c. XXIX. Μετὰ τὴν τελευτὴν Σισιννίου ἔδοξε τοῖς κρατοῦσι, μηδένα μὲν διὰ τοὺς κενοσπουδαστὰς ἐκ τῆς ἐκκλησίας εἰς τὴν ἐπισκοπὴν προχειρίζεσθαι· καίτοι πολλῶν μὲν τὸν Φίλιππον, πολλῶν δὲ τὸν Πρόκλον χειροτονηθῆναι σπευδόντων. ἐπήλυδα δὲ ἐκ τῆς Ἀντιοχείας καλεῖν ἐβούλοντο· — τριμήνου δὲ διαδραμόντος ἄγεται ἐκ τῆς Ἀντιοχείας ὁ Νεστόριος. Poſt obitum Siſinnii, *propter homines manis gloriæ ſtudioſos*, placuit imperatoribus neminem ex eccleſia Conſtantinopolitana ad epiſcopatum promouere, licet multi Philippum, nec pauciores Proclum ordinari ſummo ſtudio contenderent. Peregrinum igitur hominem Antiochia euocare ſatius viſum eſt. Elapſo igitur trium menſium ſpatio Neſtorius Antiochia adducitur.

(z) Id. lib. VII. c. XL. Ὁ βασιλεὺς Θεοδόσιος σοφῶς τοῦ πράγματος προνοήσας, ἵνα γὰρ μὴ πάλιν περὶ ἐπιλογῆς ἐπισκόπου ζήτησις ᾖ, καὶ ταραχὴν τῇ ἐκκλησίᾳ κινήσῃ, μὴ μελλήσας, ἀλλ' ἔτι κειμένου τοῦ σώματος Μαξιμιανοῦ τοῖς παροῦσιν ἐπισκόποις ἐνθρονίσαι τὸν Πρόκλον ἐπέτρεψεν.

(a) Marca de concord. lib. VIII. c. IX. n. XVIII. Quandoque contentionum ſubortarum occaſione reges, neceſſario veluti remedio, ad eccleſiæ quietem electione ſua palatina vtebantur. Quod probatur diſerte ex auctore antiquo vitæ ſancti Leodegarii. *Incubuit*, inquit, *cauſſa neceſſitatis, vt in Auguſtodunenſi vrbe Leodegarium ordinare deberent epiſcopum. Siquidem nuper inter duos contentio de eodem epiſcopatu exorta fuerat, & vſque ad ſanguinis effuſionem certatum. Cumque vnus ibidem occubuiſſet in morte & alter pro perpetrato ſcelere datus fuiſſet in exilii truſionem, tunc Bathildis regina, quæ cum Clothario filio Francorum regebat palatium, diuino, vt credimus, inſpirato conſilio, ad memoratam vrbem hunc direxit virum, vt ibidem eſſet epiſcopus.* Circa idem tempus, id eſt anno DCLXIV. *optimates & rectores palatii* conſilium dederunt Childerico regi, vt Landebertum præficeret eccleſiæ Traiectenſi; *cui regis imperio plebs omnis conſenſit*, inquit auctor vitæ. cætera.

re concilii ſecundi *Arelatenſis*, anno CCCCLII celebrati, obtinuit in *Gallia*, quandoquidem concilium illud canone quodam de electionibus ſic ſtatuit [b]: *Placuit in ordinatione epiſcopi hunc ordinem cuſtodiri, vt primo loco venalitate, vel ambitione ſubmota tres ab epiſcopis nominentur, de quibus clerici vel ciues erga vnum habeant eligendi poteſtatem.* Aliæ leges [c] clerum & populum tres nominare, metropolitanum autem & epiſcopos prouinciales ſorte iacta experiri, iubent, quem ex tribus iſtis ordinari oporteat; quæ regula in eccleſia *Hiſpanica* tempore concilii *Barcinonenſis* anno DXCIX obſeruata fuit.

§. XVIII.

Septimo: *Legibus* Iuſtiniani *electiones optimatibus confirmatæ, inferiore plebe prorſus excluſa.*

Denique in legibus IVSTINIANI imperatoris inſignem huius rei mutationem factam deprehendimus, vbicumque hæ leges locum inuenerunt. Nam vi earum inferior ciuium vulgus ab vniuerſo electionis negotio, clericis & optimatibus in vnaquaque eccleſia iam delegato, penitus erat excluſus. Duabus enim *nouellis* [d] ſuis diſerte loquitur in hanc ſententiam: *Sanci-*

(b) Concil. Arelat. II. c. LIV. (tom. IV. conc. p. 1017.)

(c) Conc. Barcinon. c. III. (tom. V. p. 1606.) - - ad ſummum ſacerdotium prouehatur, ita tamen, vt *duobus aut tribus*, quos ante *conſenſus cleri & plebis* elegerit, metropolitani iudicio eiusque coëpiſcopis præſentatis, quem ſors præeunte epiſcoporum ieiunio, Chriſto domino terminante, monſtrauerit, benedictio conſecrationis accumulet.

(d) Iuſtin. nouell. CXXIII. c. 1. Et nouell. CXXXVII. c. II. *Θεσπίζομεν, ὁσάκις ἂν χρεία γένηται ἐπίσκοπον χειροτονηθῆναι, τοὺς κληρικοὺς καὶ τοὺς πρώτους τῆς πόλεως, ἧς μέλλει ἐπίσκοπος χειροτονεῖσθαι, ἐπὶ τρισὶ προσώποις ψηφίσματα ποιεῖν, κινδύνῳ τῶν ἰδίων ψυχῶν, καὶ ἕκαστον αὐτῶν ὀμνύειν κατὰ τῶν θείων λογίων, καὶ ἐγγράφειν ἐν αὐτοῖς, λέγοντας ἐν αὐτοῖς τοῖς ψηφίσμασιν, ὅτι οὔτε διά τινα δόσιν, οὔτε διὰ ὑπόσχεσιν, ἢ φιλίαν, ἢ δι' ἄλλην οἱανδήποτε αἰτίαν, ἀλλ' εἰδότες αὐτοὺς τῆς ὀρθῆς καὶ καθολικῆς πίστεως καὶ σεμνοῦ εἶναι βίου, καὶ γράμματα εἰδέναι, τούτους ἐπελέξαντο· - - ἵνα ἐκ τῶν τριῶν προσώπων, ὑπὲρ ὧν τὰ τοιαῦτα ψηφίσματα γέγονεν, ὁ βελτίων χειροτονηθῇ τῇ ἐπιλογῇ καὶ τῷ κρίματι τοῦ χειροτονοῦντος.*

Cod Iuſtin. lib. I. tit. III. de epiſcop. leg. XLII. *διὰ τοῦ παρόντος νόμου θεσπίζομεν, ὁσάκις ἂν ἐν οἱᾳδήποτε πόλει ἱερατικὸν θρόνον σχολάσαι συμβαίη, ψήφισμα γίνεσθαι παρὰ τῶν οἰκούντων τὴν αὐτὴν πόλιν ἐπὶ τρισὶ τοῖς ἐπὶ ὀρθῇ πίστει, καὶ βίου σεμνότητι, καὶ τοῖς ἄλλοις ἀγαθοῖς μεμαρτυρημένοις, ὥστε ἐκ τούτων τὸν ἐπιτηδειότερον εἰς τὴν ἐπισκοπὴν προχειρίζεσθαι.* Præſenti lege ſancimus, vt quoties in qualicumque ciuitate ſacerdotalem ſedem vacare contigerit, decretum fiat ab his, qui eam ciuitatem incolunt, ſuper tribus perſonis rectæ fidei & honeſtæ vitæ aliorumque

nius,

Digitized by Google

mus, quoties opus fuerit epiſcopum ordinari, clericos & primates ciuitatis, cui epiſcopus ordinandus eſt, mox in tribus perſonis decreta facere, propoſitis ſacroſanctis euangeliis, periculo ſuarum animarum dicentes in ipſis decretis, quia neque propter aliquam donationem, neque propter aliquam promiſſionem aut amicitiam, aut aliam quamlibet cauſſam, ſed ſcientes eos recta & catholicæ fidei & honeſtæ eſſe vitæ, & litteras noſſe, hos elegerunt — Vt ex tribus illis perſonis melior ordinetur, electione & iudicio ordinantis. MARCA putat, concilium *Laodicenum* diu ante in eamdem ſententiam feciſſe canonem, eorum, qui ſint in ſacerdotio conſtituendi, electiones τοῖς ὄχλοις, *vili plebeculæ*, vt MARCA (e) reddit, permitti vetantem. At certo non conſtat, canonem iſtum hanc prohibitionem iſthoc ſenſu intendere; plebs enim vetuſtam praxin ſuam aliquot ſæculis poſt hoc concilium adhuc exercuit. Quidquid vero huius ſit, ex tota hac materia diſpaleſcit, hanc populi poteſtatem non ita vniuerſe obtinuiſſe, ſed variis in caſibus certis limitibus fuiſſe circumſcriptam, atque pro diuerſa temporum ac nationum conditione variaſſe.

§. XIX.

Quomodo & quando principes ac patroni præcipuam electionis poteſtatem nacti ſint.

Tandem labefactato imperio *Romano* reges *Gothorum* in *Gallia* & *Hiſpania* generatim in harum electionum ſocietatem honoris cauſſa adſciſcebantur, eorumque conſenſus æque neceſſario ac vllius alius ad ordinationem epiſcoporum, qui ſub eorum imperio ditioneque erant, requirebatur. Quo pacto eorum poteſtas ſubito in prærogatiuam quamdam increuit, vt ius nominandi ſibi ſolis arrogarent, cæteris vero omnibus in hoc negotio nihil fere reliquum eſſet, quam eorum nominationem

bonorum, & virtutum teſtimonium habentibus, vt ex ipſis idoneior ad epiſcopatum promoueatur.

(e) Concil. Laodic. c. XIII. Μὴ τοῖς ὄχλοις ἐπιτρέπειν τὰς ἐκλογὰς ποιεῖσθαι τῶν μελλόντων καθίστασθαι εἰς ἱερατεῖον

Marc. de concord. lib. VIII. c. VI. n. VIII. Quare canonis iſtius (Laodiceni decimi tertii) decretum ſequutus Iuſtinianus ſuis legibus diſerte clerum & primates populi ſolos ad electiones epiſcoporum admiſit neglectis turbis: quarum adſenſus non erat negligendus, ſed inter ſuffragia legitima non cenſebatur. Sic enim accipienda ſunt verba canonis, vt plebis interuentio prohibeatur, non autem vt ſola eius violentia arceatur.

acceptare. Id quod ſtudioſus huius rei lector fuſius expoſitum invenire poteſt apud PETRVM *de* MARCA [*f*], vbi de mutatione, poſterioribus temporibus in eccleſiis *Gallicanis* & *Hiſpanicis* facta, agit, quod pluribus heic perſequi inſtituti mei ratio non permittit. Quod vero ad nominationis poteſtatem inferioribus patronis conceſſam attinet, communis eſt & concordans virorum eruditorum ſententia [*g*], quod diœceſibus in diſtinctas prouincias diuiſis fundatisque ruri eccleſiis originem nacta ſit. Nam ad pium iſtud atque vtile opus eo melius promouendum eccleſiæ cuiusdam fundatori, qui annuos ei conſtituebat reditus, ius

(*f*) Marca de concord. lib. VIII. c. IX. & X.

(*g*) Stillingfl. *Unreaſ. of Separat.* p. 326. 327. As to the inferiour *Right of Patronage;* it is juſtly thought to bear equal date with the *firſt ſettlements* of *chriſtianity* in peace and quietneſs. For when it began to ſpread into *remoter Villages* and places diſtant from the *Cathedral Churches*, where the *Biſhop* reſided with his *Presbyters*, as in *College* together; a neceſſity was ſoon apprehended of having *Presbyters fixed* among them. For the *Council* of *Neocæſarea* mentions the ἐπιχώριοι πρεσβύτεροι, the *Countrey Presbyters* c. 13. whom the *Greek Canoniſts* interpret to be ſuch as then were *fixed* in *Countrey Cures*, and this *Council* was held ten years before the *Council* of *Nice*. In the time of the firſt *Council* of *Orange*, A. D 441. expreſs mention is made of the *Right of Patronage* reſerved to the *firſt Founders* of *churches* c. 10. viz. *If a Biſhop built a church on his own Land in another Biſhops Dioceſe, yet the Right of preſenting the Clerk was reſerned to him.* And this was confirmed by the *ſecond Council* of *Arles*, c. 36. A. D. 452. By the *Conſtitution* of the *Emperour Zeno*, A. D. 479. the *Rights of Patronage* are *eſtabliſhed*, upon the *agreements* at *firſt* made in the *endowments* of *Churches*. This *Conſtitution* was confirmed by *Juſtinian* A. D. 541. and he allows the *nomination* and *preſentation* of a fit *Clerk*: And the ſame were ſettled in the *Weſtern Church*; as appears by the *ninth Council* of *Toledo*, about A. D. 650. and many *Canons* were made in ſeveral *Councils* about *regulating* the *Rigths* of *Patronage*, and the *endowments* of *churches*, till at laſt it obtained by *general conſent*, that the *Patron* might transmit the *right* of *preſentation* to his *heirs*, and the *Biſhops* were to approve of the *Perſons* preſented, and to give *inſtitution* to the *Benefice*. The *Barons* of *England* in the *Epiſtle* to *Gregory IX.* plead, *that their Anceſtors had the Right of Patronage from the firſt planting of chriſtianity here.* For thoſe, upon vvhoſe Lands the *Churches* vvere built, and at vvhoſe coſt charges vvere endovved, thought they had great *Reaſon* to reſerve the *Nomination* of the *Clerks* to themſelves. *And this Joh. Sarisburienſis* ſaith, *was received by a general cuſtom of this whole kingdom.* So that the *Right of Patronage* vvas at firſt built upon a *very reaſonable conſideration;* and hath been ever ſince received by as *univerſal a Conſent* as any *Law* or *Cuſtom* among us, cætera.

præ-

Digitized by Google

præſentandi ſibimetipſi reſeruare concedebatur, vt idoneum quemdam clericum epiſcopo nominare, eiusque approbationi exhibere poſſet. Viam huic praxi ſtrauit decretum aliquod concilii *Arauſicani* primi an. CCCCXLI quo hæc poteſtas & priuilegium epiſcopis primum tribuitur, vt, *ſi quis epiſcoporum in alius cuiusdam epiſcopi territorio eccleſiam ædificare diſponat, epiſcopus, in cuius territorio eccleſia adſurgat, eam* quidem *conſecret, reſeruata* tamen *ædificatori* [*b*] *epiſcopo hac gratia, vt quos deſideret clericos in re ſua videre, ipſos ordinet is, cuius territorium ſit; vel ſi ordinati iam ſint, ipſos habere acquieſcat.* Et hic canon repetitus eſt in concilio *Arelatenſi* [*i*] ſecundo, in editionibus SIRMONDI ac LABBEI, quamquam in aliis quibusdam deſideretur. Poſtea in legibus *Iuſtiniani* omnibus eccleſiarum fundatoribus eorumque heredibus facultas data eſt, ex iure, quod vocant, patronatus hiſce eccleſiis ſuos nominandi clericos. *Si quis*, inquit quædam ipſius *nouella* [*k*], *oratorii domum ædificauerit, & voluerit in ea clericos ordinare aut ipſe aut eius heredes: Si expenſas ipſis clericis miniſtrant, & dignos denominant, denominatos ordinari* iubemus. Neque epiſcopus alium quempiam ordinandi habebat poteſtatem, niſi forte eos, qui ab ipſis electi fuerant, tamquam indignos ſacræ regulæ ordinari prohiberent. Alia *nouella* [*l*] epiſcopo eos examinandi deque eorum doctrinæ &

(*b*) Concil. Arauſic. I. c. X. (tom. III. p. 1449.)

(*i*) Conc. Arelat. II. can. XXXVI. (tom. IV. p 1015.)

(*k*) Iuſtin. nouell CXXIII, c. XVIII. Εἴ τις εὐκτήριον οἶκον κατασκευάσει, καὶ βουληθείη ἐν αὐτῷ κληρικοὺς προβάλλεσθαι, ἢ αὐτὸς ἢ οἱ τούτου κληρονόμοι· εἰ τὰς δαπάνας αὐτοὶ τοῖς κληρικοῖς χορηγήσουσι, καὶ ἀξίους ὀνομάσουσι, τοὺς ὀνομασθέντας χειροτονεῖσθαι· εἰ δὲ τοὺς παρ' αὐτῶν ἐπιλεγέντας, ὡς ἀναξίους κωλύουσιν οἱ θεῖοι κανόνες χειροτονηθῆναι, τηνικαῦτα ὁ τοῦ τόπου θεοφιλέστατος ἐπίσκοπος, οὓς ἂν νομίσει καλλίονας, προβάλλεσθαι φροντιζέτω

(*l*) Nouell. VII. c. II. Διορίζομεν, ὥστε εἴ τις οἰκοδομήσας ἐκκλησίαν, ἢ καὶ ἄλλως χορηγῶν τοῖς ἐν αὐτῇ λειτουργοῦσι σιτήσεις, βούλοιτο τινὰς κληρικοὺς ἐγκαθιστᾶν αὐτῇ, μὴ εἶναι αὐτῷ παῤῥησίαν μηδεμίαν οὓς βούλεται κατ' ἐξουσίαν προσάγειν τῇ σῇ θεοφιλίᾳ, ἐφ' ὧτε χειροτονεῖν αὐτοὺς ἀκρίτως καὶ ἀνεξετάστως ἀλλὰ προσαγομένους αὐτοὺς ἐξετάζεσθαι παρὰ τῆς σῆς ἁγιωσύνης, γνώμῃ τε τῇ σῇ καὶ τοῦ τὸν ἱερατικὸν θρόνον ἐπιτροπεύοντος, ἀεὶ τούτους δέχεσθαι τὴν χειροτονίαν, οἵπερ ἂν τῇ τε σῇ μακαριότητι καὶ τοῖς μετ' αὐτὴν ἐπιτήδειοι δόξειεν καθεστάναι καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ λειτουργίας ἄξιοι. Decernimus, ſi quis ædificans eccleſiam, aut etiam aliter expendens in ea miniſtrantibus alimenta, voluerit aliquos clericos ſtatuere, non eſſe ei fiduciam vllam, quos vult per poteſtatem deducere tuæ reuerentiæ ad ordinandos eos, ſed examinari a tua ſanctitate, ſententiaque tua, & qui pontificalem ſedem rexerit,

vitæ

vitæ ratione iudicandi impertit libertatem; at ſi dignos eos deprehendiſſet, ordinare eos debebat, non habens in tali caſu arcendi eos poteſtatem. Qui plura hac de re legere auet, is STILLINGFLEETVM [m] eruditum epiſcopum conſulat, qui de huius rei progreſſione ad ſequentia tempora ipſum erudiet; quod quum ab inſtituto noſtro alienum ſit, redimus ad negotium electionis in veteri eccleſia, & ad enarrandas diuerſas proprietates, quæ in iis, qui ad aliquod munus ſiue dignitatem in eccleſia eligendi erant atque ordinandi, neceſſario requirebantur, progredimur.

LIBRI QVARTI
CAPVT TERTIVM
DE EXAMINATIONE ET QVALITATIBVS EORVM, QVI AD OFFICIVM ALIQVOD CLERICALE ORDINANDI ERANT IN ECCLESIA PRIMITIVA. ET PRIMVM QVIDEM DE EORVM FIDE ET MORIBVS.

§. I.

Triplex diſquiſitio de ordinandis inſtituta I. ratione fidei II. ratione morum III. ratione externi ſtatus & conditionis eorum.

Antequam legitimo modo quis eligi vel ordinari ad officium aliquod clericale in eccleſia poſſet, electoribus & conſecratoribus diuerſæ intuitu eius faciendæ erant diſquiſitiones, quas ad hæc tria genera referri poſſe, exiſtimo. Inſtituebatur videlicet diſquiſitio ratione *fidei*, *morum* & *externi ſtatus ac conditionis* eius in mundo. Duo priora inquirendi ac examinandi genera ſtrictiſſime adhibebantur, propterea quod magis eſſentialia eſſent & ad miniſterium neceſſaria: neque vero tertium omittebatur, quia peculiaris horum temporum ratio ſpecialius id requirebat. Tunc enim homines legibus imperii ad obeunda, pro rerum ac fortunarum ſuarum conditione, reipublicæ officia tenebantur, & hæc officia plerumque cum officiis eccleſiæ vna

ſemper hos ſuſcipere ordinationem, qui tuæ beatitudini & qui poſtea opportuni videbuntur exſiſtere & Dei miniſterio digni.

(m) Stillingfl. *Unreaſonableneſs of Separation* par. III. p. 317. vid. ſub not. anteced. (g) p. 116.

confi-

conſiſtere non poterant. Vnde neceſſe erat inquirere, antequam quis ordinaretur, an ſtatui publico aliquo modo obligatus, vel vlli diſtinctæ poteſtati obnoxius eſſet, ne eccleſia in aliorum hominum iura inuadere videretur, vel moleſtiam in ſemetipſam deriuaret, ſi ipſius clerici ad vitam ſæcularem reuocarentur.

§. II.

Regula ac methodus in fidem & eruditionem eorum inquirendi.

Probatio fidei ac orthodoxiæ eorum, ſub qua ipſorum quoque eruditionem comprehendimus, triplici fiebat ratione: dum partim eligentes ad publicum de ipſis teſtimonium exhibendum obſtringebantur; partim electi ad certas quæſtiones, de doctrina ſua ſibi propoſitas, reſpondere; partim etiam certis fidei capitibus eo tempore, quo ordinandi erant, ſubſcribere iubebantur. Secundum legem quamdam *Iuſtiniani* [a] illi, qui epiſcopum elegerant, decretum electionis ſcripto conſignare & iureiurando adſeuerare debebant, quod *ſcientes ipſum rectæ & catholicæ fidei & honeſtæ vitæ eſſe ipſum elegerint.* Et eadem lex iubet *exigi etiam ante omnia ab eo epiſcopo, qui ordinandus eſt, libellum eius propria ſubſcriptione complectentem, quæ ad rectam eius fidem pertinent; enuntiari etiam ab ipſo & ſanctam oblationis formulam, quæ in ſancta communione fit & eam, quæ fit in baptiſmate precationem, & reliquas deprecationes.* Hoc ipſo ſignificabat ordinandus, ſe liturgiam, ſiue publicum eccleſiæ cultum, agnoſcere atque comprobare. Concilium *Carthaginenſe* quartum ſpecialiorem examinandi formulam per interrogationes epiſcopo, qui ordinandus ſit, proponendas præſcribit, quæ longior eſt, quam vt heic inſeri poſſit; complectitur autem potiſſimum eas quæſtiones, quæ ad ſymbolum fidei eorum & ad doctrinas attinebant, quæ contra notiſſimas hæreſes [b], tum quidem adhuc ſerpentes vel

(a) Iuſtin. nouell. CXXXVII. c. II. (vid. ſupra c. II. §. XVIII. not. (d) pag 114.) Ibid. Ἀπαιτεῖσθαι δὲ πρότερον τὸν μέλλοντα χειροτονεῖσθαι παρὰ τοῦ χειροτονοῦντος λίβελλον μεθ' ὑπογραφῆς ἰδίας, περιέχοντα τὸ περὶ τῆς ὀρθῆς αὐτοῦ πίστεως· ἀπαγγέλλειν δὲ τοῦτον καὶ τὴν θείαν προσκομιδὴν τὴν ἐπὶ τῇ ἁγίᾳ κοινωνίᾳ γινομένην, καὶ τὴν ἐπὶ τῷ ἁγίῳ βαπτίσματι εὐχήν, καὶ τὰς λοιπὰς προσευχάς.

(b) Conc. Carth. IV. c. I. (tom. II. conc. p. 1198.) Qui epiſcopus ordinandus eſt, antea examinetur, ſi natura ſit prudens, ſi docibilis, ſi moribus temperatus, ſi vi-

nouiſſi-

nouiſſime in eccleſia longe lateque dominatas, erant directæ; Examinari etiam iubetur candidatus, an in lege domini bene inſtructus, an ad exponendum ſacræ ſcripturæ ſenſum idoneus & in dogmatibus eccleſiaſticis omnino exercitatus ſit. Ex quibus iudicare poterimus, quantopere præcauere ſtuduerint veteres, ne qui, niſi ſpectatæ fidei & orthodoxiæ, ad præcipuas eccleſiæ functiones admitterentur.

§. III.

Syneſii *ordinatio, quæ a præſcripta regula deflexit, conſideratur.*

Quam ob cauſſam viris quibusdam doctis admodum difficile viſum eſt decernere, quo loco habenda ſit illa agendi ratio, quam in *Syneſii* ordinatione iniit *Theophilus Alexandrinus*, eo quidem tempore, vbi doctrinam de reſurrectione aliaque chriſtianæ fidei capita ſe non poſſe credere, profeſſus erat. BARONIVS [c], HABERTVS [d] & TAYLORIVS [e], eruditus ille epiſcopus noſtras, hoc ipſum eum tantum ſimulaſſe & iſthoc ſtratagemate vſum fuiſſe putant, vt impediret, quo minus ordinaretur. Quæ res vero ſi ita ſe habuit, vere canonica aduerſus eum excipiendi cauſſa fuit. Canones enim vllum ordinari vetant [f], qui deteſtandi cuiusdam criminis reum ſemetipſum accuſaſſet, ſiue iſta accuſatio vera eſſet, ſiue falſa. Iſtum enim ſe reum probare dicunt, vel veritatem confitendo, vel circa iſtud nego-

ta caſtus, ſi ſobrius, ſi ſemper ſuis negotiis vacans, ſi humilis, ſi affabilis, ſi miſericors, ſi litteratus, *ſi in lege domini inſtructus, ſi in ſcripturarum ſenſibus cautus, ſi in dogmatibus eccleſiaſticis exercitatus*. cætera.

(c) Baron an. CCCCX. tom V. p. 315. edit. MDCX. (p. 318 edit. Antvv. MDCLVIII.) Errore maxime labuntur, qui putant hæc ſerio fuiſſe a Syneſio inculcata. &c.

(d) Habert, archierat. p. 500. Ad hoc etiam meo iudicio non nihil facit illa quamvis *ſimulata Syneſii*, cum ad Cyrenenſem epiſcopatum poſceretur, *conteſtatio*, qua minabatur, ſe palam facturum, quid in mente haberet de animæ ante corpus exſiſtentia &c.

(e) Taylor. duct. dubit. Book 3. c. 2. p 495. Edit. germanic. Brem. 1705. p. 180. ita habet: Dieſen allen ohngeachtet, vvyhete ihn doch der Biſchoff zu *Alexandria*, *Theophilus*, zum Biſchoffe ein, vvohl vviſſende, daſs alles dieſes ſein vorgeben nichts als ein griff und fund vväre einer alten albern phantaſtiſchen demuth.

(f) Conc. Valent. c. IV. (tom. II. concil. p. 905.) Quicunque ſub ordinatione vel diaconatus vel presbyterii vel epiſcopatus, mortali crimine ſe dixerint eſſe pollutos, a ſupradictis ordinationibus eſſe ſubmouendos, reos ſcilicet *vel veri confeſſione vel mendacio falſitatis.*

tium

tium mentiendo. Quæ quidem de ſe *Syneſius* dicebat, non ficta erant & commentitia, ſed ipſe ingenue & ex animi ſui ſententia loquebatur; vt non tantum ex iis, quæ EVAGRIVS [g] hiſtoricus hac de re memoriæ prodidit, ſed ex narratione, quam ipſe in epiſtola quadam [h] ad *Euoptium* fratrem ſuum fecit, apparet: *Scis*, inquit, *philoſophiam cum plerisque ex peruulgatis iſtis pugnare decretis. Etenim numquam profecto mihi perſuaſero, animam origine eſſe poſteriorem corpore. Mundum ac cæteras eius partes vna interire numquam dixero. Tritam illam ac decantatam reſurrectionem ſacrum quidpiam atque arcanum* (ἱερόν τι καὶ ἀπόῤῥητον) *arbitror; longeque abſum ab vulgi comprobandis opinionibus -- ſed ſi ad epiſcopale munus vocer, nolo ementiri dogmata. Horum Deum, horum homines teſtes facio.* Hæc conteſtatio apertior videtur & firmior, quam vt a quopiam, qui omnium horarum hominem agit & ſenſa mentis ac conſilia callide diſſimulat, fieri poſſit; eamque ob cauſſam vero eſt ſimilius, ſerio & ex animo hæc eum dixiſſe, quemadmodum LVCAS HOLSTENIVS [i] peculiari quadam diſſertatione de hoc

(g) Euagr. lib. I. c. XV. οὗτος μὲν Συνέσιος ἦν μὲν τὰ ἄλλα πάντα λόγιος· φιλοσοφίαν δὲ οὕτως ἐς τὸ ἀκρότατον ἐξήσκησεν, ὡς καὶ παρὰ Χριστιανῶν θαυμασθῆναι, τῶν μὴ προσπαθείᾳ ἢ ἀντιπαθείᾳ κρινόντων τὰ ὁρώμενα. πείθουσι δ' οὖν αὐτὸν τῆς σωτηριώδους παλιγγενεσίας ἀξιωθῆναι, καὶ τὸν ζυγὸν τῆς ἱερωσύνης ὑπελθεῖν, οὔπω τὸν λόγον τῆς ἀναστάσεως παραδεχόμενον, οὐδὲ δοξάζειν ἐθέλοντα εὐθυβόλως, ἐυ μάλα στοχασάμενοι, ὡς ταῖς ἄλλαις τἀνδρὸς ἀρεταῖς ἕψεται καὶ ταῦτα τῆς θείας χάριτος μηδὲν ἐλλιπὲς ἔχειν ἀνεχομένης. καὶ οὐκ ἐψεύσθησαν τῆς ἐλπίδος. κ. τ. λ. Hic Syneſius cum reliquis diſciplinis excultus fuit, tum in philoſophia adeo excelluit, vt admirationi eſſet etiam chriſtianis, his ſcilicet, qui neque odio, neque gratia adducti de rebus iudicare ſolent. Perſuadent igitur illi, vt ſalutaris regenerationis lauacrum perciperet, & ſacerdotii iugum ſubiret, *tametſi reſurrectionis doctrinam nondum ſuſcepiſſet*, neque ita ſentire vellet: recte omnino coniicientes, ad reliquas eius viri virtutes iſta acceſſura, cum diuina gratia nihil imperfectum habere ſuſtineat. Nec ſpes eos fefellit. cætera.

(h) Syneſ. ep. CV. p. 397. edit. Par. MDCV. 8uo. (p. 249. edit. Par. MDCXXX. fol.) Οἶδα δ' ὅτι πολλὰ φιλοσοφία τοῖς θρυλλουμένοις τούτοις ἀντιδιατέτακται δόγμασιν. ἀμέλει τὴν ψυχὴν οὐκ ἀξιώσω ποτὲ σώματος ὑστερογενῆ νομίζειν· τὸν κόσμον οὐ φήσω καὶ τἄλλα μέρη συνδιαφθείρεσθαι· τὴν καθωμιλημένην ἀνάστασιν ἱερόν τι καὶ ἀπόῤῥητον ἥγημαι, καὶ πολλοῦ δέω ταῖς τοῦ πλήθους ὑπολήψεσιν ὁμολογῆσαι. καλούμενος δ' εἰς ἱερωσύνην οὐκ ἀξιῶ προσποιεῖσθαι δόγματα· ταῦτα θεὸν, ταῦτα ἀνθρώπους μαρτύρομαι.

(i) Holſten. diſſert. tert. de Syneſio ap. Valeſ. not. in Theodor. p. 203. Ipſa Syneſii verba adeo quidem perſpicua ſunt, adeo certa & manifeſta, vt qua ratione in du-

Digitized by Google

argumento contra BARONIVM id fuſius demonſtrat. VALESIVS ad defendendum *Theophilum*, *Syneſium*, antequam epiſcopus fieret, opiniones ſuas mutaſſe dicit, [*k*]: ſed hoc ipſo plus adfirmat, quam probari poteſt. Optima huius rei ratio ab HOLSTENIO data eſt, quod tum admirabiles virtutes, & excellentiſſimæ animi dotes in eo elucentes, tum magna hominum penuria in iſtis calamitoſis temporibus *Theophilum* ad eum ordinandum induxerint, ea ſpe nixum, fore, vt Deus eius mentem illuminaret, nec tam excellentem hominem iſtiusmodi erroribus in religione diu inhærere pateretur. Sed quicunque colores iſti rei dati fuerint, innocentiam facti, regulis eccleſiæ adeo contrarii, difficulter probabunt. Exemplum prorſus ſingulare fuit, quod nullum ante ſe habuit nec imitatione expreſſum eſt vmquam: quandoquidem vniuerſalis eccleſiæ conſuetudo erat, vti oſtenſum eſt, hominum examinare orthodoxiam, ab eisque poſtulare, vt ante, quam ordinarentur, regulæ fidei adſentirent atque ſubſcriberent.

§. IV.

De moribus ordinandorum curate inſtituta inquiſitio.

Deinde in mores hominum ordinandorum inquirebatur, atque hæc inquiſitio ſtudioſe diligenterque fiebat. Moris enim tunc generatim erat, eos ſolum ordinare, quos plebs vniuerſa noſſet, & quorum vitæ rationem comprobaret, adeoque de ipſis teſtimonium poſſet dicere. *Præſident apud nos*, inquit TERTVLLIANVS [*l*], *probati quique ſeniores, honorem iſtum non pretio, ſed teſtimonio adepti.* CYPRIANVS [*m*] ait, *Epiſcopus deligatur plebe præſente, quæ ſingu-*

bium vocari poſſint, plane non videam. Conteſtationes vero adeo ſanctis ac religioſis verbis ſunt conceptæ, vt qui iis ludere, aut eludere alios voluerit, eum & conſcientiam fidemque profligaſſe, & veritatem, Deumque veritatis præſidem ludibrio habuiſſe iure merito credas cætera.

(*k*) Valeſ. not. in Euagr. p. 120, lib. I. c. XV. Baronius cuncta illa non ſerio dici cenſet, ſed ficte atque ſimulate, vt epiſcopatus onus declinaret. Verum hanc Baronii ſententiam merito improbauit Petauius. Multo enim veriſimilius eſſe dicit, Syneſium hæc ad fratrem ſuum ſcripſiſſe, ſicut tunc ſentiebat. *Poſtea vero a Theophilo aut aliis ſacerdotibus edoctum, antequam epiſcopus fieret, veram de reſurrectione ſententiam amplexum eſſe.*

Petau. vit. Syneſ. p. 4. Multo veriſimilius eſt, hoc illum initio ita, vt in animo habebat, adſeueraſſe; ac paullo poſt ab Theophilo, aliisue doctis viris perſuaſum veritati ceſſiſſe, antequam epiſcopus fieret.

(*l*) Tertull apol. c. XXXIX.

(*m*) Cyprian. ep. LXVIII. al. LXVII. p. 172. (p. 114. edit. Par. MDCLXVI.)

lorum

lorum vitam pleniſſime nouit & vniuscuiusque actum de eius conuerſatione perſpexit.

§. V.

Cur nullum peregrinum in extranea quadam eccleſia ordinari oportuerit.

Quam ob cauſſam leges peregrinorum ordinationem in eccleſia, ad quam illi non pertinebant, fieri vetabant. OPTATVS [n] *Donatiſtis* praxin contrariam obiiciebat, *Quid eſt hoc*, inquiens, *quod pars veſtra in vrbe Roma epiſcopum ciuem habere non potuit? Quid eſt, quod toti Afri & peregrini in illa ciuitate ſibi ſucceſſiſſe noſcuntur?* E contrario autem ipſos prouocabat [o], idem ab eccleſia factum eſſe, vt oſtenderent, dicens: *Numquid nos aliquem adduximus Hiſpanum aut Gallum? aut nos ordinauimus ignorantibus peregrinum?* In lege ciuili conſtitutionem aliquam HONORII imperatoris [p] habemus in eamdem hanc ſententiam: *Clerici non ex alia poſſeſſione, vel vico, ſed ex eo, vbi eccleſiam eſſe conſtiterit, ordinentur.* Si quis vero hoc decretum potius ex ratione ſtatus factum eſſe putet, idem illud in canonibus eccleſiæ legere poterit e. g. in concilio *Illiberritano* [q] ita decernente: *Omnes qui peregre fuerint baptizati, eo quod eorum minime ſit cognita vita, placuit, ad clerum non eſſe promouendos in alienis prouinciis.* Et hæc regula generatim obſeruata fuit, ſi a caſibus quibusdam extraordinariis diſceſſeris, nimirum, ſi quis vel publica fama iam vbique inclaruiſſet, vel ſpecialiores quædam rationes hanc legem migrari iuberent, qua de re alio loco [qq] egimus.

§. VI.

Nec vllum, qui publicam pœnitentiam in eccleſia egiſſet.

Inquiſitionis huius ad mores hominum ſpectantis ſeueritas inde porro conſtare poteſt, quod criminis cuiusdam publicam offenſionem habentis patratio, cuius cauſſa quis ad poenitentiam coram eccleſia agendam obligatus erat, ſecundum regulas & diſciplinam horum temporum eiusmodi hominem ad ſacra miniſteria perpetuo inhabilem reddebat. Licet enim veniam impetrarent & ad communionem rurſus admitterentur lai-

(n) Optat. lib. II. p. 48 edit. Par. MDCXXXI. fol. (p. 38. edit. Par. MDCLXXIX.)
(o) Ibid. p. 51. (p. 43)
(p) Cod. Theod. lib. XVI. tit. II. de epiſcop. leg. XXXIII.
(q) Concil. Eliber. c. XXIV (tom. I. p. 973.)
(qq) Vid. lib. II. c. X. §. III. vol. I. p. 148.

corum homines malefici ac ſcelerati, qui publicæ pœnitentiæ diſciplinam admittebant; tamen ad dignitates clericales eos prouehere conſultum non videbatur, ſed ordinibus & officiis eccleſiaſticis arcebantur. Certe in pleriſque eccleſiis occidentalibus ſæculo quarto & quinto ita obtinuit, quemadmodum ex *latinis* horum temporum ſcriptoribus apparet. SIRICII ac INNOCENTII epiſtolæ hanc ipſorum ætate conſuetudinem eccleſiæ *Romanæ* fuiſſe, oſtendunt. SIRICIVS [r] enim, *Poſt pœnitudinem*, inquit, *ac reconciliationem nulli vnquam laico liceat honorem clericatus adipiſci, quia quamuis ſint omnium peccatorum contagione mundati, nulla tamen debent gerendorum ſacramentorum inſtrumenta ſuſcipere, qui dudum fuerint vaſa vitiorum.* Epiſtolæ INNOCENTII [s] eiusdem ſunt argumenti, & quod ad eccleſias *Gallicanas* attinet, teſtimonium habemus GENNADII [t] & concilii ſecundi *Arelatenſis* [u] & *Agathenſis* [w]. Pro eccleſiis *Hiſpanicis* habetur canon in concilio [x] *Toletano* primo, qui nullum pœnitentem ordinari permittit, niſi neceſſitate ita exigente, & tunc ad inferiorem tantum ordinem, ianitorum vel lectorum, officia admitti iubet. Eccleſiarum *Africanarum* agendi ratio ex concilio *Carthaginenſi* quarto manifeſta eſt, quod ita decernit [y]: *Ex pœnitentibus (quamuis ſit bonus) clericus non ordinetur. Si per ignorantiam epiſcopi factum fuerit, deponatur clero, quia ſe ordinationis tempore non prodidit fuiſſe pœnitentem. Si autem ſciens epiſcopus ordinauerit talem, etiam ab epiſcopatus ſui ordinandi duntaxat poteſtate*

(r) Siric. ep. 1 ad Himer. Tarracon. c. XIV. (tom. II. concil. p. 1022.)

(s) Innoc. ep. XXII. c. III. (ibid. p 1274.) Vbi pœnitentiæ remedium neceſſarium eſt, illic ordinationis honorem locum habere non poſſe decernimus.

(t) Gennad. de eccleſ. dogmatic. c LXXII. (apud Auguſtin. tom. III. edit. Frob. fol. p. 146.) Monitum duarum poſt baptiſmum matronarum clericum non ordinandum .. *neque eum, qui publica pœnitentia mortalia crimina deflet.*

(u) Concil Arelat. II. c. XXV. (tom. IV. p. 1014.) Hi qui poſt ſanctam religionis profeſſionem apoſtatant & ad ſæculum redeunt & poſtmodum pœnitentiæ remedia non requirunt, ſine pœnitentia communionem penitus non accipiant, *quos etiam iubemus ad clericatus officium non admitti.*

(w) Conc. Agath c. XCIII. (ibid. p. 1390.) De pœnitentibus id placuit obſeruare, quod ſancti patres noſtri ſynodali ſententia cenſuerunt, *vt nullus de his clericus ordinetur*, cætera.

(x) Concil. Tolet. I c. II. (tom. II. conc. p. 1223.) Placuit, vt *pœnitentes non admittantur ad clerum*, niſi tantum neceſſitas aut vſus exegerit, & tunc inter oſtiarios deputentur vel inter lectores.

(y) Conc. Carth. IV. c. LXVIII. (ibid. p. 1205.)

priuetur.

priuetur. Ex quibus intelligi poteſt, quid ſibi velit OPTATVS, quando de *Donatiſtis*, qui pueros quoſdam de eccleſia catholica ad publicam pœnitentiam in eccleſia agendam compulerant, loquens [z] dicit: *Inueniſtis pueros, de pœnitentia ſauciaſtis, ne aliqui ordinari potuiſſent.* Manifeſto enim ad hanc regulam eccleſiæ reſpicit, quod qui publicam pœnitentiam egiſſent, ad officium clericale gerendum inhabiles hoc ipſo facti ſint. Quæ etiam AVGVSTINI opinio videtur eſſe, cum de chriſtiano quodam aſtrologo, qui errati ſui pœnitentiam egerat, loquens [a], *Poſſet videri,* inquit, *quia ſic conuerſus eſt, clericatum quærere in eccleſia. Pœnitens eſt: Non quærit niſi ſolam miſericordiam;* ratus, quod homo in tali rerum ſtatu conſtitutus per regulas & canones eccleſiæ ordines ambire non poſſet. Sed notandum eſt, hoc ſemper de publica non priuata pœnitentia intelligendum eſſe. Concilium enim *Gerundenſe* [b] in *Catalonia* inter publicam pœnitentiam, quæ in eccleſia, & priuatam, quæ domi ab ægrotante fit, expreſſis verbis diſtinguit; illam, non hanc, homines ad recipiendos ordines inhabiles efficere, pronuntians. Et in reliquis canonibus vniverſis, vbi hæc diſtinctio expreſſa non eſt, ſemper tamen intelligi debet. Nam pœnitentia ſigna quædam publica offenſionis hominibus relinquebat, quæ eos minus dignos eſſe prodebant, qui clero eccleſiæ adſcriberentur. At enim vero hæc

(z) Optat. lib. II. p. 59. (p. 55. edit. MDCLXXIX.)

(a) Auguſtin. append. enarrat. Pſalm. LXI. Vid Auguſt. epiſt. L. ad Bonifac. p[illegible]. (p. 232. edit. Altdorf. MDCLXVIII. 4to) Si ergo, inquiunt, oportet, vt nos extra eccleſiam & aduerſus eccleſiam fuiſſe pœniteat, vt ſalui eſſe poſſimus; quomodo poſt illam pœnitentiam apud nos clerici, vel etiam epiſcopi permanemus? Hoc non fieret, quoniam reuera, quod fatendum eſt, fieri non deberet — Vt enim conſtitueretur in eccleſia, ne quiſquam poſt alicuius criminis pœnitentiam clericatum accipiat, vel ad clericatum redeat, vel in clericatu maneat; non deſperatione indulgentiæ, ſed rigore factum eſt diſciplinæ — ne forſitan etiam de cæteris criminibus, ſpe honoris eccleſiaſtici, animus intumeſcens ſuperbe ageret pœnitentiam, ſeueriſſime placuit, vt poſt actam de crimine damnabili pœnitentiam, nemo ſit clericus, vt deſperatione temporalis altitudinis medicina maior & verior eſſet humilitatis.

(b) Concil. Gerundenſ. an. DXVII. c. IX. (tom. IV. pag. 1569.) Qui ægritudinis languore depreſſus, pœnitentiæ benedictionem, quam viaticum deputamus, per communionem acceperit, & poſtmodum reconualeſcens caput pœnitentiæ in eccleſia publice non ſubdiderit, ſi prohibitis vitiis non detinetur obnoxius, admittatur ad clerum.

Q 3 lex

lex in extraordinariis caſibus migrari poterat, & ſunt viri quidam docti, qui eam tribus prioribus ſæculis eccleſiæ non adeo ſtricte obſeruatam fuiſſe, arbitrantur.

§. VII.

Nullum homicidam, nullum adulterum, nullum, qui tempore perſecutionis fidem abnegauerat, ordinari licebat.

Quod ad ſpecialia crimina attinet, ingens eorum multitudo erat, quæ homines inhabiles ad ſacra miniſteria reddebant, ſiue publice pœnitentiam illi egiſſent; ſiue non egiſſent; cuiusmodi ſunt tria grandia crimina, *homicidium*, *adulterium* & *lapſus* tempore perſequutionis. Concilium *Toletanum* [c] inter peccata, quæ homines a ſacris ordinibus excludunt, primo loco nominat homicidium. Crimen fornicationis & adulterii eamdem ob rationem a ſic dictis *canonibus apoſtolicis* [d], conciliis *Neo-cæſareenſi* [e], *Niceno* [f], *Illiberitano* [g], aliisque nonnullis notatum eſt. Quid? quod

(c) Concil. Tolet. I. can. II. (tom. II. p. 1223.) Pœnitentem dicimus, qui poſt baptiſmum, aut pro *homicidio*, aut pro diuerſis criminibus, grauiſſimisque peccatis publicam pœnitentiam gereos, ſub cilicio (al. concilio) diuino fuerit reconciliatus altario.

(d) Canon. apoſtol. c. LXI. Εἴ τις κατηγορία γένηται κατὰ πιστοῦ πορνείας, ἢ μοιχείας, ἢ ἄλλης τινὸς ἀπηγορευμένης πράξεως, καὶ ἐλεγχθείη, εἰς κλῆρον μὴ ἀγέσθω. Si aduerſus fidelem aliqua accuſatio intendatur, vt *fornicationis*, vel *adulterii*, vel alicuius alius prohibitæ actionis, & conuictus fuerit, *ad clerum ne prouehatur.*

(e) Concil. Neocæſ. c. IX. (tom. I. p. 1481.) Πρεσβύτερος, ἐὰν προημαρτηκὼς σώματι προαχθῇ, καὶ ὁμολογήσῃ, ὅτι ἥμαρτε πρὸ τῆς χειροτονίας, μὴ προσφερέτω, μένων ἐν τοῖς λοιποῖς, διὰ τὴν ἄλλην σπουδήν. κ. τ. λ. Si presbyter, qui *corpore* prius *peccauerat*, promotus fuerit & ſi ante ordinationem peccaſſe confeſſus fuerit, ne offerat, manens in aliis, propter aliud eius bonæ vitæ ſtudium. c. X. Ὁμοίως ὁ διάκονος, ἐὰν ἐν τῷ αὐτῷ ἁμαρτήματι περιπέσῃ, τὴν τοῦ ὑπηρέτου τάξιν ἐχέτω. Similiter & diaconus, ſi in idem peccatum inciderit, miniſtri ordinem habeat.

(f) Concil. Nicæn. c. II. (tom. II p. 29.) Εἰ προϊόντος τοῦ χρόνου ψυχικόν τι ἁμάρτημα εὑρεθῇ περὶ τὸ πρόσωπον, καὶ ἐλέγχοιτο ὑπὸ δύο ἢ τριῶν μαρτύρων, πεπαύσθω ὁ τοιοῦτος τοῦ κλήρου, ſi procedente tempore, *animale* aliquod *peccatum* circa perſonam inuentum fuerit, & a duabus vel tribus perſonis conuincatur, *ceſſet qui talis eſt a clero.*

(g) Conc. Eliber. c. XXX. (tom. I. p. 974.) *Subdiaconos eos ordinari non debere, qui in adoleſcentia ſua fuerint mœchati;* eo quod poſtmodum, per ſubrepti-

con-

concilium *Neo-Cæſarenſe* paullo vlterius progreditur & decernit [*b*]: *Si alicuius vxor, quum eſſet laicus, adulterata fuiſſe conuicta fuerit, is non poteſt ad miniſterium accedere: ſin autem etiam poſt ordinationem adulterata fuerit, debet eam dimittere: quod ſi cohabitet, non poteſt ſibi commiſſum miniſterium exſequi.* De lapſus & ſacrificationis crimine tempore perſequutionis admiſſo ORIGENES [*i*] tradit, moris ætate ſua fuiſſe in eccleſia, vt, qui ei obnoxii eſſent, ab omnibus dignitatibus & magiſtratibus eccleſiaſticis excluderentur. Et ATHANASIVS [*k*] idem adfirmat, *Id ipſum,* inquiens, *heic & vbique placuit, nimirum vt iis, qui lapſi ſunt, ſi impietatis fuerint præfecti, venia concedatur, ſi reſipiſcant, nec detur tamen locus in clero.* Si qui vero

onem, ad altiorem gradum promoueantur: vel ſi qui ſunt in præteritum ordinati, amoueantur.

(*b*) Conc Neo Cæſ. c. VIII. Γυνή τινος μοιχευθεῖσα λαϊκοῦ ὄντος, ἐὰν ἐλεγχθῇ φανερῶς, ὁ τοιοῦτος εἰς ὑπηρεσίαν ἐλθεῖν ὀ δύναται. Ἐὰν δὲ καὶ μετὰ τὴν χειροτονίαν μοιχευθῇ, ὀφείλει ἀπολῦσαι αὐτήν, ἐὰν δὲ συζῇ, ὀ δύναται ἔχεσθαι τῆς ἐγχειρισθείσης αὐτῷ ὑπηρεσίας.

(*i*) Origin. contr. Celſ. lib. III. p. 142. 143. Οἵα δ' ἐστὶν αὐτοῖς ἀγωγὴ καὶ περὶ ἁμαρτανόντων, καὶ μάλιστα τῶν ἀκολασανόντων, οὓς ἀπελαύνουσι τοῦ κοινοῦ οἱ κατὰ τὸν Κέλσον παραπλήσιοι τοῖς ἐν ταῖς ἀγοραῖς τὰ ἐπιῤῥητότατα ἐπιδεικνυμένοις; καὶ τὸ μὲν τῶν Πυθαγορείων σεμνὸν διδασκαλεῖον κενοτάφια τῶν ἀποστάντων τῆς σφῶν φιλοσοφίας κατεσκεύαζε, λογιζόμενον νεκροὺς αὐτοὺς γεγονέναι· οὗτοι δὲ ὡς ἀπολωλότας καὶ τεθνηκότας τῷ Θεῷ τοὺς ὑπ' ἀσελγείας ἤ τινος ἀτόπου νενικημένους, ὡς νεκροὺς πενθοῦσι· καὶ ὡς ἐκ νεκρῶν ἀναστάντας, ἐὰν ἀξιόλογον ἐνδείξωνται μεταβολήν, χρόνῳ πλείονι τῶν κατ' ἀρχὰς εἰσαγομένων ὕστερόν ποτε προσίενται· εἰς οὐδεμίαν ἀρχὴν καὶ προστασίαν τῆς λεγομένης ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ καταλέγοντες τοὺς φθάσαντας, μετὰ τὸ προσεληλυθέναι τῷ λόγῳ, ἐπταικέναι. Iam erga peccantes quam ſeuera eſt diſciplina, præcipue contaminatos libidine, quos e ſua communione reiiciunt noſtri, quantumuis Celſus eos nugacibus circulatoribus ſimiles faciat? Et Pythagoreorum quidem reuerenda ſchola ponebat cenotophia diſciplinæ ſuæ deſertoribus, nimirum, quod haberet eos pro mortuis: hi vero vt perditos Deoque mortuos lugent eos, qui libidine alioue ſimili malo victi fuerint: ac rurſum reſipiſcentes, haud ſecus quam rediuiuos recipiunt tandem, poſt longiorem melioris mentis approbationem, quamquam primum ad religionem diſcendam admitterentur, ea tamen conditione, vt, *quoniam lapſi ſunt, excluduntur in poſterum ab omnibus dignitatibus & magiſtratibus eccleſiaſticis.*

(*k*) Athan. ep. ad Rufinian. tom. II. p. 41. edit. Par. MDCXXVII. (tom. I. p. 963. edit. Par. MDCXCVIII.) Ἤρεσεν ὅπερ ὧδε καὶ πανταχοῦ, ὥστε τοῖς μὲν καταπεπτωκόσι καὶ προεσταμένοις τῆς ἀσεβείας, συγγινώσκειν μὲν μετανοοῦσι, μὴ διδόναι δὲ αὐτοῖς τόπον κλήρου.

per

per ignorantiam ordinati eſſent, ſimulatque cognoſcerentur, ſecundum canonem quemdam magni illius concilii *Nicæni* [l] remoueri debebant. Quæ regula non noua, ſed antiqua totius eccleſiæ catholicæ regula erat. CYPRIANVS [m] enim *Romæ* & in *Africa* & ab omnibus omnino epiſcopis in toto mundo conſtitutis decretum eſſe, dicit, *eiusmodi homines ad pænitentiam quidem agendam poſſe admitti, ab ordinatione autem cleri atque ſacerdotali honore prohiberi.* Quam ob cauſſam ipſi etiam *Ariani*, quibus alioquin ſecundum regulas agere non adeo placebat, nonnumquam ordinationem alicui denegare conſultum duxerunt; quemadmodum ATHANASIVS [n] & SOCRATES [o] *Aſterio* ſophiſtæ eos feciſſe perhibent, quem ad clerum admittere non voluerint, eo quod perſequutionis tempore ſacrificaſſet. Enim vero in huius regulæ obſeruatione non perſtiterunt. Nam ſi PHILOSTORGIVS [p] vera narrat, præcipui ſectæ *Arianæ* epiſcopi, *Euſebius Nicomedienſis*, *Maris Chalcedonenſis*, *Theognis Nicænus*, *Leontius Antiochenus*, *Antonius Tarſenſis*, *Menophantus Epheſinus*, *Numenius*, *Eudoxius*, *Alexander &*

(l) Concil. Nic. c. X. (tom. II. conc. p. 33.) "Ὅσοι προεχειρίσθησαν τῶν παραπεπτωκότων κατὰ ἄγνοιαν, ἢ καὶ προειδότων τῶν προχειρισαμένων, τοῦτο οὐ προκρίνει τῷ κανόνι τῷ ἐκκλησιαστικῷ· γνωσθέντες γὰρ καθαιροῦνται. Quicumque ex iis, qui lapſi ſunt vel per ignorantiam, vel ſcientibus iis, qui promouerunt, ordinati ſunt, hoc eccleſiaſtico canoni non præiudicat; *Ii enim cogniti deponuntur.*

(m) Cyprian. ep. LXVIII. al. LXVII. p. 174. edit. Par. MDCXLVIII. (p. 114. edit. Par. MDCLXVI.)

(n) Athan. de ſynod. Arim. & Seleuc. tom. I. p. 887. edit. Par. MDCXXVII. (tom. I. p. 731. E. edit. MDCXCVIII.) Ἀστέριος δέ τις ἀπὸ Καππαδοκίας, πολυκέφαλος σοφιστής, εἷς ὢν τῶν περὶ Εὐσέβιον, ἐπειδὴ θύσας ἐν τῷ προτέρῳ διωγμῷ, τῷ κατὰ τὸν πάππον Κωνσταντίου, οὐκ ἠδύνατο παρὰ αὐτῶν εἰς κλῆρον προαχθῆναι κ. τ. λ. Quidam Aſterius ex Cappadocia, multiceps Sophiſta, vnus ex Euſebianis, cum in priore perſecutione ſub Conſtantii auo diis ſacrificaſſet, nec poſſet ab illis in clerum cooptari, *cætera.*

(o) Socrat. lib. I. c. XXXVI. Συνῆν δὲ ὁ Ἀστέριος συνεχῶς καὶ τοῖς ἐπισκόποις, τοῖς μάλιστα τὴν Ἀρειανῶν δόξαν μὴ ἀθετοῦσι· καὶ δὴ καὶ εἰς τὰς συνόδους ἀπήντα, ὑποδῦναι μιᾶς πόλεως ἐπισκοπὴν προθυμούμενος· ἀλλ' ἱερωσύνης μὲν ἠτύχησε, διὰ τὸ ἐπιτεθυκέναι κατὰ τὸν διωγμόν. Verſabatur autem adſidue idem Aſterius cum epiſcopis, ac præcipue cum illis, qui opinionem Arii minime reiiciebant. Quin etiam ad ſynodos frequens ventitabat, ad epiſcopatum cuiuspiam ciuitatis ſtudens arrepere. Verum ille ſacerdotium quidem minime eſt adſequutus, eo quod perſecutionis tempore ſacrificaſſet.

(p) Philoſtorg. lib. II. c. XIV.

Aſterius

Aſterius Cappa lox perſequutionis *Diocletianæ* tempore omnes diis gentilium ſacrificarunt. Sed vero fatendum tunc eſt, quosdam ex hiſce epiſcopis in eccleſia conſecratos fuiſſe ante, quam hæreſis *Ariana* apparere cœpiſſet: vnde concludi oportet, vel epiſcopis, qui eos ordinarunt, de eorum lapſu non innotuiſſe, vel eccleſiam nonnumquam in hoc etiam caſu ab ordinaria regula diſcedendi vſam eſſe libertate. BARONIVS [q] & alii quidam EVSEBIVM hiſtoricum incuſant, quod perſequutionis tempore ſacrificauerit: PETAVIVS [r], HVETIVS [s] & ANTONIVS PAGIVS [t] eamdem labeculam *Origeni* ex EPIPHANIO, primo huius hiſtoriæ narratore, adſpergunt: VALESIO interim [u] & DVPINIO [w] *Origenis* famam ab

(q) Baron. ad an. CCCXXXV. n. VIII. Potamon inuectus eſt voce magna contra Euſebium & dixit: Tu ſedes Euſebi, & Athanaſius innocens ſtans a te iudicatur? quis tulerit talia! Dic mihi tu: Nonne mecum fuiſti in carcere tempore perſecutionis? Et ego quidem oculum amiſi pro veritate; tu vero nihil mutilatum in corpore habere videris, neque teſtimonium propter confeſſionem tribuiſti, ſed ſteiſti viuens, nulla parte detruncata. Quomodo diſceſſiſti e carcere? *niſi quod promiſiſti* iis, qui neceſſitatem nobis perſecutionis intulerunt, *id quod nefarium eſt, te facturum eſſe, aut ſane feciſti!*

(r) Petau. animaduerſ. in Epiphan hæreſ. LXIV. n. II. p. 159. Veriſimile eſt, Origenem, cum in Decii perſecutione adfecta iam ætate *lapſus eſſet*, in Palæſtinam receſſiſſe ac Tyri mortuum eſſe.

(s) Huet. Origenian. lib. I. c. IV. p. 21. 22. 23.

(t) Pagi critic. in Baron. A. CCLI. n. VI. Negat Baronius, Origenem in hac Decii perſecutione lapſum, eiusque ſententiam Valeſius in notis Euſebianis ſequutus eſt. Præferenda tamen ſententia Petauii in animaduerſionibus ad Epiphanium hæreſ. LXIV. n. II. & ad librum eiusdem de ponderibus & menſuris c. XVIII. atque Huetii lib. I. Origenianorum c. IV. ſancto Epiphanio id adſerenti fidem adhibendam cenſentium. Hæc Epiphanii verba: *ob eximiam ſanctitatem & eruditionem ſummam in inuidiam eſt adductus* cætera. Quæ verba licet ab aliquo Origeniani nominis hoſte in Epiphanii textum intruſa dicat Baronius, tamen vel ipſa ſtili ſimilitudo, vt inquit Petauius, ſatis Epiphanio adiudicat. Facti illius etiam meminerunt Nemeſius cap. XX. Leontius Byzantius, & Iuſtinianus imperator aduerſus Origenis errores, qui a ſynodo quinta probatus eſt. Et profecto incredibile videtur, hunc imperatorem in encyclica epiſtola ad vniuerſos epiſcopos deſtinata, quæ in concilii quinti acta refertur, vel qui nomine eius eamdem ſcripſit, mendacium re nulla poſtulante confictum, patribus in os obieciſſe viris non illiteratis, & rei inauditæ nouitatem procul dubio miraturis eiusque falſitatem facile perſpecturis.

(u) Valeſ. not. in Euſeb. lib. VI. c. XXXIX. De Æthiope aduerſus Originem ſubornato & de abrogata fide nihil heic dicit Euſebius: ſed & Baronius cuncta hæc fabuloſa eſſe merito cenſuit. Nemeſius tamen in libro de natura hominis c. XXX. narrationem illam Epiphanii confirmat.

(w) Du Pin bibliotheque tom. I. p. 444. edit. anglic. Lond. MDCXCII. fol. (Tom. I.

hac tetra macula vindicare conantibus. Eamdem operam *Euſebio* HANCKIVS [x] & CAVEVS [y] commodarunt. Nihil in his controuerſiis definiam, ſed obſeruabo ſolum, quod ſi accuſationes contra hoſce duos viros factæ iuſtæ fuerunt, conſequatur neceſſe ſit, vt homines lapſi potuerint ordinari, aut certe in clericatu manere, de gradu ſuo minime deturbati, vbi eccleſia ordinariam legem migrare conſultum duxiſſet; quæ probabiliter non ita rigida fuit, quin admitteret exceptionem aliquam, ſi idoneæ cauſſæ & caſus extraordinarii ipſam requirere viderentur.

---

p. 225. edit. latin. Colon. MDCXCII. 4to.) Ab Epiphanio accuſatur, quod ad altaria acceſſerit, ſimularitque tus diis offerre, quæ Epiphanius de Origene narrat, ſunt falſa, fictaque a quodam Origenis inimico, a quo Epiphanius, vir facis creculus, deceptus eſt. Ad oſtendendum hanc hiſtoriam eſſe commentitiam, ſufficit obſeruaſſe Origenis inimicos infenſiſſimos, vti Theophilum, Hieronymum, Iuſtinianum &c. qui nihil eorum prætericrunt, quibus eius fama minueretur, nihil de ea dixiſſe; eiusque defenſores Euſebium & Pamphilum tantum abeſt vt eum ab hac culpa exemerint, vt contra illius firmitatem ac conſtantiam deprædicauerint. Fateor, Epiphanium non dicere ſicut Nicephorum, id ſub Decii perſecutione eueniſſe; at quibusuis temporibus adſignes, pariter ruit iis, quæ a nobis obſeruata ſunt. Immo minus veriſimiliter ad perſecutionis Maximini tempora refertur; quis enim crediderit Origenem, poſt tam ineptam culpam, ita fuiſſe a Palæſtinæ epiſcopis laudatum?

(x) Hanckius de ſcriptor. Byzantin. par. I. c. I. n. CLVIII. Crimen illud, quod ab inimicis Euſebio per altercationes obiectum quidem, cuius autem conuictus non fuit, in dubium merito venit. Quin, cum credibile non ſit, Euſebio ſi gentilium diis ſacrificaſſet, per iſtius rei conſcios Cæſarienſem epiſcopatum poſtea vel collatum vel permiſſum fuiſſe; potius vero ſimile, quoniam Euſebius ex carcere ſaluus emiſſus erat, alios ea gratia non dimiſſos, ſuſpicionis materiam conſequutos, illum non ſine culpa, vel ſacrificantis, vel ſacrificaturi, cuſtodia digreſſum: cum tamen ex eo potuerit alio modo liberari.

(y) Caue hiſtor. litter. vol. I. p. 118. edit. Londin. (p. 112. edit. Genev. MDCCX. fol.) Poſtea nata aduerſariis eius calumniandi materia, ipſum nempe carceri incluſum idolis immolaſſe. Obiecerunt id ei anno CCCXXXV. ſynodo Tyriæ inter alios præſidenti confeſſores Ægyptii & in his præcipue Potamo epiſcopus Heracleenſis. Verum ſi accuſaſſe ſufficiat, quis erit innocens? odio & liuore ducti tela in illum vndique arripiebant: neque vllum hac in re teſtem proferunt, præter leuem quemdam tumuſculum, ſeu rumoris potius ſuſpicionem, quod nec ipſe diffitetur Potamo, nulla alia ex cauſſa ortum, quam quod Euſebius ex carcere ſaluus & illæſus euaſerat. Quid? quod ſi immolaſſet, ex rigida iſtius temporis diſciplina, omni clericali gradu excidiſſet, certe ad ſuperiorem ordinem neutiquam promouendus.

§. VIII.

§. VIII.

Nullum fœneratorem vel hominem ſeditioſum.

Aliud flagitium, quod homines hiſce temporibus a clericali excludebat honore, erat ſeditio ſiue rebellio. Qui enim in rerum nouarum ſtudio conuictus erat, cum numquam ordinari licebat. Hoc ex concilio *Carthaginenſi* quarto [z], homines ſeditioſos & vſurarios coniungente & vtriſque ordinationem abiudicante, videre eſt. Quod ad crimen vſuræ attinet, eius naturam hoc loco non explanabo, id quod commodiore loco [zz] fiet, ſed animaduertam tantum, quod hoc crimen eo ſenſu, quo veteres illud damnauere, tam odioſum fuerit tamque grauem apud omnes habuerit offenſionem, vt obnoxium ſibi hominem honore ac priuilegio ordinationis priuarit. Vnde GENNADIVS de praxi loquens eccleſiæ *latinæ* & de proprietatibus, in hominibus ordinandis requiſitis, dicit, non debere eſſe tales, qui vſuras accepiſſe conuincantur [a]. In eccleſia *græca*, certe in *Cappadocia*, hæc regula non in vniuerſum tam ſtricte obſeruata videtur: Canones enim BASILII [b] tales homines non abſolute a miniſterio eccleſiaſtico arcent, *qui vſuras accipit*, inquientes, *ſi iniuſtum lucrum in pauperes conſumere voluerit & ab auaritiæ morbo deinceps liberari: ad ſacerdotium admitti poteſt.*

§. IX.

Neque eum, qui ſimetipſi aliquod corporis ſui membrum voluntarie prætruncaſſet.

Aliud crimen, quod quem a priuilegio ordinationis repellebat, erat proprii corporis deformatio vel laceratio. Equidem ſi quis fortaſſis eunuchus natus eſſet, nulla lex eius ordinationem prohibebat: EVSEBIVS [c] enim *Dorotheum* presbyterum

(z) Conc. Carth. IV. c. LXVII. (tom. II. p. 1205.) *Seditionarios numquam ordinandos clericos, ſicut nec vſurarios*, nec iniuriarum ſuarum vltores.

(zz) Infra lib. VI. c. II. §. VI.

(a) Gennad. de eccleſ. dogmat. CLXXII. (ap. Aug. tom. III. p. 146.) Neque illum, qui vſuras accepiſſe conuincitur.

(b) Baſil. can. XIV. ap. Beuereg. pandect. tom. II. p. 71. (vel tom. II. concil. p. 1729.) Ὁ τόκους λαμβάνων, ἐὰν καταδέξηται τὸ ἄδικον κέρδος εἰς πτωχοὺς ἀναλῶσαι, καὶ τοῦ λοιποῦ, τοῦ νοσήματος τῆς φιλοχρηματίας ἀπαλλαγῆναι· δεκτός ἐστιν εἰς ἱερωσύνην.

(c) Euſeb. lib. VII. c. XXXII. (p. 323. edit. Valeſ.) Τὴν φύσιν εὐνοῦχος, οὕτω πεφυκὼς ἐξ αὐτῆς γενέσεως.

Antiochenum ab ipſo matris vtero eunuchum fuiſſe dicit; & SOCRATES [*d*] ac SOZOMENVS, *Tigrim* presbyterum *Conſtantinopolitanum* a barbaro quodam domino caſtratum, perhibent. Vel ſi quis a perſecutorum crudelitate membro aliquo orbatus eſſet; vti multis confeſſoribus ſub perſequutione *Deciana* dexter oculus effoſſus & femur ſiniſtrum infirmatum fuerat; hoc in caſu nulla lex eorum ordinationem prohibebat, niſi muneri miniſtrorum obeundo prorſus impares eſſent, cæci videlicet vel ſurdi vel muti redditi. *Canones* enim ſic dicti *apoſtolici* [*e*] decernunt: *Si quis vel oculo orbatus, vel femore oblæſus epiſcopatu autem dignus ſit, fiat. Non enim corporis damnum eum polluit, ſed animæ inquinatio. Qui autem eſt ſurdus & cæcus, ne ſit epiſcopus: non vt pollutus, ſed ne eccleſiaſtica impediantur.* Concilium *Nicænum* tertiam ſubiungit conditionem, qua hominem membro corporis truncatum ordinari licitum erat, ſi videlicet in periculoſiore quodam morbo medici regulam iſtam:

— *Immedicabile vulnus*
Enſe recidendum eſt, ne pars ſincera trahatur,

ſequendam eſſe duxiſſent. Iſtiusmodi omnes excepti erant, nec ad eos canonum ſpectabat prohibitio. Crimen autem erat, ſi quis, quum eſſet ſanus, ſe ipſum exſecuiſſet, vt canon *Nicænus* [*f*].

(*d*) Socrat. lib. VI. c. XV. ἐκέλευσε δὲ παρεῖναι ἅμα αὐτῷ Σεραπίωνα, καὶ Τίγριν εὐνοῦχον πρεσβύτερον, καὶ Παῦλον ἀναγνώστην. Simul Serapionem diaconum & *Tigrim eunuchum presbyterum*, & Paulum lectorem adeſſe iubet.
Sozomen. lib. VIII. c. XXIV. Ἐν τῷ τότε καιρῷ καὶ Τίγριος πρεσβύτερος τῆς ἐσθῆτος γυμνωθεὶς, καὶ κατὰ νώτου μαστιγωθεὶς, πόδας καὶ χεῖρας δεδεμένος διαταθεὶς, διελύθη τὰ ἄρθρα· ἐγένετο δὲ οὗτος βάρβαρος τὸ γένος, οὐκ ἐκ γενετῆς εὐνοῦχος· ἐν οἰκίᾳ δέ τινος τῶν ἐν δυνάμει τὰ πρῶτα δουλεύσας, καὶ ἐπαινεθεὶς παρὰ τοῦ κεκτημένου, μετέσχεν ἐλευθερίας. Tunc etiam *Tigrius presbyter* veſtimentis exutus & tergo flagris cæſus, victisque pedibus ac manibus in equuleo extenſus, membris diſſolutus eſt. Erat hic barbarus natione, *eunuchus* quidem ſed *non ab origine.* Qui cum in domo cuiusdam potentis ſeruus fuiſſet, domino ſuo probatus, libertatem meruerat.

(*e*) Can. apoſt. c. LXXVI. LXXVII. Εἴ τις ἀνάπηρος ἢ τὸν ὀφθαλμὸν, ἢ τὸ σκέλος πεπληγμένος, ἄξιος δέ ἐστιν, ἐπίσκοπος γινέσθω· οὐ γὰρ λώβη σώματος αὐτὸν μιαίνει, ἀλλὰ ψυχῆς μολυσμός. Κωφὸς δὲ ὢν καὶ τυφλὸς, μὴ γινέσθω ἐπίσκοπος· οὐχ ὡς βεβλαμμένος, ἀλλ' ἵνα μὴ τὰ ἐκκλησιαστικὰ παρεμποδίζοιτο.

(*f*) Concil. Nicæn. c. I. Εἴ τις ἐν νόσῳ ὑπὸ ἰατρῶν ἐχειρουργήθη, ἢ ὑπὸ βαρβάρων ἐξε-

id.

id reddit; neque eum in clerum cooptari conueniebat: vel ſi iam ordinatus illud facinus admiſiſſet, honore clericali priuandus erat. *Canones apoſtolici* [g] hanc huius rei dant rationem, quod ſit ſui homicida & opificii Dei hoſtis. Neque vllam habebat excuſationem, ſi quis ex quodam pietatis vel vitandæ fornicationis obtentu ſemetipſum exſecuiſſet. Iſti enim ſtatutæ canonibus pœnæ non minus quam alii vlli obnoxii erant; id quod a GENNADIO [h] & a concilio [i] *Arelatenſi* obſeruatum eſt, & prima quidem hunc canonem faciendi cauſſa erat, vt falſæ iſti pietatis opinioni anteuerterent, quæ ORIGENIS [k] quon-

τμήθη, οὗτος μενέτω ἐν τῷ κλήρῳ· εἰ δέ τις ὑγιαίνων ἑαυτὸν ἐξέτεμε, τοῦτον καὶ ἐν τῷ κλήρῳ ἐξεταζόμενον πεπαῦσθαι προσήκει· καὶ ἐκ τοῦ δεῦρο μηδένα τῶν τοιούτων χρῆναι προάγεσθαι· ὥσπερ δὲ τοῦτο πρόδηλον, ὅτι περὶ τῶν ἐπιτηδευόντων τὸ πρᾶγμα, καὶ τολμώντων ἑαυτοὺς ἐκτέμνειν, εἴρηται· οὕτως εἴ τινες ὑπὸ βαρβάρων ἢ δεσποτῶν εὐνουχίσθησαν, εὑρίσκοιντο δὲ ἄλλως ἄξιοι, τοὺς τοιούτους εἰς κλῆρον προσίεται ὁ κανών. Si quis a medicis in morbo excitus, vel a barbaris exſectus eſt, is in clero maneat. *Si quis* autem, *quum eſſet ſanus, ſe ipſum exſecuit, eum etiam in clero examinatum ceſſare conuenit*, & deinceps nullum talem oportet promoueri. Quemadmodum autem hoc manifeſtum eſt, quod de iis, qui de induſtria hoc agant, & ſe ipſos audent excidere, dictum eſt: ita ſi aliqui a barbaris vel dominis caſtrati ſint, inueniantur autem & ii alioqui digni, tales in clerum admittit canon.

(g) Can. apoſt. c. XXI. ὁ ἀκρωτηριάσας ἑαυτὸν, μὴ γινέσθω κληρικός· αὐτοφονευτὴς γάρ ἐστιν ἑαυτοῦ καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ δημιουργίας ἐχθρός. Qui ſe ipſum mutilauit, ne ſit clericus: *eſt ſui homicida* & *Dei opificii hoſtis.*

(h) Gennad. de eccleſ. dogm. c. LXXII. Neque eum (ordinandum) qui ſemetipſum quolibet corporis ſui membro indignatione aliqua vel iuſto iniuſtoue timore ſuperatus truncauerit.

(i) Conc. Arelat II. c. VII. (tom. IV. p. 1101.) Hos, qui ſe carnali vitio repugnare neſcientes abſcindunt, ad clerum peruenire non poſſe.

(k) Euſeb. lib. VI. c. VIII. Ἐν τούτῳ δὲ τῆς κατηχήσεως ἐπὶ τῆς Ἀλεξανδρείας τοὔργον ἐπιτελοῦντι τῷ Ὠριγένει πρᾶγμά τι διαπέπρακται, φρενὸς μὲν ἀτελοῦς καὶ νεανικῆς, πίστεώς γε μὴν ὁμοῦ καὶ σωφροσύνης μέγιστον δεῖγμα περιέχον· τὸ γὰρ εἰσὶν εὐνοῦχοι οἵτινες εὐνούχισαν ἑαυτοὺς διὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ἁπλούστερον καὶ νεανικώτερον ἐκλαβὼν, ὁμοῦ μὲν σωτήριον φωνὴν ἀποπληροῦν οἰόμενος· ὁμοῦ δὲ καὶ διὰ τὸ νέον τὴν ἡλικίαν ὄντα, μὴ ἀνδράσι μόνον καὶ γυναιξὶ δὲ τὰ θεῖα προσομιλεῖν· ὡς ἂν πᾶσαν τὴν παρὰ τοῖς ἀπίστοις αἰσχρᾶς διαβολῆς ὑπόνοιαν ἀποκλείσειε, τὴν σωτήριον φωνὴν ἔργοις ἐπιτελέσαι ὡρμήθη. Origenes dum catechumenis apud Alexandriam inſtituendis vacaret, facinus adgreditur, quod minus perfecti ſenſus & iuuenilis cuiusdam audaciæ poſſit videri: fidei tamen & continentiæ maximum in ſe ſpecimen continet. Nam cum verba illa, *ſunt quidam eunuchi, qui ſe ipſos caſtrauerunt propter regnum cælorum*: ſimplicius ac iuuenilius accepiſſet, partim vt ſer-

dam occupauerat animum, qui hæc ſeruatoris verba, *ſunt eunuchi, qui ſe ipſos caſtrarunt propter regnum cælorum*, erroneo quodam ſenſu accepta ſecundum litteram in ſemetipſo impleuerat. Et *Valeſii* hæretici paullo longius progrediebantur, hoc modo hominem Deo ſeruire oportere exiſtimantes; eamque ob cauſſam tum ſemetipſos, tum omnes ad partes ipſorum tranſeuntes caſtrabant, quemadmodum AVGVSTINVS [*l*] auctor nobis eſt. Ad corrigendas impediendasque has erroneas opiniones & conſuetudines eccleſia hanc regulam primum dedit; quæ adeo ſtricte obſeruata fuit, vt vix duo exempla in contrarium ſæculis ſubſequutis deprehendas. *Leontius* ſe ipſum exſecuerat, ſuſpicionem ex conſuetudine cum *Euſtolio* virgine vitaturus; ſed propter id facinus presbyteri officium ei abrogatum, & concilio *Nicæno* occaſio hinc data eſt, antiquum canonem contra iſtas praxes renouandi; ita, vt quum poſtea *Ariani* epiſcopum *Antiochiæ* cum ordinaſſent, catholici, quemadmodum narrant hiſtorici [*m*], in

ſeruatoris noſtri verbum adimpleret, partim vt omnem obſceni rumoris & calumniæ occaſionem infidelibus adimeret, eo quod ipſa ætate iuuenis non ſolum viris ſed & fœminis diuinæ fidei præcepta tradebat, dictum ſeruatoris reipſa exſequi adortus eſt.

Epiphan. hæreſ. LXIV. n. III φασὶ δὲ καὶ τοῦτον τὸν Ὠριγένην ἐπινενοηκέναι ἑαυτῷ κατὰ τὸ σωμάτιον· οἱ μὲν λέγουσι νεῦρον ἀποτετμηκέναι διὰ τὸ μὴ ἡδονῇ ἐνοχλεῖσθαι, μηδὲ ἐν ταῖς κινήσεσι ταῖς σωματικαῖς φλέγεσθαί τε καὶ πυρβολεῖσθαι· ἄλλοι δὲ οὔ φασιν, ἀλλὰ ἐπινενοηκέναι τι φάρμακον ἐπιθεῖναι τοῖς μορίοις, καὶ ἀποξηρᾶναι. Eumdem illum Origenem narrant quiddam in corpuſculum excogitaſſe ſuum; ſiue neruum ſibi, vt quidam exiſtimant, inciderit, quo ſe illecebrarum moleſtia liberaret, neque turpibus corporis motibus velut incendio quodam æſtuaret. Siue, quod alii malunt, medicamento aliquo partibus illis impoſito reſiccarit.

(*l*) Auguſt de hæreſ. c. XXXVII. Valeſii & ſe ipſos caſtrant, & hoſpites ſuos, hoc modo exiſtimantes Deo ſe debere ſeruire.

(*m*) Socrat. lib. II. c. XXVI. - - Λεόντιος ὁ τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ ἐκκλησίας τότε προεστὼς ὅστις ἡνίκα πρεσβύτερος ἦν, ἀφῃρέθη τῆς ἀξίας, ὅτι γυναικὶ συνδιημερεύων Εὐστολίῳ ὄνομα, καὶ τὴν εἰς αὐτὴν αἰσχρὰν ὑπόνοιαν ἐπικρύψαι σπουδάσας, τῶν γεννητικῶν ἐξέτεμεν ἑαυτὸν, καὶ τοῦ λοιποῦ παῤῥησιαστέρον τῇ γυναικὶ συνδιῆγεν, ὡς μὴ ἔχων δι᾽ ἃ εἰς αὐτὴν διεβάλλετο· γνώμῃ δὲ καὶ σπουδῇ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίου τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ ἐκκλησίας προεβλήθη ἐπίσκοπος μετὰ Στέφανον, ὃς Πλάκιτον διεδέξατο πρότερον. - - Leontius, qui Antiochenæ eccleſiæ tunc temporis præſidebat. Qui quum eſſet presbyter, eo dignitatis gradu deiectus fuerat, propterea quod cum muliere quadam, Euſtolio nomine, perpetuo degens, vt omnem turpis cum illa conſuetudinis ſuſpicionem adimeret, genitalia ſibi membra præciderat: atque exinde liberius cum ea verſabatur, vtque iam carens illis propter quæ antea in ſuſpicionem criminis vocabatur. Poſtea tamen ſententia ac ſtudio imperatoris

ordinationem eius tamquam minus canonicam generatim declamitauerint. Vnicum exemplum, quod ab hac regula exemtum videtur, habemus apud BARONIVM in *Timotheo* epiſcopo *Alexandrino*, *Ammonem* monachum *Aegyptium* ordinante, quippe qui, vt ordinationem effugeret, ipſe ſibi auriculam dextram præciderat, hoc modo ſe ipſum inhabilem redditurus; quem vero, BARONIO [n] adfirmante, nihilominus *Timotheus* epiſcopum ordinauit, factum illud his verbis defendens: *A iudæis lex iſta ſeruatur. Ego, ſi dederitis mihi aliquem etiam naribus truncum, ſed moribus probum, non cum dubitabo epiſcopum facere.* Sed datur ratio quædam de huius narrationis veritate dubitandi; nam non tantum PALLADIVS, quem citat BARONIVS, ſed SOCRATES [o] etiam & SOZOMENVS hanc hiſtoriam commemorantes, potius ſignificare videntur, quod non fuerit ordinatus. Sed quidquid verum eſſe ſtatuamus, ſingulare hoc fuit exemplum, & vix aliud ſimile in vniuerſa hiſtoria eccleſiaſtica obuium. Quod oſtendit, quam caute in huius regulæ obſeruatione verſati fuerint veteres, ne qua ignominia vel offendiculi culpa in eccleſiam redundaret.

§. X.

Tantummodo de criminibus poſt baptiſmum commiſſis reſpondere debebant, qui ad ordinationem admittendi erant.

Verum in his omnibus & ſimilibus caſibus hoc inprimis notandum eſt, quod crimina, quæ quem recipiendo ordini eccleſiaſtico inhabilem fecerint, generatim ea tantum fuiſſe intelligenda ſint, quæ poſt baptismum fuerint commiſſa. Omnia enim crimina ante baptismum deſignata, lauacro baptiſmi ita

Conſtantii, ad Antiochenſis eccleſiæ epiſcopatum promotus fuerat poſt obitum Stephani, qui Flaccillo ſucceſſerat. Theodoret. lib. II. c. XXIV. Ἐν Ἀντιοχείᾳ μετὰ Στέφανον, ὃς Φλάκιλλον διαδεξάμενος τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐξηλάθη συλλόγων, Λεόντιος τὴν προεδρίαν ἐδέξατο, παρὰ τοὺς ἐν Νικαίᾳ γραφέντας ὅρους ταύτην λαβών· ἐκτομίας γὰρ ἦν, αὐτουργὸς γενόμενος τῆς τόλμης. Antiochiæ poſt Stephanum Flaccilli ſucceſſorem, qui eccleſia eiectus fuerat, Leontius epiſcopatum obtinuit, *contra Nicænos canones* eum honorem ſortitus. *Erat enim eunuchus, ſuaque manu ſe ipſum abſciderat.*

(n) Baron. ann. CCCLXXXV. n. XXX p. 523.

(o) Socrat. lib. IV. c. XXIII. Sozom. lib. I. c. XIV. Pallad. hiſtor. Lauſiac. c. XII.

depur-

depurgata eſſe credebantur, vt vniuerſali eorum interpoſita obliuione, homo nihiloſecius ad ordinationem recipiendam idoneus eſſet. Ita vt non tantum, quæ quis gentilitatis ſuperſtitioni adhuc addictus perpetrauerat, ſed in quæ etiam, dum catechumenus eſſet, inciderat, in hoc examine, vbi in mores eorum ante ordinationem inquirebatur, condonarentur. Hoc non tantum ex iis patet, quæ cum *Auguſtino* acta ſunt, cuius vitia tempore ordinationis numquam ei exprobrata fuerunt, quia baptiſmum eius anteceſſerant; ſed etiam ex canone in concilio *Ancyrano* facto, de iis, qui in idololatriam prolapſi erant, quum eſſent ſolum catechumeni. Sic enim dicit [p] canon: *Eos qui ante baptiſmum ſacrificarunt, & poſtea baptizati ſunt, viſum eſt ad ordinem promoueri, vt qui abluti ſint.* Verum quidem eſt, vnius tantum criminis ſacrificationis, heic fieri mentionem; at ex eadem ratione hoc ad cætera crimina iſtius modi omnia extendi debet: atque hanc conſuetudinem eccleſia plerumque ſequuta eſt.

§. XI.

Excepto, ſi quid in ipſo eorum baptiſmo regulæ minus conuenienter factum eſſet. Et quod ad baptiſmum attinet clinicorum.

Verumtamen heic rurſus obſeruandum eſt, quod ſi in ipſo alicuius baptiſmo aliquid regulæ eccleſiæ contrarium factum eſſet, eiusmodi crimen ei ſemper obiectum fuerit, vt ab ordinatione prohiberetur. Ita ſæpiſſime iis accidit, qui baptiſmum tantum *clinicorum*, morbo vel alia neceſſitate vrgente, receperant, ſi baptiſmum ſuum ad tam periculoſum vſque temporis momentum ſecure diſtuliſſent, & maturius potuiſſent admitti, niſi ſua ipſorum culpa neglexiſſent. Hæc baptiſmi dilatio in magnis ſemper criminibus poſita dignaque habita fuit, in quam pœna quadam eccleſiaſtica animaduerteretur. Eamque ob cauſſam eccleſia inter alia remedia, quibus ad hanc conſuetudinem impediendam vtebatur, eos, qui iſtius criminis rei eſſent, & ſibimetipſis fatalem baptiſmi clinici neceſſitatem impoſuiſſent, puniendos eſſe ſtatuebat, denegando ipſis ordinationem. Canonem hunc in finem factum in concilio *Neo-Cæſareenſi* [q] habemus:

(p) Conc. Ancyr. c. XII. (tom. I. p. 1460.) Τὺς πρὸ τῦ βαπτίσματος τεθυκότας καὶ μετὰ ταῦτα βαπτισθέντας, ἔδοξεν εἰς τάξιν προάγεσθαι, ὡς ἀπολυσαμένους.

(q) Conc. Neo-cæſar. c. XII. (tom. I. p. 1483.) Ἐὰν νοσῶν τις φωτισθῇ, εἰς πρεσβύτερον

bemus: *Si quis ægrotans fuerit baptizatus, non poteſt in presbyterum euehi. Fides enim eius non eſt ex inſtituto ſed ex neceſſitate: niſi forte propter conſequens eius ſtudium & fidem hominumque raritatem talis poſſit admitti.* Et hanc antiquam eccleſiæ regulam fuiſſe, ex iis apparet, quæ de *Nouati* in presbyterorum ordinem euectione narrat CORNELIVS [r]: Vniuerſum clerum multosque ex populo refragatos eſſe dicit, eo quod non liceret quemquam ex iis, qui vrgenti vi morbi in lectulo, perinde ac ille, perfuſi eſſent, in clerum adſumi; & poſtulaſſe ab iis epiſcopum, vt hunc ſolum ordinari a ſe paterentur. Quod, iſtiusmodi hominum ordinationem cum communi regula & conſuetudine eccleſiæ pugnaviſſe, indicat.

§. XII.

Nec non ad baptiſmum ab hæreticis datum.

Similiter, qui ab hæreticis baptizati erant, ad clericalem promotionem ordinarie non admittebantur, quum in ſinum eccleſiæ catholicæ rediiſſent. Concilium *Illiberritanum* [s] hac de re abſolute decernit: *Ex omni hæreſi*, inquiens, *qui ad nos fidelis venerit, minime eſt ad clerum promouendus: vel ſi qui ſunt in præteritum ordinati, ſine dubio deponentur.* INNOCENTIVS papa de [t] eadem conſuetudine in eccleſia *Romana* teſtatur, cum ait: *Noſtræ lex eccleſiæ eſt, venientibus ab hæreticis, qui tamen illic baptizati ſunt, per manus impoſitionem laicam tantum tribuere communionem, nec ex his aliquem in clericatus honorem vel exiguum ſubrogare.* Fatendum tamen eſt, concilium *Nicænum* hac lege *Nouatianos* [u] exemiſſe, permit-

ἄγεσθαι ὁ δύναται· Οὐκ ἐκ προαιρέσεως γὰρ ἡ πίστις αὐτοῦ, ἀλλ' ἐξ ἀνάγκης· εἰ μὴ τύχοι διὰ τὴν μετὰ ταῦτα αὐτοῦ σπουδὴν καὶ πίστιν, ἢ διὰ σπάνιν ἀνθρώπων.

(r) Ap. Euſeb. lib. VI. c. XLIII. (p. 199. edit. Amſtelod.) ὃς διακωλυόμενος ὑπὸ παντὸς τοῦ κλήρου, ἀλλὰ καὶ λαϊκῶν πολλῶν· ἐπεὶ μὴ ἐξὸν ἦν τὸν ἐπὶ κλίνης διὰ νόσον περιχυθέντα, ὥσπερ καὶ οὗτος, εἰς κλῆρόν τινα γενέσθαι, ἠξίωσε συγχωρηθῆναι αὐτῷ τοῦτον μόνον χειροτονῆσαι.

(s) Concil. Illiberrit. can. LI. (tom. I. conc. p. 976.)

(t) Innocent. ep. XXII. n. IV. (tom. II. conc. p. 1274.)

(u) Conc. Nic. c. VIII. (tom. II. p. 32.) Περὶ τῶν ὀνομαζόντων μὲν ἑαυτοὺς καθαρούς ποτε, προσερχομένων δὲ τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ, ἔδοξε τῇ ἁγίᾳ καὶ μεγάλῃ συνόδῳ ὥστε χειροθετουμένους αὐτοὺς, μένειν οὕτως ἐν τῷ κλήρῳ. De his qui ſe Catharos, id eſt, puros, quandoque nominant, ad catholicam autem eccleſiam accedunt, ſanctæ magnæ ſynodo viſum eſt, *vt impoſitis eis manibus ſic in clero maneant.*

tendo eorum clericis, vt baptizati tamen & ordinati inter ipſos impoſitis manibus reciperentur, & ſic in clero manerent. Et patres *Africani* eamdem *Donatiſtis* gratiam indulſerunt, hoc modo eos, vt ad eccleſiæ catholicæ communionem redirent, allecturi. In concilio enim *Carthagine* ann. CCCXC VII. habito, quod codici *Africano* [w] inſertum eſt, quæſtio proponebatur, annon qui infantes parentum ſuorum errore, non ſuo iudicio & conſenſu, penes *Donatiſtas* baptizati eſſent, ſi ad eccleſiam redirent, ad ordinationis priuilegium admitti poſſent? Et in proxime ſequenti concilio [x] hæc propoſitio acceptabatur, fiebatque in eorum gratiam decretum, *debere talibus ſuſcipiendum munus clericatus non impedire nomen erroris*, cætera. Ex quibus intelligi poteſt, fuiſſe hanc talem partem diſciplinæ, quæ obſervari vel etiam negligi potuerit, prout rectores eccleſiaſtici pro

(w) Cod. can. Afric. c. XLVIII. al. XLVII. (tom. II. concil. p. 1071.) Ἤρεσεν, ἵνα ἐρωτήσωμεν τοὺς ἀδελφοὺς καὶ συνιερεῖς ἡμῶν Σιρίκιον καὶ Σιμπλικιανὸν περὶ μόνων τῶν νηπίων τῶν παρὰ τοῖς Δονατισταῖς βαπτιζομένων, μήπως τοῦτο, ὅπερ οἰκείᾳ προθέσει οὐκ ἐποίησαν, τῇ τῶν γονέων πλάνῃ ἐμποδίσῃ αὐτοῖς πρὸς τὸ μὴ προκόπτειν εἰς ὑπουργίαν τοῦ ἁγίου θυσιαστηρίου, ὅταν πρὸς τὴν τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίαν σωτηριώδει προθέσει ἐπιστρέψωσι. De Donatiſtis placuit, vt conſulamus fratres & conſacerdotes noſtros Siricium & Simplicianum de ſolis infantibus, qui baptizantur penes eosdem: ne quod ſuo non fecerunt iudicio, cum ad eccleſiam Dei ſalubri propoſito fuerint conuerſi, parentum illos error impediat, ne promoueantur ſacri altaris miniſtri.

(x) Ibid. c. LVIII al. LVII. Ἐπειδὴ ἐν τῇ ἀνωτέρᾳ συνόδῳ ὁρισθὲν μέμνηται ἅμα ἐμοὶ ἡ ὑμετέρα ὁμοψυχία, ὥστε τοὺς παρὰ τοῖς Δονατισταῖς μικροὺς βαπτιζομένους, μηδέπω δυναμένους γινώσκειν τῆς πλάνης αὐτῶν τὸν ὄλεθρον, μετὰ τὸ εἰς καιρὸν λογισμοῦ δεκτικὴν παραγενέσθαι, ἐπιγνωσθείσης τῆς ἀληθείας, τὴν φαυλότητα ἐκείνων βδελυττομένους πρὸς τὴν καθολικὴν τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίαν, τὴν διὰ πάντα τὸν κόσμον διακεχυμένην, τάξει ἀρχαίᾳ διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῆς χειρὸς ἀναδεχθῆναι, τοὺς τοιούτους ἐκ τοῦ τῆς πλάνης ὀνόματος μὴ ὀφείλειν ἐμποδίζεσθαι εἰς τάξιν κληρώσεως, ὁπόταν τὴν ἀληθινὴν ἐκκλησίαν ἰδίαν ἑαυτῶν ἐλογίσαντο τῇ πίστει προσερχόμενοι, καὶ ἐν αὐτῇ τῷ Χριστῷ πιστεύσαντες, τῆς Τριάδος τὰ ἁγιάσματα ὑπεδέξαντο. Quoniam ſuperiori concilio ſtatutum eſſe, mecum recognoſcit vnanimitas veſtra, vt hi qui apud Donatiſtas paruuli baptizati ſunt, nondum ſcire valentes erroris eorum interitum: & poſteaquam ad ætatem rationis capacem peruenerunt, agnita veritate falſitatem eorum abhorrentes, ad eccleſiam Dei catholicam per vniuerſum mundum diffuſam, ordine antiquo, per manus impoſitionem recepti ſunt, *debere talibus ſuſcipiendum munus clericatus non impedire nomen erroris*, cum veram eccleſiam illorum putauerint, ad fidem accedendo, & ibi Chriſto crediderint; & trinitatis ſacramenta perceperint.

ſua

ſua ſapientia eccleſiæ maxime profuturum iudicarint. At vero ſi, qui ad eccleſiam redibant, ab iſtis hæreticis baptizati eſſent, quorum baptiſmus nullus adeoque in eccleſia iterandus erat, qualis *Paulianiſtarum* ſiue *Samoſatenianorum* hæreticorum baptiſmus erat; eos magnum concilium *Nicænum* ſtatuebat rebaptizatos ordinari [y] poſſe. Baptiſmus enim, vt notauimus ſupra, homines ab omnibus criminibus ablutos exhibet: & quum priſtinus eorum baptiſmus nullus eſſet, hic ipſorum tantum baptiſmus eſſe reputabatur, quem reuerſi ad eccleſiam catholicam ſuſceperant; neque vllum flagitium, quod antea commiſerant, eorum in eccleſia ordinationi fraudi eſſe poterat.

§. XIII.

Nullum ordinari licebat, niſi qui omnem familiam ſuam chriſtianos catholicos feciſſet.

Non poſſum, quin heic alius conditionis faciam mentionem, in illis, qui ordinandi erant, requiſitæ, eo quod magni vſus fuit in eccleſia; nimirum, quod neminem ad ſuperiores ſaltem epiſcoporum, presbyterorum ac diaconorum ordines admitti licuerit, priusquam omnes, qui in eius domo erant, ad eccleſiæ catholicæ communionem perduxiſſet. Hanc regulam in concilio *Carthaginenſi* tertio inuenimus [z], quæ ad *paganorum, iudæorum, hæreticorum* & *ſchiſmaticorum*, qui omnes chriſtianis catholicis opponebantur, conuerſionem promouendam æquabiliter collineabat. Et ſane apta & conueniens regula hac in re erat, ſiquidem nihil iniquius inhoneſtiusue religioni accidere poterat, quam ſi fulcrum aliquod atque occultum incitamentum aduerſariis illius ab iis daretur, qui ad miniſterium altaris

(y) Concil. Nic. c. XIX. Περὶ Παυλιανισάντων, εἶτα προσφυγόντων τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ, ὅρος ἐκτέθειται ἀναβαπτίζεσθαι αὐτοὺς ἐξάπαντος· εἰ δέ τινες ἐν τῷ παρεληλυθότι χρόνῳ ἐν τῷ κλήρῳ ἐξητάσθησαν, εἰ μὲν ἄμεμπτοι καὶ ἀνεπίληπτοι φανεῖεν, ἀναβαπτισθέντες χειροτονείσθωσαν ὑπὸ τοῦ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ἐπισκόπου. De Paulinianiſtis, qui deinde ad eccleſiam confugerunt, ſtatutum eſt, vt ii omnino rebaptizentur. Si qui vero tempore præterito in clericorum numero erant, ſi quidem a culpa & reprehenſione alieni viſi fuerint, *rebaptizati ordinentur* a catholicæ eccleſiæ epiſcopo.

(z) Concil. Carth. III, can. XVIII, (tom. II. p. 1170.) Vt epiſcopi, presbyteri & diaconi non ordinentur, priusquam omnes, qui ſunt in domo eorum, chriſtianos catholicos fecerint.

erant deſignati, Accedit, quod hæc commoda eſſet aduerſus gentilitatis ſuperſtitionem talione vtendi ratio: IVLIANVS enim chriſtianis ſeſe opponendi ſtudio pro ſacerdotibus ſuis paganis ſimile decretum fecerat, *Arſacium Galatiæ* ſacerdotem cohortatus, „vt a ſacerdotali miniſterio remoueret [a], qui cum vxoribus & „liberis ac familiis ſuis ad deos non accederent, ſed aut ſeruos, „aut filios aut coniuges *Galilæas* ſuſtinerent, qui & impii eſſent „erga deos, & impietatem religioni præponerent.„ Ingens certe negligentia atque imprudentia in eccleſiæ chriſtianæ rectoribus fuiſſet, ſi non eamdem in tuenda vera religione adhibuiſſent ſollicitudinem, quam hic princeps *paganus* ad falſam religionem inter idolorum flamines in tuto collocandam impendit: adeoque etiamſi nihil niſi quædam æmulatio hac in re fuerit, fuit tamen idonea ratio, cur hoc omnibus chriſtiani ſacerdotii candidatis iniungeretur.

§. XIV.

Quam rationem inierint veteres ad præuertendum promotiones Simoniacas.

Vnum ſupereſt, quod ſub hoc capite memorem, nempe, honeſto & legitimo modo ad munera ſua prouehi, nec obliquis ac ſiniſtris artibus quamdam ordinationem ſibi procurare eos oportuiſſe. Meritum non largitio aduocatus eorum eſſe, & in omnibus electionibus vnice ſpectari debebat. In tribus prioribus ſæculis, vbi munera exilia, perſecutiones autem magnæ erant, ab ambitioſis ingeniis haud multum periculi extimeſcendum, nec magna aduerſus promotiones *Simoniacas* ferendi leges neceſſitas erat. Tum enim martyrium quaſi res annexa erat epiſcopatui; & eccleſiæ doctores ac rectores, vt plurimum primi erant, quos petebat oppugnabatque aduerſariorum furor. At in poſterioribus ſæculis ambitio largitionesque inter alia vitia inualeſcebant & tunc ſeueræ leges tam in eccleſia, quam republica ad crimina iſta reprimenda ac præuertenda conſtituebantur. SVLPICIVS SEVERVS huius differentiæ inter tem-

(a) Iulian. ep. ad Arſac. ap. Sozomen. lib. V. c. XVI. τῆς ἱερατικῆς λειτουργίας ἀπόστησον, εἰ μὴ προσέρχονται μετὰ γυναικῶν καὶ παίδων καὶ θεραπόντων τοῖς θεοῖς, ἀλλ' ἀνέχοιντο τῶν οἰκετῶν, ἢ υἱέων, ἢ τῶν γαλιλαίων γαμετῶν, ἀσεβούντων μὲν εἰς τοὺς θεοὺς, ἀθεότητα δὲ θεοσεβείας προτιμώντων.

pora

pora perſequutionis, & inter ea, quæ eam ſunt inſequuta, facit mentionem, cum *certatim*, inquit [*b*], *glorioſa in certamina ruebatur multoque auidius tum martyria glorioſis mortibus quærebantur, quam nunc epiſcopatus prauis ambitionibus appetuntur.* Quod ipſum ætate SVLPICII, nimirum ſæculo quinto, a quibusdam artes illicitas, ad ingerendum ſeſe in officia eccleſiaſtica, adhibitas fuiſſe, indicat. Quam ambitionem & mala conſilia eccleſia emendatura ſeuere in omnes eos animaduertebat, qui *Simoniæ*, ſiue, vt tunc quidam [*c*] nominabant, χριστεμπορείας, hoc eſt, *impiæ ex Chriſto nundinationis*, rei erant. Concilium *Chalcedonenſe* decretum habet [*d*], vt, ſi quis epiſcopus ordinationem fecerit, ſiue vllum officium eccleſiaſticum propter pecunias contulerit, de proprio gradu in periculum veniat, & qui ordinatus fuerit, de dignitate deiiciatur. Et lector diuerſas alias eiusdem argumenti con-

(*b*) Seuer. hiſtor. lib. II. p. 99. edit. Amſtelod. MDCLVI. 8uo. (lib. II. c. XXXIII p. 248. edit. Lipſ. MDCCIII.)

(*c*) Epiſt. Alexandri Alexandrini ap. Theodoret. lib. I. c. IV. *Οἱ δὲ τὴν ἐκείνου χριστεμπορείαν θεωροῦντες, οὐκ ἔτι τῆς ἐκκλησίας ὑποχείριοι μένειν ἐκαρτέρησαν.* Iſti vero *impiam* illius ex *Chriſto nundinationem* cernentes, non amplius eccleſiæ ſubiacere voluerunt.

(*d*) Concil. Chalced. c. II. (tom. IV. p. 755.) *Εἴ τις ἐπίσκοπος ἐπὶ χρήμασι χειροτονίαν ποιήσαιτο, καὶ εἰς πρᾶσιν καταγάγῃ ἐπὶ χρήμασιν ἐπίσκοπον, ἢ χωρεπίσκοπον, ἢ πρεσβύτερον, ἢ διάκονον, ἢ ἕτερόν τινα τῶν ἐν τῷ κλήρῳ κατηριθμημένων, ἢ προβάλλοιτο ἐπὶ χρήμασιν ἢ οἰκόνομον, ἢ ἔκδικον, ἢ προσμονάριον, ἢ ὅλως τινὰ τοῦ κανόνος, δι' αἰσχροκέρδειαν οἰκείαν· ὁ τοῦτο ἐπιχειρήσας, ἐλεγχθεὶς, περὶ τὸν οἰκεῖον κινδυνευέτω βαθμόν· καὶ ὁ χειροτονούμενος μηδὲν ἐκ τῆς κατ' ἐμπορίαν ὠφελείσθω χειροτονίας ἢ προβολῆς, ἀλλ' ἔστω ἀλλότριος τῆς ἀξίας, ἢ τοῦ φροντίσματος, ὅπερ ἐπὶ χρήμασιν ἔτυχεν· εἰ δέ τις καὶ μεσιτεύων φανείη τοῖς οὕτω αἰσχροῖς καὶ ἀθεμίτοις λήμμασιν, καὶ οὗτος, εἰ μὲν κληρικὸς εἴη, τοῦ οἰκείου ἐκπιπτέτω βαθμοῦ· εἰ δὲ λαϊκὸς, ἢ μονάζων, ἀναθεματιζέσθω.* Si quis epiſcopus propter pecunias ordinationem fecerit, & non venalem gratiam in venditionem deduxerit, & propter pecunias ordinauerit epiſcopum, vel chorepiſcopum, vel presbyterum, vel diaconum, vel aliquem eorum, qui in clero adnumerantur, vel propter pecunias promouerit oeconomum, vel defenſorem, vel paramonarium, vel omnino aliquem ex canone, turpis quæſtus gratia: qui hoc tentaſſe conuictus fuerit, de proprio gradu in periculum veniat: & qui eſt ordinatus, ex ordinatione vel promotione, quæ inſtar mercatorum venundatur, nihil iuuetur: ſed ſit a dignitate vel curatione alienus, quam pecuniis adeptus eſt. Si quis autem ſequeſter & interceſſor adeo turpibus & nefariis lucris apparuit, hic quoque, ſi ſit quidem clericus, proprio gradu excidat: ſi ſit autem laicus, vel monachus, anathematizetur.

ſtitutiones in ſic dictis *canonibus apoſtolicis* [e], in concilio *Conſtantinopolitano* [f], ſub *Gennadio* ann. CCCCLIX. celebrato, *Aurelianenſi* ſecundo [g], *Bracarenſi* [h] & multis aliis reperire poteſt. Leges etiam imperatoriæ ad hanc præcipue fraudem impediendam datæ exſtant. Nam lege quadam *Iuſtiniani* [i] ſancitur, vt quoties opus fuerit epiſcopum ordinari, clerici & primates ciuitatis, cuius futurus ſit epiſcopus, mox in tribus perſonis decreta faciant, propoſitisque eis ſacroſanctis euangeliis periculo ſuarum animarum dicant, „quod neque propter aliquam donationem, neque propter aliquam promiſſionem, aut amicitiam, aut „aliam quamlibet cauſſam, ſed ſcientes eos rectæ & catholicæ fi„dei & honeſtæ eſſe vitæ & litteras noſſe, hos elegerint„. Et alia eiusdem imperatoris lex [k], poſtquam eamdem conſtitu-

(e) Canon. apoſt. c. XXIX. Εἴ τις ἐπίσκοπος κοσμικοῖς ἄρχουσι χρησάμενος, δι᾽ αὐτῶν ἐγκρατὴς γένηται ἐκκλησίας, καθαιρείσθω, καὶ ἀφοριζέσθω, καὶ οἱ κοινωνοῦντες αὐτῷ πάντες. Si quis epiſcopus ſæcularibus principibus vſus, per eos eccleſiam adeptus ſit, deponatur, & ſegregetur, & omnes qui illi communicant.

(f) Conc. CP. epiſt. ſynod. (tom. IV p. 1025.) Ὁ δεσπότης ἡμῶν καὶ Θεὸς καὶ σωτὴρ Ἰησοῦς Χριστὸς ἐγχειρίσας τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ μαθηταῖς τοῦ εὐαγγελίου τὸ κήρυγμα καὶ διδασκάλους τούτους ἀνὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ἀνθρώποις ἐξαποστείλας, παρεκελεύσατο διαῤῥήδην, ἣν εἰλήφασι παρ᾽ αὐτοῦ δωρεὰν, ταύτης καὶ αὐτοὺς τοῖς ἀνθρώποις μεταδιδόναι δωρεὰν, μὴ κλωμένους ὑπὲρ αὐτῆς χαλκὸν ἢ ἄργυρον, ἢ χρυσὸν, ἤ τινα περιουσίαν, ἄλλως ὅλως ὑλικὴν ἢ γεώδη - - ταύτην τὴν ἐντολὴν, οὐ μόνον ἐκείνοις, ἀλλὰ καὶ ἡμῖν δι᾽ ἐκείνων ἐνετείλατο κ. τ. λ. Cum Dominus & Deus ſaluator noſter Ieſus Chriſtus ſuis diſcipulis euangelii prædicationem crediditſet, eosque per vniuerſum terrarum orbem inter homines ad docendum miſiſſet, aperte iuſſit, vt quod gratis accepiſſent, eis quoque gratis darent, non aurum vel argentum, aut alios omnino materiales & terrenas facultates pro eis acquirentes - - Hoc autem præceptum non ſolum illis, ſed etiam nobis per illos dedit, cætera.

(g) Conc. Aurel. II. c. III. (ibid p. 1780.) Ne quis epiſcopus de quibuslibet cauſſis, vel epiſcoporum ordinationem, cæterorumque clericorum, aliquid præſumat accipere: quia ſacerdotem nefas eſt cupiditatis venalitate corrumpi. Ibid. can. IV. Si quis ſacerdotium per pecuniæ nundinum exſecrabili ambitione quæſierit, abiiciatur vt reprobus: quia apoſtolica ſententia donum Dei eſſe præcipit, pecuniæ trutina minime comparandum.

(h) Conc. Bracar. III. c. III (tom. V. p. 897.) Placuit, vt de ordinationibus clericorum epiſcopi *munera nulla ſuſcipiant*, ſed, ſicut ſcriptum eſt, quod gratis donante Deo accipiunt, gratis dent. Et non aliquo pretio gratia Dei & impoſitio manuum venumdetur.

(i) Iuſtin. nouel. CXXIII. c. I. vid. ſupra lib. IV. c. II. §. 18. not. (d) pag. 114.

(k) Nouel. CXXXVII. c. II. Ὅρκον δὲ ὑπέχειν καὶ αὐτὸν χειροτονούμενον κατὰ τῶν θείων γραφῶν, ὡς οὔτε δι᾽ ἑαυτοῦ οὔτε δι᾽ ἑτέρου προσώπου δέδωκέ τι ἢ ὑπέσχετο, οὔτε μετὰ

tionem

tionem repetiit, iubet, „iuſiurandum ſuſcipere eum, qui ordi„natur, per diuinas ſcripturas, quod neque poſthac daturus ſit „vel ordinanti ipſum, vel his, qui ſacra pro eo ſuffragia fece„runt, vel alii cuiquam ordinationis de ipſo faciendæ nomine.„ Quibus dictis lex eadem ſtatim ſubiungit: „Si quis autem præ„ter memoratam obſeruationem epiſcopus ordinetur, iubemus „& ipſum omnibus modis epiſcopatu deiici & eum qui contra „talem obſeruationem eum ordinare auſus fuerit.„ Hæ erant quædam ex antiquis iſtis regulis, quæ in examinandis hominum vitis & moribus obſeruari debebant, antequam ad ſacram functionem ordinarentur, vel ad vllum præcipuum officium in eccleſia obeundum admitterentur.

LIBRI QVARTI

CAPVT QVARTVM

DE REQVISITIS ORDINANDORVM, RATIONE EXTERNI IPSORVM STATVS ET CONDITIONIS IN MVNDO.

§. I.

Nullum militem ordinari fas erat.

Tertia inquiſitio in externum hominum ſtatum ac conditionem inſtituebatur. Erant enim quædam vocationes & vitæ genera, quæ homines ab ordinationis priuilegio excludebant, non quod vocationes abſolute vitioſæ haberentur, ſed quia officia ad eas ſpectantia cum officiis clericorum plerumque ſociari non poterant, nec ſimul cum eis conſiſtere. Huiusmodi erant omnia iſta officia, quæ ſub generali nomine *militiæ Romanæ* comprehenduntur. Hac enim appellatione quæcumque officia, tam ciuilia quam militaria, intelligebant *Romani*, omnia inferiora officia nomine *militiæ* nuncupantes, quemadmodum GOTHOFREDVS & alii viri docti [a] obſeruarunt. Huius militiæ

ταῦτα δώσει, ἢ αὐτῷ χειροτονοῦντι αὐτὸν, ἢ τοῖς τὰ ψηφίσματα εἰς αὐτὸν ποιησαμένοις, ἢ ἑτέρῳ τῶν πάντων τινὶ ὑπὲρ τῆς εἰς αὐτὸν γενομένης χειροτονίας. Εἴ τις δὲ παρὰ τὴν μνημονευθεῖσαν παραφυλακὴν ἐπίσκοπος χειροτονηθῇ, κελεύομεν καὶ αὐτὸν πᾶσι τρόποις τῆς ἐπισκοπῆς ἐκβάλλεσθαι, καὶ τὸν παρὰ ταῦτα τολμήσαντα χειροτονῆσαι.

(a) Gothofred. comm. in cod. Theod. lib. XII. tit. I. de decurion. leg. LXIII. p. 414. 2.

tria

tamen in militiæ diſciplinam profecti ad hoc faciendum, occaſione ita requirente, ſemetipſos obſtrinxiſſent. Quod ſignificare videtur, quod milites ad inferiora quidem officia, non autem ad ſacros & ſuperiores eccleſiæ ordines, admitti licuerit.

§. II.

Nec vllum ſeruum vel libertum ſine domini conſenſu.

Aliud hominum genus, qui a priuilegio arcebantur ordinationis, erant ſerui & clientes beneficiarii in imperio *Romano*; qui quum antiquitus ex ipſo ortu vel emtione dominorum ſuorum miniſterio obligati eſſent, legitimo modo ordinari non poterant, propterea quod eccleſiæ miniſterium cum reliquis eorum officiis haud poſſet ſociari; nec quempiam obtutu ordinationis iure ſuo priuari conueniret. Hinc in tali caſu patronus ſemper conſulendus erat ante, quam ſeruus ordinaretur. Sic in ita dictis *canonibus* [e] *apoſtolicis* decretum inuenimus in hanc ſententiam: *Seruos in clerum prouehi ſine voluntate dominorum, non permittimus, ad eorum, qui poſſident, moleſtiam. Domorum enim euerſionem talia efficiunt. Si quando autem etiam dignus ſeruus viſus ſit, qui ad gradum eligatur, qualis noſter quoque Oneſimus viſus eſt, & domini conceſſerint, ac liberauerint & ædibus emiſerint, fiat.* Concilium *Toletanum* [f] canonem eiusdem argumenti habet. Et concilium *Illiberritanum* [g] paullo longius progreditur & dicit, quod, etiamſi quis dominus ſæcularis, hoc eſt, ALBASPINAEO interprete, gentilis ſeruum ſuum libertate donarit, ordinari tamen non conueniat. Cuius rei ratio hæc fuiſſe creditur, quod iſti domini ſub certa conditione eos manu emittebant, ius certa quædam officia ac operas ab eis exigendi ſibi reſeruantes, quæ ab illis præſtari ſaluo eccleſiæ miniſterio non poterant. Leges im-

verit, chlamydem ſumſerit, aut cingulum; etiamſi grauiora non admiſerit, ſi ad clerum admiſſus fuerit, diaconii non accipiat dignitatem.

(e) Can. apoſt. LXXXI. Ὀικέτας εἰς κλῆρον προχειρίζεσθαι ἄνευ τῆς τῶν δεσποτῶν γνώμης, ἀνατροπὴν τὸ τοιοῦτο ἐργάζεσθαι· εἰ δέ ποτε καὶ ἄξιος φανείη ὁ οἰκέτης πρὸς χειροτονίας βαθμοῦ, οἷος καὶ ἡμέτερος Ὀνήσιμος ἐφάνη, καὶ συγχωρῶσιν οἱ δεσπόται, καὶ ἐλευθερώσωσι, καὶ τοῦ οἴκου ἑαυτῶν ἐξαποστελῶσι, γινέσθω.

(f) Concil. Tolet. I. c. X. Clericos, ſi quidem obligati ſint vel pro æquatione, vel de genere alicuius domus, non ordinandos, niſi probatum fuerit, & patroni conſenſus acceſſerit.

(g) Concil. Eliber. c. LXXX. (tom. I. conc p. 979.) Prohibendum eſt, vt liberti, quorum patroni in ſæculo fuerint, ad clerum prouehantur.

 pera-

peratoriæ [*b*] etiam hac in re cauent, ne qui eum in modum obligati ad vllum munus clericale admittantur; vel ſi admiſſi fuerint, ideo tantummodo vt vinculum obligationis ſuæ euadant, dominis eorum poteſtatem concedunt in ſeruitium eos ſuum repetendi, niſi forte epiſcopi vel presbyteri fuerint vel triginta annos in alio quodam eccleſiæ miniſterio transegerint. Vnde patet, eiusmodi hominum ordinationem ex ciuili tantum ratione fuiſſe prohibitam; non quod iſtud vitæ genus vitioſum eſſet, vel inhonorificum & iniurioſum functioni, eiusmodi homines ordinatos habere, ſed quod ciuilis & eccleſiaſtici ſtatus munia conſiſtere vna non poſſent.

§. III.

Nec vllum ex ciuili ſocietate, vel ſodalitio opificum, qui apud rempublicam locatas habebant operas.

Ex eadem ratione leges eorum ordinationem fieri vetant, qui collegio cuidam ad operam ſuam reipublicæ præſtandam inſcripti erant, niſi prius veniam a collegio & principe, ſub quo miniſterium obibant, nacti eſſent. Hæc legis [*i*] *Iuſtiniani* ſententia eſt, quæ ſic dictos *ταξεώτας* ſeu *cohortales*, hoc eſt miniſtros & apparitores iudicum, ordinari interdicit, niſi forſan monaſticam vitam aliquis eorum non minus quindecim annis impleuiſſet. Et concilium primum *Aurelianenſe* [*k*] expreſſis verbis aut regis iuſſionem aut iudicis voluntatem requirit ante, quam quis miniſtrorum ſæcularium ad clericatus officium prouehatur. Leges *Theodoſii iunioris* [*l*] & *Valentiniani*

(*b*) Valent III. nouel. XII. ad calcem cod Theod p. 26. Nullus originarius, inquilinus, ſeruus, vel colonus ad clericale munus accedat ---- vt vinculum debitæ conditionis euadat. -- Originarii ſane vel *ſerui*, qui iugum natalium declinantes, ad eccleſiaſticum ſe ordinem tranſtulerant, exceptis epiſcopis & presbyteris, *ad dominorum iura recedant, ſi non in eodem officio annum triceſimum compleuerunt.*

(*i*) Iuſtin. nouel. CXXIII c XV. Ἀλλὰ μηδὲ βουλευτὰς ἢ ταξεώτας κληρικοὺς γίνεσθαι -- πλὴν εἰ μὴ, ὡς εἰκὸς, μοναχικὸν βίον τις ἐξ αὐτῶν οὐκ ἔλαττον δεκαπέντε ἐνιαυτῶν διήνυσε.

(*k*) Concil. Aurelian I. c IV. (tom. IV. conc. p. 1405) De ordinationibus clericorum id obſeruandum eſſe decreuimus, vt *nullus ſæcularium ad clericatus officium præſumatur, niſi aut cum regis iuſſione aut cum iudicis voluntate.*

(*l*) Theod. nouel. XXVI. de corporatis vrbis Romæ ad calcem cod. Theod. p. 13. Inluſtris magnificentia tua pragmatici noſtri tenore comperto ſciat, *corporatum vr-*

tertii

Digitized by Google

tertii [*m*] quemcunque ex corporatis ordinari prohibent, & ſi qui forte in inferiorem clerum adoptati fuerint, a competenti collegio ſuo reuocandos eſſe, dicunt; ſi qui autem in ſuperiorem aliquem gradum epiſcoporum, presbyterorum vel diaconorum ſint adlecti, illi vicarios pro ſe reddere eoſque de facultatibus ſuis inſtruere iubentur ad præſtandam operam ſuam in collegio, vnde ipſi adſumti ſint. Curioſus huius rei lector diverſas alias leges inuenire poteſt in *codice Theodoſiano* [*n*], a *Valentiniano ſeniore* & *Theodoſio magno* ſpecialiorum ciuilium ſocietatum, ad vſum publicum inſtitutarum, reſpectu factas; ex quibus nullus ordinari poterat, quin aut facultates ſuas relinquere aut ad priſtinam ſtationem, quam inexcuſabili ratione deſeruerat, redire cogeretur.

§. IV.

Neque vllum ex imperii Romani *curialibus, ſiue decurionibus.*

Ex ſimilibus rationibus canones quempiam de ſic appellatis in imperio *Romano curialibus* ſiue *decurionibus*, hoc eſt, curiæ

---

bis Romæ, qui non expleto ordine cœpti officii, priusquam ad primum iter favos ad locum emeritus peruenerit ad militiæ cuiuslibet cingulum ſe credidit transferendum, corporibus cui nomen ſuum ante dicauerat, *oportere reuocari*: ſiue etiam in clericorum numero reperitur, vſque ad diaconi locum ſimilis præcepti conditio teneatur &c.

(*m*) Valent. nouel. XII. ibid. p. 27. Ii qui diaconi ordinati ſunt, ſuffectos pro ſe dare debebunt. Si non habent, vnde ſibi hac ratione proſpiciant, ipſi ad nexum proprium reducantur. Cæteris inferioris gradus ad competentia miniſteria retrahenda; exceptis epiſcopis atque presbyteris: ſeruatis tamen, quæ de patrimonio talium perſonarum legum præcedentium ſtatuta ſanxerunt -. - Ita vt huius conditionis *diaconus domino pro ſe vicarium reddat, omni pariter peculio reſtituto.*

(*n*) Cod Theod. lib. XIV. tit. IV. de ſuariis l g. VIII. Eos qui ad clericatus ſe priuilegia contulerunt, aut agnoſcere oportet propriam functionem, aut ei corpori, quod declinant, proprii patrimonii facere ceſſionem.
Ibid. lib. XIV. tit. III. de piſtoribus leg. XI. Hac ſanctione generaliter edicimus, nulli omnino ad eccleſias, ob declinanda piſtrina, licentiam pandi: Quod ſi quis ingreſſus fuerit, amputato priuilegio chriſtianitatis ſciant, ſe omni tempore ad conſortium piſtorum & poſſe & debere reuocari.
It. lib. VIII. tit. V. de curſu publico leg. XLVI. In his, qui non terrena ſed cæleſtia priuilegia quæſiuerunt, hoc cuſtodiendum eſſe ſancimus, vt ſi quemquam ex huiusmodi genere hominum iam tenet religio ſacroſancta, eiuſque operam non poteſt accipere mancipatus, facultates memorati curſus publicus conſequatur.

ſeu communis concilii in vna quaque ciuitate membris, ordinari ſeuere interdicunt. Hi *curiales* ſiue *decuriones* erant homines, per facultates, quas poſſidebant, ad munia in patria ſua ſuſtinenda obſtricti; ita vt omnes adminiſtri ciuiles, cuiusque ciuitatis magiſtratus, publicorum redituum collectores, operum publicorum inſpectores, pontifices ſeu flamines, qui ludos publicos & ſpectacula præbebant populo, cum multis aliis, quorum officia numero viginti duo GOTHOFREDVS [o] recenſet, ex eorum collegio adſciſcerentur. Hi plerumque facultatibus diuites erant, quorum ſubſtantia ad trecentorum ſolidorum valorem adſcendebat; quæ ſumma a *Theodoſio iuniore* [p] definita eſt, vtpote ad efficiendum aliquem curiæ membrum neceſſaria. Et tum ipſimet, tum eorum facultates functionibus municipalibus ita tenebantur, vt nullum iſtius corporis membrum ad aliquod officium eccleſiaſticum admitti liceret, niſi prius propriæ vrbis munia & munera expleuiſſet, aut certe per ſuffectum tam

(o) Gothofred. paratitlon. cod. Theod. lib XII. tit. I. de decurionibus (tom. IV. p. 339.) Inter alia (curialium) munera hæc erant. (1) Curæ publicæ iis committebantur. (2) Ad proſequutiones deſtinabantur. (3) Pecuniarum ciuitatis publicarum adminiſtratio eis committebatur (4) Exactio item annonarum. (5) Adſcriptio. (6.) Suſceptores in aliis prouinciis creabantur, compulſores. (7.) Suſceptores ſuo periculo nominabant. (8.) Iudicum præcepta exſequebantur. (9) Geſta municipalia coram his fiebant. (10.) Manſiones, horrea, pagi his committebantur. (11.) Præpoſiti manſionum horreorum pagis creabantur. (12.) Procuratores metallorum ex his fiebant. (13.) Deſcriptionibus, contributionibus facultates eorum ſubiectæ erant. (14) Calefaciendis thermis apud Antiochiam aliquid præſtabant. (15) Adde & alia munera, veluti legationis &c. (16.) Vt poſtliminio reverſi ſuis ſedibus redderentur, auxilium ſuum deferre debebant. (17.) Palatiorum a tranſeuntium iniuriis & a ſenio vindicandorum cura ad eos quoque pertinebat, operum publicorum curam geſſere & reipublicæ pecuniæ. (18) Periculo ordinis complurima erant; Aurum coronarium ab his præſtabatur. (19.) Curſus publici mancipatus ad hos aliquando pertinuit, aliquando non. (20.) Non ſufficientibus his qui ad curſus clabularis procurationem eligendi erant, curiales ad hoc munus vocati. (21.) Prouidebant, quo pacto paſtui militarium animalium ſine læſione prouincialium conſuleretur. (22.) Curialium munera inferiora fuere prototypiæ & exactiones: Scribæ & logographi curiarum munera.

(p) Theod. nouell. XXXVIII ad calcem cod. Theod. p. 17. a. Illam quoque partem diſpoſitio noſtra non prætcrit, vt quiſquis ciuis vel incola deinceps in nullo obnoxius (cuius tamen ſubſtantia trecentorum ſolidorum non exſuperet quantitatem) fuerit repertus, habeat ad piſcendi clericatus liberam facultatem. Eum vero, cuius patrimonium maiore quam definiuimus æſtimatione cenſebitur, liceat curiæ ſecundum vera ſtatuta ſociari.

perſo-

perſonalia quam patrimonialia officia & onera ſuſtineret; alias homo ita ordinatus ſecundum leges imperii (de quibus libro proxime ſequenti [*pp*] agemus ſpecialius) ab eccleſiaſtica ad ſæcularem rurſus vitam per curiam reuocandus erat. Quod eccleſiæ adeo erat incommodum, vt ad cuiusuis ex his curialibus ordinationem prohibendam, turbasque ſimul & moleſtias, quæ iſtiusmodi ordinationem plerumque conſequebantur, præuertendas ipſa ſibi leges ferret. AMBROSIVS [*q*] presbyteros & diaconos ex curialibus ordinatos poſt triginta & plurium annorum miniſterium eccleſiaſticum ad officia curialia nonnumquam retractos fuiſſe, adfirmat. Huic igitur calamitati vt occurreret concilium *Illyricum*, THEODORETO [*r*] memoratum, decretum faciebat, vt presbyteri & diaconi ſemper ex inferiore clero, non autem ex curia aut militari officio, adſumerentur. INNOCENTIVS epiſcopus *Romanus* in epiſtolis ſuis frequenter ad hanc eccleſiæ [*ſ*] regulam reſpicit, vbi duas contra eorum ordinationem adfert rationes: *Primo*, quod ſæpius a curia repoſcantur ad ſeruiendum in officiis ciuilibus, quæ res eccleſiæ calamitatem importare ſoleat. *Secundo*, quod multi eorum officio flaminum [*t*] poſt baptiſmum functi & coronati fuerint, ſicut gentilium ſacerdotes, dum ludos publicos & ſpectacula populo exhiberent. Quod ipſum licet chriſtianis magiſtratibus a lege ciuili permiſſum eſſet, eccleſia tamen in criminibus ponebat, cuius cauſſa homines non numquam ad publicam pœnitentiam agendam ob-

(*pp*) Vid. infra lib. V. cap. III. §. XV.

(*q*) Ambroſ. ep. XXIX. Per triginta & innumeros annos presbyteri quidam gradu functi, vel miniſtri eccleſiæ retrahuntur a munere ſacro & curiæ deputantur.

(*r*) Ap. Theodoret. lib IV. c IX. (it. tom. II. conc. p. 831.) *ὁμοίως πρεσβυτέρους καὶ διακόνους, ἐξ αὐτοῦ ἱερατικοῦ τάγματος -- καὶ μὴ ἀπὸ τοῦ βουλευτηρίου καὶ στρατιωτικῆς ἀρχῆς.*

(*ſ*) Innocent. ep. IV. c III. (tom. II. conc. p. 1261.) De curialibus manifeſta ratio eſt, quoniam etſi inueniantur huiusmodi viri, qui debeant clerici fieri, tamen quoniam ſæpius ad curiam repetuntur, *cauendum ab his eſt, propter tribulationem, quæ ſæpe de his eccleſiæ prouenit.*

(*t*) Innocent. ep. XXIII. c. VI. (ibid. p. 1282.) *Neque de curialibus aliquem venire ad eccleſiaſticum ordinem poſſe*, qui poſt baptiſmum vel coronati fuerint, vel ſacerdotium ſuſtinuerint, & editiones publicas celebrauerint. Nam & hoc de curialibus eſt cauendum, ne iidem qui ex curialibus fuerint, aliquando a ſuis curiis, quod frequenter videmus accidere, repoſcantur.

ligabantur, vti ex concilii *Illiberritani* [u] canonibus liquet; & conſequenter pro tali flagitio reputabatur, quod hominem ad ordinationem recipiendam inhabilem redderet. Vt adeo vtroque intuitu hi curiales ab eccleſiaſticis ordinibus excludendi fuerint. Quæ regula etſi hominum importunitate interdum violabatur, leges tamen tum eccleſiaſticæ, tum ciuiles iſtis ordinationibus acriter aduerſabantur; nec raro in illos ipſos, qui eiusmodi ordinationem confecerant, pœnis eccleſiaſticis animaduertebatur. Cuius rei illuſtre exemplum a SOZOMENO [w] narratur, qui *Neonæ* a concilio *Conſtantinopolitano* munus epiſcopale abrogatum, dicit, quod nonnullos ex his curialibus ordinaſſet. SOZOMENVS quidem eos *πολιτευομένους* appellat, ſed id aliud duntaxat curialium nomen eſt, quos *graeci* alias *βουλευτάς*, & *latini municipes* & *minorem ſenatum* [x] nominant, vt a ſenatu maiore *Conſtantinopolitano* ac *Romano* eos diſtinguant. Iſti homines, quocumque venerint nomine, officiis reipublicæ ita erant obnoxii, vt niſi aliqua ratione ea expleuiſſent, non poſſent ad vllum officium in eccleſia obeundum admitti.

§. V.

Nec vllum procuratorem, vſque dum officium eius exſpiraſſet.

Sane vniuerſaliter hac in re ſtatutum erat, vti ex concilio quodam *Carthaginenſi* [y] condiſcimus, vt ſæcularibus officiis obnoxii ne ordinarentur. Eamque ob cauſſam ab eodem concilio, ad minimum pro eccleſiis *Africanis*, decretum fuit, procuratores & actores pupillorum non debere ordinari antequam eo-

(u) Concil. Elib. c. III. Flamines, qui non immolauerint, ſed munus tantum dederint, eo quod ſe funeſtis abſtinuerunt ſacrificiis, placuit, in fine eis præſtari communionem; *acta tamen legitima pœnitentia.*

(w) Sozom. lib. IV. c. XXIV. Νέωνα δὲ (καθαιροῦσι) ὡς ἀπείρους τινὰς ἱερῶν γραφῶν καὶ θεσμῶν ἐκκλησίας, ἀπερισκέπτως πολιτευομένους ὄντας, ἐπισκόπους καταστήσαντα. *Neonam* ideo *depoſuerunt*, *quod* nonnullos ſacrarum ſcripturarum & eccleſiæ legum penitus ignaros, cum *decuriones* eſſent, inconſiderate *epiſcopos ordinaſſet.*

(x) Maiorian. nouell I. ad calcem cod. Theod. p. 32. b. Curiales ſeruos eſſe reipublicæ ac viſcera ciuitatum nullus ignorat, quorum cœtum recte appellauit antiquitas *minorem ſenatum.*

(y) Conc. Carth. I. c. IX. (tom. II. p. 1825.) Recte ſtatutum eſt, vt obnoxii alienis negotiis non ordinentur.

rum

rum officium & adminiſtratio perfecte exſpiraſſet; quod alias futurum eſſet, vt ſi ordinati [z] ab aliquo fuerint, eccleſia infamaretur. At vero, niſi me omnia fallunt, hæc prohibitio ad inferiores gradus extendenda haud eſt, ſed ad eos duntaxat referenda, quorum erat ad altare miniſtrare.

§. VI.

Cauſſidicis ordinatio denegata in eccleſia Romana.

In quibusdam eccleſiis abſoluta quædam prohibitio & regula contra aduocatos ſiue cauſſidicos videtur facta, non tantum quoad in iſto vitæ genere perſiſterent, ſed etiam in perpetuum. Hæc conſuetudo in *Romana* & *Hiſpanicis* eccleſiis videtur obtinuiſſe. INNOCENTIVS enim epiſcopus *Romanus* in epiſtola [a] quadam ad concilium *Toletanum* de praua quadam conſuetudine in eccleſias *Hiſpanicas* irrepente conqueritur, quod videlicet multi in forenſi exercitatione verſati ad ſacerdotium admittantur. Ad quam prauam conſuetudinem, vti eam vocat, corrigendam hanc regulam obſeruandam proponit: *Ne quiſpiam ad ordinem debeat clericatus admitti, qui cauſſas poſt acceptum* [b] *baptiſmum egerit.* Quas cauſſas huius interdicti ſpeciatim tum habuerit eccleſia *Romana*, ego quidem ignoro, neque vero hæc totius eccleſiæ catholicæ regula videtur fuiſſe. Nam concilium *Sardicenſe* [c] aduocatum etiam epiſcopum permittit ordinari, ſi

---

(z) Ibid. c. VIII. Magnus epiſcopus Aprungenſis dixit: Quid dilectioni veſtræ videtur, procuratores & actores, tutores etiam ſeu curatores pupillorum, ſi debeant ordinari? Gratus epiſcopus dixit: Si poſt depoſita vniuerſa & reddita ratiocinia, actus vitæ ipſorum fuerint comprobati in omnibus, debent & cum laude, cleri, ſi poſtulati fuerint, honore munerari. Si enim ante libertatem negotiorum vel officiorum ab aliquo ſine conſideratione fuerint ordinati eccleſia infamatur. Vniuerſi dixerunt: Recte omnia ſtatuit ſanctitas tua: ideoque tua, noſtra eſt quoque ſententia.

(a) Innoc. ep. XXIII. c. IV. d. (tom. II. p. 1281.) Quantos ex his, qui poſt acceptam baptiſmi gratiam in forenſi exercitatione verſati ſunt, & obtinendi pertinaciam ſuſceperunt, accitos ad ſacerdotium eſſe comperimus.

(b) Ibid. c. VI. p. 1281. b.

(c) Conc. Sardic. c. X. (tom. II. p. 636) Ὅσιος ἐπίσκοπος εἶπε· καὶ τοῦτο ἀναγκαῖον εἶναι νομίζω, ἵνα μετὰ πάσης ἀκριβείας καὶ ἐπιμελείας ἐξετάζωνται, ὥστε ἐάν τις πλούσιος, ἢ σχολαστικὸς ἀπὸ τῆς ἀγορᾶς ἀξιοῖτο ἐπίσκοπος γίνεσθαι, μὴ πρότερον καθίστασθαι, ἐὰν μὴ καὶ ἀναγνώστου, καὶ διακόνου, καὶ πρεσβυτέρου ὑπηρεσίαν ἐκτελέσῃ· ἵνα καθ' ἕκαστον βαθμόν, εἴπερ ἄξιος

prius

prius lectoris & diaconi & presbyteri miniſterium peregiſſet. Quod conſuetudinem, quod ſpeciatim ad hanc partem attinet, non vnam eamdemque in omnibus eccleſiis fuiſſe, indicat.

§. VII.

Nec non energumenis, ſcenicis, comœdis, aliisque non nullis, in omnibus eccleſiis.

Diuerſas alias cautiones lector inuenire poteſt a GENNADIO [*d*] datas contra ordinationem eorum, qui in ſcena luſiſſe deprehenſi fuerint, vel qui aliquando in furorem verſi inſaniuerint, vel adflictione diaboli vexati ſint, vel qui concubinam habuerint, vel meretricem aut repudiatam matrimonio ſibi iunxerint. Sed hiſce immorari neceſſe non eſt, ſiquidem nuda eorum nominatio ſatis oſtendit, eos in tali vitæ genere fuiſſe conſtitutos, quod pro idoneo impedimento ordinationis ipſorum merito reputari potuerit. Pluris autem refert inquirere, quid veteres per *digamiam* intelligant, quam ſecundum apoſtolum hominis cuiusdam ordinationi obſtare, ſemper iudicauerunt? Et num vllum perpetui cœlibatus votum ab antiquis clericis exactum fuerit, ſi ad eccleſiæ ordines admitti voluerint? Quæ quæſtiones quum in primis huc ſpectent, haud abs re fuerit diſtincte, breuiter tamen & ſtrictim, ad eas capite ſequenti reſpondere.

LIBRI QVARTI

CAPVT QVINTVM

DE DIGAMIA ET COELIBATV SIGILLATIM, ET DE LEGIBVS, QVAS DE VTROQVE, RATIONE VETERVM CLERICORVM, ECCLESIA STATVIT.

νομισθείη, εἰς τὴν ἀψῖδα τῆς ἐπισκοπῆς κατὰ προκοπὴν διαβῆναι δυνηθείη. Oſius epiſcopus dixit: Hoc quoque neceſſarium exiſtimo, vt cum omni cura & diligentia examinetur; vt *ſi* quis diues, ſiue *quis ex foro ſcholaſticus, epiſcopus fieri dignus habeatur, non prius conſtituatur, quam lectoris & diaconi & presbyteri miniſterium peregerit:* vt in vno quoque gradu, ſi dignus exiſtimatus fuerit, ad epiſcopatus faſtigium per progreſſionem poſſit adſcendere.

(*d*) Gennad. de eccleſ. dogmat. c. LXXII. (ap. Auguſtin. tom. III. p. 146. edit. Baſil. MDXXVIII.)

§. I.

§. I.

Nullum digamum ex præſcripto apoſtoli ordinari licebat.

QVod ad digamiam attinet, primitiua & apoſtolica regula erat, epiſcopum vel diaconum vnius duntaxat vxoris virum eſſe oportere, qua regula omnes leges contra digamiam in eccleſia primitiua fundatæ erant. Obſeruandum autem eſt, quod inter veteres de huius apoſtolicæ regulæ ſenſu non exacte conuenerit; & hæc ipſa diuerſas notiones diuerſaſque praxes inter eos, ordinationis digamorum intuitu, genuerit.

§. II.

Tres diuerſæ opiniones inter veteres de digamia. I. *Quod omnes, qui ſecundas nuptias poſt baptiſmum celebraſſent, tamquam digami ab ordinibus eccleſiæ prohibendi eſſent.*

Communis & peruulgata regulæ apoſtolicæ acceptio erat, quod omnes ab ordinibus clericatus tamquam digamos prohiberi oporteret, qui poſt baptiſmum duas vxores, etſi legitimo & ſuccedente tempore alteram poſt alteram, matrimonio ſibi iunxiſſent. Quamquam enim ſecundas nuptias tamquam vitioſas & illegitimas cum *Nouatianis* & *Montaniſtis* non damnabant; tamen, quum apoſtolum homines poſt iteratas nuptias epiſcopos fieri nolle exiſtimarent, a ſuperioribus eccleſiæ ordinibus eos repellebant. Fuiſſe hanc quarumdam eccleſiarum tempore ORIGENIS conſuetudinem, ex commentario eius in *Lucam* euangeliſtam liquet, vbi, *Ab eccleſiaſticis*, inquit, *dignitatibus non ſolum fornicatio* [a] *ſed & nuptiæ repellunt: neque enim epiſcopus, nec presbyter, nec diaconus, nec vidua poſſunt eſſe DIGAMI.* TERTVLLIANVS quum ad *Montaniſtarum* caſtra tranſiiſſet, hoc argumentum arripiebat illudque ad abolendas ſecundas nuptias apud quoſcumque homines vrgebat, cauſſatus [b], quod laicus matrimonium iterandi licentiam ab eccleſiaſticis decenter petere non poſſet, quum eccleſiaſticos, epiſcopos, presbyteros & diaconos monogamos eſſe, videret. Quod ipſum in diuerſis ſcriptorum ſuorum partibus frequenter [c] repetit. Neque inſici-

(a) Orig. hom. XVII. in Luc. p. 228. edit. Baſil. MDLXXI. (p. 145. d. edit. Pariſ. MDCIV.)

(b) Tertull. de monogam. c. XI. Qualis es id matrimonium poſtulans, quod eis, a quibus poſtulas, non licet habere? ab epiſcopo monogamo, a presbyteris & diaconis eiusdem ſacramenti &c.

(c) Tertull. de pœnit. c. IX. † De exhortat. caſtit. c. VII. In veteri lege animad-

as iri poteſt, multos ex ſcriptoribus antiquis, AMBROSIVM [*d*], HIERONYMVM [*e*], GENNADIVM [*f*], EPIPHANIVM [*g*], & concilium

---

verto caſtratam licentiam ſæpius nubendi - - apud nos plenius, atque inſtructius præſcribitur, vnius matrimonii eſſe oportere, qui alleguntur in ordinem ſacerdotalem. Vſque adeo memini digamos loco deiectos. Id, ad vxor. lib. I. c. VII.

(*d*) Ambroſ. de offic. lib. I. c. L. De caſtimonia quid dicam, quando *vna tantum, nec repetita permittitur copula*, & in ipſo ergo coniugio lex eſt, non iterare coniugium, nec ſecundæ coniugis ſortiri coniunctionem. Quod pleriſque mirum videtur, cur etiam ante baptiſmum iterato coniugio ad electionem muneris & ordinationis prærogatiuam impedimenta generentur, cum etiam delicta obeſſe non ſoleant, ſi lauacri remiſſa fuerint ſacramento: Sed intelligere debemus, quia in baptiſmo culpa dimitti poteſt, lex aboleri non poteſt. In coniugio non culpa ſed lex eſt. Quod culpæ eſt igitur, in baptiſmo relaxatur, quod legis eſt, in coniugio non ſoluitur.

(*e*) Hieron. ep. II. ad Nepotian. (tom. I. p. 11. b. edit. Francof.) Prædicator continentiæ nuptias ne conciliet. Qui apoſtolum legit, *ſupereſt, vt qui habent vxores, ſic ſint, quaſi non habeant:* cur virginem cogit vt nubat? *Qui de monogamia ſacerdos eſt*, quare viduam hortatur, vt digama ſit? Ep. XI. ad Geront. p. 58. edit. cit. Conſidera, quod vidua non eligatur, niſi vnius viri vxor, & nos putamus, ſacerdotum hoc tantum eſſe priuilegium, *vt non admittatur ad altare, niſi qui vnam habuerit vxorem.* Non ſolum enim ab officio ſacerdotis digamus excluditur, ſed & ab eleemoſyna eccleſiæ, dum indigna putatur ſtipe, quæ ad ſecunda coniugia deuoluta eſt: quamquam lege ſacerdotali teneatur & laicus, qui talem præbere ſe debet, vt poſſit eligi in ſacerdotium. *Non enim eligitur, ſi digamus fuerit.* Porro eliguntur ex laicis ſacerdotes: *Ergo & laicus tenetur mandato, per quod ad ſacerdotium peruenitur.* Id. epiſt. LXXXIII. (tom. II. p. 215. b. edit. cit.) In vtraque epiſtola (Timothei & Titi) ſiue epiſcopi, ſiue presbyteri - iubentur *monogami in clerum eligi.*

(*f*) Gennad. de eccleſ. dogmat. c. LXXII. (ap. Auguſt. tom. III. p. 146. edit. Baſil. MDXXVIII p. 207. edit. MDLXIX.) Maritum duarum poſt baptiſmum matronarum clericum non ordinandum.

(*g*) Epiph. expoſit. fid n. XXI. Δευτερόγαμον οὐκ ἔξεστι δέχεσθαι ἐν αὐτῇ (ἐκκλησίᾳ) εἰς ἱερωσύνην, κἄντε ἐγκρατευόμενος εἴη χῆρος, ἀπαρχῆς τάξεως ἐπισκόπου, καὶ πρεσβυτέρου, καὶ διακόνου, καὶ ὑποδιακόνου· μετὰ ταύτην τὴν ἱερωσύνην λοιπὸν ἀναγνωστῶν τάγμα ἐξ ὅλων τῶν ταγμάτων, τουτέστι παρθένων, καὶ μοναζόντων, καὶ ἐγκρατευομένων, καὶ χηρευσάντων, καὶ τῶν ἔτι ἐν σεμνῷ γάμῳ. *Secundis nuptiis implicitus in eccleſia ad ſacerdotium non admittitur;* tametſi aut ſeſe ab vxore contineat, aut ſit viduus: Eiusmodi, inquam, ab epiſcopi, presbyteri, diaconi, & ſubdiaconi gradu reiicitur. Secundum hos gradus lectorum ordo ex omnibus ordinibus eligi poteſt; hoc eſt e virginibus, monachis, continentibus viduis, & iis, qui honeſtis matrimoniis alligantur.

Agathen-

Agathenſe [*h*] ac *Carthaginenſe* [*i*] eumdem verbis apoſtoli ſenſum dediſſe. Modo EPIPHANIVS inter ſuperiores ac inferiores ordines diſtinxit, regulamque hoc ſenſu illos non hoſce obligare ſtatuit.

§. III.

II. Alii hanc regulam ad omnes, qui vel ante vel poſt baptiſmum bis coniugium inierant, extenderunt.

Erant rurſus alii, qui hanc regulam ſenſu ſtrictiore accipiebant, eam non illos tantum ab ordinatione excludere, exiſtimantes, qui poſt baptiſmum ad ſecundas nuptias tranſiiſſent, ſed etiam eos, qui bis ante, vel ſemel ante & ſemel poſt, acceptum baptiſmum contraxiſſent matrimonium: qualiter multi gentiles & catechumeni illis temporibus, quando baptiſmus hominibus adultis dabatur, feciſſe deprehenſi ſunt. AMBROSIVS [*k*], hos ipſos ad ordinationem non admittendos eſſe, ſentiebat: atque ita ab INNOCENTIO epiſcopo *Romano* [*l*] & concilio *Valen-*

(*h*) Concil. Agath. c. I. (tom. IV. conc. p. 1383) Placuit de *bigamis* aut internuptarum maritis, quamquam aliud patrum ſtatuta decreuerint, vt qui huc vſque ordinati ſunt, habita miſeratione, presbyterii vel diaconatus *nomen tantum obtineant; officium vero presbyteri conſecrandi, & miniſtrandi huiusmodi diaconus non præſumat.*

(*i*) Conc. Carth. IV. c. LXIX. (tom. II p. 1205.) Simili ſententiæ ſubiacebit epiſcopus, ſi ſciens ordinauerit *clericum eum*, *qui* viduam aut repudiatam *vxorem habuit*, aut *ſecundam.*

(*k*) Ambroſ. ep. LXXXII. ad Vercellenſes (tom. V. p. 121. C. edit. Colon MDCXVI.) Plerique ita argumentantur, vnius vxoris virum dici poſt baptiſmum habitæ, eo quod baptiſmo vitium ſit ablatum, quo afferebatur impedimentum. Et vitia quidem atque peccata diluuntur omnia, vt ſi quis contaminauerit ſuum corpus cum plurimis, quas nulla coniugii lege ſociauerit, remittantur ei omnia: ſed coniugia non reſoluuntur, ſi quis iterauerit. Culpa enim lauacro, non lex ſoluitur. Nulla enim culpa coniugii, ſed lex eſt. Ideo & apoſtolus legem poſuit, dicens: *Si quis ſine crimine eſt, vnius vxoris vir.* Ergo qui ſine crimine & *vnius vxoris vir*, tenetur ad legem ſacerdotii ſuſcipiendi: *qui* autem *iterauerit coniugium*, culpam quidem non habet coinquinati, ſed *prærogatiua exuitur ſacerdotis.*

(*l*) Innoc. ep. II. c. VI. (tom. II. concil p. 1251.) Ne ab aliquibus exiſtimetur, ante baptiſmum ſi forte quis accepit vxorem, & ea de ſæculo recedente alteram duxerit, in baptiſmo eſſe dimiſſum, ſatis errat a regula: quia in baptiſmo peccata remittuntur, non acceptarum vxorum numerus aboletur. Id epiſt. XXIII. c. VI. Nec illud debet admitti, quod aliquanti pro defenſione praui erroris opponunt, & adſerunt, quod ante baptiſmum vxor accepta non debeat imputari,

tino [m] in *Gallia* decretum fuit. Sed hæc opinio, tamquam a ſententia apoſtoli alieniſſima, ab aliis generatim reiecta fuit.

§. IV.

III. Maxime probabilis eorum opinio, qui apoſtolum per digamos polygamos & tales, qui poſt diuortium aliam vxorem duxiſſent, intelligere exiſtimarunt.

Maxime probabilis iſtorum veterum ſcriptorum eſt opinio, qui regulam apoſtolicam interpretantur, tamquam quæ polygamorum, ſiue eorum prohibeat ordinationem, qui plures eodem tempore vxores haberent, & qui ſine cauſſa vxoribus ſuis repudiatis alias poſt prioris diuortium ſibi iunxiſſent; quæ res *iudæis* pariter & *gentilibus* tum valde vſitata, in ſe autem plena offenſionis & ab apoſtolo digna habita fuerit, quæ inter iuſta ordinationis impedimenta referretur. Hunc ſenſum CHRYSOSTOMVS [n]

---

quia in baptiſmo omnia dimittuntur. Non intelligentes huiusmodi, quod ſola in baptiſmo peccata dimittuntur, nec vxorum numerus aboletur.

(m) Concil. Valent, c. I. (tom. II. conc. p. 905.) Sedit, *neminem poſt hanc ſynodum*, qua eiusmodi illicitis vel ſero ſuccurritur, *de digamis*, aut internuptarum maritis, *ordinari clericum poſſe*. Nec requirendum, vtrumne initiati ſacramentis diuinis, an ne gentiles, hac ſe infelicis ſortis neceſſitate macularint, cum diuini præcepti caſta ſit forma.

(n) Chryſoſtom. homil. X. in I Timoth. III, 2. (tom. VI. p 464. c. d. edit. Francof.) -- *μιᾶς γυναικὸς ἄνδρα· οὐ νομοθετῶν τοῦτό φησιν, ὡς μὴ εἶναι ἐξὸν ἄνευ τούτου γίνεσθαι, ἀλλὰ τὴν ἀμετρίαν κωλύων· ἐπειδὴ ἐπὶ τῶν ἰουδαίων ἐξῆν καὶ δευτέροις ὁμιλεῖν γάμοις, καὶ δύο ἔχειν κατὰ ταυτὸν γυναῖκας· τίμιος γὰρ ὁ γάμος· τινὲς δὲ, ἵνα μιᾶς γυναικὸς ἀνὴρ ᾖ φασι τοῦτο εἰρῆσθαι.* *Vnius vxoris virum.* Non hoc velvti ſanciens dixit, quaſi non liceat abſque vxore epiſcopum fieri; ſed eius rei modum conſtituens. Iudæis quippe licitum erat etiam ſecundo matrimonio iungi, & duas itidem ſimul habere vxores: *honorabiles enim nuptiæ*. Quidam vero hoc ita intelligunt, vt ſcilicet ad epiſcopatum is adſumatur, qui vnius fuerit vxoris vir.

Id. homil. II. in Tit. I, 6. (tom. VI. p 619.) *ἐπιστομίζει τοὺς αἱρετικοὺς τοὺς τὸν γάμον διαβάλλοντας, δεικνὺς, ὅτι τὸ πρᾶγμα οὐκ ἔστιν ἐναγὲς, ἀλλ' οὕτω τίμιον, ὡς μετ' αὐτοῦ δύνασθαι καὶ ἐπὶ τὸν ἅγιον ἀναβαίνειν θρόνον, ἐν ταυτῷ δὲ καὶ τοὺς ἀσελγεῖς κολάζων, καὶ οὐκ ἀφεὶς μετὰ δευτέρου γάμου τὴν ἀρχὴν ἐγχειρίζεσθαι ταύτην· ὁ γὰρ πρὸς τὴν ἀπελθοῦσαν μηδεμίαν φυλάξας εὔνοιαν, πῶς ἂν οὗτος γένοιτο προστάτης καλός; τίνα δὲ οὐκ ὑποσταίη κατηγορίαν; ἴστε γὰρ ἅπαντες, ἴστε ὅτι εἰ μὴ κεκώλυται παρὰ τῶν νόμων τὸ δευτέροις ὁμιλεῖν γάμοις, ἀλλ' ὅμως πολλὰς ἔχει τὸ πρᾶγμα κατηγορίας, οὐδεμίαν οὖν παρέχειν λαβὴν τοῖς ἀρχομένοις τὸν ἄρχοντα βούλεται.* Obſtruere intendit hæreticorum ora, qui nuptias damnant, oſtendens eam rem culpa carere, immo ita eſſe pretioſam, vt cum ipſa etiam poſſit quiſpiam ad ſanctum epiſcopatus ſolium ſubuehi. Caſtigat hoc ipſo etiam impudicos, dum non eos

& THEO-

& THEODORETVS [o] proponunt & defendunt, vtpote qui menti apoſtoli maxime omnium conueniat. Et certum eſt, ſecundas nuptias vllo alio ſenſu acceptas non ſemper inſeparabile aliquod impedimentum hominum in eccleſia chriſtiana ordinationi intuliſſe. TERTVLLIANVS [p] enim fatetur, inter catholicos fuiſſe epiſcopos digamos; licet ipſi *inſultantes apoſtolo* dicantur. Et ex epiſtolis SIRICII [q] atque INNOCENTII [r] conſtat, *Hiſpaniæ* & *Græciæ* epiſcopos non dubitaſſe digamos inter clericos ſuos generatim adlegere; huius enim rei cauſſa ipſos reprehendere ſibi ſumunt. THEODORETVS, pro eo atque ipſemet hac in re ſentiebat, *Irenæum* digamum conſecrabat epiſcopum: quam conſecrationem quum nonnulli ex hoc capite illegitimam dicerent, communi aliarum eccleſiarum conſuetudine eum defendebat.

permittit poſt ſecundas nuptias ad eccleſiæ regimen dignitatemque paſtoris adſumi. Nam qui defunctæ vxori beneuolentiam nullam ſeruaſſe deprehenditur, quo pacto hic eccleſiæ præceptor eſſe optimus poterit? Immo quibus criminibus non ſubiicietur indies? Noſtis enim profecto omnes, quod etſi per leges ſecundæ nuptiæ permittuntur, multis tamen ea res accuſationibus patet: nullam ergo occaſionem præbere ſubiectis præſulem vult.

(o) Theod. in 1 Tim. III, 2. *πάλαι εἰώθεισαν καὶ ἕλληνες καὶ Ἰουδαῖοι, καὶ δύο καὶ τρισὶ καὶ πλείοσι γυναιξὶ νόμῳ γάμου κατὰ ταυτὸν συνοικεῖν· τινὲς δὲ καὶ νῦν, καί τοι τῶν βασιλικῶν νόμων δύο κατὰ ταυτὸν ἄγεσθαι κωλυόντων γυναῖκας, καὶ παλλακίσι μίγνυνται καὶ ἑταίραις· ἔφασαν τοίνυν, τὸν θεῖον ἀπόστολον εἰρηκέναι, τὸν μιᾷ μόνῃ γυναικὶ συνοικήσαντα σωφρόνως, τῆς ἐπισκοπῆς ἄξιον εἶναι χειροτονίας· οὐ γὰρ τὸν δεύτερον, φησιν, ἐξέβαλε γάμον, ὅγε πολλάκις τοῦτο γενέσθαι κελεύσας.* Olim conſueuerant & græci & iudæi cum duabus & tribus & pluribus etiam vxoribus ſimul iungi lege matrimonii. Quin nunc etiam nonnulli, tametſi leges imperatoriæ prohibeant duas ſimul vxores ducere, rem habent cum concubinis & meretricibus. Dixerunt ergo, diuinum apoſtolum dixiſſe, eum qui cum vna ſola vxore pudice cohabitat, dignum eſſe qui ordinetur epiſcopus. Neque enim ſecundum, inquiunt, reiecit matrimonium, qui illud ſæpe iuſſit fieri.

(p) Tertull. de monogam. c. XII. Quot enim & *digami præſident* apud vos, *inſultantes* vtique apoſtolo?

(q) Siric. epiſt. I. ad Himer Tarrac. c. VIII. (tom. II. concil. p. 1021.) Apoſtolus vnius vxoris virum tam ſacerdotem, quam diaconum fieri debere mandauit. Quæ omnia ita a veſtrarum regionum deſpiciuntur epiſcopis, quaſi in contrarium magis fuerint conſtituta.

(r) Innocent. ep. XXII. ad epiſc. Maced. c. I. (ibid. p. 1271.) Eos qui viduas accepiſſe ſuggeruntur vxores, non ſolum clericos effectos agnoui, verum etiam vſque ad infulas ſummi ſacerdotii perueniſſe: quod contra legis eſſe præcepta, nullus ignorat.

Digitized by Google

Quod ad digamiam, inquiebat, *attinet* [s], *maiorum veſtigiis inhæſimus. Nam & beatæ ſanctæque memoriæ Alexander, qui apoſtolicam hanc ſedem* (Antiochenam) *rexit, vna cum beatiſſimo Acacio Beroeæ epiſcopo beatæ memoriæ Diogenem digamum ordinauit: eodemque modo beatus Praylius Domninum Cæſareæ, qui digamus item erat. Conſuetudinem ergo ſequuti ſumus & viros illuſtres ſcientiaque & vita celeberrimos. Ac multa etiam alia huiusmodi minime ignorans beatæ memoriæ Proclus, Conſtantinopolitanorum epiſcopus & ordinationem ipſe admiſit & laudans admiransque reſcripſit. Similiter etiam Ponticæ dioeceſeos primarii Deo cariſſimi epiſcopi & Palæſtini omnes, neque vlla orta eſt hac de re controuerſia.* Ex quibus intelligimus, diuerſam hac in re fuiſſe eccleſiæ conſuetudinem; adeoque BELLARMINVS & alii *Romanenſes* lectoribus ſuis nimium quantum imponunt, quando ordinationem digamorum, intelligentes per eos duarum legitimarum vxorum maritos, tum regulæ apoſtoli tum vniuerſali conſenſioni & conſuetudini eccleſiæ contrariam eſſe, dictitant.

§. V.

Nullum cælibatus votum a clericis, tamquam ordinationis ſuæ conditio, tribus prioribus ſæculis requiſitum.

Sed adhuc magis lectores ſuos deludunt, perpetui cælibatus votum, ſeu abſtinentiam coniugialis ſocietatis a clericis, tamquam ordinationis ſuæ conditionem, ab apoſtolicis inde temporibus, requiſitam eſſe, ementientes. Contrarium enim ex innumeris epiſcoporum & presbyterorum exemplis manifeſtum eſt, qui in matrimonio ſine vllo ordinationis vel functionis ſuæ impedimento vixerunt. In hoc vetuſti ſcriptores generatim concordant, quod apoſtolorum plerique vxores habue-

(s) Theodor. epiſt. CX. ad Domnum. εἰς τὸ τῆς διγαμίας, τοῖς πρὸ ἡμῶν ἠκολουθήσαμεν· καὶ γὰρ ὁ τῆς μακαρίας καὶ ὁσίας μνήμης Ἀλέξανδρος, ὁ τὸν ἀποστολικὸν τοῦτον διακοσμήσας θρόνον, σὺν τῷ μακαριωτάτῳ Ἀκακίῳ τῆς Βεροίας ἐπισκόπῳ, τὸν τῆς μακαρίας μνήμης Διογένην ἐχειροτόνησαν δίγαμον ὄντα· ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ μακάριος Πραΰλιος Δομνῖνον τὸν Καισαρείας δίγαμον ὄντα· ἔθει τοίνυν ἠκολουθήσαμεν, καὶ ἀνδράσιν ἐπισήμοις, καὶ ἐπὶ γνώσει καὶ βίῳ πολυθρυλλήτοις· πολλὰ δὲ καὶ ἄλλα τοιαῦτα δεδιδαγμένος ὁ τῆς μακαρίας μνήμης Πρόκλος, ὁ τῆς Κωνσταντινουπολιτῶν ἐπίσκοπος, καὶ αὐτὸς τὴν χειροτονίαν ἐδέξατο, καὶ ἔγραψεν ἐπαινῶν καὶ θαυμάζων· ὡσαύτως δὲ καὶ οἱ πρωτεύοντες τῆς ποντικῆς διοικήσεως θεοφιλέστατοι ἐπίσκοποι, καὶ οἱ παλαιστῖνοι πάντες, καὶ οὐδεμία ἀμφιβολία περὶ τούτου γεγένηται.

rint.

rint. Nonnulli, omnes habuiſſe, dicunt, præter [t] *Paulum* & *Ioannem.* Alii *Paulum* itidem maritum fuiſſe ſtatuunt, quod ſcripſerit ad σύζυγον γνήσιον, quod *germanam comparem* reddentes vxorem eius intelligunt. Phil. IV, 3. Hæc CLEMENTIS ALEXANDRINI [u] erat opinio, quam ex eo adſumſiſſe videntur EVSEBIVS [w] & ORIGENES [x] atque interpolatæ epiſtolæ [y] ad eccleſiam *Philadelphienſem* auctor, ſub nomine IGNATII; quem recentiores quidam *Romanenſes* genuinum *Ignatium* eſſe, falſo ſibi perſuadentes minus ſincere mutilarunt, expuncto ex ipſo textu *Pauli* nomine; quam turpem agendi rationem VSSERIVS [z] epiſcopus detexit, & COTELERIVS [a] re ipſa hoc fatetur, quando auctorem

(t) Ambroſ. ad Hilar. in 2 Cor. XI. Omnes apoſtoli, excepto Ioanne & Paulo, vxores habuerunt.
Epiphan hæreſ. LXXVIII. n. X. εἰ ἦσαν τέκνα τῇ Μαρίᾳ, καὶ εἰ ὑπῆρχεν αὐτῇ ἀνήρ, τίνι λόγῳ παρεδίδου τὴν Μαρίαν τῷ Ἰωάννῃ, καὶ τὸν Ἰωάννην τῇ Μαρίᾳ; τίνι δὲ τῷ λόγῳ Πέτρῳ μᾶλλον οὐ παραδίδωσι; τίνι δὲ τῷ λόγῳ Ἀνδρέᾳ, Ματθαίῳ τε, καὶ Βαρθολομαίῳ; ἀλλὰ δῆλον ὅτι Ἰωάννῃ διὰ τὴν παρθενίαν. Si Maria liberos habuiſſet, aut ſuperſtes vir eius fuiſſet, cur illam Ioanni, Ioannem illi commendaret? Verum cur non Petro potius, vel Andreæ, vel Matthæo, Bartholomæoue commendat. Nimirum *Ioanni propter virginitatem* hoc tribuit.
Cotelerius citat Euſebium, Baſilium & alios quosdam in eandem ſententiam. not. in Ignat. ep. ad Philadelph. interpolat. n. IV, vid. ſequ. not. (a)

(u) Clem. Alex. ſtromat. III. p. 448. edit. Pariſ. M DC XLI. (pag 535. edit. Oxon. MDCCXV.) Καὶ ὅγε Παῦλος οὐκ ὀκνεῖ ἔν τινι ἐπιστολῇ τὴν αὑτοῦ προσαγορεύειν σύζυγον, ἣν οὐ περιεκόμιζεν, διὰ τὸ τῆς ὑπηρεσίας εὐσταλές. Et Paulus quidem certe non veretur in quadam epiſtola *ſuam appellare coniugem*, quam non circumferebat, quod non magno ei eſſet opus miniſterio.

(w) Euſeb. lib. III. c. XXX. vbi hæc Clementis verba recitantur.

(x) Origen. com. in Roman. I. p. 459. edit. Baſil. (p. 296. L. edit. Pariſ. M DC IV.) Paulus ergo (ſicut quidam tradunt) cum vxore vocatus eſt: de qua dicit ad Philippenſes ſcribens: *Rogo te etiam germana compar, adiuua illas, quæ cum ipſa ſunt.*

(y) Pſeudo-Ignat. ep. ad Philad. n. IV. ὡς Πέτρου καὶ Παύλου καὶ τῶν ἄλλων ἀποστόλων τῶν γάμοις προσομιλησάντων. Sicut Petri & *Pauli* & aliorum apoſtolorum, qui in nuptiis verſati ſunt.

(z) Vſſer. diſſert. in Ignat. c. XVII. tot (apud Coteler. tom. II. p. 226 227. 228.)

(a) Coteler. not. in loc. (tom. II. patr. apoſtolic. p. 80. n. 43.) Amplectitur Ignatiaſter opinionem Clementis Alexandrini στρωματέων III. p. 448. & aliorum quorumdam, ortam ex prauo intellectu Paulinorum textuum Philipp. IV, 3. & 1 Cor. V, 9. quam refert etiam nec refellit Euſebius hiſtor. lib. III. c. XXX. vt modeſte fit a Nicephoro c XLIV. lib. II. quæque per Origenem initio *explanationum* in epiſtolam ad Romanos ſimpliciter cum oppoſita ſententia proponitur.

hoc

Digitized by Google

hoc ſcripſiſſe & in eo CLEMENTIS ALEXANDRINI, ORIGENIS & EVSEBII opinionem amplexum eſſe dicit. Sed prætermiſſis illis, quæ ad *Pauli* coniugium attinent, (quippe de quo viri eruditi inter ſe controuerſantur atque concertant, plerisque eorum perpetuum ipſius cælibatum defendentibus,) negari nequit, alios quosdam ex apoſtolis vxores habuiſſe. Et in proxime inſequutis ſæculis epiſcopos, presbyteros ac diaconos, ſine vlla reprehenſione vel dignitatis imminutione, vxoribus iunctos deprehendimus. Tales erant, vt pauca quædam exempla adferamus, *Valens* presbyter *Philippenſis* POLYCARPO [*b*] memoratus, *Chæremon Nili* vrbis epiſcopus grandæuus, qui vna cum coniuge in *Arabicum* montem tempore perſecutionis fugit, vbi ambo ſimul periere, vti auctor eſt EVSEBIVS [*c*]. *Nouatus* presbyter erat *Carthaginenſis* illigatus coniugio, quemadmodum ex epiſtolis CYPRIANI [*d*] diſcimus. *Cyprianus* ipſe, fatente PAGIO [*e*], in matrimonio vixit. Ita etiam *Cæcilius* [*f*] presbyter, qui eum ad agnitionem veræ diuinitatis ex gentili errore perduxerat. Sicut & *Numidicus*, alius presbyter *Carthaginenſis*, de quo CYPRIANVS [*g*] hiſtoriam notatu dignam narrat, quæ *De-*

(*b*) Polycarp. ep. ad Philipp. n. XI. (apud Coteler. tom. II p. 189) Valde contriſtor pro eo (Valente) & pro coniuge eius.

(*c*) Euſeb. lib. VI. c. XLII. *Χαιρήμων ἦν ὑπέργηρως τῆς Νείλου καλουμένης ἐπίσκοπος πόλεως, οὗτος εἰς τὸ Ἀράβιον ὄρος ἅμα τῇ συμβίῳ ἑαυτοῦ φυγών, οὐκ ἐπανελήλυθεν.*

(*d*) Cyprian. ep. XLIX. al. LII. ad Corn. Vterus *vxoris* (Nouati) calce percuſſus & abortione properante in parricidium partus expreſſus, & damnare nunc audet ſacrificantium manus, cum ſic ipſe nocentior pedibus, quibus filius, qui naſcebatur, occiſus eſt.

(*e*) Pagi critic. in Baron. ad ann. CCXLVIII. n. IV. edit. Par MDCLXXXIX. (NB. in edit. Antwerp MDCCV. tom. I. p 231. n. V. Baronio, Cæcilium coniugatum fuiſſe, adfirmanti, contradicit, adeoque erronea hæc eſt adlegatio.)

(*f*) Pontic. vit. Cyprian. Erat ſane illi etiam de nobis contubernium viri iuſti & laudabilis memoriæ Cæcilii, & ætate tunc & honore presbyteri, qui eum ad agnitionem veram diuinitatis a ſæculari errore correxerat. Hunc toto honore atque omni obſeruantia diligebat, obſequenti veneratione ſuſpiciens, non iam vt amicum animæ coæqualem, ſed tamquam nouæ vitæ parentem. Denique ille demulſus eius obſequiis, in tantum dilectionis immenſæ merito prouocatus eſt, vt de ſæculo excedens, arceſſitione iam proxima *commendaret illi coniugem ac liberos ſuos*, & quem fecerat de ſectæ communione participem, poſtmodum faceret pietatis heredem.

(*g*) Cypr. epiſt. XXXV. al. XL.

ciana

cianæ perſecutionis tempore contigit. *Numidicus presbyter*, inquit, *vxorem adhærentem lateri ſuo, concrematam ſimul cum cæteris, (vel conſeruatam magis dixerim) lætus adſpexit. Ipſe ſemiuſtulatus & lapidibus obrutus & pro mortuo derelictus, dum poſtmodum filia ſollicita pietatis obſequio cadauer patris inquireret, ſemianimis inuentus & extractus & refocillatus eſt. Phileas* eccleſiæ *Thmuitarum* epiſcopus & *Philoromus*, perhibente EVSEBIO [*h*], vxores habuerunt & liberos. Ex hoc enim capite, vt nimirum vxoribus ac liberis ſuis conſulere vellent, ſub perſequutione *Diocletianea* ad abnegandam religionem ſuam vrgebantur; ſed virili animo hoc argumentum contemnentes leges CHRISTI eis omnibus præponebant. EPIPHANIVS [*i*], *Marcionem* hæreticum, epiſcopi filium fuiſſe & ab ipſo parente ob inceſtum eccleſia pulſum, dicit. *Domnus* etiam epiſcopus *Antiochiæ* [*k*] *Demetriani*, eiusdem ciuitatis quondam e-

(*h*) Euſeb. lib. VIII. c. IX Οἷος φιλόρωμος ἦν. - - Φιλέας τε τῆς Θμουιτῶν ἐκκλησίας ἐπίσκοπος -- οἳ δὴ μυρίων ὅσων πρὸς αἵματός τε καὶ τῶν ἄλλων φίλων ἀντιβολούντων, ἔτι μὴν τῶν ἐπ' ἀξίας ἀρχόντων, πρὸς δὲ καὶ αὐτοῦ τοῦ δικαστοῦ παρακαλοῦντος, ὡς ἂν αὐτῶν οἶκτον λάβοιεν, φειδώ τε παίδων καὶ γυναικῶν ποιήσοιντο· οὐδ' ὅλως πρὸς τῶν τοσούτων ἐπὶ τὸ φιλοζωῆσαι μὲν ἑλέσθαι, καταφρονῆσαι δὲ τῶν περὶ ὁμολογίας καὶ ἀρνήσεως τοῦ σωτῆρος ἡμῶν θεσμῶν ὑπήχθησαν. Huiusmodi fuit Philoromus. -- Huiusmodi etiam fuit Phileas eccleſiæ Thmuitarum epiſcopus - - qui cum innumeri cognati atque amici, quidam etiam ex magiſtratibus atque honoratis eos rogarent; cum iudex ipſe eos cohortaretur, vt ſui ipſorum miſereri & *vxoribus ac liberis ſuis* conſulere vellent: numquam his omnibus adduci potuerunt, vt vitæ ſuæ conſeruandæ cauſſa diuinas leges de confeſſione & negatione nomine Chriſti latas contemnerent.

(*i*) Epiphan. hær. XLII. n. I. τὴν φθορὰν ἀπεργασάμενος ἐξῶσται τῆς ἐκκλησίας ὑπὸ τοῦ ἰδίου πατρός· ἦν γὰρ αὐτοῦ πατὴρ δι' ὑπερβολὴν εὐλαβείας τῶν διαφανῶν καὶ σφόδρα τῆς ἀληθείας ἐπιμελόμενος, διαπρέπων ἐν τῇ τῆς ἐπισκοπῆς λειτουργίᾳ. Ob hunc inceſtum eccleſia *ab ipſo parente* pulſus eſt (Marcion); viro cum primis religioſo & veritatis amore flagrantiſſimo, & in hac epiſcopalis muneris adminiſtratione præſtanti.

(*k*) Euſeb. lib. VII. c. XXX. Ἠναγκάσθημεν ἀντιτασσόμενον αὐτὸν τῷ θεῷ καὶ μὴ εἴκοντα ἀποκηρύξαντες, ἕτερον ἀντ' αὐτοῦ τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ καταστῆσαι ἐπίσκοπον θεοῦ προνοίᾳ ὡς πεπείσμεθα, τὸν τοῦ μακαρίου Δημητριανοῦ καὶ ἐπιφανῶς προστάντος πρὸ τούτου τῆς αὐτῆς παροικίας υἱὸν Δόμνον ἅπασι τοῖς πρέπουσιν ἐπισκόπῳ καλοῖς κεκοσμημένον. Hunc Deo bellum indicentem nec cedere volentem, cum a communione noſtra abdicaſſemus, neceſſe habuimus, alium ejus loco eccleſiæ catholicæ epiſcopum ordinare, non abſque diuina vt credimus prouidentia: *Demetriani* ſcilicet beatæ memoriæ *epiſcopi*, qui ante hunc magna cum laude eam-

piſcopi, filius fuiſſe perhibetur. Facile eſſet, innumera exempla alia ſubiungere; ſed hæc ſufficiunt ad oſtendendum, quod cuiuslibet conditionis homines primis eccleſiæ temporibus ad epiſcoporum & presbyterorum dignitatem euecti fuerint.

§. VI.

Contrariarum opinionum vanitas.

Doctiſſimi quique eccleſiæ *Romanenſis* aduocati non habuerunt vmquam, quod his omnibus opponerent, niſi ſuam, quam animo ipſimet finxerunt, omni fundamento deſtitutam opinationem, quod omnes coniugati, vbi ordinandi eſſent, promiſerint, ſe ab vxoribus ex compacto ſeparatos vitam in poſterum acturos, id quod voto cælibatus ab aliis facto reſponderit. Hoc omne eſt, quidquid PAGIVS [l] aut SCHELSTRATVS [m] hac in cauſſa poſt ſcriptores omnes alios, qui ipſis præiuere, dicere potuerunt. Quod vero non tantum ſine probatione, ſed & aduerſus euidentiſſima antiquorum hiſtoricorum documenta, contrarium manifeſto demonſtrantia, ſtatuitur. *Nouato* enim presbytero *Carthaginenſi*, cuius cauſſam examinat PAGIVS, certe poſt ordinationem cum vxore procreandis liberis operam dare licuit: vt ex querimonia conſtat, quam de ipſo habet CYPRIANVS [n], quod vterum vxoris calce percuſſerit atque ita abortionem ei importarit, ob quod crimen ille certe non presbyterio tantum ſed eccleſia etiam pulſus fuiſſet, niſi ſubito exorta perſequutio examinationi & condemnationi illius anteuertiſſet. *Cyprianus* interim eum non accuſat, quod poſt ordinationem matrimonio vſus liberos procreaſſet; ſed quod liberos a ſe genitos occidiſſet; quod poſterius certe ſcelus erat, quo eiectionem tam ex

dem rexit eccleſiam, *filium Domnum*; virum omnibus, quæ epiſcopum decent, dotibus exornatum.

(l) Pagi critic. in Baron. an. CCXLVIII. n. VI. (p. 232. edit. Antuerp. MDCCV.) Hæc ſimiliaue exempla aliud non probant, quam ex matrimonio iunctis ad ſacerdotium fuiſſe promotos, quos poſtea matrimonio vſos oſtendere debuiſſet Pearſonius, vt eius argumentum vim haberet.

(m) Schelſtrat. eccleſ. Afric. diſſert. III. c. IV. p. 157. edit. Pariſ. MDLXXIX.) Hos omnes nihil aliud voluiſſe, quam ex matrimonio iunctis ad ſacerdotium fuiſſe promotos, recte adnotat Pamelius addens, nullibi ſcriptum reperiri, hos poſtea matrimonio vſos: quod omnis antiquitas ſemper tradiderat, continentiæ legem ſacris illis ordinibus eſſe adnexam, vnde & canon: *Pudicitiæ cuſtodes etiam ab vxoribus ſe abſtineant.*

(n) Cypr. epiſt. XLIX. al. LII. ad Cornel. vid. ſupra not. (d) pag 160

officio

officio quam eccleſia commeruerat: prius autem nulla lege, quæ tum in *Africana* vel in vniuerſa eccleſia obtinuit, pro crimine fuit reputatum. In nonnullis quidem locis ad introducendam eiusmodi legem vnius & alterius zelotæ animus paullulum videtur inclinaſſe; ſed ſimulac res iſta vrgeri cœpiſſet, illico ſapientum virorum conſilio atque auctoritate ſuppreſſa fuit. Ita obſeruat EVSEBIVS, *Pinytum*, eccleſiæ *Gnoſſiorum* in *Creta* inſula epiſcopum, ad legem cælibatus fratribus ſuis imponendam fuiſſe propenſum: *Dionyſium* autem epiſcopum *Corinthiorum* miſſa epiſtola eum admonuiſſe [o], *ne graue onus caſtitatis fratrum ceruicibus tamquam neceſſarium imponeret, ſed eius, quæ in plerisque hominibus inſit, infirmitatis rationem haberet.* Atque ita res per tria ſæcula durauit ſine vlla lege, qua cælibatum clericorum tempore ordinationis eorum requiſitum fuiſſe, conſtet.

§. VII.

Clericis ſua libertas relicta a concilio Nicæno.

In concilio *Nicæno* ann. CCCXXV. repetebatur huius rei propoſitio, legem videlicet ferendam eſſe, vt quicumque in ſacrum ordinem adlecti eſſent, ab omni vxorum, quas ante ordinationem matrimonii iure ſibi ſociaſſent, coniugali commercio abſtinerent. Sed vix hæc propoſitio facta erat, quum *Paphnutius* celebratiſſimus epiſcopus *Ægyptiacus*, ipſe non modo coniugii ſed muliebris etiam congreſſus penitus expers, vehementer vociferaretur, „non eſſe imponendum clericis & ſacerdotibus „graue hoc iugum; honorabiles nuptias & torum immaculatum eſſe, dicens; ne ex nimia ſeueritate damnum potius inferrent eccleſiæ. Neque enim omnes ferre poſſe tam diſtrictæ „continentiæ diſciplinam: ac forſitan inde euenturum eſſe, vt „cuiusque vxoris caſtitas minime cuſtodiretur. Congreſſum „viri cum vxore legitima caſtitatem eſſe, adſerens. Satis eſſe, „vt qui in clerum fuiſſent adſcripti, iuxta veterem eccleſiæ traditionem iam non amplius vxores ducerent: non tamen quem-

(o) Dyonyſ. ep. ad Pinytum ap. Euſeb. lib. IV. c. XXIII. Ταύταις ἄλλη ἐγκατείλεκται πρὸς Κνωσσίους ἐπιστολή, ἐν ᾗ Πινυτὸν τῆς παροικίας ἐπίσκοπον παρακαλεῖ, μὴ βαρὺ φορτίον ἐπάναγκες τὸ περὶ ἁγνείας τοῖς ἀδελφοῖς ἐπιτιθέναι, τῆς δὲ τῶν πολλῶν καταστοχάζεσθαι ἀσθενείας. In eodem volumine continetur etiam epiſtola ad Gnoſſios, in qua Pinytum eccleſiæ illius epiſcopum monet, (Dionyſius) *ne graue onus caſtitatis*, cætera.

„quam ſeiungendum eſſe ab ea, quam antehac tunc, quum „eſſet laicus, legitime duxiſſet. Quibus dictis vniuerſus ſacerdotum cœtus adſenſus eſt, & ſuppreſſa, quæ facta erat, motione, priſtinam ſuam cuique libertatem reliquit. Ita SOCRATES & SOZOMENVS [p] rem narrant. Contra quam narrationem poſt BELLARMINVM nihil aliud monet VALESIVS [q], quam quod eam ſibi ſuſpectam videri dicat, & ab hiſtoricis ſuis diſſentiendi veniam expetat. Quod autem merum effugium eſt ex ipſius DVPINII iudicio, ob hanc rem ita in eos [r] animaduertentis: *Non nulli de veritate illius hiſtoriæ dubitant. Credo, eos ad eam in dubium reuocandam potius adductos eſſe, quia verentur, ne factum illud hodiernæ diſciplinæ aliquantum noceat, quam quia ſolido aliquo argumento ad id adſerendum inducuntur. Verum qui ita adfecti ſunt, cogitare deberent, totum huiusmodi præſcriptum ad diſciplinam pertinere, & eccleſiæ diſciplinam ſecundum tempora mutari poſſe, nec neceſſe eſſe ad eam adſerendam probare, illam ſemper in omnibus locis eamdem fuiſſe.* Vt adeo ex huius docti ſcriptoris pontificii ſententia non ſit fas dubitare, concilium *Nicænum* in clericorum coniugatorum gratiam decreuiſſe, quemadmodum hiſtorici illi tradunt; & iſtius æui conſuetudinem a præſentis eccleſiæ *Romanæ* conſuetudine fuiſſe diverſam: qua de re mundo perſuaſum eſſe, alii tam ægre ferunt.

§. VIII.

Et ab aliis iſtius æui concilia.

Ex aliis iſtius æui conciliis patet, quod clericis matrimonio iunctis in miniſterio eccleſiæ manere permiſſum nec vllum abſtinentiæ votum in ipſorum ordinatione ab illis requiſitum ſit. SOCRATES memoriæ prodidit, in concilio *Gangrenſi* condemnatum eſſe *Euſtathium* hæreticum, eo quod homines ſe ſeparare [s] doceret ab illis presbyteris, qui vxores ſuas retinebant, quas, dum eſſent laici, legitimo modo ſibi copulauerant, eorum benedictionem & communionem inſtar piaculi declinandam eſſe,

(*p*) Socrat. lib I. c. XI. Sozom. lib I. c. XXIII.

(*q*) Valeſ. not. in Socrat. l.b. I. c. XI. Tota hæc narratio de Paphnutio & de cælibatu clericorum prorſus ſuſpecta mihi videtur.

(*r*) Du Pin. bibliotheque vol. II. pag. 253. edit. Lond. MDCXCII. (pag. 515. edit. Colon. MDCLXXXXIII.)

(*s*) Socrat. lib. II. c. XLIII πρεσβυτέρῳ γυναῖκα ἔχοντος ἣν νόμῳ λαϊκὸς ὢν ἠγάγετο, τὴν εὐλογίαν καὶ τὴν κοινωνίαν, ὡς μύσος ἐκκλίνειν ἐκέλευσε.

dictitans.

dictitans. Decretum illud etiamnum inter illius concilii canones [t] reperitur, his verbis expreſſum: *Si quis de presbytero, qui vxorem duxit, contendat, non oportere eo ſacra celebrante oblationi communicare, ſit anathema.* Concilium *Ancyranum* diaconis poſt ordinationem vxorem ducere permittit; *Quicunque*, inquiens, *diaconi conſtituti* [u], *in ipſa ordinatione teſtificati ſunt, & dixerunt, oportere ſe vxores ducere, quum non poſſint ſic manere, ii ſi vxorem poſtea duxerint, ſint in miniſterio, eo quod hoc ſit illis ab epiſcopo conceſſum.* Et quamquam concilium *Neo-Caeſareenſe* canone quodam [w] presbyteros, ſi poſt ordinationem vxorem duxerint, ordine ſuo moveri iubet; eos tamen, qui ante ordinationem matrimonium inierint, alio quodam canone in officio [x] ſine vlla cenſura manere ſinit, ſeparationem ab vxoribus tantum exigens, ſi adulteratae fuiſſe conuictae fuerint. Concilium quidem *Illiberitanum* [y] & quaedam iſtius temporis alia paullo ſeuerius contra clericorum matrimonium agere coeperunt: Sed eorum leges non adeo magnam vim habuiſſe videntur. Nam SOCRATES [z], ſua ae-

(t) Conc. Gangrenſ. c. IV. (tom. II. p. 419.) Εἴ τις διακρίνοιτο παρὰ πρεσβυτέρου γεγαμηκότος, ὡς μὴ χρῆναι λειτουργήσαντος αὐτοῦ προσφορᾶς μεταλαμβάνειν, ἀνάθεμα ἔστω.

(u) Conc. Ancyran. c. X. (tom. I. p. 1460.) Διάκονοι, ὅσοι καθίστανται, παρ' αὐτὴν τὴν κατάστασιν εἰ ἐμαρτύραντο καὶ ἔφασαν χρῆναι γαμῆσαι, μὴ δυνάμενοι οὕτως μένειν, οὗτοι μετὰ ταῦτα γαμήσαντες, ἔστωσαν ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ, διὰ τὸ ἐπιτραπῆναι αὐτοὺς ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου.

(w) Conc. Neo-Caeſ. can. I. (tom. I. p. 1480.) Πρεσβύτερος ἐὰν γήμῃ τῆς τάξεως αὐτὸν μετατίθεσθαι. Presbyter ſi vxorem duxerit, ordine ſuo moueatur.

(x) Ibid. c. VIII. γυνή τις μοιχευθεῖσα λαϊκοῦ ὄντος, ἐὰν ἐλεγχθῇ φανερῶς, ὁ τοιοῦτος εἰς ὑπηρεσίαν ἐλθεῖν οὐ δύναται· ἐὰν δὲ καὶ μετὰ τὴν χειροτονίαν μοιχευθῇ, ὀφείλει ἀπολῦσαι αὐτήν· ἐὰν δὲ συζῇ, οὐ δύναται ἔχεσθαι τῆς ἐγχειρισθείσης αὐτῷ ὑπηρεσίας. Si alicuius vxor, cum eſſet laicus, adulterata fuiſſe convicta fuerit, is non poteſt ad miniſterium accedere. Sin autem etiam poſt ordinationem adulterata fuerit, debet eam dimittere. Quod ſi cohabitet, non poteſt ſibi commiſſum miniſterium exſequi.

(y) Concil. Illibereit. c. XXXIII. (tom. I. conc. p. 974.) Placuit in totum prohiberi epiſcopis, presbyteris & diaconibus, vel omnibus clericis poſitis in miniſterio, *abſtinere ſe a coniugibus ſuis & non generare filios*: quicunque vero fecerit, ab honore clericatus exterminetur.

Conc. Arelat. II. c. II. (tom. IV. p. 1011.) Adſumi aliquem ad ſacerdotium non poſſe in coniugii vinculo conſtitutum, niſi fuerit praemiſſa (al. promiſſa) conuerſio.

(z) Socrat. lib. V. c. XXII (p. 187. c. edit. Amſtelod. MDXCVI) Ἔγνων ἐγὼ καὶ ἕτερον ἔθος ἐν Θεσσαλίᾳ, γενόμενος κληρικὸς ἐκεῖ, ἣν νόμῳ γαμήσας πρὶν κληρικὸς γένη-

tate in eccleſiis orientalibus multos, epiſcopatus etiam ſui tempore, liberos ex legitimo coniugio ſuſcepiſſe, & qui ab vxoribus abſtinuerint, nulla lege aut neceſſitate conſtrictos ſed ſua ſponte id feciſſe, perhibet. Tantummodo in *Theſſalia*, *Macedonia* & *Achaia* clericos ad abſtinendum ab vxoribus ſuis ſub pœna eccleſiaſtica obligatos fuiſſe; cuius conſuetudinis auctorem dicit fuiſſe HELIODORVM epiſcopum, dum libros *Aethiopicos* inſcriptos compoſuerit. Vt ita eo tempore nondum vniuerſale aliquod decretum aduerſus epiſcopos, multo minus aduerſus presbyteros & diaconos in coniugio conſtitutos, in eccleſia *graeca* exſtitiſſe, certum ſit. Concilium autem *Trullanum* ann. DCXCII. differentiam inter epiſcopos & presbyteros ſtatuit, presbyteris, diaconis & cunctis inferiorum ordinum clericis poſt ordinationem cum vxoribus ſuis cohabitandi [a] concedendo libertatem;

ται, μετὰ τὸ κληρικὸς γενέσθαι συγκαθευδήσας αὐτῇ, ἀποκήρυκτος γίνεται· τῶν ἐν ἀνατολῇ πάντων γνώμῃ ἀπεχομένων, καὶ τῶν ἐπισκόπων, εἰ καὶ βούλοιντο, οὐ μὴν ἀνάγκῃ νόμου τοῦτο ποιούντων· πολλοὶ γὰρ αὐτῶν ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἐπισκοπῆς, καὶ παῖδας ἐκ τῆς νομίμης γαμετῆς πεποιήκασιν· ἀλλὰ τοῦ μὲν ἐν Θεσσαλίᾳ ἔθους, ἀρχηγὸς Ἡλιόδωρος, Τρίκκης τῆς ἐκεῖ γενόμενος, οὗ λέγεται πονήματα ἐρωτικὰ βιβλία, ἃ νέος ὢν ἔταξε, καὶ Αἰθιοπικὰ προσηγόρευσε· φυλάσσεται δὲ τοῦτο τὸ ἔθος ἐν Θεσσαλονίκῃ, καὶ αὐτῇ Μακεδονίᾳ καὶ Ἑλλάδι. Aliam conſuetudinem in Theſſalia eſſe cognoui. Clericus ibi promotus, ſi poſt clericatum dormierit cum vxore, quam ante clericatum legitimo matrimonio ſibi copulauerat, abdicatur: cum in oriente cuncti ſua ſponte, etiam epiſcopi, ab vxoribus ſuis abſtineant, nulla tamen lege aut neceſſitate conſtricti id faciant. *Multi enim illorum, epiſcopatus etiam ſui tempore liberos ex legitimo coniugio ſuſceperunt.* Huius porro in Theſſalia conſuetudinis auctor fuit Heliodorus, Triccæ, quæ eius regionis vrbs eſt, epiſcopus: cuius nomine circumferuntur amatorii libri, quos ille, dum iuuenis eſſet, compoſuit & Aethiopicos inſcripſit. Eadem conſuetudo Theſſalonicæ & in Macedonia atque Achaia obſeruatur.

(a) Concil Trull. c. XIII. (tom. VI. conc. p. 1147.) Ἐπειδὴ ἐν τῇ Ῥωμαίων ἐκκλησίᾳ ἐν τάξει κανόνος παραδεδόσθαι διέγνωμεν, τοὺς μέλλοντας διακόνου ἢ πρεσβυτέρου ἀξιοῦσθαι χειροτονίας καθομολογεῖν, ὡς οὐκέτι ταῖς αὐτῶν συνάπτονται γαμεταῖς· ἡμεῖς τῷ ἀρχαίῳ ἐξακολουθοῦντες κανόνι τῆς ἀποστολικῆς ἀκριβείας καὶ τάξεως, τὰ τῶν ἱερῶν ἀνδρῶν κατὰ νόμους συνοικέσια καὶ ἀπὸ τοῦ νῦν ἐῤῥῶσθαι βουλόμεθα· μηδαμῶς αὐτῶν τὴν πρὸς γαμετὰς συνάφειαν διαλύοντες, ἢ ἀποστεροῦντες αὐτοὺς τῆς πρὸς ἀλλήλους κατὰ καιρὸν τὸν προσήκοντα ὁμιλίας κ. τ. λ. Quoniam Romanæ eccleſiæ pro canone traditum eſſe cognouimus, vt promouendi ad diaconatum, vel presbyteratum, profiteantur, ſe non amplius vxoribus ſuis coniungendos; nos antiquum canonem apoſtolicæ perfectionis ordinisque ſeruantes, hominum, qui ſimul in ſacris legitima coniugia deinceps quoque firma & ſtabilia eſſe volumus,

& ec-

& eccleſiam *Romanam* ob contrariam conſuetudinem grauiter reprehendendo; ſed tamen epiſcopis [*b*] iniungendo, vt ab vxoribus ſuis ſeparati vitam agant, de vxoribus [*c*] autem præcipiendo, vt monaſterium ingrediantur, vel etiam ad diaconatus in eccleſia dignitatem prouehantur. Atque ita res in eccleſia *græca*, quod ad epiſcopos, non autem vllos alios, mutata eſt. In eccleſia *latina* etiam mutatio, ſed lentis gradibus multis in locis, facta eſt. Nam in *Africa* ipſo concilii *Trullani* tempore ipſi epiſcopi cum vxoribus ſuis cohabitarunt, vt ex modo memoratorum canonum aliquo iſtius concilii [*d*] conſtat. Sed in hanc diſquiſitionem vlterius deſcendere non fert inſtituti mei ratio; quum, quæ iam dicta ſunt, ad demonſtrandum ſufficiant, quod clericis vxores habentibus in prioribus ſæculis miniſterio ſuo fungi licuerit; & quod cælibatus hiſce temporibus non fuerit neceſſaria quædam ordinationis conditio, vti quidem præſentis eccleſiæ *Romanæ* ſcriptores polemici falſo dictitant. Atque ita diuerſas veterum clericorum qualitates & requiſita, de quibus ante ipſorum ordinationem diſquiſitio facta fuit, hactenus perſtrinximus. Nunc proximo loco ad ſolemnium rituum rei ipſius nec non legum ac conſuetudinum, ordinationis tempore obſeruatarum, conſiderationem progredimur.

---

nequaquam eorum cum vxoribus coniunctionem diſſoluentes, vel eos mutua tempore conuenienti conſuetudine priuantes. cætera.

(*b*) Ibid. can. XII. *Καὶ τοῦτο εἰς γνῶσιν ἡμετέραν ἦλθεν, ὡς ἔν τε Ἀφρικῇ καὶ Λιβύῃ καὶ ἑτέροις τόποις, οἱ τῶν ἐκεῖσε θεοφιλέστατοι πρόεδροι συνοικεῖν ταῖς ἰδίαις γαμεταῖς, καὶ μετὰ τὴν ἐπ' αὐτοῖς προελθοῦσαν χειροτονίαν οὐ παραιτοῦνται - - - ἔδοξεν ὥστε μηδαμῶς τὸ τοιοῦτον ἀπὸ τοῦ νῦν γίνεσθαι. κ. τ. λ.* Porro hoc quoque ad cognitionem noſtram peruenit, quod in Africa & Lybia & aliis locis quidam ex iis, qui illic ſunt, religioſiſſimi præſules cum propriis vxoribus, etiam poſtquam ad eos proceſſit ordinatio, vna habitare non recuſant - - nobis viſum eſt, vt nihil eiusmodi deinceps vllo modo fiat. cætera.

(*c*) Ibid. c. XLVIII. *Ἡ τοῦ πρὸς ἐπισκοπῆς προεδρίαν ἀναγομένου γυνὴ κατὰ κοινὴν συμφωνίαν τοῦ οἰκείου ἀνδρὸς προδιαζευχθεῖσα, μετὰ τὴν ἐπ' αὐτῷ τῆς ἐπισκοπῆς χειροτονίαν ἐν μοναστηρίῳ εἰσίτω, πόρρω τῆς τοῦ ἐπισκόπου καταγωγῆς ᾠκοδομημένῳ, καὶ τῆς τοῦ ἐπισκόπου προνοίας ἀπολαυέτω· εἰ δὲ καὶ ἀξία φανείη, καὶ πρὸς τὸ τῆς διακονίας ἀναβιβασθήσεται ἀξίωμα.* *Vxor* eius, qui ad epiſcopalem dignitatem promouetur, communi viri ſui conſenſu prius ſeparata, poſtquam in epiſcopum ordinatus eſt ac conſecratus, *monaſterium ingrediatur*, & epiſcopi prouidentia fruatur. Sin autem digna viſa fuerit, etiam ad diaconatus dignitatem prouehatur.

(*d*) Concil. Trull. c. XII. vid. not. anteced. (*b*).

LIBRI

LIBRI QVARTI
CAPVT SEXTVM
DE PRISCORVM CLERICORVM ORDINATIONE ET LEGIBVS INIBI GENERATIM OBSERVATIS.

§. I.

Statuta eccleſiæ auribus clerici inculcari oportebat, antequam epiſcopus eum ordinaret.

ELectione cuiusdam perſonæ debitis dotibus inſtructæ, ſecundum ante memoratas regulas facta, epiſcopi vel etiam metropolitani, ſi electus ipſe eſſet epiſcopus, officium erat, ipſam ordinare. Qui antequam ad ordinationem adgrederetur, aliæ quædam leges & regulæ obſeruandæ erant. Nam vt ne iurisiurandi contra *Simoniam* & ſubſcriptionum, quas antiquitus ab ordinandis requiſitas fuiſſe, ſupra [e] oſtendi, denuo faciam mentionem: non committendum mihi eſt, vt monere obliuiſcar, in eccleſia *Africana* regulam a patribus concilii *Carthaginenſis* (a) tertii factam & inde in codicem (b) *Africanum* translatam eſſe, vt ordinandis epiſcopis vel clericis prius ab ordinatoribus ſuis decretum conciliorum auribus eorum inculcaretur, ne ſe deinde aliquid contra ſtatuta concilii feciſſe pœniteret. Hæc regula efflagitante & ſatagente *Auguſtino* facta eſt, vti POSSIDIVS in vita eius (c) memoriæ prodidit. Quum enim viuo adhuc *Valerio* epiſcopus *Hipponis* ordinatus eſſet, quod contra concilii *Nicæni* ſtatuta, ipſi quidem tempore ordinationis adhuc ignota, factum erat; a patribus *Africanis* ſupplicando impetrauit, vt canones eccleſiæ in cuiusuis ordinatione legi oportere decernerent. Hæc regula tacitum inuoluebat promiſſum, quod ordinatus.

(e) Vid. cap. III. §. II. p. 119 & §. XIV. p. 140.

(a) Conc. Carth. III. c. III. (tom. II. p. 1167.)

(b) Cod. Afric. can. XIIX. (ibid. p. 1057.) Ἤρεσεν, ὥστε χειροτονουμένους ἐπισκόπους ἢ κληρικοὺς, πρότερον ἀπὸ τῶν χειροτονούντων αὐτοὺς τὰ δεδογμένα ταῖς συνόδοις εἰς τὰς ἀκοὰς αὐτῶν ἐντίθεσθαι· ἵνα μὴ ποιοῦντες κατὰ τῶν ὅρων συνόδου μεταμεληθῶσιν.

(c) Poſſid. vit. Aug. c. VIII. Quod in ſe ipſo fieri non debuiſſe, vt viuo ſuo epiſcopo ordinaretur, poſtea & dixit & ſcripſit, propter concilii vniuerſalis vetitum, quod iam ordinatus didicit: Nec quod ſibi factum eſſe doluit, aliis fieri voluit. Vnde etiam ſategit, vt conciliis conſtitueretur epiſcoporum, ab ordinatoribus deberi ordinandis, vel ordinatis, omnia ſtatuta ſacerdotum in notitiam eſſe deferenda.

natus canones ſibi prælectos vellet obſeruare: ſed maioris ſecuritatis gratia deinceps in explicitum promiſſum commutatum eſt lege quadam *Iuſtinianea (d)*, qua vnusquisque clericus poſt regularum lectionem profiteri iubetur, ſe, quantum ab homine præſtari poſſit, completurum hæc, quæ his contineantur. Vnde ſine vllo dubio orta eſt recentior illa obedientiæ, ſeptem generalium conciliorum canonibus præſtandæ, profeſſio in eccleſia *græca*: & iusiurandum *S. Petro* apoſtolo ab epiſcopis *Romanis* praeſtandum in eccleſia *latina*, quo octo vniuerſalium conciliorum decreta ſeſe obſeruaturos, promittunt. Prioris iſtius profeſſionis formulam in amplitudine ſua apud HABERTVM *(e)*, poſterius autem apud BARONIVM *(f)* & in ſic dicto *libro diur-*

(*d*) Iuſtin. nouell. c. I. n. VIII. Οὕτως αὐτὸν διακείμενον καὶ πρὸς τὴν ἐπισκοπὴν παρασκευαζόμενον προσῆκόν ἐστι τοὺς εὐαγεῖς καὶ πανταχόθεν ἐκκεκριμένους ἀναγινώσκειν κανόνας πρὸ τῆς χειροτονίας ὡς ἡ ὀρθὴ καὶ ἀμώμητος ἡμῶν ἐδέξατο πίστις, καὶ ἡ καθολικὴ τοῦ Θεοῦ καὶ ἀποστολικὴ προτήκατό τε καὶ παραδίδωσιν ἐκκλησία. - - Εἰ καταδέξοιτο, καὶ φήσειεν ὡς καθ' ὅσον ἀνθρώπῳ δυνατὸν πληρώσει τὰ τούτοις περιεχόμενα, τηνικαῦτα ἐνθετεῖν αὐτὸν, καὶ λέγειν ὡς, εἰ μὴ ταῦτα φυλάξει, Θεοῦ τε ἀλλότριος ἔσται, καὶ ἐκπεσεῖται τῆς δοθείσης τιμῆς. Si. eum conſtitutum & ad epiſcopatum præparatum, competens eſt venerabiles & vndique probatos legere regulas ante ordinationem, quas recta & inuiolata noſtra ſuſcipit fides, & catholica Dei apoſtolicaque diſpoſuit & tradidit eccleſia. - - Si ſuſceperit & dixerit, quia quantum homini eſt poſſibile, complebit hæc, quæ his continentur, tunc monere eum & dicere, quia niſi hæc obſeruauerit, & a Deo alienus erit & cadet a iam dato honore.

(*e*) Habert. archierat. p. 496. Πρὸς τούτοις ἀποδέχομαι τὰς ἁγίας καὶ οἰκουμενικὰς ἑπτὰ συνόδους, αἵ τινες ἐπὶ φυλακῇ τῶν σεπτῶν δογμάτων συνηθροίσθησαν, καθομολογῶν τοὺς ὑπ' αὐτῶν διωρισμένους στέργειν καὶ φυλάττειν κανόνας καὶ τὰς ἁγίας διατάξεις, ὅσαι τοῖς ἱεροῖς ἡμῶν πατράσι κατὰ διαφόρους καιροὺς καὶ χρόνους ἐτυπώθησαν, πάντας οὓς ἀποδέχονται, συναποδεχόμενος, καὶ οὓς ἀποστρέφονται συναποστρεφόμενος κ. τ. λ. Præter hæc *recipio ſanctas & vniuerſales ſeptem ſynodos*, quæ conſeruationis ſanctorum dogmatum cauſſa fuere coactæ, promittens me ſtatutos ab eis canones amplexurum & ſeruaturum: ibidemque ſanctas conſtitutiones, quæcumque ſanctis a patribus noſtris promulgatæ ſunt diuerſis occaſionibus & temporibus, omnes quas ipſi recipiunt, cum eis recipio, & quas auerſantur, cum eis auerſor.

(*f*) Baron. an. DCCCLXIX tom. X. p. 433 (p. 411. 412 num. LXXII. edit. MDCXVIII.) Ego N. ſanctæ Romanæ eccleſiæ diaconus, vel presbyter, aut epiſcopus cardinalis electus, vt fiam per Dei gratiam huius ſanctæ apoſtolicæ ſedis humilis miniſter, profiteor tibi beate Petre apoſtolorum princeps *cætera* - - De cæteris eccleſiæ dogmatibus ſicut in vniuerſalibus conciliis & conſtitutionibus apoſtolicorum pontificum, probatiſſimorumque eccleſiæ doctorum ſcriptis ſunt com-

no (ff) lector, qui eos conſulere voluerit, videre poteſt.

§. II.

Nullum clericum ἀπολελυμένως licebat ordinari.

Secundo, alia regula, quam in hoc negotio oportebat obſeruari, erat, vt quilibet in ordinatione ſua ad certam quandam eccleſiam deſignaretur, nec libertas ei, vbicumque vellet, miniſtrandi relinqueretur, ad deuitandum diuerſa incommoda, quæ ex iſthac conſuetudine ſolebant oboriri. Hæc regula ad epiſcopos æque atque inferiores clericos ſpectabat. Nam *nullatenſes* recentiorum temporum, quemadmodum *titulares* & *vtopicos* epiſcopos appellat PANORMITANVS, in primitiua eccleſia rarius noti erant. Etſi enim quilibet epiſcopus certo ſenſu totius eccleſiæ catholicæ epiſcopus ordinatus erat, vti antehac *(g)* oſtendimus; ordinis tamen cauſſa certæ cuidam regioni, quod ad ordinarium poteſtatis ſuæ exercitium attinebat, ſemper adſtringebatur. Atque ita etiam presbyteri & reliqui inferiores clerici omnes epiſcopi ſui diœceſi adſtricti erant, neque poterant ordinari, niſi locum quemdam haberent, in quo functionem exercere ſuam poſſent. Hæc vetuſta erat eccleſiæ conſuetudo, quam concilium *Chalcedonenſe* canone quodam confirmauit, ita habente *(gg)*: *Nullum abſolute ordinari* (conuenit), *nec presbyterum, nec diaconum, nec omnino aliquem eorum, qui ſunt in ordine eccleſiaſtico, niſi ſpecialiter in eccleſia ciuitatis, vel pagi, vel martyrio, vel monaſterio, is qui ordinetur, deſignetur. Eos autem, qui abſolute ordinantur, decreuit ſancta ſynodus, irritam ac inuali-*

mendata, id eſt, quæ ad rectitudinem noſtræ veſtræque orthodoxæ fidei a te traditionem recipiunt, conſeruare, *ſanctaque octo vniuerſalia concilia*, id eſt Nicænum, Conſtantinopolitanum, & Epheſinum primum, Chalcedonenſe, quintum quoque, & ſextum item Conſtantinopolitana, & ſeptimum item Nicænum, octauum quoque Conſtantinopolitanum vſque ad vnum apicem immutilate ſeruare, & pari honore ac veneratione digna habere. cætera.

(ff) Garneri liber diurn. Romanor. pontific. Par: MDCLXXX. 4to p. 29. vbi eadem verba leguntur.

(g) Vid lib. II c. V. tot. vol I. pag. 111. ſqq.

(gg) Conc. Chalced. c. VI. (tom. IV. p. 758) Μηδένα ἀπολελυμένως χειροτονεῖσθαι μήτε πρεσβύτερον, μήτε διάκονον, μήτε ὅλως τινὰ τῶν ἐν ἐκκλησιαστικῷ τάγματι· εἰ μὴ ἰδικῶς ἐν ἐκκλησίᾳ πόλεως ἢ κώμης, ἢ μαρτυρίῳ, ἢ μοναστηρίῳ, ὁ χειροτονούμενος ἐπικηρύττοιτο· τοὺς δὲ ἀπολύτως χειροτονουμένους ὥρισεν ἡ ἁγία σύνοδος ἄκυρον ἔχειν τὴν τοιαύτην χειροθεσίαν, καὶ μηδαμοῦ δύνασθαι ἐνεργεῖν ἐφ' ὕβρει τοῦ χειροτονήσαντος.

dam

dam habere eiusmodi manuum impoſitionem, & nunquam exercere ac operari poſſe ad eius, qui ordinauit, iniuriam. Hanc ordinationem *latini localem*, & homines, qui ita ordinati erant, *locales* appellabant, quod ad certum aliquem locum eſſent deſignati. Ita in concilio, *Valentiæ* (*h*) in *Hiſpania* habito, canonem reperimus, quempiam ordinari prohibentem, *qui localem ſe futurum primitus non ſpoponderit: vt per hoc nullus a regula vel diſciplina eccleſiaſtica deuiare permittatur impune*, quod facile poſſent facere, ſi de loco in locum tranſire eis liceret. *Leonis* epiſcopi *Romani* ſtilo hæc eſt *ordinatio* (*i*) *loco fundata*, ſiue, vt nos iam dixerimus, *titulus*; cuiusmodi quæ non ſit ordinatio, vanam nec auctoritate munitam dicit. Obſeruandum autem eſt, quod *titulus* tum non ſemper denotet eccleſiam quamdam parochialem, ſiue diſtinctum beneficium curiale; hæc enim regula erat, antequam diœceſes in parœcias diſpeſcerentur: ſed coarctatio clericorum, in eorum ordinatione facta, eo ſpectabat, vt epiſcopi ſui diœceſi alligati in adſignato ſibi loco ſacris operarentur.

§. III.

Exceptiones huius regulæ admodum raræ.

Erant quædam paucæ huius regulæ exceptiones, ſed admodum raræ & non niſi extraordinariis occaſionibus admiſſæ. PAVLINVS (*k*) diſerte hoc de ſe ipſe teſtatur, *Ea conditione*, inquiens, *in Barcinonenſi eccleſia conſecrari adductus ſum, vt ipſi eccleſiæ non alligarer; in ſacerdotium tantum domini, non in locum eccleſiæ dedicatus.* Et HIERONYMVS (*kk*) de ordinatione ſua *Antiochiæ* eadem narrat; quod presbyter conſecratus fuerit ea conditione, vt monacho porro eſſe, & ad monaſterium ſuum reuerti ſibi liceret. Eadem de *Barſe* & *Eulogio* duobus monachis EDESSAE commemorat SOZOMENVS (*l*), quod ambo epiſcopi fuerint, non alicuius vrbis ſed ho-

(*h*) Concil. Valent. c. VI. (tom. IV. conc. p 1260)

(*i*) Leo epiſt. XCII. ad Ruſtic. c. I. (tom. III. concil. p. 1405.) Vana habenda eſt ordinatio, quæ nec *loco fundata* eſt nec *auctoritate munita.*

(*k*) Paulin. ep. VI. ad Seuer. p. 101.

(*kk*) Hieron. ep. LXI. ad Pammach. tom. II. p. 181. edit. Baſil. MDLXV. (p. 123. c. edit. Francof. MDLXXXIV.) *Si ſic presbyterium tribuis, vt monachum non auferas:* tu videris de iudicio tuo. Sin autem ſub nomine presbyteri tollis mihi, propter quod ſæculum dereliqui: ego habeo, quod ſemper habui.

(*l*) Sozom. lib. VI. c. XXXIV. Βάρσης τὲ καὶ Ἐυλόγιος, οἳ καὶ ἐπισκόπω ἄμφω ὕστερον

noris

noris duntaxat cauſſa, tamquam ad repenſanda præclara ipſorum facinora, in ſuis monaſteriis ordinati. Iſtiusmodi ordinatio erat, quam, teſte THEODORETO (m), *Flauianus* epiſcopus *Antiochenus Macedonio*, notiſſimo anachoretæ *Syro*, tribuit, quem ille e cella, quam in deſerto incolebat, abduxit ideo tantum, vt in numerum ſacerdotum eum cooptaret, poſtmodum in deſertum eum reuerti paſſus. Hæc exempla huius generis omnia ſunt,quæ in antiquæ hiſtoriæ monimentis me inuenire memini. Nondum iſte mos obtinebat, ſecundum quem partibus infidelium ordinantur epiſcopi, qui epiſcopatus ſuos numquam videre

---

ἐγενήθησαν, οὐ πόλεως τινός, ἀλλὰ τιμῆς ἕνεκεν, ἀνταμοιβῆς ὥσπερ τῶν αὐτοῖς πεπολιτευμένων, χειροτονηθέντες ἐν τοῖς ἰδίοις μοναστηρίοις.

(m) Theod. h. ſt. relig. c. XIII. (tom. III. p. 835. d. e. t. Par. MDCXLII.) Ἐπειδὰν ὁ μέγας Φλαβιανὸς τῇ μεγάλῃ τοῦ Θεοῦ ποίμνῃ ποιμαίνειν ἐτάχθη, τὴν δὲ τοῦ ἀνδρὸς ἔμαθεν ἀρετήν, ᾔδετο γάρ, καὶ ἐν τοῖς ἁπάντων ἐφέρετο στόμασιν· ἄγει μὲν αὐτὸν ἐκ τῆς τοῦ ὄρους κορυφῆς ὡς γραφῆς κατ' αὐτοῦ γενομένης. τῆς δὲ μυστικῆς ἱερουργίας προκειμένης, προσάγει τῷ θυσιαστηρίῳ, καὶ τοῖς ἱερεῦσιν ἐγκαταλέγει· ὡς δὲ τέλος ἔλαβεν ἡ λειτουργία, καί τις αὐτῷ τοῦτο μεμήνυκε, πάμπαν γὰρ ἠγνόει τὸ γεγονός, τὰ μὲν πρῶτα ἐλοιδορεῖτο, καὶ λόγοις ἔβαλλεν ἅπαντας· ὕστερον δὲ τὴν βακτηρίαν λαβών, εἰώθει γὰρ σκηριπτόμενος διὰ τὸ γῆρας βαδίζειν, ἐδίωκεν αὐτόν τε τὸν ἀρχιερέα, καὶ τοὺς ἄλλους, ὅσοι παρῆσαν· ὑπελάμβανε γὰρ τὴν χειροτονίαν τῆς τοῦ ὄρους αὐτὸν κορυφῆς, καὶ τῆς ποθουμένης διαίτης ἀποστερήσειν. ἀλλὰ τότε μὲν αὐτὸν μόλις τινὲς τῶν συνήθων ἀγανακτοῦντα κατέπαυσαν· ἐπειδὰν δὲ ὁ τῆς ἑβδομάδος συνεπεράνθη κύκλος, καὶ ἧκε πάλιν τῆς δεσποτικῆς ἑορτῆς ἡ ἡμέρα, αὖθις αὐτὸν ὁ μέγας Φλαβιανὸς μετεπέμψατο, τῆς πανηγύρεως κοινωνῆσαι σφίσι παρακαλῶν· ὁ δὲ πρὸς τοὺς ἀφικομένους, οὐκ ἀπόχρη ὑμῖν, ἔφη, τὰ ἤδη γεγενημένα, ἀλλὰ πάλιν με βούλεσθε προβάλλεσθαι πρεσβύτερον; τῶν δὲ λεγόντων, ὡς οὐ δυνατὸν εἴη δὶς τὴν αὐτὴν ἐπιτεθῆναι χειροτονίαν, οὐκ εἶξεν, οὐδὲ ἀφίκετο, ἕως αὐτὸν ὁ χρόνος καὶ οἱ συνήθεις τοῦτο πολλάκις ἐδίδαξαν. Poſtquam magnus Flauianus magno Dei gregi paſtor eſt ordinatus, & viri (*Macedonii*) virtutem cognouit, prædicabatur enim & per omnium ora ferebatur, de montis illum vertice per ſpeciem obiectæ accuſationis abduxit, & ſub myſticum ſacrificium altari admouit, coaptauitque in numerum ſacerdotum. Cumque peracta liturgia hoc illi quidam indicaſſet, ignorabat enim prorſus,quid egiſſent, primum quidem conuiciis verbisque aſperis proſcidit vniuerſos: deinde arrepto baculo, quo innixus propter ſenium incedebat, pontificem ipſum, & alios qui aderant, inſequutus eſt, ordinationem hanc ratus montis verticem ſibi optatamque habitationem erepturam. Sed tum quidem ſic indignantem ægre tandem amici quidam ſedauerunt. Expleto autem hebdomadis circulo, cum rediiſſet dies dominicus, iterum euocat illum magnus Flauianus, rogatque vt celebritati cum ipſis interſit. Tum ille ad eos qui venerant, An vobis, ait, non ſufficiunt, quæ iam acta ſunt, ſed iterum me presbyterum creare vultis? Et reſpondentibus illis, fieri non poſſe, vt bis eadem ſit manuum impoſitio, non acquieuit, nec profectus eſt, donec illum tempus & familiares hoc ſæpius edocuerunt.

animum

animum inducunt. Quamquam poſterioribus temporibus hæc regula neglecta eſt, vti ZONARAS (*n*) de eccleſia *græca* queritur, & HABERTVS (*o*) non poteſt, quin id æque lugeat in *latina*; priſca tamen eccleſia in legibus obſeruandis accuratior fuit, vix vllum vmquam vel epiſcopum vel inferiorem aliquem clericum ordinans, quin eos certæ cuidam diœceſi addiceret, ex qua ſine conſenſu ſuperiorum in aliam transferri non poterant.

§. IV.

Nulli epiſcopo alienum clericum, niſi conſentiente eius epiſcopo, licebat conſecrare.

Tertio: Alia hinc circa ordinationes enata eſt regula, vt nulli epiſcopo ordinare vel admittere in eccleſiam ſuam clericum quempiam liceret, qui ad aliam ſpectaret eccleſiam, ſine iſtius epiſcopi conſenſu, cui antea addictus fuerat. Concilia [*p*] ſeucram hac de re in decretis ſuis ſententiam pronuntiant; in-

(*n*) Zonar. not. in conc. Chalced. c. VI. *ὥσπερ νῦν ἕκαστοι τῶν ἀρχιερέων τῆσδε τῆς πόλεως ἐπίσκοποι ὁ χειροτονῶν αὐτὸν προβληθῆναι λέγει, οὕτως τὸ παλαιὸν πᾶς χειροτονούμενος τῆς δε τῆς ἐκκλησίας ἱερεὺς, ἢ διάκονος, ἢ κληρικὸς ἁπλῶς ὠνομάζετο, εἰ καὶ νῦν τοῦτο πάντη καταπεφρόνηται.* Vt nunc dierum quemlibet antiſtitum certæ cuiusdam ciuitatis epiſcopum, qui eum ordinat, promoueri dicit, ſic quicumque olim ordinibus inſignitus eſſet, certæ cuiusdam eccleſiæ ſacerdos, diaconus, clericusue (*quamuis hæc poſtea tota ratio ſit neglecta*) ſimpliciter nuncupabatur.

(*o*) Habert. archierat. ad can VI. Chalced. p. 351. Hanc eccleſiæ legem ac diſciplinam antiquam eſſe, recte in eum canonem Zonaras animaduertit, εἰ καὶ νῦν τοῦτο πάντη καταπεφρόνηται, *quamuis*, inquit, *ea nunc plane in contemtum abierit*, quod nobis peræque lugendum eſt.

(*p*) Conc. Carth. III. c. XXI. (tom. II. p. 1170.) Vt clericum alienum, *niſi concedente eius epiſcopo*, nemo audeat vel retinere vel promouere in eccleſia ſibi credita.

Conc. Chalced. c XX. (tom IV. p 766) Κληρικοὺς εἰς ἐκκλησίαν τελοῦντας, καθὼς ἤδη ὡρίσαμεν, μὴ ἐξεῖναι εἰς ἄλλης πόλεως τάττεσθαι ἐκκλησίαν κ. τ. λ. Clericos in eccleſiis miniſterio fungentes, quemadmodum iam ſtatuimus, *non licere in alius ciuitatis eccleſia ordinari.*

Conc. Arauſian. I. c. VIII. (tom. III. p 1449.) Si quis alibi conſiſtentem clericum ordinandum putauerit, prius definiat, vt eum ipſo habitet. Sic quoque *non ſine conſultatione eius epiſcopi, cum quo ante habitauit*, eum, qui fortaſſe non ſine cauſſa diu ab alio ordinatus non eſt, ordinare præſumat.

 primis

primis magnum illud concilium *Nicænum* [q], *Sardicenſe* (r) & *Arelatenſe* ſecundum [s] vniuerſas eiusmodi ordinationes vanas & irritas declarant. Concilium *Carthaginenſe* [t] primum ad ipſos etiam laicos, ad aliam eccleſiam ſpectantes, iſtam prohibitionem extendit. Sic enim ſtatuit: *Non debere clericum alienum ab aliquo ſuſcipi ſine litteris epiſcopi ſui, neque apud ſe retinere, nec laicum vſurpare ſibi de plebe aliena, vt eum ordinet ſine conſcientia eius epiſcopi, de cuius plebe eſt.* Quarum legum hæc erat ratio, quod quilibet epiſcopus peculiare aliquod & proprium ius in vniuerſum diœceſeos ſuæ clerum ac populum habere credebatur; atque ad pacem & bonum ordinem in eccleſia cuſtodiendum apprime faciebat, tales regulas tueri atque obſeruare. Tantum in eccleſia *Africana* epiſcopus *Carthaginenſis* hac in re quodam gaudebat priuilegio, quia exarchus & primas omnium prouinciarum *Africanarum* erat. Ex antiqua enim conſuetudine, canone quodam concilii *Carthaginenſis* tertii [u], qui codici *Africano* [w] etiam

(q) Conc. Nic. c. XVI. (tom. II. p. 36.) Εἰ τολμήσειέ τις ὑφαρπάσαι τὸν ἐν τῷ ἑτέρῳ διαφέροντα, καὶ χειροτονῆσαι ἐν τῇ αὐτοῦ ἐκκλησίᾳ, μὴ συγκατατιθεμένου τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου, ἐξ οὗ ἀνεχώρησεν ὁ ἐν τῷ κανόνι ἐξεταζόμενος, ἄκυρος ἔστω ἡ χειροτονία. Si auſus fuerit quiſpiam eum, qui ad alium pertinet ſurripere, & in eccleſia, *non conſentiente proprio epiſcopo*, a quo receſſit, qui in canone cenſetur, *irrita ſit ordinatio.*

(r) Conc. Sardic. c. XV. (tom. II. p. 640.) Εἴ τις ἐπίσκοπος ἐξ ἑτέρας παροικίας βουληθῇ ἀλλότριον ὑπηρέτην, χωρὶς τῆς συγκαταθέσεως τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου, εἰς τινα βαθμὸν καταστῆσαι, ἄκυρος καὶ ἀβέβαιος ἡ κατάστασις ἡ τοιαύτη νομίζοιτο. Si quis epiſcopus ex alia parochia velit alienum miniſtrum *ſine conſenſu proprii epiſcopi* in aliquo gradu conſtituere, *irrita & infirma eiusmodi conſtitutio* exiſtimetur.

(s) Concil. Arelat. II. c. XIII. (tom. IV, p. 1012.) Quod ſi, aliquo commorationis tempore, *inſcio epiſcopo ſuo*, in aliena eccleſia habitans, ab epiſcopo loci clericus fuerit ordinatus, *huiusmodi ordinatio irrita* habeatur.

(t) Conc. Carth. I. c. V. (tom. II. p. 1824.)

(u) Conc. Carth. III. c. XLV. (ibid. p. 1176.) Fuit ſemper hæc licentia huic ſedi, vnde vellet, & de cuius nomine fuiſſet conuentum, pro deſiderio cuiusque eccleſiæ ordinare epiſcopum.

(w) Cod. can. Afric. c. LV. (ibid. p. 1078.) Περὶ τοῦ ἐξεῖναι τῷ ἐπισκόπῳ Καρχηδόνος, ὅθεν θέλει, κληρικὸν χειροτονεῖν. Vt Carthaginenſi epiſcopo, vnde voluerit, clericum liceat ordinare. Ibid. p. 1079. b. Ἀεὶ ὑπῆρξεν ἡ αὐθεντία αὕτη τῷ θρόνῳ τούτῳ ἵνα ὅθεν ἦλθε, (ἤθελε) καὶ περὶ οἱουδήποτε προστρέχη ὀνόματος κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν ἑκάστης ἐκκλησίας ἐχειροτονήθη ἐπίσκοπον. Fuit ſemper hæc licentia &c. vid. not. (u).

inſertus

inſertus eſt, confirmata epiſcopo *Carthaginenſi* ex alia eccleſia clericum aliquem adſumere, eumque in eccleſiæ cuiusdam, iurisdictioni ſuæ ſubiacentis, miniſterium ordinare licitum erat. Enimuero exceptio in ſpeciali ipſius caſu regulam in reliquis omnibus confirmat.

§. V.

Nulli epiſcopo permiſſum erat, vt in aliena diœceſi aliquem ordinaret.

Quarto: Alia regula ad ſeruandum bonum ordinem hac in re erat, vt quilibet epiſcopus in ſua ipſius eccleſia ſe contineret, nec ſibi poteſtatem in aliena diœceſi quempiam ordinandi arrogaret. Ita concilium *Antiochenum* [x] & ſic dicti *canones apoſtolici* [y] præcipiunt, *ne quis epiſcopus audeat extra ſuos fines facere ordinationes in vrbibus & pagis ei non ſubiectis.* AVGVSTINVS huic regulæ inſiſtere neceſſe habebat, quum ciues *Hipponenſes Piniamum* etiam inuitum ab ipſo ordinari vellent presbyterum, minitantes, ſi id facere detrectaret, ſeſe alium poſtulaturos epiſcopum, a quo ordinaretur. AVGVSTINVS illis indicabat [z], ab alio epiſcopo in eccleſia ſibi tradita, niſi ſe interrogato ac permittente, eum ordinari haud poſſe; & quum promiſſione de illo inuito non ordinando detineretur, ſe a promiſſi fide non poſſe deflectere, nec permittere, vt ab alio epiſcopo ordinaretur. *Epiphanius*, teſte SOCRATE [a], diaconum in diœceſi *Chry-*

(x) Conc. Antioch. c. XXII. (tom. II. p. 571.) Ἐπίσκοπον μὴ ἐπιβαίνειν ἀλλοτρίᾳ πόλει τῇ μὴ ὑποκειμένῃ αὐτῷ, μηδὲ χώρᾳ τῇ αὐτῷ μὴ διαφερούσῃ ἐπὶ χειροτονίᾳ τινὸς, μηδὲ καθιστᾶν πρεσβυτέρους, ἢ διακόνους, εἰς τόπους ἑτέρῳ ἐπισκόπῳ ὑποκειμένους, εἰ μὴ ἄρα μετὰ γνώμης τοῦ οἰκείου τῆς χώρας ἐπισκόπου. εἰ δὲ τολμήσειεν τις τοιοῦτο, ἄκυρον εἶναι τὴν χειροτονίαν, καὶ αὐτὸν ἐπιτιμίας ὑπὸ τῆς συνόδου τυγχάνειν. Epiſcopus in alienam ciuitatem, quæ ei ſubiecta non eſt, non adſcendat, nec in regionem quæ ad eum non pertinet, ad alicuius ordinationem, *nec presbyterum vel diaconum conſtituat in locis alii epiſcopo ſubiectis*, niſi cum voluntate proprii illius regionis epiſcopi. Si quis autem tale quid auſus fuerit, infirma ſit ordinatio & ipſe a ſynodo puniatur.

(y) Can. apoſt. c. XXXV. ἐπίσκοπον μὴ τολμᾶν ἔξω τῶν ἑαυτοῦ ὅρων χειροτονίας ποιεῖσθαι εἰς τὰς μὴ ὑποκειμένας αὐτῷ πόλεις καὶ χώρας.

(z) Aug. epiſt. CCXXV. ad Albinam, Dicebam ego, quibus poteram, qui ad nos in abſidem honoratiores & grauiores adſcenderant, nec a promiſſi fide me poſſe dimoueri, *nec ab alio epiſcopo in eccleſia mihi tradita, niſi me interrogato ac permittente, poſſe ordinari.*

(a) Socrat. lib. VI. c. XII. Προσορμήσας τῷ ἐπὶ Ἰωάννην μαρτυρίῳ. ἀπέχει δὲ τοῦτο ἑπτὰ

ſoſtomi

ſoſomi Conſtantinopolitana ordinare auſus fuerat: *Chryſoſtomus* vero ei dicebat, quod contra regulas egiſſet, dum in eccleſiis iurisdictioni ſuæ non ſubiectis ordinationem feciſſet. Quod ipſum oſtendit, fuiſſe hanc vniuerſalem legem, quæ tam in orientalibus, quam occidentalibus eccleſiis inualuerit. Et ſecundum eamdem regulam omnes metropolitani cum epiſcopis ſuis prouincialibus ſuæ ipſorum prouinciæ adligati erant, nec vllum epiſcopum in alia prouincia poterant ordinare, niſi ab iſtius prouinciæ epiſcopis, vt ſibi ſubſidio venirent, inuitati. Quæ regula in concilio generali *Conſtantinopolitano* [b] ſtatuta & in concilio *Epheſino* [c] confirmata fuit, occaſione controuerſiæ inter eccleſias *Cypricas* & patriarcham *Antiochenum* ortæ, vtpote qui poteſtatem ordinandi in his eccleſiis ſibi ſtudebat adſerere, quod autem illius ſtudium reiiciebatur, propterea quod extra eius diœceſin ſub alius iurisdictione eſſent conſtitutæ. Sed vero obſeruandum eſt, has regulas de ordinariis caſibus, pacis & concordiæ inter eccleſiæ antiſtites conſeruandæ gratia, factas eſſe, vnoquoque interim in ſuo ipſius circuitu res ſuas agente & fines ac limites, quibus eum leges circumſcripſerant, tuente. Alias enim, vti antehac oſtendimus [cc], quilibet epiſcopus vniuerſæ catholicæ eccleſiæ erat epiſcopus, & hoc intuitu ordinandi, alioſue officii epiſcopalis actus in quacumque mundi parte, neceſſitate atque extraordinaria occaſione ita

σημεῖα τῆς πόλεως, καὶ ἐξελθὼν τῆς νεὼς, σύναξίν τε ἐπιτελέσας καὶ διάκονον χειροτονήσας αὖθις εἰς τὴν πόλιν εἰσέρχεται. Qui (Epiphanius) cum ad baſilicam S. Ioannis appuliſſet, quæ ſeptem paſſuum millibus ab vrbe diſtat, mane egreſſus, collectam ibi celebrauit: *& ordinato diacono ciuitatem ingreſſus eſt.* c. XIV. Παρὰ κανόνας πράττεις πολλὰ, ὦ Ἐπιφάνιε, πρῶτον μὲν χειροτονίαν ἐν ταῖς ὑπ' ἐμὲ ἐκκλησίαις ποιησάμενος κ. τ. λ. Multa contra regulas agis, o Epiphani, qui primum quidem *in eccleſiis ſub diſpoſitione mea conſtitutis ordinationem feceris* &c.

(*b*) Conc. Conſt. can. II. (tom. II. p. 947) Ἀκλήτους ἐπισκόπους ὑπὲρ διοίκησιν μὴ ἐπιβαίνειν ἐπὶ χειροτονίαις, ἤ τισιν ἄλλαις οἰκονομίαις ἐκκλησιαστικαῖς. *Non vocati epiſcopi vltra diœceſin ne tranſeant ad ordinationem* vel aliquam aliam adminiſtrationem eccleſiaſticam.

(*c*) Conc. I. Epheſ. act. VII decret. de epiſc. Cypr. (tom. III. p. 801) Vid. lib. II. c. XVII. §. IX not. (g) vol. I. p. 244.

(*cc*) Lib. II. c. V. vol. I. p. 111. ſeqq.

ſe-

ferente, peragendi habebat auctoritatem. Quemadmodum *Athanaſius* & *Euſebius Samoſatenſis Arianæ* hæreſis longe lateque dominantis tempore fecerunt, ordinantes epiſcopos & presbyteros in quacumque prouincia vel diœceſi, (licet cum littera huius legis id pugnaret,) eum quidem in finem, vt fides catholica & orthodoxorum hominum ſucceſſio conſeruaretur. Vt adeo hæc regula tantummodo fuerit pro communibus & ordinariis caſibus. Et in *Cypro*, EPIPHANIO teſtante [*d*], hæc regula plane non fuit obſeruata, ſed quiuis epiſcopus in quacunque alia diœceſi ordinabat, prout neceſſitas hoc requireret, & id quidem caritatis vinculis minime ruptis. Nam generalem quamdam veniam ſibi inuicem indulſerant, vt, quemadmodum eccleſiæ iſtius prouinciæ omnium maxime expediret, eiusmodi libertate inter ſe ſe mutuo vterentur; etſi priuilegia ſua aduerſus omnium peregrinarum ſedium & ſpeciatim *Antiochenæ* inuaſiones ſtrenue tuebantur.

§. VI.

Quatuor ſolemnium temporum ordinationis origo.

Proxime nunc in hoc negotio conſiderandum eſt tempus & locus ordinationis. De tempore varie poteſt inſtitui quæſtio I. An eccleſia antiquitus certa & ſtatuta ordinationis tempora habuerit, vti nunc quatuor tempora per annum habet? II. An dies dominicus ſemper fuerit ordinationi conſtitutus? III. An ordinationes ſemper ad matutinam liturgiam fuerint adligatæ? Ad *primam quæſtionem* quod attinet, non liquet, eccleſiam ante ſæculum quartum certa anni tempora ordinationi ſtatuiſſe. HABERTO enim recte obſeruante [*e*], vſitatius tum erat, ſingulos ordinare, prout cuiusque eccleſiæ neceſſitas poſtulabat. LEO [*f*] quidem papa *ieiunia quatuor temporum*, quæ apud nos in *Britannia* nunc vulgo dicuntur *Ember-weeks*, ab apoſtolica deriuat traditione. At vero, vti PAGIVS [*g*] & QVESNEL-

(*d*) Epiph, ep. ad Ioan. Hieroſolym. tom. II. p. 313. Multi epiſcopi communionis noſtræ presbyteros in noſtra ordinauerunt prouincia. cætera.

(*e*) Habert. archierat. part. VIII. obſeruat. IV. p. 130. Tunc *ſinguli, & quidem rari,* non vero tam multi ac hodie, *ordinabantur.*

(*f*) Leo ſerm. II. de ieiun. Pentecoſt. p 77. Item ſerm. IX. de ieiun. 7. menſis, ſiue de ieiunio quatuor temporum p. 83. it. ſerm. VII.

(*g*) Pagi critic. in Baron. ann. LXVII. n. XV. Per canones, inquit Queſnellus, nil ali-

LVS [*h*] in animaduerſionibus in hunc auctorem obſeruant, nihil ei familiarius eſt, quam legem apoſtolicam appellare, quæ ipſe vel in ſua ipſius eccleſia vſitata, vel in *Damaſi* & *Siricii*, anteceſſorum ſuorum decretis ſancita inuenit. Vt adeo, quum omnes ante LEONEM auctores hac de re ſileant, illius auctoritate valde niti haud poſſimus. Accedit, quod ne ſemel quidem indicet, ieiunia iſta ſtatutorum & ſolemnium ordinationis temporum intuitu, ſed ex alia quadam generaliore ratione, fuiſſe indicta. Adeoque certum non eſt, eccleſiam tunc, quum LEO ſcriberet, ann. CCCCL. vlla fixa ordinationis tempora habuiſſe. Et in ſæculis antegreſſis non habuiſſe magis liquet. De epiſcopis enim certum eſt, eccleſiam eorum ordinationi certum tempus non præſtituiſſe; ſed ſimul ac epiſcopus aliquis mortuus eſſet, alius in eius locum omni adhibita feſtinatione eligebatur atque ordinabatur; & in quibusdam locis ſecundo vel tertio die ab eius obitu hoc fiebat, quemadmodum iam antea [*hh*] oſtendimus. De presbyteris & diaconis aliisque hiſce inferioribus itidem manifeſtum eſt, quod in tribus prioribus ſæculis quouis tempore ordinati fuerint, prout res eccleſiæ id exegit. *Cyprianus Aurelium* lectorem ipſis calendis *decembribus* ordinauit, quemadmodum PEARSONIVS [*i*] ſecundum criticas ſupputandi regulas iudicat, & *Optatum* hypodiaconum menſe *auguſto* [*k*]; quo-

ud Leo intelligit, quam regulam eccleſiaſticam ſolo vſu & traditione eccleſiaſtica firmatam, quomodo ſæpius vſurpare videtur. - - - Familiare eſt Leoni, vt cum de apoſtolica traditione ſermonem habet, de ea loquatur, quam ab apoſtolo Petro eccleſiæ Romanæ relictam putabat. Ea vero ex b. Petri traditione deſcendere exiſtimauit, quæ & olim obſeruata & decretis ſancita inueniebat eorum eccleſiæ ſuæ pontificum, quorum monumenta ſuperant illa ætate.

(*h*) Queſnell. ap. Pagium vid. not. antec.

(*hh*) Lib. II. c. XI. §. II. volum. I. p 157. 158.

(*i*) Pearſon. annal. Cyprian. ann. CCL. n. XX. p. 25. (p. 20. edit. Amſtelod. MDCC.) Menſe decembri ineunte, Cyprianus cum collegis ſuis, inconſulto clero ſuo, Aurelium confeſſorem ordinauit lectorem, & quidem vt opinor, ipſis calendis decembribus. cætera.

(*k*) Pearſon. ibid. n. XV. *Scripſit epiſtolam XXVII. menſe Auguſto* ineunte ad clerum Romanum. Scripſit etiam eodem tempore ad Moyſem & Maximum reliquosque confeſſores Romæ in carcere conſtitutos epiſtolam XXVIII. - - Vt autem hæ litteræ ſolemniter, iuxta morem eccleſiæ, mitterentur; Cyprianus *fecit lectorem Saturum & hypodiaconum Optatum* confeſſorem, eaſque per eosdem miſit, cuius rei ſtatim clerum ſuum certiorem fecit epiſtola XXIX.

rum

rum neutrum ſolemne ordinationis tempus fuit. *Paulinus*, qui ſæculo quarto vixit, die nati ſeruatoris memoriæ ſacro ordinatus eſt, vti ipſe [*l*] nos facit certiores. Neque tamen is vnus ex quatuor diebus fuit, quos deinceps ſtata ordinationis tempora fecerunt. *Pontificale Romanum* ſub nomine DAMASI in plerorumque epiſcoporum vitis memorat, quas in prouincia *Romana* epiſcoporum, presbyterorum & diaconorum ordinationes per totam quisque vitam ſuam fecerint; & ordinationes ſemper menſe *decembri* factæ dicuntur. Quod ipſum, ſi liber iſte magnæ cuiusdam auctoritatis eſſet, probaret, vnum fixum ordinationis tempus *Romæ* fuiſſe; non quatuor. Sed huius libri fides, fateor, nulla ratione primorum ſæculorum hiſtoriæ innititur, quia multo recentioris æui eſt, quam quidem inſcriptio præ ſe fert. Et auctor fortaſſis de rebus vetuſtis loquitur ex ſui ipſius temporis conſuetudine, vbi vnum ex his quatuor temporibus in vſum exiit: quod ante tempus *Simplicii* an. CCCCLXVII. factum videtur. *Liber* enim *pontificalis* in vita eius [*m*] *decembri* addit *februarium*; quemadmodum hoc etiam in vita *Gelaſii* facit. Et in decreto quodam *Gelaſii* [*n*] quinque tempora ordinationi præſtituuntur. Dicitur enim ibi: *Ordinationes presbyterorum & diaconorum niſi certis temporibus & diebus exerceri non debent, id eſt, quarti menſis ieiunio, ſeptimi, & decimi, ſed & etiam quadrageſimalis initii ac mediana quadrageſimæ die, ſabbathi ieiunio circa veſperam nouerint celebrandas.* AMALARIVS FORTVNATVS [*o*] mutationis tempore *Simplicii* factæ meminit, cum *Primi apoſtolici*, inquit, *ſemper in decembrio menſe, in quo natiuitas domini noſtri Ieſu Chriſti celebratur, conſecrationes miniſtrabant vſque ad Simplicium, qui fuit a Petro quadrageſimus nonus. Ipſe primus ſacrauit in Februario.* Quod ille ſine dubio ex ante memoratis locis *libri pontificalis* adſumſit, quippe qui interdum de vno, interdum vero de duobus ſolemnibus tempo-

(*l*) Paulin. ep. VI. ad Seuer. p. 101. *Die Domini, quod naſci carne dignatus* eſt, repentina vi multitudinis - - *presbyteratu initiatus ſum.*

(*m*) Pontifical. vit. Gelaſ. (tom. IV. conc. p. 1055.) *Hic fecit ordinationes* duas in vrbe Roma per *menſes februarium & decembrem*, presbyteros triginta duos, diaconos duos, epiſcopos per diuerſa loca numero ſexaginta ſeptem.

(*n*) Gelaſ. ep. IX. ad epiſc. Lucaniæ c. XI. al. XIII (ibid. p. 1191.)

(*o*) Amalar. de offic. eccleſ. lib. II. c. 1. (Bibl. SS. patr. tom. VI. p. 927. edit. Pariſ. MDLXXXIX.)

ribus ordinationis, numquam vero de quatuor, loquitur. Quod argumento eſt, quatuor iſta nondum fuiſſe conſtituta, quum liber ille conficeretur, qui cum interpolatione, quam nunc habet, non niſi poſt *Iuſtiniani* tempora exſtitit, vti virorum doctorum concordans eſt opinio. Atque adeo ampliori aliorum diſquiſitioni id relinquimus, an vlla eiusmodi ſtatuta ordinationis tempora, cuiusmodi hi auctores memorant, quatuor vel quinque, prioribus ſæculis in eccleſia *Romana* fuerint. In aliis eccleſiis de nullo relatum legimus, ſed exempla producta contrarium potius demonſtrant. Studioſus huius rei lector plura iſtiusmodi exempla alia in promtu facile habebit, ex quibus colligi poterit, tempora ordinationis prioribus quatuor ſæculis non fuiſſe certa & ſtata, ſiquidem nullus antiquus ſcriptor intra hoc intervallum vllam eorum mentionem iniicit. Quocirca neceſſe haud eſt, vt cum BARONIO [p] & BELLARMINO [q] *ieiunia quatuor temporum* apoſtolicæ traditioni adſcribamus, ſed ſufficit, de iis loqui tamquam vſitato eccleſiæ more, qui eccleſiaſtica inſtitutione, aliquot ſæculis poſt facta, fundetur.

§. VII.

Ordinationes quolibet hebdomadis die indiſcriminatim factæ per tria priora ſæcula.

Idem ad *ſecundam quæſtionem* reſponderi oportet, an dies dominicus ſemper fuerit dies ordinationis? Manifeſtum eſt, quod per tria priora ſæcula haud fuerit. PAGIVS [r] enim ante *Con-*

(p) Baron. ann. LVII. n. CCIX Ipſa *quatuor anni temporum ieiunia*, quæ in eccleſia ſeruari ſolent, *ex apoſtolica inſtitutione* ſumſiſſe principium, ſanctus Leo abſque vlla dubitatione confirmat. cætera.

(q) Bellarm. de verbo Dei non ſcripto lib. IV. c. III. p. 206 (p. 67. H. edit. Colon. MDCXV. (Sextum mendacium eſt: *Calixtus ieiunia quatuor temporum inſtituit, ergo falſum eſt, quod ſint ex apoſtolica traditione.* Mendacium eſt, quod Calixtus omnia inſtituerit quatuor temporum ieiunia. Ipſe enim in epiſt. 1. dicit, ſe tantum addidiſſe vnum ieiunium ad tria, quæ antea erant. Quocirca quod ſanctus Leo ſermon. II. de ieiunio Pentecoſtes, & ſerm. VIII. de ieiunio ſeptimi menſis dicit, illa ieiunia eſſe ex apoſtolica traditione, non pugnat cum decreto Calixti.

(r) Pagi critic. in Baron. ann. LXVII. n. XIV. edit. Pariſ. MDCLXXXIX. (n. XVIII. edit Antuerp MDCCV.) Ante conſtitutam a Conſtantino magno eccleſiæ pacem, pontificum Romanorum ordinationes quocumque die indiſcriminatim peractæ. Hanc regulam tertiæ eccleſiæ ſæculo tot exemplis comprobabimus, vt ea in dubium reuocari minime poſſit. In martyrologio Hieronymiano ad diem

ſtantini

ſtantini magni tempora ipſorum pontificum *Romanorum* ordinationes quocumque hebdomadis die indiſcriminatim peractas, & ſæculo demum quarto diem dominicum aliosque dies feſtos ſolemniores ordinationibus præſtitutos eſſe, firmiſſimis argumentis & rationibus, ex certiſſimis chronologiæ regulis petitis, exemplisque contra PAPEBROCIVM comprobauit. Vt ita, quum LEO papa [s] ordinationes, alio quam dominico die factas, canonibus & patrum traditioni contrarias dicit, de ſui temporis conſuetudinibus loqui, vt antea, intelligendus ſit; ſi modo id moris tum fuit, cum LEO vixit. Datur enim ratio dubitandi de auctoritate epiſtolarum vel LEONIS, vel GELASII, qui non longe poſt vixit. GELASIVS [t] enim, ordinationes presbyterorum ac diaconorum ſabbathi ieiunio circa veſperam celebrandas eſſe dicit. Vt adeo vel alterutram harum epiſtolarum ſpuriam eſſe, vel conſuetudinem in vno eodemque ſæculo in eccleſia *Romana* variaſſe, neceſſe ſit.

§. VIII.

Cærimonia iſta tempore oblationis in ſacris matutinis peragi ſolita.

GELASIVS, fateor, in hac decreti ſui parte ſingularis eſt, ordinationes circa veſperam fieri iubens. Etſi enim veteres non ſemper certo cuidam diei anni vel certo cuidam diei hebdomadis præciſe inhærebant; accuratius tamen tempus diei obſeruabant, vt ordinationes durante cultu Dei matutino peragerent. Hæc antiquiſſima eccleſiæ regula fuit, vti ex iis, quæ *Nouatiano* obiectata fuere, condiſcere poſſumus, quod videlicet inter alia minus legitime facta *ὥρᾳ δεκάτῃ, hora decima,* ſiue *quarta pomeri-*

XXVIII. Decembris legitur: *Romæ Felicis & Bonifacii epiſcopi de ordinatione;* quæ vltima verba a librario corrupta & poſita loco iſtorum: *Epiſc. dies ordinationis*, id eſt, *epiſcoporum.* Nam in martyrologiis aliquando legitur: *Ordinatio N. epiſcopi* vel *epiſcopatus N.* vel *natale epiſcopatus N.* vel *natale cathedræ;* id eſt, S. Petri Anthiochiæ. Quare S. Felix huius nominis primus anno centeſimo ſexageſimo nono die viceſima octaua menſis decembris, quæ in feriam tertiam incidebat, ordinatus eſt. Mitto alia exempla ſuis locis adducenda. Poſt itaqua tria priora eccleſiæ ſæcula in morem inductum, vt ordinationes tam Romanorum pontificum, quam cæterorum epiſcoporum, diebus dominicis vel feſtis ſolemnioribus peragerentur.

(s) Leo ep. LXXXI. ad Dioſcorum c. I. tot. (tom. III. conc. p. 1374. 1375.)

(t) Gelaſ. ep. IX. ad epiſcop. Lucan. c. XI. vid. not. antec. (n) in textu, pag. 179.

Digitized by Google

diana, eaque minus canonica, ordinatus fuerit, quemadmodum CORNELIVS [*u*] in epiſtola ſua ad *Fabianum* huius rei eum incuſat. Concilium *Laodicenum* in definiendo tempore multo adhuc accuratius eſt, cum dicit, non oportere ordinationes ſub conſpectu audientium & catechumenorum [*w*], ſed tempore oblationis, celebrari. Cuius rei ratio fuit, vt ordinatus eo tempore, quo ipſius ordinatio fieret, vel conſecrare vel certe participare ſacram euchariſtiam poſſet. Hinc THEODORETVS de *Macedonii* anachoretæ loquens ordinatione, eam [*x*] τῆς μυστικῆς ἱερουργίας προκειμένης, myſtici ſacrificii, hoc eſt, ſacræ ſynaxeos tempore factam, dicit. Atque ita EPIPHANIVS *Pauliniani*, fratris *Hieronymi*, ordinationem repræſentat [*y*], quem presbyterum ordinauit, quum in ſanctis ſacrificiis ad altare miniſtraret. Sed hoc de tribus ſuperioribus epiſcoporum, presbyterorum & diaconorum ordinibus præcipue, ſi non ſolum, intelligendum eſt: de reliquis enim perinde erat, quo tempore ordinarentur, dummodo id in eccleſia, durante quadam diuini cultus parte, fieret.

§. IX.

Eccleſia vnicus legitimus ordinationis locus.

Enimuero extra eccleſiam nulla ordinatio legitime fieri poterat. Quamquam hoc diſcrimen ſuperiores inter & inferiores ordines intercedebat, vti iſti intra ſanctuarium ſeu partem altaris, hi autem extra eam conferrentur; in hoc tamen

(*u*) Ap. Euſeb. lib. VI. c. XLIII. p. 198 Οὓς παραγενομένους ἅτε δὴ ἀνθρώπους ἀπλουστέρους περὶ τὰς τῶν πονηρῶν μηχανάς τε καὶ ῥᾳδιουργίας, συγκλεισθέντας ὑπό τινων ὁμοίων αὐτῷ τεταγμένων ἀνθρώπων, ὥρᾳ δεκάτῃ μεθύοντας καὶ κραιπαλῶντας, μετὰ βίας ἠνάγκασεν εἰκονικῇ τινι καὶ ματαίᾳ χειρεπιθεσίᾳ ἐπισκοπὴν αὐτῷ δοῦναι. Qui quum aduenissent homines ſimplicioris ingenii, nec in his perditorum hominum artibus ac fallaciis ſatis triti, eos ille a quibusdam ſui ſimillimis, quos ad id comparauerat, inclusos *hora decima* temulentos & crapula oppreſſos, adumbrata quadam & inani manuum impoſitione epiſcopatum ſibi tradere per vim coegit.

(*w*) Conc. Laodic. c. V. (tom. I. p. 1497.) Περὶ τοῦ μὴ δεῖν τὰς χειροτονίας ἐπὶ παρουσίᾳ ἀκροωμένων γίνεσθαι.

(*x*) Theodoret. hiſtor. relig. c. XIII. vid. ſupra §. III. not. (m) pag. 172

(*y*) Epiphan. ep. ad Ioan. Hieroſol. (tom. II p. 313. a.) *Cum miniſtraret in ſanctis ſacrificiis*, rurſus cum ingenti difficultate tento ore eius *ordinauimus presbyterum* & iisdem verbis, quibus antea ſuaſeramus, impulimus, vt ſederet in ordine presbyterii.

vtrique

Digitized by Google

vtrique conueniebant, vt eccleſia eſſet locus proprius creandi omnes iſtos ordines, qui in eccleſiaſtico quopiam officio verſarentur. Quocirca GREGORIVS NAZIANZENVS [z] merito exprobrat *Maximo Cynico*, qui in ſedem *Conſtantinopolitanam* ipſe ſe intruſerat, quod excluſus eccleſia in ædibus cuiusdam aulœdi ordinatus fuerit. Quod *Vrſino* etiam, in ſedis *Romanæ* petitione cum *Damaſo* concurrenti, obiectabatur, quod non in eccleſia [a] ſed in obſcuro quodam loco baſilicæ, cui nomen *Sicinæ*, ordinatus eſſet.

§. X.

Ordinatio flexis coram altari genibus recepta.

Quod ad ritus in ipſo ordinationis actu vſitatos attinet, præter id, quod antea nobis notatum fuit, vbi de quolibet ordine ſpeciatim loquuti ſumus, æquum fuerit, generatim de illis nonnulla obſeruare. Primum quidem, quod epiſcoporum, presbyterorum ac diaconorum ordinationes flexo ante altare vtroque poplite recipi conſueuerint. Ita auctor qui ſub nomine DIONYSII [b] deliteſcit, rem repræſentat in libro de *hierarchia eccleſiaſtica*. Et THEODORETVS [c] eiusdem rei tamquam con-

(z) Nazianz. Carm. de vit. (tom. II p. 15.)

Εἰς γὰρ χοραύλȣ λυπρὸν οἰκητήριον
Ἀχθέντες οἱ σεμνοί τε καὶ Θεῷ φίλοι,
Λαῶ τ' ἔχοντες τῶν ἀποβλήτων τινάς,
Κυνῶν τυπȣ̃σι τὸν κάκιστον ποιμένα
Κείραντες, ȣ̉ δήσαντες, ȣ̉δὲ σὺν βίᾳ·
Κύων γὰρ ἦν πρόθυμος εἰς τὰ κρείσσονα.

Namque *in choraulæ ſordidam ingreſſi domum*,
Graues, ſuperno & Numini cari viri,
Ac quosdam habentes fæce de vulgi infima,
Cane reſecta præſulem ſignant coma
Nequiſſimum, haud vi, nec ligatum. nam canis
Ad ſumma quæque promtus ac feruens erat.

(a) Socrat. lib. IV. c. XXIX. χειροτονεῖται ȣ̉κ ἐν ἐκκλησίᾳ, ἀλλ' ἐν ἀποκρύφῳ τόπῳ τῆς βασιλικῆς, καὶ ἐπικαλȣμένης Σικίνης.

(b) Dionyſ. de hierarch. eccleſ. c. V. contempl. III. §. 2. p. 364. §. 8. p. 368, 369. (tom. I. edit. Antuerp. MDCXXXIIII)

(c) Theodoret. lib. IV. c. XV. Πάντων τὸν Ἀντίοχον ψηφισαμένων τȣ̃ θείȣ διάδοχον, καὶ παρὰ τὴν ἱερὰν τράπεζαν ἀγαγόντων τε καὶ κλῖναι βιασαμένων τὰ γόνατα

ſueti ritus meminit, quando de epiſcopi cuiuſdam ordinatione loquens, eum ad ſacram menſam adductum & genua flectere vi coactum eſſe, dicit.

§. XI.

Ad impoſitionem manuum & preces data.

Deinde ipſe ritus conferendi ordines ſuperiores ſemper fiebat cum impoſitione manuum & precibus. Id quod ex HIERONYMO [*d*] patet, quando ait, χειροτονία, *id eſt ordinatio clericorum, non ſolum ad imprecationem vocis, ſed ad impoſitionem completur manus: ne ſcilicet vocis imprecatio clandeſtina clericos ordinet neſcientes.* GREGORIVS quidem NYSSENVS [*e*] miram nobis hiſtoriam de ordinatione *Gregorii Thaumaturgi* refert, quem *Phædimus* eccleſiæ *Amaſæenſium* epiſcopus ſolis precibus ſine manuum impoſitione ordinauit: aberat enim fuga in ſolitudinem ordinationem euitaturus: quo non obſtante *Phædimus* eccleſiæ *Neo-Cæſareenſis* epiſcopum eum conſecrauit, quod munus poſtea ſuſcepit. Sed ex viri cuiuſdam docti [*f*] coniectura veroſimillimum eſt, quod aliam habuerit ordinationem; ſin minus, hæc actio ſingulare aliquod exemplum, communi regulæ & ſtabilito eccleſiæ ordini contrarium, haberi debet. *Græci* hanc manus impoſitionem & χειροτονίαν & χειροθεσίαν appellant, vti in canonibus concilii *Nicani* [*g*] & *Chalcedonenſis* videre eſt. Nonnum-

κ. τ. λ. Cum vniuerſi Antiochum ſucceſſorem patrui elegiſſent, & ad ſacram menſam (i. e. altare) eum adducerent, & *genua flectere* cogerent, cætera.

(*d*) Hieron. lib. XVI. in Ieſai. c. LVIII. p. 265. edit. Baſil. MDLXV. (tom. V. p. 184 G. edit. Francof. MDCLXXXIV.)

(*e*) Nyſſen. vit. Greg. Thaum. (tom. III. p. 544.) Ὁ Φαίδιμος - ἀντὶ χειρὸς ἐπάγει τῷ Γρηγορίῳ τὸν λόγον ἀφιερώσας τῷ Θεῷ τὸν σωματικῶς οὐ παρόντα. Phædimus - loco manus impoſitionis Gregorio adhibet ſermonem, Deo conſecrans eum, qui corpore coram non adeſſet.

(*f*) Caue hiſtor. litterar. vol. I. p. 94. edit. Lond. (p 82. edit. Geneu. M DCCXX.) A Phædimo Amaſeæ antiſtite Neo-Cæſareæ epiſcopus ordinatur, modo plane mirabili & hactenus inaudito. Cum enim Gregorius in ſolitudinem ſeceſſerat, ne a philoſophiæ ſtudiis diſtraheretur animus, & vt Phædimi conſilium euitaret, nouas ſubinde latebras quæreret; Phædimus impetu quodam diuino prouectus, oratione primum ad Deum conuerſa, deinde ſermone ad Gregorium habito eum, quaſi iam præſenti manus imponeret, Deo & eccleſiæ iſti epiſcopum conſecrauit. Quam prouinciam, Deo animum eius ſuauiter diſponente, *Gregorius more conſueto, vti credi par eſt, primus ordinatus*, poſtea lubens ſuſcepit.

(*g*) Concil. Nic. c. XIX. (tom. II. conc. p. 37.) Ἐμνήσθημεν δὲ διακονισσῶν τῶν ἐν τῷ σχήματι ἐξετασθεισῶν, ἐπεὶ μηδὲ χειροθεσίαν τινὰ ἔχουσιν, ὥστε ἐξάπαντος ἐν

quam

quam tamen hæc vocabula inter ſeſe diſtinguuntur, vti in auctore *conſtitutionum*, qui dicit [*b*] πρεσβύτερος χειροθετεῖ ὀ χειροτονεῖ, *Presbyter manum imponit non ordinat;* Vbi manifeſtum eſt, per manus impoſitionem non intelligi ordinationem, ſed aliam quamdam benedictionem eccleſiæ, in qua manuum impoſitio æque vſitata fuerit atque in ordinatione. Neque vero χειροτονία ordinationem in antiquis ſcriptoribus ſemper, etſi vt plurimum, ſignificat; quemadmodum FRONTO DVCAEVS [*i*] aliique viri docti oſtenderunt: ſed interdum nihil denotat amplius, quam deſignationem ſiue electionem: vt cum IGNATIVS phraſi χειροτονῆσαι θεοπρεσβύτην [*k*] vtitur, ad ſignificandam duntaxat electionem ſeu conſtitutionem alicuius tabellarii ad perferendas alio ec-

τοῖς λαϊκοῖς αὐτὰς ἐξετάζεσθαι. Diaconiſſarum meminimus, quæ in habitu quidem cenſentur, quoniam nec vllam habent *manuum impoſitionem*, vt omnino inter laicos ipſæ connumerentur.

Conc. Chalced. c. XV. (tom IV. conc. p. 763.) Εἰ δέ γε δεξαμένη τὴν χειροθεσίαν, καὶ χρόνον τινὰ παραμείνασα τῇ λειτουργίᾳ, ἑαυτὴν ἐκδῷ γάμῳ, ὑβρίσασα τὴν τοῦ Θεοῦ χάριν, ἡ τοιαύτη ἀναθεματιζέσθω μετὰ τοῦ αὐτῇ συναφθέντος. Si poſtquam *ordinatione ſuſcepta* in miniſterio aliquo tempore permanſit (diaconiſſa) ſe ipſam matrimonio tradiderit, Dei gratiæ iniuriam faciens, ea vna cum illo, qui ei coniunctus eſt, anathematizetur.

(*b*) Conſtit. apoſtol. lib. VIII. c. XXVIII.

(*i*) Fron. Duc not. in Chryſoſtom. hom. I. ad pop. Antiochen. p. I. περὶ χειροτονιῶν *de ordinationibus.*] Brixianus interpres verterat *de electionibus*, atque apud profanos quidem ſcriptores χειροτονία, quæ proprie manuum extenſionem ſonat, decretum ſignificat, vel ſuffragiorum lationem, qua in populi comitiis magiſtratus deferebantur, & χειροτονεῖν *per ſuffragia creare*, ſed apud chriſtianos & ſacros auctores peculiariter pro eccleſiaſticorum miniſtrorum ordinatione ſumitur, qui plerique per impoſitionem manuum accipiebant poteſtatem, cætera.

(*k*) Ignat. ep. ad Smyrn. n XI. Πρέπει εἰς τιμὴν Θεοῦ χειροτονῆσαι τὴν ἐκκλησίαν ὑμῶν θεοπρεσβύτην κ. τ. λ. Decet ad Dei honorem, vt eccleſia veſtra *eligat ſacrum legatum*. cætera.

Id. epiſt ad Philadelph. n. X. πρέπον ἐστὶν ὑμῖν χειροτονῆσαι διάκονον εἰς τὸ πρεσβεῦσαι ἐκεῖ Θεοῦ πρεσβείαν. Decet vos *eligere diaconum, qui obeat* ibi *legationem* Dei.

Id. ep. ad Polycarp. n. VII. Πρέπει, συμβούλιον ἀγαγεῖν θεοπρεπέστατον καὶ χειροτονῆσαί τινα, ὃν ἀγαπητὸν λίαν ἔχετε καὶ ἄοκνον, ὃς δυνήσεται θεόδρομος καλεῖσθαι. Decet concilium cogere Deo decentiſſimum & *eligere aliquem*, quem valde carum habeatis & impigrum, *qui poterit diuinus curſor appellari.*

cleſiæ epiſtolas. Quod ipſum ideo adnoto, vt lectorem aduerſus quorumdam auctorum errores præmuniam, qui ordinationes cum electionibus confundunt, quia inter criticos verborum ſenſus ita non diſtinguunt, quemadmodum ſubſtrata materia id poſtulat.

§. XII.

Signum crucis in ordinatione vſurpatum.

Porro obſeruandum eſt, quod ſicut a priſcis chriſtianis multis occaſionibus, ita peculiariter in ordinationibus, ſignum crucis adhibitum fuerit. Id quod e CHRYSOSTOMO diſcimus, qui plus vice ſimplice eius hac occaſione mentionem iniicit. *Cum*, inquit, *regeneramur*, (videlicet in baptiſmo) *crux domini adeſt; cum ſacratiſſimo alimur cibo, ac in ordine* [l] *conſecrandi ſtatuimur, vbique ac ſemper id victoriæ inſigne nobis adſiſtit.* In hanc rem SVICERVS [m] ex perſonato DIONYSIO obſeruat, quod manuum impoſitio vocata ſit σφραγὶς & σταυροειδὴς σφραγὶς [n], propterea quod ſignum crucis capiti conſecrandi imprimeretur.

§. XIII.

Nulla autem vnctio vel ritus tradendi inſtrumenta in presbyterorum & diaconorum manus adhibitus.

Quod ad vnctionis ritum attinet, alio iam loco nouitatem eius [nn] oſtendendi habuimus occaſionem; nec minus conſuetudinis tradendi vaſa quædam ſacra in manus ordinatorum. Quam vaſorum porrectionem HABERTVS numquam in conferendis ſu-

(l) Chryſoſtom. hom. LV. in Matth. Κἂν ἀναγεννηθῆναι δέῃ, σταυρὸς παραγίνεται, κἂν τραφῆναι τὴν μυστικὴν ἐκείνην τροφὴν κἂν χειροτονηθῆναι, κἂν ὁτιοῦν ἕτερον ποιῆσαι, πανταχοῦ τοῦτο τῆς νίκης ἡμῖν παρίσταται σύμβολον.

(m) Suicer. theſaur. voce σφραγὶς tom. II. p. 1199. Manuum impoſitio, quæ fiebat ad ordinationem, σφραγὶς, *conſignatio* dicebatur, quia, dum manum imponerent capiti, ſignum crucis etiam in capite conſecrandi faciebant. Dionyſius Areopagita cap. V. de eccleſ. hierarchia p. 314. σταυροειδῆ σφραγῖδα vocat, & pag. 312. explicat myſterium ſacerdotalis conſecrationis: ἑκάστῳ κ. τ. λ. vid. not. ſeq. (n)

(n) Dionyſ. de hierarch. eccleſ. c. V. p. 312 314 edit. Pariſ. MDCXLIV. (p. 364. edit. Antuerp. MDCXXXXIV) Ἑκάστῳ αὐτῶν ἡ σταυροειδὴς ἐνσημαίνεται πρὸς τοῦ τελοῦντος ἱεράρχου σφραγίς: Vnicuique eorum *ſignum crucis* a conſecrante pontifice *imprimitur*. vid. etiam p. 365. §. 4.

(nn) Lib. II. c. XIX. §. XVII. vol. I. p. 291.

periori-

perioribus ſed inferioribus tantum ordinibus ex præſcripto concilii *Carthaginenſis* quarti, hanc præcipuam ordinationis eorum partem conſtituentis, vſitatam fuiſſe dicit. Quamquam idem HABERTVS [*o*] & alii quidam genuini huius concilii auctoritatem in dubium vocant, omnes eius canones pro ſpuriis habentes. Sed hoc tantum ὡς ἐν παρόδῳ.

§. XIV.

Ordinationes oſculo pacis finitæ.

Finitis conſecrationis ritibus clerici tunc præſentes recens ordinatum oſculo pacis [*p*] conſalutare ſolebant. Atque ita in

(*o*) Habert. archieratic. p. 323. Martinus Becanus IV. parte de ſacram. tract. de ordin. qu. IV. concluſione III. *Impoſitio manuum videtur eſſe materia eſſentialis huius ſacramenti & a Chriſto inſtituta: porrectio vero inſtrumentorum videtur eſſe accidentalis & ab eccleſia introducta. Concilium enim Florentinum in inſtructione Armenorum ſolum meminit materiæ accidentalis, quæ ab eccleſia fuit inſtituta; non autem ſubſtantialis, quam Chriſtus præſcripſit, quia hæc ex ſcripturis & antiquis patribus erat ſatis cognita, non autem illa. Addo, ſi hoc argumentum valeret, poſſet ita optime retorqueri: Antiqua concilia non aſſignant aliam materiam niſi manuum impoſitionem.* Contra quæ poſtrema Becani verba, quia proferri poſſent canones ordinationum concilii IV. Carthaginenſis, in quibus porrectionis inſtrumentorum fit aliqua mentio: monendus eſt lector, primo fieri mentionem ſolius manuum impoſitionis in trium ordinum hierarchicarum, epiſcopi, presbyteri & diaconi conſecratione: porrectionis vero calicis & aliorum inſtrumentorum in aliorum ordinatione. Secundo, *canones illos primos non eſſe concilii Carthaginenſis* nec temporis illius; ſed ex libris ritualibus poſterioris ſæculi illuc tranſpoſitos, vt alibi plenius oſtenditur.

(*p*) Dionyſ. hierarch. eccleſ. c. V. p. 367. (p. 364 edit. Antuerp.) Ἑκάστῳ δὲ αὐτῶν ὁ σταυροειδὴς ἐνσημαίνεται πρὸς τοῦ τελοῦντος ἱεράρχου σφραγὶς, καὶ καθ᾽ ἕκαστον ἀνάρρησις ἱερὰ γίνεται, καὶ τελειωτικὸς ἀσπασμὸς, ἀσπαζομένου παντὸς ἱερατικοῦ παρόντος ἀνδρὸς, καὶ τοῦ τελέσαντος ἱεράρχου τὸν πρός τι τῶν εἰρημένων ἱερατικῶν ταγμάτων ἀποτελεσθέντα. Vnicuique eorum ſignum crucis a conſecrante pontifice imprimitur & ſingulis ſancta prædicatio perficiensque ſalutatio adhibetur, cunctis præſentibus eccleſiaſticis vna cum pontifice conſecrante, *conſalutantibus illum, qui in aliquem dictorum ordinum ſacrorum eſt cooptatus.*
Conſtit. apoſt. lib. VIII c. V μετὰ τὴν προσευχὴν εἷς τῶν ἐπισκόπων ἀναφερέτω τὴν θυσίαν ἐπὶ τῶν χειρῶν τοῦ χειροτονηθέντος· καὶ τῇ ἕωθεν ἐνθρονιζέσθω εἰς τὸν αὐτῷ διαφέροντα τόπον παρὰ τῶν λοιπῶν ἐπισκόπων, πάντων αὐτὸν φιλησάντων τῷ ἐν κυρίῳ φιλήματι. Poſt preces vnus ex epiſcopis offerat hoſtiam in manus ordinati & mane in ſolio ſuo a reliquis epiſcopis collocetur, *cunctis eum in domino oſculantibus.*

loco ad eius officium pertinente collocatus, ſi eſſet epiſcopus vel presbyter, primum ſermonem ad populum habebat. Sed hac de re quantum ad epiſcopos attinet, iam antehac expoſuimus; quantum vero ad presbyteros in eccleſia *graeca*, vbi concionari presbyteris erat vſitatius, iſtiusmodi ſermonum exempla reperire lector poteſt inter homilias CHRYSOSTOMI [q] & GREGORII NYSSENI [r], quas die conſecrationis ſuae recitarunt.

§. XV

Dies ordinationis epiſcopi anniuerſaria ſolemnitate celebratus.

Non poſſum, quin vnum adhuc notem, cuius me iam alio loco oportebat meminiſſe, quia honos erat, ordini epiſcoporum ſpeciatim exhibitus, nimirum, quod multis in locis dies ordinationis eorum inter dies feſtos, vertente quouis anno celebrari ſolitos, relatus fuerit. His diebus cogebantur conuentus eccleſiaſtici, fiebant ſermones ad populum, & omnes ſolemnitates feſti cuiusdam diei adhibebantur. Id quod ex AVGVSTINI patet ſermonibus, quorum duo [s] anniuerſaria ſuae ipſius ordinationis die fuerunt recitati; & in alio quodam [t], a SIRMONDO in lucem dato, ſub eodem titulo diei anniuerſarii conſecrationis ſuae meminit. In quarto quodam itidem de die anniuerſario ordinationis *Aurelii* [u] epiſcopi *Carthaginenſis* loquitur, inuitans plebem, vt veniant feſtumque diem celebrent in baſilica *Fauſti*, quae nota erat aedes eccleſiaſtica *Carthagine*. Inter homilias etiam LEONIS epiſcopi *Romani* tres priores die anniuerſario collocationis eius in pontificatu habitae ſunt. Et recentior quidam eruditus criticus [w] obſeruauit, quod in *Hieronymiano* aliisque quibusdam vetuſtis martyrologiis nonnumquam eiusmodi feſta annua occurrant, ſub titulis *ordinatio epiſcopi*, & *natale epiſcopatus* huius illusue an-

(q) Chryſoſtom. homil. quum presbyter eſſet deſignatus tom. IV. p. 953.

(r) Gregor. Nyſſen. hom. in ſuam ordinat. tom. II. p. 40.

(s) Aug. homil. XXIV. & XXV. ex quinquaginta (tom. X. p 472 473 ſq. edit. Baſil. MDLXIX.)

(t) Id. hom. XXXIX edit. a Sirmond. tom. XIII p. 841.

(u) Id. hom. XXXIII de verb. domini: Dies anniuerſarius ordinationis domini ſenis Aurelii craſtinus illucescit. Rogat & admonet per humilitatem meam caritatem veſtram, vt ad baſilicam Fauſti deuotiſſime venire dignemini.

(w) Pagi critic. in Baron. ann. LXVII n. XIV. (n. XVIII. edit. Antuerp.) In martyrologio Hieronymiano caetera, vid. ſupra cap. VI. §. VII. not. (r) pag. 180.

tiſtitis.

tiſtitis. Qui dies anniuerſarii ordinationis eorum initio ſine vllo dubio fuerunt, quos ipſimet, dum viuerent, egerunt, & quorum celebratio poſt obitum in memoriam eorum continuata fuit. Quo pacto martyrologiis inſeri cœperunt, tamquam ſtatæ ſolemnitates, denotantes ibi non diem natalem, nec emortualem, vt nonnulli falſo arbitrantur, ſed diem conſecrationis eorum atque prouectionis ad thronum epiſcopalem. Sed hac de re plura, vbi de diebus feſtis eccleſiæ agendum erit.

LIBRI QVARTI
CAPVT SEPTIMVM
DE COACTIS ET ITERATIS ORDINATIONIBVS.

§. I.

Coactæ ordinationes in eccleſia primitiua creberrimæ.

ANtequam hunc librum finiamus, nonnihil de coactis & iteratis ordinationibus addemus, quippe quæ ſæpiſſime in eccleſia primitiua acciderunt. Antiquitus enim, vbi populares permittebantur electiones, nihil erat populo vſitatius, quam homines vi corripere inuitosque epiſcopo exhibere ordinandos. Etſi enim, vt SVLPICIVS SEVERVS queritur, officia eccleſiaſtica prauis ambitionibus appetebantur; erant tamen, qui non minori ſtudio illa auerſabantur, quam alii ea ambibant, & quos nihil niſi illata quædam vis ordinationi alicui ſubmittere poterat. Vidimus iam vnum duoue exempla in AVGVSTINO[x] & PAVLINO; & hiſtoria eccleſiaſtica plura nobis ſuppeditat. Nam, vt ne eorum mentionem iniiciam, qui fugam pararunt, vel ſe abdiderunt ordinationem ita deuitaturi, vti *Cyprianus* [a], *Gregorius Thaumaturgus* [b], *Auguſtinus* [c],

(x) Vid. ſupra cap. II. §. VIII. pag. 104.

(a) Pont. vit. Cyprian. Iudicio Dei & plebis fauore, ad officium ſacerdotii & epiſcopatus gradum adhuc neophytus, & vt putabatur nouellus, electus eſt; -- cum in dilectionem eius & honorem totus populus adſpirante Deo proſiliret, *humiliter ille ſeceſſit*, antiquioribus cedens & indignum ſe titulo tanti honoris exiſtimans. cætera.

(b) Gregor. Nyſſen. vit. Gregor. Thaumaturg. tom. III, p. 544. conf. ſupra c. VI. §. XI. not. (e) pag. 184.

(c) Sozom. lib. II. c. XVII. Τόνγε Ἀθανάσιον φασὶν ἀποφυγεῖν πειραθῆναι, καὶ ἄκοντα

Euagrius [*d*] & *Ambroſius* [*e*] fecerunt; erant etiam alii, qui prorſus inuiti ordinabantur; ſicut *Nepotianus*, de quo HIERONYMVS narrat, quod quum ab *Heliodoro* auunculo ſuo presbyter ordinatus eſſet, gemuerit [*f*] & eiulauerit nec ſibi potuerit temperare, quin iram in ordinantem conuerteret, quamquam tunc primum & ſolum id fecerit. *Martinus Turonenſis* eccleſiæ epiſcopus adeo a ſuſcipiendo epiſcopatu abhorrebat, vt dolo quodam a monaſterio ſuo erui & ſub quadam cuſtodia ad ordinationem ſuam deduci eum oporteret, quemadmodum hiſtoria ſacra [*g*] tradit. Et *Macedonii* anachoretæ, quam *Flauianus Antiochenæ* eccleſiæ epiſcopus peragebat, ordinatio adeo inuito eo fiebat, vt non auderet quiſpiam ei, quid ageretur, exponere, antequam res eſſet confecta; & quum presbyterum ſe ordinatum eſſe intelligeret, furore quodam in *Flauianum* & omnes huius negotii conſortes accendebatur, ratus, hanc ordinationem ſibi aliam vitæ rationem adlaturam regreſſumque ad montis verticem & optatam habitationem intercluſuram. Ita THEODORETVS in orientalium religioſorum vitis [*h*] hiſtoriam enarrat. Et hunc morem his temporibus valde communem fuiſſe, ex eo apparet, quod de conſuetudine, quæ in *Cypro* obtinuerit, dicit EPIPHA-

---

βιασθῆναι πρὸς Ἀλεξάνδρου, τὴν ἐπισκοπὴν ὑποδέξασθαι· Athanaſius ipſe fugam parauiſſe dicitur, & *per vim* ab Alexandro *coactus* eſſe, *vt ſacerdotium ſuſciperet*.

(*d*) Socrat. lib IV. c. XXIII. exeunte. p. 238. Ἐπειδὴ δὲ χρόνῳ ὕστερον καὶ Εὐάγριος ὑπὸ Θεοφίλου τοῦ ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας πρὸς ἐπισκοπὴν συλληφθεὶς ἀπέφυγεν κ. τ. λ. Poſtea vero cum & ipſe Euagrius ad epiſcopatum raptus a Theophilo Alexandrinæ vrbis epiſcopo *aufugiſſet*, cætera.

(*e*) Paulin. vit. Ambroſ. Ille quum videret, nihil intentationem ſuam poſſe proficere, *fugam parauit*: egreſſusque noctis medio ciuitatem, quum Ticinum ſe pergere putaret, mane ad portam ciuitatis Mediolanenſis, quæ Romana dicitur, inuenitur. - - Qui inuentus cum cuſtodiretur a populo, miſſa relatio eſt ad clementiſſimum imperatorem Valentinianum. - - Pendente relatione iterum fugam parauit, atque in poſſeſſione cuiusdam Leontii clariſſimi viri aliquandiu delituit, cætera.

(*f*) Hieron. epiſt. III. epitaph. Nepotian. Presbyter ordinatur. Ieſu bone, qui gemitus, qui eiulatus, quæ cibi interdictio, quæ fuga oculorum omnium! Tunc primum & ſolum auunculo iratus eſt.

(*g*) Sulpic. Seuer. vit. S. Martin. lib. I. p. 224. (c. IX. p. 312. edit Lipſ.) Diſpoſitis in itinere ciuium turbis ſub quadam cuſtodia ad ciuitatem vſque deducitur, cætera.

(*h*) Theod. hiſtor. relig. c. XIII. vid. ſupra c. VI. §. III. not. (m) pag 172.

NIVS

NIVS [*i*], quod qui in iſta prouincia ab epiſcopis ſuis ordinationem euadendi cauſſa profugiſſent, eos ab alio epiſcopo comprehendi & conſecrari, atque ita ad epiſcopos ſuos, a quibus profugi facti, remitti oportuerit. Quod argumento eſt, ordinationes coactas his temporibus conſuetas pariter fuiſſe & licitas.

§. II.

Nulla excuſatio hoc in caſu accepta, niſi quis forte iureiurando, ſe ordinari nolle, conteſtatus eſſet.

Neque vero preces & obſecrationes, quaſcumque ad ordinationem auertendam in eiusmodi caſibus quis faceret, locum vllum habebant, niſi interpoſito iureiurando ordinationi publice contradiceret. In tali enim caſu libertati ſuæ relinquendus, nec aduerſus tam ſolemnem contradictionem ordinandus erat. Hoc ex quodam BASILII canone manifeſtum eſt, vbi dicitur: *Qui* [*k*] *iurarunt, ſe ordinationem non admiſſuros: ſi eam detrectent, ne cogentur peierare.* Et hoc etiam ex iis colligi poſſe exiſtimo, quæ EPIPHANIVS cum *Pauliniano*, fratre HIERONYMI, tali occaſione ſe egiſſe narrat. Fugiſſe eum, dicit, ab epiſcopo ſuo metu ordinationis, ſed diſpenſatione Dei eo vbi ipſe fuerit, veniſſe. *Quum igitur*, inquit, EPIPHANIVS [*l*], *celebraretur collecta in eccleſia villæ, quæ eſt iuxta monaſterium noſtrum, ignorantem eum & nullam penitus habentem ſuſpicionem per multos diaconos apprehendi iuſſimus & teneri os eius, ne forte liberari ſe cupiens adiuraret nos per nomen Chriſti; & primum diaconum ordinauimus, proponentes ei timorem Dei & compellentes ut miniſtraret.* Et paullo poſt pergit: *Quum miniſtraret in ſanctis ſacrificiis, rurſus cum ingenti difficultate tento ore eius ordinauimus presbyterum,* cætera. Quo ipſo videtur indicare, ſi per nomen Chriſti eum adiurare ſiuiſſet, ordinationem illius ſe tentare non potuiſſe: nihil autem niſi iſtiusmodi adiuratio immunitatem ipſi dare potuiſſe videtur. Et hoc iterum argumento eſt, quod his

(*i*) Epiphan. epiſt. ad Ioan. Hieroſol Multi epiſcoporum communionis noſtræ & presbyteros in noſtra ordinauerunt prouincia, *quos nos comprehendere non poteramus*, & miſerunt ad nos diaconos & hypodiaconos, quos ſuſcepimus cum gratia.

(*k*) Baſil. ep. canon. ad Amphiloch. c. X. (tom. II. conc. p. 1717.) *Οἱ ὀμνύοντες μὴ καταδέχεσθαι τὴν χειροτονίαν, ἐξομνύμενοι, μὴ ἀναγκαζέσθωσαν ἐπιορκεῖν.*

(*l*) Epiph. epiſt. ad Ioann. Hieroſol.

tempo-

temporibus inuitos ordinari licuerit, & eorum ordinatio legitima & non minus, quam cæteræ omnes, valida fuerit.

§. III.

Hæc conſuetudo poſtmodum legibus imperialibus & canonibus eccleſiaſticis prohibita.

Proxime autem inſequuto æuo hæc conſuetudo propter varia, quæ ex ea naſci obſeruabantur, incommoda, prohibita fuit. LEO & MAIORIANVS imperatores tulerunt legem multumque de iſta conſuetudine abroganda laborarunt. Decreuerunt enim, neminem inuitum [m] eſſe ordinandum. *Ad ſuſcipiendum*, inquiunt, *clericatus officium vnicuique nos optionem dedimus, non legem: quia quamlibet ſanctum onus, vt volentibus patimur imponi ita ab inuitis iubemus arceri. Nonnullorum enim perſuaſio ſacerdotum reluctantibus iſtud onus imponit, vt improuidas mentes, violentiæ intercedentis offenſa, a lotium piæ religionis inſtituat. Eo ergo licentiam huius præſumtionis excludimus, vt ſi quiſpiam probatus fuerit vi coactus, ſub contumelia publica clericatus officia ſuſcepiſſe ſpontaneis accuſationibus, vel ſi ipſe voluerit allegare perpeſſa, licentiam commodemus apud iudices competentes huiusmodi admiſſa damnare: vt ſi inter leges obiecta conſtiterint decem libras auri archidiaconus cogatur inferre ei, qui pertulerit exſoluendas: dehinc ſi ille deſiſtit, accuſatoribus, cenſibus & ciuitatis ordini profuturas. Illo ſuæ reddito voluntati, qui coactus non potuit conſecrari. Et quia ab eiusmodi auſu nec epiſcopum a verecundia eſſe conuenit alienum, ad apoſtolicæ ſedis deuocetur antiſtitem. In illa reuerendiſſima ſede notam illicitæ præſumtionis incurrat.* Secundum hanc legem *Ioanni* eccleſiæ *Rauennatis* epiſcopo, qui tale quid faciendo deliquerat, SIMPLICIVS [n] epiſcopus *Romanus* an. CCCCLXXXII. priuationem poteſtatis ordinandi minatus eſt. Et concilium *Aurelianenſe* tertium [o] ann. DXXXVIII. pro eccleſiis *Gallicanis* decreuit, vt *epiſcopus, qui inuitum vel reclamantem præſumſiſſet ordinare, annuali pœnitentiæ ſubditus miſſas facere non præſumeret.* Tantum regulæ & conſuetudines eccleſiaſticæ ſequentis ſæculi ab iis, quæ in præcedenti obtinuerunt, diſcreparunt.

(m) Leo nouel. II. in append. cod. Theodoſ. p. 34

(n) Simplic. ep. II. ad Ioan. Rauennat. (tom. IV. concil. p. 1069) Denuntiamus, quod ſi poſthac quidquam tale præſumſeris & aliquem ſeu epiſcopum ſeu presbyterum, ſeu diaconum, *inuitum* facere forte credideris, *ordinationes tibi* Rauennatis eccleſiæ vel Aemilienſis *noueris auferendas.*

(o) Conc. Aurel. III. c. VII. (tom. V. concil. p. 297.)

§. IV.

§. IV.

Epiſcopus tamen inuitus ordinatus ſtationem ſuam relinquendi non habebat priuilegium.

Notandum vero eſt, poſt factam hanc emendationem diſcrimen aliquod inter coactam epiſcopi alicuius, & inferioris cuiusdam clerici, presbyteri, diaconi, aut cuiusuis alius ordinationem obſeruandum eſſe. Quamquam enim ante memoratæ leges imperatoriæ omnibus inferioribus clericis in hunc modum ordinatis libertatem commodabant officium ſuum, quod adhibita vi illis impoſitum erat, deſerendi, ſi ipſis ita placeret, & vitam ſæcularem rurſus amplectendi; epiſcopis tamen hoc priuilegium abſolute [*p*] denegabant, decernentes, ordinationem eorum ratam & firmam manere, nec vlla actione, quam conſecratoribus ſuis intenderent, inanem reddi vel abrogari oportere. Quod ipſum antiqua eccleſiæ regula fundatum videtur, quæ in concilio *Antiocheno* [*q*] memorata ac in concilio *Chalcedonenſi* confirmata [*r*] fuit in hanc ſententiam: *Si quis epiſcopus accepta ordinatione & manuum impoſitione epiſcopi & populo præeſſe iuſſus, munus non ſuſceperit, nec vt ad ſibi concreditam eccleſiam proficiſcatur, perſuaderi poſſit, is ſit excommunicatus, donec coactus ſuſcipiat, vel perfecta ſynodus epiſcoporum prouincialium de ipſo aliquid decernat.* Quod decretum violentiæ vſionem in compellendo homines ad onus epiſcopalis functionis ſubeundum comprobare videtur; idque ſecundum aliam LEONIS & ANTHEMII legem in codice *Iuſtinianeo* [*s*], quæ hoc in requiſitis epiſcopi cuiusdam ponit, vt tantum abſit, vt munus ambiat, vt potius quæri & ad illud ſuſcipiendum eum compelli oporteat. Hæ erant olim leges eccleſiæ & imperii de coactis ordinationibus.

(*p*) Leo nouel. II. ibid. *Si* qui ſane *epiſcopus inuitus fuerit ordinatus*, hanc conſecrationem nulla violari accuſatione permittimus

(*q*) Conc. Antioch. c. XVII. (tom. II. p. 569.) Εἴ τις ἐπίσκοπος χειροθεσίαν ἐπισκόπου λαβὼν, καὶ ὁρισθεὶς προεστάναι λαοῦ, μὴ καταδέξοιτο τὴν λειτουργίαν, μηδὲ πείθοιτο ἀπιέναι εἰς τὴν ἐγχειρισθεῖσαν αὐτῷ ἐκκλησίαν, τοῦτον εἶναι ἀκοινώνητον, ἕως ἂν ἀναγκασθεὶς καταδέξοιτο, ἢ ὁρίσοι τι περὶ αὐτοῦ ἡ τελεία σύνοδος τῶν κατὰ τὴν ἐπαρχίαν ἐπισκόπων.

(*r*) Conc. Chalced. act. XI. (tom. IV. conc. p. 691.)

(*s*) Cod. Iuſtin. lib. I. tit. III. de epiſcop. leg. XXXI. Tantum ab ambitu debet eſſe ſepoſitus, *vt quæratur cogendus*, rogatus recedat, inuitatus effugiat; ſola illi ſuffragetur neceſſitas excuſandi.

§. V.

Ordinationes iteratæ generatim damnatæ.

De ordinationibus iteratis, antequam ad quæſtionem, quæ ad eas attinet, reſpondeamus, notandum eſt, quod diſtinguendum ſit inter ordines, qui legitime & canonice a viris, in eccleſia iuſto titulo condecoratis, collati, & eos, qui præter canones a viris, auctoritate deſtitutis vel ab hæreticis & ſchiſmaticis extra eccleſiam, dati fuerunt. Qui ordines modo regulis eccleſiæ conuenienti dati eſſent, illi non ſecus ac baptiſmus indelebilem quemdam characterem impreſſiſſe credebantur, vt adeo nulla vmquam occaſione eos iterari neceſſe eſſet; quid? quod iſtiusmodi iteratio pro actione criminali haberetur. Concilium *Carthaginenſe* tertium plenariæ ſynodi *Capuenſis* veſtigiis inſiſtens, decreuit, quod æque illicitum ſit [*t*] baptiſmum iterare atque ordinationes. Et *canones* ſic dicti *apoſtolici* [*u*] & ordinantem & ordinatum, qui vel dederit vel receperit ſecundam ordinationem officio deiici iubent. AVGVSTINVS [*w*] in eccleſia catholica licere negat, vel ordinationem iterari vel baptiſmum: neminem enim ordinationem ſuam [*x*], tamquam internum characterem & virtutem, perdere, licet ob aliquam culpam ab of-

(*t*) Conc. Carth. III, c. XXXVIII. (tom. II. p. 1172.) Illud ſuggerimus, mandatum nobis, quod etiam in Capuenſi (al. Capſenſi) plenaria ſynodo videtur ſtatutum: *non liceat fieri* rebaptizationes & *reordinationes*, vel translationes epiſcoporum.

(*u*) Can. apoſt. LXVII. Εἴ τις ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος δευτέραν χειροτονίαν δέξεται παρά τινος, καθαιρείσθω καὶ αὐτὸς, καὶ ὁ χειροτονήσας. εἰ μήγε ἄρα συσταίη, ὅτι παρὰ αἱρετικῶν ἔχει τὴν χειροτονίαν· Τοὺς γὰρ παρὰ τῶν τοιούτων βαπτισθέντας ἢ χειροτονηθέντας, οὔτε πιστοὺς, οὔτε κληρικοὺς εἶναι δυνατόν. *Si quis* epiſcopus, vel presbyter, vel diaconus *ſecundam ordinationem ab alio ſuſceperit, deponatur & ipſe & qui ordinauit*, niſi vtique conſtiterit, quod ab hæreticis ordinationem habeat. Qui enim ab eis baptizati & ordinati ſunt, vt fideles vel clerici ſint, fieri non poteſt.

(*w*) Aug. cont. Parmen. lib. II. c. XIII. (tom. VII. p. 41. edit. Baſil. MDLXIX.) Nulla oſtenditur cauſſa, cur ille, qui ipſum baptiſmum amittere non poteſt, ius dandi amittere poſſit. Vtrumque enim ſacramentum eſt: & quadam conſecratione vtrumque homini datur, illud cum baptizatur, iſtud cum ordinatur: ideoque *in catholica vtrumque non licet iterari.*

(*x*) Id. de bon. coniug. c. XXIV. (tom. VI. p. 809) *Manet in illis ordinatis ſacramentum ordinationis;* & ſi aliqua culpa quiſquam ab officio remoueatur, ſacramento Domini ſemel impoſito non carebit. cætera.

ſcii

ficii adminiſtratione remoueatur. Idem teſtatur OPTATVS [y], *Donatum* in concilio *Romano* ſub *Melciade* propter iteratam epiſcoporum, perſequutionis tempore lapſorum, ordinationem condemnatum eſſe commemorans; quod hoc ab eccleſiæ catholicæ conſuetudine alienum eſſet. Et alii [z] *Arianis* eamdem culpam adſignant, quod catholicis epiſcopis ad ſe venientibus ſecundam ordinationem tribuerint.

§. VI.

Conditio a Cæciliano Donatiſtis *oblata examinatur.*

In OPTATO quidem locus de *Cæciliano*, *Carthaginenſis* eccleſiæ epiſcopo, habetur, qui primo intuitu videtur dicere, quod *Cæcilianus* ſecundæ ordinationi ſe ſubmittere voluerit. OPTATVS [a] enim a *Cæciliano Donatiſtis* mandatum dicit, vt ſi a *Felice* minus recte ordinatus eſſet, vti quidem illi exiſtimarent, ipſi venirent & ſe tamquam adhuc diaconum ordinarent. At AVGVSTINVS, qui fortaſſis *Cæciliani* mentem melius perſpexit, [b] hoc ab eo dictum

(y) Optat. lib. I. p. 44. edit Par. MDCXXXI. (p. 27. edit. Par. MDCLXXIX.) In Donatum ſunt hæ ſententiæ latæ: Quod confeſſus ſit rebaptizaſſe & *epiſcopis lapſis manum impoſuiſſe: quod ab eccleſia alienum eſt.*

(z) Vid. Valeſ. not. in Sozom lib. VI. c. XXVI. Arriani non ſolum rebaptizabant catholicos, ſed etiam clericos eorum ad ſe venientes iterum ordinabant. Cuius rei inſigne exemplum habemus in libello precum Marcellini presbyteri p. 81. ſub finem: *Hic eſt egregius & ſanctiſſimus ille epiſcopus, qui cum fuiſſet primum a catholicis epiſcopis ordinatus epiſcopus, poſtea ab impio Georgio in laicorum numerum redactus, nihilominus ab ipſo Georgio epiſcopus ordinatus eſt in vexatione fidelium;* & paulo poſt: *Niſi quia atrocius geſſit Theodorus, cum de epiſcopo catholico ſit laicus, piam damnans fidem & ſubſcribens Arrianæ impietati, vt ab hæretico iterum epiſcopus ordinaretur.* Idem quoque teſtatur Hieronymus in chronico, de Cyrillo Hieroſolymitano loquens. *Cyrillus*, inquit, *cum a Maximo fuiſſet presbyter ordinatus, & poſt mortem eius ita ei ab Acacio epiſcopo Cæſarienſi & ceteris Arrianis epiſcopatus promitteretur, ſi ordinationem Maximi repudiaſſet, diaconus in eccleſia miniſtrauit.* In quo Arriani Donatiſtas videntur imitati, qui vtrumque factitarunt.

(a) Optat. lib. I. p. 41. (p. 20.) A Cæciliano mandatum eſt, vt ſi Felix in ſe, ſicut illi arbitrabantur, nihil contuliſſet, ipſi tamquam diaconum ordinarent Cæcilianum.

(b) Auguſt. breuic. collat. die III. c. XVI. (tom. VII. p. 784. edit. Baſil. MDLXIX.) Dixerunt etiam ſcripſiſſe Optatum, quod Cæcilianus dixerit, ſi traditores ſunt, qui me ordinauerunt, ipſi veniant & ordinent me. Quod quidem ſi dictum eſt, ideo dici potuit, ad illos deridendos, quibus hoc mandaſſe perhibetur, quo-

putat eſſe ad illos deridendos; non quod ſecundæ alicui ordinationi ſe ſubmittere voluiſſet, certo enim ſciſſe *Cæcilianum*, quod *Felix* & reliqui, qui ſe ordinaſſent, non traditores eſſent, quemadmodum ipſos conuiciarentur. Vt adeo nullum iteratæ ordinationis exemplum eorum in eccleſia habeamus, qui legitime fuerunt ordinati: quia, vt THEODORETVS [c] loquitur, *ἐ δυνατὸν δὶς τὴν αὐτὴν ἐπιτεθῆναι χειροτονίαν, fieri non poteſt, vt bis eadem fiat manuum impoſitio.* Vnde nec in translatione epiſcoporum ex eccleſia alia in aliam de vlla noua ordinatione, ſed tantum de inthroniſatione ſeu inſtitutione, tamquam noua relatione in presbyterorum & diaconorum album, legimus, vbi ex alia eccleſia adſumti & in alia conſtituti fuerunt. CYPRIANVS, quum *Numidicum* ex alia eccleſia, vbi antea fuerat presbyter, in ſuam ipſius eccleſiam a ſe adſumtum eſſe narrat, non nouam ordinationem, ſed nomen [d] tantum & ſedem inter presbyteros *Carthaginenſes* ei ſe dediſſe, dicit. Et hæc conſtans eccleſiæ conſuetudo fuit in eiusmodi caſibus, quidquid etiam contrarium indicare videatur.

§. VII.

Schiſmatici nonnumquam iterum ordinati.

De iis, qui extra eccleſiam ab epiſcopo ſchiſmatico vel hæretico ordinati erant, res paullo aliter ſe habebat. Nam eccleſia non ſemper eorum ordinationes comprobabat, ſed interdum diſciplinam tuendi erroresque illorum deteſtandi cauſſa, nouam eos recipere ordinationem iubebat. Hoc decretum fuit a magno concilio *Niceno* in cauſſa epiſcoporum ac presbyterorum, quos *Meletius* ſchiſmaticus in *Aegypto* ordinarat, poſteaquam a metropolitano ſuo *Alexandrino* munere fuerat exutus. Non admittendi erant ad vllum miniſterium in eccleſia catholica, niſi prius *μυστικωτέρᾳ χειροτονίᾳ βεβαιωθέντες ſanctiore ordinatione* [e]

niam certus erat, ordinatores ſuos non eſſe traditores. Non enim ait, quia traditores ſunt, ſed, ſi traditores ſunt. cætera.

(c) Theod. hiſtor. relig. c. XIII. conf. ſupra c. VI. §. III. not. (m) p. 172

(d) Cyprian. ep. XXXV. al. XL. Admonitos nos & inſtructos ſciatis dignatione diuina, vt Numidicus *presbyter adſcribatur presbyterorum Carthaginenſium numero* & nobiſcum ſedeat in clero.

(e) Ep. ſynod. ap. Socrat. lib. I. c. IX. Τὺς ὑπ' αὐτῦ κατασαθέντας, μυστικωτέρᾳ χειροτονίᾳ βεβαιωθέντας κοινωνῆσαι ἐπὶ τούτοις ἐφ', ὥτε ἔχειν μὲν αὐτοὺς τὴν τιμὴν καὶ λειτουργίαν, δευτέρους δὲ εἶναι ἐξάπαντος πάντων τῶν ἐν ἑκάστῃ παροικίᾳ τε

confir-

Digitized by Google

confirmati, vt concilium in epiſtola ſua ad eccleſiam *Alexandrinam* id exprimit. Huic decreto morem geſturus *Theodorus* epiſcopus vrbis *Oxyrinchi* presbyteros partis *Meletii* ad eccleſiam redeuntes denuo ordinabat, ſicut VALESIVS [*f*] e libello precum MARCELLINI, quem obtulit *Theodoſio* imperatori, demonſtrat: & alii viri docti [*g*] idem ſentiunt. In quibusdam tamen caſibus eccleſia epiſcoporum & presbyterorum receptioni adſentiebat, ad accipiendam nouam ordinationem eos non compellens; ſicvt in *Africa*, AVGVSTINO [*b*] adfirmante, moris erat, ordinatio-

καὶ ἐκκλησίᾳ ἐξεταζομένων, τῶν ὑπὸ τοῦ τιμιωτάτου καὶ συλλειτουργοῦ ἡμῶν Ἀλεξάν-
δρου προκεχειρισμένων. Ii, qui ab ipſo (Meletio) conſtituti ſunt, *ſanctiore or-*
dinatione confirmati, ad communionem admittantur, ea lege, vt honorem qui-
dem ac miniſterium ſuum retineant; ſecundo tamen ſemper loco ſint ab iis o-
mnibus, qui in vnaquaque parœcia & eccleſia verſantur a cariſſimo collega no-
ſtro Alexandro prius ordinati. vid. etiam Theodoret. lib. I. c. IX.

(*f*) Valeſ. not. in Theodor. lib. I. c. IX. Falſum eſt, quod adſerunt viri doctiſſimi,
eccleſiam illis temporibus non probaſſe reordinationes epiſcoporum & presbyte-
rorum. Certe Marcellinus presbyter in libello precum, quem obtulit Theodo-
ſio imperatori, diſerte teſtatur, Theodorum catholicum epiſcopum vrbis Oxyrin-
chi reordinaſſe presbyteros partis Meletii. Sic enim ſcribit pag 83. *Sane hinc*
vult ſe catholicum videri, quod & ipſe quosdam nunc presbyteros ſeu dia-
conos Apollonii facit ſuaſu quodam laicus, & eos iterum ordinat, vt videa-
tur turpiſſimæ iſtius ordinationis vicem referre, quam paſſus eſt. Theodo-
rus igitur catholicus cum Meletianos presbyteros iterum ordinauit, in eo ſequu-
tus videtur decretum ſynodi Nicænæ.

(*g*) Du Pin biblioth. cent. IV. p. 251. edit. Anglic. Lond. MDCXCII. (tom. II. p. 557.
not. i. edit. Pariſ. MDCXCII.). Vulgo contendunt hanc manuum impoſitionem,
quæ a patribus concilii vocatur μυστικωτέρα χειροτονία, fuiſſe tantum cærimoni-
am; ſed optime probatum eſt a doctiſſimo Valeſio, *hanc eſſe nouam ordinatio-*
nem; idque hac voce proprie innuitur.

(*b*) Auguſt. contr. Parmen. lib. II. c. XIII. (tom. VII. p. 41. edit. Baſ. MDLXIX.) Si
viſum eſt opus eſſe, vt eadem officia gererent, quæ gerebant, non ſunt rurſus
ordinati, ſed ſicut baptiſmus in eis, ita ordinatio manſit integra. cætera.
Vid. contr. Creſcon. lib. II. c. XI. (tom. VII. p. 226. cit. edit.) Quamuis cum a-
pud vos ordinantur, non ſuper eos inuocetur nomen domini ſed Dei: *tamen* ita
ſuſcipiuntur, vt videtur paci & vtilitati eccleſiæ conuenire.
It. Epiſt. L. p. 87. vid. not. ſeq. (l) p. 198
Ep. CLXII. p. 279. (p. 767. edit. Altdorf. p. 732. edit. Baſil.) Qualis ipſius beati
Melciadis vltima eſt prolata ſententia, quam innocens, quam integra, quam pro-
uida atque pacifica, qua neque collegas, in quibus nihil conſtiterat, de collegio
ſuo auſus eſt remouere &, *Donato ſolo, quem totius mali principem inue-*
nerant, maxime culpato, ſanitatis recuperandæ optionem liberam cæteris fe-
cit, paratus communicatorias litteras mittere, etiam iis, quos a Maiorino
ordinatos eſſe conſtaret, &c.

nem *Donatiſtarum* comprobare eoſque ad miniſterium,in quacumque ſtatione ante reditum ſuum ad eccleſiæ communionem miniſtraſſent, admittere, ordinatione eorum nihilo magis, quam ipſorum baptiſmo, repetita. Hoc in diuerſis ſcriptorum ſuorum partibus repetit. Atque ita rem ſe habuiſſe, tum ex conciliorum *Africanorum* [*i*] canonibus, tum ex conceſſionibus in collatione *Carthaginenſi* [*k*] factis apparet, vbi proponebatur, futurum, vt *Donatiſtæ* honoribus ac dignitatibus fruerentur, ſi ad catholicæ eccleſiæ vnitatem redire vellent. Hoc antea in concilio *Romano* ſub *Melciade*, in quo *Donatiſtæ* primum audiebantur, definitum erat. Ibi enim, vti AVGVSTINVS auctor eſt [*l*], decretum fuerat, damnato vno *Donato* auctore ſchiſmatis, reliquos omnes licet extra eccleſiam ordinatos, ſi reſipiſcerent, in iisdem officiis ac honoribus recipiendos eſſe, quibus antea ornati fuiſſent. Vt adeo diſciplinæ ſeueritas hoc intuitu vel acueretur vel mitigaretur, prout eccleſiæ vtilitas neceſſitasue id requirere videbatur.

§. VIII.

Hæretici etiam redeuntes ad eccleſiam in quibusdam locis.

Homines ab hæreticis ordinatos accipiendi ratio prorſus eadem fuit. Quidam canones eos omnes ſine vlla exceptione iterum ordinari iubent. Ita res ſe habuit in eccleſia *græca*, quo tempore *canones* ſic dicti *apoſtolici* facti ſunt. Idem enim canon [*m*], qui ordinationes iteratas in eccleſia fieri prohibet, eos excipit, qui ab hæreticis fuerint ordinati; ordinationem eorum vanam pronuntians, eosque iubens denuo ordinari.

(*i*) Cod. can. Afric. c. LXIX. (tom. II. concil p. 1092. Placuit – vt & ipſi Donatiſtæ, quicumque clerici correcto conſilio ad catholicam vnitatem tranſire voluerint, ſecundum vniuſcuiusque epiſcopi catholici voluntatem, atque conſilium, qui in eodem loco gubernat eccleſiam; ſi hoc paci chriſtianæ prodeſſe viſum fuerit, *in ſuis honoribus ſuſcipiantur*, ſicut prioribus eiusdem diuiſionis temporibus factum eſſe manifeſtum eſt. vid. etiam c. LXIX.

(*k*) Collat. Carth. die I. c. XVI. (tom. II. concil p. 1352. c.) Sic eccleſiæ nobiſcum teneant vnitatem, vt non ſolum viam ſalutis inueniant, ſed *nec honorem epiſcopatus amittant.*

(*l*) Aug. ep. L. ad Bonifac. p. 87. (p. 218. edit. Baſil. MDLXIX. p. 233 edit. Altdorf.) Damnato vno quodam Donato, qui auctor ſchiſmatis fuiſſe manifeſtatus eſt, cæteros correctos, etiamſi extra eccleſiam ordinati eſſent, in ſuis honoribus ſuſcipiendos eſſe cenſuerunt.

(*m*) Can. apoſt. c. LXVII. vid. ſupra §. V. not. (u) pag. 194

dinari.

dinari. Et hæc generatim omnium earum eccleſiarum ſæculo tertio praxis erat, quæ baptiſmum ab hæreticis datum validum eſſe, negabant. Multo enim maiori animi contentione ordinationibus eorum valorem abiudicabant. Hinc FIRMILIANVS, qui hac erat opinione, narrat, concilium *Iconienſe* [*n*] ann. CCLVI. decreuiſſe, hæreticis nec baptizare licere nec ordinare; immo vero nonnulli eorum, qui hæreticorum baptiſmum admittebant, ordinationes tamen eorum conſtanter reiiciebant; ſicut *Innocentius* epiſcopus *Romanus* [*o*], qui ab *Arianis* aliisque hæreticis ordinatos a dignitatibus in eccleſia catholica arcendos eſſe ſtatuebat, etſi baptiſmum eorum in nomine patris, filii & ſpiritus ſancti perfectum, ratum eſſe permittebat. Alio loco [*p*] antiquam eccleſiæ *Romanæ* regulam fuiſſe dicit, iſtiusmodi ordinationes omnes abolere & irritas declarare; quamquam in quibusdam locis eas admiſſas eſſe, fateatur; *Aniſium* enim epiſcopum *Theſſalonicenſem* vna cum epiſcopis ſuis prouincialibus ſtatuiſſe, recipiendos eſſe eos, quos *Bonoſus* epiſcopus hæreticus *Macedoniæ* ordinaſſet; ne ab eius partibus porro ſtarent, ac fieret non mediocre offendiculum eccleſiæ. *Liberius* non ſolum epiſcopos *Macedonianos* in communionem recipiebat, ſed eis etiam in officio manere permittebat, quum fidei ſynodi *Nicænæ* ſubſcriberent, priſtinis hæreſibus ſuis damnatis; ſicut SOCRATES [*q*],

(*n*) Firmilian. ep. LXXV. ap. Cyprian. p. 221 (edit. Pariſ. MDCLXVI. p. 146. it. tom. I. concil. p. 734. b.) *Hæretico ſicut ordinare non licet*, nec manum imponere; ita nec baptizare.

(*o*) Innoc. ep. XVIII. ad Alexandr. c. III. (tom. II. concil. p. 1269.) *Arianos* ceterasque huiusmodi peſtes, quia eorum laicos conuerſos ad dominum ſub imagine pœnitentiæ ac ſancti ſpiritus ſanctificatione per manus impoſitionem ſuſcipimus, *non videtur clericos eorum cum ſacerdotii aut miniſterii cuiuspiam ſuſcipi debere dignitate*: quoniam quibus ſolum baptiſma ratum eſſe permittimus, quod vtique in nomine patris, & filii & ſpiritus ſancti perficitur, nec Spiritum S. eos habere ex illo baptiſmate illisque myſteriis arbitramur: quoniam cum a catholica fide eorum auctores deſciſcerent, perfectionem ſpiritus, quam acceperant, amiſerunt.

(*p*) Id. ep. XXII. ad epiſc. Maced. c. V (ibid. p. 1274.) Aniſii quondam fratris noſtri, aliorumque conſacerdotum ſumma deliberatio hæc fuit, *vt quos Bonoſus ordinauerat, ne cum eodem remanerent ac fieret non mediocre ſcandalum eccleſiæ, ordinati reciperentur.* - - Iam ergo quod pro remedio ac neceſſitate temporis ſtatutum eſt, conſtat primitus non fuiſſe,

(*q*) Socrat. lib. IV. c. XII. tot.

& SOZO-

& SOZOMENVS [r], nec non BASILIVS [ſ] aliique teſtificantur. In *Gallia*, *Clodoueo* regnante, moris fuit, clericis *Arianis* ad fidem catholicam redeuntibus manus denuo imponere, vti ex concilio *Aurelianenſi* primo conſtat, quod hac de re eiusmodi decretum [t] fecit. Sed hoc fortaſſis non nouam ordinationem indicat, ſed gratiæ duntaxat conciliationem, manuum impoſitione declaratam, quali pœnitentes in abſolutione impertiri ſolebant. Sin minus, eccleſiam probat diuerſa agendi ratione in hoc caſu vti conſueuiſſe, prout nimirum e re ſua omnium optime futurum iudicauerit; interdum ad cuſtodiendam diſciplinam & errores vlciſcendos ordinationes irritas & inualidas declarando; nonnumquam, ad auertendas maiores animorum offenſiones populumque diſperſum vna cum ductoribus ſuis ad catholicæ fidei vnitatem eo felicius reducendum, ratas eas eſſe permittendo. Quo intuitu concilium generale *Epheſinum* [u] de

(r) Sozom. lib. VI. c. X. Ἀποκηρύττουσι πᾶσαν αἵρεσιν ἀντικειμένην τῇ πίστει τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου — ὡς δὲ τούτων ἔγγραφον ὁμολογίαν αὐτῶν ἔλαβε Λιβέριος, ἐκοινώνησεν αὐτοῖς. Omnem hæreſin fidei Nicæni concilii aduerſantem reiecerunt — harum rerum confeſſionem ſcriptis proditam cum Liberius ab ipſis accepiſſet, cum eis communicauit.

(ſ) Baſil. ep. LXXIV. ad epiſcopos occident. (tom. III. p. 115. c.) Οὗτος ἀπελαθεὶς τῆς ἐπισκοπῆς, διὰ τὸ ἐν Μελιτινῇ προκαθῃρῆσθαι, ὁδὸν ἑαυτῷ τῆς ἀποκαταστάσεως ἐπινοήσας, τὴν εἰς ὑμᾶς ἄφιξιν· καὶ τίνα μὲν ἐστιν, ἃ προετάθη αὐτῷ παρὰ τοῦ μακαριωτάτου ἐπισκόπου Λιβερίου τίνα δὲ, ἃ αὐτὸς συνέθετο, ἀγνοοῦμεν· πλὴν ὅτι ἐπιστολὴν ἐκόμισεν ἀποκαθιστῶσαν αὐτὸν, ἣν ἐπιδείξας τῇ κατὰ Τύανα συνόδῳ, ἀποκατέστη τῷ τόπῳ. Ita epiſcopatu deiectus (Euſtathius) propterea quod iam Meletinæ depoſitus eſſet, viam ſibi ipſi, per quam reſtitueretur, excogitauit, eam videlicet, vt ad nos proficiſceretur. *Quæ vero ſint illi a beatiſſimo epiſcopo Liberio propoſita, & ad quæ conſenſit*, nobis clam eſt: niſi quod *epiſtolam attulit, per quam reſtitueretur*: eam vbi ſynodo Tyanenſi exhibuit, in ſuum locum reſtitutus eſt.

(t) Conc. Aurel. I. c. X. (tom. IV. conc. p. 1406.) De hæreticis clericis, qui ad fidem catholicam plena fide ac voluntate venerint — id cenſuimus obſeruari, vt ſi clerici fideliter conuertuntur & fidem catholicam integre confitentur, vel ita dignam vitam morum & actuum probitate cuſtodiunt, officium, quo eos epiſcopus dignos eſſe cenſuerit, *cum impoſitæ manus benedictione* ſuſcipiant.

(u) Conc. Epheſ. act. VII. decret. contr. Meſſalianit. (tom. III. conc. p. 809.) Placuit, *vt* omnes, qui per vniuerſam prouinciam hæretici *Meſſaliani* vel Euthuſiaſtæ ſunt, vel de eius hæreſeos morbo ſuſpecti, ſiue clerici ſiue laici ſint, conueniantur: & ſi quidem anathematizauerint, iuxta ea, quæ in prædicta ſynodo ſcripto pronuntiata ſunt, in ſcriptis; ſi clerici fuerint, *maneant clerici*; ſi laici ad communio-

Meſſa-

Meſſalianis, qui & *Euchetæ* & *Enthuſiaſtæ* appellabantur, definiebat, ſi qui ex eorum clericis ad eccleſiam redire & priſtinos errores ſuos in ſcriptis damnare vellent, eos in eadem ſtatione, quam habuiſſent antea, manſuros; quod ſi renuerent, fore, vt & a clero & a gradu & a communione eccleſiæ arcerentur. Simile decretum concilium *Nicænum* [w] in gratiam clericorum *Novatianorum* feciſſe creditur, impoſitione manuum, reconciliatæ concordiæ teſte, per abſolutionem non ordinationis iterationem eis adiudicata. Neque vero quicquam eſt certius, quam quod patres *Africani Donatiſtas* ita tractarint; AVGVSTINVS præſertim in omnibus ſcriptis ſuis non minus pro valore ordinationis quam pro valore baptiſmi hæreticorum loquitur; & porro dicit, quod, ſi eccleſiæ [x] expedire iudicet, vt epiſcopis de parte *Donati* ad eccleſiam redeuntibus miniſtrare non permittat, hoc ipſo tamen ordinationem eorum validam eſſe, non neget, ſed eam ſartam tectam manere ſtatuat. Et hoc eſt, quod AVGVSTINVS intelligit per *ſacramenta ordinationis*, vt verba eius habent, ſeu indelebilem characterem hac ipſa impreſſum; quod, etiamſi quis apoſtata fiat, vel ob crimen aliquod ab officio ad tempus vel in perpetuum remoueatur, & eccleſia tamen ipſum, poenitentia acta & præſtita ſatisfactione, ad miniſterium rurſus admittendum iudicet, nouam ei ordinationem nihilo magis, quam nouum baptiſmum conferri neceſſe ſit; quum vtriusque character integer maneat. Hæc eccleſiæ *Africanæ* & plerarumque aliarum, tempore AVGVSTINI, doctrina fuit atque conſuetudo.

---

nem admittantur. Quod ſi renuerint anathematizare, ſi presbyteri vel diaconi fuerint, vel in alio quopiam gradu eccleſiæ, excidant & a clero, & a gradu, & a communione: laici vero anathematizentur.

(w) Concil. Nicæn. c. VIII. (tom. II. p. 32.) Περὶ τῶν ὀνομαζόντων μὲν ἑαυτοὺς καθαρούς ποτε, προσερχομένων δὲ τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ, ἔδοξε τῇ ἁγίᾳ καὶ μεγάλῃ συνόδῳ, ὥστε χειροθετουμένους αὐτοὺς, μένειν οὕτως ἐν τῷ κλήρῳ. De his, qui ſe Catharos, id eſt puros, quandoque nominant, ad catholicam autem eccleſiam accedunt, ſanctæ magnæ ſynodo viſum eſt, vt *impoſitis eis manibus ſic in clero maneant.*

(x) Aug. contr. Parmen. lib. II. c. XIII. Cum expedire hoc indicatur eccleſiæ, vt præpoſiti eorum venientes ad catholicam ſocietatem, honores ſuos ibi non adminiſtrent; non eis tamen ipſa ordinationis ſacramenta detrahuntur, ſed manent ſuper eos.

LIBER QVINTVS
DE PRIVILEGIIS, IMMVNITATIBVS ET REDITIBVS CLERICORVM IN ECCLESIA PRIMITIVA.

CAPVT PRIMVM
EXEMPLA QVAEDAM REVERENTIAE, QVAM SIBI MVTVO EXHIBVERVNT CLERICI.

§. I.

Clerici fratribus ſuis neceſſitate quadam vrgente peregrinantibus victum præbere debebant.

QVando de neceſſariis clericorum requiſitis & diuerſis conſuetudinibus, in ipſorum deſignatione ad munera eccleſiaſtica obſeruatis, hactenus ediſſeruimus: expediet iam proximo loco de reuerentia atque honore exponere, qui officii, quod gerebant, intuitu exhibitus eis fuit. Sub quo capite comprehendemus, quidquid ad priuilegia, exemtiones, immunitates & reditus veterum clericorum attinet. Nonnulla ſpecialiora honoris, huic vel illi ordini peculiaris, ſigna iam recenſita ſunt, vbi de his ordinibus actum fuit: Nunc autem ea enarrabimus, quæ magis vniuerſalia fuerunt & omnibus ordinibus communia. Atque heic non incommodum erit, primo loco de officio blandaque accipiendi & tractandi hoſpites ratione non nihil dicere, quam antiqui clerici inter ſe mutuo inire debuerint. Cuius rei duo vel tria exempla obſeruaſſe, in præſenti ſuffecerit. Primum quidem, vbicumque vrgente quadam neceſſitate peregrinabantur, a fratribus ſuis de clero in omnibus locis e publicis eccleſiæ reditibus foueri & ali eos oportebat; & flagitio vertebatur epiſcopo vel alii cuidam clerico, eccleſiæ hoſpitalitatem repudiare ab alioque eam accipere. SOCRATES & SOZOMENVS [a] hiſtorici *Epipha-*

(a) Socrat. lib. VI c. XII τὴν μὲν προτροπὴν Ἰωάννȣ ἐξέκλινε, θεῷ φίλῳ χαριζόμενος, ἐν ἰδιαζούσῃ δὲ καταλύει μονῇ. *Ioannem* quidem, *a quo inuitabatur*

nium

nium hoc nomine tacite reprehendunt, quod, quum ad vrbem *Conſtantinopolin* veniſſet, vbi *Chryſoſtomus* omnem reuerentiam ac honorem ei exhibuerit, miſſo in occurſum eius vniuerſo clero ſalutans ipſum & inuitans, vt in ædibus eccleſiaſticis more conſueto manere vellet, repudiato, quod ita liberaliter obtulerit *Chryſoſtomus*, hoſpitio, in priuatum quoddam domicilium diuerterit. Hoc pro diremtæ catholicæ cum ipſo coniunctionis ſigno habitum fuit; quod euentus etiam comprobauit. Eo enim conſilio venerat a *Theophilo* eccleſiæ *Alexandrinæ* epiſcopo inſtigatus, vt actionem ei intenderet. Ab altera parte, ſi cui de clero tali occaſione negaretur eccleſiæ hoſpitalitas, crimen multo minus excuſabile erat, & pro aſperrimo coniunctionem repudiandi modo reputabatur. Hinc FIRMILIANVS [b] grauiter perſtringit *Stephanum* papam, quod ferociter & virum chriſtianum minus decenter erga epiſcopos *Africanos*, ad ipſum ab eccleſiis ſuis legatos, ſeſe geſſerit, „vt eos nec ad ſermonem colloquii communis admiſerit, adhuc præceperit vniuerſæ fraternitati, vt venientibus non ſolum pax & communio ſed & tectum & hoſpitium negaretur.„ Quæ tanto maior eorum fuit deſpectio atque offenſio, quod vulgares quique chriſtiani, ſi litteris commendatitiis ab eccleſia ſua inſtructi iter facerent, hoc priuilegium ex conteſſeratione hoſpitalitatis, quemadmodum TERTVLLIANVS [c] id exprimit, ſibi vindicare, adeoque multo magis epiſcopi & clerici alii ab aliis depoſcere poterant. Per leges eccleſiæ *Africanæ* cuilibet epiſcopo, nomine legati de ſynodo prouinciali ad ſic dictam generalem ſeu plenam ſynodum proficiſcenti, omnia in itinere neceſſaria ex liberalitate eccleſiæ

tur, refugit, vt gratificaretur Theophilo: in priuato autem quodam domicilio diuerſatus eſt.

Sozom. lib. VIII. c. XIV. Ὁ δὲ Ἰωάννης εἰσιόντα αὐτὸν, τῇ ὑπαντήσει τοῦ παντὸς κλήρου ἐτίμησεν· Ἐπιφάνιος δὲ δῆλος ἦν εἴξας ταῖς κατ' αὐτοῦ διαβολαῖς· προτραπεὶς γὰρ ἐν οἰκήμασιν ἐκκλησιαστικοῖς καταμένειν, οὐκ ἠνέσχετο. Eum ingredientem Ioannes occurſu cleri totius honorauit. At vero Epiphanius perſpicue declarauit, quod calumniis aduerſus Ioannem concinnatis fidem habuiſſet. *Inuitatus* enim *vt in ædibus eccleſiaſticis manere vellet*, *neutiquam acquieuit*.

(b) Firmilian. ep. LXXV. ap. Cyprian. p. 228. (tom. I. conc. p. 760 b.)

(c) Tertull. de præſcript. c. XX. Dum eſt illis communicatio pacis & appellatio fraternitatis & *conteſſeratio hoſpitalitatis*.

 ſuppe-

ſuppeditanda erant]: quemadmodum ex canone quodam concilii *Carthaginenſis* [*d*] tertii videre eſt, qui binos duntaxat aut ternos ex qualibet prouincia legatos mitti iubet; vt ita & minus inuidioſi *minusque hoſpitibus ſumtuoſi exſiſtant.* Hoc argumento eſt, vnamquamque eccleſiam, conſuetudine ſaltem id requirente, ad hoſpitium tranſeuntibus illis præbendum obligatam fuiſſe.

§. II.

Et indulgere eis honoris cauſſa euchariſtiam conſecrandi priuilegium.

Aliud conſuetæ reuerentiæ, quam clerici ſibi mutuo exhibere debebant, exemplum erat, quod, quum epiſcopus aliquis vel presbyter ad extraneam quamdam veniret eccleſiam, ſacris operandi atque euchariſtiam conſecrandi in eccleſia munus honoris cauſſa eis offerri oportebat. Hæc admodum antiqua fuit conſuetudo, vti ex iis pateſcit, quæ de *Aniceto* epiſcopo *Romano* narrat IRENAEVS, quod quum *Polycarpus Romam* veniſſet, controuerſiam de paſchatis celebratione cum ipſo compoſiturus, παρεχώρησεν τὴν εὐχαριστίαν τῷ Πολυκάρπῳ [*e*], quo non ſimpliciter ſignificatur, quod *euchariſtiam ei porrexerit*, vti primi interpretes EVSEBII reddiderunt; ſed *locum* ſeu *libertatem conſecrandi in eccleſia ſua ei conceſſerit.* Concilium *Arelatenſe*, quod hanc conſuetudinem in legem commutauit, eadem verborum forma hac de re vtitur [*f*], *De epiſcopis peregrinis*, inquiens, *qui in vrbem ſolent venire, placuit eis locum dari, vt offerant.* Et concilium *Carthaginenſe* quartum adhuc planius: *Epiſcopi vel presbyteri ſi cauſ-*

(*d*) Conc. Carth. III. c. II (tom. II. p. 1167.) Placuit, vt propter cauſſas eccleſiaſticas, quæ ad perniciem plebium ſæpe veteraſcunt, ſingulis quibusque annis concilium conuocetur. Ad quod omnes prouinciæ, quæ primas ſedes habent, de conciliis ſuis *ternos legatos mittant*, *vt & minus inuidioſi minusque hoſpitibus ſumtuoſi* conuentus plena poſſit eſſe auctoritas.

(*e*) Iren. ep. ad Victor. ap. Euſeb. lib V. c XXIV. Τούτων οὕτως ἐχόντων ἐκοινώνησαν ἑαυτοῖς, καὶ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ παρεχώρησεν ὁ Ἀνίκητος τὴν εὐχαριστίαν τῷ Πολυκάρπῳ κατ' ἐντροπὴν δηλονότι, καὶ μετ' εἰρήνης ἀπ' ἀλλήλων ἀπηλλάγησαν. Quæ cum ita ſe haberent, communicarunt ſibi inuicem: Et *Anicetus in eccleſia conſecrandi munus Polycarpo honoris cauſſa conceſſit;* tandemque cum pace a ſe inuicem diſceſſerunt.

(*f*) Conc. Arelat. I. c. XIX. (tom. I. p. 1429.)

ſa

ſa [*g*] *viſitandae eccleſiae ad alterius eccleſiam venerint, in gradu ſuo ſuſcipiantur, & tam ad verbum faciendum quam ad oblationem conſecrandam inuitentur.* Ita ad omnem honorem, quem eis eccleſia exhibere poterat, admittendi erant; epiſcopus collegam ſuum in eodem ſolio iuxta ſe collocare, & presbyteri idem collegis ſuis facere debebant. Hoc enim canon per ſuſceptionem eorum in gradu ſuo intelligit. Quae conſuetudo ab epiſcopis catholicis in collatione *Carthaginenſi* [*h*] adlegatur, vbi epiſcopis *Donatiſtis* promittunt, ſi ad eccleſiam redire vellent, fore, vt apud ſe collegarum loco habeantur, ſedentes eodem throno, *ſicut peregrino epiſcopo iuxta conſidente collega. Conſtitutionum apoſtolicarum* [*hh*] auctor haec omnia coniungit. *Si quis frater*, inquit, *ex paroecia aduenerit — ſi epiſcopus fuerit, cum epiſcopo ſedeat, eodem honore ab eo acceptus. Rogabisque eum, epiſcope, vt ſermonem habeat ad populum docendi cauſſa. — Deinde, epiſcope, committes ei, vt offerat euchariſtiam: ſi vero tamquam ſapiens propter reuerentiam erga te, quo tibi honorem ſeruet, offerre noluerit, coge, vt ſaltem benedicat populo.*

§. III.

Litterarum formatarum *ſeu commendatitiarum vſus hoc intuitu.*

Obſeruandum autem heic eſt, hunc honorem peregrinis non fuiſſe exhibitum, vt mere peregrinis, ſed quatenus interdum orthodoxiam ac fidem catholicam eccleſiae, ad quam veniebant, teſtatam facere poterant. Atque hoc reſpectu *litterarum ſyſtaticarum* ſeu commendatoriarum, vti eas appellitabant, magnus vſus erat in eccleſia. Nullum enim peregrinum ne ad ſacram euchariſtiam quidem percipiendam, multo minus conſecrandam in eccleſia, vbi vere peregrinus erat, ſine litteris epiſcopi ſui admitti licebat, vt ne qua ſubreptitia, vel *paſſiua*, quemadmodum canones [*i*] eam appellant, fieret *communio*. Et

(*g*) Conc. Carth. IV. c. XXXIII. (tom. II. p. 1203.)

(*h*) Collat. Carthagin. diei I. c. XVI. (ibid. p. 1352.)

(*hh*) Εἴ τις ἀπὸ παροικίας ἀδελφὸς ἐπέλθῃ — εἰ ἐπίσκοπος, σὺν τῷ ἐπισκόπῳ καθεζέσθω τῆς αὐτῆς ἀξιούμενος ὑπ' αὐτοῦ τιμῆς, καὶ ἐρωτήσεις αὐτὸν ὦ ἐπίσκοπε, προσλαλῆσαι τῷ λαῷ λόγους διδακτικούς — ἐπιτρέψεις δ' αὐτῷ καὶ τὴν εὐχαριστίαν ἀνοῖσαι· ἐὰν δὲ δι' εὐλάβειαν ὡς σοφὸς τὴν τιμὴν σοὶ τηρῶν μὴ θελήσει ἀνενεγκεῖν· κἂν εἰς τὸν λαὸν εὐλογίαν αὐτὸν ποιήσασθαι καταναγκάσεις.

(*i*) Conc. Carth. I. c. VII. (tom. II. p. 616) Clericus vel laicus non communicet in

 epiſco-

epiſcopi eadem lege litteras a metropolitano ſuo accipere tenebantur, ſi qua neceſſitate vrgente, in extraneam prouinciam iter facere inſtituerent, in qua alias noſci haud poterant. Concilium *Carthaginenſe* tertium [k] canonem habet huc ſpectantem: *Placuit, vt epiſcopi trans mare non proficiſcantur, niſi conſulto primæ ſedis epiſcopo ſuæ cuiusque prouinciæ, vt ab eo præcipue poſſint ſumere formatam*, hoc eſt litteras commendatitias. Et eamdem hanc disciplinam in omnibus eccleſiis obſeruatam fuiſſe, e quodam eccleſiæ *græcæ* canone inter eos, qui vulgo apoſtolici dicuntur, liquido apparet, qui *Nullus*, inquit [l], *externorum epiſcoporum, vel presbyterorum, vel diaconorum ἄνευ συστατικῶν, ſine commendatitiis, recipiatur: iisque adferentibus, examinentur. Sin minus, iis quæ ſunt neceſſaria, aliis exhibitis, ad communionem ne admittantur: multa enim per ſubreptionem ſiunt.* Verſio quidem DIONYSII EXIGVI & neceſſaria iis denegat: ſed manifeſta hæc eſt textus *græci* corruptio, qui ipſis in externis rebus bonis communicari permittit, non autem in communione eccleſiaſtica. Et hoc eſt, quod per *communionem peregrinam* veteres intellexiſſe, nonnulli exiſtimant, quando ii, qui ſine litteris commendatitiis abierant peregre, li-

aliena plebe ſine litteris epiſcopi ſui; niſi hoc obſeruatum fuerit, *communio* fiet *paſſiua*.

Conc. Laodic. c. XLI. (tom. I. p. 1504.) Ὅτι οὐ δεῖ ἱερατικὸν ἢ κληρικὸν ἄνευ κανονικῶν γραμμάτων ὁδεύειν. Quod non oportet eum, qui eſt ſacratus vel clericus, *ſine canonicis litteris* iter ingredi.

Conc. Antioch. c. VII. (tom. II. p. 564.) Μηδένα ἄνευ εἰρηνικῶν δέχεσθαι τῶν ξένων, Nullus externus *ſine pacificis* ſuſcipiatur.

Conc. Agath. c. XXXVIII. (tom. IV. p. 1389) Clericis *ſine commendatitiis* epiſtolis epiſcopi ſui licentia non pateat euagandi.

Conc. Chalced. c. XI. (ibid. p. 761.) Πάντας τοὺς πένητας καὶ δεομένους ἐπικουρίας, μετὰ δοκιμασίας, ἐπιστολίοις, εἴτουν εἰρηνικοῖς ἐκκλησιαστικοῖς μόνοις ὡρίσαμεν ὁδεύειν, καὶ μὴ συστατικοῖς· διὰ τὸ τὰς συστατικὰς ἐπιστολὰς προσήκειν τοῖς οὖσι μόνοις ἐν ὑπολήψει παρέχεσθαι προσώποις. Omnes pauperes & qui exilio indigent, cum examinatione, cum epiſtolis ſeu pacificis eccleſiaſticis ſolis viam ingredi ſtatuimus & non cum commendatitiis: quoniam litteras commendatitias iis ſolis perſonis, quæ ſunt ſuſpectæ, præberi oportet

(k) Conc. Carth. III. c. XXVIII. (tom. II. p. 1171.)

(l) Canon. apoſt. XI. (mihi XXXII. tom. I. concil. p. 31) Μηδένα τῶν ξένων ἐπισκόπων, ἢ πρεσβυτέρων, ἢ διακόνων ἄνευ συστατικῶν προσδέχεσθαι· καὶ ἐπιφερομένων αὐτῶν, ἀνακρινέσθωσαν· εἰ δὲ μήγε, τὴν χρείαν αὐτοῖς ἐπιχορηγήσαντες, εἰς κοινωνίαν αὐτοὺς μὴ προσδέξησθε· πολλὰ γὰρ κατὰ συναρπαγὴν γίνεται.

berali

berali hoſpitio excepti & rebus neceſſariis inſtructi, non autem ad euchariſtiam participandam admiſſi fuerunt, quod vitæ morumque teſtimonio non eſſent muniti. Alii autem aliam huius appellationis adferunt rationem, quam examinabo curatius, vbi de diſciplina eccleſiaſtica verba facienda erunt, ſub quo capite *communio peregrina*, tamquam genus quoddam cenſuræ eccleſiaſticæ, conſiderari debebit.

§. IV.

Clerici controuerſias ſuas quaſcumque dirimere inter ſemetipſos debebant.

Tertium aliquod reuerentiæ, quam clerici ſibi mutuo exhibuerunt, exemplum erat, quod, ſi qua inter ipſos ſubnata eſſet controuerſia, libere inter ſe conſtituerent ſine prouocatione ad ciuilis magiſtratus iudicium, epiſcopis ſuis & conciliis eam dirimendam tradere. Epiſcopi, vti iam oſtendimus [*ll*] antea, legibus imperialibus acceptam habebant poteſtatem, cauſſas ſæculares pecuniarias inter ipſos laicos noſcendi atque decidendi, ſi vtraque pars litigans de ipſis arbitris eligendis conſenſiſſet: ſed inter clericos ſpeciali iſtiusmodi compromiſſo opus non erat, ſed per leges & canones eccleſiaſticos generali cuidam obligationi ſubmiſſi erant, vt ne alii aliis moleſtiam coram magiſtratu ciuili faceſſerent, ſed lites ſuas quaſcumque eccleſiaſtici cuiusdam tribunalis cognitioni diiudicandas demandarent. Sed res aliter quodammodo ſe habebat, ſi quis laicus & clericus neceſſitate quadam adacti rem aliquam in iudicium ſimul deducerent: Nam tunc laico integrum erat forum ſuum eligere, neque cauſſam ſuam ad vllum eccleſiaſticum iudicem deferre cogebatur, niſi ex compromiſſo iſti obligationi ipſe ſeſe ſubieciſſet. Ita enim legibus imperialibus [*m*] hac in re cautum erat. Quamquam in *Gallia* tempore regum *Gothicorum* ſecus fiebat: ibi enim clericum in iudicium ſæculare vocare, ſine permiſſu epiſcopi laico non licebat; quomodo ex aliquo concilii *Agathenſis* [*n*] canone, ſub *Alarico* ad annum DVI. facto, apparet, qui

(*ll*) Lib. II. c. VII. vol. I. p. 123. ſeqq.

(*m*) Valentin. nouell. XII. ad calcem cod. Theod. In clerico petitore conſequens erit, vt ſecundum leges pulſati forum ſequatur, ſi aduerſarius ſuus ad epiſcopi vel presbyteri audientiam non præſtat adſenſum.

(*n*) Conc. Agath. c. XXXII. (tom. IV. conc. p. 1388.) Clericus ne quemquam præſu-

& lai-

& laicum a clerico ad iudicem ſæcularem deferri, & vlli actioni, contra eum ibi inſtitutæ, reſponderi prohibet. Sed quæcumque differentia inter leges *Romanas* & *Gothicas* hac in parte interceſſerit, manifeſtum eſt, quod omnes controuerſias inter ipſos clericos exortas a iudicibus eccleſiaſticis decidi oportuerit; quemadmodum e quodam concilii *Chalcedonenſis* canone conſtat, qui ita habet: *Si quis clericus habet cum clerico litem aut negotium, proprium epiſcopum non relinquat & ad* [o] *ſæcularia iudicia non excurrat: ſed cauſſam prius apud proprium epiſcopum agat: vel de epiſcopi ſententia apud eos, quos vtraque pars elegerit, iudicium agitetur. Si quis autem præter hac fecerit, canonicis pœnis ſubiiciatur.* Quæ pœna in eccleſia *Africana* erat loci, hoc eſt dignitatis, amiſſio, quemadmodum hoc in caſu concilium *Carthaginenſe* tertium [p] decrevit, *Placuit*, inquiens, *vt quisquis epiſcoporum, presbyterorum, & diaconorum ſeu clericorum, cum in eccleſia ei crimen fuerit intentatum, vel ciuilis cauſſa fuerit commota, ſi relicto eccleſiaſtico iudicio, publicis iudiciis purgari voluerit, etiamſi pro ipſo fuerit prolata ſententia, locum ſuum amittat & hoc in criminali iudicio. In ciuili vero perdat quod euicit, ſi locum ſuum obtinere voluerit. Cui enim ad eligendos iudices vndique patet auctoritas, ipſe ſe indignum fraterno conſortio iudicat, qui de vniuerſa eccleſia male ſentiendo, de iudicio ſæculari poſcit auxilium.* Concilia multa alia eamdem cauſſam eodem modo definiunt, vt *Veneticum* [q], *Cabillonenſe* [r] & *Matiſconen-*

mat apud ſæcularem iudicem, epiſcopo non permittente, pulſare: ſed ſi pulſatus fuerit, non reſpondeat (NB. in Labbei edit. lego: reſpondeat) non proponat, nec audeat criminale negotium in iudicio ſæculari proponere.

(o) Concil. Chalced. c. IX. (ibid p. 759) Εἴ τις κληρικὸς πρὸς κληρικὸν πρᾶγμα ἔχει, μὴ καταλιμπανέτω τὸν οἰκεῖον ἐπίσκοπον, καὶ ἐπὶ κοσμικὰ δικαστήρια κατατρεχέτω· ἀλλὰ πρότερον τὴν ὑπόθεσιν γυμναζέτω παρὰ τῷ ἰδίῳ ἐπισκόπῳ, ἢ γοῦν γνώμῃ αὐτοῦ τοῦ ἐπισκόπου, παρ᾽ οἷς τὰ ἀμφότερα μέρη βούλεται, τὰ τῆς δίκης συγκροτείσθω· εἰ δέ τις παρὰ ταῦτα ποιήσει, κανονικοῖς ὑποκείσθω ἐπιτιμίοις.

(p) Conc. Carth. III. c. IX. (tom. II. p. 1168.)

(q) Conc. Venetic. c. IX. (tom. IV. p. 1056.) Clericis, niſi ex permiſſu epiſcoporum ſuorum, ſæcularia iudicia adire non liceat.

(r) Conc. Cabillon. I. c. XI. (tom. VI. p. 389. 390) Peruenit ad ſanctam ſynodum, quod iudices publice contra veternam conſuetudinem per omnes parochias, vel monaſteria, quæ mos eſt epiſcopis circuire, ipſi illicita præſumtione videantur diſcurrere; etiam & clericos vel abbates, vt eis proponant, inuitos atque diſtri-

ſe

ſe [r]. Et concilium *Mileuitanum* [t. u.] ſtatuit, vt ne quis ab imperatore iudices ſæculares ſibi petat, ſed tantum eccleſiaſticos, honoris priuationem denuntians ſecus facientibus. Tantam fiduciam clerici alii in aliis collocabant, tantumque fratrum ſuorum prudentiæ, integritati ac iudicio ſtatuebant pretium, vt tunc ad ſæculares iudices iuſtitiæ cauſſa ire minus neceſſarium eſſe crederent, omnes controuerſias ſuas ſuos intra parietes componere geſtientes. In quo inſtituto quum leges imperiales eos non impedirent ſed confirmarent potius, raro de eccleſiaſticis quoſpiam huic mori ſe oppoſuiſſe, legas, niſi factioſi eſſent atque turbulenti, aut eiusmodi deſignaſſent flagitia, vt cauſſam haberent metuendi, ne pœna eccleſiaſtica ſibi irrogaretur.

§. V.

Quæ cura in accipiendis contra epiſcopos & clericos eccleſiæ accuſationibus adhibita fuerit.

Vnum tantum, quod huc ſpectat, obſeruandum fuerit, nimirum, quantam rationem habuerint mutuæ exiſtimationis & dignitatis clerici; quæ res quum ſacra eſſet & neceſſaria in viris, iſtiusmodi munera gerentibus, malitioſis cuiusuis plebeii & falſi accuſatoris calumniis ac obtrectationibus eam exponi, haud æquum eſſe iudicabant. Sed primum in omnibus accuſationibus, ſpeciatim contra epiſcopos, duorum aut trium teſtium teſtimonia, ex præſcripto apoſtoli, requirebantur. Quocirca

ctos ante ſe faciant exhiberi: quod omnimodis nec religioni conuenit nec canonum permittit auctoritas. Vnde omnes vnanimiter cenſuimus ſentientes, vt deinceps iſta debeant emendare: & ſi præſumtione, vel poteſtate, qua pollent, exceptione, inuitatione abbatis vel archipresbyteri, in ipſa monaſteria vel parochias aliquid fortaſſe præſumſerint, a communione omnium ſacerdotum eos conuenit ſequeſtrari.

(s) Conc. Matiſcon. c. VIII. (tom. V. p. 968.) Vt nullus clericus ad iudicem ſæcularem quemcumque alium fratrem de clericis accuſare, aut ad cauſſam dicendam trahere quocumque modo præſumat, ſed omne negotium clericorum, aut in epiſcopi ſui, aut in presbyterorum, vel archidiaconi præſentia finiatur. Quod ſi quicumque clericus hoc implere diſtulerit, ſi iunior fuerit, vno minus de quadraginta ictus accipiat; ſin certe honoratior, triginta dierum concluſione multetur.

(t. u.) Conc. Mileuet. c. XIX. (tom. II. p. 1541.) Placuit, vt quicumque ab imperatore cognitionem iudiciorum publicorum petierit, honore proprio priuetur. Si autem epiſcopale iudicium ab imperatore poſtulauerit, nihil ei obſit.

Digitized by Google

quum ſynodus *Antiochena* ex vnius tantum teſtimonio *Euſtathium* epiſcopum *Antiochenum* damnaſſet, hiſtoricus [w] id ipſum culpat, tamquam agendi modum contrarium regulæ apoſtolicæ, *Aduerſus presbyterum accuſationem ne recipito, niſi ſub duobus aut tribus teſtibus.* Deinde in horum teſtium exiſtimationem inquirendum erat prius, quam eorum teſtimonium admitteretur. Hæretico adverſus epiſcopum teſtimonium dicere non licebat, quemadmodum ex canonibus, qui apoſtolis vulgo tribuuntur, colligi poteſt, quorum aliquis vtrumque coniungit [x]: *In teſtimonium adverſus epiſcopum hæreticus ne admittatur: ſed nec vnus ſolus fidelis. In ore enim duorum vel trium teſtium ſtabit omne verbum.* ATHANASIVS huius legis priuilegium pro ſe adlegabat, quum accuſatus eſſet, quod *Macarius* presbyter eius, ipſo permittente, calicem confregiſſet. Vrgebat [y], accuſatores ſuos eſſe *Meletianos*, qui-

(w) Theod. hiſt. lib. I. c. XXI. Ἐκείνης μηδένα σχεῖν μάρτυρα τῆς κατηγορίας λεγούσης, ὅρκον προὔτειναν οἱ δικαιότατοι δικασταί· καίτοι τοῦ νόμου διαῤῥήδην βοῶντος, ἐπὶ δύο καὶ τριῶν μαρτύρων εἶναι βέβαια τὰ λεγόμενα· καὶ ἄντικρυς τοῦ ἀποστόλου κελεύοντος, μὴ δὲ κατὰ πρεσβυτέρου γινομένην γραφὴν δίχα δύο ἢ τριῶν μαρτύρων προσδέχεσθαι· ἀλλὰ τῶν θείων οὗτοι νόμων καταφρονήσαντες, ἀμάρτυρον κατ' ἀνδρὸς τοσούτου κατηγορίαν ἐδέξαντο· ἐπειδὴ δὲ οἷς εἶπεν ἐκείνη τὸν ὅρκον προστέθεικε, βοῶσα ἦ μὴν Εὐσταθίου τὸ βρέφος εἶναι, ὡς κατὰ μοιχοῦ λοιπὸν οἱ φιλαλήθεις τὴν ψῆφον ἐξήνεγκαν. κ. τ. λ. Cum illa neminem obiecti criminis teſtem habere ſe diceret, æquiſſimi iudices iusiurandum ei detulerunt: idque quamuis lex diſerte clamet, ea quæ dicuntur, duorum aut trium teſtimonio confirmari oportere: & apoſtolus aperte præcipiat, ne quidem contra presbyterum admittendam eſſe accuſationem abſque duobus aut tribus teſtibus. Verum iſti contemtis diuinis legibus, contra tantum virum accuſationem ſine vllo teſte admiſerunt. Itaque cum mulier dicta ſua addito iureiurando confirmaſſet, clamans infantem reuera Euſtathii eſſe, ſtatim iudices veritatis ſtudioſi tamquam aduerſus adulterum ſententiam tulerunt. cætera.

(x) Canon. apoſt. c. LXXIV. Εἰς μαρτυρίαν τὴν κατ' ἐπισκόπου αἱρετικὸν μὴ προσδέχεσθαι, ἀλλὰ μηδὲ πιστὸν ἕνα μόνον· ἐπὶ στόματος γὰρ δύο ἢ τριῶν μαρτύρων σταθήσεται πᾶν ῥῆμα.

(y) Athan. apol. ad Conſtant tom. I. p. 731 (p. 195 C. edit. Par MDCXCVIII.) Προσθήκη πρὸς φανερὰν ἀπόδειξιν, εἰ καταξιώσειας μαθεῖν, ὅτι παρόντων μὲν ἡμῶν οὐδὲν ἀπέδειξαν οἱ κατηγοροῦντες κατὰ Μακαρίου τοῦ πρεσβυτέρου· ἀπόντων δὲ ἡμῶν, κατὰ μόνας ἔπραξαν ἅπερ ἠθέλησαν· τὰ δὲ τοιαῦτα προηγουμένως μὲν ὁ θεῖος νόμος, ἔπειτα δὲ καὶ ἡμέτεροι νόμοι μηδεμίαν ἔχειν δύναμιν ἀπεφήναντο. Ecce nouam his licet euidentiſſimis argumentis acceſſionem (ſi modo illud etiam ediſcere digneris) præſentibus ſcilicet nobis nihil probaſſe accuſatores aduerſus Macarium presbyterum, abſentibus arbitrio ſuo rem geſſiſſe.

bus,

Digitized by Google

bus, vtpote ſchiſmaticis & eccleſiæ hoſtibus, fidem haberi haud liceret. A concilio *Carthaginenſi* ſecundo non hæretici tantum ſed alii quique criminibus, publicam offenſionem habentibus, irretiti, (z) aduerſus maiores natu quoscumque in eccleſia teſtimonium dare prohibentur. Concilium generale *Conſtantinopolitanum* primum cauſſas diſtinguit, de quibus accuſatio aduerſus epiſcopum fieri poſſit. Poterat enim quis priuatam habere querelam, quod nimirum detrimento aliquo vel iniuria aliqua ab ipſo adfectus eſſet: quo in caſu accuſatio, nulla dignitatis vel religionis accuſatoris habita ratione, audienda erat. Oportebat enim epiſcopi conſcientiam eſſe omnibus modis liberam, & eum, qui iniuriam ſibi factam eſſe dicebat, cuiuscumque eſſet religionis, ius ſuum conſequi. Si autem eſſet crimen mere eccleſiaſticum, quod epiſcopo intendebatur, tunc examinari perſonas accuſatorum oportebat; vt hæreticis non liceret orthodoxos epiſcopos [a] pro rebus eccleſiaſticis accuſare. Præterea autem & ſi aliqui eorum ab eccleſia ob aliquas cauſſas prius condemnati & eiecti vel excommunicati eſſent, ſiue ex clero, ſiue ex laicorum ordine, nec eis licebat epiſcopum accuſare, priusquam proprium crimen abſterſiſſent. Similiter autem & ii, qui prius rei facti accuſatique erant, non prius ad epiſcopi vel aliorum clericorum accuſationem erant admittendi, quam ſe obiectorum ſibi criminum inſontes oſtendiſſent. Concilium *Chalcedonenſe* [b] addit, *Clericos vel laicos*, *epiſcopos aut cleri-*

Cuiusmodi acta minime valere, primo diuinis, deinde noſtris legibus decernitur.

(z) Conc. Carth. II. c. VI. (tom. II, conc. p. 1160.) Placet vt is, qui aliquibus ſceleribus irretitus eſt, vocem aduerſus maiores natu non habeat accuſandi.

(a) Conc. Conſtant. general. I. c. VI. (tom. II p 950.) Εἰ ἐκκλησιαστικὸν εἴη τὸ ἐπιφερόμενον ἔγκλημα τῷ ἐπισκόπῳ, τότε δοκιμάζεσθαι χρὴ τῶν κατηγορούντων τὰ πρόσωπα· ἵνα πρῶτον μὲν αἱρετικοῖς μὴ ἐξῇ κατηγορίας κατὰ τῶν ὀρθοδόξων ἐπισκόπων ὑπὲρ ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων ποιεῖσθαι· - - ἔπειτα δὲ καὶ εἴ τινες τῶν ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας ἐπὶ αἰτίαις τισὶ προκατεγνωσμένοι εἶεν καὶ ἀποβεβλημένοι, ἢ ἀκοινώνητοι — μηδὲ τούτοις ἐξεῖναι κατηγορεῖν ἐπισκόπου, πρὶν ἂν τὸ οἰκεῖον ἔγκλημα πρότερον ἀποδύσωνται· ὁμοίως δὲ καὶ τοὺς ὑπὸ κατηγορίαν προλαβοῦσαν ὄντας, μὴ πρότερον εἶναι δεκτοὺς εἰς ἐπισκόπου κατηγορίαν, ἢ ἑτέρων κληρικῶν, πρὶν ἂν ἀθώους ἑαυτοὺς τῶν ἐπαχθέντων αὐτοῖς ἀποδείξωσιν ἐγκλημάτων

(b) Conc. Chaled c. XXI. (tom. IV. p. 766.) Κληρικοὺς, ἢ λαϊκοὺς, κατηγοροῦντας ἐπισκόπων, ἢ κληρικῶν, ἁπλῶς καὶ ἀδοκιμάστως μὴ προσδέχεσθαι, εἰ μὴ πρότερον ἐξετασθῇ αὐτῶν ἡ ὑπόληψις.

eos accuſantes, non indiſcriminatim, nec citra inquiſitionem ad accuſationem recipi debere, niſi eorum exiſtimatio prius examinata fuerit. Tantam hac in re adhibebant ſollicitudinem, vt ne exiſtimationem clericorum improbis conſiliis vel ſceleratis conſpirationibus profligatiſſimorum quorumque hominum, quos malitia ſua ad eos accuſandos induceret, exponi ſinerent. Denique ſi qua falſa ſiue publice ſiue priuatim fieret accuſatio, in delinquentem ſeuere ac vehementer vindicabatur. *Si quis clericus*, inquit canon quidam [c] apoſtolicus, *epiſcopum contumelia adſecerit, deponatur, ſcriptum enim eſt: principi populi tui non maledices.* Et canon quidam concilii *illiberritani* [d] dicit, *Si quis epiſcopum vel presbyterum aut diaconum falſis criminibus appetierit & probare non potuerit, nec in fine dandam ei communionem.* Quæ vſitata pœna erat, quæ ab iſto concilio grandibus & publice notis ſceleribus conſtituebatur; quam ob cauſſam nonnulli eccleſias *Hiſpanicas Novatianiſmi* inſimulauere, ſed ſine ratione, vti oſtendemus, quando de diſciplina eccleſiæ agendum erit. Heic obſeruaſſe ſufficiat, quod hoc in maximis criminibus poſuerint, ſiquidem iſtiusmodi maleficis externam eccleſiæ pacem in ipſa mortis hora concedere recuſarunt. Plura alia ſimilis obſeruantiæ exempla heic addi poſſent, ſed ex his paucis lector iudicare poterit, quanta cum probitate & humanitate primitiuæ eccleſiæ clerici excipere atque tractare ſeſe mutuo debuerint. Et præclare vtique cum omnibus ætatibus actum putauerim, ſi iisdem veſtigiis inſtitiſſent, & tam egregium exemplum imitando exprimere adlaboraſſent.

LIBRI QVINTI

CAPVT SECVNDVM

EXEMPLA REVERENTIAE CLERICIS A CIVILI MAGISTRATV EXHIBITAE. VBI SPECIATIM DE EORVM EXEMTIONE A SAECVLARIS IVDICII IN REBVS ECCLESIASTICIS COGNITIONE.

(c) Canon. apoſt. c. XLVII. (tom. I. conc. can LIV. p. 38.) *Εἴ τις κληρικὸς ὑβρίζει τὸν ἐπίσκοπον, καθαιρείσθω· ἄρχοντα γὰρ τοῦ λαοῦ σου οὐκ ἐρεῖς κακῶς.*

(d) Conc. Illiberrit. c. LXXV. (tom. I. p. 978)

§. I.

§. I.

Epiſcopi non arceſſendi in iudicium ſæculare ad dicendum teſtimonium.

Conſiderata ea, quam clerici mutuo ſibi exhibuerunt, reuerentia, conſultum fuerit loqui de honoribus, quibus ciuiles magiſtratus proſequi eos conſueuerunt, qui maiores fuerunt vel minores, prout vel inclinatio & pietas imperatorum eos decerneret, vel temporum ratio requireret. Honores iſti præcipue in hoc conſiſtebant, vt a quibusdam rebus moleſtioribus, quibus alii obnoxii erant, exemti & certis priuilegiis ac immunitatibus, quas alii non habebant, donati eſſent. Iſtiusmodi reuerentiæ exemplum erat, quod leges IVSTINIANI [a] omnibus epiſcopis indulſerant, vt nullus ſæcularis iudex eos in iudicium ad dicendum coram ſe teſtimonium poſſet arceſſere, ſed de miniſtris ſuis quosdam, qui ex ore illorum intra priuatos parietes illud exciperent, mittere ad ipſos neceſſe haberet. Hæc lex etiam in codice *Iuſtinianeo* [b] repetitur, ibique a *Theodoſio magno* primum lata dicitur; cuius lex quædam adhuc iisdem verbis exſtat in codice *Theodoſiano* [c]. GOTHOFREDVS vero hanc legem tamquam a *Theodoſio* primum ſancitam nihil amplius velle putat, quam clericos exemtos eſſe debere ab obligatione ad reddendam ciuilibus magiſtratibus rationem de iudiciis ſeu ſententiis, quas de cauſſis ſæcularibus, ipſorum arbitrio permiſſis, ipſi tuliſſent. Et manifeſtum quidem eſt, phraſin legis *ad teſtimonium deuocari* & *εἰς μαρτυρίαν ἐπικαλεῖσθαι* a patribus *Africanis* in concilio *Carthaginenſi* quinto hoc ſenſu accipi, vbi decerni-

(a) Iuſtin. nouel. CXXIII. c. VII. Οὐδενὶ τῶν ἀρχόντων ἐξέϛαι τοὺς θεοφιλεϛάτους ἐπισκόπους ἀναγκάζειν εἰς δικαϛήριον παραγενέσθαι ὑπὲρ τοῦ νεῖμαι μαρτυρίαν· ἀλλ' ὁ δικαϛὴς πεμπέτω πρὸς αὐτοὺς τινὰς ἐκ τῶν προσώπων τῶν ὑπηρετουμένων αὐτῷ, ἵνα προκειμένων τῶν ἁγίων εὐαγγελίων, κατὰ τὸ πρέπον ἱερεῦσι, εἴπωσι ἅπερ γινώσκουσι. *Nulli iudicum licebit*, Deo amabiles *epiſcopos cogere ad iudicium venire pro exhibendo teſtimonio*: ſed iudex mittat ad eos quosdam ex perſonis miniſtrantium ſibi: vt propoſitis ſanctis euangeliis ſecundum quod decet ſacerdotes, dicant quæ nouerint.

(b) Cod. Iuſtin. lib. I. tit. III. de epiſc. leg. VII. Imperator Theodoſius dixit, *nec honore nec legibus epiſcopus ad teſtimonium flagitetur.*

(c) Cod. Th. lib XI. tit. XXXIX. de fide teſtium leg VIII.

tur

tur [*d*], *Petendum ab imperatoribus, vt ſtatuere dignentur, vt ſi qui forte in eccleſia quamlibet cauſſam, iure apoſtolico eccleſiis agere voluerint, & fortaſſe deciſio clericorum vni parti diſplicuerit, non liceat* CLERICVM IN IVDICIVM AD TESTIMONIVM DEVOCARI *eum, qui cognitor vel præſens* (forſan *præſes*) *fuerit. Et nulla ad teſtimonium dicendum eccleſiaſtici cuiuslibet perſona pulſetur.* Hoc non eo ſpectabat, vt clerici generatim a dicendo teſtimonio in ſæculari iudicio eximerentur, ſed eo tantum, vt a rixoſorum & turbulentorum hominum inſectatione liberarentur, qui quum ipſos arbitros elegiſſent, eorum arbitrio ſtare nolebant, ſed coram ciuilibus iudicibus eos perſequebantur, quaſi ſententiam contra ipſos adverſæ partis ſtudio dixiſſent. Et quamuis eiusmodi turbas eis dare legi eſſet contrarium, quia, vt alio loco [*dd*] oſtendimus, omnes iſtiusmodi ſententiæ abſolute decretoriæ erant, a quibus prouocari ad alium iudicem non licebat; probabile tamen eſt, quosdam iudices ſæculares in *Africa* talibus hominibus ad litem ita perſequendam animum addidiſſe. Quæ res effecit, vt patres *Africani* de iſta iniuria quererentur, eamque canone ante memorato cuperent abolitam, quo legem *Theodoſii* GOTHOFREDVS referendam eſſe arbitratur. An vero lex *Theodoſii* ita limitanda ſit, res eſt vlterioris diſquiſitionis. GOTHOFREDVS ipſe fatetur, *Iuſtinianum* latiori eam ſenſu accepiſſe; & hoc mihi ſatis fundamenti eſt, quo hoc epiſcoporum priuilegium ſuperſtruam, quod eos in ſæculare iudicium ad perhibendum teſtimonium, in quacumque cauſſa id eſſet, vocari haud licuerit.

§. II.

Nec ad dandum iureiurando teſtimonium obligandi, legibus Iuſtiniani *id fieri prohibentibus.*

(*d*) Conc. Carthag. V. c. I. (tom. II. conc. p. 1215.) It. Cod. can. Afric. c. LIX. (ibid p. 1086.) Δεῖ αἰτῆσαι ἔτι μὴν, ἵνα ὁρίσαι καταξιώσωσιν, ὥστε ἐάν τινες ἐν ἐκκλησίᾳ οἱανδήποτε αἰτίαν ἀποστολικῷ δικαίῳ τῷ ταῖς ἐκκλησίαις ἐπικειμένῳ γυμνάσαι θελήσωσι, καὶ ἴσως ἡ τομὴ τῶν κληρικῶν τῷ ἑνὶ μέρει ἀπαρέσοι, μὴ ἐξεῖναι πρὸς δικαστήριον εἰς μαρτυρίαν προσκαλεῖσθαι τὸν κληρικὸν ἐκεῖνον τὸν πρότερον τὸ αὐτὸ πρᾶγμα σκοπήσαντα, ἢ καὶ σκοπουμένῳ παρατυχόντα· καὶ ἵνα μηδὲ προσώπῳ τις ἐκκλησιαστικῷ προσήκων ἐναχθείη περὶ τοῦ ὀφείλειν μαρτυρεῖν. Ex conc. vulgo dict. Africanum c. XXVI. (tom. II. concil. p. 1649.)

(*dd*) Lib. II. c. VII. §. III. IV. vol. I. p. 126 - 128.

Aliud

Aliud huius generis priuilegium, quod itidem magnam in epiſcopos obſeruantiam prodit, erat, quod, quum teſtimonium eorum priuatim recipiendum eſſet, non vt alii teſtes iureiurando, ſed fide tantum ſua, prout deceret ſacerdotes Dei, propoſitis ſanctis euangeliis, illud dare deberent. Nam eadem IVSTINIANI [e] lex, quæ prius illud priuilegium eis indulget, hoc etiam in eorum gratiam ſtatuit. Et hanc legem ſequuta, vt probabile eſt, ſynodus *Triburienſis* [f] aliquod ſæcula poſt decreuit, presbyteros non per iusiurandum ſed per conſecrationem ſuam interrogandos eſſe; ideo, quod ex leui quacumque cauſſa ſacerdotes iurare non deberent. Non autem hoc priuilegium ante *Iuſtiniani* tempora epiſcopis conceſſum videtur. Concilium enim *Chalcedonenſe* [g] in certo quodam caſu iusiurandum ab epiſcopis *Aegyptiacis* requiſiuit, & concilium *Tyrium* [h] idem ab *Iba*, epiſcopo *Edeſſæ*, poſtulauit. Et dantur multa alia eiusdem generis exempla.

§. III.

An ſingulare vnius epiſcopi teſtimonium in lege contra multorum aliorum teſtimonia valuerit.

Conſtantinus magnus bene multa clero indulſit priuilegia; ſed vero venditantur ipſius nomine quædam, numquam certe ab eo collata; exempli cauſſa celebratiſſima illa donatio, quæ

(e) Iuſtin. nouel. CXXIII. c. VII. vid. §. I. not. (a) p. 213.

(f) Concil. Tribur. c. XXI. (tom. IX. conc. p. 452.) Presbyter vice iuramenti per ſanctam conſecrationem interrogetur; quia ſacerdotes ex leui cauſſa iurare non debent.

(g) Conc. Chalced. act. IV. (tom. IV. p. 517. C.) Μένοντες ἐπὶ τοῦ οἰκείου σχήματος οἱ εὐλαβέστατοι ἐπίσκοποι τῶν Αἰγυπτίων, ἢ ἐγγύας παρέξουσιν, εἰ τοῦτο αὐτοῖς δυνατὸν, ἢ ἐξωμοσίᾳ καταπιστωθήσονται, ἀναμένοντες τὴν χειροτονίαν τοῦ ἐσομένου ἐπισκόπου τῆς Ἀλεξανδρέων μεγαλοπόλεως. Permanentes in proprio habitu reuerendiſſimi epiſcopi Aegyptiorum, aut dent fideiuſſores, ſi hoc illis eſt poſſibile; aut *per ſacramentum eis credatur*, qui exſpectant ordinationem futuri epiſcopi magnæ ciuitatis Alexandriæ.

(h) Conc. Tyr. in act. IX. conc. Chalced. (ibid. p. 630. e.) Πρὸς τούτῳ ἀπητήσαμεν ἡμεῖς λόγον (al. ὅρκον) τὸν θεοσεβέστατον ἐπίσκοπον Ἴβαν, ὡς πᾶσι τοῖς ἐν τῷ παρόντι πράγματι λυπήσασιν αὐτὸν, ἢ δόξασιν ἀντιπράττειν, ἀμνηστίαν δωρεῖσθαι. Super hæc nos *exigimus ſacramentum a religioſiſſimo epiſcopo Iba*, vt omnibus, qui eum in præſenti negotio contriſtaſſent, vel viſi fuiſſent aliquid aduerſus eum egiſſe, obliuionem donaret.

epiſco-

epiſcopis *Romanis* ab eo facta dicitur, quam ipſe BARONIVS [*i*] pro fictitia habet, & PETRVS *de* MARCA [*k*] & PAGIVS [*l*] ſpuriam & ſæculo nono ſuppoſitam eſſe dicunt, & quidem probabiliter ab eodem ISIDORO MERCATORE, qui epiſtolas decretales veterum pontificum *Romanorum* commentus ſit. Dantur & alia priuilegia *Conſtantino* adſignata, quæ licet non æque manifeſto ficta ſint & commentitia atque priora, a viris tamen doctis pro dubiis habentur; cuiusmodi eſt, quod in lege quadam, nomen *Conſtantini* [*m*] præ ſe ferente, habetur ſub finem codicis *Theodoſiani*, qua omnes iudices vnius epiſcopi teſtimonium pro legitimo & indubio accipere, nec aliorum quorumcumque teſtimonia audire iubentur. GOTHOFREDVS, totum hunc titulum codicis *Theodoſiani* ſpurium eſſe, exiſtimat; & quod ſpeciatim ad hanc legem attinet, duo argumenta ſunt, quæ eam minus genuinam eſſe, probare videntur. Primum quidem, quia ipſe CONSTANTINVS alia quadam lege [*n*] vnius teſtimonium non audiendum eſſe, di-

(*i*) Baron. an. CCCXXIIII. n. CXVIII. Iam reliquum foret, vt ... de vulgata illa omnium ore ageremus eiusdem Conſtantini donatione tot tantiſque controuerſiis agitata: ſed parcimus, quod nihil præter illa, quæ ab aliis dicta ſunt, adferre poſſemus, & eadem repetere, ſit onerosum atque pariter otioſum; cum liberum ſit cuique, quæ eo argumento a pluribus ſunt ſcripta, conſulere, cætera.

(*k*) Marca de concord. lib. VI c. VI. n. VI. Alterum, quod mihi obſeruaſſe videor notatu dignum, nempe pallium eſſe genus quoddam imperatorii indumenti, cuius vſum imperatores permiſere patriarchis, videri prima fronte poſſet audaciæ plenum, niſi fideiuſſores optimos darem. Eccleſia namque Romana ita eſſe fatetur, quæ Conſtantini donationem, vbi ſcriptum eſt, pallium Romano pontifici tributum beneficio iſtius imperatoris, decreto Gratiani inſertam ſuſcepit. *Adſentior ſane viris eruditis, qui donationem illam falſi arguunt, eo in primis argumento, quod a Conſtantino facta eſſe dicatur.*

(*l*) Pagi critic. in Baron. ann. CCCXXIV. n. XIII. (n. XVI. edit. Antuerp. MDCCV.) *Donatio Conſtantini prorſus ſuppoſititia, vt fere inter eruditos conuenit.* -- *Videtur donatio illa ab Iſidoro Mercatore* cum veterum pontificum pſeudographis epiſtolis *ſuppoſita.* Conuenit enim Iſidori ingenio, ſtilo & characteri ſcribendi plane ſqualido, ac denique rationi temporis, quo primum audita, Carolo ſcilicet magno imperante; cum laudetur ab Hincmaro epiſcopo Rhemenſi, qui tunc floruit.

(*m*) Cod. Theod. lib. XVI. tit. XII. de episc. audient. leg. I. *Teſtimonium etiam, ab vno licet epiſcopo perhibitum, omnes iudices indubitanter accipiant*, nec alius audiatur, cum teſtimonium epiſcopi a qualibet parte fuerit repromiſſum.

(*n*) Cod. Theod. lib. XI tit. XXXIX. de fide teſtium leg. III. Sancimus, *vt vnius omnino teſtis reſponſio non audiatur*, etiamſi præclaræ curiæ honore præfulgeat.

cit,

cit, etiamſi teſtis ſenatoris honore fulgeat. Deinde, quia leges tam eccleſiaſticæ quam ciuiles duos teſtes requirunt, quemadmodum vltimo capite obſeruauimus. Quæ argumenta, mea quidem ſententia, ſufficiunt ad probandum, quod tam enormia priuilegia epiſcopis a *Conſtantino* tributa eſſe nequeant: ſed tamen ipſi lectori iudicandum relinquo, an meliora argumenta in contrarium reperire poſſit.

§. IV.

Presbyteri non tormentis, vt alii teſtes, cogendi erant.

Meliora alius cuiusdam priuilegii, presbyteris irrogati, argumenta nobis ſuppetunt, nimirum quod, ſi quis eorum ad perhibendum teſtimonium in publicum iudicium euocaretur, non adhibitis flagris tormentisue examinari eum oporteret, quemadmodum leges alioquin præcipiebant. Nam ſecundum leges *Romanas* graues quæſtiones in teſtes veritatis declarandæ cauſſa haberi poterant: ſicuti non tantum ex ipſis legibus [o] condiſcimus, ſed etiam ex AVGVSTINO [p], & SYNESIO [q], qui diuerſa

(o) Vid. cod. Iuſtin. lib. IX. tit. XLI. de quæſtionibus. tot. Cod. Theod. lib. XIII. tit. IX. de naufragiis leg. II. Si quando cauſſatio eſt de impetu procellarum, medium ex his nauris numerum nauicularius exhibeat quæſtioni, quos eum in naui, pro modo capacitatis, conſtat habuiſſe, *quo eorum tormentis plenior veritas poſſit inquiri.*

(p) Auguſtin ſermon. XLIX. de diuerſ. tom. X. p. 510. (tom. X. ſerm. LII. ad fratres in eremo p. 1398. c. edit. Baſil. MDLXIX.) Nauiculariam nolui eſſe eccleſiam Chriſti. Multi ſunt quidem, qui etiam de nauibus acquirunt: tamen vna tentatio ſi eſſet, iret nauis & naufragaret. *Homines ad tormenta daturi eramus, & de ſubmerſione nauis ſecundum conſuetudinem quæreretur: & torquerentur a iudice, qui eſſent de fluctibus liberati:* cætera.

(q) Syneſ. ep. LVIII. Ἀνδρόνικον τὸν Βερονικέα τὸν κακῇ Πενταπόλεως μοίρᾳ καὶ φύντα καὶ τραφέντα καὶ αὐξηθέντα, καὶ τὴν ἀρχὴν τῆς ἐνεγκούσης αὐτὸν ὠνησάμενον, μήτε ἡγείσθω τις, μήτε καλείτω χριστιανόν· ἀλλ' ὡς ἀλιτήριος ἐν τῷ Θεῷ πάσης ἐκκλησίας ἀπεληλάσθω πανοικί· οὐ διότι γέγονε Πενταπόλεως ἐσχάτη πληγὴ, μετὰ σεισμὸν, μετὰ ἀκρίδα, μετὰ λοιμὸν, μετὰ πῦρ, μετὰ πόλεμον, ἐπεξελθὼν ἀκριβῶς τοῖς ἐκείνων ἐγκαταλείμμασιν, ἄτοπα κολαστηρίων ὀργάνων γένη καὶ σχήματα πρῶτος εἰς τὴν χώραν εἰσενεγκών· ἔτι δὲ εἰπεῖν, ὅτι καὶ μόνος χρησάμενος δακτολήθραν, καὶ ποδοστράβην, καὶ πιεστήριον, καὶ ῥινολαβίδα, καὶ ὠτάγραν, καὶ χειλοστρόφιον· ὧν οἱ προλαβόντες τὴν πεῖράν τε καὶ τὴν θέαν καὶ τῷ πολέμῳ προαπολόμενοι, παρὰ τῶν κακῶς περισωθέντων ἐμακαρίσθησαν, κ. τ. λ. Andronicum Beronicenſem, infelicis Pentapoli fato editum & educatum & adultum, quique patriæ præfecturam pecunia redemit,

noua tormentorum genera, ab *Andronico* præfecto *Ptolemaidis* præter ea, quæ leges præſcripſerint, inuenta commemorat. Sed horum nullum eccleſiæ presbyteris imponi licebat: ab eo enim per legem quamdam *Theodoſii magni*, in vtroque codice [r] etiamnum exſtante, exemti erant, ex qua etiam conſtat, fuiſſe hoc peculiare priuilegium epiſcopis & presbyteris, præter hoſce autem nulli alii datum: nam cæteri clerici excepti & communi inquiſitionis modo, in aliis caſibus ſecundum leges adhiberi ſolito, relicti erant.

§. V.

Clerici ab ordinaria iudicii ſæcularis cognitione in omnibus cauſſis eccleſiaſticis exemti.

Quod nunc memorandum eſt priuilegium, magis vniuerſale erat & ad vniuerſos clericos ſeſe extendebat; eorum videlicet exemtio a ſæcularis iudicii cognitione in diuerſis cauſſarum generibus. Quam rem vt recte intelligamus, duo ſollicite diſtinguenda ſunt. Primum, diuerſa cauſſarum genera, in quibus clerici negotium habere poterant; & deinde poteſtas inferiorum iudicum diuerſa a poteſtate ſupremi magiſtratus, qui peculiari poteſtatis prærogatiua ſuper illos eminebat. Quarum diſtinctionum neglecta obſeruatio cauſſa eſt, quamobrem tantum confuſionis in hac materia apud hodiernos ſcriptores, & ſpeciatim apud ſcriptores pontificios, reperiatur, quorum multi in narrationibus ſuis nimium quantum parti ſuæ ſtudent, & dum iurium atque libertatis eccleſiæ adſertores & vindices agere volunt,

---

nemo aut exiſtimet aut appellet chriſtianum; ſed tamquam a Deo exſecratus, cum vniuerſa ſua familia ab omni ſit abiectus eccleſia: non quia Pentapolis extrema plaga fuit, poſt terræ motum, poſt locuſtam, poſt peſtilentiam, poſt incendium, poſt bellum, illorum omnium reliquiis diligenter perſequens; *horrenda ad carnificinam inſtrumentorum genera, ac formas primus in prouinciam inferens:* vtinam dicere liceat, & his ſolus vtens! *digitale, pedum diſtortorium, prelum & naſipreſſorium & auribus ac labris diſtrahendis forcipes:* quorum qui experimentum ac ſpectaculum morte præuenerunt, quique ante bello ſublati ſunt, ab iis, qui male liberati fuerant, felices appellati ſunt. cætera.

(r) Cod. Theod. lib. XI. tit. XXXIX. de fide teſtium leg. X. *Presbyteri citra iniuriam quæſtionis teſtimonium dicant;* ita tamen, vt falſa non ſimulent. Cæteri vero clerici, qui eorum gradum vel ordinem ſubſequuntur, ſi ad teſtimonium dicendum petiti fuerint, prout leges præcipiunt, audiantur. Vid. cod. Iuſtin. lib. I. tit. III. leg. VIII.

ſunt, in ciuiles magiſtratus ſummopere iniurioſi ſunt. Primo igitur loco, vt hanc materiam recte intelligamus, cauſſarum, in quibus controuerſia viris eccleſiaſticis cum quopiam intercedere poterat, varietas probe notanda eſt. Iam vero cauſſæ iſtæ quadruplices erant. Primo quidem pure eccleſiaſticæ, exempli gratia, crimina contra fidem, ſiue canones & diſciplinam bonumque ordinem eccleſiæ commiſſa, in quæ pœnis canonicis animaduertendum erat. Secundo, mere ciuiles & pecuniariæ inter clericum quemdam & laicum. Tertio, quæ ad res politicas attinebant, verbi cauſſa magna & publica flagitia contra leges & cum reipublicæ detrimento deſignata, vt crimen læſæ maieſtatis, rebellio, rapinæ, homicidia, & id genus alia, quæ in legibus *atrocia delicta* appellantur. Quarto, quæ ad minora cuiusdem generis crimina referri poterant, & in legibus *leuia delicta* dicuntur. Pro hac cauſſarum diſtinctione clerici a fori ciuilis cognitione ſecundum leges imperii *Romani* exemti erant vel non erant. In omnibus cauſſis pure eccleſiaſticis abſolute exemti erant, quemadmodum GOTHOFREDVS [s], magnus ille iureconſultus, fateri non dubitat. Nam omnes iſtiusmodi cauſſæ non tantum per canones eccleſiæ ſed leges etiam imperii ad epiſcoporum & conciliorum cognitionem reſeruatæ erant.

§. VI.

Id quod demonſtratur ex legibus Conſtantii.

Quod ipſum ex diuerſorum imperatorum, qui continuata ſerie ſibi ſucceſſerunt, reſcriptis, quorum pleraque in vtroque codice adhuc exſtant, demonſtrari poteſt. CONSTANTIVS ann. CCCLV. legem publicauit [t] in hanc ſententiam: *Manſuetudi-*

(s) Gothofr. comment. in cod. Theod. lib. XVI. tit. II. leg. XXIII. De cauſſis eccleſiaſticis, τὰ ἐκκλησιαστικὰ ζητήματα apud Baſilium, id eſt, in quibus de religione agitur, ſeu in cauſſa fidei, vt Valentinianus ſen. imperatoris noſtri pater, in hac ipſa re lege ſua dicebat, teſte Ambroſio ep. XXXII. *in princ.* dubium nullum eſt, eas coram epiſcopis & ſynodis diœceſeon audiri oportere - - - non vero δημοσίοις δικαστηρίοις eccleſiaſticos πολιτεύεσθαι: - - item dubium nullum eſt, cauſſas eccleſiaſtici alicuius ordinis, vt & delicta eccleſiaſticorum proprie contra diſciplinam eccleſiaſticam & ordinem admiſſa, ibidem agitata, qui eccleſiaſtica ἐγκλήματα ſeu ἁμαρτήματα delicta dicuntur *can. VI. concilii Conſtantinopolitani & nouella Iuſtini* LXXXIII. c. I. - quæ ſcilicet pœnis canonicis, atque in his exauctoratione - communiònis priuatione exercentur.

(t) Cod. Theod. lib. XVI. tit. II. de epiſc. leg. XII.

nis noſtræ lege prohibemus in iudiciis epiſcopos accuſari. ---- Si quid eſt igitur querelarum, quod quiſpiam defert, apud alios potiſſimum epiſcopos conuenit explorari, vt opportuna atque commoda cunctorum quæſtionibus audientia commodetur. Quæ lex ad minimum de eccleſiaſticis negotiis intelligenda eſt; quamquam GOTHOFREDVS & nonnulli alii dicunt, quod ad ciuiles & criminales etiam cauſſas extendi; & licet priuilegium aliquod eſſe videatur, nihilominus tamen tamquam laqueus ſpectari debeat, qui epiſcopis catholicis poſitus ſit, ad eos in ſynodis *Arianis* iſtorum temporum opprimendos, vbi plerique epiſcoporum, in iſtiusmodi ſynodis congregatorum, factioni *Arianæ* vt plurimum fouebant, atque ita epiſcopi catholici maiorem gratiam & æquitatem ab ſæcularibus iudicibus, quam hiſce ſynodis, promittere ſibi poterant. An vero lex iſta ad omnes omnino ciuiles & criminales cauſſas extendenda fuerit, non facile eſt ad definiendum: quamquam certum eſt, quod, ſi ita fuerit, non multo poſt in hac parte abrogata ſit, dum in altera parte durauit atque ſequentium imperatorum legibus confirmata fuit.

§. VII.

Et Valentiniani *atque* Gratiani.

Valentinianus clericis eamdem in omnibus cauſſis eccleſiaſticis immunitatem conceſſit; quemadmodum ex iis liquidum eſt, quæ AMBROSIVS [*u*] ad *Valentinianum iuniorem* de ipſius parente ſcripſit. *Auguſtæ memoriæ pater tuus*, inquiebat, *non ſolum ſermone reſpondit, ſed etiam legibus ſuis ſanxit in cauſſa fidei, vel eccleſiaſtici alicuius ordinis eum iudicare debere, qui nec munere impar nec iure diſſimilis. Hæc enim verba reſcripti ſunt. Hoc eſt, ſacerdotes de ſacerdotibus voluit iudicare.* Hæc lex nunc quidem in codice haud reperitur, alia tamen ibi exſtat, a VALENTINIANO & GRATIANO data, in eamdem ſententiam: *Qui mos* [*w*] *eſt cauſſarum ciuilium, iidem in negotiis eccleſiaſticis obtinendi ſunt: vt ſi qua ſunt ex quibusdam diſſenſionibus, leuibusque delictis ad religionis obſeruantiam pertinentia, locis ſuis, & a ſuæ diœceſeos ſynodis audiantur: exceptis quæ actio criminalis ab ordinariis* (proconſulibus & præfectis cuiusque prouinciæ) *extraordinariisque iudicibus aut illuſtribus poteſtatibus*, (h. e. præ-

(*u*) Ambroſ. epiſt. XXXII.

(*w*) Cod. Th. lib. XVI. tit. II. de ep. ſc. leg. XXIII.

fecto-

fecto-prætorio diœceſeos) *audienda conſtituit.* Ex quo planum eſt, quod licet actiones criminales contra leges imperii exceptæ fuerint, omnes tamen cauſſæ eccleſiaſticæ a iudicibus eccleſiaſticis, neque vero ab vllis aliis, noſci debuerint.

§. VIII.

Et Theodoſii magni.

In *codicis Theodoſiani* titulo vltimo lex habetur, nomen præ ſe ferens *Theodoſii magni* eiusdem argumenti: *Continua lege ſancimus* [x] *nomen epiſcoporum, vel eorum, qui eccleſiæ neceſſitatibus ſeruiunt, ne ad iudicia ſiue ordinariorum ſiue extraordinariorum iudicum pertrahatur: habent illi iudices ſuos, nec quisquam his publicis commune cum legibus, quantum ad cauſſas tamen eccleſiaſticas attinet, quas decet epiſcopali auctoritate decidi.* Hæc lex citatur etiam in decreto GRATIANI, ſed verbis *quantum tamen ad cauſſas eccleſiaſticas pertinet* [y], doloſe omiſſis, vt vulgari doctrinæ & hypotheſi iſtius temporis ſeruiret, & lectori perſuaderet, quod clerici olim immunitate a ciuilis iudicii cognitione, non in eccleſiaſticis tantum ſed etiam in reliquis omnibus cauſſis, gauiſi ſint. Cuius corruptelæ eo magis memini, quod nullus ex correctoribus GRATIANI vllam eius mentionem iniecit. A *Cenſoribus Romanis* ſilentio ea prætermittitur, immo vero ANTONII AVGVSTINI & BALVZII effugit diligentiam. GOTHOFREDVS quidem ipſam huius legis auctoritatem in dubium vocat; ſed hoc non vrgebo tenaciter, ſiquidem nihil in ea deprehenditur, quod præcedentibus legibus, vel ei, quæ ſubſequitur, repugnet.

§. IX.

Et Arcadii *&* Honorii.

Arcadius & *Honorius* eiusdem priuilegii vſum clericis reliquerunt, confirmatis antiquis legibus, ſic decernendo [z]: *Quotiens de religione agitur, epiſcopos conuenit iudicare: cæteras vero cauſſas, quæ ad ordinarios cognitores, vel ad vſum publici iuris pertinent, legibus oportet audiri.*

§. X.

Et Valentiniani tertii *&* Iuſtiniani.

Theodoſius iunior & *Valentinianus* hanc *Honorii* legem de im-

(x) Cod. Th. lib. XVI. tit. XII. de epiſc. iudicio leg. III.
(y) Gratian. cauſſ. XI. quæſt. I. c. V.
(z) Cod. Theod. lib. XVI. tit. XI. de religione leg. I.

 muni-

munitate & libertate clericorum, tamquam eo tempore vigentem, adlegant [a], quando in decreto quodam ſuo, *Conſtat*, inquiunt, *epiſcopos & presbyteros forum legibus non habere: nec de aliis cauſſis ſecundum Arcadii & Honorii diualia conſtituta, quæ Theodoſianum corpus oſtendit, præter religionem poſſe cognoſcere.* Vt ita omnes leges, quæ poteſtatem eis in cauſſis ſæcularibus abiudicant, priuilegium iudicandi in cauſſis eccleſiaſticis ipſis concedant; & ipſa reliquarum cauſſarum exceptio manifeſto argumento eſt, quod iſtæ in diſceptationem tempore *Iuſtiniani* non venerint, qui priuilegium a tot anteceſſoribus ſuis datum confirmauit. Nam in *nouella* quadam ſua [b] ſanxit, vt, *ſi eccleſiaſticum ſit delictum egens caſtigatione eccleſiaſtica & multa, Deo amabilis epiſcopus hoc diſcernat, nihil communicantibus prouinciæ iudicibus. Neque enim*, inquit, *volumus talia negotia ſcire ciuiles iudices: cum oporteat talia eccleſiaſtice examinari & emendari animas delinquentium per eccleſiaſticam multam, ſecundum ſacras & diuinas regulas, quas etiam noſtræ ſequi non dedignantur leges.*

§ XI.

Clerici etiam exemti in leuioribus cauſſis criminalibus.

GOTHOFREDVS [c] etiam putat, leuiores quaſdam cauſſas criminales eccleſiaſticorum ab epiſcopis earumque ſynodis ſimiliter decidi oportuiſſe. Nam in ante memorata GRATIANI lege (*vid.* §. VII.) leuia delicta epiſcoporum cognitioni reſeruantur. Et AMBROSIVS loquutus de decreto VALENTINIANI, quod omnes cauſſas eccleſiaſticas ab epiſcopis iudicari iubeat, addit: *Quia etiam ſi alias quoque argueretur epiſcopus & morum [d] eſſet examinanda cauſ-*

(a) Valent. nouell. XII. ad calcem cod. Theod.

(b) Iuſtin. nouel. LXXXIII c. I. Εἰ μέν τι ἐκκλησιαστικὸν εἴη τὸ ἁμάρτημα, δεόμενον σωφρονισμοῦ καὶ ἐπιτιμίων ἐκκλησιαστικῶν, ὁ θεοφιλέστατος ἐπίσκοπος τοῦτο κρινέτω, μηδὲν ἐπικοινωνούντων τῶν λαμπροτάτων ἀρχόντων τῶν ἐπαρχιῶν· οὐδὲ γὰρ βουλόμεθα τοιαύτας ὑποθέσεις ὅλως οὐδὲ γινώσκεσθαι τοῖς πολιτικοῖς ἄρχουσι, δέον τὰ τοιαῦτα καὶ ἐκκλησιαστικὰ ἐξετάζεσθαι, καὶ ἐπανορθοῦσθαι ψυχὰς τῶν ἁμαρτανόντων διὰ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐπιτιμίων κατὰ τοὺς ἱεροὺς καὶ θείους κανόνας, οἷς καὶ οἱ ἡμέτεροι κατακολουθεῖν οὐκ ἀπαξιοῦσι νόμοι.

(c) Gothofred. com. in cod. Theod. lib. XVI. tit. II. leg. XXIII. p. 54 circ. med. Quinimo & hac quoque conſtitutione Gratianus: puta, vt *ſi delicta eccleſiaſticorum leuia ſint*, & ex quibuſdam diſſenſionibus circa religionem exorta, de re ad religionem pertinente, inquit interpres, atque in negotia eccleſiaſtica incidant, *tum de huiuſmodi delictis epiſcopi quoque iudices eſſe poſſunt.*

(d) Ambroſ. ep. XXXII.

ſa,

ſa, etiam hanc voluit ad epiſcopale iudicium pertinere. Quæ verba diſcrimen aliquod inter cauſſas criminales eccleſiaſticas & ciuiles facere & vtrasque epiſcoporum eorumque ſynodorum iudicio reſeruare videntur. At vero tunc, vt GOTHOFREDVS recte obſeruat, de leuioribus cauſſis criminalibus tantum hoc intelligi debet: In grauioribus enim actionibus criminalibus clerici non minus quam reliqui omnes ſæcularium iudicum cognitionem admittere debebant. Id quod PETRVS *de* MARCA aliique nonnulli ingenui eccleſiæ *Romanenſis* ſcriptores libere fatentur. DE MARCA [e] enim, BARONII & canoniſtarum poſitionibus reiectis, *In codice*, inquit, *Theodoſiano controuerſiæ, quæ ad religionem pertinent, in quibus ſunt crimina eccleſiaſtica & minora delicta e ciuilium numero, epiſcopis & cuiusque dioeceſeos ſiue prouinciæ ſynodis relinquuntur: ſeruata iudiciis publicis atrocium criminum, quæ numero quinque, aduerſus clericos cognitione; vt docent leges aliquot editæ cura Sirmondi in appendice codicis Theodoſiani.*

§. XII.

Non autem in grauioribus cauſſis criminalibus.

Nonnulli leges iſtas non adeo magnam auctoritatem habere exiſtimant, quam ob cauſſam hanc poſitionem indubitatis legibus, in *codice Theodoſiano* occurrentibus, confirmare malo. Cuiusmodi eſt illa *Theodoſii* & *Gratiani* lex, quæ ſpeciatim grauiores actiones criminales [f] excipit, & ordinariis iudicibus, ſiue præfecto prætorio dioeceſeos, audiendas conſtituit. Et aliæ iſtæ leges *Theodoſii* & *Arcadii* & *Honorii* & *Valentiniani* III. quas in ſuperioribus paragraphis [ff] adlegauimus, neque hoc loco repeti neceſſe eſt. Quibus lex *Valentiniani ſenioris* addi poteſt, quæ omnes iſtos eccleſiaſticos [g] ciuilibus ſubmittit iudiciis, de quibus compertum ſit, quod viduarum ac pupillarum

(e) Marca diſſert. in cap. Clericus, ad calcem Antonii Auguſtini de emendat. Gratiani p. 577.

(f) Cod. Theod. lib. XVI. tit. II. de epiſc. leg. XXIII. Exceptis, quæ actio criminalis ab ordinariis extraordinariisque iudicibus aut inluſtribus poteſtatibus audienda conſtituit.

(ff) Vid. §. VIII. IX. X.

(g) Cod. Theod. lib. XVI. tit. II. leg. XX. Eccleſiaſtici — viduarum ac pupillarum domos non adeant: ſed publicis exterminentur iudiciis, ſi poſthac eos ad fines earum vel propinqui putauerint deferendos.

rum

rum ædes frequentando in earum gratiam ita ſe inſinuauerint, vt cognatis exheredatis ipſos heredes ſuos conſtituerint. Item alia lex *Marciani* imperatoris, quæ in cauſſis criminalibus clerum *Conſtantinopolitanum* [*b*] ab omnium inferiorum iudiciorum, non autem a ſupremi iudicii præfecti prætorio in ciuitate regia, cognitione immunem pronuntiat. Quæ conſuetudo etiam *Romæ* videtur obtinuiſſe. Nam SOCRATES [*i*] obſeruat, quod, quum in conflictibus, qui in electione *Damaſi* papæ exſtitere, plurimi interiiſſent, multi tum clerici tum laici a *Maximino*, tunc præfecto prætorio vrbis *Romæ*, ſupplicio adfecti ſint. Ex *nouellis* [*k*] itidem *Valentiniani tertii* liquet, quod in iſtiusmodi actionibus criminalibus, vt ſunt cædes, ſepulcrorum violationes & ſimiles, epiſcopi æque ac reliqui clerici apud ciuilem magiſtratum per procuratores ſuos cauſſam dicere debuerint. IVSTINIANVS autem hoc priuilegium intuitu epiſcoporum paullo latius extendit, facto [*l*] decreto, vt ne epiſcopus in pecuniaria aliqua aut criminali cauſſa ad ciuilem militaremue magiſtratum, ſine imperiali iuſſione, inuitus perduceretur, vel ſiſteretur. Ita cum exemtione clericorum in hoc cauſſarum criminalium genere

(*b*) Cod. Iuſtin lib. I. tit. III. de epiſc. leg. XXV. Actor in nullo alio foro, vel apud quemquam alterum iudicem eosdem clericos litibus irretire, & ciuilibus vel criminalibus negotiis tentet innectere.

(*i*) Socrat. lib IV. c XXIX. *Ἐντεῦθεν συμπληγάδες τῶν ὄχλων ἐγίνοντο· ὥστε καὶ ἐν τῆς παρατριβῆς πολλοὺς ἀποθανεῖν, καὶ διὰ τοῦτο πολλοὺς λαϊκούς τε καὶ κληρικοὺς ὑπὸ τοῦ τότε ἐπάρχου Μαξιμίνου τιμωρηθῆναι.* Hinc crebra vtrimque iurgia & conflictus vulgi exſtitere, adeo vt ex ea concertatione plurimi interierint. Quam ob cauſſam *multi, tum clerici tum laici, a Maximino tunc præfecto vrbis, ſupplicio adfecti ſunt.*

(*k*) Valent. nouel. XV. de ſepulcr. violat. ad calcem codicis Theod. Quisquis ex hoc numero (clericorum) ſepulcrorum violator exſtiterit, illico clerici nomen amittat, & ſic ſtilo proſcriptionis adstrictus, perpetuo deportatione plectatur. Quod ita ſeruari oportere cenſemus, vt nec miniſtris nec antiſtitibus ſacræ religionis in tali cauſſa ſtatuamus eſſe parcendum.
Item nouel XII. Quam formam etiam circa epiſcoporum perſonam obſeruari oportere cenſemus. Vt ſi in huiusmodi ordinis homines actionem peruaſionis & atrocium iniuriarum dirigi neceſſe fuerit, per procuratorem ſolemniter ordinatum, apud iudicem publicum inter leges & iura confligant.

(*l*) Iuſtin. nouel. CXXIII. c. VIII. *Ἀλλ᾽ οὐδὲ ὑπὲρ τινὸς χρηματικῆς ἢ ἐγκληματικῆς αἰτίας ἐπίσκοπον πρὸς ἄρχοντα πολιτικὸν ἢ στρατιωτικὸν ἄκοντα ἢ διάγεσθαι ἢ παρίστασθαι, δίχα βασιλικῆς κελεύσεως συγχωροῦμεν.* Sed neque pro qualibet pecuniaria cauſſa vel criminali epiſcopum ad iudicem ciuilem aut militarem, inuitum producere aut exhibere citra imperialem iuſſionem permittimus.

manife-

manifeſto comparatum fuit, quidquid etiam BARONIVS & alii iſtius partis auctores in contrarium dixerunt. Quid? quod aliquot ſæcula poſt iſtiusmodi crimina, vt homicidia, furta, & veneficia ad ciuiles iudices in *Gallia* delata ſunt, quemadmodum ex concilio *Matiſconenſi* [m], ann. DLXXXI. habito, apparet.

§. XIII.

Nec in cauſſis pecuniariis cum laicis.

Eodem prorſus modo ſe res habebat in omnibus ciuilibus controuerſiis pecuniariis, quæ clericis cum laicis intercedebant. Quamquam enim omnes eiusmodi lites, quas clerici cum clericis habebant, coram ſuis ipſorum iudiciis, vel epiſcoporum ſynodo perſequi poterant & finire, canones etiam hoc fieri iubebant, quemadmodum capite proxime antecedenti [mm] notauimus: tamen ſi qua eis controuerſia intercederet cum laico, laicus cauſſam ſuam ad iudicii eccleſiaſtici cognitionem referre non tenebatur, niſi voluntarie ex compromiſſo de eligendis ex clero arbitris conſenſiſſet. Hoc e quadam *Valentiniani* III. conſtitutione patet, in qua, *Petitor laicus*, inquit, *ſeu in ciuili ſeu in criminali cauſſa, cuiuslibet loci clericum aduerſarium ſuum* [n], *ſi id magis eligat, per auctoritatem legitimam in publico iudicio reſpondere compellat.* Et concilium *Epaonenſe* [o] ſecundum lectionem editionis SIRMONDI, idem dicit, *Clerici*, inquiens, *ſi pulſati fuerint, ſequi ad ſæculare iudicium non morentur.* Enimuero IVSTINIANVS rogatus a *Menna*, patriarcha *Conſtantinopolitano*, ciuitatis regiæ clero peculiare quoddam priuilegium indulſit, vt, ſi quis haberet aduerſus eos quamlibet pecuniariam cauſſam [p], prius ad epiſcopum pergeret; ſi ve-

(*m*) Conc. Matiſcon. I. c. VII. (tom. V. conc. p. 968.) Vt nullus clericus de qualibet cauſſa extra diſcuſſionem epiſcopi ſui, a ſæculari iudicio iniuriam patiatur, aut cuſtodiæ deputetur. Quod ſi quicumque iudex cuiuscumque clericum *abſque cauſſa criminali*, id eſt, *homicidio*, *furto*, *aut maleficio* hoc facere fortaſſe præſumſerit, quamdiu epiſcopo loci illius viſum fuerit, ab eccleſiæ liminibus arceatur.

(*mm*) Vid. c. I. §. IV, pag. 207. 208.

(*n*) Valent. nouel. XII.

(*o*) Concil. Epaonenſ. c. XI. (tom. IV. p. 1577) ſed notandum eſt, quod aliæ editiones, e. g. Crabii & Binii contrariam plane lectionem exhibeant, nimirum: *ſequi ad ſæculare iudicium non præſumant.*

(*p*) Iuſtin. nouel. LXXXIII. Ἠτήθημεν παρὰ Μηνᾶ τοῦ θεοφιλεστάτου ἀρχιεπισκόπου τῆς εὐδαίμονος ταύτης πόλεως, καὶ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου καὶ τοὺς εὐλαβεστάτους κληρι-

ro propter cauſſæ naturam aut propter quamdam difficultatem epiſcopus decidere negotium non poſſet, tunc, non autem alia ratione, ad ciuiles iudices deferendi illud haberet libertatem. Ex quibus omnibus manifeſtum eſt, immunitates iſtiusmodi antiquitus non tamquam res diuini iuris ſpectatas eſſe, ſed in ſolidum ab arbitrio & voluntate principum chriſtianorum dependiſſe, quamuis ſæcula poſteriora aliam eis ſpeciem induxerint.

§. XIV.

De neceſſaria diſtinctione inter ſupremum & ſubordinatos magiſtratus in hoc immunitatum negotio.

Immo vero obſeruandum eſt, quod in ipſis etiam eccleſiaſticis cauſſis magnum ſemper diſcrimen inter poteſtatem principis ſeu ſummi magiſtratus, & inter ſubordinatorum ſeu inferiorum iudicum poteſtatem intercesſerit. Quamquam enim iudices ordinarii legibus prohibebantur, quo minus cauſſis eccleſiaſticis ſeſe immiſcerent; in quibusdam tamen caſibus ipſe princeps extraordinarios interponebat conſtituebatque iudices, & interdum ipſemet cauſſas audiebat atque decidebat, vel eccleſiaſticorum decreta pro ſumma ſua, qua pollebat, auctoritate abolebat, quod faciendi ordinarii iudices non habebant poteſtatem. Sed hoc ad aliud argumentum ſpectat, quod locum in hoc opere habebit commodiorem, vbi de principum chriſtianorum poteſtate ediſſeremus.

LIBRI QVINTI

CAPVT TERTIVM

DE CLERICORVM IMMVNITATIBVS RESPECTV TRIBVTORVM ET CIVILIVM MVNERVM ALIARVMQVE MOLESTIORVM FVNCTIONVM IN IMPERIO ROMANO.

κοῖς ταύτην δῶναι τὴν προνομίαν, ὥστε εἴτις ἔχοι τινὰ πρὸς αὐτοὺς χρηματικὴν δίκην, πρότερον παρὰ τὸν θεοφιλέστατον ἐπίσκοπον ἰέναι, τὸν ὑφ' ὃν τελεῖ, καὶ ἐντυγχάνειν αὐτῷ - - εἰ δὲ γε διὰ τὴν τοῦ πράγματος φύσιν, ἢ διά τινα ἴσως δυσκολίαν, οὐ γένοιτο δυνατὸν τῷ θεοφιλεστάτῳ ἐπισκόπῳ τεμεῖν τὴν ὑπόθεσιν, τότε ἄδειαν εἶναι, καὶ παρὰ τοὺς πολιτικοὺς ἄρχοντας ἰέναι κ. τ. λ.

§. I.

§. I.

Non diuinum ius ab antiquo clero adlegatum, quo a tributis ſemetipſos eximerent.

Aliud priuilegium, quo clerici, indulgentibus chriſtianis principibus, fruebantur, erat, quod in certis caſibus pro temporum ac locorum conditione a quibusdam tributis, quæ reliquis imperii *Romani* ciuibus irrogabantur, vacabant. Quidquid autem huius generis percipiebant, non tamquam ex diuino iure ſibi debitum depoſcebant, ſed pietati, munificentiæ & fauori chriſtianorum imperatorum ſeſe debere, libere profitebantur. Quocirca BARONIVS [a] magna eos iniuria adficit, grandisque præuaricationis reus eſt, cum dictitat, quod immunitatem a tributis ex Chriſti ſententia ſibi vindicarint; & quod nullus vmquam imperator tributum ab eis exegerit, niſi *Iulianus* apoſtata & *Valens Arianus* ac *Valentinianus iunior*, qui totus a matris ſuæ *Iuſtinæ*, imperatricis *Arianæ*, arbitrio dependerit; quod, quum *Ambroſius* imperante hoc *Valentiniano* tributum ſoluerit, id ſolum fecerit ex chriſtiana manſuetudine, non vero quod vlla ratione alia ad id faciendum obligatus fuiſſet. Quam vere hæc dicantur, lector ex verbis AMBROSII quodammodo iudicare poteſt, quæ ſic habent [b]: *Si tributum petit imperator, non negamus; agri eccleſiaſtici ſoluunt tributum — Soluimus quæ ſunt Cæſaris, Cæſari, & quæ ſunt Dei, Deo. Tributum Cæſaris eſt, non negatur.* Quibus tantum abeſt, vt vllam immunitatem ex diuino iure ſibi arroget, vt contrarium manifeſto adfirmet. Et alio loco docet, quod omnes chriſtiani cenſum dare debeant, quia ipſe [c] filius Dei eum ſoluerit Matth. XVII, 26. Et BARONIVS [d] tamen hunc ipſum locum euangeliſtæ citat, clericos iure diuino exemtos eſ-

(a) Baron. ann. CCCLXXXVII. tom. IV. p. 538. (edit. MDCLIIII. p. 548. 549. n. X-XV.)

(b) Ambroſ. orat. cont. Auxent. de tradend. baſilicis ep. XXXII.

(c) Ambroſ. lib. IV. in Luc. V. (tom. III. p. 35. edit. Colon. MDCXVI.) Magnum quidem eſt & ſpirituale documentum, quo chriſtiani viri ſublimioribus poteſtatibus docentur debere eſſe ſubiecti, ne quis conſtitutionem regis terreni putet eſſe ſoluendam. Si enim cenſum Dei filius ſoluit, quis tu tantus es, qui non putes eſſe ſoluendum? & ille cenſum ſoluit, qui nihil poſſidebat, tu autem qui ſæculi ſequeris lucrum, cur ſæculi obſequium non recognoſcas? Vid. hæc etiam apud Gratianum cauſſ. XI. quæſt. I. c. XXVIII.

(d) Baron. ann. CCCLXXXVII. n. XII. p. 538. (548.)

ſe probaturus, quia ſaluator noſter dixerit: *Igitur liberi ſunt filii. Si non*, inquit, *a filiis reges tributum exigunt, quos ſubditos habent, multo minus ab eis, quos ſibi ſuperiores eſſe cognoſcunt, abſque nota criminis immaſæ tyrannidis, ſub quorum cura principes omnes intelligunt, ſe ſub paſtoribus eſſe oues*, cætera. BELLARMINVS magis ingenue in huius argumenti tractatione verſatur. Contra canoniſtas [*e*] enim (quorum opinionem BARONIVS tueri adlaborat) ſtatuit, exceptionem clericorum in rebus politicis, tam quod ad perſonas, quam quod ad bona, iure humano introductam eſſe, non diuino: nec ipſo facto vmquam niſi a perſonali tributo eos immunes fuiſſe vſque ad tempus IVSTINIANI, vbi etiam a bonorum ac poſſeſſionum ſuarum tributis eximi cœperint. Adeo parum hi duo principes inter eccleſiæ *Romanæ* cardinales in huius materiæ enarratione, ſiue factum ſiue ius ſpectes, inter ſe concordant, vt omnino eorum adſertiones e diametro ſibi inuicem oppoſitæ ſint.

(*e*) Bellarm. de clericis lib. I. c. XXVIII. Exceptio clericorum in rebus politicis, tam quoad perſonas, quam quoad bona, *iure humano introducta eſt, non diuino.* Hæc propoſitio eſt contra canoniſtas. (NB. *In editione Colonienſi MDCXV. & Pragenſi noua, aliter prorſus hæc leguntur, quam Binghamus noſter ea exhibet, nimirum ita:* Exceptio clericorum - - - introducta eſt *iure humano pariter & diuino. Et addit ibi Bellarminus:* Et quidem quod iure humano introducta ſit, patet ex iis teſtimoniis, quæ attulimus in tertia & quarta propoſitione probanda. Quod autem ſit etiam introducta iure diuino, probandum eſt hoc loco. Sed antea tamen obſeruandum eſt, nos per ius diuinum non intelligere præceptum Dei proprie dictum, quod exſtet expreſſe in ſacris litteris; ſed quod ab exemplis, vel teſtimoniis teſtamenti veteris, vel noui per quamdam ſimilitudinem deduci poſſit. Atque hinc fortaſſe conciliari poterunt theologorum & iurisperitorum ſententiæ. Illi enim cum negant, exemtionem clericorum eſſe iuris diuini, præceptum diuinum proprie dictum expreſſe in ſcripturis exſtare negant; iſti vero cum adfirmant, eamdem exemtionem eſſe iuris diuini, id ſolum adfirmant, quod theologi minime negant, deduci per ſimilitudinem ab exemplis & teſtimoniis ſacræ ſcripturæ, Deum voluiſſe, vt clerici & ipſorum bona libera eſſent a poteſtate & iurisdictione Laicorum: *Paullo ante in propoſitione quarta hæc habet idem Bellarminus, ad quæ reſpexit auctor:* Vbi tamen obſeruandum eſt, ante Iuſtiniani tempora legibus priorum principum immunes fuiſſe clericos a tributis perſonalibus, vt etiam indicat S. Hieronymus in commentario ad c. XVII. Matth. non tamen fuiſſe liberos a tributis, quæ pendi ſolent ratione poſſeſſionum, vt colligitur ex S. Ambroſio in oratione de tradendis baſilicis, vbi dicit: *Agri eccleſiæ ſoluunt tributum*, & ex Theodoreto lib. IV. hiſtor. c. VII. vbi ſcribit, Valentinianum ſeniorem in epiſtola ad epiſcopos Aſiæ illa verba poſuiſſe: *Boni epiſcopi tributa penſitant regibus.*

§. II.

§. II.

Generatim tamen a tributis perſonalibus, ſeu cenſu capitum, exemti erant.

Cuius rei vt illuſtriorem demus cognitionem, neceſſe fuerit diuerſa tributorum, imperii *Romani* ciuibus impoſitorum, genera lectori paullo diſtinctius enarrare & oſtendere, quatenus ad clericos vnumquodque eorum referri potuerit; id quod optime fieri poterit, ſi *codicem Theodoſianum*, in quo pleræque leges, ad hoc argumentum ſpectantes, etiamnum exſtant, conſuluerimus. Et hoc ipſum tanto lubentius faciemus, quod BARONIVS eiusdem codicis auctoritatem adlegat, ſed cum magno partis ſuæ ſtudio diſſimulans, quæcumque hypotheſi ſuæ, quam tuendam ſuſcepit, non ſeruire velle intellexit.

Primum itaque tributorum genus, cuius iniicienda heic eſt mentio, illud eſt, quod *cenſus capitum*, ſeu *tributum perſonale*, a *cenſu agrorum* illud diſtinguendi cauſſa, vulgo nuncupatur. Ab hoc genere tributi clericos exemtos fuiſſe, apud omnes in confeſſo eſt, ſolo GOTHOFREDO plane ſingularem hac de re fouente ſententiam. Sub imperatoribus enim chriſtianis iſtiusmodi tributum a nullo ſolutum eſſe ſtatuit [*f*]; vt adeo exceptio clericorum hoc in caſu haud fuerit priuilegium aliquod eis peculiare & proprium, ſed cum reliquis imperio *Romano* ſubiectis commune. Sed in hoc vir ille doctus euidenter falli videtur. Primum enim ipſe fatetur, fuiſſe eiusmodi tributum ſub imperatoribus ethnicis,

(*f*) Gothofred. com. in cod. Th. lib. XI. tit. 1. de annon. & tribut. leg. XV. §. Atque &c. It. comment. in lib. XIII. tit. X. de cenſu leg. IV. De immunibus tribus perſonarum generibus a cenſu ſeu a plebeia capitatione, eſt hæc Valentiniani ſen. conſtitutio, & quidem per Gallias, quod notandum: pariter vt altera *l. 6. infr.* quæ eumdem Valentinianum auctorem habet, & ad eumdem Viuentium PP. data eſt: ſic tamen vt illa ab hac in nonnullis recedat: mox vt oſtendetur. Et ſic pertinet hæc lex ad cenſum Gallicanum, pariter vt *duæ leges proximæ* 5. 6. . . . Plerique vero interpretum id de tributo capitis, ſeu *capitis cenſu*, quod pro capite dabatur, accipiunt. De quo eſt ſane lex 3. *ff. de cenſibus:* vbi ſimilis quoque immunitas continetur. *Aetatem in cenſendo ſignificare neceſſe eſt, quia quibusdam ætas tribuit, ne tributo onerentur: veluti in Syriis a quatuordecim annis maſculi, a duodecim feminæ vſque ad ſexageſimum quintum annum tributo capitis obligantur: ætas autem ſpectabatur cenſendi tempore.* Verum quum nullum iam amplius hoc æuo capitis ſeu pro capite libero tributum vſurparetur: eſt omnino hæc lex vt & *d. l. 6.* accipienda de capitatione & jugatione pro capitibus & iugis ſeu poſſeſſionibus, cætera.

ethnicis, a quibus, VLPIANO auctore [*g*], nemo niſi infra quatuordecim annos maſculi & ſenes ſexaginta quinque annos nati exemtus fuerit; neque vllam legem producit, quando & a quonam hic cenſus aboleri iuſſus ſit. Deinde THEODOSIVS IVNIOR, codicis *Theodoſiani* auctor, expreſſam eius mentionem facit, quando in quadam *nouella* [*h*] inter *cenſum capitum* & *cenſum agrorum* diſtinguit. Denique diuerſæ leges in codice *Theodoſiano*, clericos a tributis eximentes reperiuntur, quæ de alio tributo, atque hoc capitis cenſu, commode intelligi non poſſunt. Vt quum *Conſtantius* clericis eamdem immunitatem a tributis quam iuuenibus attribuit, manifeſto ad antiquam legem de minoribus, VLPIANO memoratam, reſpicit, & clericos eodem modo tractat, indulgendo eis hoc priuilegium, vt non ipſi ſolum, ſed & eorum coniuges [*i*] & liberi, eorum ſerui & ancillæ immunes ſint a tributo; intelligens tributum perſonale ſeu cenſum capitis. In eumdem modum duæ iſtæ VALENTINIANI [*k*] leges intelligendæ ſunt, quæ in perpetua virginitate viuentibus & viduis ac pupillis ad viceſimum vſque ætatis annum eamdem immunitatem a tribu-

(*g*) Digeſt. lib. L. tit. XV. de cenſibus leg. III. Quibusdam ætas tribuit, ne tributo onerentur, cætera. vid. not. antec. (*f*).

(*h*) Theod. nouell. XXI. Repetita clementiæ noſtræ præceptione ſancimus, vt antiquatis omnibus priuilegiis, quæ vel dignitatibus delata ſuerunt, vel diuerſæ militiæ collegia meruerunt, aut nomine venerandæ religionis obtentum eſt, omnis vbique cenſus, *qui non perſonarum eſt ſed agrorum*, ad vniuerſa munia a noua duntaxat indictione, vt ſupra definiuimus, abſque vlla diſcretione cogatur in quarta parte.

(*i*) Cod. Theod. lib. XVI. tit. II. de epiſc. & cler. leg. X. Clericis & iuuenibus præbeatur immunitas, - - Quod & coniugibus & liberis eorum, & miniſteriis, maioribus pariter ac feminis indulgemus. Ibid. leg. XIV. Omnibus clericis huiusmodi prærogatiua ſuccurrat, vt coniugia clericorum ac liberi quoque & miniſteria (id eſt mares pariter ac feminæ) eorumque etiam filii immunes ſemper a cenſibus & ſepatati ab huiusmodi muneribus perſeuerent.

(*k*) Cod. Theod. lib. XIII. tit. X. de cenſu leg. IV. In virginitate perpetua viuentes & eam viduam, de qua ipſa maturitas pollicetur ætatis, nulli iam eam eſſe nupturam, a plebeiæ capitationis iniuria vindicandas eſſe decernimus: Item pupillos in virili ſexu ad viginti annos ab iſtiusmodi functione immunes eſſe debere; mulieres autem donec virum vnaquæque ſortitur. Ibid. leg. VI. Nulla vidua, nemo pupillus ex vtroque ſexu, donec eos ingrediatur annos, qui iam tutoribus, curatoribusue publicis non egeant, exactionem plebis agnoſcat. Simili autem deuotione habeantur immunes, & ſi quæ ſe ſacræ legis obſequio perpetuo dedicarunt.

to, ſiue

to, ſiue, vt vocant, a plebeia capitationis iniuria concedunt. Ita etiam alia eius lex [*l*], qua pictoribus iuxta ac vxoribus ac liberis ipſorum ſimile priuilegium defert. Ex quibus omnibus non ſine ratione concludere poſſumus, hanc a tributis perſonalibus exemtionem non fuiſſe rem omnibus communem, ſed privilegium certis artibus & vitæ generibus, inter quæ clericorum longe erat honoratiſſimum, peculiare.

Hoc porro ex vna alteraue obſeruatione ex GREGORIO NAZIANZENO & BASILIO confirmari poteſt. NAZIANZENVS in epiſtola quadam [*m*] ad *Amphilochium* queritur, quod ſtatus ciuilis adminiſtri ab *Euthalio* quodam diacono tributum exigere præter legem conati fuerint. Et hinc *Amphilochium* rogat, ne hac contumelia & detrimento adfici ipſum patiatur: *Nam* [*n*] *alioquin*, inquit, *vnus omnium hominum miſerrima, & indigniſſima conditione eſſet, ſi temporum humanitate atque eo honore, qui ſacri ordinis hominibus ab imperatoribus conceſſus eſt, minime frueretur*; Heic manifeſto ad immunitatem quamdam a tributo reſpicit, quam imperatores clericis ſpeciatim indulſerint; quæ non bonorum poterat eſſe exceptio a tributo, nam non erat tunc lex eiusmodi in vſu, ad quam prouocari poterat; adeoque immunitatem eorum a tributis perſonalibus intelligat, neceſſe eſt, a quibus ſecundum VALENTINIANI & CONSTANTII leges iam memoratas exemti erant. Quibus maiorem adhuc lucem ſuffundet maiusque robur dabit teſtimonium BASILII, qui apud *Modeſtum* (præfectum prætorio *orientis* ſub *Valente*) eadem querebatur de quibusdam, qui clericorum priuilegium, contra leges tributa ab eis exigendo, infregerant.

(*l*) Cod. Theod. lib. XIII. tit. IV. de excuſat. artificum leg. IV. Picturæ profeſſores, ſi modo ingenui ſunt, placuit, neque ſui capitis cenſione, neque vxorum, aut etiam liberorum nomine, tributis eſſe munificos.

(*m*) Naz. ep. CLIX. *Τούτων εἷς ἐστι καὶ ὁ συνδιάκονος ἡμῶν Εὐθάλιος· ὃν οὐκ οἶδ' ὅπως εἰς μείζω τάξιν μεταχωρήσαντα διαγράφειν ἐπιχειροῦσι χρυσὸν, οἱ τῆς ἡγεμονικῆς τάξεως· τοῦτο μὴ ἀνεκτὸν φανήτω σοι καὶ χεῖρα ὄρεξον τῷ τε διακόνῳ καὶ τῷ κλήρῳ παντὶ, καὶ πρὸ τῶν ἄλλων ἡμῖν, οἷς σοι μέλει.* Horum e numero eſt condiaconus noſter Euthalius, quem neſcio quo pacto poſteaquam ad ſublimiorem gradum migrauit, expungere conantur ii, qui rei militari præfecti ſunt. Hoc, quæſo, ne tibi ferendum videatur: verum & diacono & vniuerſo clero ac præſertim nobis, quorum tibi cura eſt, manum porrige.

(*n*) Ibid. *Δεινότητα ἂν πάθοι μόνος ἀνθρώπων μὴ τυγχάνων τῆς τῶν καιρῶν φιλανθρωπίας, καὶ τῆς δεδομένης τοῖς ἱερατικοῖς παρὰ τῶν βασιλέων τιμῆς.*

Qui

Qui Deo [*o*], inquiebat, *conſecrati per miniſterium erant, presbyteros nempe & diaconos, tributorum & cenſus exactores priſci immunes eſſe patiebantur: at qui deſcriptioni faciendæ in præſenti præſunt, quaſi nulla ipſis indulta huic negotio venia per illuſtrem tuam poteſtatem, & illos in tabulas cenſuales retulerunt omnes, niſi forte per ætatem nonnulli excuſabantur. Rogamus igitur, vt tuæ erga nos beneficentiæ monumentum hoc apud nos deponas, quo in omnem deinceps poſteritatem præclaram tui memoriam cuſtodiamus:* VTQVE IVXTA CONSVETVDINES ET LEGES ANTIQVAS, *qui Deo in ſacris miniſteriis inſeruiunt, liberi relinquantur a ſolutionibus*, cætera. BASILIVS hoc loco ad dua legum genera de hominum quorumdam a tributo immunitate reſpicit; quorum ad alterum antiquæ iſtæ ethnicorum imperatorum leges ſpectabant, quibus pueri tantum & ſenes a perſonalibus tributis eximebantur; ad alterum vero illæ CONSTANTII ac VALENTINIANI leges, quæ clericos etiam excipiebant, eamdem eis indulgentes immunitatem, qua ſoli impuberes antea gauiſi erant. Et de hoc ipſo conquerebatur, quod clericis chriſtiananarum legum priuilegio perfruendi haud daretur copia, ſed ipſis tantummodo ſecundum ethnicorum imperatorum leges per ætatem, hoc eſt, ſi vel infra viginti vel ſupra quinquaginta annos nati eſſent, immunibus eſſe liceret. Ex quibus omnibus liquido apparet, quod clerici vi legum peculiare immunitatis a tributo perſonali priuilegium ſibi vindicare potuerint, & quod hoc non omnibus imperii *Romani* ciuibus commune fuerit, quidquid etiam GOTHOFREDVS & poſt ipſum PAGIVS [*p*] in contrariam ſententiam monuerunt,

(*o*) Baſil. ep. CCLXXIX. ad Modeſt. Τοὺς τῷ Θεῷ ἡμῶν ἱερωμένους, πρεσβυτέρους καὶ διακόνους ὁ παλαιὸς κῆνσος ἀτελεῖς ἀφῆκεν· οἱ δὲ νῦν ἀπογραψάμενοι, ὡς οὐ λαβόντες παρὰ τῆς ὑπερφυοῦς σου ἐξουσίας πρόσταγμα, ἀπεγράψαντο· πλὴν εἰ μήπου τινὲς ἄλλως εἶχον ὑπὸ τῆς ἡλικίας τὴν ἄφεσιν· δεόμεθα οὖν μνημόσυνον τῆς σῆς εὐεργεσίας τοῦθ' ἡμῖν ἐναφεθῆναι, παντὶ τῷ ἐπιόντι χρόνῳ ἀγαθὴν περί σου μνήμην διαφυλάττον, καὶ συγχωρηθῆναι κατὰ τὸν παλαιὸν νόμον τῆς συντελείας τοὺς ἱερατεύοντας κ. τ. λ.

(*p*) Pagi crit. in Baron. ann. CCCLIII. n. X (n XIII p. 479 edit Antuerp. MDCCV) Data hoc anno a Conſtantio lex X. codicis Theodoſiani *de epiſcopis*, qua pleniſſima immunitas omnibus clericis conceditur, *vt eccleſiarum cœtus concurſu populorum ingentium frequentetur*, quemadmodum in ea lege dicitur. Creſcentibus namque iam vbique eccleſiis ac proficiente in dies religione chriſtiana iam ſolito pluribus etiam immunitatibus homines ad clericatum inuitandi viſi ſunt, præter veteres immunitates iam conceſſas. Prima itaque immunitas eſt a cenſibus, qui poſſeſſionum nomine fiſco dependuntur. Quæ immunitas a cen-

§.III.

§. III.

Sed ratione agrorum & poſſeſſionum ſuarum non excuſati.

Proximum tributi genus erat, quod ab hominibus ratione agrorum & poſſeſſionum ſuarum exigebatur, quodque diuerſis nominibus in lege ciuili & vetuſtis ſcriptoribus venit. Nonnumquam id vocatur *κανὼν*, vti ab ATHANASIO [q], quando canonis, in vſum eccleſiæ *Alexandrinæ Aegyptiis* impoſiti, nomine iniuſte ſe delatum eſſe conqueritur. Ita in codice *Theodoſiano* [r] integer titulus eſt *de canone frumentario vrbis Romæ*, quo ipſo tributum frumenti, quod ex prouinciis *Africanis* in vrbis *Romæ* vſum exigebatur, intelligitur. Alias vocatur *iugatio* a vocabulo *iuga*, quod ex adnotatione GOTHOFREDI [ſ] terræ modum ſignificat, cui colendo per annum iugo boum opus eſt: Et quoniam tributi exactio ſecundum hanc æſtimationem fiebat, inde nomen *iugationis* & *iugorum* ſortita eſt. Frequenter etiam dicitur *capitatio* & *capita*: Et quum miniſtri maſculi & animalia poſſeſſionibus tributariis æque adnumerarentur atque agri, hinc in quibusdam legibus [t] altera *capitatio terrena*, altera vero *capitatio*

ſibus & vectigalibus poſtea ſæpius infracta, præſertim ſub Valente, vt conſtat ex duabus Gregorii Nazianzeni epiſtolis, puta CLIX. & CLVI. Baſilius quoque epiſtola CCLXXIX. ad Modeſtum præfectum prætorio Orientis de eadem immunitate ſub eodem Valente imperatore conculcata conqueritur, eamque inſtaurari petit. cætera,

(q) Athan. apol. II. p. 778 edit. Pariſ. M DC XXVII. (tom. I. p. 178. e. edit. Pariſ. MDCXCVIII.) Πολλὰ μὲν ζητήσαντες καὶ μὴ εὑρόντες, ὕστερον μετὰ γνώμης τῶν περὶ Εὐσέβιον συντιθέασι, καὶ πλάττονται πρώτην κατηγορίαν διὰ Ἰσίωνος καὶ Εὐδαίμονος καὶ Καλλινίκου, περὶ στιχαρίων λινῶν, ὡς ἐμοῦ κανόνα τοῖς Αἰγυπτίοις ἐπιβαλόντος, καὶ πρώτους αὐτοὺς ἀπαιτήσαντος. Multis conquiſitis, cum nihil inveniſſent, Euſebii tandem conſilio hanc priorem, Iſionis, Eudæmonis, & Callinici opera, confingunt criminationem; de lineis nempe ſtichariis, *quaſi ego canonem Aegyptiis impoſuiſſem*, ac ea primus exegiſſem ab illis. Collato Sozomeno, qui referens eamdem hiſtoriam lib. II. c. XXI. ſcribit: πρώτην ὑπομένει γραφὴν ὡς χιτωνίων λινῶν φόρον ἐπιθεὶς Αἰγυπτίοις, primum in crimen vocatur, quod *tributum* linearum tunicarum Aegyptiis impoſuerit.

(r) Cod. Theod. lib. XVI. tit. XV.

(ſ) Gothofr. com. in cod. Theodoſ. lib. XIII. tit. X. de cenſu leg. II. p 118. Caue *iuga*, a quibus *iugatio*: & *iugum* iugeris, vnde *iugeratio*, confundas: ſi quid in re obſcura iudicii mei eſt, *ego iuga putem dicta terræ modum, cui colendo, per annum iugo boum opus eſt*: ſicut iugum iugeris, quantum in die iugo boum exerceri poteſt.

(t) Cod. Theod. lib. XI, tit. XX. de conlat. donat. leg. VI. Exceptis his, quæ in *ca-*

humana & *animalium* ſiue *animarum deſcriptio* nuncupatur. Hæc tributa ternis per annum temporibus, ſemel poſt exactos quatuor menſes, pendi ſolebant; vnde SIDONIO APOLLINARI [u] *tria capita* ſiue monſtrum trium capitum, dicuntur, a quibus vt *Maioriani* imperatoris beneficio liberetur, quo melius vitam tolerare poſſit, ipſum orat. Nam in carmine quodam ſuo ita eum compellat:

Geryones nos eſſe puta, monſtrumque tributum:
Heic capita, vt viuam, tu mihi tolle tria.

Quibus verbis, quæ nullus commentatorum recte intellexit, ad legem [w] quamdam VALENTINIANI & diuerſas alias in codice *Theodoſiano* reſpicit, in quibus hoc genus tributi tripertita ſolutione intra annum vel per quaternos menſes, pendi iubetur, id quod phraſi SIDONII *tria capita*, ſeu *monſtrum tributum* dicitur. Huius tributi exactores inde etiam *cephaleotæ* [x] in codice *Theodoſiano* appellantur. Et quia hoc tributum plerumque ipſis ſpeciebus, nimirum frumento, vino, oleo, ferro, cupro & ſimilibus in vſum imperatoris pendi ſolebat, ideo *ſpecierum collatio* ſæpe dicitur. Quoniam etiam hoc iuge imperii tributum erat, itidem frequenter [y] vocatur *indictio canonica* in oppoſitione *ſuperindictæ* & *extraordinariæ indictionis*, hoc eſt eiusmodi tributorum, quæ extraordinaria quadam occaſione irrogabantur. Hæc omnia ſimul heic notare ideo volui, vt ne poſthac, quotiescumque eorum rurſus mentio iniicienda erit,

pitatione humana atque animalium, diuerſis qualicumque conceſſa ſunt; ita vt omnium, quæ prædicto tempore, atque etiam ſub inclutæ recordationis auo noſtro in *terrena* ſiue *animarum deſcriptione* reuelata ſunt; cætera.

(*u*) Sidon. carm. XIII. ad Maiorianum.

(*w*) Cod. Theod. lib. XI. tit. I. de annona & tribut. leg. XV. Vnusquiſque annonarias ſpecies, pro modo *capitationis* & ſortium præbiturus, per quaternos menſes anni curriculo diſtributo, tribus vicibus ſummam conlationis implebit.

(*x*) Cod. Theod lib. XI. tit XXIV. de patrocin. vicor. leg. VI. Nequaquam *cephaleotis*, hirerarchis, logographis chomatum, & cæteris liturgis, ſub quolibet patrocinii nomine, publicis functionibus denegatis, cætera.

(*y*) Cod. Theod. lib. VI. tit. XXVI. de proximis comit b, &c. leg. XIV. Quamuis innumeris legibus ſcriniorum gloria decoretur, iubemus tamen, vt primo omnium ſit eorum ſecura poſſeſſio ab omnibus ſordidis muneribus excuſata; *ſuperindictum* non timeant, venalicium non petantur, ſolumque *canonicæ indictionis* præſtent tributum: Gleualis auri ſolutionem nexitat labore dignitas conquiſita, *extraordinarium* munus ignoret, cætera.

termi-

terminos iſtos ſemper explicare neceſſe habeam, qui reuera minus triti ſunt, nec ad intelligendum faciles, niſi iis, qui in lege ciuili verſati ſunt.

Quod igitur ad propoſitam nobis quæſtionem attinet, an clerici ab hoc ordinario & canonico tributo, hominum bonis ac poſſeſſionibus imponi ſolito, generatim exemti fuerint? contra BARONIVM hoc ipſum adfirmantem nego. Nonnullæ quidem eccleſiæ ex ſpeciali principum gratia ab omni huius generis tributo exemtæ erant: ſed ipſæ iſtæ exceptiones probant, quod quidquid ex gratia quibusdam eccleſiis indultum fuerit, non commune aliquod omnium eccleſiarum priuilegium eſſe potuerit. *Theodoſius iunior* ſpecialem eccleſiæ *Theſſalonicenſi* concedebat immunitatem, vt ne tributum ratione propriarum poſſeſſionum ſoluere [z] cogeretur, ſimul autem ab ipſo cauebatur, ne aliena prædia in tutelam ſuam, eccleſiaſticum illis nomen prætexendo, cum reipublicæ detrimento reciperet. *Conſtantinopolitanæ* & *Alexandrinæ* eccleſiis idem priuilegium [a] ſimili conditione indulgebat, vt ne vllos vicos maiores vel minores ad excuſandum eos ab antiquæ capitationis ſolutione, ſub patrocinio ſuo poſſiderent. GOTHOFREDVS etiam putat, quod ſub initia imperii *Conſtantini*, quum eccleſia pauper, eiusque reditus non niſi tenues eſſent, illius bona & poſſeſſiones a tributo generatim immunes fuerint. Nam in *codice Theodoſiano* lex reperitur, quæ in hanc ſententiam explicari poteſt: quamquam verba adeo obſcura [b]

(z) Cod. Theod. lib. XI. tit. I. de annona & tribut. leg. XXXIII. Quæ diſpoſitio in perpetuum obſeruanda initio indictionis octauæ congruum ſumere debebit exordium: ſacroſancta Theſſalonicenſis eccleſia ciuitatis excepta: ita tamen vt aperte ſciat, propriæ tantummodo capitationis modum beneficio mei numinis ſubleuandum: *nec externorum grauamine tributorum rempublicam eccleſiaſtici nominis abuſione lædendam.*

(a) Cod. Theod. lib. XI. tit. XXIV. de patrocin. vicorum leg. VI. Quidquid in tempus vſque diſpoſitionis habitæ auro inluſtri deceſſere ſublimitatis tuæ eccleſiæ venerabiles (id eſt Conſtantinopolitana atque Alexandrina) poſſediſſe deteguntur, id pro intuitu religionis, ab his præcipimus firmiter retineri: ſub ea videlicet ſorte, vt in futurum functiones omnes, quas metrocomiæ debent, & publici vici pro antiquæ capitationis profeſſione debent, ſciant procul dubio ſubeundas.

(b) Cod. Theod. lib. XI. tit. I. de annon. & tribut. leg. I. Præter priuatas res noſtras & eccleſias catholicas & domum clariſſimæ memoriæ Euſebii ex-conſule &

 ſunt,

ſunt, vt ſine ſubſidio tam ſapientis interpretis vix vllum eorum ſenſum liceret inueniri. Sed fac, ea ſignificare eiusmodi priuilegium, certum tamen eſt, non multos annos illud duraſſe. Sub proxime enim imperante *Conſtantio*, quum multum divitiarum in eccleſiam congeſtum eſſet, omnes clerici prædia poſſidentes ad tributa penſitanda non minus quam reliqui omnes vrgebantur: quemadmodum ex lege *Conſtantii* ad *Taurum* præfectum prætorio directa, & in vtroque codice [*c*] etiamnum exſtante, perſpicimus. Hoc porro ex teſtimonio VALENTINIANI patet, qui in epiſtola quadam ad epiſcopos *Aſiaticos*, THEODORETO [*d*] memorata, dicit, quod omnes boni epiſcopi publicas præſtationes iuxta leges inferre norint & imperatoriæ poteſtati neutiquam contradicant. Atque ita hæc res ad *Honorii* & *Theodoſii iunioris* vſque ætatem durauit, quorum in lege quadam [*e*] prædia eccleſiaſtica tributo ordinario, ſiue *canonicæ inlationi*, quemadmodum illic vocatur, obnoxia, etſi ab reliquis tributi generibus vniuerſis exemta, declarantur. Sine vlla igitur ratione BARONIVS tam audacter ſtatuit, quod nullus vmquam princeps, ſi a *Iuliano* apoſtata, *Valente Ariano* & *Valentiniano iuniore*, quia a muliere *Ariana* gubernatus ſit, diſceſſeris, a clericis tributum exegerit: quum tamen quemlibet imperatorem poſt *Conſtantinum* illud ex-

---

ex-magiſtro equitum & peditum & Arſacis regis Armeniorum, nemo ex noſtra iuſſione præcipuis emolumentis familiaris iuuetur ſubſtantiæ.

(*c*) Cod. Theod. lib. XVI. tit. II. de epiſc. & cleric. leg. XV. De his ſane clericis, qui prædia poſſident, ſublimis auctoritas tua non ſolum eos aliena iuga nequaquam ſtatuet excuſare, ſed etiam his, quæ ipſi poſſident, eosdem ad penſitanda fiſcalia perurgeri: Vniuerſos namque clericos poſſeſſores duntaxat prouinciales penſitationes fiſcalium recognoſcere iubemus. vid. etiam cod. Iuſtin. lib. I, tit. III. leg. III.

(*d*) Theodoret. lib. IV c. VIII. *Τὰ δημόσια κατὰ νόμους εἰσκομίζειν ἴσασι, καὶ οὐκ ἀντιλέγουσι τῇ τοῦ κρατοῦντος ἐξουσίᾳ.*

(*e*) Cod. Theod. lib. XVI. tit. II. de epiſc. & cleric. leg. XL. Placet rationabilis conſilii tenore perpenſo, deſtricta moderatione præſcribere, a quibus ſpecialiter neceſſitatibus eccleſiæ vrbium ſingularum habeantur immunes. Prima quippe illius vſurpationis contumelia depellenda eſt, ne prædia vſibus cæleſtium ſecretorum dicata ſordidorum munerum faſce vexentur: nulla iugatione, quæ talium priuilegiorum ſorte gratulatur, muniendi itineris conſtringat iniuria; nihil extraordinarium ab hac ſuperindicticiumue flagitetur: nulla pontium inſtauratio: nulla tranſlationum ſollicitudo gignatur: non aurum cæteraque talia poſcantur. Poſtremo *nihil præter canonicam inlationem*, quod ad entitiæ neceſſitatis ſarcina repentina depopoſcerit, *eius functionibus adſcribatur*.

egiſſe,

egiſſe, manifeſtum ſit, & BARONIVS hoc ignorare non potuerit, quia *codicem Theodoſianum* vidit atque legit, in quo hæc omnia enarrantur.

§. IV.

De tributo, quod vocatur aurum tironicum, equi canonici, *&c.*

Si quo modo ab hoc tributo exemti fuerunt, ab iſta obligatione fuerint neceſſe eſt, qua quædam prouinciæ nouos imperatori milites, *tirones* dictos, & equos nouos militares præſtare tenebantur; qui quum ad modum tributi exhiberentur, ideo in lege dicuntur *equi canonici*, a ciuilis legis termino *canon* & *canonica*, qui, vt obſeruauimus antea, tributum hominum prædiis ac poſſeſſionibus impoſitum ſignificat. Interdum hoc tributum pecunia, equorum loco penſitabatur, & tunc dicebatur [*f*] *equorum canonicorum adæratio*: proinde ac pecuniæ ſumma, tyronum loco dari ſolita, *aurum tironicum* & *ſtratioticum* appellabatur, cuius SYNESIVS meminit, quando de *Andronico*, præfecto *Ptolemaidis*, loquens [*g*] dicit, feciſſe eum *Thoantem* quemdam coactorem militaris auri, quod *tironicum* vocent; quod editor ex errore putat ita dictum, *quia ſoluebatur tironibus*, quum tamen aurum illud loco tironum per modum tributi ærario imperii penſitaretur. Iam vero quosdam epiſcopos, ſaltem in *Africa*, ab hoc tributo immunes fuiſſe, viri docti ex THEODOSII IVNIORIS lege [*b*]

(*f*) Cod. Theod. lib. XI. tit. XVII. de equor. conlat. leg. III. *Equos canonicos* militaris diœceſeos Africanæ, ſecundum ſubiectam notitiam ſingularum prouinciarum, ex præſenti duodecima indictione iuſſimus *adærari*, cætera.

(*g*) Syneſ. epiſt. LXXIX. ad Anaſtaſ. p. 293. (p. 224. edit. Par. MDXXXIII.) Δεινὸς ἀνὴρ ὑποθέσεις ἐφελκειν, τῇ τε ἑαυτοῦ καὶ τῇ Θόαντος φύσει πρεπούσας· ὃν ἐπὶ τῶν διοικητῶν ὄντα τοῖς ἀπαιτήσεσιν ἔταξε τοῦ στρατιωτικοῦ χρυσίου τοῦ καλουμένου Τιρωνικοῦ. Eſt ad inueſtigandas rationes ſuo & Thoantis ingenio dignas ſolertiſſimus; quem ex commentarienſi coactorem fecit *militaris auri*, quod *tironicum* vocatur.

(*b*) Cod. Theod lib. VII. tit. XIII. de tironibus leg. XXII. Manſura in ſæculum auctoritate præcipimus, pro-conſularis prouinciæ non eamdem *ſacerdotalium*, quæ eſt de cæteris, in præbendis tironibus habendam eſſe rationem: Non inique, ſiquidem ea potiſſimum ab hoc officio prouincia videtur excepta, quæ omnium intra Africam prouinciarum obtinet principatum, cuiusque maioribus ſacerdotes fatigantur expenſis, in quarum ſolatium indemnem eſſe conuenit dignitatem.

quadam colligunt, quæ certos homines ſub nomine *ſacerdotalium* in *Africa* proconſulari ab eo eximit, & hoc quidem ideo, quod iam tum aliis maioribus expenſis in hac prouincia fatigentur. Iam vero quæritur, quinam per *ſacerdotales* intelligantur? PETITVS [i], vir doctus, chriſtianos epiſcopos intelligi dicit. Quod ſi eſſet, de eorum exceptione manifeſto conſtaret. GOTHOFREDVS [k] autem ſacerdotes paganos tunc adhuc exſiſtentes & aliis expenſis, in exhibendis populo ludis ſacerdotalibus, ſubiacentes potius ſignificari exiſtimat. Non quidem mihi hanc ſubtilem inter iſtos viros eruditos controuerſiam decidere ſumo, ſed tamen ex ipſa GOTHOFREDI ſententia inferri poſſe reor, ſi chriſtiani imperatores tanta liberalitate in ſacerdotes paganos vſi fuerint, non minorem certe munificentiam ſuis ipſorum epiſcopis exhibere, eamdemque illis immunitatem indulgere voluiſſe, cenſendi ſint. Sed hanc rem vlteriori diſquiſitioni relinquo.

§. V.

Eccleſia iisdem oneribus obnoxia erat, quibus prædia ante eorum donationem ſubiacebant.

Vnum magis certum eſt, quod quæcumque onera prædiis ab initio incumberent, iisdem etiam, poſteaquam eccleſiæ donata eſſent, obnoxia manſerint, niſi ex ſpecialiore imperatorum indulgentia ac fauore illis leuarentur. Hoc ex memorabili exemplo in peculiari caſu, qui AVGVSTINO accidit, diſcimus, cuius relationem ipſe memoriæ prodidit. Quæ res vt recte intelligatur, lectorem prius moneam, oportet, quod ex legibus imperii *Romani* ſæpius certus artificum numerus alicui ſocietati in vſum imperii ita adſcribi conſueuerit, vt eorum bona iſti muneri ac officio obnoxia eſſent, ita quidem, vt quicumque ex illis aliquid haberet proprium, ad officia ei adnexa præſtanda eſſet obligatus. Ita ſpeciatim res ſe habuit cum adoptata *nauiculariorum* ſocietate in *Africa* & *Aegypto*, quorum erat, anniuerſarium frumenti tributum ex his prouinciis *Romam* & *Conſtanti-*

(i) Petit. variar. lection. lib. III. c. I. p. 28.

(k) Gothofr. com. in cod. Theod. lib. VII. tit. XIII. leg. XXII. *Sacerdotes* quoque *provinciarum*, *paganos* ſcilicet tironibus præſtandis obnoxios fuiſſe, ſingularis hæc lex oſtendit; & recte: Nam & hi honoratis proximi in prouinciis fuerunt; iidemque aliis quoque expenſis ſubiacebant: vt vel hæc lex teſtatur. Et quidem ludis exhibendis, cætera.

nopolin

nopolin transportare. Ipſorum prædia huic negotio deſtinata erant, quemadmodum ex titulo quodam *codicis Theodoſiani* [*l*], qui de *prædiis nauiculariorum* agit, videre eſt: Et ita quidem deſtinata erant, vt ſi quando nauis procellarum impetu frangeretur vel ſideret, vniuerſum corpus ad bona imperatoris ærario compenſanda obligatum eſſet; & nauicularius quidem nautas, qui in naufragio aufugiſſent, quæſtioni poſtea exhibere [*m*] vel alioquin vniuerſæ ſarcinæ pretium ſoluere debebat, quod fraudis alicuius nomine in cauſſa contra reliquos ſocietatis ſuæ ſuſpectus eſſe poterat. Iam vero accidit, quum AVGVSTINVS eccleſiæ *Hipponenſis* eſſet epiſcopus, vt ex his nauiculariis quidam, *Bonifacius*, dominus nauis, omnia bona ſua eccleſiæ legaret; quæ vero AVGVSTINVS propter onera iis incumbentia accipere recuſabat. *Bonifacii*, inquiebat [*n*], *hereditatem ſuſcipere nolui; non miſericordia, ſed timore. Nauiculariam nolui eſſe eccleſiam Chriſti. Multi ſunt quidem, qui etiam de nauibus acquirunt: tamen vna tentatio eſt, ſi iret nauis & naufragaret: homines ad tormenta daturi eramus; vt de ſubmerſione nauis ſecundum conſuetudinem quæreretur: & torquerentur a iudice qui eſſent a fluctibus liberati? Sed non eos daremus. Nullo enim pacto hoc facere deceret eccleſiam. Onus ergo fiſcale perſolueret? Sed vnde perſolueret? Enthecam nobis habere non licet. Non eſt enim epiſcopi ſeruare aurum, & reuocare a ſe mendicantis manum.* Hæc AVGVSTINI verba perſpicue euincunt, quod antea animaduertimus, nimirum quod poſſeſſiones eccleſiæ donatæ a tributo & officiis, quæ ab eis reſpublica alias depoſcebat, per donationem ordinarie non factæ fuerint immunes; ſed ſi eccleſia eas accipere vellet, vna cum oneribus, quæ eis incumberent, accipere debuerit. Senſus quidem iſtius loci, vt in AVGVSTINO ſine commentario legitur, non facilis, fateor, ad intelligendum eſt; neque vlli ipſius editores, ne ipſi quidem nouiſſimi *Benedictini*, eum explicare ſuſtinuerunt; hanc ipſam autem ob rationem & vt obſeruationem meam com-

(*l*) Cod. Theod. lib. XIII. tit. VI.

(*m*) Cod. Theod. lib. XIII. tit. de naufragiis leg. II. Si quando cauſſatio eſt de impetu procellarum, medium ex his nautis numerum nauicularius exhibeat quæſtioni, quos eum in naui pro modo capacitatis conſtat habuiſſe, quo eorum tormentis plenior veritas poſſit inquiri.

(*n*) Auguſtin. ſerm. XLIX. de diuerſis. tom. X. p. 520. edit. Par. MDCXXXVII. (Serm. CCCLV. tom. V. p. 1382. edit. Par. M DCC.)

proba-

probarem, eum heic recitare & ex his legibus & conſuetudinibus imperii, ad quas manifeſto reſpicit, explicare volui. Et eiusmodi digreſſionem, ſi qua digreſſio eſt, curioſo lectori non ingratam fore, confido.

§. VI.

De chryſargyro *ſiue tributo luſtrali & de clericorum huius intuitu immunitate.*

Sed nunc pergendum. Aliud tributi genus, quod ad clericos quodammodo ſpectabat, erat vectigal ngotiationibus indictum. Hoc in antiquis ſcriptoribus [o] χρυσάργυρον *chryſargyrum*, hoc eſt, *argenti aurique collatio*, dicitur, quia vtraque hac moneta ſoluebatur. ZOSIMVS [p] quidem χρυσάργυρον aliter inter-

(o) Euagr. hiſtor. eccleſ. lib. III. c. XXXIX. ὑπερμέγεθες δὲ κατεπράχθη αὐτῷ καὶ θεῖον τι χρῆμα, ἡ τȣ̃ καλȣμένȣ χρυσαργύρȣ ἐς τέλεον κωλύμη. Res praeterea eximia ac plane diuina ab eodem imperatore (Anaſtaſio) geſta eſt, *vectigalis* ſcilicet, *quod chryſargyrum vocabatur*, abolitio.

(p) Zoſim. lib. II. (p. 196. edit. Ienenſ. MDCCXIII, 8.) Κωνσταντῖνος ταῦτα διαπραξάμενος διετέλεσε δωρεαῖς ὐκ ἐνδέοντι γινομέναις, ἀλλὰ εἰς ἀναξίȣς καὶ ἀνωφελεῖς ἀνθρώπȣς τȣ̀ς φόρȣς ἐκδαπανῶν· καὶ τοῖς μὲν εἰσφέρȣσι γινόμενος φορτικὸς, τȣ̀ς δὲ μηδὲν ὠφελεῖν δυναμένȣς πλȣτίζων· τὴν δὲ ἀσωτίαν ἡγεῖτο φιλοτιμίαν. ȣ̓τος καὶ τὴν εἰσφορὰν ἐπήγαγε χρυσίȣ τε καὶ ἀργύρȣ πᾶσι τοῖς ἁπανταχȣ̃ γῆς μετιȣ̃σι τὰς ἐμπορίας, καὶ τοῖς ἐν ταῖς πόλεσι παντοίαν προτιθεῖσι μέχρι καὶ τῶν εὐτελεστάτων· ὐδὲ δυστυχεῖς ἑταίρας ἔξω ταύτης ἐάσας τῆς εἰσφορᾶς· ὥστε ἦν ἰδεῖν, μέλλοντος τȣ̃ τετραετȣ̃ς ἐνίστασθαι χρόνȣ, καθ' ὃν ἔδει τȣ̃το τὸ τέλος εἰσφέρεσθαι, θρήνȣς ἀνὰ πᾶσαν πόλιν καὶ ὀδυρμȣ́ς· ἐνστάντος δὲ, μάστιγας καὶ βασάνȣς ἐπιφερομένας τοῖς σώμασι τῶν διὰ πενίας ἐσχάτης ζημίαν ὑπενεγκεῖν μὴ δυναμένων· ἤδη δὲ καὶ μητέρες ἀπέδοντο τȣ̀ς παῖδας, καὶ πατέρες ἐπὶ πορνεῖον θυγατέρας ἐστήσαντο, ἐκ τῆς τȣ́των ἐργασίας ἀργύριον τοῖς τȣ̃ χρυσαργύρȣ πράκτορσιν εἰσενεγκεῖν ἐπειγόμενοι κ. τ. λ. Conſtantinus his ita perfectis exhaurire non definebat vectigalia largitionibus, quae non vbi par erat, ſed in homines indignos ac inutiles fiebant: & collatoribus quidem tributorum grauis erat, illos autem cumulabat opibus, qui nulli eſſe vſui poterant. Nam profuſionem pro munificentia ducebat. Idem & *auri argentique collationem impoſuit omnibus vbique terrarum negotiationes exercentibus*, & dardanariis oppidorum, ad viliſſimos vſque: ne miſeris quidem meretriculis hac collatione liberatis. Itaque videre erat, quoties quartus quiſque annus adpeteret, quo tributum illud pendendum erat, meras per vniuerſam vrbem lacrimas & ploratus: vbi vero iam aduenifſet, nonniſi flagra tormentaque corporibus eorum adhibita, qui propter paupertatem extremam ſuſtinere iacturam hanc non poſſent. Quin & liberos ipſae matres diſtrahebant, & patres filias

preta-

pretatur, nimirum de turpi tributo, quod mares feminæque effuſa libidine infames ſoluerint; & pro ſuo religionem chriſtianam cauillandi ſtudio, *Conſtantinum* huius tributi auctorem eſſe, comminiſcitur; quam eius calumniam omni deſtitutam fundamento ſatis confutauit BARONIVS [q], & ſpecialius adhuc eruditus [r] GOTHOFREDVS ac PAGIVS, quos huius rei ſtudioſus lector conſulere poteſt. Heic *chryſargyrum* in vulgari accipio ſignificatione pro vectigali, legitimis opificiis ac negotiationibus impoſito, quod BASILIVS [ſ] *πραγματευτικὸν χρυσίον*, *aurum negotiatorium*, vocat. In lege ciuili nomine *collationis luſtralis* notum eſt, quia vertente quolibet luſtro, ſiue finitis quatuor annis, exigebatur. Erat vtique moleſtum admodum tributum, ſpeciatim pauperibus; nam ne viliſſimus quidem opifex ab eo exemtus erat. EVAGRIVS [t] illud etiam, *τοῖς ἐξ ἐράνȣ τὴν τροφὴν πορίζȣσι*, illis, qui *ſtipe collatitia victitarent*, impoſitum fuiſſe dicit. Vnde LIBANIO [u]

proſtituebant; *ex harum quæſtu chryſargyri exactoribus pecuniam offerre coacti.*

(q) Baron. an. CCCXXX n. XXXVI. Quod de tributis a Conſtantino impoſitis exſtet aduerſus eum querela Zoſimi, ſunt hæc accuratius examinanda: quod enim ait, auri argentique collationem impoſitam negotiatoribus, omnibus dardanariis, nempe fraudulentis venundatoribus annonæ, atque perſonis quibuscumque viliſſimis ac meretricibus, confundit plane diuerſa tributorum genera: nam quod impoſitum erat negotiatoribus, proprie auri & argenti erat, dictumque *chryſargyrum* diuerſumque ab eo, quod pendere conſueuerant lenones, meretrices & exoleti: quod quidem tantum abeſt vt a Conſtantino chriſtianiſſimo principe impoſitum fuerit, vt etiam longe ante Alexandri imperatoris tempora Romæ exigi conſueuerit; quod idem imperator æquiſſimus, cum ex turpi lucro colligeretur, vetuit in ærarium inferri, non tantum abſtulit, ſed ad publicas fabricas deputauit. cætera.

(r) Gothofr. com. in cod. Theod. lib. XIII. tit. I. de luſtrali collatione leg. I. p. 4. ſ. *Sequitur*, tot.

Pagi critic. in Baron. an. CCCXXX n. VI. tot.

(ſ) Baſil. epiſt. CCXLIII. *τὴν δυσκολίαν τῆς συγκομιδῆς πραγματευτικȣ͂ χρυσίȣ, πάντων μάλιστα ἡ σὴ τιμιότης κατέμαθε.* Quam difficulter atque ægre *aurum negotiatorium* transmitti ſoleat, & comportari, tuam dignitatem minime omnium fugit.

(t) Euagr. lib. III. c. XXXIX. *ἐπέκειτο δὲ ἑτέροις τε πολλοῖς, ἐξ ἐράνȣ τὴν τροφὴν πορίζȣσι καὶ ταῖς ἀπεμπολȣ́σαις τὴν ὥραν τȣ͂ σώματος κ. τ. λ.* Impoſitum autem erat, tum aliis compluribus, qui ſtipe collatitia victitabant, tum mulierculis, quæ corpore quæſtum faciebant. cætera.

(u) Liban. orat. XIV. contr. Florent. tom. II. p. 427. (citante Valeſio in adnotationibus ad lib. III. c. XXXIX. Euagr. p. 96.) *Λεγέσθω τοίνυν καὶ τὸ τὰ ἄλλα πάντας νενικηκός· τȣ͂το δὲ ἐστιν ὁ ἀφόρητος φόρος, ἄργυρος καὶ χρυσὸς φρίττειν*

 into-

intolerabile argenti & auri tributum dicitur, quo fiat, vt ſingula luſtra, quoties iam propinqua ſint, terrorem animis iniiciant. Et ex eadem ratione, vt auctor ſub nomine AVGVSTINI [w] memorat, plerumque *aurum pannoſum*, vel, vt aliæ editiones habent, *aurum pœnoſum*, dictum fuit, quia a pauperibus exigebatur. Iam vero ſingularis eccleſiæ hac in re habebatur ratio; quum enim reditus eius eſſent exigui nec ad dandam vniuerſo clero honeſtam alimoniam ſufficerent, inferiorum ordinum clericis ad ſe ipſos alendos, ſine vlla ad huiusmodi tributum ſoluendum obligatione, negotiari licebat. Hoc priuilegium primum a CONSTANTIO ſine vlla reſtrictione datum fuit, vt, ſi qui [x] de illis alimoniæ cauſſa negotiationem exercere vellent, immunitate potirentur. Ne quis vero eorum hoc priuilegio ad auaritiam abuteretur, poſtea illorum negotiatio ad certam pecuniæ ſummam diuerſis legibus reſtricta fuit, quam ſi excederent, vecti-

προσιόντας ποιῶν τὰς δεινὰς πεντετηρίδας· ὄνομα μὲν γὰρ ἐμπορικὸν ἀπὸ τῶν ἐμπόρων φέρει τοῦτο· τῇ θαλάττῃ δὲ ἐκείνων εἰς διάδοσιν (διάθεσιν) χρωμένων, οἷς μόλις ἄρτον προσφέρουσιν αἱ χεῖρες, ἀπόλλυνται· διαφεύγει δὲ οὐδὲ νευρορράφος. ὡς ἐγὼ πολλάκις εἶδον τὴν σμίλην εἰς οὐρανὸν αἴροντας, ὀμνύντας μὴν ἐν αὐτῇ τὰ πάντα εἶναι σφίσιν· οὐ μὴν τοῦτό γε αὐτοὺς ἀπαλλάττει τῶν ἐγκομίων (ἐγκειμένων), καὶ ὑλακτούντων, καὶ μόνον οὐ δακνόντων· οὗτος ὁ καιρὸς, ὦ βασιλεῦ, πλείω τὴν δουλείαν καθίστησιν ἐκβάλλων ἐλευθερίας τοὺς ὑπὸ τῶν γονέων πωλουμένους, οὐχ' ἵνα αὐτοῖς δέξηται τὴν τιμὴν τὸ κιβώτιον, ἀλλ' ἵνα αὐτὴν ἴδωσιν εἰς τὴν τοῦ κατεπείγοντος δεξιὰν ἐρχομένην. Iam vero dicamus etiam malum illud, quod reliqua cuncta longe ſuperat. Id autem eſt *tributum intolerabile*, *chryſargyrum* ſcilicet, quo fit, vt ſingula luſtra, quoties iam propinqua ſunt, terrorem animis iniiciant. Et nomen quidem huic collationi ſpecioſum eſt ex mercatoribus. Sed cum iſti mari vtantur ad merces ſuas diuendendas, ii quibus manus ægre panem ſuppeditant, funditus pereunt. Nec immunis ab hoc malo ſutor. Quos quidem ego ſæpius vidi, ſcalpro ad cælum ſublato iurantes, in eo ſua omnia repoſita eſſe. Nec tamen iſtud eos liberat a vexatione eorum, qui ipſis incumbunt, & qui latrant, & tantum non mordent. Hoc tempus, imperator, ſeruorum numerum auget, ſpoliat enim libertate eos, qui a parentibus venundantur, non vt ipſi pretium venditionis in arcam ſuam referant, ſed vt illud in manus compulſoris tranſire videant.

(w) Aug. quæſt. vet. & nou. teſtam. c. LXXV. Didrachma capitum vel tributi exactio intelligitur; quod nunc *pannoſum aurum* appellatur, quia & pauperes exiguntur.

(x) Cod. Theod. lib. XVI. tit. II. de epiſc. & cleric. leg. VIII. Si qui de vobis cæter. It. Cod. lib. XIII. lib. I. de luſtrali collat. leg. I. Negotiatores omnes protinus convenit aurum argentumque præbere: *clericos excipi tantum* (&) qui copiatæ appellantur, nec alium quemquam eſſe immunem.

gal

gal pendere debebant. Hoc ex alia eiusdem CONSTANTII [y] & quadam GRATIANI [z] lege intelligimus, vbi clerici intra *Illyricum* & *Italiam* ad denos ſolidos; intra *Galliam* autem ad quindecim ſolidos adſtringuntur. Verumtamen ſi qui vellent vlterius negotiari eo quidem fine, vt pecuniam in vſum pauperum conficerent, ex duabus [a] aliis CONSTANTII legibus tantam ſummam negotiationi impendere poterant, quantam volebant, ad nullum tributum huius reſpectu ſoluendum obligati. Porro notandum eſt, quod hæc immunitas ſolis catholicæ religionis [b] clericis, non aliis, ab *Honorio* conceſſa fuerit. Quod priuilegium tanti æſtimabatur, vt quidam auari mercatores ad officium aliquod titulare inter inferiores eccleſiæ clericos admitti diſcuperent, non alium ob finem, quam vt hac immunitate perfrui & negotiationem ſuam ſine luſtralis tributi ſolutione exercere ſibi liceret. Contra hanc fraudationem & aſtutiam ARCADIVS imperator ſeueram legem [c] ſanxit, de omnibus illis præcipiens, vt, ſi quæſtuoſæ mercaturæ operam dare vellent, hac clericorum immunitate priuarentur; vel ſi ſacro Dei miniſterio ſeſe deuouere cuperent, ab omnibus eiusmodi fraudulentis & callidis quæſtibus abſtinerent. *Diſtincta enim*, inquiebat, *ſtipendia*

(y) Ibid lib. XVI. tit. II. leg. XV. *Clerici* vero, vel hi quos copiatas recens vſus inſtituit nuncupari, ita a ſordidis muneribus *debent immunes* atque *a conlatione præſtari*; ſi exiguis admodum mercimoniis tenuem ſibi victum veſtitumque conquirent

(z) Cod. Theod. lib. XIII. tit. I. de luſtrali coll. leg. XI. Etſi omnes mercatores ſpectat luſtralis auri depenſio, *clerici* tamen *inter Illyricum & Italiam in denis ſolidis; inter Galliam in quinis denis ſolidis immunem vſum conuerſationis exerceant.* Quidquid autem ſupra hunc modum negotiationis verſabitur, id oportet ad functionem aurariam deuocari.

(a) Cod. Theod. lib. XVI. tit. II. de epiſc. & cleric. leg X. *Negotiatorum diſpendiis minime obligentur* (clerici) cum certum ſit, quæſtus quos ex tabernaculis (leg. tabernis) atque ergaſteriis colligunt, *pauperibus profuturos.* Ibid. leg. XIV. Si quid - - mercatura - - congeſſerint, in vſum pauperum atque egentium miniſtrari oportet: aut id, quod ex eorumdem ergaſteriis vel tabernis conquiri potuerit & colligi, collectum id religionis æſtiment lucrum.

(b) Cod. Theod. lib. XVI. tit. II. leg. XXXVI. Quicumque *catholicæ religionis clerici*, intra eum modum, vnde victus, emendi vendendique vſum lege præfinitum exercent, ab auraria penſione habeantur immunes.

(c) Ibid. lib. XIII. tit. I. de luſtral. collat. leg. XVI. Omnes corporatos - - præcipimus conueniri, vt aut commoda negotiatorum ſequentes a clericorum excuſatione diſcedant, aut ſacratiſſimo numini ſeruientes verſutis quæſtibus - - abſtineant: Diſtincta enim ſtipendia ſunt religionis & calliditatis.

Digitized by Google

ſunt religionis & calliditatis. Eamque ob cauſſam ſine dubio, eccleſiæ reditibus in tantum adauctis vt ad vniuerſum clerum alendum iam ſufficerent, VALENTINIANVS TERTIVS [d] legem fecit, *vt clerici nihil prorſus negotiationis exercerent: vel ſi vellent negotiari, ſcirent, ſe iudicibus ſubditos, clericorum privilegio non muniti.* EVAGRIVS [e] ipſum hoc chryſargyrum ſeu luſtralem argenti aurique collationem ab *Anaſtaſio* imperatore abolitam eſſe, adſerit; & hæc cauſſa eſt, quamobrem poſtea nulla prorſus eius mentio in *codice Iuſtinianeo* iniiciatur.

§. VII.

De metato. *Quid per hoc intelligatur, & quod clerici ab eo exemti fuerint.*

Aliud onerum, quæ ciuibus imperii incumbebant, genus erat, quod imperatoris aulæ & ſtipatoribus, ſi quando proficiſcendum eis eſſet, vel etiam iudicibus aut militibus, de loco alio in alium gradientibus, vitæ ſubſidia miniſtrare debebant. Hoc ipſum in lege ciuili [f] *metatum* & apud ſcriptores *græcos* μιτᾶτον appellatur, a vocabulo *metatores*, quod imperatorios hoſpitiorum deſignatores ſignificat, qui diuerſorii & alimenti apparandi cauſſa præmittebantur. Ad quam rem adludit CYPRIANVS [g], quando de *Rogatiano*, præſtantiſſimo quodam presbytero *Carthaginenſi*, qui primus omnium martyrum in perſequutione *Deciana* in cuſtodiam datus erat, loquens dicit, quod reliquorum *metator* exſtiterit, ipſisque in carcere præparauerit hoſpitium. Et eodem ſenſu LVCIANVS martyr apud *Cyprianum* ipſum *Decium* [h] eleganter *metatorem antichriſti* appellat, qui terribili iſta perſequutione hoſpitium aduentanti ei in mundum præparet. Ab hac vocabuli *metatoris* ſignificatione officium illud præbendi imperatoris

(d) Valentin. nouel. XII. ad calc. cod. Theod.

(e) Euagr. lib. III. c. XXXIX. vid. not. (o) ſupra p. 240 proſtituebant: *ex harum quæſtu chryſargyri exactoribus pecuniam offerre coacti.*

(f) Cod. Theod. lib. VII. tit. VIII. de metatis.
Cod. Iuſtin. lib. XII. tit. XLI. de metatis.

(g) Cyprian. ep. LXXXI. al. VI. edit Oxon. (edit. Par. MDCLXVI. p. 160.) Primum hoſpitium vobis in carcere præparauit & *metator* quodammodo veſter, nunc quoque vos antecedit.

(h) Lucian. ap Cyprian. ep. XX. al XXII. (ep. XXI cit. edit. p. 53.) Tu Deo volente ipſum anguem maiorem *metatorem antichriſti*, nos tantum confeſſus deterruiſti, cætera.

ſtipa-

ſtipatoribus, iudicibus atque militibus hoſpitia ac alimenta, in vtroque ciuilis legis codice *metatum* dicitur. Clerici autem ab hoc onere per legem [*i*] *Conſtantii* excepti erant, vbi eos a ſuſcipiendis hoſpitibus immunes pronuntiat: quo ipſo non a chriſtiano hoſpitalitatis officio erga pauperes ſed ab hoc ciuili imperii *Romani* officio, ad quod præſtandum cæteri ciues obligati erant, eos exemtos velle, cenſendus eſt. Vnde ſcite obſeruat GOTHOFREDVS [*k*], quod clerici hac in cauſſa eadem priuilegia habuerint cum ſenatorum domibus, ſynagogis iudæorum & chriſtianorum templis, quæ ædificia omnia ab hoc onere recipiendorum hoſpitum exemta erant. Et ſi *græcus* ille auctor, qui conſtitutiones eccleſiaſticas, a FABROTTO publicatas, ex *codice* collegit, non fallitur, hæc immunitas ad ipſorum etiam mancipia ſpectauit. Nam *Clerici*, inquit [*l*], *vel eorum mancipia nouis collationibus aut metatis ſubiecti non ſunt.*

§. VIII.

De collatione ſuperindicta & extraordinaria. *Clerici ab ea immunes.*

Et hinc porro apparet, quod ab omnibus exactionibus immunes fuerint, quæ *ſuperindicta* & *extraordinaria* appellabantur, hoc eſt, ab eis tributis, quæ imperatores imperio vel cuidam eius parti, præter ordinaria & canonica tributa, vrgente magna quadam neceſſitate, irroganda ducebant. Quemadmodum enim ordinaria tributa *indictiones*, ita hæc *ſuperindictiones* [*m*] vocabantur. Ab his clerici per diuerſas chriſtianorum imperatorum leges immunes erant. Exempli cauſſa per legem illam *Conſtantii* [*n*] in *codice Theodoſiano*, vbi ad præcedentem aliquam legem eiusdem argumenti remittit. *Iuxta ſanctionem*, inquiebat, *quam*

(*i*) Cod. Theod. lib. XVI. tit. II. de epiſc. leg. VIII. Præterea neque hoſpites ſuſcipietis.

(*k*) Gothofr. paratitl. ad cod. Theod. lib. VII. tit. VIII. de onere metati. tom. II. p. 264. *Immunes erant a metato clerici*, ſenatorum domus, ſynagogæ iudæorum, & religionum loca.

(*l*) Collat. conſtitut. eccleſ. ex cod. lib. I. tit. III. ſect. I. p. 1253. Οἱ κληρικοὶ καὶ τὰ ἀνδράποδα αὐτῶν οὐχ ὑπόκεινται καιναῖς εἰσφοραῖς, ἢ μετάτοις.

(*m*) Vid. cod. Theod. lib. XI. tit. VI. de ſuperindicto, & cod. Iuſtin. lib. X. tit. XVIII. de eodem.

(*n*) Cod. Theod. lib. XVI. tit. II. de epiſc. & cleric. leg. VIII.

ſunt religionis & calliditatis. Eamque ob cauſſam ſine dubio, eccleſiæ reditibus in tantum adauctis vt ad vniuerſum clerum alendum iam ſufficerent, VALENTINIANVS TERTIVS [*d*] legem fecit, *vt clerici nihil prorſus negotiationis exercerent: vel ſi vellent negotiari, ſcirent, ſe iudicibus ſubditos, clericorum privilegio non muniti.* EVAGRIVS [*e*] ipſum hoc chryſargyrum ſeu luſtralem argenti aurique collationem ab *Anaſtaſio* imperatore abolitam eſſe, adſerit; & hæc cauſſa eſt, quamobrem poſtea nulla prorſus eius mentio in *codice Iuſtinianeo* iniiciatur.

§. VII.

De metato. *Quid per hoc intelligatur, & quod clerici ab eo exemti fuerint.*

Aliud onerum, quæ ciuibus imperii incumbebant, genus erat, quod imperatoris aulæ & ſtipatoribus, ſi quando proficiſcendum eis eſſet, vel etiam iudicibus aut militibus, de loco alio in alium gradientibus, vitæ ſubſidia miniſtrare debebant. Hoc ipſum in lege ciuili [*f*] *metatum* & apud ſcriptores *græcos* μιτα]ον appellatur, a vocabulo *metatores*, quod imperatorios hoſpitiorum deſignatores ſignificat, qui diuerſorii & alimenti apparandi cauſſa præmittebantur. Ad quam rem adludit CYPRIANVS [*g*], quando de *Rogatiano*, præſtantiſſimo quodam presbytero *Carthaginenſi*, qui primus omnium martyrum in perſequutione *Deciana* in cuſtodiam datus erat, loquens dicit, quod reliquorum *metator* exſtiterit, ipſisque in carcere præparauerit hoſpitium. Et eodem ſenſu LVCIANVS martyr apud *Cyprianum* ipſum *Decium* [*h*] eleganter *metatorem antichriſti* appellat, qui terribili iſta perſequutione hoſpitium aduentanti ei in mundum præparet. Ab hac vocabuli *metatoris* ſignificatione officium illud præbendi imperatoris

(*d*) Valentin. nouel. XII. ad calc. cod. Theod.

(*e*) Euagr. lib. III. c. XXXIX. vid. not. (o) ſupra p. 240 proſtituebant: *ex barum quæſtu chryſargyri exactoribus pecuniam offerre coacti.*

(*f*) Cod. Theod. lib. VII. tit. VIII. de metatis.
Cod. Iuſtin. lib. XII. tit. XLI. de metatis.

(*g*) Cyprian. ep. LXXXI. al. VI. edit Oxon. (edit. Par. MDCLXVI. p. 160.) Primum hoſpitium vobis in carcere præparauit & *metator* quodammodo veſter, nunc quoque vos antecedit.

(*h*) Lucian. ap Cyprian. ep. XX. al XXII. (ep. XXI cit. edit. p. 53.) Tu Deo volente ipſum anguem maiorem *metatorem antichriſti*, nos tantum confeſſus deterruiſti, cætera.

ſtipa-

Digitized by Google

ſtipatoribus, iudicibus atque militibus hoſpitia ac alimenta, in vtroque ciuilis legis codice *metatum* dicitur. Clerici autem ab hoc onere per legem [*i*] *Conſtantii* excepti erant, vbi eos a ſuſcipiendis hoſpitibus immunes pronuntiat: quo ipſo non a chriſtiano hoſpitalitatis officio erga pauperes ſed ab hoc ciuili imperii *Romani* officio, ad quod præſtandum cæteri ciues obligati erant, eos exemtos velle, cenſendus eſt. Vnde ſcite obſeruat GOTHOFREDVS [*k*], quod clerici hac in cauſſa eadem priuilegia habuerint cum ſenatorum domibus, ſynagogis iudæorum & chriſtianorum templis, quæ ædificia omnia ab hoc onere recipiendorum hoſpitum exemta erant. Et ſi *græcus* ille auctor, qui conſtitutiones eccleſiaſticas, a FABROTTO publicatas, ex *codice* collegit, non fallitur, hæc immunitas ad ipſorum etiam mancipia ſpectauit. Nam *Clerici*, inquit [*l*], *vel eorum mancipia nouis collationibus aut metatis ſubiecti non ſunt.*

§. VIII.

De collatione ſuperindicta & extraordinaria. *Clerici ab ea immunes.*

Et hinc porro apparet, quod ab omnibus exactionibus immunes fuerint, quæ *ſuperindicta* & *extraordinaria* appellabantur, hoc eſt, ab eis tributis, quæ imperatores imperio vel cuidam eius parti, præter ordinaria & canonica tributa, vrgente magna quadam neceſſitate, irroganda ducebant. Quemadmodum enim ordinaria tributa *indictiones*, ita hæc *ſuperindictiones* [*m*] vocabantur. Ab his clerici per diuerſas chriſtianorum imperatorum leges immunes erant. Exempli cauſſa per legem illam *Conſtantii* [*n*] in *codice Theodoſiano*, vbi ad præcedentem aliquam legem eiusdem argumenti remittit. *Iuxta ſanctionem*, inquiebat, *quam*

(*i*) Cod. Theod. lib. XVI. tit. II. de epiſc. leg. VIII. Præterea neque hoſpites ſuſcipietis.

(*k*) Gothofr. paratitl. ad cod. Theod. lib. VII. tit. VIII. de onere metati. tom. II. p. 264. *Immunes erant a metato clerici*, ſenatorum domus, ſynagogæ iudæorum, & religionum loca.

(*l*) Collat. conſtitut. eccleſ. ex cod. lib. I. tit. III. ſect. I. p. 1253. Οἱ κληρικοὶ καὶ τὰ ἀνδράποδα αὐτῶν οὐχ ὑπόκεινται καιναῖς εἰσφοραῖς, ἢ μετάτοις.

(*m*) Vid. cod. Theod. lib. XI. tit. VI. de ſuperindicto, & cod. Iuſtin. lib. X. tit. XVIII. de eodem.

(*n*) Cod. Theod. lib. XVI. tit. II. de epiſc. & cleric. leg. VIII.

dudum meruiſſe perhibemini, & vos & mancipia veſtra nullus nouis collationibus obligabit, ſed vacatione gaudebitis. GOTHOFREDVS in hunc locum dicit: *Ab extraordinariis collationibus immunes facti fuerunt, & nondum ab ordinariis & canonicis.* Atque ita res ſe habuit *Honorii* & *Theodoſii iunioris* tempore, ann. CCCCXII. quando in lege quadam, multa alia eccleſiæ, ratione poſſeſſionum ſuarum, attribuente priuilegia, inter alia: *Nihil*, inquit, *extraordinarium ab hac* (eccleſia) *ſuperindictitiumue flagitetur: - - Nihil præter* [o] *canonicam inlationem, quod aduentitiæ neceſſitatis ſarcina repentina depopoſcerit, eius functionibus adſcribatur.* Quam legem *Iuſtinianus* [p] tandem confirmauit & in imperio *Romano* perpetuo obſeruari iuſſit.

§. IX.

Clerici interdum exemti ab officio pecuniam ad viarum publicarum & pontium inſtaurationem contribuendi.

De aliis quibusdam officiis atque oneribus leges paullulum ab ſe inuicem diſcrepant. Interdum enim clerici ab eis exemti, interdum non exemti erant; quod ſpeciatim de officio contribuendi pecuniam ad viarum publicarum & pontium conſeruationem ac inſtaurationem obſeruandum eſt. Secundum ante memoratam *Honorii* legem ann. CCCCXII. omnes eccleſiarum poſſeſſiones ab his officiis [q] exemtæ erant, & iniuria dicitur, ſi quis eas ad quidquam in hunc vſum conferendum adigere audeat. Verumtamen non multo poſt, nimirum ad ann. CCCCXXIII. *Theodoſius iunior* legem pro imperio orientali tulit, nullum hominum genus ab hoc onere ferundo excipientem, ſed ſuas ipſius poſſeſſiones (quæ horum temporum ſtilo *domus diuinæ* dicebantur) æque ac eccleſias [r] ad partem aliquam ſu-

(o) Cod. Theod. lib. XVI. tit. II. de epiſc. & cleric. leg. XL.

(p) Iuſtin. nouel. CXXXI. c. V. θεσπίζομεν καὶ πασῶν τῶν ἁγιωτάτων ἐκκλησιῶν καὶ τῶν ἄλλων σεβασμίων οἴκων τὰς κτήσεις, μηδὲ ῥυπαρὰς λειτουργίας μήτε ἐξτρα-ορδιναρίας διαγραφὰς ὑπομένειν. Sancimus, *omnium* ſanctarum *eccleſiarum* & omnium venerabilium domorum *poſſeſſiones*, neque ſordidas functiones *neque extraordinarias deſcriptiones ſuſtinere.*

(q) Cod. Theod. lib. XVI. tit. II. de epiſc. & cleric. leg. XL. Nullam iugationem, quæ talium priuilegiorum ſorte gratulatur, muniendi itineris conſtringat *iniuria*. - - Nulla pontium inſtauratio: Nulla tranſlationum ſollicitudo gignatur.

(r) Cod. Theod. lib. XV. tit. III. de itin. muniendo leg. VI. Ad inſtructiones reparationesque itinerum pontiumque nullum genus hominum ceſſare oportet. Do.

ſtinen-

ſtinendam obligantem. Et circa idem tempus *Valentinianus tertius* legem [*s*] in eumdem finem in occidente ſtatuit. *Iuſtinianus Theodoſii* legem confirmauit codici [*t*] eam ſuo inſerendo aliamque legem a ſe ipſo factam, *nouellis* ſuis addendo, qua [*u*] etſi clericis immunitatem ab extraordinariis collationibus indulget, hæc nihilominus ſubiungit: *Si tamen itineris ſternendi aut pontium ædificii vel reparationis opus fuerit, ad inſtar aliorum poſſeſſorum, huiusmodi opus & ſanctas eccleſias & venerabiles domos complere,* (ſancimus) *dum ſub illa poſſident ciuitate, ſub qua tale ſit opus.*

§. X.

Ita etiam a ſic dictis angariis *&* parangariis, *ceteris.*

Leges itidem in alio officii genere, a ciuibus imperii requiri ſolito, variant, quo videlicet ad transportandum commeatum pro militibus aliaque huiusmodi ad imperatoris ærarium ſpectantia, equos ac carros exhibere tenebantur. Hoc officium in lege ciuili [w] dicitur *curſus publicus*, *angariæ*, *parangariæ*, *translatio* & *euectio:* & equi in hoc negotium adhibiti ſpeciatim *parauredi* & *equi curſuales* nuncupantur. Iam vero clerici primum exemti ab hoc munere erant ex duabus *Conſtantii* [*x*] legibus, prioribus imperii ſui temporibus factis, quæ tum ipſosmet tum poſſeſſiones eorum a *parangariis* immunes diſerte ſta-

mos etiam diuinas *ac venerandas eccleſias tam laudabili titulo libenter adſcribimus.*

(*s*) Valent. nouel. XXI. ad calcem cod. Theod. Sancimus, vt antiquatis omnibus priuilegiis, quæ vel dignitatibus delata fuerunt, vel diuerſæ militiæ collegia meruerunt, aut *nomine venerandæ religionis* obtentum eſt, omnis vbique cenſus, qui non perſonarum eſt, ſed agrorum, ad vniuerſa munia a noua duntaxat indictione, vt ſupra definiuimus, abſque vlla diſcretione cogatur in quarta parte.

(*t*) Cod. Iuſtin. lib. I. tit. II. leg. VII. Ad instructiones itinerum pontiumque etiam diuinas domos & venerabiles eccleſias tam laudabili titulo adſcribimus: quia non eſt inter ſordida munera numeratum.

(*u*) Iuſtin. nouel. c. XXXI. c. V. Εἰ μὲν τις ὁδοστρωσίας, ἢ γεφυρῶν οἰκοδομῆς, ἢ ἀνανεώσεως χρεία γίνηται, κατὰ μίμησιν τῶν ἄλλων κτητόρων, τὸ τοιοῦτον ἔργον καὶ τὰς ἁγίας ἐκκλησίας καὶ τοὺς ἄλλους σεβασμίους οἴκους πληροῦν ἡνίκα ὑπ' ἐκείνην κέκτηνται τὴν πόλιν, ὑφ' ἣν τὸ τοιοῦτον γίνεται ἔργον.

(*w*) Cod. Theod. lib. VIII. tit. V. de curſu publico, *angariis & parangariis.* Cod. Iuſtin. lib. XII. tit. LI.

(*x*) Cod. Theod. lib. XVI. tit. II. de epiſc. & cleric. leg. X. Parangariarum quoque parili modo (a clericis) ceſſet exactio. Ibid. leg. XIV. Ad parangariarum quoque præſtationem non vocentur, nec eorumdem facultates atque ſubſtantiæ.

tuunt.

tuunt. Sed alia quadam lege ſub imperii ſui finem, nimirum ann. CCCLX. lata, hoc priuilegium abolet, clericosque ad *translationes faciendas*, vt ibi redditur [y], hoc eſt, ad equos carrosque in vſum imperatoris ſubminiſtrandos, obligat. Et hoc facit non obſtante, quod ſynodus *Ariminenſis* petierat, vt iuga, quæ ad eccleſiam pertinerent, a publica functione ceſſarent, quia hoc tum fiebat, quum *Conſtantius* ab ipſis diſſideret. Interim hæc lex viguit non tantum ſub *Iuliano*, ſed *Valentiniano* etiam atque *Theodoſio*, vsque dum contraria [z] quadam lege viginti circiter annis poſt, nimirum ann. CCCLXXXII. clericos in priſtinum priuilegii ſui vſum reſtituerent. Quæ immunitas porro eis ab *Honorio* ann. CCCCXII. confirmata fuit, cuius lex etiamnum in vtroque *codice* [a] exſtat. *Theodoſius* tamen *iunior* & *Valentinianus tertius* ann. CCCCXL. eorum priuilegio rurſus abolito poſſeſſiones eccleſiaſticas duabus legibus [b] ad munia *angariarum*, *parangariarum*, cætera (imperatore expeditionem aliquam vel iter faciente) implenda non minus quam reliquos adſtringunt. Ex quibus omnibus perſpicimus, non certam aliquam regulam hac in re fuiſſe obſeruatam, ſed clericos hoc priuilegium habuiſſe vel non habuiſſe, prout rerum ſtatus id ferret, vel imperatores ad illud indulgendum propenderent.

(y) Cod. Theod. ibid. leg. XV. Vt praeterea - ad vniuerſa munia ſuſtinenda translationesque faciendas omnes clerici debeant adtineri.

(z) Cod. Theod. lib. XI. tit. XVI. de extraordin. & ſordid. muneribus leg. XV. Circa eccleſias, rhetores atque grammaticos eruditionis vtriusque vetuſto more durante - - Ne parauaeredorum huiusmodi viris aut parangariarum præbitio mandetur, cætera.

(a) Cod. Theod. lib. XVI. tit. II. de epiſc. & cleric. leg. XL. Nulla *translationum* ſollicitudo gignatur, cætera. (alii ſignetur, vt in cod. Iuſtin. lib. I. tit. II. de ſacroſanct. eccleſ. leg. V.)

(b) Cod. Iuſtin. lib I. tit. II. leg. XI. Neminem ab angariis vel parangariis, vel plauſtris, vel quolibet munere excuſari præcipimus, cum ad feliciſſimam expeditionem noſtri numinis, omnium prouincialium per loca, qua iter arripimus, debeant ſolita nobis miniſteria exhiberi; licet ad ſacroſanctas eccleſias poſſeſſiones pertineant. It. lib. XII. tit. LI. de curſu publico leg. XXI. Nullus penitus cuiuslibet ordinis ſeu dignitatis, vel ſacroſancta eccleſia, vel domus regia tempore expeditionis excuſationem angariarum ſeu parangariarum habeat.

§. XL

§ XI.

De tributo, quod vocabatur denariſmus, vnciæ *&* deſcriptio lucratiuorum: *& quod eccleſia immunis ab eo fuerit.*

Præter hæc publica tributa & munia priuatum quoque tributum erat, a quo omnia prædia, in eccleſiæ vel alius cuiusdam piæ rei vſum donata, ſecundum leges imperii vacabant. Hoc in lege ciuili vocatur *denariſmus*, ſiue *vnciæ* & *deſcriptio lucratiuorum.* Cuius appellationis ratio ex ipſa naturæ huius tributi explicatione intelligenda fuerit. Erat genus quoddam tributi, quod pendebatur non imperatoribus, ſed *curiæ* ſeu *curialibus* cuiusque ciuitatis, hoc eſt, iſti hominum ſocietati, quos vi poſſeſſionum ſuarum curiæ ſeu communis conſilii membra eſſe, & patriæ ſuæ munia implere oportebat. Iam vero contingere interdum ſolebat, vt quidam ex his *curialibus* facultates ſuas alii cuidam, qui non eſſet de *curia*, relinqueret; & facultates ita tranſeuntes ad ipſum tranſire dicebantur *ex cauſa lucratiua*, quod in oppoſitione *cauſſæ onèroſæ* eſt, quando quis bona ex donatione vel teſtamento, non ex emtione poſſidet. Iam vero ne in hoc caſu facultatum quarumdam alii cuidam extra curiam facta donatio reliquis curialibus maiori oneri exſiſteret, is qui hac ratione eas accipiebat, curiæ ciuitatis annuum tributum ſoluere debebat, quod ex natura huius iuris poſſeſſorii *deſcriptio lucratiuorum* dicebatur. Et quia quodlibet *iugum* ſiue *caput*, vt leges id vocant, *denarium*, hoc eſt, *vnciam* argenti quotannis pendere debebat, hinc ipſum tributum *vnciæ* & *denariſmus* appellitabatur: vt in legibus [c] *Theodoſii magni* infra in margine citatis factum videmus. *Theodoſius iunior* & *Valentinianus tertius* hoc tributum duplicarunt, ſingulis poſſeſſionum iugis & capitibus [d]

(c) Cod. Theod. lib. XII. tit. I. de decurationibus leg. CVII. Quicumque heres curiali vel legitimus, vel electus teſtamento graduue ſucceſſerit - - vel ſi quem liberalitas locupletauerit forte viuentis, quos a curiæ nexu conditio ſolet dirimere, ſciant pecuniariis deſcriptionibus, pro ea tantum parte patrimonii, in quam quiſque ſucceſſit, ad *denariſmum* ſiue *vncias*, ſeſe auctoris ſui nomine retinendum.

It. leg. CXXIII. ibid. Quidquid ex ſubſtantia curialium ad vnumquemque diverſa largiendi occaſione peruenerit, *denariſmo* vel *vnciis* habeatur obnoxium in ea parte, in qua auctoris ſui nomine fuerat retentatum.

(d) Cod. Theod. lib. XII. tit. IV. de imponenda lucratiuis deſcriptione leg. vnic. Hi qui ex lucratiua cauſſa poſſeſſiones detinent, quæ aliquando curialium fuerint,

quatuor ſiliquas, hoc eſt duas argenti vncias, imponendo. Pro qua rata parte poſſeſſor quisque, qui bona quædam titulo ante memorato tenebat, ad tributum de illis curiæ ciuitatis, ad quam ſpectabant, pendendum obligatus erat. Quod ſi vero iſtiusmodi bona eccleſiæ donarentur, ab hoc tributo, ſi non antea, certe *Iuſtiniani* temporibus, exemta erant. Extant enim in hanc ſententiam duæ leges [e], in *codice* ipſius altera, altera in eius *nouellis*, in qua vtraque res ex *curialium* libertate ad eccleſiam aliquam, vel monaſterium vel orphanotropheum, aliasue id genus domus hoſpitales publicas, deſcendentes, ab iſta lucratiuorum deſcriptione ſpeciatim excipiuntur; & quidem, vt ibi dicitur, pietatis intuitu, & quod æquum ſit, diſcrimen facere inter res diuinas & humanas. An vero eccleſia hanc immunitatem ſub vllo alio principe ante *Iuſtinianum* habuerit, id equidem amplioris diſquiſitionis materiam aliis curioſis eſſe volo; & interea ad aliud immunitatis clericorum genus, quod erat vacatio a muneribus ciuilibus in imperio *Romano*, conſiderandum progredior.

§. XII.

Clerici ab vniuerſis ciuilibus iuque perſonalibus muneribus exemti.

Horum munerum alia erant perſonalia, alia patrimonialia, hoc eſt, quæ hominum bonis & poſſeſſionibus adnexa erant. Alia rurſus vocabantur *honores*; & alia *munera ſordida*. Ab

pro ſingulis earum iugis & capitibus *quaternas ſiliquas* annuæ (leg. annuas) ordinibus nomine deſcriptionis exſoluant.

(e) Cod. Iuſtin lib. I tit. II. de ſacroſanct. eccleſ. leg XXII. Sancimus, *res ad venerabiles eccleſias*, vel xenones, vel monaſteria, vel orphanotrophia, vel gerontocomia, vel ptochotrophia (vel noſocomia) vel brephotrophia vel denique ad aliud tale conſortium *deſcendentes ex qualicumque curiali liberalitate*, ſiue inter viuos, ſiue mortis cauſſa, ſiue in vltimis voluntatibus habita, *a lucratiuorum inſcriptionibus liberas immunesque eſſe:* lege ſcilicet, quæ ſuper huiusmodi inſcriptionibus poſita eſt, in aliis quidem perſonis ſuam robur obtinente: in parte autem eccleſiaſtica, vel aliarum domuum, quæ huiusmodi piis conſortiis deputatæ ſunt, vigorem ſuum, *pietatis intuitu*, mitigante. Cur enim non faciamus diſcrimen inter res diuinas & humanas? & quare non competens prærogatiua cæleſti fauori conſeruetur?
Id. nouell. CXXXI. c. V. *Si quæ* vero *res ex curialium ſubſtantia ad* quamlibet ſacroſanctam *eccleſiam*, aut aliam venerabilem domum ſecundum leges *venerint, aut poſtea venerint: liberas eas eſſe ſancimus deſcriptione lucratiuorum.*

his

his omnibus tam patrimonialibus quam perſonalibus, tam honorificis quam ſordidis muneribus clerici, ſecundum primas *Conſtantini* leges, generatim & omnino immunes erant: Sed ſubſequutis temporibus aliquod diſcrimen factum eſt ratione iſtorum clericorum, qui patrimoniales poſſeſſiones ſæculares ſibi proprias habebant, diſtinctas ab eis, quæ ad eccleſiam ſpectabant. Tales enim clerici nonnumquam munus ſuum eccleſiaſticum relinquere & ciuiles imperii functiones ſuſtinere cogebantur; qua de re paullo poſt. Quod autem ad munera mere perſonalia attinet, ab his clerici in totum exemti erant; vti ex lege quadam *Valentiniani* & *Gratiani* [*f*] in vtroque codice adhuc exſtante videre eſt, quæ omnes clericorum ordines, non ſolum presbyteros & diaconos, ſed ſubdiaconos etiam, exorciſtas, lectores, oſtiarios & acoluthos perſonalium munerum expertes eſſe præcipit. Et hic ſenſus eſt legis CONSTANTII, ATHANASIO [*g*] & SOCRATI [*b*] & SOZOMENO [*i*] memoratæ, qua ipſum clericis *Aegyptiis* ἀλειτουργησίαν & ἀτέλειαν λειτουργημάτων immunitatem ab obeundis muneribus publicis, ad quæ ſub perſecutione *Ariana* adacti fuerant, reſtituiſſe, dicunt.

§. XIII.

Et ab ſordidis muneribus tum patrimonialibus tum perſonalibus.

Similiter, quod attinet ad ſic dicta munera ſordida, non tantum perſonæ clericorum ſed poſſeſſiones etiam eccleſiæ iſtiusmodi oneribus liberæ erant. Duas leges [*k*] *Conſtantius* in hunc finem

(*f*) Cod. Theod. lib. XVI. tit. II. de epiſc. & cleric. leg. XXIV. Presbyteros, diaconos, exorciſtas, lectores, oſtiarios etiam & omnes perinde qui primi ſunt, perſonalium munerum expertes eſſe præcipimus.
Cod. Iuſtin. lib. I. tit. III. leg. VI. vbi eadem leguntur, tantum loco verborum: *omnes qui primi ſunt*, habetur: acolythos.

(*g*) Athan. apol. II. tom. I. p. 772. edit. Pariſ. MDCXXVII. (p. 173. C. edit. Par. MDCXCVIII.) Τὴν ἀτέλειαν, ἧς ἔτυχον πάλαι καὶ ἅμα αὐτῷ κληρικοί, τούτοις βεβαιωθῆναι προσηκόντως, immunitas, qua clerici qui cum eo (Athanaſio) ſunt, olim fruebantur, illis vt decet confirmetur.

(*b*) Socrat. lib. II. c. XXIII. qui eadem verba habet.

(*i*) Sozom. lib. III. c. XXI. προσέταξε – ὡς τὸ πρὶν ἀτέλειαν ἔχειν λειτουργημάτων τοὺς αὐτοῦ κληρικούς. Iuſſit – vt clerici illius priſtina, ſicut antea conſueuerant, immunitate fruerentur.

(*k*) Cod. Theod. lib. XVI. tit. II. de epiſc. leg. X. Vt eccleſiarum cœtus concurſu po-

finem tulit, quas *Valentinianus* & *Theodoſius* confirmarunt, clericis & aliis quibusdam hominum ordinibus eamdem, quam maximis imperii *Romani* dignitatibus, indulgendo immunitatem. Significabant [l] etiam, non eſſe hoc nouum priuilegium, ſed quo ex more vetuſto ſemper gauiſi ſint. Idem ab *Honorio* dicitur, quod hoc antiquum eccleſiæ priuilegium ſit, a diuis anteceſſoribus ſuis eccleſiæ collatum, adeoque haud imminuendum. Idcirco duas leges ſpeciatim in gratiam [m] epiſcopi *Romani* faciebat, vt nihil extraordinarii muneris vel ſordidæ functionis ei imponeretur. Neque vnquam ad iſtiusmodi munus in imperio obeundum clericos vocatos fuiſſe legimus. Nam etſi GOTHOFREDVS in animaduerſionibus in ante memoratam *Theodoſii* legem [n], in qua diuerſa ex his muneribus recenſentur, *angarias*, viarum ac pontium conſtructionem ſordidis muneribus adnumerat; antea tamen oſtendimus, quod quidquid ab clericis, huius vtriusque rei intuitu, exigi conſueuerit, tributi non autem muneris nomine venerit: & leges [o], quæ clericos in hanc rem

publicorum ingentium frequentetur, clericis ac iuuenibus præbeatur immunitas *repellaturque ab his exactio munerum ſordidorum.* Leg. XIV. ibid. Omnis a clericis indebitæ conuentionis iniuria, & iniquæ exactionis repellatur improbitas: *nullaque conuentio ſit circa eos munerum ſordidorum.*

(l) Cod. Th. lib. XI. tit. XVI. de extraord. & ſordid. muner. leg. XV. Maximarum culmina dignitatum, Conſiſtoriani quoque comites, notarii etiam noſtri, & cubicularii omnes, atque ex cubiculariis, ab omnibus ſordidis muneribus vindicentur: cæteris autem palatina vel militari intra palatium prærogatiua munitos, ita demum priuilegium ſimile contingat, ſi prioribus ſtatutis ſe ad eiusmodi exactionem docuerint pertinere: vt non ſingulis indulti perſonis, ſed in communi dignitati vel corpori eiusmodi beneficia doceantur *fuiſſe conceſſa circa eccleſias*, rhetores atque grammaticos eruditionis vtriusque *vetuſto more durante*, cætera.

(m) Ibid. leg. XXI. *Priuilegia venerabilis eccleſiæ, quæ diui principes contulerunt*, imminui non oportet: Proinde etiam, quæ circa vrbis Romæ epiſcopum obſeruatio intemerata cuſtodiet: ita vt nihil extraordinarii muneris eccleſia vel ſordidæ functionis agnoſcat. Ibid. leg. XXIV. Priuilegia venerabilis eccleſiæ imminui non patimur, ita vt nihil extraordinarii muneris eccleſiæ, vel ſordidæ functionis, agnoſcant. Quidquid igitur præceptis veteribus reuerentia religionis obtinuit, mutilari, etiam pœnæ interminatione, prohibemus: ita, vt hi quoque, qui eccleſiæ obtemperant, his quibus tantum eſt, beneficiis perfruantur.

(n) Gothofr. in Cod. Theod. lib. XI. tit. XVI. leg. XV. Quartum ſordidum munus eſt, *paraueredorum & parangariarum* præbitio - - - Duodecimum munus inter ſordida numeratur *viarum & pontium conſtructionis ſollicitudo.*

(o) Cod. Theod. lib. XV. tit. III. de itinere muniendo leg. VI. Honor. & Theod. Iun.

contri-

contribuere iubent, iſthæc officia ſordidis muneribus non adnumeranda, nec vllum officium hoc nomine ab eis exigendum eſſe, verbis expreſſis inculcant.

§. XIV.

Nec non a curialibus ac municipalibus muneribus.

Quod ad alterum munerum genus attinet, ad *honores* videlicet ſiue honorifica vel municipalia munera, quæ alias munera curialia dici ſolebant, quod, qui ea ſuſtinebant, *curiales* & *decuriones* appellabantur, omnes clerici, non habentes poſſeſſiones ſibi proprias, ſed eccleſiæ reditibus & poſſeſſionibus viuentes, prorſus ab eis exemti erant; quia officia eccleſiæ & reipublicæ in vno eodemque homine non bene vna conſiſtere poſſe credebantur: & iniquum habebatur, eccleſiæ poſſeſſiones ciuilibus reipublicæ officiis onerare. *Conſtantinus* pacato vtens imperio ſtatim poſt magnam iſtam decennalem, vulgo *Diocletianam*, perſequutionem omnibus clericis, tam iis, qui poſſeſſiones vel patrimonium ſibi proprium habebant, quam illis, qui ex reditibus eccleſiæ in ſolidum alebantur, plenam & nullis limitibus circumſcriptam immunitatem hoc intuitu videtur indulſiſſe. Ita enim mentem ſuam ipſe exprimit lege quadam ad *Anulinum* proconſulem *Africæ* directa, cuius meminit EVSEBIVS, & quæ ann. CCCXII. vel CCCXIII lata eſſe dicitur [p]. *Vos homines*, inquit, *qui intra prouinciam tibi concreditam in eccleſia catholica, cui Cæcilianus præeſt, huic ſanctiſſimæ religioni miniſtrant, quos clericos vocare conſueuerunt, ab omnibus omnino publicis functionibus immunes volumus conſeruari: ne errore aliquo aut caſu ſacrilego a cultu ſummæ diuinitati debito abſtrahantur; ſed vt potius absque vlla inquietudine propriæ legi deſeruiant.* AVLINVS epiſtolam quoque etiamnum in

Abſit, vt nos inſtructionem viæ publicæ & pontium ſtratarumque operam - - inter ſordida munera numeremus Vid cod. Iuſtin lib. I. tit. II. leg. VII. eiusd. Honor. & Theod citat. ſupra ad §. IX not. (t) pag. 247.

(p) Conſtant. ep. ad Anulin. apud Euſeb. lib. X. c. VII. Ἐκείνους τοὺς εἴσω τῆς ἐπαρχίας τῆς σοὶ πεπιστευμένης ἐν τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ ᾗ Καικιλιανὸς ἐφέστηκε, τὴν ἐξ αὐτῶν ὑπηρεσίαν τῇ ἁγίᾳ ταύτῃ θρησκείᾳ παρέχοντας, οὕσπερ κληρικοὺς ἐπονομάζειν εἰώθασιν ἀπὸ πάντων ἅπαξ ἁπλῶς τῶν λειτουργιῶν βούλομαι ἀλειτουργήτους διαφυλαχθῆναι ὅπως μὴ διά τινος πλάνης ἢ ἐξολισθήσεως ἱεροσύλου, ἀπὸ τῆς θεραπείας τῆς τῇ θειότητι ὀφειλομένης ἀφέλκωνται, ἀλλὰ μᾶλλον ἄνευ τινὸς ἐνοχλήσεως τῷ ἰδίῳ νόμῳ ἐξυπηρετῶνται.

AVGVSTINO [q] exſtantem non diu poſt ad *Conſtantinum* exarauit, in qua hoc priuilegium ei a ſe miſſum narrat, vt *Cæciliano* & clericis catholicis ſignificaretur. *Scripta cæleſtia maieſtatis veſtræ*, inquit, *accepta atque adorata Cæciliano & his qui ſub eodem agunt, quique clerici appellantur, deuotio paruitatis meæ inſinuare curauit, eosdemque hortata eſt, vt vnitate conſenſu omnium facta cum OMNI OMNINO MVNERE indulgentia maieſtatis veſtræ liberati eſſe videantur catholici, cuſtodita ſanctitate legis, debita reuerentia diuinis rebus inſeruiant.* Et hæc ANVLINI epiſtola etiam in *collatione Carthaginenſi* [r] ſed non ita emendate exhibetur. De hoc priuilegio adnotari meretur, quod ſolis catholicis clericis illud indultum fuerit: id quod *Donatiſtas* male habuit, quod eodem fauore frui ſibi non liceret: & hinc in catholicos tumultuoſi & turbulenti facti in quibusdam locis eo rem deduxerunt, vt clerici publicis muneribus nominarentur, recipiendisque publicis reditibus aliisque negotiis præficerentur. Qua de re quum ad *Conſtantinum* querimonia eſſet delata, nouum ille mandatum in *Africa* iuſſit publicari eiusdem cum priore argumenti. *Hæreticorum factione*, inquiens, *comperimus eccleſiæ catholicæ clericos* [s] *ita vexari, vt nominationibus ſeu ſuſceptionibus aliquibus, quas publicus mos expoſcit, contra indulta ſibi priuilegia prægrauentur. Ideoque placet, ſi quem tua grauitas inuenerit ita vexatum, eidem alium ſubrogari & deinceps a ſupra dictæ religionis hominibus huiusmodi iniurias probiberi.* Hæc lex anno CCCXIII. publicata & prima huius generis eſt, quæ in *codice Theodoſiano* exſtat. Sex circiter annis poſt, ad ann. CCCXIX aliam publicauit occaſione ſimilis querelæ in *Italia* factæ, quod nimirum clerici a propria functione ad munera publica obeunda auocentur: Et hac ipſa eamdem [t], quam antea, generalem eis immunitatem indulſit. Ita

(q) Anulin. epiſt. ad Conſtant. ap Auguſtin, ep. LXVIII, (tom. II. p. 323. B. edit. Baſil. MDLXIX)

(r) Collat. Carth. die III. c. CCXVI. (tom. II. conc. p. 1488.) Auguſtis noſtris Anulinus v. c. proconſul Africæ: Scripta eccleſia maieſtatis veſtræ accepta atque adorata, Cæciliano, & his qui ſub eodem agunt, quique clerici appellantur, deuotio mea apud acta paruitatis meæ inſinuare curauit. c. CCXX. Martialis exceptor ex ſuperioribus geſtis recitauit: Eosdem hortata eſt, vt vnitate conſenſu omnium facta munere maieſtatis veſtræ liberati eſſe videantur, catholica cuſtodita ſanctitati legis debita reuerentia, ac diuinis rebus inſeruiant.

(s) Cod. Iuſtin. lib. XVI. tit. II. de epiſc. leg. I.

(t) Cod. Theod. ibid. leg. II. Qui diuino cultui miniſteria religionis impendunt (id

rurſus

rurſus ann. CCCXXX. facta querela de *Donatiſtis Numidiæ*, quod quum contra ſuperiorum ordinum clericos, propter priſtinam eis conceſſam immunitatem, nihil ex ſententia efficere poſſent, hoc non obſtante inferiores clericos ad ſuſtinenda munera *curialia* cogerent, prætexentes, quod exceptio ad eos non attineret: *Conſtantinus*, vt omnem præcideret diſputationem, aliam legem promulgauit, qua [u] ſpeciatim clericos inferiores, lectores, hypodiaconos & reliquos a muneribus in curia ſubeundis exemit; eademque immunitate in *Africa*, quam in eccleſiis orientalibus haberent, potiri iuſſit.

§. XV.

Verum hoc vltimum priuilegium ad eos clericos, quibus nullæ, niſi quæ ad eccleſiam ſpectabant, poſſeſſiones eſſent, legibus Conſtantini *reſtrictum.*

Iam vero hæc immunitas tantum erat priuilegium, vt non ſolum ab hæreticis in ſummam raperetur inuidiam, ſed etiam catholicos quosdam laicos (iſtiusmodi bona poſſidentes, quæ ipſos ad munera patriæ ſuæ implenda obligabant) ad aucupandam titularem quamdam ordinationem ad inferius aliquod eccleſiæ munus adliceret, quo hac immunitate potirentur; quum tamen illis non eſſet animus iſtius functionis officia implere vel ad vllum altiorem ordinem in eccleſia prouehi. Quæ res quum pro mere fraudulenta colluſione haberetur, quæ rempublicam hominibus ad communem vtilitatem iuuandam idoneis priuaret, nec vlla ratione eccleſiæ eſſet beneficio, ſtatim a *Conſtantino* in eam, tamquam indultæ immunitatis abuſum, animaduertebatur; variæque leges tum ab ipſomet, tum ab ipſius ſucceſſoribus, prout neceſſitas requirebat, ad eum reprimendum & corrigendum promulgabantur. *Conſtantinus* primum, quemadmodum antea obſeruauimus, hanc immunitatem indiſcriminatim omnibus clericis, priuata bona tam poſſiden-

eſt, hi qui *clerici* appellantur) *ab omnibus omnino muneribus excuſentur:* Ne ſacrilego liuore quorumdam a diuinis obſequiis auocentur.

(u) Cod. Theod. lib XVI. tit. II. leg. VII. Lectores diuinorum apicum, & hypodiaconi, cæterique clerici, qui per iniuriam hæreticorum ad curiam deuocati ſunt, abſoluantur: & de cætero ad ſimilitudinem orientis minime ad curias deuocentur, ſed immunitate pleniſſima potiantur.

tibus

tibus quam non poſſidentibus, concedebat, quos in miniſterio eccleſiæ re ipſa occupatos, quum pacatum haberet imperium, offendit. Neque forte aliquot annis poſt vllos homines a recipiendis ordinibus in eccleſia cohibuit. Videns autem hanc ſuam in eccleſiam indulgentiam verſutorum & callidorum hominum artibus tantummodo in detrimentum reipublicæ verti, & diuites ſub titulo quodam eccleſiaſtico, ad declinanda ſolum prouinciæ ſuæ munia, ſeſe occultare; legem ferebat, vt nullus diues de plebe, per facultates ſuas ad ſeruiendum in curia obligatus & muneribus ciuilibus in ciuitate quadam obeundis opportunus, clericorum ſe conſortio ſociaret: vel ſi quis id faceret poſt legem promulgatam, vt ex ſtatione ſua dimitteretur ac curiæ ad explenda prouinciæ ſuæ munia reſtitueretur. Quo anno hæc lex lata ſit, non adeo certo conſtat, niſi quod ante annum CCCXX id factum fuiſſe oporteat, vbi ſecunda lex ad iſtam priorem reſpiciens de eadem re publicata fuit. Et exinde diſcimus, quisnam ſenſus fuerit vtriusque: fuiſſe nimirum *Conſtantino* animum, diſcrimen facere inter illos clericos, qui ante primam legem latam & inter eos, qui poſtea ordinati eſſent; iſtos ab officiis ciuilibus eximebat, poſſeſſionibus licet inſtructos, non autem hosce: quod ex ſecundæ legis verbis liquido conſtat, quæ ſic habent [w]: *Quum conſtitutio emiſſa præcipiat, nullum deinceps decurionem vel ex decurione progenitum, vel etiam inſtructum idoneis facultatibus, atque obeundis publicis muneribus opportunum ad clericorum nomen obſequiumque confugere; ſed eos de cætero in defunctorum duntaxat clericorum loca ſubrogari, qui fortuna tenues, neque muneribus ciuilibus teneantur obſtricti: cognouimus, illos etiam inquietari, qui ante legis promulgationem clericorum conſortio ſe ſociauerint: Ideoque præcipimus, his ab omni moleſtia liberatis, illos qui poſt legem latam obſequia publica declinantes, ad clericorum numerum confugerunt, curiæ ordinibusque reſtitui & ciuilibus obſequiis inſeruire.* Alia *Conſtantini* lex exſtat poſt hanc proximo a concilio *Nicæno* anno CCCXXVI [x] publicata, quæ in eamdem ſententiam loquitur,

(w) Cod. Theod. lib. XVI. tit. II. de epiſc. leg. III.

(x) Ibid. leg. VI. Si inter ciuitatem & clericos ſuper alicuius nomine dubitetur, ſi eum æquitas ad publica trahat munera & progenie municeps, vel patrimonio idoneus dignoſcetur, exemtus clericis ciuitati traditur: Opulentos enim ſæculi ſubire neceſſitates oportet, pauperes eccleſiarum diuitiis ſuſtentari.

& oſten-

& oſtendit, fuiſſe hanc conſtantem regulam vltimis imperii *Conſtantini* temporibus, nullum ex clericis, qui patrimonio inſtructus eſſet, ab obeundis publicis imperii muneribus eximere.

§. XVI.

Leges Conſtantini *a ſequentibus imperatoribus in eccleſiæ gratiam paullulum immutatæ.*

Quamquam autem initio hoc ipſum fortaſſis ideo conſtituit *Conſtantinus*, vt quibusdam abuſibus occurreret, ſuccedente tamen tempore eccleſiæ illud detrimento exſtitit. Hac enim ratione presbyteri & diaconi, quum viginti vel triginta in eccleſiæ miniſterio annos transegiſſent, a litigioſis hominibus ad obeunda ciuilia munera, quæ cum eccleſiaſticis conſiſtere ſimul non poterant, depoſcebantur adeoque eccleſiaſticam ſuam functionem deſerere cogebantur. Hæc tanta erat incommoditas, vt ſequentium imperatorum deceret ſapientiam, præſens ei remedium inuenire: id quod fecerunt legem *Conſtantini* moderando eiusque rigorem quodammodo imminuendo. Non enim ciuilium officiorum onera clericorum perſonis, ſed eorum tantum poſſeſſionibus ad eccleſiam haud ſpectantibus, impoſuerunt, & in quibusdam caſibus haſce etiam exemerunt. *Conſtantius* omnes epiſcopos, tam quod ad perſonas quam quod ad poſſeſſiones eorum, ab hoc onere immunes eſſe iuſſit. Ex eius enim legibus [y] poſſeſſiones ſuas retinere poterant, nec tamen ipſimet ciuilia munera obire, nec alium quempiam in locum ſuum ſubſtituere tenebantur. Et idem priuilegium presbyteris atque diaconis & reliquis omnibus indulſit, ſi curia conſentiente populoque vniuerſo expetente eſſent ordinati. Quod ſi vero ea ratione ordinati haud fuerant, quidquid facere eos tum oportebat, hoc erat, vt poſſeſſionum ſuarum duas partes tertias cum filiis ſuis aut propinquitate proximis partirentur, eosque in locum ſuum ſubſtituerent: vel vt his deficientibus duas bonorum partes curiæ redderent, tertia ſibimetipſis reſeruata. *Valentinianus* ſub imperii ſui initia ann. nati Chriſti CCCLXIV legem iſtam paullo acuit, iſtiusmodi homines [z], ſi ordinati eſſent, omnes poſſeſſi-

(y) Cod. Theod. lib. XII. tit. I. de decurionibus leg. XLIX. *Solum epiſcopum facultates ſitas curiæ*, ſicut antea fuerat conſtitutum, *nullus adigat mancipare*, ſed antiſtes maneat, nec faciat ſubſtantiæ ceſſionem.

(z) Cod. Theod. lib. XII tit. I. leg. LIX. Qui partes elegit eccleſiæ, aut in propin-

ones ſuas in vnum ex propinquis ſuis conferre, eumque tamquam curialem in locum ſuum ſubſtituere, vel curiæ ipſi eas cedere iubendo. Quod qui facere detrectarent, illos in curiam reuocari & ad ciuilia munera obeunda tamquam laicos obligari, præcepit. Sed hanc obligationem non vltra imperii ſui initia extendit: nam alia quadam lege, ſeptem annis poſt, nimirum ann. CCCLXXI lata, omnes in eccleſiæ miniſterio [a], quem ipſe rerum poteretur, iam conſtitutos, licet poſſeſſionibus ad ſubeunda ciuilia officia obligantibus inſtructos, exemit. *Valens* eos vniuerſos immunes eſſe iuſſit, qui decennium [b] in clericatu impleuiſſent; ita quidem, vt ſi intra illud temporis ſpatium a curia non eſſent reuocati, poſtea in perpetuum exemti manerent. *Valentinianus ſecundus* ipſos exemit [c] ea conditione, vt aliquem in locum ſuum ſubſtituerent. *Theodoſius* iſtos omnes excepit, qui ante annum CCCLXXXVIII, qui erat imperii ſui decimus, ordinati [d] fuerant. Ab iis autem, qui poſtea eccleſiæ

---

quum bona propria conferendo eum pro ſe faciat curialem, aut facultatibus curiæ cedat quam reliquit: ex neceſſitate reuocando eo qui neutrum fecit, quum clericus eſſe cœpiſſet, cætera.

(a) Cod. Theod. lib. XVI. tit. II. de epiſc. leg. XXI. Quæ eccleſiæ iuge obſequium deputarunt, curiis habeantur immunes, *ſi tamen ante ortum imperii noſtri* ad cultum ſe legis noſtræ contuliſſe conſtiterit.

(b) Cod. Theod lib. XVI. tit. II. leg. XIX. Quicumque ex curialium natus genere ad clericatum venerit, & præiudicium ſanguinis cœperit poſtulari, certi temporis definitione defendatur: vt *ſi in conſortio clericatus decennium quietis impleuerit*, cum patrimonio ſuo in perpetuum habeatur immunis: ſi vero intra finitos annos fuerit a curia reuocatus, cum ſubſtantia ſua functionibus ſubiaceat ciuitatis: obſeruando hoc, vt hi quos decennium vindicat, petitione ſuperflua minime fatigentur.

(c) Cod. Theod. lib. XII. tit. I. de decurion. leg. XCIX. Iuſſio, qua ſibi iudææ legis homines blandiuntur, per quam eis curialium munerum datur immunitas, reſcindatur: cum ne clericis quidem liberum ſit, prius ſe diuinis miniſteriis mancipare, quam patriæ debita vniuerſa perſoluant. Quiſquis igitur vere Deo dicatus eſt, *alium inſtructum facultatibus ſuis ad munera pro ſe complenda conſtituat*.

(d) Ibid. leg. CXXI. Qui ante ſecundum conſulatum manſuetudinis noſtræ ex ordine curiali vel presbyteri faſtigium vel miniſterium diaconi vel exorciſtæ ſuſcepit officium, omne eius patrimonium immune a curialibus nexibus habeatur ac liberum. Si vero, qui ſe ad religioſa diuini cultus obſequia, quocumque ſub nomine, poſt memorati conſulatus tempora præſcripta contulerunt, omni ſciant cedendum eſſe patrimonio. Leg. CXXIII. Euidens præcepto noſtro tempus expreſ-

mini-

miniſteriis ſe mancipaſſent, ſupra dictas duntaxat requiſiuit [*e*] conditiones, vt videlicet vel in locum ſuum aliquem ſubſtituerent, vel poſſeſſiones poſt ordinationem ſuam curiæ cederent. Cuius rei ab AMBROSIO quoque fit mentio in reſponſione ad *Symmachum*, qua oſtendit [*f*], quam inique & iniuſte pro ethnicorum ſacerdotum immunitate hac in re ille laboret, quum leges chriſtianis clericis eam nonniſi iſtiusmodi conditionibus indulgeant. *Arcadius* quidem inſtigante *Eutropio* ann. CCCXCVIII, omnibus iſtis legibus æquiſſimis abrogatis, clericos ſeueræ *Conſtantini* conſtitutioni rurſus ſubiecit, iubendo eos, qui [*g*] ex curialibus in eccleſia ordinati eſſent, adhibita vi ad curiam reuocari, beneficiumque harum legum, quæ ordinem in eccleſia ſuſcipere eis permittunt, ipſis denegari, niſi quem vicarium de facultatibus ſuis ſubſtituerent, qui ipſorum loco munera publica obiret. Sed iſta lex non diu obtinuit; *Chryſoſtomo* enim aliisque nonnullis in eam iuſte declamitantibus, ſequenti anno eam noua lege abolevit, qua [*h*] clericis ex curialium ſocietate in eccleſiæ miniſterium adſcitis idem priuilegium, quod ſub parente *Theodoſio* habuerant, conceſſit, vt nimirum, qui ante ſecundum *Theodoſii* conſulatum,

ſum eſt, ex quo conſulatu, ſi qui de curialibus ad eccleſiam confugiſſent, omni ſcirent patrimonio curiæ eſſe cedendum.

(*e*) Ibid. leg. CIV. Curiales, qui eccleſiis malunt ſeruire quam curiis, ſi volunt eſſe quod ſimulant, contemnant illa quæ ſubtrahunt: nec enim eos aliter, niſi contemtis patrimoniis liberamus: Quippe animos diuina obſeruatione deuinctos non decet patrimoniorum deſideriis occupari. Leg. CXV. Ad curiam clerici pertinentes ſciant, ex patrimonio ſuo, ſi ipſi immunes cupiunt permanere, alios idoneos eſſe faciendos, qui recedentium præſentiam perſonamque reſtituant in publicis muneribus ſubeundis.

(*f*) Ambroſ. contr. Symmach. (tom. V. opp. edit. Colon. MDCXVI. p. 97. 98. 99.)

(*g*) Cod. Theod. lib. IX. tit. XLV. de his qui ad eccleſ. confug. leg. III. Decuriones & omnes, quos ſolita ad debitum munus functio vocat, vigore & ſollertia iudicantium ad priſtinam ſortem, velut manu mox iniecta, reuocentur: Quibus legem veterum prodeſſe non patimur, quæ ceſſione patrimonii ſubſequuta, decuriones eſſe clericos non vetabat.

(*h*) Cod. Theod. lib. XII. tit. I. de decurion. leg. CLXIII. Si qui ex ſecundi diui patris noſtri conſulatu curiam relinquentes, clericorum ſe conſortio manciparunt, ſi iam epiſcopi, vel presbyteri vel diaconi eſſe meruerunt, in ſacris quidem & ſecretioribus Dei myſteriis perſeuerent, ſed aut ſubſtitutum pro ſe curiæ offerre cogantur, aut iuxta legem dudum latam tradant curiæ facultates. Reſidui omnes lectores, ſubdiaconi, vel hi clerici, quibus clericorum priuilegia non debentur, debitis mox patriæ muneribus præſententur.

latum,

Digitized by Google

latum, ann. CCCLXXXVIII. ad religioſa diuini cultus obſequia ſe contuliſſent, pleniſſima immunitate ſine vlla vexatione gauderent: Qui vero poſt illud tempus clericorum ſe conſortio mancipaſſent, ſi eſſent de ſuperioribus ordinibus, epiſcopi, presbyteri, vel diaconi, in ſacris quidem & ſecretioribus Dei myſteriis permanerent, dummodo vel in locum ſuum quem ſufficerent, qui pro ſe munera curialia compleret, vel facultates ſuas curiæ cederent, quemadmodum præcedentium legum ſtatuta hac in re ſanxiſſent. Hoc tantum requirebatur, vt inferiorum ordinum clerici, lectores, hypodiaconi, cæteri, reuocati ad patriæ munera per ſe obeunda obligarentur. Idem a *Theodoſio iuniore* [*i*], *Valentiniano tertio*[*k*], & *Maioriano* [*l*], quorum leges ad calcem codicis *Theodoſiani* reperiuntur, ſancitum eſt. *Iuſtinianus* itidem conſtitutionem in eamdem ſententiam habet, qua [*m*] inferioris gradus clericos, ex curia aliqua adſumtos, ei reſtitui iubet, niſi forſan monaſticam vitam aliquis eorum non minus quindecim annis impleuiſſet; tales enim ordinari præcipit, quar-

(*i*) Theod. nouell. XXVI. Inluſtris magnificentia tua pragmatici noſtri tenore comperto ſciat, *corporatum* vrbis Romæ, qui non expleto ordine cœpti officii, priuſquam ad primum iter fauos ad locum emeritus peruenerit, ad militiæ cuiuslibet cingulum ſe credidit transferendum, *corporibus cui nomen ſuum ante dicauerat, oportere reuocari:* ſiue etiam in *clericorum numero reperitur vſque ad diaconi locum ſimilis præcepti conditio teneatur*, cætera.
It. nouell. XXXVIII. Præſenti lege ſancimus, vt quiſquis ante huius ſanctionis diem ſuſcepit clericatus officium, non expletis vrbis propriæ muniis ac muneribus, in ea quidem, qua meruit, religionis obſeruatione perduret, ſed omnia per ſuffectum tam perſonalia quam patrimonii onera cogatur agnoſcere, facultates ſuas pro virili portione ſingulis filiis diuidat, ſibimet ſimili parte ſeruata. cætera.

(*k*) Valent. nouel. XII. Qui intra decennium transactum a die latæ huius legis diaconi ordinati ſunt, ſuffectos pro ſe dare debebunt. Si non habent, vnde ſibi hac ratione proſpiciant, ipſi ad nexum proprium reducantur. Cæteris inferioris gradus ad competentia miniſteria retrahendis: exceptis epiſcopis atque presbyteris: ſeruatis tamen, quæ de patrimonio talium perſonarum legum præcedentium ſtatuta ſanxerunt.

(*l*) Maiorian. nouel. I. Quicumque ſe ſub nomine clericatus, ſeu quodam religionis obtentu curialis vel corporatus fortaſſe ſubtraxerit, ſecundum præcedentium legum ſtatuta, ſi infra diaconatus gradum locatus probatur, ad originem ſuam ſine dilatione reuocetur. Si vero iam diaconus, aut presbyter, aut epiſcopus latæ huius legis tempore reperitur, ſiue adhuc obnoxius functionibus, ſiue muniis perſolutis, nihil de patrimonio ſuo alienarum ſe eſſe cognoſcat.

(*m*) Iuſtin. nouel. CXXIII. c. XV. ex epitom. Iulian. Anteceſſ. Cod. lib. I. tit. III. de epiſc. poſt leg. IV.

ta bo-

ta bonorum ſuorum parte ſibi retenta reliquis partibus curiæ & fiſco vindicandis. Epiſcopis autem vicarium ſibi ſubſtituere & ipſosmet ab obeundis ciuilibus muneribus immunes eſſe, permittit, vti quidem IVLIANVS ANTECESSOR [n] in ſua *authenticarum* epitome ipſum intelligit. Sed fateor, ratio quædam ſuppetit cogitandi, *Iuſtinianum* initio paullo ſeueriorem in eiusmodi epiſcopos exſtitiſſe, quia antiquatam *Arcadii* legem [o] in codice ſuo renouauit. Quomodocumque autem hæc res ſe habeat, ex tota hac materia apparet, quod principes chriſtiani initio ſaltem magnum diſcrimen fecerint inter publicum eccleſiæ patrimonium, quod proprie eccleſiaſticum erat, & inter priuatas facultates eiusmodi clericorum, qui poſſeſſiones ciuili ſiue ſæculari quodam titulo notatas habebant. Iſtius intuitu ad nullam functionem vel ciuilium munerum onus ſuſtinendum obligati erant clerici, harum autem reſpectu omnino erant, neque ab eis eximi poterant, niſi vel earum portionem diuiderent, vel per ſuffectos ſibi debita munera explerent. Cuius rei ratio erat, quod iſti clerici minus legitime ad ordinem eccleſiaſticum prouecti eſſe credebantur: quum non minus ipſius eccleſiæ canonibus, quam legibus reipublicæ repugnet, vllum ex curialibus ad eccleſiaſticam admittere functionem, antequam curiæ, ex qua adſcitus eſſet, feciſſet ſatis, quemadmodum alio iam loco oſtenſum eſt. Ego in huius rei, quæ ad tributum & munera ciuilia attinet, fundamento diſquirendo tanto ſtudioſior fui, eaque ex ciuilis legis principiis tanto diſtinctius curatiusque enarraui, quia pauci hoſce fontes adeunt, ex quibus hanc materiam neceſſe eſt declarari: Et lector hoc argumentum in recentioribus auctoribus vix, niſi admodum imperfecte, & cum quodam partium ſtudio vel paullo confuſius expoſitum deprehendet.

(n) Vid. Iulian. epit. nouel. CXXIII. c. IV. poſt leg. XXXVIII. lib. I. tit. III. cod. de epiſc. Epiſcopalis ordo liberat a fortuna ſeruili, ſed non a curiali ſiue officialis nam & poſt ordinationem durat; ita & per ſubiectam vel interpoſitam perſonam officium adimpleatur: niſi curiæ vel officio reſtituatur.

(o) Cod. Iuſtin. lib. I. tit. III. de epiſc. leg. XII. Si quis curialis clericus fuerit ordinatus, nec ſtatim conuentione præmiſſa, priſtinæ conditioni reddatur, in vigore & ſollertia iudicantium, ad priſtinam ſortem, veluti manu iniecta mox reuocetur: Clericis enim vlterius legem prodeſſe non patimur: quæ ceſſione patrimonii ſubſequuta, decuriones clericos eſſe non vetabat.

LIBRI QVINTI

CAPVT QVARTVM

DE VETERVM CLERICORVM REDITIBVS.

§. I.

Diuerſæ certam facultatum ſummam ad alendos clericos comparandi viæ. Primo : *Oblationes. Quarum aliæ hebdomadales.*

SEquitur iam, vt de veterum clericorum ſuſtentatione exponamus. Qua in re conſultum fuerit, primum in vias & rationes inquirere, quas ad inueniendum ſuſtentationi vitæ eorum certam facultatum ſummam inierunt. Et vt heic decimarum conſiderationem aliquantiſper ſeponamus, de quibus capite proxime ſequenti dicendi locus erit, alias deprehendimus methodos, quibus honeſta corporis alimenta antiquis temporibus ipſis fuerunt comparata. Nimirum per voluntarias populi oblationes, quarum duo fuiſſe genera nonnulli viri docti autumant; primo quidem hebdomadales, ſiue cotidianas oblationes, ſuper altari fieri ſolitas; deinde menſtruas oblationes, quæ in eccleſiæ ærarium inferri conſueuerunt. Primum oblationum genus erat, quas diues quisque & locuples, quum ad ſumendam ſacram cœnam accederet, faciebat; vbi non panis tantum & vinum, vnde epulum euchariſticum conficiebatur, ſed res etiam aliæ neceſſariæ & nonnumquam pecuniæ in eccleſiæ ſuſtentationem leuamentumque pauperum offerebantur. Id quod ex verbis HIERONYMI euidenter patet, in commentario ſuo in *Ezechielem* prophetam [*a*] *Multos*, inquientis, *conſpicimus, qui opprimunt per potentiam, vel furta committunt, vt de multis parua pauperibus tribuant, & in ſuis ſceleribus glorientur, publiceque diaconus in eccleſia recitet offerentium nomina: Tantum offert ille, tantum ille pollicitus eſt; placentque ſibi ad plauſum populi, torquente conſcientia. Canones* ſic dicti *apoſtolici* [*b*] etiam de fructibus, auibus & animalibus oblatis loquuntur

(*a*) Hieron, comm. in Ezech, XVIII. pag. 537. (tom. V. pag. 366. H, edit. Francof. MDCLXXX!V.)

(*b*) Can. Apoſt. c III. Εἴ τις ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος παρὰ τὴν τοῦ κυρίου διάταξιν τὴν ἐπὶ τῇ θυσίᾳ, προσενέγκῃ ἕτερά τινα ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον, ἢ μέλι, ἢ γάλα, ἢ

tur, ſed ea epiſcopo & presbyteris domum mitti iubent, diaconis & reliquis clericis diſtribuenda.

§. II.

Aliæ menſtruæ.

Aliud oblationum genus erat, quæ ſingulis menſibus fiebant, quando homines qui poterant & qui volebant, ſtipem in arcam ſeu ærarium eccleſiæ pro lubitu ſolebant inferre. Cuius generis collationum ſpeciatim a TERTVLLIANO [c] iniicitur mentio, qui, *Si quod arcæ genus eſt*, inquit, *non de ordinaria* (al. *honoraria*) *ſumma quaſi redemtæ religionis congregatur, modicam vnusquisque ſtipem menſtrua die, vel quum velit, & ſi modo velit, & ſi modo poſſit, apponit: nam nemo compellitur, ſed ſponte confert.* BARONIVS [d] hanc arcam ſeu gazophylacium *corbonam* eccleſiæ nuncupatam fuiſſe, exiſtimat, quod CYPRIANVS [e] hoc vocabulo vtatur, vbi de oblationibus populi loquitur; locupletem & diuitem quamdam fœminam increpans, quæ ad ſacram ſynaxin nulla *corbonæ* habita ratione venerat, & epuli euchariſtici particeps facta erat ſine ſacrificio de facultatibus ſuis oblato. Alii [f] putant, *corbonam*

ἀντὶ οἴνου σίκερα, ἢ ἐπιτηδευτά, ἢ ὄρνεις, ἢ ζῷά τινα, ἢ ὄσπρια, ὡς παρὰ τὴν διάταξιν κυρίου ποιῶν, καθαιρείσθω, πλὴν νέων χίδρων, ἢ σταφυλῆς τῷ καιρῷ τῷ δέοντι. Μὴ ἐξὸν δὲ ἔστω προσάγεσθαί τι ἕτερον εἰς τὸ θυσιαστήριον, ἢ ἔλαιον εἰς τὴν λυχνίαν, καὶ θυμίαμα τῷ καιρῷ τῆς ἁγίας προσφορᾶς. Can. IV. Ἡ ἄλλη πᾶσα ὀπώρα εἰς οἶκον ἀποστελλέσθω ἀπαρχῆς τῷ ἐπισκόπῳ καὶ τοῖς πρεσβυτέροις, ἀλλὰ μὴ πρὸς τὸ θυσιαστήριον. Δῆλον δέ, ὡς ὁ ἐπίσκοπος καὶ οἱ πρεσβύτεροι ἐπιμερίζουσι τοῖς διακόνοις καὶ τοῖς λοιποῖς κληρικοῖς. Si quis epiſcopus, vel presbyter præter domini de ſacrificio ordinationem, alia quædam ad altare attulerit, mel vel lac, vel pro vino ſiceram, vel confecta, vel aues, vel aliqua animalia, vel legumina præter ordinationem, deponatur, præterquam noua legumina, tempore opportuno. Ne liceat autem aliquid aliud ad altare offerre, quam oleum ad luminare & incenſum tempore ſanctæ oblationis. Omnis autem alius fructus domum mittatur, primitiæ epiſcopo & presbyteris. Clarum autem eſt, quod epiſcopus & presbyteri diaconis & reliquis diſtribuunt.

(c) Tertull. apol. c. XXXIX.

(d) Baron. ann. XLIIII. n. LXIX. Idem etiam meminit de antiquo eccleſiarum vſu, qui hactenus perdurabat, vt & in eccleſiis eſſent *gazophylacia*, in quibus oblatæ pecuniæ conderentur, *quæ a Cypriano corbona nuncupantur.*

(e) Cypr. de oper. & eleemoſ. p. 203. (p 218. edit. Par. MDCLXVI.) Locuples & diues es, & dominicum celebrare te credis, quæ *corbonam* omnino non reſpicis; quæ in dominicum ſine ſacrificio venis; quæ partem de ſacrificio, quod pauper obtulit, ſumis?

(f) Baſnag. exercitat. in Baron. p. 597. Baronio adſentiri non poſſunt de ſignifica-

non

non gazophylacium, ſed ipſum donum ſeu oblationem ſignificare, & CYPRIANVM hoc ſenſu vocem illam adhibuiſſe, ſacrificia & oblationes populi intelligendo. Sed *Matthæus* euangeliſta c. XXVII, 6. BARONII ſententiæ potius fauere videtur. Quando enim dicit, primarios *iudæorum* ſacerdotes acceptis *Iudæ Iſcariotæ* nummis argenteis, dixiſſe, non licere eos immitti εἰς τὸν κορβανᾶν, manifeſtum eſt, quod hoc ipſo ærarium ſeu gazophylacium intelligat, quemadmodum plerique interpretes ita reddiderunt.

§. III.

Hinc mos ille diuiſionis menſtruæ inter clericos ortus.

Sed quomodocumque hæc res ſe habeat, admodum probabile eſt, quod hinc conſuetudo ſemel per menſem oblationes inter clericos diſtribuendi orta ſit. Sicut enim de collatione menſtrua loquitur TERTVLLIANVS; ita diuiſionis menſtruæ ſæpe meminit CYPRIANVS[g], in qua presbyteri æqualem quisque portionem & reliqui ordines in eumdem modum participarint. Vnde clerici ipſi dicuntur [h] *ſportulantes fratres;* & quod nos nunc *ſuſpenſionem a beneficio* appellamus, ab eo [i] *ſuſpenſio a diuiſione menſurna* redditur. Quod manifeſto indicat, huiusmodi reditus eccleſiaſticos ſingulis menſibus inter clericos diuidi conſueuiſſe. Et fortaſſis in huius conſuetudinis ſimilitudinem factum eſt, vt quum hæretici *Theodotiani* cuidam *Natalio* confeſſori perſuaſiſſent, vt inter ipſos epiſcopum ſe creari pateretur, menſtruos centum quinquaginta denarios ei promitterent, μηνιαῖα δηνάρια ἑκατὸν

---

tione Corban: *In eccleſiis erant gazophylacia, in quibus oblatæ pecuniæ condenentur.* N. LXIX. Arcula in quam pecunia congerebatur, non deſignatur a Cypriano voce hac *corbona;* ſed donum ipſum a fidelibus oblatum. cætera.

(*g*) Cyprian. ep. XXXIV, al. XXXIX, (p. 49. edit. modo citat,) Presbyterii honorem deſignaſſe nos illis iam ſciatis, vt & ſportulis iisdem cum presbyteris honorentur, & *diuiſiones menſurnas* æquatis quantitatibus partiantur, cætera.

(*h*) Cypr. ep. LXVI. al. I. (p, 109. edit cit.) Quæ nunc ratio & forma in clero tenetur, vt qui in eccleſia domini ordinatione clerica promouentur, in nullo ab adminiſtratione diuina auocentur, nec moleſtiis & negotiis ſæcularibus alligentur, ſed in honore *ſportulantium fratrum* tamquam decimas ex fructibus accipientes, ab altari & ſacrificiis non recedant. cætera.

(*i*) Id. ep. XXVIII. al. XXXIV. (p. 41.) Interim *ſe a diuiſione menſurna tantum contineant*, non quaſi a miniſterio eccleſiaſtico priuati eſſe videantur, ſed vt integris omnibus ad noſtram præſentiam differantur.

πεντή-

πεντήκοντα, vt EVSEBIVS [k], ad vſitatum ſingulis menſibus inter clericos diuidendi morem reſpiciens, rem exprimit.

§. IV.

Secundo: *Alii reditus ex agris & poſſeſſionibus eccleſiæ prouenientes.*

Aliud redituum, quibus clerici fruebantur, genus erat, qui ex agris & poſſeſſionibus eccleſiæ donatis proueniebant. Hi quidem initio admodum tenues erant, propter continuas vexationes & perſequutiones, quibus eccleſia in tribus prioribus ſæculis ſubiacebat, vbi res immobiles periculis omnium maxime expoſitæ erant. Hinc eccleſiæ *Romanæ* hic mos erat, vt res immobiles non poſſideret poſt multa etiam ſubſequuta tempora, ſi THEODORO LECTORI [l] fas eſt credere, qui de hac re tamquam æuo ſuo an. DXX. vſitata loquitur. Sed ſi forte poſſeſſiones ei obuenirent, confeſtim eas vendebat & pretium in tres portiones diſtribuebat: quarum vna quidem tradebatur eccleſiæ, altera epiſcopo, tertia autem clero. Et VALESIVS nullam heic exceptionem ad tempus vſque *Gregorii magni* proximum inuenit. Sed ſi hæc fuit eccleſiæ *Romanæ* conſuetudo, prorſus ei ſingularis fuit. Cæteris enim eccleſiis res ſuæ erant immobiles, tum ædes tum prædia, ipſis etiam perſequutionis temporibus: quemadmodum ex conſtitutione *Maximini* imperatoris apparet, qua prioribus edictis ſuis, quibus perſequutionem excitauerat, antiquatis chriſtianam religionem ſequentibus non tantum ædes dominicas reædificandi indulget libertatem, ſed etiam ſancit, *vt ſi quæ domus aut loca ad ius chriſtianorum antehac pertinentia ad ius fiſci deuoluta ſint, aut ab aliqua ciuitate occupata, aut certe vendita aut alicui dono donata,* [m] *cuncta ad priſtinum ius ac dominium chriſtianorum reuocentur.*

(k) Euſeb. lib. V. c. XVIII. Ἀνεπείσθη ὁ Ἀσκληπιάδης ὑπ' αὐτῶν ἐπὶ σαλαρίῳ ἐπίσκοπος κληρωθῆναι ταύτης τῆς αἱρέσεως, ὥστε λαμβάνειν παρ' αὐτῶν μηνιαῖα δηνάρια ἑκατὸν πεντήκοντα. Hi perſuaſerunt Natali, vt accepto ſalario hæreſis illius epiſcopus crearetur, ea ſcilicet conditione, vt *menſtruos centum & quinquaginta denarios* ab illis acciperet.

(l) Theod Lect. collect. lib. II p. 567 Ἔθος τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς ῥώμης, ἀκίνητα μὴ κρατεῖν δίκαια· ἀλλ' εἰ καὶ περιέλθοιεν, εὐθέως πιπράσκεσθαι, καὶ εἰς μοίρας τρεῖς διαιρεῖσθαι τὸ τίμημα· καὶ τὸ μὲν, τῇ ἐκκλησίᾳ δίδοσθαι· τὸ δὲ τῷ ἐπισκόπῳ, τὸ δὲ κλήρῳ.

(m) Euſeb. lib. IX. c X.

Quod hoc ipſum de domibus ac prædiis ad eccleſiam æque ac priuatos chriſtianos ſpectantibus intelligendum ſit, ex decreto *Conſtantini* ac *Licinii*, eodem anno CCCXIII promulgato, liquet. In quo inter alia hæc præcipiuntur: *Quoniam chriſtiani non ſolum ea loca, in quibus conuenire ſolebant, ſed etiam alia poſſediſſe noſcuntur, quæ non priuatim ad ſingulos ipſorum ſed ad ius corporis pertinerent; hæc omnia* [n] *poſt legem a nobis memoratam abſque vlla dubitatione iisdem chriſtianis, hoc eſt cuilibet corpori & conuenticulo ipſorum reſtitui iubebis.* Quæ lex in epiſtola CONSTANTINI ad ANVLIVM [o] & in aliis eius actis publicis, EVSEBIO [p] in vita ipſius memoratis, repetitur, vbi ædium, hortorum, agrorum aliarumque poſſeſſionum ad eccleſiam pertinentium, quibus vltimæ perſequutionis tempore ſpoliata atque nudata ſit, iniicitur mentio. Hæc teſtimonia euidentiſſime oſtendunt, quod quædam redituum eccleſiaſticorum pars ex conſtitutis eccleſiæ ædibus & prædiis prouenerint etiam ante, quam chriſtiani imperatores liberalitate ſua hanc in rem quidquam conferre potuerunt.

§. V.

Qui ex Conſtantini *legibus valde adaucti.*

Quando autem *Conſtantius* tranquillatum habebat imperi-

(n) Apud Euſeb. lib. X. c. V. p. 318. D.

(o) Conſtant. epiſt. ad Anulium ap. Euſeb. ibid. Volumus, vt quæ ſupra dictæ eccleſiæ antea poſſederunt, ad earumdem ius omnino reuertantur. Cum ergo perſpiciat deuotio tua, huius noſtræ iuſſionis manifeſtiſſimum eſſe præſcriptum; operam dabis, vt ſiue horti, ſiue ædes, feu quodcunque aliud ad ius earumdem eccleſiarum pertinuerit, cuncta illis quantocyus reſtituantur.

(p) Euſeb. Vit. lib. II. c. XXXVII. Ἰδιῶται ἅπαντες, εἴ τε χωρίον, εἴ τ' οἰκίαν, εἴ τε κῆπον, εἴ τε ἕτερόν τι τῶν προειρημένων κατέχοιεν, καλὸν καὶ λυσιτελὲς αὐτοῖς εἶναι καὶ ὁμολογεῖν αὐτοῖς καὶ ἀποκαθιστάναι σὺν πάσῃ ταχύτητι. Omnes intelligant, ſiue *fundum*, ſiue *ædes*, ſiue *hortum*, ſiue aliud quid ex bonis eorum, quos ſupra memoraui, detinent recte atque ordine ſe eſſe facturos, ſi ſe ipſos vltro deferant, & rem abſque vlla dilatione reſtituant.

Ibid. c. XXXIX. Ἅπαντα ὅσα ταῖς ἐκκλησίαις προσήκειν ὀρθῶς ἂν φανείη, εἴτ' οἰκίας τὸ κτῆμα τυγχάνοιεν, εἴτ' ἀγροί τινες καὶ κῆποι, εἴθ' ὁποῖα δή ποτε ἕτερά τινα, οὐδενὸς τῶν εἰς τὴν δεσποτείαν ἐλαττουμένου δικαίου, ἀλλ' ἀκεραίων πάντων μενόντων, ἀποκαθίστασθαι προστάττομεν. Omnia quæ ad eccleſias recte viſa ſunt pertinere; ſiue *domus poſſeſſio* ſit, ſiue *agri*, ſiue *horti*, ſiue *quæcunque alia*; nullo iure quod ad dominium pertinet imminuto, ſed ſaluis omnibus atque integris manentibus, reſtitui iubemus.

um,

um, reditus eccleſiaſtici in hoc genere valde adaugebantur. *Romæ* enim legem ſanciebat, quæ in vtroque codice adhuc legitur, in hanc ſententiam [q]: *Habeat vnusquisque licentiam ſanctiſſimo catholicæ* (eccleſiæ) *venerabilique concilio decedens bonorum quod optauerit, relinquere.* Quo pacto piorum hominum liberalitas nimium quantum excitabatur, magnæque ſtatis eccleſiæ reditibus fiebant acceſſiones. Quocirca BARONIVS in *Conſtantini* memoriam valde iniurioſus [r] eſt, adeoque a GOTHOFREDO [s] ac PAGIO [t] meritiſſimo caſtigatus, quando *Conſtantinum* ad gentilitatis ſuperſtitionem hoc ipſo tempore, ad ann. CCCXXI. vbi hanc legem in eccleſiæ gratiam publicauit, relapſum eſſe, comminiſcitur.

§. VI.

Cuius leges a ſequentibus imperatoribus confirmatæ, non reuocatæ, vti quidam falſo arbitrantur.

Alii non minus iniurioſi in quosdam ipſius ſucceſſores ſunt, quando eos tamquam iniurioſos in eccleſiam repræſentant, dum viduis & pupillis legare quidquam eccleſiæ interdixerint. BARONIVS temperare ſibi non poteſt, quin de hac etiam re faciat querimoniam, licet ſibi ipſe contradicat. Nam vno loco [u] dicit: *Mirum dictu relaxata ſemel libertate fidelium in relinquendis vltima voluntate ſuis bonis catholicæ profeſſionis eccleſiis; adeo auctæ ſunt illarum diuitiæ, vt poſteriores imperatores, veriti ob eam cauſſam reipublicæ detrimentum & paupertatem conati ſint, iterum ab huiusmodi profuſis largitionibus cohibere fideles.* Attamen quum de iſtis legibus ſpeciatim dicere adgreditur, eas non [w] contra eccleſiam ſed

(q) Cod. Theod. lib. XVI. tit. II. de epiſc. leg. IV. It. Cod. Iuſtin. lib. I. tit. II. de ſacroſanct. eccleſ. leg. I.

(r) Baron. an. CCCXXI n. XIIX. Quem hactenus tot tantaque adeo inſignia pro chriſtiana religione hoc anno atque ſuperioribus temporibus ſtatuiſſe vidimus, tum ex ſcriptis hiſce ab eo legibus, tum ex aliis citatis auctoribus, in fine tamen huius ipſius anni (o dolendum facinus!) minus plane dignum atque adeo abhorrens a chriſtiano imperatore reſcriptum dediſſe ad Maximum, præfectum vrbis, apparet, quo aruſpices conſulendos eſſe decernit, cætera.

(s) Gothofr. com. in cod. Theod. lib. XVI. tit. X. de paganis leg. I. p. 257. 258.

(t) Pagi critic. in Baron. an. CCCXXI. n. IV. V.

(u) Baron an. CCCXXI. n. XVII.

(w) Baron. an. CCCLXXI. n. CXXI. Qua quidem ſanctione *nequaquam prohibentur eccleſiæ hereditates accipere vel legata*, vel quid huiusmodi, ſed eccleſiaſticæ perſonæ, ſiue clerici, ſiue monachi, qui continentium nomine honeſtabantur:

quosdam auaros monachos factas eſſe, fatetur, qui quum eſſent ingenio auaro & paraſitico, nomine pietatis & religionis in diuitum viduarum ac pupillarum fauorem ſeſe inſinuantes ab eis magna legata & nonnumquam vniuerſas poſſeſſiones cum legitimorum heredum & propinquorum detrimento acceperint. Quæ adeo turpis & indecora iſtorum hominum conſuetudo erat, vt *Valentinianus* ad eam reprimendam legem ſanciret in hanc ſententiam [x]: *Eccleſiaſtici aut ex eccleſiaſticis, vel qui continentium ſe volunt nomine nuncupari, viduarum ac pupillarum domos non adeant: ſed publicis exterminentur iudiciis, ſi poſt hac eos ad fines earum vel propinqui putauerint deferendos. Cenſemus etiam, vt memorati nihil de eius mulieris, cui ſe priuatim ſub prætextu religionis adiunxerint, liberalitate quacumque, vel extremo iudicio, poſſint adipiſci: & omne in tantum inefficax ſit, quod alicui horum ab his fuerit derelictum, vt nec per ſubiectam perſonam valeant aliquid, vel donatione, vel teſtamento percipere.* Qua lege, vt bene obſeruat GOTHOFREDVS [y], non prohibentur mulieres ipſis eccleſiis aliquid relinquere; quod tamen perperam viri docti nonnulli putarunt; ſed illa tantum ad corrigendam indignam quorumdam eccleſiaſticorum praxin ſpectat, de qua vetuſti ſcriptores eccleſiaſtici vno ore conqueruntur. AMBROSIVS, HIERONYMVS & alii huius legis mentionem faciunt, non autem in ipſam legem, ſed flagitia, quorum cauſſa data fuerat, inuehuntur. HIERONYMVS [z] *Pudet dicere,* inquit, *ſacerdotes idolorum, mimi, & aurigæ & ſcorta, hereditates capiunt, ſolis clericis ac monachis hac lege prohibetur: & prohibetur non a perſecutoribus ſed a principibus chriſtianis. Nec de LEGE conqueror, ſed doleo cur MERVERIMVS hanc legem.* Et addit: *Prouida ſeueraque legis cautio: & tamen ne ſic refrenatur auaritia. Per fideicommiſſa legibus illudimus: & quaſi maiora ſint imperatorum ſcita, quam Chriſti, leges timemus & euangelium contemnimus.* Quæ verba mentem HIERONYMI nobis hac de re oſtendunt, quod non imperatores huiusmodi legem ſanciendo eccleſiam iniuria adfeciſſe, ſed eos duntaxat reprehendendos

vt plane intelligas, *hoſce nebulones priuatim aucupantes hereditates, tamquam harpyas quasdam* inhiantes matronarum diuitiis, & impuris manibus cuncta ſordidantes *præſcribere ab vrbe ſtuduiſſe ipſos imperatores.*

(x) Cod. Theod lib. XVI. tit. II. de epiſc. leg XX.

(y) Gothofr. in locum.

(z) Hieron. epiſt II. ad Nepotian.

eſſe,

eſſe, exiſtimarit, quorum auaritia & abiectiſſimis adulationibus ad ferendam eam compulſi fuerint. Et quisquis AMBROSIVM [a] vel auctorem ſub hoc nomine [b] deliteſcentem conſulere valet, is ipſos idem illud de huius legis cauſſis narrare deprehendet. THEODOSIVS quidem paucis annis poſt ſpeciatim diaconiſſis eccleſiæ, ex illuſtri familia oriundis, legem [c] publicauit, in qua præter alia hæc præcipiuntur: *Nihil de monilibus & ſupellectili, nihil de auro, argento, cæterisque claræ domus inſignibus, ſub religionis defenſione conſumat* (diaconiſſa) *ſed vniuerſa integra in liberos proximos vel in quoscumque alios arbitrii ſui exiſtimatione tranſcribat: ac ſi quando diem obierit, nullam eccleſiam, nullum clericum, nullum pauperem ſcribat heredes:* cætera. Verum vt hæc lex e peculiaribus ſtatus rationibus facta erat, ita eccleſiæ haud fuit detrimento. Duobus enim interiectis menſibus idem imperator contraria eam lege [d] reuocabat, qua iſtiusmodi diaconiſſis de bonis ſuis, quoad viuerent, in cuiuscumque eccleſiæ vel clerici gratiam decernendi impertiebat libertatem. Et *Marcianus* legem paullo latius extendebat, data diaconiſſis & reliquis Deo dicatis feminis ve-

(a) Ambroſ. epiſt XXXI. ad Valentin. p. 145. edit. Baſil. MDLXIX. (tom. V. opp. edit. Colon. MDCXVI. ep. XII. p. 98.) Nobis etiam priuatæ ſucceſſionis emolumenta recentibus legibus denegantur & nemo conqueritur. Non enim putamus iniuriam, qui diſpendium non dolemus. - - Scribuntur teſtamenta templorum miniſtris, nullus excipitur profanus, nullus vltimæ conditionis, nullus prodigus verecundiæ: ſoli ex omnibus clerico commune ius clauditur, a quo ſolo pro omnibus votum commune ſuſcipitur, officium commune defertur: nulla legata vel grauium viduarum, nulla donatio. Et vbi in moribus culpa non deprehenditur, tamen officio multa præſcribitur. Quod ſacerdotibus fani legauerit chriſtiana vidua, valet: quod miniſtris Dei, non valet? Quod ego non, vt querar, ſed vt ſciant, quid non querar, comprehendi. Malo enim nos pecunia minores eſſe, quam gratia. Sed referunt, ea quæ vel donata vel relicta ſunt eccleſiæ, non eſſe temerata, cætera.

(b) Id. Homil VII. (LXVI tom. V. p. 46 edit. Colon. MDCXVI.)

(c) Cod. Theod lib. XVI. tit. II. de epiſc. leg XXVII.)

(d) Ibid. leg XXVIII. Legem, quæ diaconiſſis vel viduis nuper eſt promulgata, ne quis videlicet clericus, neue ſub eccleſiæ nomine mancipia, ſupellectilem, prædam (velut infirmi ſexus diſpoliator) inuaderet, & remotis adfinibus ac propinquis, ipſe ſub prætextu catholicæ diſciplinæ ſe ageret viuentis heredem, eatenus animaduertat eſſe reuocatam, vt de omnium chartis, ſi iam nota eſt, auferatur: neque quiſquam, aut litigator ea ſibi vtendum, aut iudex nouerit exſequendum.

nia [*e*] bona ſua teſtamento vel codicillo, vel eccleſiæ, vel martyrio, vel clerico, vel monacho, vel pauperibus quibuscumque vel ex parte vel ex integro addicendi. Quam legem etiam confirmauit ſuoque codici inſeruit [*f*] *Iuſtinianus*. Vt adeo legi *Conſtantini* ſuus ſemper pleniſſimus vigor conſtiterit, nec ſequentes principes de priuilegio, quod hoc intuitu eccleſiæ tribuerat, quidquam derogarint, quaſi veriti (vt BARONIVS arguit) ob iſtiusmodi liberalitatem in eccleſiam reipublicæ detrimentum atque paupertatem. Homines quidem his temporibus munera ac dona ſua in eccleſiam liberaliſſime conferebant, nondum tamen ita prodigi erant, vt ſtatutis *amortizationis* [*] ad cohibendum eos opus eſſet.

(*e*) Martian. nouel. V. ad calc. cod. Theod. Generali perpetuaque victura hac lege ſancimus, vt ſiue vidua, ſiue diaconiſſa ſeu virgo Deo dicata, vel ſanctimonialis mulier, ſiue quocumque alio nomine religioſi honoris vel dignitatis femina nuncupetur, teſtamento vel codicillo ſuo - - eccleſiæ vel martyrio, vel clerico, vel monacho, vel pauperibus aliquid, vel ex integro vel ex parte in quacumque re vel ſpecie crediderit relinquendum, id modis omnibus ratum firmumque conſtet. cætera.

(*f*) Cod. Iuſtin. lib I. tit. II, de ſacroſanct, eccleſ. leg. XIII. Generali lege ſancimus, cætera, vt ſub not. (e).

(*) In gratiam eorum, qui, quid ſignificet *amortizatio*, ignorant, lubet huc tranſcribere, quæ illuſtris *Boehmerus* noſter hac de re habet in *iure* ſuo *parochiali* ſect. V. c. I. §. XXIII. p 262. edit. tertiæ. Acquiruntur, inquit, bona parochialia ſicuti cætera eccleſiaſtica, plurimis in locis per AMORTIZATIONEM: Quum enim eccleſia ſit tale corpus, quod non moriatur, adeoque bona quæ ſemel accepit, non reddat ſed perpetuo teneat, atque ita dicatur habere *manus mortuas*, merito prouidendum erat, ne bona immobilia, ſuperſtitione hominum ingraueſcente, nimium vſibus reip. eximerentur, & per exſuperantes diuitias eccleſiarum reſpublica detrimentum caperet. Hinc multis in locis cautum, ne immobilia in eccleſiam transferre liceret ſine conſenſu eius, qui reip. gubernacula tenet, ſed vt huius demum voluntate poteſtas eccleſiæ fiat acquirendi & retinendi bona immobilia per *manum mortuam* - - Atque hoc ipſum eſt, quod dicitur *amortizatio*, denotatque *translationem bonorum immobilium conſenſu principis in manum mortuam ſeu poſſeſſorem immortalem*, qualis eſt eccleſia. - - Deducta hæc vox videtur a gallica voce *amortir*, quod eſt *exſtinguere*. Nam bona in eccleſiam delata, quoad *emolumenta ciuilia* & *vſus publicos* videntur eſſe exſtincta & ciuiliter mortua, cum generaliter oneribus, fundorum poſſeſſionibus impoſitis, hæc immunia & exemta ſint - - adeoque hoc intuitu ex publicis cataſtris (*denen Steuerbuchern*) exſtincta videantur; quin etiam a ſæculari iurisdictione per principem exemta ſint, - - Ratio huius iuris ſat manifeſta eſt, quia & iuris naturæ principium vult, vt nemini adeoque nec reip.

§. VII.

Digitized by Google

§. VII.

Tertio: *Alia pars redituum eccleſiaſticorum de penſionibus ex ærario imperatorum conſtituta.*

Præter liberalitatem ciuium imperatores his temporibus ex publicis imperii reditibus clero penſionem fieri neceſſarium ducebant; quæ alius quidam proſpiciendi eis alimenta modus erat. *Conſtantinus* in clericos, quotiescumque eorum res requirere videbantur, tum priuatim erat munificus, tum etiam ſtatam eis penſionem ex ærario publico decernebat. In epiſtola quadam ſua ad *Cæcilianum*, eccleſiæ *Carthaginenſis* epiſcopum, EVSEBIO memorata [g], certiorem facit *Cæcilianum*, ad *Vrſum*, ſupremum *Africæ* quæſtorem, litteras ſe dediſſe eique ſignificaſſe, vt *τριχιλίους φόλλεις*, *tria obolorum millia*, ipſi numeranda curet, quam pecuniam *Africæ*, *Numidiæ* & vtriusque *Mauritaniæ* clericis pro lubitu ſuo diuidere eum iubet. Quæ ſumma ſi præſenti eorum indigentiæ non ſufficeret, quidquid neceſſarium ipſi videretur, ab *Heraclida*, prædiorum ſuorum procuratore, porro eum iubet petere. Non eſt, quod heic operoſius diſquiram, quantam pecu-

ius ſuum auferatur, quod tamen ſæpe fit per translationem bonorum in eccleſiam, cætera.

(g) Euſeb. lib. X. c. VI. Ἐπειδήπερ ἤρεσε κατὰ πάσας ἐπαρχίας, τάς τε Ἀφρικὰς καὶ τὰς Νυμιδίας, καὶ τὰς Μαυριτανίας, ῥητοῖς τισι τῶν ὑπηρετῶν τῆς ἐνθέσμου καὶ ἁγιωτάτης καθολικῆς θρησκείας, εἰς ἀναλώματα ἐπιχορηγηθῆναί τι, ἔδωκα γράμματα πρὸς Οὖρσον τὸν διασημότατον καθολικὸν τῆς Ἀφρικῆς, καὶ ἐδήλωσα αὐτῷ, ὅπως τριχιλίους φόλλεις τῇ σῇ στερρότητι ἀπαριθμῆσαι φροντίσῃ· Σὺ τοίνυν ἡνίκα τὴν προδηλουμένην ποσότητα τῶν χρημάτων ὑποδεχθῆναι ποιήσεις, ἅπασι τοῖς προειρημένοις κατὰ τὸ βρέουιον τὸ πρός σε παρὰ Ὁσίου ἀποσταλὲν, ταῦτα τὰ χρήματα διαδοθῆναι κέλευσον· εἰ δ' ἄρα πρὸς τὸ συμπληρωθῆναί μου τὴν εἰς τοῦτο περὶ ἅπαντας αὐτοὺς προαίρεσιν, ἐνδεῖν τι καταμάθοις, παρὰ Ἡρακλείδα τοῦ ἐπιτρόπου τῶν ἡμετέρων κτημάτων, ἀναμφιλέκτως ὅπερ ἀναγκαῖον εἶναι καταμάθοις, αἰτῆσαι ὀφείλεις. Quandoquidem placuit nobis, vt per omnes prouincias Africæ, Numidiæ & vtriuſque Mauritaniæ, certis quibusdam legitimæ & ſanctiſſimæ religionis catholicæ miniſtris ad ſumtus neceſſarios aliquid præberetur; litteras dedi ad Vrſum virum perfectiſſimum rationalem Africæ, eique ſignificaui, *vt ter mille folles tuæ grauitati numerari curaret*. Tu itaque vbi prædictam quantitatem acceperis, operam dabis, vt cunctis ſupra memoratis iuxta breuiarium ab Hoſio ad te directum ea pecunia diuidatur. Quod ſi forte ad meum erga vos omnes in hac parte ſtudium explendum deeſſe aliquid intellexeris, incunctanter quidquid neceſſarium tibi videbitur, ab Heraclida procuratore prædiorum noſtrorum petere debes.

niæ

niæ ſummam iſti *ter mille folles* (φόλλεις) confecerint (quamquam plus viginti librarum *anglicanarum* millia crediderim confeciſſe) quandoquidem *Conſtantinus* epiſcopum ſine vlla ſummæ ſignificatione petere iuſſit, quidquid ad neceſſarios clericorum ſumtus requiri ſibi videretur. Neque vero præſenti duntaxat eorum egeſtati ſuccurrit, ſed etiam certam eis partem, ad alimenta paranda ſufficientem ex publico ærario attribuit. THEODORETVS [*b*] enim & SOZOMENVS [*i*], legem eum promulgaſſe eaque prouinciarum rectoribus mandaſſe, dicunt, vt clericis, virginibus, & viduis eccleſiæ miniſterio conſecratis, annona (*ἐτήσια σιτηρέσια*) ex tributis ſingularum ciuitatum quotannis præberetur. Atque ita res durauit ad tempus vſque *Iuliani*, qui vniuerſam annonam ademit. *Iouianus* vero quodam modo eam inſtaurabat, tertiam priſtinæ annonæ partem eis tantum indulgendo, quia reditus publici ob diram famem valde erant imminuti; integram vero ſe rurſus daturum promittebat, quamprimum fame ſedata horrea publica melius repleta eſſent. Sed vero vel *Iouiani* obitus hoc conſilium anteuenit, vel clericorum res hoc ipſum non amplius efflagitarunt. Etſi enim SOZOMENVS dicere videtur, quod integra annona reſtituta ſit; THEODORETVS tamen, qui rem narrat accuratius, *τριτημόριον*, *tertiam* duntaxat *partem* fuiſſe eamque ſua adhuc ætate eccleſiis præberi conſueuiſſe,

(*b*) Theod lib. l. c. XI. Καὶ μὲν τοι καὶ γράμματα πρὸς τοὺς τῶν ἐθνῶν προστατεύοντας δέδωκεν ἄρχοντας, καθ' ἑκάστην πόλιν χορηγεῖσθαι παρεγγυῶν ταῖς ἀεὶ παρθένοις καὶ χήραις καὶ τοῖς ἀφιερωμένοις τῇ θείᾳ λειτουργίᾳ, ἐτήσια σιτηρέσια φιλοτιμίᾳ μᾶλλον ἢ χρείᾳ ταῦτα μετρήσας. Literas quoque ad prouinciarum rectores dedit, quibus mandabat, vt per ſingulas ciuitates virginibus ac viduis, & iis qui diuino miniſterio erant conſecrati, *annona quotannis* præberetur: ex ſua potius liberalitate, quam ex vſu & neceſſitate modum annonarum definiens.

(*i*) Sozom. lib V. c. V. Κληρικῶν μὲν τοι, πᾶσαν ἀτέλειαν καὶ τιμὴν καὶ τὰ σιτηρέσια ἀφείλετο Κωνσταντίνου - - - ἡνίκα γὰρ Κωνσταντῖνος τὰ τῶν ἐκκλησιῶν διέταττε πράγματα, ἐκ τῶν ἑκάστης πόλεως φόρων τὰ ἀρκοῦντα πρὸς παρασκευὴν ἐπιτηδείων ἀπένειμε τοῖς πανταχοῦ κλήροις καὶ νόμῳ τοῦτο ἐκράτυνεν, ὃς καὶ νῦν κρατεῖ, ἐξ οὗ τέθνηκεν Ἰουλιανὸς ἐπιμελῶς φυλαττόμενος. Clericis quidem immunitatem omnem atque honorem & *annonas a Conſtantino præbitas* ademit (Iulianus) - - Nam cum Conſtantinus eccleſiarum ſtatum ordinaret, *ex tributis ſingularum ciuitatum, partem quæ ad alimenta paranda ſufficeret, clero cuiusque vrbis diſtribuit*, idque lege confirmauit: quæ quidem lex etiamnum manet, ex eo tempore quo Iulianus eſt mortuus, diligenter cuſtodita.

perhi-

perhibet. Hoc igitur ſenſu lex *Marciani* imperatoris, quam codici ſuo inſeruit *Iuſtinianus* [k], accipienda eſt: *Salaria, quæ ſacroſanctis eccleſiis in diuerſis ſpeciebus de publico hactenus miniſtrata ſunt, iubemus nunc quoque inconcuſſa, & a nullo prorſus imminuta præſtari.* Hæc non vniuerſam annonam a *Conſtantino* primum indultam eis adiudicat, (vti quidem ex generalioribus legis verbis perſuadere ſibi quis poſſet) ſed tertiam ſolum partem, quæ inde a *Iouiani* temporibus vſitata annona fuerat.

§. VIII.

Quarto: *Martyrum & confeſſorum ſine heredibus mortuorum bona a* Conſtantino *eccleſiæ attributa.*

Alium modum, quo reditibus eccleſiæ nonnihil incrementi datum fuit, ex lege *Conſtantini*, cuius in vita eius meminit [l] EVSEBIVS, perſpicimus. Narrat hic ibi, quod quemadmodum martyrum & confeſſorum, vel quicumque tempore perſequutionis facultatum iacturam ſuſtinuiſſent, bona omnia proximis cognatis tribui iuſſerit; ita, ſi quis eorum ſine cognatis deceſſiſſet, cuiusque loci eccleſiam hereditatem eius cernere decreuerit.

§. IX.

Quinto: *Bona clericorum ſine heredibus & facto teſtamento defunctorum in eumdem modum conſtituta.*

Theodoſius iunior & *Valentinianus tertius* aliam iſtiusmodi legem, reſpectu temporalium, quæ clericis erant, bonorum tulerunt, ita habentem: *Si quis epiſcopus* [m] *aut presbyter, aut diaconus, aut diaconiſſa, aut ſubdiaconus vel cuiuslibet alterius loci clericus aut monachus, aut mulier, quæ ſolitaria vitæ dedita eſt, nullo condito teſtamento deceſſerit, nec ei parentes vtriusque ſexus, vel liberi, vel ſi qui agnationis cognationisue iure iunguntur, vel vxor exſtiterit, bona quæ ad eum peruenerint,*

(k) Cod. Iuſtin lib. I. tit. II. de ſacroſanct. eccleſ. leg. XII.

(l) Euſeb. Vit. Conſt. lib. II c. XXXVI. Εἰ τῶν ἀγχιστέων μηδεὶς ὑπολείποιτο μηδενὸς τῶν προειρημένων κατὰ λόγον ἂν γενόμενος κληρονόμος, μήτε τῶν μαρτύρων φημὶ, μήτε τῶν ὁμολογησάντων, μήτε τῶν μετοίκων τῶν τῇ τοιαύτῃ μεταστάντων προφάσει ἡ καθ' ἑκάστους ἀεὶ τόπους ἐκκλησία διαδέχεσθαι τὸν κλῆρον. Si nullus cognatus ſuperſit, qui prout rationi conſentaneum eſt, hereditatem capeſſat eorum, quos ſupra memoraui, martyrum ſcilicet & confeſſorum, aut illorum qui ob huiusmodi cauſſam ex patria migrarunt; cuiusque loci eccleſiam hereditatem adire decernimus.

(m) Cod. Theod. lib. V. tit. III. de bonis clericorum leg. I. Cod. Iuſtin. lib. I. tit. III. de epiſcop. leg XX.

ſacroſanctæ eccleſiæ, vel monaſterio, cui fuerat deſtinatus, omnifariam ſocientur; exceptis iis facultatibus, quas forte cenſſus adſcripti, vel iuri patronatus ſubiecti, vel curiali conditioni obnoxii, clerici vel monachi cuiuscumque ſexus relinquunt. Quæ verba indicant, clericis de bonis ſuis temporalibus ex ſuo ipſorum arbitrio decernere licuiſſe, & ad eccleſiam ea tantum deuolui conſueuiſſe, ſi inteſtato mortui eſſent. Concilium autem *Agathenſe* [n], in *Gallia* ſub *Alarico* rege *Gothorum* ann. DVI celebratum, paullo longius procedit, *Epiſcopus*, inquiens, *qui filios aut nepotes non habuerit, alium quam eccleſiam non relinquat heredem:* vt editio CARANZAE, & GRATIANVS aliique nonnulli canonem iſtum legunt. Et concilium *Hiſpalenſe* [o] ſimilem canonem pro eccleſiis *Hiſpanicis* fecit; ad quem CARANZA [p] hanc habet obſeruationem: *Hic canon erat reuocandus in concilio, vt heres defuncti epiſcopi eſſet eccleſia, non tamen papa. Secundo, alienum eſt a ſententia horum patrum, licere epiſcopo inſtituere primogenituras, vel locupletare conſanguineos.* Quæ animaduerſio inter alia forte effecit, vt, licet archiepiſcopus eſſet *Toletanus*, de religione ſub inquiſitionem *Hiſpanicam* vocaretur. Quo facto decem annis *Romæ* in carcere adſeruatus fuit, nonnullis eius libris in *indice Romano* legi prohibitis, de quibus SPONDANVS [q] in *annalibus ſuis*

(n) Concil. Agath. c. XXIV. al. XXXIII. ap Gratian. cauſſ. XII. qu. II. c. XXXIV. (Labbeus tom. IV. p. 1389. ita habet: Epiſcopus, qui filios aut nepotes non habens, alium quam eccleſiam relinquit heredem, ſi quid de eccleſia, non in eccleſiæ cauſſa aut neceſſitate præſumſit, quod diſtraxit, aut donauit, irritum habeatur.)

(o) Concil. Hiſpal. I. c. I. (tom. V. p. 1589.) Comperimus in canone (conſulentes vetera ſtatuta) vt epiſcopus, qui res proprias, excepto filiis & nepotibus, alteri, & non eccleſiæ ſuæ dimiſerit, quidquid de eccleſiæ rebus, aut donauit, aut vendidit, aut quoquo modo ab eccleſia tranſtulit, irritum haberetur.

(p) Caranz. in loc.

(q) Spondan. annal. eccleſ. an. MDLIX. n. XXIX. Bartholomæus Caranza Mirandenſis, archiepiſcopus Toletanus --- atque de religione poſtulatus, captusque ab inquiſitoribus (tanta eſt illorum in Hiſpania auctoritas) multis annis e vinculis cauſſam dixit. Qui poſtea iuſſu Pii V. Romam deductus anno MDLXVII. in Hadriani mole cuſtoditus fuit & interrogatus: quouſque demum anno MDLXXVI a Gregorio XIII. ſuſpectus tamen iudicatus, poſt voluntariam omnis prauitatis hæreticæ deteſtationem, ac legitimam catholicæ fidei confeſſionem, certis pœnis iniunctis abſolutus fuit, & ad Dominicanorum ſui ordinis monaſterium Mineruæ remiſſus, ibique paullo poſt pie, riteque ſacris eccleſiæ ſacramentis procuratus obiit, --- Scripſit Caranza ſummam omnium conciliorum & pon-

lectorem

lectorem pluribus docet. Sed nos ad eccleſiam primitiuam reuertimur.

§. X.

Sexto: *Paganorum templa eorumque reditus eccleſiæ interdum dati.*

Vbi aliam ad clericorum reditus acceſſionem ex gentilium templorum, nonnumquam etiam annonarum illis conſtitutarum, donatione factam obſeruare licet. Quamuis enim harum plurimæ templis dirutis ad imperatoris transferrentur poſſeſſiones, vel valentibus apud imperatorem gratia ſibique eas expetentibus donarentur; vt ex *Honorii* [r] & *Gratiani* aliisque nonnullis legibus in codice *Theodoſiano* liquet; nonnullæ tamen eccleſiæ conferebantur. Nam *Honorius* [s] multiplicium conſtitutorum & decretorum ſuorum meminit, quibus eccleſiæ eiusmodi reditus adiudicauerit, quos in eccleſiarum patrimoniis ſempiterna firmitate velit perdurare. Et alios quosdam imperatores templorum reditus ad eumdem vſum tranſtuliſſe, probabile eſt. Ipſa certe ædificia & ſtatuæ argenteæ ac aureæ in illis repertæ in hunc modum adhibitæ fuerunt. SOZOMENVS [t] enim τὸ μίθριον, ſiue *templum ſolis Alexandriæ*, eccleſiæ *Alexandrinorum* a *Conſtantio* donatum eſſe dicit. Et e SOCRATE [u] diſcimus, quod tempore *Theo-*

tificum vſque ad Paulum III. nec non catechiſmum, qui in Romano indice prohibitus reperitur; & alia quædam.

(r) Cod. Th. lib XVI, tit. X. de paganis leg. XIX. Templorum detrahantur annonæ & rem annonariam iubent expenſis deuotiſſimorum militum profuturæ. --- Ædificia ipſa templorum, quæ in ciuitatibus vel oppidis, vel extra oppida ſunt, ad vſum publicum vindicentur, aræ locis omnibus deſtruantur: omniaque templa poſſeſſionibus noſtris, ad vſus adcommodos transferantur.

Ibid. leg. XX. Omnia loca, quæ ſacris error veterum deputauit, ſecundum diui Gratiani conſtituta noſtræ rei iubemus ſociari. cætera.

(s) Ibid. leg. XX. Ea autem, quæ multiplicibus conſtitutis ad venerabilem eccleſiam voluimus pertinere, chriſtiana ſibi merito religio vindicabit.

(t) Sozom. lib. V. c. VII. Πρὸς τούτοις καὶ τοιόνδε τότε συνέβη περὶ τὸ καλούμενον παρ' αὐτοῖς μίθριον· τοῦτον γὰρ τὸν τόπον ἔρημον πάλαι γενόμενον, ἐδωρήσατο Κωνστάντιος τῇ ἀλεξανδρέων ἐκκλησίᾳ. κ. τ. λ. Acciderat præterea quidpiam in loco, quam Alexandrini *Mithrium* vocant. Hunc enim locum, cum iam pridem deſertus eſſet, *Alexandrinæ eccleſiæ Conſtantius donauerat*, cætera.

(u) Socrat. lib. V. c. XVI. τὰ ἀγάλματα τῶν Θεῶν μετεχωνεύοντο εἰς λεβήτια καὶ εἰς ἑτέρας χρείας τῆς ἀλεξανδρέων ἐκκλησίας, τοῦ βασιλέως χαρισαμένου τοὺς θεοὺς εἰς δα-

 doſii

doſii ſtatuæ *Serapidos* aliaque deorum ſimulacra complura in eccleſiæ *Alexandrinæ* vſus conflata fuerint, quum imperator deos gentilium ad ſuſtendandos pauperes donauiſſet.

§. XI.

Septimo: *Ita etiam hæreticorum conuenticula eorumque reditus.*

Simile decretum de reditibus ad hæreticorum conuenticula ſpectantibus an. CCCCXII. *Honorius* fecit, quo eccleſias vel conuenticula ipſa & omnia prædia [w], quæ in eccleſias hæreticorum praua largitas contuliſſet, fiſco adiudicat & poſſeſſionem eccleſiae catholicæ propriam, ſicut iam dudum ſtatuerit, fieri iubet. Et harum legum virtute, reor, factum eſt, vt *Cyrillus* epiſcopus *Alexandrinus*, clauſis omnibus *Nouatianorum* templis, ſacra eorum vaſa auferret, & epiſcopum *Theopemptum* omnibus ſuis facultatibus nudaret; quamquam SOCRATES [x] hanc hiſtoriam enarrans, rem paullo inuidioſius ob oculos proponit, quaſi *Cyrillus* priuata auctoritate & poteſtate arbitraria vſus hæc omnia feciſſet: id quod vix fidem apud vllum inueniet, qui has leges *Honorii* latas eſſe conſiderauerit ante, quam *Cyrillus* thronum epiſcopalem conſcendit, quod ann. CCCCXII. nondum factum erat, vbi hæ leges poteſtate imperiali confirmabantur.

§. XII.

Octauo: *Bona clericorum eccleſiam relinquentium eccleſiæ adiudicata.*

Dum in hoc argumento verſamur, non incommode porro

πετάματα τῶν κλυχῶν. Statuæ in lebetes & in alios Alexandrinæ eccleſiæ vſus conflatæ, cum imperator deos gentilium ad ſuſtentandos pauperes ei donaſſet.

(w) Cod. Theod. lib. XVI. tit. V. de hæretic. leg. LII. Clerici miniſtrique eorum ac pernicioſiſſimi ſacerdotales ablati de Africano ſolo, quod ritu ſacrilego polluerunt, in exilium viritim ad ſingulas quaſque regiones ſub idonea proſequutione mittantur; eccleſiis eorum vel conuenticulis, prædiisque, ſi qua in eorum eccleſiis hæreticorum largitas praua contulit, proprietati poteſtatique catholicæ (ſicut iam dudum ſtatuimus) vindicatis.

(x) Socrat. lib. VII. c. VII. Ἐυθέως Κύριλλος τὰς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Ναυατιανῶν ἐκκλησίας ἀποκλείσας, πάντα μὲν αὐτῶν τὰ ἱερὰ κειμήλια ἔλαβεν· τὸν δὲ ἐπίσκοπον αὐτῶν Θεόπεμπτον, πάντων ὧν εἶχεν ἀφείλετο. Statim Cyrillus, clauſis Nouatianorum eccleſiis, quotquot erant Alexandriæ, primo quidem ſacra eorum vaſa atque ornamenta abſtulit: deinde epiſcopum illorum Theopemptum omnibus ſuis facultatibus nudauit.

obſer-

obſeruauerimus, quod ex *Iuſtiniani* legibus [y], ſi qui clerici, vel monachi, temporalibus inſtructi bonis, eccleſia vel monaſterio relicto ad vitam redirent priuatam, omnia ipſorum bona eccleſiæ vel monaſterio, ad quod ſpectarint, addici oportuerit. Atque hæ diuerſæ methodi & viæ ſunt, quas præter primitiarum & decimarum collationem, de qua poſtea pluribus, ad augendos emendandosque eccleſiæ reditus olim inierunt.

§. XIII.

Inhoneſtæ reditus eccleſiaſticos augendi viæ non approbatæ. Parentum non erat, filios ſuos exheredare, vt eccleſiæ heredem conſtituerent.

Obſeruandum autem eſt, quod quemadmodum omnes iſtæ methodi generatim in legitimis & conceſſis poſitæ fuere, ita nonnullæ aliæ generatim prohibitæ atque damnatæ fuerint. Speciatim *Auguſtini* tempore regulam in eccleſia *Africana* legimus obtinuiſſe, non accipiendas eſſe poſſeſſiones eccleſiæ in detrimentum & præiudicium communis iuris aliorum donatas. Si exempli cauſſa pater quispiam, liberis ſuis exheredatis, eccleſiam heredem nominaret, nullus epiſcopus eius donationem accipere volebat. POSSIDIVS [z] in vita *Auguſtini* narrat, aliquas eum hereditates hoc modo ſibi oblatas recuſaſſe, quoniam iuſtum & æquum eſſe viderit, vt a mortuorum vel filiis vel parentibus vel adfinibus magis poſſiderentur, quibus ab eis deficientes dimittere noluerint. Et hoc eum ita feciſſe, ex ipſiusmet verbis in ſer-

(y) Cod. Iuſtin. lib. I. tit. III. de epiſc. leg. LIII. Si illi monaſteria aut eccleſias relinquant, atque mundi fiant; omne ipſorum ius ad monaſterium aut eccleſiam pertinet.
Nouell. V. c. IV. Εἴ τις ἅπαξ ἑαυτὸν καθιερώσας τῷ μοναστηρίῳ καὶ τοῦ σχήματος τυχὼν, εἶτα ἀναχωρῆσαι τοῦ μοναστηρίου βουληθείη καὶ ἰδιώτην τυχὸν ἑλέσθαι βίον, αὐτὸς μὲν ἴστω ποίαν ὑπὲρ τούτου δώσει τῷ Θεῷ τὴν ἀπολογίαν, τὰ πράγματα μέντοι ὁπόσα ἂν ἔχοι ἡνίκα εἰς τὸ μοναστήριον εἰσῄει, ταῦτα τῆς δεσποτείας ἔσται τοῦ μοναστηρίου, καὶ οὐδ' ὁτιοῦν παντελῶς ἐξάξει. Si quis forte ſemel dedicatus, ſchemateque poſitus, deinde a monaſterio diſcedere voluerit, & priuatam fortaſſis eligere vitam: ipſe quidem ſciat, quam pro hac dabit Deo ſatisfactionem: *res autem quaſcumque habuerit, dum in monaſterium intrabat, eas dominii eſſe monaſterii, & nihil penitus eiiciat.* vid. etiam c. VI. it. nouel. CXXIII. c. XLII.

(z) Poſſid. Vit. Aug. c. XXIV.

mone de *vita clericorum* [a] manifeſtum eſt, vbi, *Quando donaui filio*, inquit, *quod iratus pater moriens abſtulit, bene feci.* Et poſt paullo: *Quicumque vult exheredato filio heredem facere eccleſiam, quærat alterum, qui ſuſcipiat, non Auguſtinum; immo Deo propitio neminem inueniat.* Eodem loco memorabile iuxta ac laudabile magnanimitatis atque æquitatis exemplum, quod *Aurelius*, eccleſiæ *Carthaginenſis* epiſcopus, ſimili in caſu præbuerit, narrat. *Quidam*, inquit, *quum filios* [b] *non haberet, neque ſperaret, res ſuas omnes, retento ſibi vſuſfructu, donauit eccleſiæ. Nati ſunt illi filii, & reddidit epiſcopus nec opinanti, quæ ille donauerat.* Quibus addit AVGVSTINVS: *In poteſtate habebat epiſcopus non reddere; ſed iure fori non iure poli.* Adeoque per religionem ad earum reſtitutionem ipſum ſe obligatum credidiſſe, ſignificat. Hoc certe indicat, quanta ſanctitate omnes iſtas deuitarint augendi reditus eccleſiæ methodos, quæ iniquæ, vel parum decentes ac honeſtæ vel turpes etiam haberi potuerint; ſequuti hac in re regulam illam apoſtolicam: τὸ ἐπιεικὲς ὑμῶν γνωσθήτω πᾶσιν ἀνθρώποις, *Aequitas veſtra innoteſcat omnibus hominibus;* & quod lucri cauſſa nihil duri admiſerint, nec vllam e rigore legis captarint vtilitatem, ſi ipſorum conſcientia & caritas ipſis hoc interdixiſſet.

§. XIV.

Nihil pro ſacramentorum eccleſiæ adminiſtratione vel conſecratione eccleſiarum, vel mortuorum ſepultura exigendum erat.

Vt deuitarentur offendicula & cuncta in omnium hominum conſpectu honeſte fierent, pro ſacramentorum eccleſiæ adminiſtratione quidquam expeti, prohibebant. Concilium *Illiberritanum* innuere videtur, homines quosdam in baptiſmo ſuo nummos tamquam donum gratuitum pro eccleſiæ miniſtro in peluim conicere conſueuiſſe; ſed hoc ipſum ibi canone quodam prohibitum fuit, *ne ſacerdos* [c] *quod gratis acceperit, pretio diſtrahere videretur.* Vnde concludere poſſumus, quod ſi populo quidquam

(a) Aug. ſermon XLIX. de diuerſis tom. X. p. 520. edit. Par. an. MDCXXXVII. (ed. Baſil. MDLXIX. ſerm. LII. p. 1398.)

(b) Id. ibid.

(c) Concil. Illiberit. c. XLVIII. (tom. I. conc. p. 975.) Emendari placuit, vt hi qui baptizantur, (vt fieri ſolebat) nummos in concham non mittant; ne ſacerdos, quod gratis accepit, pretio diſtrahere videatur.

offerre

offerre haud licuerit, multo minus ſacerdotibus pro adminiſtrato baptiſmi ſacramento quidquam expetere vel exigere conceſſum fuerit. In aliis eccleſiis voluntaria dona ab illis, qui poterant & volebant, fieri permittebantur; ſed omnes iſtiusmodi exactiones a pauperibus prohibitæ ſemper fuerunt, ne forte ſemetipſos vel liberos ſuos baptiſmo offerre dubitarent. Ita in eccleſia *Romana* tempore GELASII obtinuit, quemadmodum ex epiſtolis[*d*] ipſius perſpicimus; nec non in eccleſia *graeca* GREGORII NAZIANZENI æuo, qui obiectioni pauperum [*e*] reſpondet, quam, quum ad baptiſmum omni feſtinatione properare monerentur, faciebant, *Vbi eſt munus*, inquientes, *quod propter baptiſmum offeram? Vbi ſplendida veſtis, in qua explendeſcam? Vbi ea, quæ ad initiatores meos excipiendos requiruntur?* Dicit eis, non eſſe hæc neceſſaria, nec ab ipſis exſpectatum vel exactum iri. *Te ipſum*, inquit, *offer, Chriſtum indue, honeſta & laudabili vita me ale: ſic ego excipi lætor, ſic etiam Deus, qui maxima quæque beneficia nobis elargitur.* cætera. Hoc indicat, quod homines, quum eo tempore baptizarentur, voluntaria munera offerre, miniſtri autem ea, quaſi iure ſibi debita, expetere non conſueuerint, veriti, ne cui hoc ipſum offendiculo exſiſteret. Nonnullæ GRATIANI editiones [*f*] & VICECOMES [*g*] canonem aliquem tertii vel quarti concilii *Carthaginenſis* in eamdem ſententiam adlegant; quæ adlegatio ſi recte ſe habet, eamdem conſuetudinem in *Africa* fuiſſe, demon-

(*d*) Gelaſ. epiſt. I. al. IX. ad epiſc. Lucaniæ c. V. (tom. IV. concil. p. 1189.) Baptizandis conſignandisque fidelibus ſacerdotes pretia nulla præfigant, nec illationibus quibuslibet impoſitis exagitare cupiant renaſcentes: quoniam quod gratis accepimus, gratis dare mandamur. Et ideo nihil a prædictis prorſus exigere moliantur, quo vel paupertate cogente deterriti, vel indignatione reuocati, redemtionis ſuæ cauſſas adire deſpiciant, certum habentes, quod quæ prohibita deprehenſi fuerint admiſiſſe, vel commiſſa non potius ſua ſponte correxerint, periculum ſubituri proprii ſint honoris.

(*e*) Gregor. Nazianz. orat. XL. de baptiſm. tom. I. p. 655. *Αἰσχρὸν εἰπεῖν, ποῦ δέ μοι τὸ καρποφορούμενον ἐπὶ τῷ βαπτίσματι; ποῦ δὲ ἐμφάτειος ἐσθὴς ᾗ λαμπρυνθήσομαι; ποῦ δὲ τὰ πρὸς δεξίωσιν τῶν ἐμῶν βαπτιστῶν; - - σαυτὸν καρποφόρησον, Χριστὸν ἔνδυσαι, θρέψον με πολιτείᾳ, οὕτω, ἐγὼ χαίρω φιλοφρονούμενος, οὕτως καὶ ὁ Θεὸς ὁ τὰ μέγιστα χαριζόμενος.*

(*f*) Gratian. cauſſ. I. qu. I. c. VIII. Placuit, vt vnusquiſque epiſcopus per eccleſias ſuas hæc præcipiat, vt hi, qui infantes ſuos, cætera vid. (k) in textu.

(*g*) Vicecom. de ritib. bapt. lib. IV. c. II.

ſtrat,

ſtrat. Sed vero ANTONIO AVGVSTINO [b] & *Romanis* [i] GRATIANI *correctoribus* obſeruantibus, in nullo concilio *Africano* iſtiusmodi canon reperitur; ſed concilii ſecundi *Bracarenſis* in *Hiſpania* canon eſt. Huius enim concilii patres obſeruantes peruerſum illum morem, qui inter clericos, (non obſtante priſtina concilii *Illiberritani* prohibitione) irrepſerat; vt a pauperibus, nihil quod offerrent, habentibus pignora exigerentur, iſti corruptelæ mederi adlaborabant, nouam legem in hanc ſententiam ſanciendo: [k] *Qui infantes ſuos ad baptiſmum offerunt, ſi quid voluntarie pro ſuo offerunt voto, ſuſcipiatur ab eis. Si vero per neceſſitatem paupertatis aliquid non habeant, quod offerant, nullum eis pignus tollatur a clericis. Nam multi pauperes hoc timentes filios a baptiſmo retrahunt.* Idem illud concilium *Bracarenſe* [l] ſtatuebat, vt ne quis epiſcopus quaſi ex debito munus aliquod a fundatore pro eccleſiæ conſecratione requireret, ſin autem ipſi fundator aliquid ex voto ſuo offerret, non reſpueret. Atque ita in eumdem modum pro confirmatione [m], & adminiſtratione euchariſtiæ [n] omnes epiſcopi & presbyteri a recipientibus quidquam exigere ſeuere prohibentur, quod gratia Dei non ſit venalis, nec pro pecuniis ſpiritus detur ſanctificatio. HIERONYMVS porro auctor eſt, ætate ſua rem minus honorificam fuiſſe viſam, ſi quid pro loco ſepulturæ mortuorum exactum eſſet. Eos enim, qui hoc factitabant, reprehen-

(b) Anton. Aug de emendat. Gratiani lib. I. dial. XIV. (pag. 230. edit. Arnhem. MDCLXXVIII.) Fragmentum, *placuit vt vnusquiſque* cæt. concilio *Bracarenſi* II. cap. VII. reſtituatur, oportet. licet Gratianus Carthaginenſis IV. eſſe dicat.

(i) Gratian. edit. Rom an MDLXXXII. (vid. etiam edit Colon. Munat. MDCCXVII. 4to vbi ſequentia leguntur: Emendata eſt inſcriptio ex aliquot vetuſtis codicibus. Nam in vulgatis erat, ex Carthaginenſi quarto, in quo non habetur)

(k) Conc. Bracar. II. c. VII. edit. Crab. al. III. Bracar edit. Labb. (tom. V. p. 898)

(l) Ibid. can. V. p. 897 Placuit, vt quotiens ab aliquo fidelium ad conſecrandas eccleſias epiſcopi inuitantur, *non quaſi ex debito munus aliquod a fundatore requirat;* ſed ipſe fundator ſi quidem aliquid ex voto ſuo obtulerit, non reſpuatur.

(m) Gelaſ. ep. I. al IX. ad epiſc. Lucaniæ c. X. (tom. IV. conc. p. 1189.) Baptizandis conſignandisque fidelibus ſacerdotes pretia nulla præfigant.

(n) Conc. Trullan. c. XXIII. (tom. VI. concil. p. 1154) Περὶ τοῦ μηδένα εἴτε ἐπίσκοπον, εἴτε πρεσβύτερον, ἢ διάκονον τῆς ἀχράντου μεταδιδόντα κοινωνίας παρὰ τοῦ μετέχοντος εἰσπράττειν τῆς τοιαύτης μεταλήψεως χάριν ὀβολοὺς ἢ εἶδος τὸ οἱονοῦν· οὐδὲ γὰρ πεπραμένη ἡ χάρις, οὐδὲ χρήμασι τὸν ἁγιασμὸν τοῦ πνεύματος μεταδίδομεν. Vt nullus ſiue epiſcopus, ſiue presbyter, ſiue diaconus, immaculatam præbens com-

dit

dit, tamquam merito inferiores [o] quam *Hephronem Chittæum*, quippe qui ab *Abrahamo* coactus argentum pro ſepulcro, quod ille ab ipſo expetierat, acceperit. Tum vero fuiſſe dicit, qui ſepulcra venditarint & non coacti ſint accipere pretium, ſed a nolentibus etiam extorſerint. Ex quibus intelligere eſt, hiſce temporibus pro vſu publici vel priuati cœmeterii quidquam exigere, vix licitum fuiſſe. Neque vlla pars redituum eccleſiaſticorum ea ætate erat, quia mos ſepeliendi in templis nondum vniverſe inualuerat, ſed poſterioribus demum ſæculis introductus fuit; qua de re pluribus, vbi de funeralibus ritibus eccleſiæ dicendum erit.

§. XV.

Oblationes populi olim in præcipuis eccleſiæ reditibus poſitæ.

Si quis ſcire velit, quænam redituum eccleſiaſticorum pars maxime vtilis & fructuoſa eccleſiæ olim fuerit, ex CHRYSOSTOMO & AVGVSTINO id intelligere poterit, qui populi oblationes etiam atque etiam commendant, & dicere videntur, quod eccleſiæ numquam melius proſpectum fuerit, quam vbi ſuſtentationem ſuam præcipue ex illis habuerit. Nam zelus hominum ad liberalitatem in quotidianis ſuis oblationibus exercendam promtos eos reddebat. Poſſeſſionibus autem & prædiis eccleſiæ conſtitutis hic zelus nimium quantum deferueſcebat; atque ita eccleſiæ, quum ea opulenta fieri crederetur, peius conſulebatur. Quam rem CHRYSOSTOMVS ſua ætate deplorabat, vbi antiqui reditus ex oblationibus prouenientes, non mediocriter conciderant, & eccleſia

munionem ab eo qui communicat, eius participationis gratia obulos, vel quamvis aliam ſpeciem exigat. Non eſt enim venalis gratia, nec pro pecuniis ſpiritus ſanctificationem impartimur.

(o) Hieron, quæſt. hebr. in Geneſ. XXIII. tom. III. p. 214. edit. Baſil. MDLXV. (p. 140 edit. Francof. MDCLXXXIV.) In Hebræo primum nomen eius ſcribitur Ephron, ſecundum Ephran. Poſtquam enim pretio victus eſt, vt ſepulcrum venderet argento, licet cogente Abraham, vau littera, quæ apud illos pro o legitur, ablata de eius nomine eſt, & pro Ephron appellatus eſt Ephran, ſignificante ſcriptura, non eum fuiſſe conſummatæ perfectæque virtutis, qui potuerit memorias vendere mortuorum. Sciant igitur, qui ſepulcra venditant, & non coguntur vt accipiant pretium, ſed a volentibus quoque extorquent, immutare nomen ſuum, & perire quid de merito eorum, cum etiam ille reprehendatur occulte, qui inuitus acceperit.

cum omnibus prædiis ſuis peiore loco erat, quam fuerat antea. Iam enim ſacerdotes in ſæcularium rerum curas implicari & agriculturæ, locationibus domorum, emtioni & venditioni operam dare neceſſum habebant, quod timor eos inuaſerat, ne viduarum, orphanorum & virginum eccleſiæ multitudo fame deperiret. Exhortabatur igitur populum, vt ad antiquam liberalitatem oblationum reuerterentur; hanc enim rem ſacerdotes omnibus ſimul curis leuaturam, omniaque leuiſſima etiam probra ac conuicia ablaturam, ad quæ in clericos coniicienda nonnulli tam promti eſſent, quod curis & officiis ſæcularibus nimium ſe traderent; quum tamen non animo libenti ſed neceſſitate cogente id facerent. *Gratia Dei*, inquit, *centum millia hominum huc* (Antiochiam) *conuenire opinor, quorum* (p) *ſinguli ſi vnum panem quotidie pauperi cuipiam offerrent, omnes certe pauperes abundarent: ſi vnum vnusquisque obulum tantummodo, nemo penitus indigeret: nec tot probra & conuicia ſuſtineremus, quod nimium ad poſſesſiones ſimus intenti.* Ex hoc CHRYSOSTOMI ſermone euidenter apparet, quod populi in ciuitate copioſa oblationes, ſi eas priſtino zelo acti facerent, alendis clericis melius aliquod ſubſidium, quam prædia & poſſesſiones eccleſiæ, præbituras crediderit. Et AVGVSTINVS eamdem ſententiam de hac materia fouiſſe videtur. Qua de re POSSIDONIVS (q) in vita ipſius nos facit certiores, *Dum forte*, inquiens, *(vt adſolet) de poſſesſionibus ipſis inuidia clericis fieret, alloquebatur plebem Dei, malle ſe ex collationibus plebis Dei viuere, quam illarum poſſesſionum curam vel gubernationem pati: & paratum ſe illis cedere, vt eo modo omnes Dei ſerui & miniſtri viuerent, quo in veteri teſtamento leguntur altari deſeruientes de eodem comparticipari.* Quamuis autem hoc laicis propoſuiſſet, numquam tamen id eos ſuſcipere voluiſſe, auctor idem teſtatur. Quod ipſum etiam populum exiſtimaſſe probat, ſi clericorum ſuſtentatio ad veteris teſtamenti formam redigeretur, hanc eos alendi rationem moleſtiorem ſibi quam alteram futuram; ſiquidem veteris teſtamenti oblationes decimas ac primi-

(p) Chryſoſtom. Hom. LXXXVI. in Matth. *Τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι εἰς δέκα μυριάδων ἀριθμὸν οἶμαι τοὺς ἐνταῦθα συναγομένους τελεῖν, καὶ εἰ ἀφ' ἑνὸς ἄρτου μετεδίδου τις τῶν πενήτων ἕκαστος, ἅπαντες ἂν ἐν εὐπορίᾳ εἰ ἐξ ἑνὸς μόνον ὀβολοῦ, οὐδεὶς ἂν ἦν πένης, οὐκ ἂν τοσαῦτα ὑπεμείναμεν ὀνείδη καὶ σκώμματα ἀπὸ τῆς περὶ τὰ κτήματα ἀσχολίας.*

(q) Poſſid. vit. Aug. c. XXIII.

tias

tias fructuum complectebantur, quarum in conditionem ac originem, quantum ad eccleſiam chriſtianam attinet, nunc paullo curatius inquirere adgredimur.

LIBRI QVINTI

CAPVT QVINTVM

DE DECIMIS ET PRIMITIIS FRVCTVVM SPECIATIM.

§. I.

Decimæ antiquitus iure diuino deberi creditæ.

DE decimis, quatenus ad antiquam eccleſiam ſpectant, conſultum fuerit triplicem inſtituere diſquiſitionem. Primum quidem, an a priſcis patribus iure diuino deberi creditæ ſint? Deinde, ſi hoc factum, cur non omni tempore accurate exactæ fuerint? Denique, qua ætate primum in eccleſiam generatim introductæ ſint. De prima quæſtione omnium virorum doctorum ſententiæ generatim & vniuerſe conueniunt, quod veteres chriſtiani decimas iure diuino deberi exiſtimauerint. BELLARMINVS [a] quidem, RIVETVS [b] & SELDENVS [c] aliam eis rationem adſignant: Sed ANDREWS [d] eruditus epiſcopus noſtras, & CARLETONIVS [e] epiſcopus, qui ante SELDENVM ſcripſerunt, & MONTACVTIVS [f] epiſcopus ac TILLESLEVS [g], qui ſcripſerunt reſpondentes ipſi (vt alios multos, qui ſcripſerunt poſtea, non memorem) euidenter demonſtrarunt, quod veteres legem de decimis non mere cærimonialem ſed moralem & ſempiternæ obligationis eſſe crediderint. Suffecerit, duos tresue ex antiquis illis ſcriptoribus, quos iſti adlegant, lectori hoc loco exhibere. ORIGENES in homilia quadam in *Numeros* [h] ita mentem ſuam hac de re

(*a*) Bellarm. de clericis lib. I, c. XXV. §. Quod non ſit morale. (p. 127, b. edit. Colon. MDCXV.)

(*b*) Riuet. exercit. LXXX. in Gen. XIV. p. 386. edit. Amſtelod. MDCLI. (p. 310. tot. ſeq. edit. Roterdam. MDCLI.)

(*c*) *Selden. hiſt. of tithes c. 4.*

(*d*) *Andrews* de decimis, inter opuſcula.

(*e*) *Carleton diuine right of tithes c. 4.*

(*f*) Montague diatribæ &c.

(*g*) *Tillesly anſw. to Selden.*

(*h*) Origen. hom. XI. in Num. XVIII. (tom. I. p. 210. edit. Baſil. MDLXXI.)

 prodit:

prodit: *Quomodo ergo abundat iuſtitia noſtra plusquam ſcribarum & phariſæorum, ſi illi de fructibus terræ ſuæ guſtare non audent, priusquam primitias ſuas ſacerdotibus offerant & Leuitis decimæ ſeparentur. Et ego nihil horum faciens, fructibus terræ ita abutor, vt ſacerdos neſciat, Leuites ignoret, diuinum altare non ſentiat?* HIERONYMVS [i] loquitur in hanc ſententiam: *Quod de decimis primitiisque diximus, quæ olim dabantur a populo ſacerdotibus ac Leuitis, in eccleſiæ quoque populis intelligite, quibus præceptum eſt non ſolum decimas dare & primitias, ſed & vendere omnia quæ habent & dare pauperibus, & ſequi dominum ſaluatorem. Quod ſi facere nolumus, ſaltem iudæorum imitemur exordia, vt pauperibus partem demus ex toto & ſacerdotibus ac Leuitis honorem debitum deferamus. — Quod qui non fecerit, Deum fraudare & ſupplantare conuincitur & maledicitur ei in penuria rerum omnium.* AVGVSTINVS manifeſto eidem fauet ſententiæ, quando populum exhortans [k] ait: *Præcidite ergo aliquid, & deputate aliquid fixum, vel ex annuis fructibus, vel ex quotidianis quæſtibus veſtris. — Exime aliquam partem redituum tuorum. Decimas vis? decimas exime, quamquam parum ſit. Dictum eſt enim, qui phariſæi decimas dabant, ieiuno bis in ſabbatho, decimas do omnium quæ poſſideo. Et quid ait dominus? Niſi abundauerit iuſtitia veſtra plusquam ſcribarum & phariſæorum, non intrabitis in regnum cælorum. Et ille, ſuper quem debet abundare iuſtitia tua, decimas dat: tu autem nec milleſimam das. Quomodo ſuperabis eum, cui non æquaris?* Ex his paucis, quæ in medium attulimus, in procliui eſt iudicare, quam ſententiam fouerint veteres de decimis, tamquam iure diuino, ſub euangelio æque ac ſub lege, debitis; & quod præceptio de illis non mere cærimonialis vel politica fuerit, ſolis *iudæis* data.

§. II.

Cur apoſtolico & proxime inſequuto æuo haud exactæ fuerint.

Dixeris autem, cur igitur initio ab apoſtolis, vel a patribus proxime inſequutis, non exactæ ſunt? Res enim generatim in confeſſo eſt, non præbuiſſe initio decimas miniſtris alimenta ſub euangelio. Ad hanc quæſtionem diuerſo modo & quantum

(i) Hieron. com. in Malach. c. III.

(k) Aug. com. in Pſalm. CXLVI. tom. VIII. p. 698. edit. Pariſ. MDCXXXVII. (p. 1703. edit. Baſil. MDLXIX.)

ſatis

ſatis eſt, reſpondit CARLETONIVS [*l*] epiſcopus, quod ex ipſiusmet verbis capere lector poteſt. *Primo*, decimas ſacerdotibus ac Leuitis, Chriſti & apoſtolorum ipſius tempore, datas fuiſſe, dicit. Iam vero ſynagogam prius ſepeliri debuiſſe, quam harum rerum vſus in eccleſiam decenter inuehi potuerit. *Secundo*, ſub exordium noui teſtamenti & poſt paullo extraordinariam ſuſtentandi rationem ex omnium rerum communione exſtitiſſe, decimarum defectum ſupplente: ſed hanc communionem extraordinariam fuiſſe nec perpetuo duraturam. *Tertio*, decimarum ſolutionem, vt tunc fuerit conditio eccleſiæ, incommodum adeo fuiſſe atque operoſum negotium, vt non bene fieri potuerit. Quapropter ſicut circumciſio ad tempus omiſſa fuerit, *Iſraële* per deſertum iter faciente, non quod populus tunc quoque iure eam adhibere haud debuiſſet, ſed quia pro iſta conditione ac tempore eccleſiæ adeo incommoda fuerit, vt ſine magna moleſtia adhiberi non potuiſſet: ita decimarum vſum Chriſti ipſiusque apoſtolorum tempore prætermiſſum eſſe, non quia non debuerit, ſed quia ſine magno negotio non potuerit fieri. Et quemadmodum circumciſio reſumta fuerit, ſimulac eccleſiæ ratio id tuliſſet, ita decimas inſtauratas fuiſſe, ſimulac eccleſiæ ratio id permiſerit. Decimas enim commode dari haud poſſe, niſi vbi integra quædam reſpublica vel regnum chriſtianam amplectatur religionem, & vbi magiſtratus eccleſiæ faueant, quod apoſtolorum tempore factum non ſit. Tribus hiſce rationibus quidam viri docti alii [*m*] quartam aliquam itidem dignam notatu addiderunt, decimas fructuum chriſtianis ſacerdotibus non adeo mature datas, quia ruris incolæ vltimo loco ad Chriſtum conuerſi fuerint; vnde quoque nomen *paganorum* gentilibus adhæſerit, quod maximæ eorum reliquiæ in villis & agris viuerent.

§. III.

Quo tempore primum in eccleſia generatim conſtitutæ ſint.

Quod ad vltimam quæſtionem attinet, quo tempore de-

(*l*) *Cartelon. div. right of tithes* c. 4. p. 31.

(*m*) Fell. not. in Cypr. ep. LXVI. al. I. (p. 170. edit. Amſtelod. MDCC.) Serius quidem decimas ex fructibus accipiebant ſacerdotes chriſtiani, quia ruris incolæ, quique agriculturam exercebant, non niſi ſero ad fidem erant conuerſi; vnde *paganorum* nomen ethnicis adhæſit.

cimæ primum generatim in eccleſia cœperint conſtitui? communis eſt ſententia, quod ſæculo quarto id factum ſit, quando magiſtratus eccleſiæ fauere inceperunt, & mortales ab ethniciſmo generatim fuerunt conuerſi. Sunt, qui *Conſtantinum* [*n*] eas eccleſiæ ſolui lege quadam iuſſiſſe, putant. Ita ALSTEDIVS, qui HERMANNVM GIGANTEM pro eadem ſententia adlegat. Sed nulla *Conſtantini* lex nunc quidem reperitur, quæ iſtius rei faciat mentionem. Proxime ad hanc rem accedere videtur lex illa de annua frumenti portione, clericis per ſingulas ciuitates ex publicis theſauris ſuppeditanda, de qua proxime antecedenti capite diximus. At hoc ipſum nihil minus quam decimæ ex annuo prouentu erat; tributum enim ipſum nihil amplius videtur fuiſſe. Nam in quibusdam *codicis Theodoſiani* [*o*] legibus tributum imperatoris decimarum nomine appellatur; & cogentes illud publicani ob hanc cauſſam TVLLIO [*p*] *decumani* dicuntur; & apud HESYCHIVM vocabulum *δεκατεύειν*, *decimare*, explicatur per *τελωνεῖν* & *δεκάτην εἰσπράττεσθαι* *tributum pendere*, & *decimas exactoribus tributi ſoluere*. Si igitur credere non poſſumus, quod *Conſtantinus* totum imperii tributum eccleſiæ conſtituerit (quod eum non feciſſe, manifeſto conſtat) nec legem iſtam eo ſenſu poſſumus accipere, quaſi decimas clericis adiudicet. Sed tamen gradus aliquis ad hanc rem fuerit. Nam ante finem ſæculi quarti, vt ipſe SELDENVS [*q*] non tantum fatetur, ſed etiam ex CASSIA-

(*n*) Alſted. ſupplem. Chamier. de membris eccleſ. c. X. n. III. Accedit, quod conſuetudo illa, vt decimæ ad N. T. eccleſias peruenerint, a chriſtianis imperatoribus primo haud dubie eſt profecta. Nam *Hermannus Gigas auctor eſt, Conſtantinum M. præcepiſſe, vt de rebus omnibus decimæ eccleſiis omnibus ſoluerentur.*

(*o*) Cod. Theod. lib. X. tit. XIX, de metallis leg. X, Cuncti, qui, per priuatorum loca, ſaxorum venam laborioſis effoſſionibus perſequuntur, *decimas* fiſco, *decimas* etiam domino repræſentent. Leg. XI. Hi, quibus ad exercenda metalla priuata diues marmorum vena conſentit, excidendi exſecandique iuxta legem dudum latam habeant facultatem, ita vt *decima pars* fiſci noſtri vtilitatibus, *decima* ei, cuius locus eſt, deputetur.

(*p*) Cicer. orat. III, in Verr. n. XXI. Apronius *decumanus* non decumam debitam, non frumentum remotum atque celatum; ſed tritici ſeptem millia medimnum ex Nymphonis arationibus, edicti pœna, non redemtionis aliquo iure tollit. Ibid. n. XXII. Hac ille vi & hoc metu adductus, tantum *decumanis*, quantum iſte imperauit, exſoluit.

(*q*) *Selden. hiſt. of tith. c. 5. p. 47. &c.*

NO

NO, EVGIPPIO aliiſque probat, decimæ eccleſiæ datæ ſunt. AVGVSTINVS hoc æuo vixit, & ante tempora ſua decimas penſitatas eſſe, dicit, & quidem melius, quam ſua ipſius ætate; valde enim conqueritur, quod non exſoluantur. *Maiores noſtri*, inquit [r], *ideo copiis omnibus abundabant, quia Deo decimas dabant, & Cæſari cenſum reddebant. Modo autem quia deceſſit deuotio Dei, acceſſit indictio fiſci. Nolumus partiri cum Deo decimas, modo autem totum tollitur. Hoc tollit fiſcus, quod non accipit Chriſtus.* CHRYSOSTOMVS [ſ] & auctor *operis imperfecti* [t] in *Matthæum*, qui nomen iſtius præ ſe fert, de aliarum eccleſiarum conſuetudine circa idem tempus teſtantur. Facile etiam foret, multorum aliorum patrum & conciliorum proxime inſequutæ ætatis ſubnectere catalogum, de decimis [u] tunc in eccleſia vere vſitatis loquentium: Quoniam vero illi, qui contra diuinum earum ius maxime militant, hoc ipſum, tamquam rem facti, non negant, pluribus hanc ma-

(r) Aug. hom. XLVIII. tom. X. p. 101. edit. Par. MDCXXXVII. (p. 547. edit. Baſil. MDLXIX.)

(ſ) Chryſoſtom. hom. IV. in Epheſ. p. 1058. (tom. V. p. 896. ed. Francof. MDCXCVII.) *Τί οὐκ ἐποίουν ἐκεῖνοι δεκάτας, καὶ πάλιν δεκάτας ἑτέρας παρεῖχον· ὀρφανοῖς, χήραις, προσηλύτοις ἐπήρκουν· ἀλλὰ ἐμοί τις θαυμάζων τινὰ ἔλεγε· δεκάτας δίδωσιν ὁ δεῖνα, πόσης αἰσχύνης τοῦτο γέμει, εἰ ὃ ἐπὶ τῶν Ἰουδαίων οὐκ ἦν θαυμαστὸν, τοῦτο ἐπὶ τῶν χριστιανῶν θαυμαστὸν γέγονεν* εἰ τότε κίνδυνος ἦν, τὸ δεκάτας ἀπολιπεῖν, ἐννόησον ὅσον ἐστὶ νῦν. Quid illi (Iudæi) non faciebant? Decimas & rurſus decimas præbebant orphanis, viduis, proſelytis; ſed mihi quidam de quopiam dicebat mirabundus, hic aut ille dat decimas. Quanto eſt hoc plenum probro & dedecore, ſi quod apud Iudæos non habebatur in admiratione, hoc apud chriſtianos factum eſt admirabile? *Si tunc erat periculum, decimas non relinquere, cogita quantum nunc ſit.*

(t) Opus imperf. in Matth. hom. XLIV. Sacerdotes auaritia pleni, ſi quis de populo decimas non obtuliſſet, ita eum corripiebant, quaſi magnum crimen feciſſet, qui decimam alicuius rei vel ſaltem minimæ non obtuliſſet: ſi quis autem de populo in Deum peccabat, aut lædebat aliquem, aut aliquid tale faciebat, nemo curabat corripere eum - - Sic enim & modo fit - - *Si populus decimas non obtulerit, murmurant omnes:* & ſi peccantem populum viderint, nemo murmurat contra eum.

(u) Concil. Aurel. I. an DXI. can. XVII. (NB. nihil in hoc vel vllo alio, iſtius concilii canone de decimis inuenitur, adeoque falſa eſt adlegatio.)
Concil. Matiſcon. II. an. DLXXXVIII. c. V. (tom. V. p. 981.) Leges diuinæ, conſulentes ſacerdotibus ac miniſtris eccleſiarum, pro hereditatis portione omni populo *præceperunt decimas fructuum* ſuorum locis ſacris præſtare, vt nullo labore impediti, horis legitimis ſpiritualibus poſſint vacare miniſteriis.

teriam

teriam perſequi neceſſe haud fuerit; quippe quam per plura ſæcula hiſtorice deductam apud SELDENVM [w], qui vult, videre poteſt.

§. IV.

Origo primitiarum fructuum & offerendi eas ratio.

Supereſt adhuc vna redituum eccleſiaſticorum pars, cuius in originem inquirendum eſt, quæ ſunt primitiæ fructuum, quarum crebra in antiquis ſcriptoribus fit mentio. Non enim ſolum *canones* ſic dicti *apoſtolici* [x] & *conſtitutiones* [y] de illis, tamquam parte alimentorum cleri, loquuntur; ſed ſcriptores etiam vetuſtiores atque probatiores, vt ORIGENES & IRENAEVS, earum tamquam oblationum Deo factarum meminerunt. *Celſus*, inquit ORIGENES [z], *primitias vult nos dicare dæmoniis: at nos malumus hunc honorem habere illi, qui dixit: Germinet terra herbam virentem, a]ferentem ſemen iuxta genus ſuum & ſimilitudinem ſuam, & lignum fructiferum faciens fructum, cuius ſemen in ipſo ſecundum genus ſuum in terra. Cui autem primitias offerimus, ad eumdem etiam vota preceſque noſtras dirigimus, habentes pontificem magnum, qui cælos penetrauit, Ieſum ipſius Dei filium.* Similiter IRENAEVS [a] dicit, Chriſtum ſuis diſcipulis dediſſe conſilium primitias Deo offerre ex ſuis creatu-

(w) *Selden. hiſt. of tithes* c. 5. &c.

(x) Can. apoſtol. c. IV. Ἡ ἄλλη πᾶσα ὀπώρα εἰς οἶκον ἀποστελλέσθω ἀπαρχὴ τῷ ἐπισκόπῳ καὶ τοῖς πρεσβυτέροις. Omnis alius fructus domum mittatur, *primitiæ* epiſcopo & presbyteris.

(y) Conſtitut. lib. VIII. c. XL. Εὐχαριστοῦμέν σοι κύριε παντοκράτορ, δημιουργὲ τῶν ὅλων καὶ προνοητὰ διὰ τοῦ μονογενοῦς σου παιδὸς Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν, ἐπὶ ταῖς προσενεχθείσαις σοι ἀπαρχαῖς, οὐχ ὅσον ὀφείλομεν ἀλλ' ὅσον δυνάμεθα. Gratias agimus tibi, domine omnipotens, omnium effector & gubernator, per vnigenitum filium tuum Chriſtum dominum noſtrum, *pro oblatis tibi primitiis*; non quantas debemus, ſed quantas poſſumus.

(z) Origen. contr. Celſum lib. VIII (p. 400. edit. Cantabrig MDCLXXVII.) Κέλσος μὲν δαιμονίοις ἀνατιθέναι βούλεται· ἡμεῖς δὲ τῷ εἰπόντι, βλαστησάτω ἡ γῆ βοτάνην χόρτου, σπεῖρον σπέρμα κατὰ γένος καὶ καθ' ὁμοιότητα, καὶ ξύλον κάρπιμον ποιοῦν καρπὸν, οὗ τὸ σπέρμα αὐτοῦ ἐν αὐτῷ κατὰ γένος ἐπὶ τῆς γῆς· ᾧ δὲ τὰς ἀπαρχὰς ἀποδίδομεν, τούτῳ καὶ τὰς εὐχὰς ἀναπέμπομεν, ἔχοντες ἀρχιερέα μέγαν, διεληλυθότα τοὺς οὐρανοὺς, Ἰησοῦν τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ.

(a) Iren. lib. IV. c. XXXII. Sed & *ſuis diſcipulis dans conſilium, primitias Deo offerre ex ſuis creaturis*, non quaſi indigenti, ſed vt ipſi nec infructuoſi, nec ingrati ſint. Ibid. c. XXXIV. Offerre igitur oportet Deo primitias eius creaturæ.

ris,

ris, & hanc eſſe perpetuam oblationem eccleſiæ cum gratiarum actione pro perceptione reliquarum rerum omnium coniunctam. Vnde concludimus, vel ſingularem eos habuiſſe gratias agendi formulam, qualis hæc eſt, in *græcis* pariter & *latinis* ritualibus; vel has primitias fructuum vna cum aliis collationibus tempore euchariſtiæ fuiſſe oblatas. Sed quoquo modo res ſe habeat, id certe euidens & manifeſtum eſt, quod ſicut primario ad agnoſcendum creatorem collinearint, ita ſecundario ſeruorum ipſius vſui deſtinatæ fuerint. Quapropter hæreticos *Euſtathianos* a ſynodo *Gangrenſi* ann. CCCXXIV. reprehenſos legimus, quod primitias fructuum eccleſiæ olim datas ſibi vindicaſſent & ſanctis partis ſuæ [*b*] diuiſiſſent; cui praxi vt occurreretur, duo ſanciebantur ab iſto concilio canones [*c*], ſub pœna anathematis prohibentes, ne quis iſtiusmodi fructus eccleſiæ oblatos acciperet daretue extra eccleſiam præter epiſcopi ſententiam. Aliæ nonnullæ regulæ de primitiis fructuum etiam a concilio quodam *Carthaginenſi* [*d*] datæ & codici canonum eccleſiæ *Africanæ* inſertæ ſunt, quæ nihil amplius in primitiis offerri iubent, quam de vuis & frumentis; quam conſuetudinem etiam eccleſiæ *Africanæ* fuiſſe, inde intelligitur. NAZIANZENVS ſimiliter primitiarum areæ & torcularis Deo [*e*] conſecrandarum memi-

(*b*) Conc. Gangr. in præfat. (tom. II. conc. p. 413.) *καρποφορίας τε τὰς ἐκκλησιαστικὰς τὰς ἀνέκαθεν διδομένας τῇ ἐκκλησίᾳ, ἑαυτοῖς καὶ σὺν αὐτοῖς ὡς ἁγίοις, τὰς διαδόσεις ποιούμενοι.* Primitias fructuum & oblationes eorum, quas veterum inſtitutio eccleſiis tribuit, ſibimet vindicaſſe, id eſt, propriæ ratiocinatione doctrinæ, tamquam ſanctis, ſibi eas offerri debere, apud ſe & inter ſe diſpenſandas.

(*c*) Ibid. c. VII. Εἴ τις *καρποφορίας ἐκκλησιαστικὰς ἐθέλοι λαμβάνειν, ἢ διδόναι ἔξω τῆς ἐκκλησίας, παρὰ γνώμην τοῦ ἐπισκόπου, ἢ τοῦ ἐγκεχειρισμένου τὰ τοιαῦτα, καὶ μὴ μετὰ γνώμης αὐτοῦ ἐθέλοι πράττειν, ἀνάθεμα ἔστω.* Si quis vult fructus eccleſiæ oblatos accipere, vel dare extra eccleſiam, præter epiſcopi ſententiam, vel eius cui cura eorum tradita eſt, & non cum eius ſententia ea velit agere, ſit anathema. Can VIII. Εἴ *τις διδοῖ ἢ λαμβάνοι καρποφορίαν παρεκτὸς τοῦ ἐπισκόπου, ἢ τοῦ ἐπιτεταγμένου εἰς οἰκονομίαν εὐποιΐας, καὶ ὁ διδοὺς καὶ ὁ λαμβάνων, ἀνάθεμα ἔστω.* Si quis dat, vel accipit fructus oblatos præter epiſcopum, vel eum qui eſt conſtitutus ad beneficentiæ diſpenſationem; & qui dat, & qui accipit, ſit anathema.

(*d*) Cod. can. Afric. c. XXXVII. al. XL. (tom. II. concil. p. 1068. fin.) *Μηδὲν δὲ πλέον ἐν ταῖς ἀπαρχαῖς προσφερέσθω, ἢ ἀπὸ σταφυλῶν καὶ σίτου.*
Concil. African c. IV. (ibid p. 1643.) Nec amplius in primitiis offeratur, quam de vuis & frumentis.

(*e*) Gregor. Nazianz. ep. LXXX. Ἀπαρχὰς ἅλωνός τε καὶ ληνοῦ, *καὶ τέκνων*

nit. Et *conſtitutionum apoſtolicarum* auctor formulam precandi habet [*ſ*], ἐπίκλησις ἐπὶ ἀπαρχῶν, *imploratio propter primitias*, inſcriptam, quæ in earum conſecratione ſolebat recitari. Vt adeo manifeſtum ſit, primitias fructuum offerendi conſuetudinem in eccleſia chriſtiana admodum antiquam fuiſſe & vniuerſalem, & non nihil ad alendos clericos contuliſſe; quorum nos reditus, quantum ad diuerſa eorum genera & primam originem attinet, huc vſque enarrauimus.

LIBRI QVINTI
CAPVT SEXTVM
DE REDITVVM VETERIS ECCLESIAE DISPENSATIONE AC PARTITIONE.

§. I.

Reditus totius diœceſeos olim in epiſcopi erant poteſtate.

SEquitur, vt antiquam reditus eccleſiaſticos adminiſtrandi & inter clericos aliosque, ab eccleſia dependentes, partiendi conſideremus rationem. Quæ quum a poſteriorum ſæculorum ratione, poſteaquam eccleſiis parochialibus reditus fuere conſtituti, paullulum diſcrepet, ad eam recte intelligendam primo loco, par eſt, obſeruemus, omnes totius diœceſeos reditus in epiſcopi olim fuiſſe poteſtate, qui conſcio ac conſentiente ſuo presbyterorum ſenatu eos diſtribuit, prout eccleſiæ neceſſitas id requiſiuit. Quod quidem facile perſpiciet, quisquis hæc duo (quæ poſtea probabuntur, vbi de eccleſiis parochialibus earumque origine verba faciemus) conſiderauerit, *primum* quidem, quod antiquitus nulli presbyteri vel alii clerici ad eccleſias ſiue congregationes particulares in eadem ciuitate vel diœceſi adligati, ſed ad harum miniſterium presbyteri de eccleſia matrice ſeu cathedrali indiſcriminatim adhibiti fuerint, ad quam, & non ad vllam particularem, congregationem vniuerſi ciuitatis vel diœceſeos clerici pertinuerunt. *Secundo*, quod quum presbyteri particularibus eccleſiis ſiue congregationibus

τὰς ἀληθῶς, φιλοτέκνους, ἀνατιθέναι θεῷ, δίκαιόν τε καὶ ὅσιον. *Areæ & torcularis primitias*, & filiorum, eos qui vere filios amant, *Deo conſecrare* iuſtum ac pium eſt.

(*ſ*) Conſtit. lib. VIII. c. XL.

in

in quibusdam ciuitatibus dati fuerunt, nondum tamen iſtæ eccleſiæ ſeparatos habuerint reditus; ſed clericorum in illis miniſtrantium alimenta data fuerint e communi eccleſiæ matricis ærario, in quod tamquam commune quoddam penarium omnes eccleſiarum particularium collationes inferebantur, vt ex eo generalis quædam diſtributio fieret. Ita *Conſtantinopoli* ad ſæculum quintum medium vſque obtinuiſſe, ex eo manifeſtum eſt, quod apud THEODORVM LECTOREM [*a*] relatum legimus, qui *Marcianum* primum eccleſiæ oeconomum a *Gennadio* ann. CCCCLX. conſtitutum fuiſſe dicit, vt quæ in vnaquaque eccleſia offerrentur, clerici eiusdem eccleſiæ acciperent: quum ad id tempus magna eccleſia ea vniuerſa accipere ſolita fuerit.

§. II.

Et ex ipſius cura clericis diuidebantur.

Quum hæc vetuſta fuerit conſuetudo, facile cognoſcimus, quo pacto vniuerſi eccleſiæ reditus in epiſcopi eſſe cœperint poteſtate, & quemadmodum canones curam ac diſtributionem eorum partem muneris ac officii ipſius eſſe iuſſerint. Qua de re quia iam alibi [*b*] loquuti ſumus, hoc loco nihil amplius dicimus, quam quod ipſe epiſcopus, ad declinandam ſuſpicionem malamque rerum adminiſtrationem anteuertendam, ſynodo prouinciæ [*c*] rationem reddere, & poſtquam fuerit electus, res proprias indicare debuerit, vt a rebus ad Deum eccleſiamque ſpectantibus [*d*] diſcerni poſſent. Et ob eamdem cauſſam

(*a*) Theod. Lect. lib. I. p. 553. edit. Vales. Προεβάλετο Γεννάδιος Μαρκιανὸν οἰκονόμον, τῆς τῶν Καθαρῶν ὄντα θρησκείας, εἰς τὴν ἐκκλησίαν μετελθόντα· ὃς ἅμα τῷ γενέσθαι οἰκονόμον, τὰ προσφερόμενα ἐν ἑκάστῃ ἐκκλησίᾳ, τοὺς τοῦ τόπου κληρικοὺς κομίζεσθαι διετύπωσεν, ἕως τότε τῆς μεγάλης ἐκκλησίας πάντα κομιζομένης

(*b*) Lib. II. c. IV. §. VI. volum. I. pag. 108 ſeqq.

(*c*) Conc. Antioch. c. XXV. Εἰ μεταβάλλοι τὰ πράγματα εἰς οἰκειακὰς αὐτοῦ χρείας καὶ τοὺς πόρους τῆς ἐκκλησίας, ἢ τοὺς τῶν ἀγρῶν καρποὺς, μὴ μετὰ γνώμης τῶν πρεσβυτέρων ἢ τῶν διακόνων, χειρίζοι, ἀλλ' οἰκείοις αὐτοῦ, καὶ συγγενέσιν, ἢ ἀδελφοῖς, ἢ υἱοῖς, παρέχοιτο τὴν ἐξουσίαν, εἰς τὸ, διὰ τῶν τοιούτων λεληθότως βλάπτεσθαι τοὺς λόγους τῆς ἐκκλησίας τοῦτον εὐθύνας παρέχειν τῇ συνόδῳ τῆς ἐπαρχίας. Si res in proprios vſus conuertat, & eccleſiæ reditus, vel agrorum fructus non cum presbyterorum vel diaconorum ſententia adminiſtret, ſed ſuis cognatis, vel fratribus, vel filiis præbeat facultates, vt per hæc rationes eccleſiæ lædantur, *is det ſynodo prouinciæ rationem.*

(*d*) Can. Apoſtol. c. XXXIX. al. XL. Ἔστω φανερὰ τὰ ἴδια τοῦ ἐπισκόπου πράγματα (εἴγε καὶ ἴδια ἔχει) καὶ φανερὰ τὰ κυριακὰ, ἵνα ἐξουσίαν ἔχῃ τῶν ἰδίων τελευτῶν ὁ

Digitized by Google

magna ſynodus *Chalcedonenſis* [e] vnumquemque epiſcopum oeconomum habere iubebat, & hic communi totius cleri ſuffragio erat eligendus, vt alio loco [ee] adnotauimus.

§. III.

Regulæ circa redituum eccleſiaſticorum partitionem obſeruandæ.

Quod ad ipſam attinet diſtributionem, primis temporibus nullam certam regulam circa eam obſeruatam deprehendimus; ſed qui mos apoſtolorum ætate obtinuit, idem poſtea aliquamdiu durauit. Quidquid collectum fuerat, apud epiſcopum plerumque deponebatur, & prout quiſque indigebat, diſtribuebatur. Sequentibus autem temporibus res in certas quasdam redigebatur regulas, & tunc reditus in certas portiones menſtruas vel annuas diuidebantur, quemadmodum occaſio ferebat, & hæ ipſæ ad cuiuſque ordinis ſtatum & neceſſitatem adcommodabantur. In eccleſiis occidentalibus in tres quatuorue portiones vt plurimum reditus diſpeſci ſolebant; quarum vna epiſcopo, reliquis clericis alia, tertia pauperibus dabatur, quarta vero in ædificiorum conſeruationem alioſque neceſſarios eccleſiæ vſus impendebatur. Concilium *Bracarenſe* [f] tres tantum partes facit, epiſcopo vnam, aliam clericis, tertiam ædificiis & luminaribus eccleſiæ adſignans. Tunc vero epiſcopi hoſpitalitas de iſtiusmodi portione pauperibus res neceſſarias proſpectura credebatur. Secundum alias regulas pauperes, hoc eſt, adflicti quique, virgines & viduæ eccleſiaſticæ, vna cum martyribus & confeſſoribus in carcere detentis, infirmis ac peregrinis, quartam aliquam [g] diuidendæ portionis habebant par-

ἐπίσκοπος, οἷς βούλεται, καὶ ὡς βούλεται, καταλεῖψαι κ. τ. λ. Manifeſtæ ſint epiſcopi res propriæ ſi quidem habet res proprias, & manifeſtæ res dominicæ: vt ſit in poteſtate morientis epiſcopi, propria quibus vult & vt vult relinquere, cætera.

(e) Conc. Chalced. c. XXV. (tom IV. p. 767) Τὴν μὲν τοι πρόσοδον τῆς χηρευούσης ἐκκλησίας σώαν φυλάττεσθαι παρὰ τῷ οἰκονόμῳ τῆς ἐκκλησίας. Viduæ eccleſiæ reditum apud eccleſiæ oeconomum ſaluum cuſtodire placuit.

(ee) Vid. lib. III. c. XII § IV p. 70.

(f) Conc. Bracar. I c. XXV. (Brac. II. c. VII. edit. Labb. tom. V. p. 840.) Placuit, vt de rebus eccleſiaſticis fiant *tres æquæ portiones*, id eſt vna epiſcopi, alia clericorum, tertia in reparatione vel in luminariis eccleſiæ.

(g) Gelaſ ep I. al. IX. ad epiſcop. Lucaniæ c. XXVII (tom. IV. conc. p. 1195.) Quatuor tam de reditu, quam de oblatione fidelium ... conuenit fieri portiones,

tem,

tem, expreſſis verbis ſibi attributam. Nam iſtis omnibus alimenta (etſi non plena ſuſtentatio) ex eccleſiæ benignitate præbebantur. *Romæ* mille quingenti iſtiusmodi homines, præter clericos [*b*] hac ratione, viuente *Cornelio*, alebantur; & ſupra tria millia *Antiochiæ* [*i*] tempore *Chryſoſtomi*. Vnde reditus & eleemoſynas harum populoſarum eccleſiarum æſtimare licuerit.

§. IV.

In nonnullis eccleſiis omnes clerici in commune viuebant.

In eccleſiis quibusdam iſtiusmodi diuiſio non habebat locum, ſed clericis cum epiſcopo omnia erant communia, vna quaſi ipſis domus & vna menſa. Hoc autem non præcipiente generali quodam canone, ſed libere & ex compacto atque communi voluntatum conſenſione in quibusdam particularibus eccleſiis factitabant. Quemadmodum SOZOMENVS [*k*] *Rinocururæ*

---

quarum ſit; vna pontificis, altera clericorum, pauperum tertia, quarta fabricis applicanda.

Simplic. epiſt. III. ad Florent. (tom. IV. conc. p. 1069.) De reditibus eccleſiæ vel oblatione fidelium, quid deceat, neſcienti, nihil licere permittat, ſed ſola ei ex his quarta portio remittatur. Duæ eccleſiaſticis fabricis & erogationi peregrinorum & pauperum profuturæ, ab Onagro presbytero ſub periculo ſui ordinis miniſtrentur: vltima inter ſe clericis pro ſingulorum meritis diuidatur.

Gregor. Magn. lib. III. ep. XI. (tom. V. concil. p. 1143.) Cognouimus de reditibus eccleſiarum nouiter acquiſitis, canonicam diſpoſitionem quartarum minime conuenire, ſed epiſcopos locorum tantummodo diſtribuere quartam antiquorum redituum, nunc vero quæſita ſuis vſibus retinere. Quam rem prauam ſubintroductamque conſuetudinem fraternitas tua viuaciter emendare feſtinet, vt ſiue de præteritis reditibus, ſiue de iis quæ nunc obuenerunt, vel obuenerint, quartæ ſecundum diſtributionem canonicam diſpenſentur.

(*b*) Cornel. ep. ad Fab. ap. Euſeb. lib. VI. c. XLIII. Ἐν ᾗ οὐκ ἠγνόει --- χήρας σὺν θλιβομένοις, ὑπὲρ τὰς χιλίας πεντακοσίας, οὓς πάντας ἡ τοῦ δεσπότου χάρις καὶ φιλανθρωπία διατρέφει. In qua (eccleſia Romana) ſciebat, -- viduas cum infirmis & egentibus *plusquam mille & quingentas;* quibus vniuerſis gratia & benignitas Dei alimenta ſuppeditat.

(*i*) Chryſoſtom. homil. LXVII. in Matth. (tom. I. p. 710. edit. Francof.) Ἐννόησον ὅσαις ἀπαρκεῖ καθ' ἑκάστην ἡμέραν χήραις, ὅσαις παρθένοις· καὶ γὰρ εἰς τὸν τῶν τρισχιλίων ἀριθμὸν ὁ κατάλογος αὐτῶν ἔφθασε. Cogita tecum, quot viduis, quot virginibus quotidie ſuccurrat (eccleſia Antiochena). *Iam enim numerus earum in catalogo adſcriptus ad tria millia* peruenit.

(*k*) Sozom. lib. VI. c. XXXI. fin. Κοινὴ δέ ἐστι τοῖς αὐτόθι κληρικοῖς οἴκησίς τε καὶ τράπεζα καὶ τ' ἄλλα πάντα. Eſt autem eius loci clericis communis domus & menſa: reliqua denique *omnia communia.*

in *Aegypto* hunc morem fuiſſe, obſeruat: Et POSSIDIVS [*l*] idem de AVGVSTINI eccleſia adfirmat. Quænam AVGVSTINO ipſiuſque clericis conſuetudo fuerit, ex AVGVSTINO [*m*] ipſo omnium optime poſſumus intelligere, qui omnes clericos ſuos voluntarie huic ſe legi ſubieciſſe narrat, vt omnia habere communia vellent, adeoque nulli in iſthac ſocietate licere aliquid habere proprium; ſi quis vero inuentus fuerit habens, eum ſe deleturum de tabula clericorum dicit: & hoc ſe facturum adſeuerat, etiamſi interpellauerit contra ſe mille concilia, vel *Romam* contra ſe nauigauerit, Deo propitio futurum, vt vbi ipſe ſit epiſcopus, illic clericus eſſe non poſſit. Ipſe ſe huius regulæ ita ſtudioſum eſſe adfirmat, vt, ſi quis ſibi veſtem ſolita pretioſiorem offerat, vendere eam ſoleat, vt, quando non poſſit veſtis eſſe communis [*n*], pretium veſtis ſit commune. Sed vero vti hæc viuendi ratio omnium eccleſiarum ſtatui non conueniebat, ita pauci eam amplectebantur; & qui in eam ſe dabant, non vniuerſali quadam lege ſed tantum ſpecialioribus ſtatutis loci ad hoc ipſum compellebantur.

§. V.

Mutationes in his rebus factæ, quando eccleſiis parochialibus reditus conſtitui cœperunt.

Alterutra tamen ratione clericis communiter ex reditibus magnæ eccleſiæ prouiſum fuit, vſque dum eccleſiis parochialibus certi reditus conſtitui cœperunt; id quod non in omnibus

(*l*) Poſſid. vit. Aug. c. XXV. Cum ipſo ſemper clerici vna etiam domo, ac menſa ſumtibusque communibus alebantur & veſtiebantur.

(*m*) Aug ſerm. L. de diuerſis ſiue de communi vita clericorum tom. X. p. 523. edit. Pariſ MDCXXXVII. (tom. X. p. 1405. edit. Baſil. MDLXIX.) Quia placuit illis Deo propitio ſocialis hæc vita, quiſquis cum hypocriſi vixerit, quisquis inuentus fuerit habens proprium, non illi permitto, vt inde faciat teſtamentum, ſed delebo eum de tabula clericorum. Interpellet contra me mille concilia, nauiget contra me quo voluerit: ſit certe vbi potuerit, adiuuabit me Deus, vt vbi ego epiſcopus ſum, illic clericus eſſe non poſſit.

(*n*) Ibid. Modo dicturi ſunt homines, quia inueni pretioſas veſtes, quas non potuiſſem habere vel in domo patris mei vel in illa ſæculari profeſſione mea. Non decet. Talem debeo habere, qualem poſſim, ſi non habuerit, fratri meo dare. Qualem habere poteſt presbyter, qualem poteſt habere decenter diaconus & ſubdiaconus, talem volo accipere: quia in commune accipio. Si quis meliorem dederit, vendo, quod & facere ſoleo: vt quando non poteſt veſtis eſſe communis, pretium veſtis ſit commune.

locis

Digitized by Google

locis nec eodem tempore nec eodem modo factum: ſed ortum ſuum habere videtur a priuatis eccleſiarum fundatoribus, qui clericis in eccleſiis, quas ædificarant, miniſtrantibus, habitationem cum prædiorum debita portione ad alendum eos diſtinctam expendebant, & hoc pacto iure patronatus muniebantur, vt clericos, quos vellent, denominare eiſque eccleſiarum reditus, quibus eas dotarant, adſignare poſſent. Hæc conſuetudo tempore *Iuſtiniani* ad annum quingenteſimum, ſi non ante, introducta fuit. Exſtant enim duæ ipſius leges, eam [o] approbantes & confirmantes. Circa eamdem tempeſtatem alimenta ex aliis reditibus, e. gr. ex oblationibus, in quibusdam locis etiam eccleſiis parochialibus conſtituta fuerunt, quemadmodum ſupra ex THEODORI LECTORIS narrationibus de eccleſiis *Conſtantinopolitanis* obſeruauimus. Attamen mutatio iſta multo poſt in *Anglia* noſtra contigiſſe quibusdam [p] videtur. Ex BEDA enim [q] colligunt, quod vetuſta miniſtrandi ratio, qua clerici tantum *pro tempore* in eccleſiis parochialibus ſacris operati ſint, alimenta ſua ex eccleſia cathedrali accipientes, in *Anglia* plus quam centum annis poſt *Auguſtini* monachi aduentum in inſulam, hoc eſt

(o) Iuſtin. nouel. LVII. c. II. Εἴ τις οἰκοδομήσας ἐκκλησίαν, ἢ καὶ ἄλλως χορηγῶν τοῖς ἐν αὐτῇ λειτουργοῦσι σιτήσεις, βούλοιτο τινὰς κληρικοὺς ἐγκαθιστᾶν κ. τ. λ. Si quis ædificans eccleſiam, aut etiam aliter expendens in ea miniſtrantibus alimenta voluerit aliquos clericos ſtatuere, cætera.
Nouel. CXXIII. c. XVIII. Εἴ τις εὐκτήριον οἶκον κατασκευάσει, καὶ βουληθείη ἐν αὐτῷ κληρικοὺς προβάλλεσθαι, ἢ αὐτὸς ἢ οἱ τούτου κληρονόμοι· εἰ τὰς δαπάνας αὐτοὶ τοῖς κληρικοῖς χορηγήσουσι καὶ ἀξίους ὀνομάσουσι, τοὺς ὀνομασθέντας χειροτονεῖσθαι. Si quis oratorii domum fabricauerit & voluerit in ea clericos ordinare aut ipſe, aut eius heredes: ſi expenſas ipſis clericis miniſtrant, & dignos denominant, denominatos ordinari.

(p) *Cawdrey diſc. of patronage* c. 2. p 8. *Selden of tithes* c. 9. p. 255.

(q) Bed. hiſt. gentis Anglor. lib. IV. c. XXVII. A temporibus antiquis ibidem & epiſcopus cum clero, & abbas ſolebat manere cum monachis, qui tamen & ipſi ad curam epiſcopi familiariter pertinerent. Quia nimirum Aidan, qui primus eius loci epiſcopus fuit, cum monachis illuc & ipſe monachus adueniens, monachicam in eo conuerſationem inſtituit. Quomodo & prius beatus pater Auguſtinus in Cantia feciſſe noſcitur, ſcribente ei reuerendiſſimo papa Gregorio, quod & ſupra poſuimus. Sed quia tua fraternitas, inquit, monaſterii regulis erudita ſeorſum fieri non debet a clericis ſuis in eccleſia Anglorum, quæ nuper auctore Deo, ad fidem perducta eſt, hanc debet conuerſationem inſtituere, quæ in initio naſcentis eccleſiæ fuit patribus noſtris, in quibus nullus eorum ex his, quæ poſſidebant, aliquod ſuum eſſe dicebat; ſed erant eis omnia communia.

ad

ad annum circiter DCC. durauerit. Nam perſpicue docet BEDA, quod eo tempore epiſcopus & eius clerici vna vixerint, habentes omnia communia, quemadmodum apoſtolorum ætate eccleſia primitiua habere conſueuerit.

§. VI.

Reditus vel bona eccleſiaſtica non niſi extraordinaria vrgente neceſſitate alienanda.

Vnum ſupereſt, quod de hac materia obſeruemus, nimirum, bona vel reditus ſemel eccleſiæ datos pro dicatis Deo ſemper habitos fuiſſe; adeoque cultui eius tantummodo impendi, nec in vllum alium vſum conuerti, debuiſſe, niſi quis extraordinarius caritatis caſus ſimpliciter id exigeret. Si exempli cauſſa captiui redimendi, vel pauperes famis tempore iuuandi eſſent, nec aliunde eis ſuppeteret auxilium: tum ipſa ſacra vaſa & vtenſilia eccleſiæ vendere moris erat, vt viuis Dei templis, quæ ædium materiatarum ornamentis anteponi debebant, conſuleretur. Ita AMBROSIVS vaſa myſtica eccleſiæ *Mediolanenſis* conflabat, vt captiuos redimeret, qui alias in captiuitate permanere debuiſſent. Quod quum *Ariani* in ipſo tamquam crimen inuidioſe reprehenderent, elegantiſſimam ſcribebat pro ſe apologiam, in qua inter alia lectu digniſſima cauſſam ſuam ita defendit: *Nonne melius conflat ſacerdos* [r] *pro alimonia pauperum, ſi alia ſubſidia deſint, quam vt ſacrilegus contaminet & aſportet hoſtis? Nonne dicturus eſt Dominus: Cur paſſus es tot inopes fame mori? Certe habebas aurum, vnde miniſtraſſes alimoniam. Cur tot captiui deducti in commercium, nec redemti, ab hoſte occiſi ſunt? Melius fuerat, vt vaſa viuentium ſeruares, quam metallorum. His non poteſt reſponſum adferri. Quid enim dices? Timui, ne templo Dei ornatus deeſſet? Reſpondebit: Aurum ſacramenta non quærunt: neque auro placent, quæ auro non emuntur. Ornatus ſacramentorum redemtio captiuorum eſt. Et vere illa ſunt vaſa pretioſa, quæ redimunt animas a morte.* Tali modo ſanctus pater factum ſuum defenſum ibat, quod *Arianis* ſacrilegium, ipſi autem potius benignitas & miſericordia, dicebatur; quapropter concludit, non eſſe dandum cuipiam vitio, ſi comminuat, conflet & vendat myſtica eccleſiæ vaſa, licet magnum crimen ſit in priuatos vſus illa conuertere. Eumdem in modum AVGVSTI-

(r) Ambroſ. de offic. lib. II. c. XXVIII.

NVM

NVM [*s*] vaſa ſacra eccleſiæ ſuæ ad redimendos captiuos adhibuiſſe, legimus. Idem fecit, teſte SOCRATE [*t*], *Acacius* epiſcopus *Amidæ* ad redimendos e *Romanorum* militum manibus captiuos *Perſarum*, qui erant circiter ſeptem hominum millia. Vnde etiam hoc diſcimus, quod in eiusmodi caſibus non conſiderauerint, quam quis religionem profiteretur, ſed tantum an inops & ærumnoſus ac opis indigus eſſet. Simile exemplum habemus in *Cyrillo Hieroſolymitano*, cuius apud THEODORVM [*u*] & SOZOME-

(*s*) Poſſid. vit. Aug. c. XXIV. De vaſis dominicis propter captiuos & quamplurimos indigentes, frangi & conflari iubebat & indigentibus diſpenſari.

(*t*) Socrat. lib VII. c. XXI. *Τότε δὲ καὶ Ἀκάκιον τὸν τῆς Ἀμίδης ἐπίσκοπον, πρᾶξις ἀγαθὴ περιφανέστερον πεποίηκε τοῖς πᾶσιν· ὡς γὰρ οἱ Ῥωμαίων στρατιῶται τοὺς αἰχμαλώτους Περσῶν, οὓς τὴν Ἀζαζηνὴν πορθήσαντες ἔλαβον, ἀποδοῦναι τῷ Περσῶν βασιλεῖ κατ' οὐδένα τρόπον ἐβούλοντο, λιμῷ τε οἱ αἰχμάλωτοι ἐφθείροντο, περὶ τοὺς ἑπτακισχιλίους ὄντες τὸν ἀριθμόν· καὶ ταῦτα οὐ μικρῶς ἐλύπει τὸν βασιλέα τῶν Περσῶν· τότε ὁ Ἀκάκιος οὐ παρεῖδε ταῦτα γινόμενα· συγκαλέσας δὲ τοὺς ὑφ' αὐτῷ κληρικοὺς ἄνδρας, ἔφη· Ὁ Θεὸς ἡμῶν οὔτε δίσκων, οὔτε ποτηρίων χρήζει· οὔτε γὰρ ἐσθίει, οὔτε πίνει, ἐπεὶ μὴ προσδεής ἐστιν· ἐπεὶ τοίνυν πολλὰ κειμήλια χρυσᾶ τε καὶ ἀργυρᾶ ἡ ἐκκλησία ἐκ τῆς εὐγνωμοσύνης τῶν προσηκόντων αὐτῇ κέκτηται, προσήκει ἐκ τούτων ῥύσασθαί τε τῶν στρατιωτῶν τοὺς αἰχμαλώτους, καὶ διατρέψαι αὐτούς· Ταῦτα καὶ ἄλλα πλεῖστα τούτοις παραπλήσια διεξελθών, χωνεύει μὲν τὰ κειμήλια· τιμήματα δὲ τοῖς στρατιώταις ὑπὲρ τῶν αἰχμαλώτων καταβαλών, καὶ διατρέψας αὐτούς, εἶτα δοὺς ἐφόδια, τῷ οἰκείῳ ἀπέπεμψε βασιλεῖ.* Eo tempore Acacius Amidenus epiſcopus, pio quodam opere perpetrato apud omnes multo magis inclaruit. Nam quum milites Romani captiuos Perſarum, quos ipſi Azazenam vaſtantes ceperant, regi Perſarum reſtituere prorſus abnuerent, atque interim captiui, qui erant circiter ſeptem hominum millia, fame conſumerentur: quæ res animum regis Perſarum vehementer angebat, Acacius eam rem haudquaquam negligendam putauit. Conuocatis igitur clericis, qui ſub ipſo erant: Deus, inquit, noſter, nec lancibus indiget nec poculis. Nam neque comedit, neque bibit, quippe qui nulla re opus habet. Cum igitur multa vaſa, partim aurea, partim argentea poſſideat eccleſia ex beneuolentia ac liberalitate eorum, qui in ipſam adſcripti ſunt, conſentaneum eſt, vt illorum pretio captiuos a militibus redimamus, eisque cibos ſubminiſtremus. Cum hæc aliaque eiusmodi illis diſſeruiſſet, vaſa quidem ſacra conflari iuſſit: deinde pro ſingulis captiuis pretio militibus perſoluto, aliquamdiu eos aluit: tandemque viatico inſtructos ad regem Perſarum remiſit.

(*u*) Theod. lib. II. c. XXVII. *Τὴν ἱερὰν στολήν, ἣν ὁ πανεύφημος Κωνσταντῖνος ὁ βασιλεύς, τὴν Ἱεροσολύμων ἐκκλησίαν γεραίρων, δεδώκει τῷ μακαρίῳ τῆς πόλεως ἐκείνης ἀρχιερεῖ, ἵνα ταύτην περιβαλλόμενος, τὴν τοῦ θείου βαπτίσματος ἐπιτελῇ λειτουργίαν· ἐκ χρυσῶν δὲ αὕτη κατεσκεύαστο νημάτων· πεπρακέναι τὸν Κύριλλον ἔφη. κ. τ. λ.* Sacram veſtem, quum Conſtantinus omni laude celebrandus, ad exornandam Hieroſolymorum eccleſiam Macario eius loci epiſcopo donauerat, vt ea indutus, diui-

nvm [*uu*] fit mentio, nec non in epiſcopo quodam *Carthaginenſi*, nomine *Deogratias*, cuius caritatem pari occaſione demonſtratam prædicat victor vticensis [*w*]. Hic enim vaſa ſacra vendidit, vt milites *Romanos*, in bello cum *Vandalis* captos, redimeret. Hoc tantum abeſt, vt ſacrilegium vel iniuſta alienatio haberetur, vt leges aduerſas ſacrilegium latæ hunc caſum exciperent, licet nullum præterea alium, quicumque demum eſſet. Sicut ex lege *Iuſtiniani* videre eſt, quæ ita [*x*] habet: *Sancimus, nemini licere ſacratiſſima atque arcana vaſa, vel veſtes cæteraque donaria, quæ ad diuinam religionem neceſſaria ſunt, ---- vel ad venditionem vel ad hypothecam vel ad pignus trahere, ---- EXCEPTA CAVSSA CAPTIVITATIS ET FAMIS in locis, quibus hoc contigerit. Nam ſi neceſſitas fuerit in redemtione captiuorum, tunc & venditionem præfatarum rerum diuinarum & hypothecam & pignorationes fieri concedimus; quoniam non abſurdum eſt, animas hominum quibuscumque vaſis vel veſtimentis præferri.* Clericorum paupertas eiusdem generis caſus miſerabilis erat: idcirco ſi annui eccleſiæ reditus ad eos alendos non ſufficerent, nec alia via res neceſſarias eis proſpiciendi eſſet; tunc

ni baptiſmi miniſterium perageret: ea veſtis aureis filis contexta erat: Cyrillum vendidiſſe dixit (Acacius) cætera.

(*uu*) Sozom. lib. IV c. XXV. Λιμοῦ καταλαβόντος τὴν Ἱεροσολύμων χώραν, ὡς εἰς ἐπίσκοπον ἔβλεπε τὸ τῶν δεομένων πλῆθος, τῆς ἀναγκαίας τροφῆς ἀπορούμενον· ἐπεὶ δὲ χρήματα οὐκ ἦν, οἷς ἐπικουρεῖν ἔδει, κειμήλια καὶ ἱερὰ παραπετάσματα ἀπέδοτο. κ. τ. λ. Cum Hieroſolymorum regionem fames occupaſſet, egentium multitudo neceſſariis alimentis deſtituta, ad (Cyrillum vtpote) epiſcopum oculos coniecit: cum autem pecuniæ deeſſent, quibus ſubueniri poſſet egentibus, Cyrillus theſauros eccleſiæ & ſacra vela diuendidit, cætera.

(*w*) Victor. Vtic. de perſecut. Vandal lib. I. bibliothec. patr. tom. VII. p 591. (edit. Margarin. de la Bigne Par. MDLXXXIX. p. 1894.) Poſthæc factum eſt ſupplicante Valentiniano Auguſto, *Carthaginenſi eccleſiæ* poſt longum ſilentium deſolationis epiſcopum ordinari, nomine *Deogratias* - - - illo epiſcopo conſtituto factum eſt peccatis vrgentibus, vt vrbem illam quondam nobiliſſimam atque famoſam XV. regni ſui anno Geiſericus caperet Romam. Et ſimul exinde regum multorum diuitias cum populis captiuauit. Quo dum multitudo captiuitatis Africanam attingeret littus, diuidentibus Vandalis & Mauris ingentem populi quantitatem, vt moris eſt Barbaris, mariti ab vxoribus, liberi a parentibus ſeparabantur. Statim ſategit vir Deo plenus & clarus *vniuerſa vaſa miniſterii aurea vel argentea diſtrahere* & libertatem de ſeruitute Barbarica liberare, & vt coniugalia foedera manerent & pignora genitoribus redderentur.

(*x*) Cod. Iuſtin. lib. I. tit. II. de ſacroſanct. eccleſ. leg. XXI.

cano-

canones quidam [y] epiſcopo certa eccleſiæ bona alienandi ſiue vendendi copiam faciebant, vt hoc modo præſentiſſima vitæ ſubſidia illis compararentur.

§. VII.

Et id quidem communi epiſcopi eiusque clericorum conſenſu, metropolitano vel quibusdam epiſcopis prouincialibus approbantibus.

Ne qua vero fraus in vllo eiusmodi caſu admitteretur, iidem canones ſpeciatim præcipiebant, vt, ſi neceſſitas quædam epiſcopum ad hanc viam extraordinariam ineundam adigeret, clericos primum ſuos tum etiam metropolitanum aliosque comprouinciales epiſcopos conſuleret, vt de rei neceſſitate iudicarent, & num idonea cauſſa ſic agendi ſuppeteret. Concilium quartum *Carthaginenſe* [z], *irrita erit*, inquit, *donatio epiſcoporum vel venditio, vel commutatio rei eccleſiaſticæ abſque conniuentia & ſubſcriptione clericorum.* Et concilium quintum *Carthaginenſe* [a] ait: *Si aliqua neceſſitas cogit, hanc inſinuandam eſſe primati prouinciæ ipſius, vt cum ſtatuto numero epiſcoporum, vtrum faciendum ſit, arbitretur.* Et concilium *Agathenſe* [b]: *Quod ſi neceſſitas certa compulerit, vt pro eccleſiæ neceſſitate aut vtilitate, vel in vſufructu vel in directa venditione aliquid diſtrahatur, apud duos tresue comprouinciales, vel vicinos epiſcopos cauſſa, qua neceſſe ſit vendi, primitus comprobetur.* Talis erat legum eccleſiaſticarum ratio, quamdiu epiſcopi eiusque clerici communi redituum eccleſiaſticorum iure gaudebant. Nihil poterat alienari, niſi vtraque parte conſentiente, & metropolitano ac epiſcoporum prouincialium ſynodo comprobante. Vt adeo ſumma diligentia præcautum atque prouiſum fuerit, ne vel neceſſitatis vel caritatis obtentu bona & reditus eccleſiæ ſpoliarentur & deuaſtarentur.

(*y*) Conc. Carth. V c. IV. (tom. II. p. 1216.) Placuit, vt rem eccleſiæ nemo vendat. Quod ſi aliqua neceſſitas cogit, hanc inſinuandam eſſe primati prouinciæ ipſius, vt cum ſtatuto numero epiſcoporum, vtrum faciendum ſit, arbitretur. Concil. Agath. c. VII. (tom. IV. p. 1384.) vid. lit. (b) in textu.

(z) Conc. Carth. IV. c. XXXII. (tom. II. conc p. 1202.)

(*a*) Conc. Carth. V. c IV. vid. antec. not. (y).

(*b*) Conc. Agath. c. VII. (tom. IV. conc. p. 1384.)

LIBER SEXTVS

DE DIVERSIS LEGIBVS AC REGVLIS, QVAE AD MVNERA, VITAM ET CONVERSATIONEM VETERVM CLERICORVM ATTINENT.

CAPVT PRIMVM

DE HARVM REGVLARVM EXCELLENTIA GENERATIM, DEQVE RECTI EXEMPLI MORIBVS, QVOS AD EARVM PRAESCRIPTVM CLERICI CONFORMARVNT.

§. I.

Chriſtianarum regularum excellentia teſtimoniis gentilium comprobata, ipſisque inuiſa.

DVobus libris antecedentibus de magna eccleſiæ primitiuæ cura, quam in exhibendis educandisque ad ſacrum miniſterium idoneis hominibus adhibuit, deque præmiis, quæ magiſtratus ciuilis, tum ad eorum vitæ genus honorandum & ab aliis diſtinguendum, tum ad eos ad ſedulitatem in diuerſis ſuis officiis & functionibus excitandum, in ipſos contulit, expoſuimus. Reliquum eſt, vt oſtendamus, quantam eccleſia quoque curam habuerit in ſanciendis neceſſariis legibus ac regulis, quæ vnumquodque corporis eccleſiaſtici membrum ad vitam munere ſuo dignam agendam & ad explenda functionis ſuæ officia obligarent. Ex his regulis multæ ipſa natura ſua tam excellentes erant, & tam ſtricte ac ſollicite ab illis, ad quos attinebant, obſeruabantur, vt nonnulli ex præcipuis chriſtianæ religionis aduerſariis non poſſent, quin earum iniicerent mentionem, deque illis cum quadam inuidia & κακοζηλίᾳ teſtimonium dicerent. Inter opera IVLIANI celebratiſſima reperitur epiſtola, ab ipſo ad *Arſacium Galatiæ* ſacerdotem ſcripta (SOZOMENO [a] etiam memorata), qua

(a) Sozom. lib. V. c. XVI. Οὐκ ἀποβλέπομεν, ἃ μάλιστα τὴν ἀθεότητα συνηύξησεν, ἡ

ipſi

ipſi narrat, perſpectum ſatis eſſe & exploratum, quid chriſtianorum religionem potiſſimum auxerit, humanitatem ſcilicet in peregrinos & in ſepeliendis mortuis ſollicitam diligentiam & ſimulatam morum grauitatem. Hinc mandat ei, vt tamquam ſummus in *Galatia* pontifex in id incumbat, vt omnes iſtius regionis ſacerdotes ſub ipſo conſtituti eadem exerceant. *Non ſufficit*, inquit, *quod tu vnus eiusmodi ſis: ſed quotquot in Galatia ſunt flamines, tales eſſe decet. Quos tu vel pudore adficiendo, vel perſuadendo, bonos redde, aut a ſacerdotali miniſterio remoue; ſi vna cum vxoribus vel liberis ac famulis ad deos non accedant: ſed aut ſeruos aut filios aut coniuges Galilæas ſuſtineant, qui & impii ſint erga deos & impietatem religioni præponant. Deinde ſingulos flamines hortare, vt nec ad theatrum accedant, nec in tabernis bibant, nec artem vllam aut opificium turpe ac probroſum exerceant. Et eos quidem, qui obtemperauerint, honore adfice: contumaces vero atque immorigeros expelle.* Hæc aperte & ingenue loquuntur, (tantoque magis notanda ſunt, vtpote ore aduerſarii cuiusdam prolata,) quod chriſtianorum clerici his temporibus ad nobiliſſimas regulas vitam compoſuerint, in muneribus ſuis ſedulitatem, in moribus grauitatem & modeſtiam, in indigentes liberalitatem, & in tota conuerſatione ac ratione agendi prudentiam ac circumſpectionem oſtendentes. Quod vt ad chriſtianiſmi in mundo propagationem & incrementum quam maxime ſpectabat: ita *Iulianus* temperare ſibi non poterat, quo minus iniquo ac liuido animo hoc intueretur, & flamines ſuos dæmonicolas eamdem ſibi famam acquirere cuperet; hoc modo inuidioſam chriſtianæ religionis exiſtimationem obſcuraturus, ſuæque ethnicæ, quam adamabat, ſuperſtitioni honorem ſplendoremque conciliaturus. Similia teſtimonia in

περὶ τοὺς ξένους φιλανθρωπία, καὶ ἡ περὶ τὰς ταφὰς τῶν νεκρῶν προμήθεια, καὶ ἡ πεπλασμένη σεμνότης κατὰ τὸν βίον· ὧν ἕκαστον οἴομαι χρῆναι παρ᾽ ἡμῶν ἀληθῶς ἐπιτηδεύεσθαι· καὶ οὐκ ἀπόχρη τὸ σὲ μόνον εἶναι τοιοῦτον, ἀλλὰ πάντας ἁπαξαπλῶς, οἳ περὶ τὴν Γαλατίαν εἰσὶν ἱερεῖς· οὓς ἢ δυσώπησον, ἢ πεῖσον εἶναι σπουδαίους· ἢ τῆς ἱερατικῆς λειτουργίας ἀπόστησον, εἰ μὴ προσέρχονται μετὰ γυναικῶν καὶ παίδων καὶ θεραπόντων τοῖς θεοῖς, ἀλλὰ ἀνέχονται τῶν οἰκετῶν, ἢ υἱέων, ἢ τῶν Γαλιλαίων γαμετῶν ἀσεβούντων μὲν εἰς τοὺς θεοὺς ἀθεότητα δὲ θεοσεβείας προτιμώντων. ἔπειτα παραίνεσον ἱερέα, μήτε θεάτρῳ παραβάλλειν, μήτε ἐν καπηλείῳ πίνειν, ἢ τέχνης τινὸς καὶ ἐργασίας αἰσχρᾶς καὶ ἐπονειδίστου προΐστασθαι· καὶ τοὺς μὲν πειθομένους τίμα· τοὺς δὲ ἀπειθοῦντας ἐξώθει.

AMMIANO MARCELLINO [*b*] aliisque de chriſtianorum antiſtitum iſtius temporis frugalitate, temperantia, modeſtia & humilitate habemus; quæ vtpote calamo ſcripta gentilium & eorum quidem, qui ne ipſis quidem imperatoribus nec epiſcopis *Romanis*, in maiori magnificentia rerumque copia vitam agentibus, pepercerunt, pro genuinis & fide dignis narrationibus de ſanctis iſtis viris haberi poſſunt, quorum in vulgus nota probitas ab ipſis divinæ religionis hoſtibus nihil niſi veritatem extorquere potuit.

§. II.

Idea clericorum ex ſcriptoribus chriſtianis.

Quæ quum ita ſint, eo facilius iſtis panegyricis ac laudationibus credere potuerimus, quas vetuſti quidam ſcriptores chriſtiani in clericos eorumque virtutes ac diſciplinam generatim habuerunt. ORIGENES [*c*] ait: *Hoc vnum quidam ſibi deſumſerunt negotium, vt obambularent non tantum per oppida, ſed vicos etiam & villas, vt alios quoque ad pietatem verumque Dei cultum pertraherent. Nec obiici poteſt, eos lucri cauſſa id facere, quando ſæpe recuſant accipere victui neceſſaria; & ſi forte hæc interdum coguntur præ inopia, præſenti tantum vſu contenti ſunt, etiamſi non deſit multorum vltronea liberalitas plura largiri cupientium.* AVGVSTINVS [*d*] æque bonam animo noſtro de ætatis ſuæ epiſcopis ac presbyteris repræſentat imaginem, *Quam multos epiſcopos*, inquiens, *optimos viros, ſanctiſſimosque cognoui, quam multos presbyteros, quam multos diaconos & huiusmodi miniſtros diuinorum ſacramentorum, quorum virtus eo mihi mirabilior & maiore prædicatione dignior videtur, quo difficilius eſt eam in mul-*

(*b*) Ammian. Marcel lib. XXVII (p 525 526. edit. Gronouii Lugd. MDCXCIII.) Qui eſſe poterant beati reuera, ſi magnitudine vrbis deſpecta, quam vitiis opponunt, ad imitationem antiſtitum quorumdam prouincialium viuerent: quos *tenuitas edendi potandique parciſſime, vilitas etiam indumentorum, & ſupercilia humum ſpectantia*, perpetuo numini veriſque eius cultoribus vt puros commendant & verecundos.

(*c*) Orig. contr. Celſum lib. III p. 116. edit. Cantabrig. MDCLXXVII. Τινὲς ἔργον πεποίηνται ἐκπεριέρχεσθαι οὐ μόνον πόλεις, ἀλλὰ καὶ κώμας, καὶ ἐπαύλεις· ἵνα καὶ ἄλλους εὐσεβεῖς τῷ Θεῷ κατασκευάσωσι· καὶ οὐκ ἄν πλούτου τις ἕνεκα φήσαι αὐτοὺς τοῦτο πράττειν, ἐσθ' ὅτε μὲν οὐδὲ τὰ πρὸς τροφὴν λαμβάνοντας· εἴ ποτε δὲ ἀναγκάζοιντο ὑπὸ τῆς ἀπορίας ταύτης, τῇ χρείᾳ μόνῃ ἀρκουμένους, κἂν πλείους αὐτοῖς κοινωνεῖν ἐθέλωσι καὶ μεταδιδόναι τὰ ὑπὲρ τῆς χρείας.

(*d*) Auguſt. de moribus eccleſ. cath. c. XXXII. tom. I. p. 330. edit. Par. MDCXXXVII. (p. 772. edit. Baſil. MDLXIX.)

tiplici

tiplici hominum genere & in iſta vita turbulentiore ſeruare. Non enim ſanatis magis quam ſanandis hominibus præſunt. Perpetienda ſunt vitia multitudinis vt curentur, & prius toleranda, quæ ſedanda eſt peſtilentia. Qui plura de hoc generali clericorum charactere videre geſtit, is antiquos conſulat apologetas, in quibus ea characteribus chriſtianorum generatim intertexta deprehendet; quorum integritas & patientia, caritas & probitas vniuerſa effectus erat partim inſtitutionis partim melioris exempli ducum atque doctorum ſuorum, qui eodem modo viuebant, quo docebant eſſe viuendum, & ipſi primum in illa ſemita incedebant, quam calcandam aliis commonſtrabant. Quæ res doctores chriſtianos tanto magis ſupra gentilium philoſophos euehebat. Nam philoſophi de virtute quidem, quod ad theoriam, egregie & loquebantur & ſcribebant, nihil vero eorum, quæ dicebant, præſtabant ipſi. Facundi erant, obſeruante MINVCIO [*e*], aduerſus ſua vitia; quum contra philoſophi chriſtiani non habitu ſapientiam ſed mente præferrent. Non eloquebantur magna ſed viuebant; atque ita gloriabantur, ſe conſequutos, quod philoſophi pagani ſumma intentione quæſiuiſſent nec inuenire potuiſſent. LACTANTIVS [*f*] ex eodem capite de gentilium philoſophis triumphat: atque ita quoque GREGORIVS NAZIANZENVS [*g*], TERTVLLIANVS [*h*], CYPRIANVS [*i*] & alii complures; quorum argu-

(*e*) Minuc. Octau. p. 110. edit. Oxon. MDCLXXVIII. (p. 144. edit. Halenſ. MDCXCIX.) Philoſophorum ſupercilia contemnimus, quos corruptores & adulteros nouimus, & tyrannos, & ſemper aduerſus ſua vitia facundos. Nos non habitu ſapientiam, ſed mente præferimus; *non eloquimur magna, ſed viuimus:* gloriamur nos conſequutos, quod iſti ſumma intentione quæſiuerunt, nec inuenire potuerunt.

(*f*) Lactant. lib. IV. c. XXIII. tot.

(*g*) Nazianz. inuect. I. in Iulian. (p. 95. 103. 107. 108. 109. edit. Par. MDCXXX.)

(*h*) Tertull. apolog. c. XLVI. tot.

(*i*) Cyprian. de bono patient. p. 210. (p. 212 edit. Par. MDCLXVI.) Hanc (patientiam) ſe ſectari philoſophi quoque profitentur, ſed tam illic patientia falſa eſt, quam & falſa ſapientia eſt. Vnde enim vel ſapiens eſſe vel patiens poſſit, qui nec ſapientiam, nec patientiam Dei nouit? —— Si ſapiens ille eſt, qui eſt humilis & mitis; philoſophos autem videmus nec humiles eſſe nec mites, ſed ſibi multum placentes - - - *Nos* autem, qui *philoſophi non verbis ſed factis ſumus;* nec veſtitu ſapientiam, ſed veritate præferimus; qui virtutum conſcientiam magis quam iactantiam nouimus; qui non loquimur magna, ſed viuimus; quaſi ſerui & cultores Dei, patientiam, quam magiſteriis cæleſti bus diſcimus, obſequiis ſpiritualibus præbeamus. cætera.

menta

Digitized by Google

menta facile potuiſſent infringi, niſi chriſtiani doctores generatim homines de meliore nota & iſtis flagitiis liberi fuiſſent, quibus aduerſam partem inſimulabant.

§. III.

Exceptiones quædam ſpecialiores bonæ eorum exiſtimationi, quam generatim habebant, non derogant.

Pauca quædam exempla hominum, qui his optimis temporibus officio ſuo chriſtiano indignam plenamque publicæ offenſionis vitam egerint, inueniri, inficias ire non poſſumus. Querelæ a viris bonis factæ, vt aliud nobis perſuadeamus, haud permittunt. CYPRIANVS [k] & EVSEBIVS [l] quorumdam tum clericorum tum laicorum vitia deplorant, eaque cauſſis adnumerant, quæ diuinam prouidentiam ad immittendum eccleſiæ duas eaſque diriſſimas probationes, perſequutiones videlicet *Decianam* & *Diocletianam*, commouerint, vt hac ratione lolium a tritico expurgaretur & hæc flagitiorum ac fraudum atrocitas, cui ordinaria diſciplinæ eccleſiaſticæ remedia, quæ erat iſtorum temporum iniuria, mederi non poterant, emendaretur. Si-

(k) Cyprian de lapſis p. 124. (p. 169. 170. edit. citat) Dominus probari familiam ſuam voluit, & quia traditam nobis diuinitus diſciplinam pax longa corruperat, jacentem fidem & pene dixerim dormientem, cenſura cæleſtis erexit: cumque nos peccatis noſtris amplius pati mereremur, clementiſſimus Dominus ſic cuncta moderatus eſt, vt hoc omne, quod geſtum eſt, exploratio potius quam perſequutio videretur. Studebant augendo patrimonio ſinguli; & obliti quid credentes, aut ſub apoſtolis ante feciſſent, aut ſemper facere deberent, inſatiabilis cupiditatis ardore ampliandis facultatibus incubabant. Non in ſacerdotibus religio deuota, non in miniſtris fides integra, non in operibus miſericordia, non in moribus diſciplina. Corrupta barba in viris, in feminis forma fucata. Adulterati poſt Dei manus oculi, capilli mendacio colorati. Ad decipienda corda ſimplicium callidæ fraudes, circumueniendis fratribus ſubdolæ voluntates. Iungere cum infidelibus vinculum matrimonii, proſtituere gentilibus membra Chriſti, non iurare tantum temere, ſed adhuc etiam peierare: præpoſitos ſuperbo tumore contemnere, venenato ſibi ore maledicere, odiis pertinacibus iovicem diſſidere: epiſcopi plurimi, quos & hortamento eſſe oportet cæteris & exemplo, diuina procuratione cootemta, procuratores rerum ſæcularium fieri, derelicta cathedra, plebe deſerta, per alienas prouincias oberrantes, negotiationis quæſtuoſæ nundinas aucupari. Eſurientibus in eccleſia fratribus non ſubuenire, habere argentum largiter velle, fundos inſidioſis fraudibus rapere, vſuris multiplicantibus fenus augere. cætera.

(l) Euſeb. lib. VIII, c. I. p. 239. tot.

miles

miles querelas CHRYSOSTOMVS [*m*], GREGORIVS NAZIANZENVS [*n*], & HIERONYMVS [*o*] de quibuſdam ætatis ſuæ clericis fecerunt, quorum viuendi ratio corrupta & munere ſuo indigna fuit. Et mirum ſane eſſet, ſi non ſingula ſæcula iſtiusmodi aliquot exempla morbidorum membrorum in tam vaſto hominum corpore ſuppeditarent, ſiquidem inter ipſos apoſtolos *Iudas* quidam fuit. Sed tum conſiderandum eſt, quod paucæ iſtiusmodi exceptiones bonæ, quam veteres clerici generatim ſibi acquiſiuerunt, exiſtimationi non derogent. Quid, quod ipſa horum hominum errata multis egregiis legibus & regulis de diſciplina eccleſiaſtica, quas his temporibus ſynodi prouinciales ſtatuerunt, dederunt occaſionem: ex quibus ſequentem

(*m*) Chryſoſt. hom. XXX. in Act. (tom. III. edit. Francof. p. 276.) *Δίδαξόν με διὰ τοῦ βίου τοῦ σοῦ· αὕτη ἡ διδασκαλία ἀρίστη. λέγεις ὅτι δεῖ μετριάζειν, καὶ μακρὸν ὑπὲρ τούτου λόγον ἀποτείνεις, καὶ ῥητορεύεις μηδενὸς κωλύοντος· ἀλλὰ σοῦ βελτίων ἐκεῖνός, φησιν, ὁ δι' ἔργων τοῦτο παιδεύων ἐμέ· οὐ γὰρ οὕτως εἴωθεν ἐντίθεσθαι τῇ ψυχῇ τὰ μαθήματα ἀπὸ ῥημάτων, ὡς ἀπὸ πραγμάτων· ἐπεὶ καὶ ἐὰν μὴ τὸ ἔργον ἔχῃς, οὐ μόνον οὐκ ὠφέλησας εἰπών, ἀλλὰ καὶ μειζόνως ἔβλαψας· βέλτιον σιγᾷν. διατί; ὅτι ἀδύνατόν μοι τὸ πρᾶγμα καθιστᾶς· ἐννοῶ γάρ, ὅτι εἰ σὺ ὁ τοσαῦτα λέγων οὐ κατορθοῖς, πολλῷ μᾶλλον ἐγὼ συγγνώμης ἄξιος, λέγων μηδέν· διὰ τοῦτό φησιν ὁ προφήτης· τῷ δὲ ἁμαρτωλῷ εἶπεν ὁ Θεός· ἵνα τί σὺ ἐκδιηγῇ τὰ δικαιώματά μου; μείζων γὰρ αὕτη ἡ βλάβη, ὅταν καλῶς διδάσκων τις διὰ ῥημάτων, διὰ τῶν ἔργων πολεμῇ τῇ διδασκαλίᾳ, τοῦτο πολλῶν αἴτιον γέγονε κακῶν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις.* Doce me vita tua. Hæc doctrina optima eſt. Dicis, quod opus eſt modeſtia: & tu procul ab hoc ſermone recedis & rhetoricaris, nullo prohibente verbis diffluens, ſed te melior ille, inquit, qui operibus docet. Non enim ſic inſident animæ verba quam opera. Quoniam ſi non habueris opus bonum, non ſolum non proderis loquendo ſed etiam plus nocebis, vtiliusque fuerit tacere. Quare? Quia opus mihi proponis, ac ſi impoſſibile foret. Cogito enim mecum: Si tu, qui tanta loqueris, non facis, multo magis ego venia dignus ſum, nihil tale dicens: Idcirco inquit propheta: *Peccatori inquit Deus, vt quid tu enarras iuſtificationes meas?* Maius enim hoc damnum, quando bene quis docet verbis, & operibus doctrinam impugnat. *Hoc multorum in eccleſia malorum cauſſa eſt.*

(*n*) Nazianz. carm. Cygn. de epiſcopis (tom. II. p. 302. B.) Turpiſſimum erat, illorum me fidei cauponum in numero eſſe: quorum alii nepotes erant eorum, qui tributorum ſcribæ fuerant, & aliud nihil animo voluebant, quam falſas & ſubdolas rationum deprauationes: alii ab aratris venerant, adusti a ſole: alii a ligone, vel bidente totum diem non quieſcente: alii remos exercitusue reliquerant, redolentes adhuc ſentinam, vel corpus fœdatum cicatricibus habentes, populi gubernatores ac militum. cætera.

(*o*) Hieron. epiſt. II. ad Nepotian. (tom. I. p. 9. toe. edit. Francof. MDCLXXXIV.)

narrationem, quæ de vitis & laboribus veterum clericorum agit, ſummatim confeci.

§. IV.

Catalogus quorumdam veterum ſcriptorum, qui de officiis clericorum expoſuerunt.

Hiſce præſtantiſſima veterum ſcripta iungere lector poteſt, quæ ex inſtituto hoc argumentum tractant: cuiusmodi ſunt CHRYSOSTOMI *libri ſex de ſacerdotio*; HIERONYMI *epiſtola ſecunda ad Nepotianum, de vita clericorum*, & GREGORII NAZIANZENI *apologeticus*, in quo cauſſas exponit, ob quas in *Pontum* fugerit, poſteaquam presbyter creatus fuiſſet; in quibus omnibus clericorum officia egregie depinguntur. Vel ſi quis ea viuis quibusdam exemplis & archetypis ſpeciminibus perfectionis, quæ animo penitius quam nudæ regulæ inſident, illuſtrata videre malit, is excellentes iſtas epiſcoporum, qui in primitiua eccleſia maxime eminuerunt, virtutes ab optimis iſtius ætatis ſcriptoribus ad viuum expreſſas conſulat. Qualis, verbi gratia, eſt vita *Ignatii* a CHRYSOSTOMO; vita *Baſilii* & *Athanaſii* a GREGORIO NAZIANZENO; vita *Auguſtini* a POSSIDONIO; vita *Gregorii Thaumaturgi* & *Meletii* a GREGORIO NYSSENO ſcripta; in quibus omnibus genuina chriſtianorum epiſcoporum idea & character in lucem expoſitus & cum hoc quidem fructu deſcriptus eſt, vt quis non nudas regulas legat, ſed eas ipſo vſu & exercitatione expreſſas videat. Præcipuæ ex iſtis orationibus in vtroque genere in linguam noſtram *Anglicanam* aliorum [*p*] opera iam translatæ & longiores ſunt, quam vt huiusmodi diſſertationi, quæ diuerſa ab iſtis vtitur methodo, inſeri poſſint. Quocirca ex illis eas tantum obſeruationes excerpemus, quæ publicis & vniuerſalibus eccleſiæ legibus (quas ſequentibus capitibus enarrabimus) conſentiunt, cæteris curioſi lectoris diligentiæ & diſquiſitioni relictis.

(*p*) Vide Burneti *paſtoral care* c. 4. Et Selleri *remarks in the lives of the primitive fathers.*

LIBRI

LIBRI SEXTI
CAPVT SECVNDVM
DE LEGIBVS AD VITAM ET CONVERSATIONEM PRISCORVM CLERICORVM RESPICIENTIBVS.

§. I.

Eximia puritas in clericis præ cæteris hominibus requiſita. Huius rei cauſſæ.

LEges eccleſiæ, quæ ad clericos ſpectant, diſtinctionis cauſſa ſub tribus capitibus conſiderabimus; loquuturi *primum* de iis legibus, quæ de eorum vita & conuerſatione præcipiunt. *Secundo* de iis, quæ ſpeciatim ad diuerſa functionis ſuæ officia explenda attinent. *Tertio*, de illis, quæ iſtis duabus prioribus inſtar ſepimenti & propugnaculi fuerunt. Leges, ad eorum vitam & conuerſationem directæ, huiusmodi erant, vt ad efficiendum in eis ſublimiores virtutes præ aliis hominibus tenderent; ſiquidem exempla & documenta illis eſſe debebant; quæ ſi bona, lucem & calcar, ſin autem mala, peſtem & venenum aliis in eccleſia datura erant. GREGORII NAZIANZENI [*a*] hæc eſt obſeruatio de diuerſis epiſcopis, quos tum in eccleſia videbat. *Illotis*, inquit, *manibus, vt dici ſolet, profaniſque animis in ſanctiſſima myſteria ſeſe inferunt; ac priusquam digni ſint, qui ad res ſacras accedant, ſacrarium ipſum ambiunt & circum ſacroſanctam menſam ſeſe inuicem premunt ac protrudunt, tamquam non virtutis exemplum ſed victus parandi occaſionem & ſubſidium hunc ordinem eſſe iudicantes, ac non munus referendis rationibus obnoxium, ſed imperium ab omni cenſura immune.* Et horum hominum prauis exemplis mores populi facillime corrumpi, teſtatur, quando [*aa*] poſt paullo ait: *Neque vel indelebilem tincturam pannus, vel fœtidum aut ſuauem odorem*

(*a*) Naz. orat. I. apolog. de Fuga (tom. I. p. 5) Ἀνίπτοις χερσὶν, ὃ δὴ λέγεται, καὶ ἀμυήτοις ψυχαῖς, τοῖς ἁγιωτάτοις ἑαυτοὺς ἐπεισάγουσι καὶ πρὶν ἄξιοι γενέσθαι προσιέναι τοῖς ἱεροῖς, μεταποιοῦνται τοῦ βήματος. Θλίβονταί τε καὶ ὠθοῦνται περὶ τὴν ἁγίαν τράπεζαν, ὥσπερ οὐκ ἀρετῆς τύπον ἀλλ᾽ ἀφορμὴν βίου τὴν τάξιν ταύτην εἶναι νομίζοντες, οὐδὲ λειτουργίαν ὑπεύθυνον, ἀλλ᾽ ἀρχὴν ἀνεξέταστον.

(*aa*) Ibid. p. 6. Οὐ γὰρ οὕτως οὔτε δευσοποιοῦ βαφῆς μεταλαμβάνει ῥᾳδίως ὕφασμα, οὔτε δυσωδίας ἢ τοῦ ἐναντίου τὰ πλησιάσαντα, οὔτε νοσερά τις οὕτως εὐκόλως ἀναχεῖται εἰς τὸν ἀέρα, καὶ διὰ τοῦ ἀέρος ὁμιλεῖ τοῖς ζώοις ἀτμὶς (ὃ δὴ λοιμὸς ἐστί τε καὶ ὀνομάζεται)

res admotæ ita facile contrahunt, vel exitialis quidam vapor tam facile in aërem diffunditur, ac per aërem animantia occupat (quod quidem peſtis & eſt & appellatur) quam ſubditi antiſtitis improbitate celerrime impleri ſolent, & quidem multo facilius quam virtute. In horum igitur oppoſitione hoc primum ab omnibus ſpiritualibus medicis ſpectari debere monet, vt omnis generis virtutes vita ſua depingant, & ſemetipſos plebi exempla præbeant; ne prouerbium de ſe audire cogantur, quod aliis mederi tentent, quum ipſi vlceribus ſcateant. Neque autem hanc virtutis imaginem leuiter & humili gradu pingere, ſed accurate & quam perfectiſſime exprimere eos oportere dicit; ſiquidem Deus nihil minus quam iſtiusmodi gradus & menſuras virtutum a populi ſui doctoribus & rectoribus exſpectet: & ſic ſpem eſſe, vt virtutum ſuarum præſtantia multitudinem ſaltem ad mediocre virtutis ſtudium trahant, & perſuaſionibus ad ea libere amplectendum adliciant, ad quæ firmiter & conſtanter facienda eos per vim numquam ſint compulſuri. Iſtiusmodi puritatis neceſſitatem porro vrget ex ipſius functionis ſanctitate & maieſtate, quia officium ſacerdotis in eumdem cum angelis ordinem ipſum collocet. *Cum angelis* [*b*], inquit, *ſtabit, cum archangelis glorificabit, ad ſupernum altare ſacrificia tranſmittet, cum Chriſto ſacerdotio fungetur, figmentum inſtaurabit, imaginem exhibebit, ſuperno mundo opificem aget; & vt, quod maius eſt, dicam, Deus erit aliosque deos efficiet.* CHRYSOSTOMVS [*c*] eodem argumento vtitur, *Sacerdotium*, inquiens, *in terra quidem peragitur, ſed in rerum cæleſtium claſſem ordinemque referendum eſt. Atque id perquam merito: quippe non mortalis quiſquam, non ange-*

ὡς φιλεῖ τάχιστα τῆς τοῦ προεστῶτος κακίας ἀναπίμπλασθαι τὸ ὑπήκοον, καὶ πολλῷ γε ῥᾷον, ἢ τῆς ἐναντίας, τῆς ἀρετῆς.

(*b*) Nazianz ibid. p. 31. Τίς ὁ πλάττων καθάπερ αὐθήμερον τοὺς πηλίνους, τὸν τῆς ἀληθείας προστάτην τὸν μετὰ ἀγγέλων στησόμενον, καὶ μετὰ ἀρχαγγέλων δοξάσοντα καὶ ἐπὶ τὸ ἄνω θυσιαστήριον ἀναπέμψοντα τὰς θυσίας, καὶ Χριστῷ συνιερουργήσοντα, τὸν ἀναπλάσσοντα τὸ πλάσμα, καὶ παραστήσοντα τὴν εἰκόνα, καὶ τῷ ἄνω κόσμῳ δημιουργήσοντα, καὶ, τὸ μεῖζον εἰπεῖν, θεὸν ἐσόμενον καὶ θεοποιήσοντα.

(*c*) Chryſoſtom. de ſacerdot. lib. III. c. IV. Ἡ ἱερωσύνη τελεῖται μὲν ἐπὶ τῆς γῆς, τάξιν δὲ ἐπουρανίων ἔχει πραγμάτων· καὶ μάλα γε εἰκότως· οὐ γὰρ ἄνθρωπος, οὐκ ἄγγελος, οὐκ ἀρχάγγελος, οὐκ ἄλλη τις κτιστὴ δύναμις· ἀλλ' αὐτὸς ὁ παράκλητος ταύτην διετάξατο τὴν ἀκολουθίαν, καὶ ἔτι μένοντας ἐν σαρκὶ τὴν τῶν ἀγγέλων ἔπεισε φαντάζεσθαι διακονίαν· διὸ χρὴ τὸν ἱερωμένον ὥσπερ ἐν αὐτοῖς ἑστῶτα τοῖς οὐρανοῖς μεταξὺ τῶν δυνάμεων ἐκείνων οὕτως εἶναι καθαρόν.

lus, non archangelus, non alia quauis creata potentia, ſed ipſe paracletus ordinem huiusmodi diſpoſuit: qui mortalibus hominibus etiamnum in carne manentibus auctor fuit, vt angelorum miniſterium animo conciperent. Idcirco neceſſe eſt, ſacerdotem ſic eſſe purum, vt ſi in ipſis cœlis collocatus inter cœleſtes illas virtutes medius ſtaret. Praui etiam exempli periculum & efficacitatem ob oculos proponit [d]: *Quando ſic natura comparatum eſſe videmus, vt ſubditorum multitudo magna quidem ex parte principum ſuorum mores tamquam imaginem ſpectent, ſeque ad illos formare ſtudeant. Qui ergo fieri poſſit, vt illorum tumores & inflammationes ſedet is, qui ipſe tumeſcat? Quis vero plebeius vir concupiſcat ſtatim temperans moderatusque fieri, principem intuitus iracundum? Neque enim poſſunt epiſcoporum vitia diſſimulari; ſed vel parua atque exigua confeſtim manifeſta fiunt. Quemadmodum ergo illorum officia rectique mores multis vſui ſunt, accenduntque ad ſtudii æmulationem eiusdem; ita & vitia ad virtutis cultum ſegniores reddunt præſtantque, vt cæterorum animi ad bonorum operum labores capeſſendos torpeſcant: quamobrem ſacerdotis animi pulchritudinem vndique ſplendeſcere oportet, vt oblectare pariter & illuſtrare poſſit eorum animos, qui ſuos in illum oculos coniiciunt. --- Epiſcopum conuenit & ſtudio acri & perpetua vitæ continentia tamquam adamantinis armis circumſeptum, quoquo verſus circumſpicere, ne cubi nudo quis aut neglecto loco deprehenſo letale vulnus adferat. Circumſiſtunt enim cæteri parati vt vulnerent, ac ſi liceat, ſupplantent. Neque ii ex hoſtium atque aduerſariorum numero; ſed ex iis, qui ſe amicos eſſe adſimulant. Quamdiu ſacerdotis vita pulcre partibus ex omnibus congruens concinnataque fuerit, nullæ illi aduerſariorum inſidiæ nocere poſſunt: qui ſimul vel tantillum officii recti prætermiſerit, iam illum nihil antecactæ*

(d) Ibid. lib. III. c. XIV. Πέφυκε γὰρ ὡς τὰ πολλὰ, τὸ τῶν ἀρχομένων πλῆθος, ὥσπερ εἰς ἀρχέτυπόν τινα εἰκόνα τοὺς τῶν ἀρχόντων τρόπους ὁρᾷν, καὶ πρὸς ἐκείνους ἐξομοιοῦν ἑαυτούς· πῶς ἂν οὖν τις τὰς ἐκείνων παύσειε φλεγμονὰς, οἰδαίνων αὐτός; τίς δ' ἂν ἐπιθυμήσειε ταχέως τῶν πολλῶν γενέσθαι μέτριος, τὸν ἄρχοντα ὀργίλον ὁρῶν; οὐ γάρ ἐστιν οὐκ ἔςι δυνατὸν, τὰ τῶν ἱερέων κρύπτεσθαι ἐλαττώματα· ἀλλὰ καὶ τὰ μικρὰ ταχέως κατάδηλα γίνεται· --- ὥσπερ οὖν αὐτῶν τὰ κατορθώματα πολλοὺς ὀνίνησι, πρὸς τὸν ἴσον παρακαλοῦντα ζῆλον· οὕτω καὶ τὰ πλημμελήματα ῥαθυμοτέρους κατέστησε περὶ τὴν τῆς ἀρετῆς ἐργασίαν· καὶ βλακεύειν πρὸς τοὺς ὑπὲρ τῶν σπουδαίων παρασκευάσε πόνους· διὸ χρὴ πάντοθεν αὐτοῦ τὸ κάλλος ἀποστίλβειν τῆς ψυχῆς· ἵνα καὶ εὐφραίνειν ἅμα, καὶ φωτίζειν δύνηται τὰς τῶν ὁρώντων ψυχάς· --- δεῖ τὸν ἱερέα καθάπερ τισὶν ἀδαμαντίνοις ὅπλοις πεφράχθαι πάντοθεν· τῇ τε συντόνῳ σπουδῇ, καὶ τῇ διηνεκεῖ περὶ τὸν βίον νήψει, πάντοθεν περισκοποῦντα, μή πού τις γυμνὸν εὑρὼν τό-

vitæ honeſtas adimat ad incuſantium voculas effugiendas; quin immo leve illud commiſſum, reliquæ illius vitæ luminibus officit; ac certe ſic ſacerdoti omnes iudices eſſe volunt, vt carne nequaquam compoſito, vt humanam naturam non ſortito, verum vt angelo, vi humanæ infirmitatis minime participi. Certe non poteſt (vt idem pater alio loco [e] monet) in officio perſtringendi & reprehendendi aliorum vitia decenter & libere verſari, niſi ſe talem præſtiterit, vt a nemine reprehendi poſſit. Sacerdotis officium duriorem prouinciam quam ducis cuiusdam militum vel regis eſſe adfirmat. *Non nobis hic res eſt*, inquit, [f] *de ducendis militibus aut de regno gubernando, ſed de functione, quæ angelica virtute indiget. Itenim ſacerdotis animum ſolaribus radiis puriorem eſſe oportet: vt ne quando ſpiritus ſanctus deſolatum illum relinquat, vt dicere illi liceat: Viuo equidem non amplius ego, viuit autem in me Chriſtus.* Pergit hinc & inſtituta vitæ clericalis & monaſticæ ampla comparatione [g] oſtendit, quam ſit res multo difficilior, multorum hominum rebus mundanis implicitorum curam ſuſcipere, quam vnius, qui in ſolitudine liber a tentationibus vitam agat. Denique totam materiam concludens [h] dicit, quod quemadmodum Deus maiorem ſanctitatem in illis, qui altari ſeruiant, requirat, ita ampliorem accuratioremque rationem ab illis exacturus, eorumque offenſas ſeuerius

---

που καὶ παραμεμελημένον, πλήξῃ καιρίαν πληγήν· πάντες γὰρ περιεστήκασι, τρῶσαι ἕτοιμοι καὶ καταβαλεῖν, οὐ τῶν ἐχθρῶν μόνον καὶ πολεμίων, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν πολλοὶ τῶν προσποιουμένων φιλίαν ---- ἕως μὲν γὰρ ἂν πανταχόθεν ἡρμοσμένος ᾖ καλῶς ὁ τοῦ ἱερέως βίος, ἀνάλωτος γίνεται ταῖς ἐπιβουλαῖς· ἂν δὲ τύχῃ μικρόν τι παριδών, οὐδὲν αὐτῷ τῶν λοιπῶν κατορθωμάτων ὄφελος, πρὸς τὸ δυνηθῆναι τὰ τῶν κατηγόρων στόματα διαφυγεῖν· ἀλλ' ἐπισκιάζει πάντα τὰ λοιπὰ τὸ μικρὸν ἐκεῖνο παράπτωμα· καὶ οὐχ ὡς σάρκα περικειμένῳ, οὐδὲ ἀνθρωπείαν λαχόντι φύσιν· ἀλλ' ὡς ἀγγέλῳ, καὶ τῆς λοιπῆς ἀσθενείας ἀπηλλαγμένῳ.

(e) Chryſoſt. de ſacerd. l. lib. V. c. III. Ὅτ' ἂν αὐτὸς ἀνεπίληπτος ἅπασι γίνηται, τότε δυνήσεται μεθ' ὅσης βούλεται ἐξουσίας καὶ κολάζειν καὶ ἀνιέναι τοὺς ὑπ' αὐτοῦ τεταγμένους ἅπαντας. Quum talem ſe præſtiterit, vt a nemine reprehendi poſſit, tum poterit, cum quanta voluerit libertate, ſubditorum ſuorum omnium delicta alias caſtigare, alias remittere.

(f) Chryſoſt lib. VI. c. II. Οὐ γὰρ ὑπὲρ στρατηγίας, οὐδὲ βασιλείας ἡμῖν ὁ λόγος, ἀλλ' ὑπὲρ πράγματος ἀγγελικῆς ἀρετῆς δεομένου· καὶ γὰρ τῶν ἀκτίνων αὐτῶν καθαρωτέραν τοῦ ἱερέως τὴν ψυχὴν εἶναι δεῖ· ἵνα μηδέποτε ἔρημον αὐτὸν καταλιμπάνῃ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἵνα δύνηται λέγειν, ζῶ δὲ οὐκ ἔτι ἐγὼ, ζῇ δὲ ἐν ἐμοὶ χριστός.

(g) Ibid. lib. VI. c. III. tot.

(h) Ibid. lib. VI. c. X. XI. tot.

puni-

punitурus ſit. Hiſce aliiſque ſimilibus exemplis pluribus ſanctus iſte pater tum in ſemetipſo tum in aliis verum vniuerſalis iſtius puritatis, quæ ſacram functionem deceat, ſenſum excitare adlaborat.

§. II.

Cenſuræ eccleſiaſticæ in ipſos quam vllos alios ſeueriores.

Et horum argumentorum ponderi eccleſia ſanctionum ſuarum auctoritatem addebat; in delinquentes clericos ſeueriores, quam in vllos alios, pœnas ſtatuens. Quum enim cæteris maleficis & ſceleratis hominibus ordinis ſui priuilegia publicæ pœnitentiæ beneficium repetere liceret; hanc gratiam eccleſia illis filiis ſuis inter clericos, qui facinus aliquod plenum publicæ offenſionis & munere ſuo indignum admiſerant, denegabat. Iſtiusmodi enim facinoroſi vt plurimum munere ſuo exui, nonnumquam etiam a ſacrorum vſu & chriſtianorum conuentu arceri & ad pœnitentiam agendam inter laicos obligari ſolebant; hoc autem cum diſcrimine, vt, licet pœnitentia in pacem eccleſiæ eos reſtitueret, non tamen dignos efficeret, qui in priſtino officio ac ſtatione denuo miniſtrarent; ſed ſatis habebant, ſi ex eo tempore laicorum more ſacris intereſſe poſſent. Nonnulli quidem canones ad publicam pœnitentiam in eccleſia agendam eos non obligabant, quia deiectio de gradu ſatis pœnæ eſſe credebatur: Alii ab ipſis requirunt, vt & huic diſciplinæ parti ſeſe ſubiiciant. Adhuc tamen vtrorumque vnus idemque effectus erat, vt iſti homines poſtea ſemper laicis adnumerarentur. *Canones* ſic dicti *apoſtolici* interdum priore incedunt via. Illorum enim quidam [i] dicit: *Epiſcopus vel presbyter, vel diaconus, fornicationis vel periurii, vel furti conuictus, deponatur & non ſegregetur. Dicit enim ſcriptura: Non vindicabis bis in id ipſum.* Nolumus heic disquirere, an cubi talis ſcriptura exſtet, ad quam hi canones remittunt, ſed obſeruamus tantum, quæ fuerit eccleſiæ *græcæ* conſuetudo, quum hi canones conderentur; cuius etiam in BASILII [k]

(i) Can. apoſt. XXIV. Ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος, ἐπὶ πορνείᾳ, ἢ ἐπιορκίᾳ, ἢ κλοπῇ ἁλοὺς, καθαιρείσθω, καὶ μὴ ἀφοριζέσθω· λέγει γὰρ ἡ γραφή· οὐκ ἐκδικήσεις δὶς ἐπὶ τὸ αὐτό.

(k) Baſil. epiſt. canon. c. III. (tom. II. conc. p. 1726.) Διάκονος μετὰ τὴν διακονίαν πορνεύσας, ἀπόβλητος μὲν τῆς διακονίας ἔσται, εἰς δὲ τὸν τῶν λαϊκῶν ἀπωσθεὶς τόν

& PETRI

& PETRI ALEXANDRINI [*l*] & aliorum quorumdam canonibus fit mentio, quod ipſum, hanc vſitatam in eccleſiis ipſorum praxin fuiſſe, oſtendit. *Simoniae* [*m*] tamen aliisque quibusdam criminibus [*n*] obnoxios iidem *canones apoſtolici* & a munere moueri & ab ec-

ωσθεὶς, τῆς κοινωνίας οὐκ εἰρχθήσεται. Diaconus poſt diaconatum fornicatus, a diaconatu quidem eiicitur: in laicorum autem locum extenſus, a communione non arcebitur. Ibid. c. XXXII. *Οἱ τὴν πρὸς θάνατον ἁμαρτίαν ἁμαρτάνοντες κληρικοί· τοῦ βαθμοῦ μὲν κατάγονται, τῆς κοινωνίας δὲ τῶν λαϊκῶν οὐκ ἐξείργονται, οὐ γὰρ ἐκδικήσεις δὶς ἐπὶ τὸ αὐτό.* Qui peccatum ad mortem peccant clerici, de gradu quidem deiiciuntur, a laicorum autem communione non arcentur. *Non enim vindicabis bis in id ipſum.* Ibid. c. LI. *Τὸ κατὰ κληρικοὺς ἀδιαφόρως οἱ κανόνες ἐξέθεντο, κελεύσαντες μίαν ἐπὶ τοῖς παραπεσοῦσι ὁρίζεσθαι τιμωρίαν, τὴν ἔκπτωσιν τῆς ὑπηρεσίας, εἴτε ἐν βαθμῷ τυγχάνοιεν, εἴτε καὶ ἀχειροτονήτῳ ὑπηρεσίᾳ προσκαρτεροῖεν.* Quod ad clericos ſpectat, canones indefinite ediderunt; vnam in eos, qui lapſi ſint, pœnam decerni iubentes, a miniſterio ſcilicet motionem, ſiue ſint in gradu, ſiue etiam in miniſterio, quod non impoſitis manibus datur, perſeuerent.

(*l*) Pet. Alex. epiſt. can. c. X. (ap. Beuereg. pand. tom. II. p. 15.) *Οὐκ ἔστιν εὔλογον οὐδὲ τοὺς ἀπὸ κλήρου αὐτομολήσαντας ἐκπεπτωκότας τε καὶ ἀναπαλαίσαντας, ἔτι ἐν τῇ λειτουργίᾳ εἶναι, κ τ λ.* Non eſt æquum, vt vel clerici, qui ſua ſponte aufugerunt, lapſi autem & reluctati ſunt, amplius in ſacro miniſterio maneant. Ibid. *ἀρκεῖ αὐτοῖς ἡ κοινωνία μετ᾽ ἐπιτάσεως καὶ ἀκριβείας πρὸς ἀμφότερον γινομένη, καὶ ἵνα μὴ δόξωσι λυπεῖσθαι μετὰ βίας περιδρασσόμενοι τῆς ἐντεῦθεν ἀναλύσεως, καὶ ἵνα μή τινες ἐκπεσόντες, προφασίζωνται ὡς διὰ τὴν ἀφορμὴν τῆς ἐπιτιμίας ὑπεκλελυμένοι.* Eis ſufficit communio, quæ diligenter & accurate fit duabus de cauſis, tum ne videantur moleſtia adfici, hinc diſſolutionem vi arripientes: tum ne lapſi aliqui cauſſentur, ſe propter pœnæ occaſionem fuiſſe remiſſos.

(*m*) Can. apoſt. c. XXVIII. *Εἴ τις ἐπίσκοπος διὰ χρημάτων τῆς ἀξίας ταύτης ἐγκρατὴς γένηται, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος, καθαιρείσθω καὶ αὐτὸς, καὶ ὁ χειροτονήσας, καὶ ἐκκοπτέσθω τῆς κοινωνίας παντάπασιν, ὡς Σίμων ὁ μάγος ἀπ᾽ ἐμοῦ Πέτρου.* Si quis epiſcopus per pecunias hanc ſit dignitatem adſequutus, vel presbyter, vel diaconus, deponatur & ipſe & qui eum ordinauit, & a communione omnino excindatur, vt Simon magus a me Petro.

(*n*) Ibid. c. XXIX. *Εἴ τις ἐπίσκοπος κοσμικοῖς ἄρχουσι χρησάμενος, δι᾽ αὐτῶν ἐγκρατὴς γένηται ἐκκλησίας, καθαιρείσθω καὶ ἀφοριζέσθω, καὶ οἱ κοινωνοῦντες αὐτῷ πάντες.* Si quis epiſcopus ſæcularibus principibus vſus, per eos eccleſiam adeptus ſit, deponatur & ſegregetur, & omnes qui illi communicant. Ibid. c. L. *Εἴ τις ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος, ἢ ὅλως τοῦ καταλόγου τοῦ ἱερατικοῦ, γάμου, καὶ κρεῶν, καὶ οἴνου, οὐ δι᾽ ἄσκησιν ἀλλὰ διὰ βδελυρίαν ἀπέχεται, ἐπιλαθόμενος, ὅτι πάντα καλὰ λίαν, καὶ ὅτι ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ βλασφημῶν διαβάλλει τὴν δημιουργίαν, ἢ διορθούσθω, ἢ καθαιρείσθω καὶ τῆς ἐκκλησίας ἀποβαλλέσθω· ὡσαύτως καὶ λαϊκός.* Si quis epiſcopus, presbyter vel diaconus, vel omnino ex ſacerdotali numero, a nuptiis, carnibus & vino, non propter exercitationem, ſed propter abominationem abſtinet, oblitus, quod

clesiæ

cleſiæ communione ſegregari iubent. Et in eccleſia *Africana* vtraque pœna propter vnum idemque flagitium tempore CYPRIANI inflicta fuit, vti ex epiſtola eius [*o*] ad *Cornelium* conſtat, vbi loquens de *Nouato*, qui cædis erat reus, quia pedibus vterum vxoris percutiendo abortionem ei importarat, *Propter hoc*, inquit, *ſe non de presbyterio excitari tantum, ſed & communicatione prohiberi, pro certo tenebat.* Vnde colligere potuerimus, quantam ſeveritatem antiqui canones aduerſus iſtiusmodi crimina clericorum, quæ cum graui eccleſiæ offenſione fiebant, generatim adhiberi iuſſerint.

§. III.

Quænam crimina deiectione de honoris gradu punita fuerint, nimirum furtum, homicidium, periurium, fraus, ſacrilegium, fornicatio & adulterium.

Hinc quoque ſpeciatim obſeruare licebit, quænam criminum genera deiectione de gradu clericali digna habita fuerint, nimirum, *furtum, homicidium, periurium, fraus, ſacrilegium, fornicatio* & *adulterium*, & iſtiusmodi magna flagitia, in hominum offenſionem incurrentia, alia. Hoc enim in caſu inter *peccatum* & *crimen* diſtinguebant. Nam AVGVSTINVS [*p*] non quæuis peccata ordinationem hominum initio impediuiſſe, obſeruat. *Apoſtolus Paulus*, inquit, *quando elegit ordinandos vel presbyteros vel diaconos, & quicumque ordinandus eſt ad præpoſituram eccleſiæ, non ait, ſi quis ſine PECCATO eſt; hoc enim ſi diceret, omnis homo reprobaretur, nullus ordinaretur; ſed ait, ſi quis ſine CRIMINE eſt, ſicut eſt homicidium, adulterium, aliqua immunditia fornicationis, furtum, fraus, ſacrilegium & cætera huiusmodi.* Et hæc erat regula, quam eccleſia in examinanda clericorum ſuorum vita poſt ordinationem, vbi reuera in eius miniſterium adſciti erant, obſeruabat. Non in quodcumque leuius erratum officii abrogatione animaduertebatur, ſed tantum in grauiora crimina, cuiusmodi erant furtum, homicidium, fraus, periurium, ſacrilegium, fornicatio & adulterium. Quo-

omnia valde bona, & quod maſculinum & femininum fecit Deus hominem: ſed blaſphemans calumniatur opificium; vel corrigatur, vel deponatur, & ex eccleſia eiiciatur. Similiter & laicus.

(*o*) Cyprian. epiſt. XLIX. al LII. p. 97. (p. 64. edit. Pariſ. MDCLXVI.)

(*p*) Auguſtin. tract. XLI. in Ioann, tom. IX. p. 126. edit. Pariſ. MDCXXXVII. (p. 308. edit. Baſil. MDLXIX.)

rum de vltimo hæc duo porro in quibusdam antiquis canonibus obſeruanda ſunt: *Primo* quidem, quod ſi cuius clerici vxor adulterii conuicta eſſet, ipſe animi ſui dolorem de iſthoc facto eiusque deteſtationem, adulteram dimittendo, declarare debuerit, idque ſub pœna exaugurationis, ſi conſuetudinem cum ea continuaret. Nam concilium *Neo-Cæſareenſe* [q] ita decreuit: *Si alicuius vxor, quum eſſet laicus, adulterata fuiſſe conuicta fuerit, is non poteſt ad miniſterium accedere. Sin autem etiam poſt ordinationem adulterata fuerit, debet eam dimittere. Quod ſi cohabitet, non poteſt ſibi commiſſum miniſterium exſequi.* Concilium *Illiberritanum* [r] adhuc ſeuerius hac in re iudicat, *Si cuius clerici vxor,* inquiens, *fuerit mœchata, & ſciuerit eam maritus ſuus moechari, & eam non ſtatim proiecerit, NEC IN FINE ACCIPIAT COMMVNIONEM: ne ab his, qui exemplum bonæ conuerſationis eſſe debent, videantur magiſteria ſcelerum procedere. Secundo* obſeruandum eſt, quod, ſi quis epiſcopus pœnam eccleſiaſticam clericorum ſuorum cuipiam, qui fornicationis conuictus eſſet, infligere negligeret, ſeipſum abrogationi muneris obnoxium reddiderit: Quemadmodum SOCRATES [ſ] de ipſis *Arianis* memoriæ prodidit, quod *Macedonium* epiſcopum *Conſtantinopolitanum* de munere deiecerint, quod inter alia diaconum in fornicatione deprehenſum ad communionem admiſiſſet.

§. IV.

Lapſus etiam perſequutionis tempore.

Aliud crimen, quod multos clericos huic cenſuræ eccleſiaſticæ ſubiecit, erat *lapſus* ſeu fidei deſertio tempore perſequutionis. Quo in caſu pœnitentiæ beneficio in gratiam eccleſiæ recipiebantur tamquam laici, ſi placerent, ſed tamquam clerici non amplius miniſtrare vel myſteria participare poterant. Ita

(q) Conc. Neo-Cæſar. c. VIII. (tom. I. concil. p. 1481.) Γυνή τινος μοιχευθεῖσα λαϊκοῦ ὄντος, ἐὰν ἐλεγχθῇ φανερῶς, ὁ τοιοῦτος εἰς ὑπηρεσίαν ἐλθεῖν οὐ δύναται· Ἐὰν δὲ καὶ μετὰ τὴν χειροτονίαν μοιχευθῇ, ὀφείλει ἀπολῦσαι αὐτήν· ἐὰν δὲ συζῇ, οὐ δύναται ἔχεσθαι τῆς ἐγχειρισθείσης αὐτῷ ὑπηρεσίας.

(r) Conc. Illiberrit. c. LXV (ibid p. 9[illegible]7.)

(ſ) Socrat. lib II. c. XLII. καθαιροῦσι πρῶτον μὲν Μακεδόνιον, καὶ ὡς αἴτιον πολλῶν φόνων γενόμενον, καὶ ὅτι διάκονον ἐπὶ πορνείᾳ ἁλόντα ἐδέξατο εἰς κοινωνίαν. Primum quidem deponunt Macedonium; tum quod plurimarum cædium auctor fuiſſet, tum *quod diaconum in fornicatione deprehenſum ad communionem admiſerat.*

Trophi-

Trophimus tempore *Cornelii* & *Cypriani* tractatus fuit. Admittebatur [t] ad communionem eccleſiæ vt laicus, at in priſtinum ſacerdotii locum non reſtituebatur. Et hanc regulam *Romæ* & in toto mundo obſeruatam fuiſſe, CYPRIANVS [u] adfirmat, vt, ſi episcopi vel alii quicumque tempore perſequutionis lapſi eſſent, ad pœnitentiam in eccleſiam agendam admitterentur, ab omni autem functione clericali & ſacerdotali honore excluſi vitam tranſigerent. Quemadmodum ſynodus *Africana*, cuius nomine eccleſiis *Hiſpanicis* ſcribebat, de *Baſilide* & *Martiali*, duobus epiſcopis *Hiſpaniæ*, decreuerat, qui quum lapſi eſſent, pœnitentiæ beneficio epiſcopatus ſuos retinere conabantur: ſed hoc ab eccleſiæ vniuerſalis regula & conſuetudine abire monebat CYPRIANVS. Hoc in diuerſis aliis epiſtolis [w] repetit, vbi de hominibus, in eadem cum illis miſera conditione conſtitutis, loquitur. Eamdem regulam in PETRI [x] epiſcopi *Alexandrini* & primi concilii *Arelatenſis* [y] canonibus reperimus, in quibus non tantum, qui

(t) Cyprian. epiſt. LII. al. LV. ad Antonian. p. 106. (p. 69. edit. Par. MDCLXVI.) *Sic tamen admiſſus eſt Trophimus, vt laicus communicet*, non ſecundum quod ad te malignorum litteræ pertulerunt, quaſi locum ſacerdotis vſurpet.

(u) Cyprian. ep. LXVIII. al. LXVII. ad pleb. Hiſpan. p. 174. (p. 114. edit. cit.) Fruſtra tales epiſcopatum ſibi vſurpare conantur, quum manifeſtum ſit, eiusmodi homines nec eccleſiæ Chriſti poſſe præeſſe, nec Deo ſacrificia offerre debere. Maxime quum iam pridem nobiſcum & cum omnibus epiſcopis in toto mundo conſtitutis, etiam Cornelius collega noſter, ſacerdos pacificus & iuſtus, & martyrii quoque dignatione domini honoratus decreuerit, eiusmodi homines ad pœnitentiam quidem agendam poſſe admitti; ab ordinatione autem cleri atque ſacerdotali honore prohiberi.

(w) Cyprian. ep. LV. al. LIX. ad Cornel. p. 133. (p. 82. edit. citat.) Hi quinque cum paucis vel *ſacrificatis*, vel male ſibi conſciis, Fortunatum ſibi pſeudoëpiſcopum cooptarunt, vt criminibus in vnum conuenientibus talis ſcilicet eſſe rector, quales illi, qui reguntur.
Id. epiſt. LXIV. al. LXV. ad Epictet. Grauiter & dolenter motus ſum, quod cognouerim, Fortunatum quemdam apud vos epiſcopum, poſt grauem lapſum ruinæ ſuæ, pro integro nunc agere velle, & epiſcopatum ſibi vindicare cœpiſſe; quæ res contriſtauit me. cætera.

(x) Petr. Alex. can. X. (apud Beuereg. tom. II. p. 15.) ὅτε δὲ ἐκπέπτωσαν ὡς ἂν περπερευσάμενοι καὶ ἑαυτοὺς μωμησάμενοι, οὐκ ἔτι δύνανται λειτουργεῖν. Quando lapſi ſunt, vt qui perperam ſe geſſerunt & ſe ipſos vituperauerunt, non poſſunt amplius ſacra miniſteria obire.

(y) Conc. Arelat. I. c. XIII. (tom. I. p. 1428.) De his, qui ſcripturas ſanctas tradidiſſe dicuntur, vel vaſa dominica, vel nomina fratrum ſuorum, placuit nobis, vt

ſacrificarant vel fidem aperte negarant, ſed etiam quicumque ſcripturas ſanctas vel ſacra eccleſiæ vaſa, vel fratrum ſuorum nomina perſecutoribus tradiderant, lapſorum numero adſcribuntur; & omnes iſtiusmodi, ſi de clericis eſſent, in perpetuum ab exercitio & beneficio ordinis ac functionis ſuæ prohibebantur. Hæc veteris eccleſiæ diſciplina erat iſtorum antiſtitum intuitu, qui defectione ſua tempore perſequutionis populo ſuo malum exemplum præbuerant. Non conſultum videbatur, ipſis permitti, vt in poſterum antiſtites & duces populi agerent. Quamquam non negauerim, obuias forte eſſe quasdam vniuerſalis huius regulæ exceptiones, quando vel diſciplina eccleſiæ non adeo rigida, vel alias creditum fuit, in maiorem eccleſiæ vtilitatem ceſſurum, ſi lapſi honoribus ſuis reſtituerentur, quam ſi de gradu ſuo deiecti penitus excluderentur. Supra enim adnotaui, quod lapſi, hæretici & ſchiſmatici nonnumquam blandius atque amantius tractati fuerint, vbi eccleſia ſingularem in eos gratiam conferre, e re ſua futurum iudicauit.

§. V.

Et ebrietas atque alea.

Sed progredimur ad leges eccleſiæ, quæ de aliis præcipiunt criminibus. Quemadmodum vita clerici perpetuum altaris miniſterium erat, & ipſe animum in iugi diuinarum ac cæleſtium rerum exercitio occupatum habere debebat; ita ob hanc ipſam rationem ſumma in eo requirebatur ſobrietas, iuxta ac diligentiſſima cura tempus ſuum bene diſtribuendi vtiliterque collocandi; quomodo videlicet vocationis ſuæ fini & ſpiritualibus negotiis, in quibus cotidie verſabatur, optime conueniret. Quam ob cauſſam ebrietatem & aleam, duo illa vitia temporis nimium quantum prodiga & præclaris quibusuis conatibus ac ingenuo publicæ vtilitati inſeruiendi ſtudio inimica vitare clerici, ſub pœna abrogationis officii, iubebantur. Ita enim *canones apoſtolici* [z] decernunt: *Epiſcopus, vel presbyter, vel diaconus aleis & ebrietatibus vacans, vel ceſſet, vel deponatur.* Vbi hanc differenti-

quicumque eorum ex actis publicis fuerit detectus, non verbis nudis, ab ordine cleri amoueatur.

(z) Can. apoſt. c. XLI. Ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος κύβοις σχολάζων, καὶ μέθαις, ἢ παυσάσθω, ἢ καθαιρείσθω.

am

am inter hanc legem & priores iſtas obſeruare licet, quod non propter ſingularem horum criminum actum dignitatis abrogationem fieri iubeant, ſed tantum ſi quis ea ſine emendatione continuet. Et lege quadam *Iuſtinianea* [*a*] illi, qui ad tabulas luſiſſe deprehenſi fuerint, non de gradu deiici, ſed tribus tantum annis a miniſterio prohiberi & in monaſterium ad agendam pœnitentiam intrudi iubentur. Fuerint forte, qui harum legum ſeueritatem mirabuntur, quod ad tabulas ludere ſub iſtiusmodi pœnæ denuntiatione interdixerint: ſed deſinent mirari, ſi eumdem luſum laicis quoque ſub pœna ſegregationis a communione eccleſiæ interdictum fuiſſe, audierint. Concilium enim *Illiberritanum* [*b*] chriſtianum quempiam, qui alea, id eſt, tabula luſerit, non niſi poſt vnius anni pœnitentiam & ſi emendatus ceſſaſſet, ad ſacram communionem admitti iubet. Et ſane idoneam cauſſam hiſce temporibus talem ſanciendi legem habuit eccleſia, quia iſte luſus tum veteri tum noua lege ciuili [*c*] inter *Roma-*

(*a*) Iuſtin. novell. CXXIII. c. X. Ἀπαγορεύομεν τοῖς ὁσιωτάτοις ἐπισκόποις καὶ πρεσβυτέροις καὶ διακόνοις καὶ ὑποδιακόνοις καὶ ἀναγνώσταις, καὶ παντὶ ἄλλῳ οἱουδήποτε εὐαγοῦς τάγματος ἢ σχήματος καθεστῶτι, ταβλίζειν, ἢ τῶν τὰ τοιαῦτα παιζόντων κοινωνοὺς ἢ θεωρητὰς γίνεσθαι, ἢ εἰς οἱονδήποτε θέαν τοῦ θεωρῆσαι χάριν παραγίνεσθαι· εἰ δέ τις ἐξ αὐτῶν τοῦτο ἁμάρτοι, κελεύομεν τοῦτον ἐπὶ τρεῖς ἐνιαυτοὺς ἀπὸ πάσης εὐαγοῦς ὑπηρεσίας κωλύεσθαι καὶ μοναστηρίῳ ἐμβάλλεσθαι. *Interdicimus* ſanctiſſimis epiſcopis, presbyteris & diaconis, & ſubdiaconis, lectoribus & omnibus aliis cuiuslibet venerandi collegii aut ſchematis conſtitutis, *ad tabulas ludere*, aut aliis ludentibus participes ac inſpectatores fieri, aut ad quodlibet ſpectaculorum ſpectandi gratia venire. Si quis autem ex his hoc deliquerit, *iubemus hunc in tribus annis a venerabili miniſterio prohiberi & in monaſterium redigi.*

(*b*) Concil Illiberr. c. LXXIX. Si quis fidelis *alea*, id eſt, tabula luſerit, *placuit eum abſtinere.* Et ſi emendatus ceſſauerit, poterit poſt annum communione reconciliari.

(*c*) Digeſt. lib. XI. tit. V. de aleator. *Prætor ait:* Si quis eum, apud quem alea luſum eſſe dicetur, verberauerit, damnumue ei dederit, ſiue quid eo tempore domo eius ſubtractum fuerit, iudicium non dabo. Item: Senatusconſultum vetuit in pecuniam ludere.
It. Cod. Iuſtin. lib III. tit. XLIII. de aleator. Alearum vſus antiqua res eſt, & extra operas pugnatorias (conceſſa,) verum pro tempore abiit in lacrimas, multa millia extranearum nationum ſuſcipiens. Quidam enim (nec) ludentes, nec ludum ſcientes, ſed numeratione tantum proprias ſubſtantias perdiderunt, die noctuque ludendo, argento, apparatu lapidum, & auro. Conſequenter autem ex hac inordinatione blaſphemare (Deum) conantur, & inſtrumenta conficiunt. Commodis igitur ſubiectorum proſpicientes hac generali lege decernimus, vt

nos & multas alias nationes prohibitus erat, qua de re lector plura videre poteſt apud TAYLORIVM [*d*], eruditum epiſcopum noſtratem, vna cum rationibus iſtius prohibitionis, quæ ſunt mala illa, quæ ex hoc genere luſus conſequi plerumque ſolent, nimirum contumelioſa in res diuinas dicta, iurandi cacoëthes, iracundia, mendacia, imprecationes, auaritia, fraus, iurgia, omnis generis intemperantia, diſpendia temporis & multarum familiarum ruinæ; ob quas aberrationes inde oriundas pro re ignominioſa & publicæ plena offenſionis inter omnes nationes habitus fuit. Quod igitur omnium populorum legibus vniuerſe eo tempore prohibitum erat, eccleſia decori ac honeſti ſtudioſa non poterat non per ſuas itidem leges laicis & multo magis clericis interdicere, vt offendiculis anteuerteret & obiectationibus, quæ aduerſus ipſam alioqui non iniuſte fieri poterant, iret obuiam. Non ac ſi res iſta in ſe & ſimpliciter eſſet illicita, ſi quis eam innocuæ recreationis ergo adhiberet; ſed multa mala, quæ eius exercitium plerumque comitantur, effecerunt, vt in aliorum offenſionem occurreret, adeoque inutilis haberetur. Temporis etiam hac ratione facta conſumtio naturam rei mutabat, eamque tanto magis illicitam reddebat.

§. VI.

Pecuniæ datio in quæſtum et fenerationem. Huius criminis natura inueſtigatur.

Aliud crimen, propter quod clericus muneris abrogatione dignus iudicabatur, erat vſuræ acceptio, quæ in antiquis canonibus frequenter, tamquam genus quoddam auaritiæ & crudelitatis, damnata & hoc intuitu clericis tam ſeuere interdicta fuit, vt qui potius contrariis eis virtutibus, liberalitati, miſericordiæ, mundi & omnis lucri contemtui operam dare deberent. Leges hoc crimen prohibentes plures ſunt, quam vt huc tranſcribi poſſint. Sufficerit concilii *Niceni* canonem heic repetere, qui ſummam complectitur, ſenſumque cæterorum canonum omnium exprimit. Huius igitur canonis verba hæc ſunt: *Quoniam* [*e*] *multi, qui in canone recenſentur, plura habendi ſtudi-*

nulli liceat in publicis vel priuatis domibus vel locis ludere, neque in genere, neque in ſpecie, cætera.

(*d*) Taylor duct. dubit. lib. IV. c. I. p. 776. (edit. German. Brem. MDCCV. p. 848. ſqq.)

(*e*) Conc. Nic. CXVII. (tom. II. conc. p. 37.) Ἐπειδὴ πολλοὶ ἐν τῷ κανόνι ἐξεταζόμε-
νοι

um & turpe lucrum perſequentes, diuinæ ſcripturæ obliti ſunt, quæ dicit: Argentum ſuum non dedit ad vſuram: & fenerantes centeſimas exigunt; æquum cenſuit ſancta & magna ſynodus, vt ſi quis inuentus fuerit poſt hanc definitionem vſuras ex mutuo ſumere vel eam rem aliter perſequi vel ſeſcuplas exigere, vel aliquid aliud excogitare turpis quæſtus gratia, a clero deponatur, & ſit alienus a canone. Eamdem hanc conſuetudinem caſtigatam lector deprehendet a ſic dictis *canonibus apoſtolicis* [*f*], concilio *Illiberritano* [*g*], primo & ſecundo *Arelatenſi* [*h*], primo & tertio *Carthaginenſi* [*i*], *Laodiceno* [*k*] & *Trullano* [*l*], vt ſcriptores priuatos, CYPRIANVM [*m*], SIDONIVM APOLLINAREM [*n*], HIERONY-

οι τὴν πλεονεξίαν καὶ τὴν αἰσχροκέρδειαν διώκοντες, ἐπελάθοντο τοῦ θείου γράμματος λέγοντος, τὸ ἀργύριον αὐτοῦ οὐκ ἔδωκεν ἐπὶ τόκῳ· καὶ δανείζοντες, ἑκατοστὰς ἀπαιτοῦσιν· ἐδικαίωσεν ἡ ἁγία καὶ μεγάλη σύνοδος, ὡς εἴ τις εὑρεθείη μετὰ τὸν ὅρον τοῦτον τόκους λαμβάνων ἐκ μεταχειρίσεως, ἢ ἄλλως μετερχόμενος τὸ πρᾶγμα, ἢ ἡμιολίας ἀπαιτῶν, ἢ ὅλως ἕτερόν τι ἐπινοῶν αἰσχροῦ κέρδους ἕνεκα, καθαιρεθήσεται τοῦ κλήρου, καὶ ἀλλότριος τοῦ κανόνος ἔσται.

(*f*) Can. apoſt. c. XLIII. Ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος, τόκους ἀπαιτῶν τοὺς δανειζομένους, ἢ παυσάσθω, ἢ καθαιρείσθω. Epiſcopus, vel presbyter, vel diaconus, pecunias mutuo datas cum fenore exigens, vel ceſſet, vel deponatur.

(*g*) Conc. Illiberrit. c. XX. (tom. I. conc. p. 973.) Si quis clericorum detectus fuerit vſuras accipere, placuit eum degradari, & abſtineri.

(*h*) Concil. Arelat. I. c. XII. (tom. I. p. 1418.) De miniſtris, qui fenerant, placuit eos iuxta formam diuinitus datam a communione abſtineri.

Arelat. II. c. XIV. (tom. IV. p. 1013) Si quis clericus pecuniam dederit ad vſuram, aut conductor alienæ rei voluerit eſſe, aut turpis lucri gratia aliquod negotiationis exercuerit, depoſitus a communione alienus fiat.

(*i*) Concil. Carth. I. c. XIII. (Append. tom. II. conc. p. 1816.) Abundantius epiſcopus Adrumetinus dixit: In noſtro concilio ſtatutum eſt, vt non liceat clericis fenerare.

Concil. III. Carth. c. XVI. (ibid. p. 1169.) Vt nullus clericorum amplius recipiat, quam cuiquam accommodauerit: ſi pecuniam accipiat, ſpeciem eamdem, quantam dederit, accipiat: & quidquid aliud, tantum, quantum dederit, accipiat.

(*k*) Conc. Laodic. c. IV. (tom. I. p. 1496) Περὶ τοῦ, μὴ δεῖν ἱερατικοὺς δανείζειν, καὶ τόκους, καὶ τὰς λεγομένας ἡμιολίας λαμβάνειν. Non oportere hominem ſacratum fenerari & vſuras, & quæ dicuntur, ſeſquialteras accipere.

(*l*) Concil. Trull. c. X. (tom. VI. p. 1146) Ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος τόκους ἢ τὰς λεγομένας ἑκατοστὰς λαμβάνων, ἢ παυσάσθω, ἢ καθαιρείσθω. Epiſcopus, presbyter, vel diaconus, qui vſuras, vel, quæ dicuntur, centeſimas accipit, vel ceſſet, vel deponatur.

(*m*) Cyprian. de lapſis p. 124. (p. 176. edit. Par MDCLXVI.) - - Vſuris multiplicandis fenus augere. vid. ſupra c. I. §. III. ſub not. (k) p. 304.

(*n*) Sidon. lib. I. ep. VIII. In qua palude indeſinenter rerum omnium lege peruerſa, muri cadunt, aquæ ſtant; turres fluunt, naues ſedent; ægri deambulant, medi-

NVM

MVM[*o*] & complures alios taceamus. Nec eſt, quod hoc cuipiam mirum videatur, quod vſuræ in clericis ita generatim damnentur; ſiquidem manifeſtum eſt, quod in ipſis laicis fuerint improbatæ. Concilium enim *Carthaginenſe* primum [*p*] in vtrisque eas reprehendit, modo in clericis multo grauiorem culpam dicit. Concilium etiam *Illiberritanum* [*q*], quod clericos feneranteſ de gradu ſuo deiici iubet, in laicis itidem grande dignumque eiectione ex eccleſia crimen iudicat, *Si quis etiam*, inquiens, *laicus accepiſſe probatur vſuras, ſi in ea iniquitate durauerit, ab eccleſia ſciat ſe eſſe proiiciendum.*

Nunc proxime in naturam huius negotiationis, par eſt, inquiramus, nec non in fundamenta & rationes, propter quas tam in clericis quam in laicis ita generatim improbata fuerit. Quod ad rei naturam attinet, obſeruandum eſt, fuiſſe inter *Romanos* diuerſa genera ſiue diuerſos gradus vſurarum. Vſitatiſſimæ eæ erant, quas *centeſimas* vocabant. In concilio *Nicæno* [*r*] dicuntur ἑκατοςαὶ, & in concilio *Trullano* [*ſ*] idem vocabulum adhibetur, quod centeſimam ſortis partem, quæ ſingulis menſibus pendebatur, ac duodecim ex centenis per annum conficiebat, ſignificat. *Romani* enim vſuras per menſes, nimirum ipſis calendis, ſeu primo cuiusque menſis die, accipiebant. Vnde

ci iacent: algent balnea, domicilia conflagrant; ſitiunt vini, natant ſepulti: vigilant fures, dormiunt poteſtates; *fenerantur clerici*, Syri pſallunt: negotiatores militant, milites negotiantur, cætera.

(*o*) Hieron. in Ezech. c. XIIX, 17. (tom. V. p. 367. C. edit. Francof. MDCLXXXIV.) In Hebraico cunctarum ſpecierum cenſura prohibetur: in LXX. tantum pecunia. Iuxta quod & in XIV. Pſalmo ſcriptum eſt: Qui pecuniam ſuam non dedit ad vſuram. Et quomodo dicitur: Fratri tuo non fenerabis, alieno autem fenerabis. Sed vide profectum. In principio legis a fratribus tantum fenus tollitur: in prophetis ab omnibus vſura prohibetur, dicente Ezechiele: Pecuniam ſuam non dedit in vſuram. Porro in euangelio virtutis argumentum eſt præcipiente domino; Feneramini his, a quibus non ſperatis recipere.

(*p*) Conc. Carth. I. c. XIII. *Quod in laicis reprehenditur*, id multo magis in clericis oportet prædamnari.

(*q*) Concil. Illiberrit. c. XX. (tom. I. p. 973.)

(*r*) Concil. Nicæn. c. XVII. vid anteced. not. (e) p. 318

(*ſ*) Conc. Trullan. c. X. vid. anteced. not. (l). p. 319 Chryſoſtom. hom. LVI. in Matth. (hom. LVII. edit. Francof. MDCXCVII. p. 620. C.) ἕτερος μόλις ἑκατοστὴν ἀποδίδωσιν, hic vix centeſimam partem reddit.

BASI-

BASILIVS [t] menſes *vſurarum parentes* vocat. Et AMBROSIVS [u] ait: *Τόκους græci appellauerunt vſuras, eo quod dolores partus animi debitoris excitare videantur. Veniunt calendæ, parit ſors centeſimam. Veniunt menſes ſinguli, generantur vſuræ.* Et hinc, narrante poëta [w], prouerbium inter *Romanos* ortum eſt, vt dicere conſueuerint:

Odiſti & fugis, vt Druſonem debitor æris,
— quum triſtes miſero venere calendæ;

quia hic dies tempus erat pendendi vſuras. Hoc igitur genus vſuræ legibus eccleſiæ prorſus proſcriptum eſt, quippe quod magna credebatur eſſe oppreſſio. Leges tamen ciuiles hanc negotiationem permiſerunt. Nam *Conſtantinus* anno CCCXXV. adeoque eodem, quo concilium *Nicææ* habitum fuerat, publicavit legem, regulam & modum vſuræ conſtituentem, qua creditoribus [x] centeſimas nihil autem vltra accipere conceſſit. Leges enim *Romanæ* antiquæ maiorem libertatem ante hanc *Conſtantini* conſtitutionem indulſiſſe videntur. Poſtea nouus hac in re agendi modus præſcriptus & in certis tantum caſibus iſta vſura permiſſa fuit, ſi creditor pecunia periclitari quodammodo videretur, quemadmodum ex legibus *Iuſtiniani* [y], quas de vſuris in codice ſuo ſanxit, perſpicimus. Nam in traiectitiis contractibus, vt leges appellant, hoc eſt, ſi creditor pecuniam mutuo daret, exempli gratia *Romæ*, vt vſuram eius acciperet ea tantum conditione, ſi debitor cum ea ſaluus & incolumis *Conſtantinopolin* perueniſſet: Quia hoc in caſu creditor valde periclitabatur, ideo centeſimam accipiendi habebat libertatem. *Secundo*, Aliud vſuræ genus erat, quod leges ἡμιολίας ſiue *ſeſcuplum*, hoc eſt, totum cum dimidia eius parte, vocant. HIERONYMVS [z] huius generis vſuræ facit mentionem, illudque improbat. *Solent*, inquit, *in agris frumenti & milii, vini & olei, cæterarumque ſpecierum vſuræ exigi --- Verbi gratia, vt hiemis tempore demus decem modios & in meſſe re-*

(t) Baſil. in Pſalm. XXXIV. tom. III. p. 137. φοβεῖται τοὺς μῆνας ὡς τόκων πατέρας.
(u) Ambroſ. de Tobia c. XII.
(w) Horat. lib. I. ſatyr. III.
(x) Cod. Theod. lib. II. tit. XXXIII. leg. I. Pro pecunia vltra ſingulas centeſimas vetatur accipere.
(y) Cod. Iuſtin. lib. IV. tit. XXXII. de vſuris leg. XXVI. In traiectitiis contractibus vel ſpecierum fenori dationibus, vſque ad centeſimam tantummodo licere ſtipulari, nec eam excedere, licet veteribus legibus hoc erat conceſſum.
(z) Hieron. com. in Ezech. XVIII. p. 537. (tom. V. p. 376. edit. Francof.)

cipiamus quindecim, hoc eſt amplius partem mediam. Quod genus vſuræ, quum violenta quædam eſſet ademtio & magna oppreſſio, non tantum in clericis a concilio *Nicæno* [a] & *Laodicenſi* [b] nomine ἡμιολιῶν damnatum eſt, ſed in laicis etiam a *Iuſtiniano* [c] lege quadam, quæ nulli vltra centeſimam, in quocumque caſu fuerit, accipere permittit. Quamquam *Iuſtinianus*, leges olim id conceſſiſſe, indicat. Atque id ſane ex lege *Conſtantini* etiamnum exſtante in *codice Theodoſiano* [d] manifeſtum eſt, quæ ita præcipit: *Quicumque fruges aridas vel humidas, indigentibus mutuas dederint, vſuræ nomine tertiam partem ſuperfluam conſequantur: id eſt, vt ſi ſumma crediti in duobus modiis fuerit, tertium modium amplius conſequantur.* *Tertio*, Aliud vſuræ genus in lege ciuili vocatur *beſſis centeſimæ*, id eſt, *bini trientes*, ſiue octo de centenis: Et hanc vſuram leges iis, qui ergaſteriis [e] præſunt, aliisque mercatoribus in ſua cum aliis negotiatione indulgent. *Quarto*, Cæteris hominibus omnibus dimidiam tantummodo centeſimæ vſurarum ex eadem *Iuſtiniani* lege [f] licitum erat ſtipulari; quod idem eſt ac ſex pro centenis. *Quinto*, Illuſtres homines non vltra tertiam centeſimæ partem [g], hoc eſt, quatuor duntaxat pro centum accipere debebant. *Sexto* denique, Vſura vſurarum in legibus *Romanis* omnibus hominibus omni modo interdicta erat, [h] vti ex edicto quodam *Iuſtiniani* videre eſt, quod antiquam

(a) Concil. Nic. c. XVII. vid. ſupra ſub not. (r) p. 318. 319.

(b) Conc. Laod. can. IV. vid. not. (k) p. 319.

(c) Cod. Iuſtin. lib. IV. tit. XXXII. leg. XXVI. vid. not. anteced. (y). It. nouel. XXXII. XXXIII. XXXIV. tot.

(d) Cod. Theod. lib. II. tit. XXXIII. leg. I.

(e) Cod. Iuſtin. lib. IV. tit. XXXII. de vſuris leg. XXVI. Illos, qui ergaſteriis præſunt, vel aliquam licitam negotiationem gerunt, *vſque ad beſſem centeſimæ*, vſurarum nomine, in quocumque contractu ſtipulationem moderari.

(f) Cod. Iuſtin. ibid. Cæteros omnes homines dimidiam tantummodo centeſimæ vſurarum nomine poſſe ſtipulari.

(g) Ibid. Iubemus illuſtribus quidem perſonis, ſiue eas præcedentibus, minime licere vltra tertiam partem centeſimæ in quocumque contractu ſtipulari.

(h) Cod. Iuſtin. lib. IV. tit. XXXII. leg. XXVIII. Vt *nullo modo vſuræ vſurarum a debitoribus exigantur*, & veteribus quidem legibus conſtitutum fuerat, ſed non perfectiſſime cautum: Si enim vſuras in ſortem redigere fuerat conceſſum, & totius ſummæ vſuras ſtipulari: quæ differentia erat debitoribus, a quibus reuera vſurarum vſuræ exigebantur? hoc certe erat non rebus, ſed verbis tantummodo legem ponere. Quapropter hac apertiſſima lege definimus, *nullo modo licere*

prohi-

prohibitionem legibus imperatorum, qui ipſum anteceſſerunt, factam memorat atque confirmat. Vt adeo, quum leges imperii generatim prohibuerunt, ne laicis diuerſa vſurarum genera acciperent, mirum haud ſit, quod leges eccleſiæ clericis ea accipere multo ſeuerius interdixerint. Præterea quod ad alia vſuræ genera attinet, quæ per imperii leges licita erant, eccleſia duas habebat cauſſas, cur earum vſum in clericis imminutum iret. *Primo* quidem, quod vſuræ vt plurimum a pauperibus exigebantur, id quod eccleſia pro eorum oppreſſione habebat, quorum indigentia potius ſine vſura eis dando mutuo, docente Chriſto, adleuanda erat. *Secundo*, clerici non poterant accipere vſuram ab hominibus diuitibus & negotiatoribus ſæculi, quin hoc eos in negotia ac ſtudia ſæcularia implicaret magis quidem, quam eccleſia pro ſua ſapientia hiſce temporibus permittendum iudicabat. Atque ita cum hoc negotio vere comparatum, & has præcipuas rationes fuiſſe, autumo, ob quas clericis interdictum fuerit, ne vſuræ negotiationem exercerent. Vſura generatim pauperibus magnæ oppreſſioni erat, quemadmodum ſcriptores vetuſti aduerſus eam declamitantes [*i*], plerumque conqueruntur. Certe auarum & profanum animum indicare ex eoque proficiſci credebatur; quæ efficeret, vt homines officii ſui obliti in alia negotia, ab ipſorum vocatione abeuntia, ſeſe ingererent, vnde non poterat non neglecti officii exprobratio & dedecus exſiſtere. Quapropter CYPRIANVS de quibusdam loquens epiſcopis, qui tum publico erant offendiculo, in enarranda eorum peſſima vitæ ratione hæc omnia coniungit & dicit, eos, „quos & hortamento eſſe oporteat cæteris &

cupiant vſuras præteriti temporis, vel futuri in ſortem redigere, & earum iterum vſuras ſtipulari. cætera.

(*i*) Chryſoſtom. hom. LVI. in Matth. (LVII. edit. Francof. p. 619. D.) *Μὴ πραγματευώμεθα τὰς ἀλλοτρίας συμφορὰς, μηδὲ καπηλεύωμεν τὴν φιλανθρωπίαν.* Non vtamur illa mercatura, quæ calamitatem aliis infert: nec quæ liberaliter offerenda ſunt, ceu caupones feneremur. Ibid. *Ὁ τελώνης νόμον πληροῖ τὸν ἔξωθεν, ἀλλ' ὅμως κολάζεται· ὃ καὶ ἡμεῖς πεισόμεθα, ἐὰν μὴ ἀποστῶμεν τοὺς πένητας ἐπιτρίβοντες, καὶ τῇ χρείᾳ καὶ τῇ ἀναγκαίᾳ τροφῇ, καὶ ἀφορμῇ εἰς καπηλείαν ἀναίσχυντον ἀποχρώμενοι.* Publicanus exteriorem ſeruat legem, tamen punitur: quod ſane nos quoque patiemur, *niſi deſinamus pauperes conterere*, atque egeſtate neceſſarioque alimento & penuria in cauponationem impudentem abuti.

exem-

„exemplo, diuina procuratione contemta, procuratores rerum „ſæcularium fieri, derelicta cathedra, plebe deſerta, [k] per ali„enas prouincias oberrantes, negotiationis quæſtuoſæ nundinas „aucupari, eſurientibus in eccleſia fratribus non ſubuenire, ha„bere argentum largiter velle, fundos inſidioſis fraudibus rape„re, vſuris multiplicantibus fenus augere.„ Quando igitur vſura plerumque cum eiusmodi eam comitantibus vitiis ſpectata fuit, mirum haud eſt, quod a ſanctis eccleſiæ patribus longiſſime fuerit proſcripta. Præterea CHRYSOSTOMVS [l] ſui temporis ſenatoribus atque aliis illuſtrioribus hominibus legibus imperii ſimpliciter interdictum fuiſſe teſtatur, ne tali lucro ſeſe macularent. Et hæc conſideratio ſine dubio patres eccleſiæ tanto magis induxit, vt clericis hac negotiatione interdicerent, ne ipſi hac in re ab hominibus ſæcularibus ſuperari viderentur; nec ipſis obiici poſſet, quod leges eccleſiaſticæ legibus imperialibus hac in re eſſent remiſſiores.

§. VII.

De hoſpitalitate clericorum.

Sane pauperum, pupillorum, peregrinorum & viduarum neceſſitates his primis temporibus tam importunæ tamque inſatiabiles in eccleſia qualibet erant, vt eius reditus raro omnibus

(*k*) Cyprian. de lapſis p. 123. (p. 170. edit. Par. MDCLXVI.) conf. ſupra c. I. §. III. ſub not. (k) p. 304

(*l*) Chryſoſtom. hom. LVI. in Matth. (hom. LVII. edit. Francof. p. 622. B.) Εἰ δὲ βούλει καὶ τοὺς ἔξωθεν νομοθέτας ἐρέσθαι, ἀκούσῃ, ὅτι κἀκείνοις τῆς ἐσχάτης ἀναισχυντίας τὸ πρᾶγμα δεῖγμα εἶναι δοκεῖ· τοὺς γοῦν ἐν ἀξιώμασι ὄντας, καὶ εἰς τὴν μεγάλην τελοῦντας βουλὴν, ἣν σύγκλητον καλοῦσιν, οὐ θέμις τοιούτοις κέρδεσι καταισχύνεσθαι· ἀλλὰ νόμος ἐστὶ παρ' αὐτοῖς ὁ τὰ τοιαῦτα ἀπαγορεύων κέρδη. Quod ſi exteriores legum conditores interrogare volueris, diſces ab illis, quia extremæ impudentiæ ſignum fenus ſemper indicatum eſt: quare *nec ampliſſimos homines, quos ſenatores appellant, huiusmodi emolumentis deturpari ſinunt, ſed lege prohibent, ne qui rempublicam gerunt, tali lucro maculentur.*
Honorius an. CCCXCVII. legem publicauit, qua idem inculcat. Cod. Theod. lib. II. tit. XXXIII. de vſuris leg. III. Fruſtra debitores in annis minoribus conſtitutorum vſuras ſe reſtituere non debere contendunt, *quia ſenatoria eos dignitate præditos eſſe* teſtantur. *Quamquam lege ſequenti* ann. CCCCV. *ſenatoribus ſemiſſes vſuras permittit:* Senatores, inquiens, ſub medietatem centeſimæ vſuræ ad contractum creditæ pecuniæ cenſemus admitti. Itaque omnes intelligant, nullum florentiſſimo cætui ſociatum fenus exercentem, vltra medietatem centeſimæ vel iure ſtipulari, vel poſcere poſſe vſuram.

illorum

illorum efflagitationibus reſponderent. *Enthecam nobis habere non licet*, inquit AVGVSTINVS [*m*], *non enim eſt epiſcopi ſeruare aurum & reuocare a ſe mendicantis manum. Quotidie tam multi petunt, tam multi nos inopes interpellant; vt plures triſtes relinquamus, quia, quod poſſimus dare omnibus, non habemus.* Rebus igitur ita ſe habentibus, vbi maior clericis exercenda erat liberalitas, quam eorum poſſeſſiones ac facultates ferrent, non poterat vllus vſuræ locus eſſe, niſi cum magno caritatis in pauperes neglectu. Itaque loco dationis in vſuram contrariarum virtutum, hoſpitalitatis ac caritatis, exemplum præbere debebant; quod ipſam dationem in diuinam vſuram veteres nuncupant, vbi non vnum [*n*] ad centum, ſed centum ad vnum ex manu Dei accipiantur. *Gloria epiſcopi* tunc erat, HIERONYMO teſte [*o*], *pauperum opibus prouidere: ignominia omnium ſacerdotum, propriis ſtudere diuitiis.* Hinc *Nepotiano* inter alias bonas regulas hanc etiam præſcribit, vt menſam ſuam pauperibus & peregrinis apertam eſſet ſinat, vt vna cum illis Chriſtum habeat hoſpitem. CHRYSOSTOMVS [*p*] de *Flauiano* e-

(*m*) Auguſtin. ſermon. XLVIII. de diuerſis, ſiue de vita clericorum tom. X. p. 510. (tom. V. p. 1381. edit. Pariſ. MDCC. pag. 1398. tom. X. edit. Baſil. MDLXIX.)

(*n*) Pet. Chryſolog. ſerm. XXV. p. 269. Vſura mundi centum ad vnum accipit, Deus vnum accipit ad centum.

Chryſoſt. homil LVI. in Matth. p. 507. edit. Commelin. (hom. LVII. p. 619. C. edit. Francof. MDCXCVII.) *Τί πτωχὸς εἶ καὶ πένης; καὶ τί μικρόψυχος, ὀλίγου τὰ μεγάλα πωλῶν, χρημάτων ἀπολλυμένων, δέον βασιλείας ἀεὶ μενούσης; τί τὸν Θεὸν ἀφεὶς, ἀνθρώπινα κερδαίνεις κέρδη; τί τὸν πλουτοῦντα παραδραμὼν, τὸν οὐκ ἔχοντα ἐνοχλεῖς, καὶ τὸν ἀποδιδόντα καταλιπὼν, τῷ ἀγνωμονοῦντι συλλαλεῖς καὶ συμβάλλεις; ἐκεῖνος ἐπιθυμεῖ ἀποδοῦναι· οὗτος δὲ καὶ δυσχεραίνει ἀποδιδούς· οὗτος μόλις ἑκατοστὴν ἀποδίδωσιν· ἐκεῖνος δὲ ἑκατονταπλασίονα, καὶ ζωὴν αἰώνιον.* Quid ita pauper & egenus es, ita puſillanimus, vt paruo magna & caducis pecuniis liberalitatem vendas, quum poſſis æterno regno vendere! Cur omiſſo Deo humano lucro ſollicitaris? Cur diuitem tranſcurriſti & pauperi adhæres? reliquiſti eum, qui reddere poteſt, & ingrato ac inopi loqueris? Ille reſtituere deſiderat, hic non reddet niſi coactus: hic *vix centeſimam partem reddit*, *ille centuplum* & vitam æternam.

(*o*) Hieron. epiſt. II. ad Nepotian. (p. 9. G. edit. Francof.)

(*p*) Chryſoſt. ſerm. I. in Geneſ. tom. II. p. 886. edit Front. Ducæi. (p. 732. B. C. edit. Francof.) *ὃς τὴν οἰκίαν τὴν πατρῴαν, ὥσπερ εἰς αὐτὸ τοῦτο παρὰ τῶν προγόνων δεξάμενος, ἵνα ταῖς τῶν ξένων αὐτὴν θεραπείαις παράσχῃ, οὕτω διαπαντὸς τοῖς πάντοθεν ἐλαυνομένοις ὑπὲρ τῆς ἀληθείας ἀνῆκε, καὶ ὑποδέχεται καὶ θεραπεύει θεραπείας τρόπῳ παντοδαπῷ· ὥστε οὐκ οἶδα εἰ χρὴ τοῦτο μᾶλλον, ἢ τῶν ξένων καλεῖν τὴν οἰκίαν*

piſcopo ſuo, huius virtutis reſpectu, egregie loquitur: *Cuius domus*, inquit, *tamquam ipſi ad hoc derelicta ab eius maioribus, peregrinis & aduenis patet: omnes, qui vndique tribulationes ſuſtinent, veritatis tuendæ cauſſa conueniunt, hanc ſibi hoſpitam domum inueniunt, hanc miniſtram & ita in omnibus famulantem, vt neſciam, vtrum huius an peregrinorum magis dicenda ſit domus. Immovero propterea magis huius eſt, quia peregrinorum eſt: nam & omne quod noſtrum eſt, tunc magis noſtrum erit, ſi ſit nobis commune cum fratribus. Melius enim ſeruatur pecunia, quæ in dextera pauperis collocatur.*

§. VIII.

De eorum frugalitate & rerum humanarum contemtione.

Vt ad hanc officii ſui partem explendam tanto magis idonei redderentur, a ſingulis clericis requirebatur, vt parce & frugaliter viuerent; hoc eſt, vt omnes immoderatos ſumtus tam in priuata vitæ ſuæ ratione, quam in admouendis ad profuſas epulas diuitibus vitarent; quod hoc non niſi falſo dicta eſſet hoſpitalitas & iniqua iurium ac redituum pauperibus deſtinatorum vſurpatio. De horum temporum ſimplicitate ex iis, quæ AMMIANVS MARCELLINVS, gentilis ille hiſtoricus [q], de epiſcopis *Italis*, vti probabile eſt, obſeruauit, licebit iudicare. *Antiſtites quosdam prouinciales*, inquit, *tenuitas edendi potandique parciſſime, vilitas etiam indumentorum & ſupercilia humum ſpectantia perpetuo numini veriſque eius cultoribus, vt puros commendant & verecundos.* Hoc iſtis epiſcopis prouincialibus, ex ipſius ſententia, maiorem conciliauit honorem, quam ſi in diuitiis, adfluentia ac ſplendore epiſcoporum *Romanorum* vixiſſent. Per canonem quemdam concilii *Carthaginenſis* quarti [r] omnes epiſcopi *Africani* ad vitam hoc modo agendam obligantur; non pretioſam ſupellectilem, vel ſumtuoſam menſam, vel ſplendidam viuendi ratio-

τῶν τούτου· μᾶλλον δὲ διὰ τοῦτο τούτου νομίζειν εἶναι αὐτὴν, ἐπειδὴ τῶν ξένων ἐστί· καὶ γὰρ τὰ ἡμέτερα κτήματα τότε μάλιστα ἡμέτερα γίνεται, ὅταν μὴ ἡμῖν αὐτοῖς, ἀλλὰ τοῖς πένησιν αὐτὰ κεκτημένοι διαπαντὸς ὦμεν· καὶ πῶς ἐγὼ λέγω ἂν εἰς δεξιὰν τοῦ πένητος ἀποθῇς τὸ ἀργύριον.

(q) Ammian. lib. XXVII. p. 458 edit. Lindeb. Hamburg. MDCIX. (p. 526. edit. Gronou. Lugdun. MDCXCIII.)

(r) Conc. Carth. IV. c. XV. (tom. II. conc. p. 1201.) Vt epiſcopus vilem ſuppellectilem & menſam ac victum pauperem habeat, & dignitatis ſuæ auctoritatem fide & vitæ meritis quærat.

nem

nem adfectare permittuntur; ſed dignitatis ſuæ auctoritatem fide & vitæ meritis quærere iubentur. Nonnullis quidem alterum illud hoſpitalitatis genus arridebat; adhibebant in conuiuium diuites ſpeciatim magiſtratus, hanc huic rei prætexentes rationem, quod vtilitatem quamdam inde ſe conſequuturos, & deprecationi ſuæ pro reis ad ſupplicium damnatis tanto maius pondus conciliaturos, confiderent. At vero HIERONYMVS inprimis hanc iſti ſpecioſe prætextam conſilio cauſſam examinat, ad eamque in monitis ſuis ad *Nepotianum* reſpondet. *Conuiuia tibi*, inquit [s], *vitanda ſunt ſecularium & maxime eorum, qui honoribus tument. Turpe eſt ante fores ſacerdotis Chriſti crucifixi & pauperis, qui cibo quoque veſcebatur alieno, lictores conſulum & milites excubare: iudicemque prouinciæ melius apud te prandere, quam in palatio. Quod ſi obtenderis, te facere hæc, vt roges pro miſeris atque ſubiectis, iudex ſeculi plus deferet clerico continenti, quam diuiti: & magis ſanctitatem tuam venerabitur, quam opes. Aut ſi talis eſt, qui non audiat clericos pro quibuslibet tribulatis, niſi inter phialas, libenter carebo huiuscemodi beneficio, & Chriſtum rogabo pro iudice, qui magis & citius ſubuenire poteſt quam iudex.* Eodem loco [t] HIERONYMVS *Nepotianum* admonet, ne aliorum facile adeat epulas. *Chriſtiani*, inquit, *conſolatores potius nos in mœroribus ſuis, quam conuiuas in proſperis nouerint. Facile contemnitur clericus, qui ſæpe vocatus ad prandium ire non recuſat.* Hæ ſunt vulgares regulæ & leges, quas ad inſtituendam clericorum hoſpitalitatem ac frugalitatem veteres præſcripſerunt. Multi autem antiſtites aliique in harum regularum obſeruatione modum excedebant, nimiam rerum abſtinentiam & ſui ipſorum renuntiationem excolentes: quam duriorem vitæ rationem ipſi libere & ſponte ſua eligebant, quo aliorum inopiæ tanto largius atque abundantius poſſent ſuccurrere. GREGORIVS NAZIANZENVS [u] de *Baſilio* refert, diuitias illi fuiſſe, nihil habere;

(s) Hieron. ep. II. ad Nepotian. (p. 10. N. edit. Francof. MDCLXXXIV.)

(t) Ibid. p. 11. G. cit. edit.

(u) Nazianz. orat. XX. de laud. Baſil. p. 357. 358. edit. Pariſ. MDCXXX.) Ἐκείνῳ πλοῦτος τὸ μηδὲν ἔχειν. - - - θαυμαστὸν ἡ ἐγκράτεια καὶ ὀλιγαρκεία, καὶ τὸ μὴ κρατεῖσθαι τῶν ἡδονῶν, μηδ᾽ ὡς ὑπὸ πικρᾶς καὶ ἀνελευθέρου δεσποίνης τῆς γαστρὸς ἄγεσθαι - - πρὸς τὰ κρίνα βλέπειν καὶ τὰ πτηνά, ὡς ἄτεχνον τὸ κάλλος, καὶ σχέδιος ἡ τροφή, κατὰ τὴν μεγάλην παραίνεσιν τοῦ ἐμοῦ Χριστοῦ, καὶ σάρκα δι᾽ ἡμᾶς πτωχεύσαντος, ἵν᾽ ἡμεῖς πλουτήσωμεν θεότητι· ἐντεῦθεν αὐτῷ τὸ ἓν χιτώνιον καὶ τριβώνιον, ἡ

paruo,

paruo, quod natura requirat, contentum viuere; nec a ca nis voluptatibus abripi, nec a ventre, tamquam a ſæuo & ſordido domino ſuperari: Suauiſſimam cœnam & obſonium ei fuiſſe, panem & ſal & aquam; veſtitum habuiſſe tunicam vnam & pallium vnum; habitationem ſtratum humi lectulum; non quaſi exigua ei & tenuis fuerit res familiaris; fuiſſe enim metropolitanum *Cæſareæ*, & ampliſſimos habuiſſe reditus ad eccleſiam ſuam ſpectantes; ſed vt vitæ ſuæ rationem ad exemplum CHRISTI accommodaret, qui carnis paupertatem noſtra cauſſa ſubiit, vt ipſius paupertate locupletaremur. Hinc cum ille ipſe auctor [w], tum hiſtoriæ eccleſiaſticæ ſcriptores [x] de eo perhibent, quod, quum tempore perſecutionis *Arianæ* ſub *Valente* quidam imperatoris præfectus ei minitaretur, niſi imperatoris religionem colere vellet, ſe omnia ipſius bona proſcripturum, reſponderit, bonorum proſcriptioni ſe obnoxium non eſſe, qui nihil habeat: niſi forte laceris & detritis pannis imperator indigeat ac paucis libellis, in quibus omnes ſibi facultates & copiæ ſint. De *Exuperio* epiſcopo *Toloſæ*, aliorum indigentiam ſuam ſemper faciente, eamdem nobis imaginem repræſentat HIERONYMVS. *Viduæ Sareptenſis imitator*, inquit, *eſuriens paſcit alios, & ore pallente ieiuniis, fame torquetur aliena, omnemque ſubſtantiam Chriſti viſceribus erogauit.* Immo tantam eius frugalitatem fuiſſe dicit auctor noſter, vt corpus domini in caniſtro vimineo, & ſanguinem in vitro portarit: & hac paupertate [y] nihil ditius eſſe poſſe vel glorioſius, adfirmat. Facile eſſet, ſexcenta alia eiusmodi frugalitatis exempla adferre, *Cyprianos*, *Auguſtinos*, *Nazianzenos*, *Paulinos* aliosque ſimiles generoſi ſpiritus antiſtites eorum temporum, in quibus vixerunt; qui res humanas maiori cum voluptate contemſerunt, quam reliquis eas admirari illisque frui licuit. Sed quum tam

χαμευνία, καὶ ἡ ἀγρυπνία, καὶ ἡ ἀλουσία, τὰ ἐκείνου σεμνολογήματα, καὶ τὸ ἥδιστον δεῖπνον καὶ ὄψον ὁ ἄρτος, καὶ οἱ ἅλες ἡ καινὴ καρυκεία, καὶ ποτὸν νηφάλιόν τε καὶ ἄφθονον, ὃ γεωργοῦσι πηγαὶ μηδὲν πονουμένοις.

(w) Nazianz. ibid. p. 349. δημεύσει μὲν οὐχ ἁλωτὸς ὁ μηδὲν ἔχων, πλὴν εἰ τούτων χρῄζεις τῶν τριχίνων μου ῥακίων καὶ βιβλίων ὀλίγων, ἐν οἷς ὁ πᾶς ἐμοὶ βίος.

(x) Sozom. lib. VI. c. XVI. οὐσίαν μὲν οὐκ ἔχω, ῥάκος τι καὶ βιβλία ὀλίγα· οἰκῶ δὲ τὴν γῆν ὡς ἀεὶ παροδεύων. Opes quidem nullas habeo, ſed pallium duntaxat & paucos libros. In terris autem ita dego, quaſi peregrinus.

(y) Hieron. ep. IV. ad Ruſtic. (pag. 31. H. edit. Francof.)

excelſæ

excelſæ ac heroicæ virtutes communem regulam ſuperent, non proponuntur, vt ad eas cuiusque hominis officium ſtricte exigatur, ſed tantum vt liberalium ac bonarum mentium ſtudia excitentur. Licebit hac de re dicere, quod ſimili occaſione ſervator dixit: *Non omnes capiunt verbum hoc, ſed ii, quibus datum eſt; Qui poteſt capere, ille capiat.*

§. IX.

An clerici ad renuntiandum bonis ſuis temporalibus vlla lege obligati fuerint.

Sunt quidem, qui hoc ſapiens conſilium in legem libenter mutent, & probare ſatagunt, quod clericos olim temporalibus ſuis poſſeſſionibus renuntiare oportuerit, vbi eccleſiæ miniſterio ſeſe addixerint. Sed hoc eſt ſoli meridiano contradicere. Quemadmodum enim hæc adſertio nullo fundamento nititur, ita euidentiſſima teſtimonia in contrarium habemus. Inter ſic dictos *canones apoſtolicos* [z] reperitur aliquis in hanc ſententiam: *Manifeſtæ ſint epiſcopi res propriæ, ſi quidem res habet proprias, & manifeſtæ res dominicæ: vt ſit in poteſtate morientis epiſcopi, propria quibus vult & vt vult relinquere & non rerum eccleſiaſticarum prætextu res epiſcopi intercidant, qui non numquam vxorem habet & liberos, vel cognatos vel famulos. Eſt enim iuſtum apud Deum & homines, vt nec eccleſia damnum aliquod accipiat propter rerum epiſcopi ignorationem: nec epiſcopus vel eius cognati eccleſiæ prætextu proſcribantur, vel in negotia litesque incidant, qui ad eum attinent, & eius mortem maledictis infauſtiſque verbis proſequantur.* Multi alii tum *græcæ* tum *latinæ* eccleſiæ [a] canones idem conſtituunt. Neque vero opponi poteſt,

(z) Can. apoſtol. c. XL (XXXIX.) Ἔστω φανερὰ τὰ ἴδια τοῦ ἐπισκόπου πράγματα (εἴγε καὶ ἴδια ἔχει) καὶ φανερὰ τὰ κυριακά, ἵνα ἐξουσίαν ἔχῃ τῶν ἰδίων τελευτῶν ὁ ἐπίσκοπος, οἷς βούλεται, καὶ ὡς βούλεται, καταλεῖψαι· καὶ μὴ προφάσει τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων διαπίπτειν τὰ τοῦ ἐπισκόπου, ἔσθ' ὅτε γυναῖκα καὶ παῖδας κεκτημένου, ἢ συγγενεῖς, ἢ οἰκέτας. Δίκαιον γὰρ τοῦτο παρὰ Θεῷ καὶ ἀνθρώποις, τὸ μήτε τὴν ἐκκλησίαν ζημίαν τινὰ ὑπομένειν ἀγνοίᾳ τῶν τοῦ ἐπισκόπου πραγμάτων, μήτε τὸν ἐπίσκοπον ἢ τοὺς αὐτοῦ συγγενεῖς προφάσει τῆς ἐκκλησίας πημαίνεσθαι, ἢ καὶ εἰς πράγματα ἐμπίπτειν τοὺς αὐτῷ διαφέροντας, καὶ τὸν αὐτοῦ θάνατον δυσφημίαις περιβάλλεσθαι.

(a) Conc. Antioch c. XXIV. (tom. II. conc. p. 572.) φανερὰ εἶναι, τὰ διαφέροντα τῇ ἐκκλησίᾳ μετὰ γνώσεως τῶν περὶ αὐτὸν (ἐπίσκοπον) πρεσβυτέρων καὶ διακόνων ὥστε τούτους εἰδέναι, καὶ μὴ ἀγνοεῖν, τίνα ποτέ ἐστι τῆς ἐκκλησίας, ὥστε μηδὲν αὐτοὺς λανθάνειν· ἵν' εἰ συμβαίη τὸν ἐπίσκοπον μεταλλάττειν τὸν βίον, φανερῶν ὄντων τῶν δια-

quod hoc tantum de illis poſſeſſionibus, quas in eccleſiæ miniſterio acquiſierint, intelligendum ſit. AMBROSIVS enim aperte indicat, quod leges clericos plena patrimonii vel temporalium bonorum, quæ habuerunt antea, poſſeſſione frui ſinant. Nam introducit ex clericis quosdam ſorte ſua minus contentos, ita querentes: *Quid* [*b*] *mihi prodeſt in clero manere, ſubire iniurias, labores perpeti, quaſi non poſſit ager meus me paſcere?* quod ipſum oſtendit, fuiſſe tunc in clericis homines a facultatibus inſtructos. Et profecto vnus duntaxat caſus erat, in quo clericus aliquis ad renuntiandum facultatibus ſuis compelli poterat, ſi nimirum poſſeſſiones eius explendis imperii officiis inde ab antiquis temporibus obnoxiæ eſſent, qua de re ſupra diximus fuſius. In cæteris caſibus omnibus res proprii arbitrii erat, & in cuiusuis poſitum libertate, vtrum in vſum quempiam pium de bonis ſuis decernere vellet, an non. Modo ſi id non faceret, tanto benignior in pauperes & eccleſiæ minus moleſtus futurus credebatur, quum neceſſitatibus eius aliunde ſubueniretur. Verumtamen nulla lege ad hoc compellebatur, ſed tantum caritatis chriſtianæ [*c*] rationibus. Retenta de neceſſitatibus ſuis iudicandi omni poteſtate in reditibus eccleſiæ partem habere non prohibebatur, ſi pro ſua prudentia ea ſibi opus eſſe videret.

φερόντων τῇ ἐκκλησίᾳ πραγμάτων, μήτε αὐτὰ διαπίπτειν καὶ ἀπόλλυσθαι, μήτε τὰ ἴδια τοῦ ἐπισκόπου ἐνοχλεῖσθαι προφάσει τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων· δίκαιον γὰρ καὶ ἀρεστὸν παρά τε τῷ Θεῷ καὶ ἀνθρώποις, τὰ ἴδια τοῦ ἐπισκόπου, οἷς ἂν αὐτὸς βούληται, καταλιμπάνεσθαι κ. τ λ. Sint manifeſta quæ ad eccleſiam pertinent cum cognitione presbyterorum & diaconorum, qui ſunt circa eum, vt ſciant & non ignorent, quæ ſunt propria eccleſiæ, vt nihil ipſos lateat: vt ſi contingat epiſcopum e vita migrare, iis manifeſtis exſiſtentibus quæ ad eccleſiam pertinent, ne ea intercidant & pereant: nec quæ ſunt propria epiſcopi, prætextu rerum eccleſiaſticarum vexentur, eſt enim iuſtum, & apud Deum & homines acceptum, vt epiſcopus propria, quibus velit, relinquat.

Conc. Agath. c. XLVIII. (tom. IV. concil. p. 1391.) Vt de rebus epiſcopi propriis vel acquiſitis, vel quidquid epiſcopus de ſuo proprio habet, hæredibus ſuis, ſi voluerit, derelinquat.

Conc Carth. III. c. XLIX. (tom. II. p. 1178.) Si ipſis (clericis) proprie aliquid liberalitate alicuius, vel ſucceſſione cognationis obuenerit, faciant inde, quod eorum propoſito congruit.

(*b*) Ambroſ. epiſt XVII. edit Baſil. MDLXVII.

(*c*) Can apoſt. XLI (XL.) *Μεταλαμβανέτω δὲ καὶ αὐτὸς τῶν δεόντων (εἴγε δέοιτο) εἰς τὰς ἀναγκαίας αὐτῷ χρείας.* In eius facultate ſit etiam, ſi ſit opus, in neceſſarium ſuum vſum accipere. In concil. Antioch. c. XXV. eadem verba leguntur.

Chry-

Chryſanthum epiſcopum *Nouatianorum* hoc nomine laudat SOCRATES [*d*], quod, quum proprias haberet poſſeſſiones, ab eccleſiis nihil acceperit præter duos panes eulogiarum ſingulis diebus dominicis; quamquam ne ſemel quidem dicit, legem illic fuiſſe, qua ad ſic agendum compulſus fuerit. Neque PROSPER id facit, qui tamen præ reliquis aduerſum homines diuites, portionem ſuam ex eccleſiæ beneficiis ſumentes, maxime loquitur. Ipſe quidem rem minus [*e*] decentem & vitioſam eſſe, exiſtimat, quia hoc modo alios magis indigos beneficiis eccleſiæ priuent: Et putat, etiamſi clericus diues ſine peccato poſſeſſiones ſuas retinere poſſit, quod non ſit lex niſi lex perfectionis, quæ ad renuntiandum illis eum adigat; tamen id fieri debere ea conditione, vt ab eccleſia alimenta non expetat [*f*]: ſed hoc tantum vt priuatam ſuam opinionem pronuntiat, neque tunc vllam eiusmodi legem in eccleſia exſtitiſſe, ſignificat. Eccleſiæ *Africanæ* tempore *Auguſtini* peculiarem legem contra auaritiam habebant, in hanc ſententiam: *Epiſcopi* [*g*], *presbyteri*, *diaconi*, *vel quicumque clerici*, *qui nihil habentes ordinantur*, *& tempore epiſcopatus vel clericatus ſui*, *agros vel quæcumque prædia nomine ſuo comparant*, *tamquam rerum diuinarum inuaſionis crimine teneantur obnoxii*, *niſi admoniti eccleſiæ eadem ipſa contulerint*. Quum enim hiſce temporibus reditus eccleſiaſtici eſſent exigui, nemo de eis plus participabat, quam quod congruo eius alimento ſufficeret: adeoque is, qui rebus ita ſe habentibus prædia emere poterat, in publicos eccleſiæ reditus quodammodo iniurius fuiſſe, credebatur. At in eadem lege prouiſum erat, vt, ſi quid illis vel libertate alicuius vel hereditate obueniſſet, pro arbitratu ſuo de hoc ipſo decernendi haberent poteſtatem. Eccleſia enim in hoc caſu non ferebat legem, ſed conſilium duntaxat dabat; clericos ſuos diuites ad maiorem largitatis declarationem exhor-

(*d*) Socrat. lib. VII. c. XII. ἀπό τε τῶν ἐκκλησιῶν οὐδὲν ἐδέξατο, πλὴν κατὰ κυριακὴν δύο ἄρτους τῶν εὐλογιῶν ἐλάμβανεν.

(*e*) Proſper. de vit. contempl. lib. II. c. XII. Nouerint eſſe deformius, poſſeſſores de eleemoſynis pauperum paſci.

(*f*) Ibid. Illi, qui tam infirmi ſunt, vt poſſeſſionibus ſuis renuntiare non poſſint; ſi ea quæ accepturi erant, diſpenſatori relinquant, nihil habentibus conferenda, ſine peccato poſſident ſua.

(*g*) Conc. Carth. III. c. XLIX. (tom. II. p. 1178.)

tans,

tans, non autem eorum poſſeſſiones arbitrio ſuo ſubiectas habere cupiens. Ab altera parte, ſi qui clerici poſſeſſionibus propriis deſtituti & ſinguli exſiſtentes, nec familias, quibus proſpicerent, habentes ex reditibus eccleſiæ diuitiores fieri adlaborarent: hoc ſemper pro turpi auaritiæ vitio habitum, adeoque ab HIERONYMO [*b*] aliisque vetuſtis ſcriptoribus vituperatum fuit. Hactenus de legibus caritatis, quæ ad veteres clericos attinent.

§. X.

Quanto ſtudio cauerint, ne lingua in alicuius offenſionem incurrerent.

Manſuetudinis, modeſtiæ, grauitatis, humilitatis aliarumque virtutum clericorum, quas in ipſa parentis ſui perſona depinxit GREGORIVS NAZIANZENVS, effigiem heic poſſem ſiſtere: ſed duo tantum momenta de inſtituendi vitam ſuam ratione memorabo, leges videlicet primum ad eorum verba, deinde ad eorum famam & exiſtimationem reſpicientes. Quod ad verba attinet, illi, qui alios, quod in conuerſatione hominum difficillimum eſt, regimen linguæ docere debebant, ſummam dabant operam, vt populo virtutis exemplum tam loquendo quam agendo præirent. Et idcirco leges in licentiores quosque ſermones in eorum conuerſatione admodum ſeueræ erant. Concilium *Carthaginenſe* quartum tres canones continuos huius argumenti habet, quorum vnus [*i*] ſcurrilem dicacitatem & verborum turpitudinem, quæ apoſtolo [*] βωμολοχία dicitur, ſub pœna deiectionis de dignitatis gradu vetat. Alter ſegregationem ab eccleſiæ communione minatur [*k*] illis, qui per rem quam-

(*b*) Hieron. ep. II. ad Nepotian. Nonnulli ſunt ditiores monachi, quam fuerant ſæculares: Et clerici, qui poſſideant opes ſub Chriſto paupere, quas ſub locuplete & fallace diabolo non habuerant: vt ſuſpiret eos eccleſia diuites, quos mundus antea tenuit mendicos.

(*i*) Conc. Carth. IV. c. LX. (tom. II. p. 1204.) Clericum ſcurrilem & verbis turpibus ioculatem ab officio retrahendum.

(*) Forte dicere voluit auctor noſter Binghamus, *αἰχρολογία*, quippe quod vocabulum Paulus habet Col. III, 7. illud autem apud Ariſtotelem II. Ethic. occurrit, & eſt ipſi altera extremitas *εὐτραπελίας*.

(*k*) Conc. Carth. IV. c. LXI. Clericum per creaturas iurantem accerrime obiurgandum. Si perſtiterit in vitio, excommunicandum.

cumque

cumque creatam iurauerint. Et tertius canon [l] in eos, qui inter epulas cantauerint, eamdem pœnam pronuntiat. HIERONYMVS ſpeciatim clericum ſuum aliis detrahendi vitium vitare docet. *Caue* [m], inquit, *ne aut linguam aut aures habeas prurientes, id eſt, ne aut ipſe aliis detrahas, aut alios audias detrahentes. --- Parce a detractione linguæ, cuſtodi ſermones tuos, & ſcito, quia per cuncta, quæ de aliis loqueris, tua conſcientia iudicaris, quæ in aliis arguebas. Neque vero illa iuſta eſt excuſatio, referentibus aliis iniuriam facere non poſſum. Nemo inuito auditori libenter refert. Sagitta in lapidem numquam figitur, interdum reſiliens percutit dirigentem. Diſcat detractor, dum te videt non libenter audire, non facile detrahere.* CHRYSOSTOMVS [n] huius vitii mentionem facit, vt quod valde familiaris ſit inferioribus, quorum inuidia & æmulatio ad detrahendum de epiſcopi ſui auctoritate ac virtutibus nimium promta eſſe ſoleat; in primis ſi ob dicendi facultatem multitudinis ſtudium habeant & admirationem: qui ſi & audaculi & arrogantes & gloriæ ſitientes ſint, tunc eos clam ſubſannare, pleraque de præpoſiti auctoritate idemtidem vellicare eiusque exiſtimatione & poteſtate imminuta, omnia ipſos eſſe cupere, dicit. Qua occaſione auctor noſter ſimul oſtendit, quam generoſo ſpiritu, quam divino & adamantino animo excellere epiſcopum oporteat, vt ne in his & ſexcentis aliis ſimilibus tentationibus vel ab hac parte iræ & inuidiæ, vel ab altera parte inſuperabili ſollicitudini & animi abiectioni, ſuccumbat. HIERONYMVS aliam linguæ virtutem commendat, quæ magni vſus in conuerſatione eſt; nimirum ſecretorum cuſtodiam & ſilentium, ſpeciatim in rebus virorum nobilium. *Officii tui* [o] *eſt*, inquit, *viſitare languentes: noſſe domos matronarum, ac liberos earum, & nobilium virorum cuſtodire ſecreta. Officii tui eſt, non ſolum oculos caſtos ſeruare ſed & linguam. Numquam de formis mulierum diſputes, nec quid agatur in alia, domus alia per te nouerit. Hippocrates adiurat diſcipulos ſuos, antequam doceat, & in verba ſua iurare compellit, extorquet ſacramento ſilentium, ſermonem, inceſſum, habitum moresque præſcribit. Quanto magis nos,*

(*l*) Conc. Carth. IV. c. LXII. Clericum inter epulas cantantem ſupra dictæ ſententiæ ſeueritate coërcendum.

(*m*) Hieron. ep. II. ad Nepot. (p. 11. E. edit. Francof. MDCLXXXIV.)

(*n*) Chryſoſtom. de ſacerdot. lib. V. c. VIII. tot.

(*o*) Hieronym. epiſt. II. ad Nepotian. ibid. F.

quibus animarum cura commiſſa eſt, omnium chriſtianorum domos debemus amare tamquam proprias? Vult dicere, clericos arti ſilendi tanto ſtudio adſuefaciendos eſſe, quanto *Hippocrates* diſcipulos ſuos eam docuerit; vt pax & concordia chriſtianarum familiarum ſecretorum reuelatione ne turbetur, vel funditus euertatur; id quod certum eſt facturum neminem, qui, vt HIERONYMVS requirit, omnium chriſtianorum familias tamquam proprias amauerit.

§. XI.

De eorum ſtudio vitandi ſuſpicionem mali.

Quemadmodum hac ratione in verbis ac moribus inculpati eſſe & bonæ famæ ac exiſtimationis rationem habere docebantur; id quod ad functiones recte obeundas neceſſarium omnino erat: Ita quia fieri poterat, vt ipſorum exiſtimatio non tantum ipſa alicuius malæ rei patratione, ſed etiam probabiliore quadam eius ſuſpicione imminueretur; leges eccleſiæ hoc intuitu exacte ab illis requirebant, vt in tota vitæ ſuæ ratione ſibi ſummopere attenderent, vitarentque omnes ſuſpectas actiones, quæ vel minimam eos vituperandi occaſionem aduerſariis dare poſſent. Non heic ſatis erat, bonam in conſpectu Dei ſeruare conſcientiam, ſed in oculis etiam hominum rebus honeſtis ſtudere debebant. Et hoc tanto erat difficilius, quia homines, obſeruante CHRYSOSTOMO, ad conquerendum de clericis nimium quantum propendent, & alii infirmitate & imprudentia, alii autem malitia abrepti facile contumelias & incuſationes ſine vllo fundamento excitant, excuſationes, quibus ſe quis defendat, haud facile admittentes. Sed quo magis queruli ſunt & ſuſpicioſi animi multitudinis, tanto vigilantiores eſſe oportet clericos aduerſus iniuſtas ſuſpiciones, vt omnem eis præcidant occaſionem, qui ipſos incuſandi atque reprehendendi occaſionem captant. Quam ob cauſſam ſummo ſtudio & cautione eis opus eſt, vt contra malas hominum opiniones ſeſe muniant, vitando omnes iſtas actiones, quarum dubia eſt & ſuſpecta natura. „Si enim, inquit CHRYSOSTOMVS [p], beatus ille *Pau-„lus* veritus eſt, ne furti apud diſcipulos ſuſpectus eſſet, quo

(p) Chryſoſt. de ſacerd. lib. VI. c. IX. Εἰ γὰρ μακάριος Παῦλος, μὴ κλοπῆς ὑπόνοιαν λάβῃ παρὰ τοῖς μαθηταῖς, ἔδεισε· καὶ διὰ τοῦτο προσέλαβε καὶ ἑτέρους εἰς τὴν τῶν χρη-

nomine

„nomine & alios in pecuniarum adminiſtrationem ſecum ad-
„ſumſit, vt ne quis ſe carperet in iſta exuberantia, quæ ab i-
„pſo adminiſtrabatur: quomodo non omnia a nobis agenda
„ſunt, vt malas a nobis ſuſpiciones amoueamus, quantumuis
„licet falſas, iniquas, & a noſtra exiſtimatione alienas? A nul-
„lo enim peccato tantum abſumus, quantum a furto aberat
„*Paulus*. Attamen tantum ille quum abeſſet a prauo huius-
„modi facinore, ne ſic quidem negligendam ſibi putauit com-
„munem multorum ſuſpicionem, etiamſi admodum iniquam at-
„que inſanam. Inſania enim mera, tale quid ſuſpicari de bea-
„ta illa atque admirabili *Pauli* anima. Nihilo tamen minus,
„quum huiusmodi ſuſpicio ſic iniqua atque abſurda foret, vt in
„nullius animum, niſi mente alienata eſſet, influere poſſet,
„cauſſas ille a ſe omnes procul amolitur. Neque vero vulgi
„contemſit inſaniam, neque dixit: Quis tandem veſtrum hoc
„ipſum de nobis ſuſpicari ſuſtineat, quum nemo veſtrum ſit,
„qui nos tum ex ſignis miraculiſque, tum ex vitæ honeſtate at-
„que integritate non reuereatur atque admiretur? Immo con-
„tra & ſuſpicatus ille eſt & exſpectauit prauam hanc de ſe ſu-
„ſpicionem, atque idcirco radicitus eam auellit, ſeu, vt verius
„dicam, prorſus ne exoriri quidem eam permiſit. Quamob-
„rem? Procuramus enim, inquit, quæ honeſta ſunt, non mo-
„do coram domino, ſed etiam coram hominibus. Tantum cer-
„te oportet; immo vero longe maius ſtudium adhibere, vt ma-

μάτων διακονίαν· ἵνα μή τις ἡμᾶς μωμήσηται (φησιν) ἐν τῇ ἀδρότητι ταύτῃ, τῇ διακονουμένῃ ὑφ' ἡμῶν· πῶς ἡμᾶς οὐ πάντα δεῖ ποιεῖν, ὥστε τὰς πονηρὰς ἀναιρεῖν ὑποψίας, κἂν ψευδεῖς, κἂν ἀλόγιστοι τυγχάνωσιν οὖσαι, κἂν σφόδρα τῆς ἡμετέρας ἀπέχωσι δόξης· οὐδενὸς γὰρ ἁμαρτήματος τοσοῦτον ἡμεῖς ἀφεστήκαμεν, ὅσον κλοπῆς ὁ Παῦλος· ἀλλ' ὅμως καὶ τοσοῦτον ἀφεστηκὼς τῆς πονηρᾶς ταύτης πράξεως, οὐδὲ οὕτως ἠμέλησε τῆς τῶν πολλῶν ὑπονοίας, καίτοι λίαν οὔσης ἀλόγου καὶ μανιώδους· μανία γὰρ ἦν, τοιοῦτον ὑποπτεῦσαί τι περὶ τῆς μακαρίας καὶ θαυμαστῆς ἐκείνης ψυχῆς· ἀλλ' ὅμως οὐδὲν ἧττον καὶ ταύτης τῆς ὑποψίας, τῆς οὕτως ἀλόγου, καὶ ἣν οὐδεὶς ἂν μὴ παραπαίων ὑποπτεύσειε, πόρρωθεν ἀναιρεῖ τὰς αἰτίας· καὶ οὐ διέπτυσε τὴν τῶν πολλῶν ἄνοιαν, οὐδὲ εἶπε· τίνι γὰρ ἂν ἐπέλθοι ποτὲ, τοιαῦτα περὶ ἡμῶν ὑπονοεῖν, καὶ ἀπὸ τῶν σημείων, καὶ ἀπὸ τῆς ἐπιεικείας τῆς ἐν τῷ βίῳ, πάντων ἡμᾶς καὶ τιμώντων καὶ θαυμαζόντων; ἀλλ' ἅπαν τοὐναντίον καὶ ὑπείδετο, καὶ προσεδόκησε ταύτην τὴν πονηρὰν ὑπόνοιαν· καὶ πρόῤῥιζον αὐτὴν ἀνέσπασε, μᾶλλον δὲ οὐδὲ φῦναι τὴν ἀρχὴν ἀφῆκε· διὰ τί; προνοοῦμεν γάρ φησι καλὰ οὐ μόνον ἐνώπιον κυρίου, ἀλλὰ καὶ ἐνώπιον ἀνθρώπων. τοσαύτη δεῖ, μᾶλλον δὲ καὶ πλείονι κεχρῆσθαι σπουδῇ, ὥστε μὴ μόνον αἰρομένας κα-

las

„las opiniones, non ſolum dum erumpunt, diuellamus arcea-
„musque; ſed & procul, vnde erumpere poſſint, proſpiciamus,
„atque adeo cauſſas ipſas, e quibus enaſcantur, longo ante tem-
„pore interimamus, non etiam dum coaleſcant, & in vulgi ore
„verſentur, ac diuulgentur, exſpectemus. Tum enim haud
„procliue fuerit illas delere, ſed admodum difficile: fortaſſe et-
„iam nulla eas arte tum exſtinguere valeas, neque vero tum
„res noxa careat, propterea quod hoc ipſum fiat, quo tempo-
„re multorum conſcientiam iam læſeris.„ In hunc modum
ſanctus ille pater de hoc capite pro more ſuo neruoſe ac ſtre-
nue argumentatur, vt clericis oſtendat, quam ſint ad ſumma
vtendum prudentia obligati, quo offendiculis, omnes dubias &
quodammodo ſuſpectas actiones deuitando, anteuertant. HIE-
RONYMVS [q] clericum ſuum eadem monet, *Cauto*, inquiens, *o-
mnes ſuſpiciones & quidquid probabiliter fingi poteſt, ne fingatur, ante
deuita. --- Si propter officium clericatus, aut vidua a te viſitatur aut
virgo, numquam domum ſolus introëas. Tales habeto ſocios, quorum
contubernio non infameris.*

§. XII.

Leges ad hanc materiam ſpectantes.

Neque autem hæc priuata ſolius HIERONYMI erat præceptio, ſed publica eccleſiæ regula. Nam in concilio *Carthaginenſi* tertio [r] decretum legimus, vt nec epiſcopi, nec presbyteri, nec vlli clerici alii ad viduas vel virgines ſoli accedant, niſi comitantibus vel præſentibus quibusdam clericis aliis aut grauibus aliquibus chriſtianis. Et in concilio *Carthaginenſi* primo [s] ac

τάπασι καὶ κωλύειν τὰς φήμας τὰς οὐκ ἀγαθάς· ἀλλὰ καὶ πόῤῥωθεν, ὅθεν ἂν γένοιν-
το, προορᾷν· καὶ τὰς προφάσεις, ἐξ ὧν τίκτονται, προαναιρεῖν, καὶ μὴ περιμένειν αὐ-
τὰς συστῆναι, καὶ ἐν τοῖς τῶν πολλῶν διατρυλληθῆναι στόμασι· τηνικαῦτα γὰρ οὔτε εὔ-
πορον αὐτὰς ἀφανίσαι λοιπὸν, ἀλλὰ καὶ λίαν δυσχερὲς, τάχα δὲ καὶ ἀδύνατον· οὔτε
ἀζήμιον, τὸ μετὰ τὴν τῶν πολλῶν βλάβην τοῦτο γενέσθαι.

(q) Hier. epist. II. ad Nepot. p. 9. cit. edit.

(r) Conc. Carth. III. c XXV. (tom. II. conc. p. 1171.) Vt clerici vel continentes, ad viduos vel virgines, niſi iuſſu vel permiſſu epiſcoporum & presbyterorum, non accedant. Et hoc non ſoli faciant, ſed cum clericis, vel cum his, cum quibus epiſcopus iuſſerit vel presbyter, *nec ipſi epiſcopi aut presbyteri ſoli habeant acceſſum ad huiusmodi feminas, niſi aut clerici præſentes ſint, aut graues aliqui chriſtiani.*

(s) Conc. Carth. I. c. III. (tom. II. p. 1823.) Occaſiones amputandæ ſunt peccatorum & tollendæ omnes ſuſpiciones, quibus ſubtilitas diaboli, ſub prætextu ca-

conci-

concilio *Epaonenſi* [t] canones eiusdem argumenti reperiuntur.

§. XIII.

De ἀγαπητᾶις & συνεισάκτοις, deque legibus eccleſiaſticis contra illas factis.

Synodus magna *Nicæna* aliam legem ex iisdem rationibus, ad anteuertendum omnibus ſiniſtris opinionibus, dedit, ita habentem [u]: *Vetuit omnino magna ſynodus, ne liceat epiſcopo, nec presbytero, nec diacono, nec vlli penitus eorum, qui ſunt in clero, συνείσακτον ἔχειν, ſubintroductam habere mulierem, præterquam vtique matrem, vel ſororem, vel amitam, vel eas ſolas perſonas, quæ omnem ſuſpicionem effugiunt.* Illi, qui hinc concludunt, quod clericis interdictum fuerit, ne cum vxoribus, quas ante clericatum legitimo matrimonio fœdereque habuiſſent, cohabitarent, a GOTHOFREDO [w] ſatis exploſi ſunt, vt qui verum ſignificatum vocabuli *græci* συνείσακτος ignorent, quod numquam coniugem, ſed *extraneam* ſemper denotat, a conſanguineis diuerſam. Manifeſtum etiam eſt, hunc canonem non propter clericos maritos ſed cælibes factum eſſe, vt ſuſpicioni & malis rumoribus occurreretur, qui facile oriri poſſent ex familiari eorum conuerſatione cum fe-

ritatis & dilectionis, incautas animas vel ignaras irretire conſueuit. *Nullus ergo & nulla ſanctimoniæ deſeruiens, propter blaſphemiam eccleſiæ, ſi vobis placet, in vna domo penitus commorari non debent.* Vniuerſi dixerunt: Qui nolunt nubere & pudicitiæ meliorem eligunt partem, vitare debent, non ſolum habitare ſimul, ſed nec habere ad ſe aliquem acceſſum.

(t) Conc. Epaonenſ. c. XX. (tom. IV. conc. p. 1578.) Epiſcopo, presbytero, & diacono vel cæteris clericis, horis præteritis, id eſt meridianis vel veſpertinis, *ad feminas prohibemus acceſſum:* quæ tamen, ſi cauſſa fuerit, cum presbyterorum aut clericorum teſtimonio videantur.

(u) Conc. Nic. c. III. (tom. II. p. 29.) Ἀπηγόρευσε καθόλου ἡ μεγάλη σύνοδος, μήτε ἐπισκόπῳ, μήτε πρεσβυτέρῳ, μήτε διακόνῳ, μήτε ὅλως τινὶ τῶν ἐν τῷ κλήρῳ, ἐξεῖναι συνείσακτον γυναῖκα ἔχειν· πλὴν εἰ μὴ ἄρα μητέρα, ἢ ἀδελφὴν, ἢ θείαν, ἢ ἃ μόνα πρόσωπα πᾶσαν ὑποψίαν διαπέφευγε.

(w) Gothofr. not. in cod. Theod. lib. XVI. tit. II. de epiſc. leg. XLIV. Neque hæ (coniuges) extraneæ ſunt, neque cum his commune quidquam habet ſuperior prohibitio de extraneis mulieribus non adſciſcendis: quod vt hæc lex apertiſſime teſtatur, ita Paphnutii quoque hiſtoria collata cum dicto can. III. Nicæno pariter edocet. Quare falluntur, qui ad coniuges a maritis ad ſacerdotium promotis diuellendas auctoritatem canonis Nicæni aduocant, qui non eſt niſi de EXTRANEIS, vt & epiſtolam Baſilii ad Paregorium CXCVIII. quæ pariter non eſt niſi περὶ συνεισάκτων. conf. omnino p. 57. tot. apud Gothofredum.

minis, quæ non eſſent ipſis ſanguine ſiue propinqua cognatione iunctæ. Qua in re lex quædam *Honorii* & *Theodoſii iunioris*, quæ canoni *Nicæno* accommodata eſt & adhuc in vtroque codice [x] deprehenditur, abunde ſatisfacere nobis poteſt. Hæc enim, quum primum clericis interdixiſſet, habere cum extraneis mulieribus, ſororum nomine adſumtis, conſortium; & ſignificaſſet, quasnam feminas in familiis ſuis alere poſſent, nimirum matres, filias & ſorores germanas, quia naturale conſanguinitatis fœdus omnem ſuſpicionem amoturum ſit: ne omiſſa coniugum exceptio illas etiam excludere videretur, hanc peculiarem de ipſis habet clauſulam: *Illas etiam non relinqui caſtitatis hortatur adfectio, quæ ante ſacerdotium maritorum legitimum meruere coniugium: Neque enim clericis incompetenter adiunctæ ſunt, quæ dignos ſacerdotio viros ſua conuerſatione fecerunt.* Igitur *συνείσακτοι* ſeu *extraneæ*, quibus hæc lex conſortio cum clericis interdicit, non ſunt legitimæ eorum coniuges, ſed aliæ feminæ ſororum nomine adſumtæ atque ita appellatæ ab illis, qui eas alebant, quemadmodum lex *Honorii* aliique vetuſti ſcriptores [y] indicant. HIERONYMVS [z] & EPIPHANIVS [a] dicunt, quod etiam *aga-*

(x) Cod. Theod. lib. XVI. tit. II. de epiſc. leg. XLIV. It. cod. Iuſtin lib. I. tit. III. leg. XIX. Eum qui probabilem ſæculo diſciplinam agit, decolorari conſortio ſororiæ appellationis non decet. Quicumque igitur cuiuscumque gradus ſacerdotio fulciuntur, vel clericatus honore cenſentur, *extranearum ſibi mulierum interdicta conſortia cognoſcant;* hac eis tantum facultate conceſſa, vt matres, filias atque germanas, intra domorum ſuarum ſepta contineant. In his enim nihil ſæui criminis exiſtimari fœdus naturale permittit. Illas etiam non relinqui, cætera.

(y) Conc. Ancyr. c. XIX. (tom. I. p. 1464.) *Τὰς μέντοι συνερχομένας παρθένους τισὶν, ὡς ἀδελφαῖς, ἐκωλύσαμεν.* Virgines, quæ cum quibusdam tamquam cum fratribus congrediuntur, prohibuimus.

(z) Hieron. ep. XXII. ad Euſtoch. p. 138. edit. Baſil. MDLXV. (p. 90. B. edit. Francof. MDCLXXXIV.) Vnde in eccleſias *agapetarum* peſtis introiit?

(a) Epiphan. hær. LXIII. Origen. n. II. Κατηγοροῦσι τῶν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τὰς Ἀγαπητὰς λεγομένας συνεισάκτους γυναῖκας κεκτημένων, ὡς καὶ αὐτῶν τοῦτο ἐπιτελούντων κρυφῇ διὰ τὴν τῶν ἀνθρώπων αἰδῶ· ἵνα μὲν τῇ πονηρίᾳ συνθάπτωνται, τῷ δὲ προσχήματι τῶν ἀνθρώπων ἕνεκα τὸ ὄνομα σεμνύνωνται, Catholicos illos clericos accuſant, qui *dilectas*, quas vocant, & *extraneas* feminas adſciſcunt: quos aſſerunt clanculum iſtud ipſum propter hominum pudorem committere; vt & cum nequitia illa ſepeliantur; & ſpecie tenus, ob aliorum verecundiam, caſtitatis nomine glorientur.

petarum

petarum, ἀγαπητῶν, hoc eſt, *dilectarum* nomine notæ fuerint. Vt adeo omnes iſtæ diuerſæ appellationes vnum tantum genus mulierum ſignificent, quæ vt plurimum extraneæ & συνείσακτοι fuerunt, quarum conuerſatio ſuſpecta erat adeoque legibus eccleſiæ toties interdicta. Plerumque virgines erant ad eccleſiam ſpectantes, quas qui alebant, tantummodo vt ſorores caſte eas amare præ ſe ferebant. Sed conuerſandi cum illis ratio ſæpenumero iſtiusmodi erat, vt in magnam omnium caſtorum ac honeſtorum hominum haud immerito incurreret offenſionem; cui rei niſi eccleſia ſeueriſſimas ſemper oppoſuiſſet leges, magnæ exprobrationi ſemetipſam obnoxiam reddidiſſet. Ex CYPRIANI [*b*] enim, HIERONYMI [*c*] ac aliorum querelis intelligimus, quarumdam agendi rationem fuiſſe prorſus intolerabilem. Nam non ſolum eamdem cum maſculis domum habitabant, ſed in eodem ſe tenebant cubiculo, ſæpe eodem etiam lecto dormitabant; nihilo ſecius integræ haberi volentes, aliosque inhumanos & ſuſpicioſos vocantes, ſi quid mali de ipſis cogitarent. Verum eccleſia nulla vanorum verborum habita ratione illas pro eo ac merebant, tractabat, tamquam quæ vitam agerent plenam offenſionis, & indecentem licentiam libertatemque adfectarent, veræ peſtes ac plagæ eccleſiæ exſiſtentes. CYPRIANVS [*d*] laudat

(*b*) Cyprian. ep. VI. al. XIV. (p. 15. edit. Pariſ. MDCLXVI.) Cum ſummo animi noſtri gemitu & dolore cognouimus, non deeſſe, qui Dei templa, & poſt confeſſionem ſanctificata & illuſtrata membra turpi & infami concubitu ſuo pius maculent, cubilia ſua cum feminis promiſcua iungentes. cætera.
Id. ep LXII. al. IV. (p. 98. edit. citat.) Legimus litteras tuas, frater cariſſime, quas per Paconium fratrem noſtrum miſiſti: poſtulans & deſiderans, vt tibi reſcriberemus, quid nobis de iis virginibus videatur, quæ quum in ſtatu ſuo eſſe & continentiam firmiter tenere decreuerint, detectæ ſint poſtea in eodem lecto pariter manſiſſe cum maſculis: Ex quibus vnum diaconum eſſe dicis; plane easdem quæ ſe cum viris dormiſſe confeſſæ ſint, adſeuerare ſe integras eſſe. cætera.

(*c*) Hieron. ep. XXII. ad Euſtach. pag. cit. Vnde in eccleſias agapetarum peſtis introiit? Vnde ſine nuptiis aliud nomen vxorum? Immo vnde nouum concubinarum genus? Plus inferam: Vnde meretrices vniuiræ? Quæ eadem domo, vno cubiculo, ſæpe vno tenentur & lectulo; & ſuſpicioſos nos vocant, ſi aliquid exiſtimamus.

(*d*) Cyprian. ep. LXII. (p. 99 edit. cit.) *Conſulte & cum vigore feciſti*, frater cariſſime, *abſtinendo diaconum, qui cum virgine ſæpe manſit, ſed & cæteros qui cum virginibus dormire conſueuerunt.* Quod ſi pœnitentiam huius illiciti concubitus ſui egerint, & a ſe inuicem receſſerint, inſpiciantur interim virgines ab obſtetricibus diligenter, & ſi virgines inuentæ fuerint, accepta communicatione ad eccleſiam admittantur, hac tamen interminatione, vt ſi ad eosdem

Pomponium, quod diaconum in iſthoc crimine deprehenſum ab officio amouiſſet. Et patres concilii *Antiocheni* [e] inter alias rationes, cur *Paulum Samoſatenſem* epiſcopatu ſuo exuerint, & hanc adlegabant, quod *συνεισάκτους γυναῖκας ſubintroductas* habuerit mulieres. In ſubſequutis ſæculis, præter iam memorata concilia *Nicænum* & *Ancyranum*, multos alios canones hoc intuitu factos inuenimus, vt in concilio ſecundo *Arelatenſi* [f], primo, tertio & quarto *Carthaginenſibus* [g], in concilio *Illiberritano* [h] ac *Ilerdenſi* [i] multiſque aliis, qui clericis ſub pœna adimendæ dignitatis interdicunt, ne vllam mulierem extraneam, & quæ non ſit de ipſorum propinqua cognatione, foueant. Qui canones vniuerſi eo ſpectabant, vt clericos non tantum ad agendum vitam innocentem coram Deo, ſed etiam ad præſtandum ſe omni culpa & ſuſpicione vacuos coram hominibus obligarent:

masculos poſtmodum reuerſæ fuerint, aut ſi cum eisdem in vna domo & ſub eodem tecto ſimul habitauerint, grauiore cenſura eiiciantur, nec in eccleſiam poſtmodum facile recipiantur. cætera.

(e) Epiſtol. ſynod ap. Euſeb. lib VII, c.XXX. *Τὰς δὲ συνεισάκτους αὐτοῦ γυναῖκας, ὡς Ἀντιοχεῖς ὀνομάζουσι, καὶ τῶν περὶ αὐτὸν πρεσβυτέρων καὶ διακόνων, κ.τ.λ.* Quid heic referre attinet *ſubintroductas*, vt Antiocheni vocant, *mulieres*, tam ipſius quam presbyterorum eius ac diaconorum? cætera.

(f) Conc. Arelat. II. c. III. (tom. IV. p. 1011.) Si quis clericus a gradu diaconatus in ſolatio ſuo mulierem, præter auiam, matrem, filiam, neptem, vel conuerſam ſecum vxorem, habere præſumſerit, a communione alienus habeatur. Par quoque & mulierem, ſi ſe ſeparare noluerit, pœna percellat.

(g) Conc. Carth. I. c. III. vid. ſupra ſub not. (s) pag. 336. c. IV. Iuxta viduos & viduas eadem lex maneat & ſententia.

Conc. Carth. III. c. XVII (tom. II. p. 1170.) Cum omnibus omnino clericis extraneæ feminæ non cohabitent, ſed ſolæ matres, auiæ, materteræ, amitæ, ſorores, & filiæ fratrum aut ſororum, & quæcumque ex familia, domeſtica neceſſitate, etiam antequam ordinarentur, iam cum eis habitabant. cætera.

Conc. Carth. IV. c. XLVI. (ibid. p. 1204.) Clericus cum extraneis mulieribus non habitet.

(h) Conc. Illiberrit. c. XXVII. (tom. I. p. 973.) Epiſcopus vel quilibet alius clericus, aut ſororem, aut filiam virginem dicatam Deo, tantum ſecum habeat; *extraneam nequaquam habere placuit.*

(i) Conc. Ilerdenſ. c. XV. (tom. IV. p. 1613.) Familiaritatem *extranearum mulierum*, licet ex toto ſancti patres antiquis monitionibus præceperint, eccleſiaſticis euitandam, id nunc tamen nobis viſum eſt, vt qui talis probabitur, ſi poſt primam & ſecundam commonitionem ſe emendare neglexerit, donec in vitio perſeuerat, officii ſui dignitate priuetur.

rent: quia iſtiusmodi gerentibus munera cumprimis neceſſum erat, non tantum bonam conſcientiam ſed bonam etiam famam, & illam quidem ſua, hanc autem aliorum cauſſa, cuſtodire. Hinc AVGVSTINVS [k] „In omnibus ſane ſpiritualibus deliciis, in„quit, quibus fruuntur innuptæ, ſancta earum conuerſatio cauta „etiam debet eſſe, ne forte, quum mala vita non ſit per laſci„viam, mala ſit fama per negligentiam. Nec audiendi ſunt, ſiue „viri ſancti ſiue feminæ, quando reprehenſa in aliquo negligen„tia ſua, per quam ſit, vt in malam veniant ſuſpicionem, vnde „vitam ſuam longe abeſſe ſciunt, dicunt, ſibi coram Deo ſuffi„cere conſcientiam, exiſtimationem hominum non impruden„ter ſolum, verum etiam crudeliter contemnentes: quum occi„dunt animas aliorum, ſiue blaſphemantium viam Dei, quibus „ſecundum ſuam ſuſpicionem quaſi turpis quæ caſta eſt diſpli„cet vita ſanctorum: ſiue etiam cum excuſatione imitantium; „non quod vident, ſed quod putant. Proinde quisquis a cri„minibus flagitiorum, atque facinorum vitam ſuam cuſtodit, ſi„bi benefacit: quisquis autem etiam famam, & in alios miſe„ricors eſt. Nobis enim neceſſaria eſt vita noſtra, aliis fama no„ſtra: & vtique etiam quod aliis miniſtramus miſericorditer ad ſa„lutem, ad noſtram quoque redundat vtilitatem.

§. XIV.

Maleuolæ & ineuitabiles ſuſpiciones contemnendæ.

Fieri autem poteſt, vt licet quis omnem cautionem adhibeat & prudentiam, quæ quidem ab ingenio humano poſſit exſpectari, nihilo tamen magis maleuolas inuidorum hominum ſuſpiciones euitet. Neque enim ipſe celebrandus dominus noſter, cuius innocentia & vitæ integritas prorſus diuina erat, in conuerſatione hominum eas omni ex parte potuit effugere. In tali caſu eccleſia non aliam niſi patientiæ & ſolatii regulam, quam diſcipulis ſuis ſeruator noſter dedit, præſcribere poterat: *Beati eritis, quum vos conuiciis adſecerint, & perſequuti fuerint & mentientes dixerint quiduis mali [l] aduerſus vos propter me. Gaudete & exſultate: quoniam merces veſtra multa eſt in cælis: ita enim perſequuti fuerunt prophetas, qui fuerunt ante vos.* „Quoniam, *inquit* AVGVSTI-

(*k*) Auguſt. de bono viduit. c. XXII. (tom. IV. p. 1031. edit. Baſil. MDLXIX.)

(*l*) Matth. V, 11.

„NVS [*m*], quantalibet humana cautela ſuſpiciones maleuolentiſſi-„mas non poteſt omni ex parte vitare, vbi pro exiſtimatione no-„ſtra, quidquid recte poſſumus, fecerimus, ſi aliqui de nobis vel „male fingendo, vel male credendo famam noſtram decolorare „conantur, adſit conſcientiæ ſolatium planeque etiam gaudium, „quod merces noſtra magna eſt in cælis: etiam quum dicunt ho-„mines mala multa de nobis, pie tamen iuſteque viuentibus. „Illa enim merces tamquam ſtipendium eſt militantium per ar-„ma iuſtitiæ, non ſolum dextra verum etiam ſiniſtra, per glori-„am ſcilicet & ignominiam, per infamiam & bonam famam.„ Hactenus de legibus eccleſiæ, quæ ad vitam & conuerſationem veterum clericorum attinent.

LIBRI SEXTI
CAPVT TERTIVM
DE LEGIBVS, QVAE MAGIS SPECIATIM AD OFFICIORVM ET FVNCTIONIS CLERICORVM EXERCITIVM SPECTANT.

§. I.

Clericos in ſtudiis ac litteris adſidue verſari oportebat.

DE iis legibus diſſerere nunc adgredimur, quæ propius ad clericorum functionem huiusque diuerſa officia ſpectant. Quorum in enarratione, quia multa horum officiorum poſtmodum fuſius conſideranda erunt, vbi de liturgia & cultu eccleſiaſtico ſumus expoſituri, de illis officiis præcipue heic dicemus, quæ ab illis requiſita fuerunt, vt generaliore eorum exercitio ad ſpecialiora functionis ſuæ officia magis idonei efficerentur. Huiusmodi quid primo loco erat, quod ad ſtudia litterarum adſidue tractanda obligarentur. Quum enim, GREGORIO NAZIANZENO [*a*] obſeruante, ad leuiſſimas artes addiſcendas diuturno tempore & plurimis laboribus ac ſudoribus, interdum etiam longis peregrinationibus, opus ſit: magnæ ſtultitiæ foret exiſtimare, ſapientiam, quæ humanarum ac diuinarum rerum ſcientiam

(*m*) Auguſtin ibid. p. 1033.

(*a*) Naz. orat. I. de fuga (tom. I. p. 22.) Ὀρχήσεως μὲν καὶ αὐλήσεώς ἐστι διδασκαλία καὶ μάθησις, καὶ χρόνου πρὸς τοῦτο δεῖ, καὶ ἱδρώτων συχνῶν καὶ πόνων, καὶ μισθὸν καταβαλεῖν ἐστιν ὅτε, καὶ προσαγωγῶν δεηθῆναι, καὶ ἀποδημῆσαι μακρότερα, καὶ τ' ἄλ-

& bona

& bona omnia complexu ſuo tenet, rem vſque adeo leuem & protritam eſſe, vt ad hoc, vt quisquam ſapiens ſit, voluntas ſola requiratur. Multos quidem ſuæ ætate ita ſenſiſſe, queritur, „Tam male [*b*] adficimur, inquiens, vt quam plurimi ex nobis (ne „omnes dicam) prius fere quam primam comam abiecerimus, „puerilique more balbutire deſierimus, priusquam in diuina atria „introierimus, priusquam ſacrorum librorum vel nomina ipſa „nouerimus, priusqam noui veteriſque teſtamenti characterem „& auctores cognitos habuerimus, (nondum enim dico, prius„quam cœnum & animæ labes, quas peccatum nobis impreſſit, „eluerimus) ſi duo aut tria pia verba edidicerimus eaque non ex „lectione ſed auditione ſola hauſta, aut *Dauidi* paullum operæ „dederimus, aut pallium ſcite contraxerimus, aut zona tenus „philoſophati fuerimus, pietatis ſpeciem quamdam nobis illinen„tes: o præfecturam! o elatum animum! ſacer etiam ab in„cunabilis *Samuel*: ſtatim ſapientes & magiſtri ſumus & in di„vinis rebus ſublimes & ſcribarum ac legis peritorum primi, ac „cæleſtes nos ipſos deſignamus & vocari ab hominibus Rabbi „expetimus, nec vſquam littera; ſed omnia ſpirituali modo in„telligantur, oportet, ac meræ nugæ ſomnia ſunt, atque niſi ma„gnis laudibus efferamur, indignatione adficimur.„ Hoc ipſum e neglectione ſtudiorum ac laborum exſiſtere, queritur, in quibus tamen animi eorum, qui ſacri muneris officia in ſe recepe-

λα τὰ μὲν ποιῆσαι πάντα, τὰ δὲ παθεῖν εἰς ἐμπειρίας συλλέγεται· τὴν δὲ σοφίαν, ἣ πᾶσιν ἐπιστατεῖ, καὶ πάντα ἐν ἑαυτῇ τὰ καλὰ συλλαβοῦσα ἔχει - - - οὕτω κοῦφόν τι καὶ πεπατημένον πρᾶγμα ὑποληψόμεθα, ὥστε θελῆσαι δεῖ μόνον καὶ εἶναι σοφόν; πολλῆς τοῦτο τῆς ἀμαθίας.

(*b*) Ibid. p. 21 Οὕτω κακῶς διακείμεθα, ὥστε οἱ πλείους ἡμῶν, ἵνα μὴ λέγω πάντες, πρὶν ἀποθέσθαι σχεδὸν τὴν πρώτην τρίχα, καὶ τὰ παιδικὰ ψελλίζεσθαι, πρὶν παρελθεῖν εἰς τὰς θείας αὐλάς; πρὶν τῶν ἱερῶν βίβλων γνῶναι καὶ τὰ ὀνόματα, πρὶν καινῆς καὶ παλαιᾶς χαρακτῆρα γνωρίσαι, καὶ τοὺς προστάτας· (οὔπω γὰρ λέγω, πρὶν ἢ τὸν βόρβορον ἀποπλύνασθαι, καὶ τὰ τῆς ψυχῆς αἴσχη, ὅσα ἡ κακία ἡμῖν προσεμάξατο) ἂν δύο ἢ τρία ῥήματα τῶν εὐσεβῶν ἐξασκήσωμεν, καὶ ταῦτα ἐξ ἀκοῆς, οὐκ ἐντεύξεως, ἢ τῷ Δαβὶδ βραχέα καθομιλήσωμεν, ἢ τὸ τριβώνιον εὖ περιστειλώμεθα, ἢ μέχρι τῆς ζώνης φιλοσοφήσωμεν, εὐσεβείας τι πλάσμα κατ᾽ ὄψιν ἡμῖν αὐτοῖς περιχρώσαντες· βαβαὶ τῆς προεδρίας καὶ τοῦ φρονήματος! ἱερὸς καὶ ἐν σπαργάνοις ὁ Σαμουήλ· εὐθύ ἐσμεν σοφοὶ καὶ διδάσκαλοι καὶ ὑψηλοὶ τὰ θεῖα, καὶ γραμματέων τὰ πρῶτα καὶ νομικῶν, καὶ χειροτονοῦμεν ἡμᾶς αὐτοὺς οὐρανίους, καὶ καλεῖσθαι Ῥαββὶ ζητοῦμεν, καὶ οὐδαμοῦ τὸ γράμμα, καὶ πάντα δεῖ νοηθῆναι πνευματικῶς, καὶ λῆρος πλατὺς τὰ ὀνείρατα, καὶ ἀγανακτοίημεν ἄν, εἰ μὴ σφόδρα ἐπαινοίμεθα.

runt,

runt, perpetuo occupati eſſe debeant. CHRYSOSTOMVS hanc rem paullo vlterius perſequitur & neceſſitatem continui laboris ac ſtudiorum in clerico ex demandato ei opere & negotio demonſtrat, cuius vna quæque pars magnam ſedulitatem ac animi applicationem requirat. Primum ad adhibendum commodas variis animarum [c] morbis curationes aptum eſſe debere dicit, quod officium plus experientiæ ac laboris poſtulet, quam curatio morborum, quibus corpora mortalium obnoxia ſunt: & hoc ipſum per ſolam ſermonis euangelici doctrinam fieri adeoque hanc in qualibet morbi parte applic[illegible] oportere. Deinde ad omnium aduerſariorum [d], iudæorum, gentilium & hæreticorum ora obturanda debere eſſe idoneum, qui diuerſis artibus diuerſisque armis vtantur, quibus veritati inſultent; quorum niſi omnes fallacias ac artificia ſatis perſpecta & cognita habeat, noueritque, quo pacto ipſe ſe recte defendat, periculum eſſe, ne non tantum eorum quemlibet eccleſiam diripere ac deuaſtare patiatur, ſed ipſe etiam in errorem alium incidat, dum alium oppugnet. Nihil enim vulgatius eſſe, quam vt indocti & inexercitati diſputatores de vna extremitate in alteram prolabantur; id quod in controuerſiis, quæ eccleſiæ cum *Marcionitis* ac *Valentinianis* ab vna parte, & ab altera cum *Iudæis* circa legem *Moſis* interceſſerunt; nec non in diſputationibus de Trinitate inter *Arianos* & *Sabellianos* obſeruari poſſe, monet. Niſi quis igitur verbo Dei bene peritus ac exercitatus ſit, veramque artem ac regulas diſputandi calleat, quod ſine perpetua induſtria ac labore exſpectari nequeat, fieri non poſſe, concludit, vt fundamentum ſuum & veritatem pro eo ac deceat, contra tot ſubtiles & aſtutos aduerſarios tueatur. Hinc *Pauli* monitum quod *Timotheo* 1. ep. IV, 13. 15. dedit, inculcat [e]: *Intentus eſto lectioni, exhortationi, doctrinæ. Hæc meditare, in his eſto: vt tuus profectus manifeſtus ſit inter omnes.* Denique oſtendit [f], quam difficile ſit & laborioſum negotium concionibus & diſputationibus ad populum habendis ſemper intentum eſſe, quum admodum ſeueri iudices lucubrationum concionatoris euaſerint, nec permittere ei

(c) Chryſoſt. de ſacerdot. lib. IV. c. III. tot.
(d) Ibid. lib. IV. c. IV. tot.
(e) Ibid. lib. IV. c. VIII.
(f) Ibid. lib. V. c. I. tot.

velint,

velint, vt vel partem aliquam eorum, quæ ab aliis elaborara fuerint, ſuis ipſius concionibus intertexat, vel propriis inuentis iterum vtatur. Heic ſuſceptam operis prouinciam ſæpius eſſe multo difficiliorem, quod aures ſuas vulgus adſueſecerit, non vt ad vtilitatem, ſed ad voluptatem potius audiant, quemadmodum facere ſoleant ii, qui vel de tragœdis vel de citharœdis iudicaturi ſedeant. Heic ergo concionatoris ſtudium ac laborem excitari debere, ipſique eo opus eſſe animo, qui longe exiguitatem hanc ſuperet, vt multitudinis voluptatem illam immoderatam infructuoſamque compeſcat, poſſitque illorum auditione ad id, quod vtilius futurum ſit, transferre, hac ratione, vt populum ſe ſequentem ac ſibi obſecundantem habeat, non autem vt ipſe a populi deſideriis agatur. Et quanto maiore dicendi vi præditus ſit, tanto pertinaciore ſtudio [g] atque exercitatione vim huiusmodi excolere eum oportere, vt vbique dicta illius omnia exiſtimationis ipſius magnitudini reſpondeant, ne ſcommatis ac criminationibus populi ipſe ſe exponat. Hiſce & ſimilibus argumentis ſanctus ille pater vtitur, oſtenſurus, quantum eorum, qui ſacro quodam funguntur munere interſit, ſtudiis ac laboribus ſemetipſos tradere, vt hac ratione ad ſatis faciendum diuerſis functionis ſuæ officiis, quibus ſe ſubducere non poſſunt, tanto magis idonei fiant.

§. II.

Nulla excuſatio, tamquam iuſta apologia, in contrarium admiſſa.

Nonnullos quidem ipſius *Pauli* apoſtoli teſtimonium in ignorantiæ ſuæ defenſionem adlegare ſibique ipſis in doctrinæ inopia placere, dicit CHRYSOSTOMVS, quod nec apoſtolus inſcitiam ſuam diſſimulet, ſed ſermone rudem ſe eſſe, aperte profiteatur. Sed his ſanctus pater apprime rectiſſime reſpondet, non poſſe eos apoſtolicæ mentis altitudinem exacte rimari neque verborum ſenſum capere, adeoque teſtimonium illud ad excuſandam ſocordiam atque oſcitantiam [h] in neceſſariis cognitionis, quam vita clericalis requirat, partibus fruſtra ab ipſis vrgeri. Si ſumma peregrinæ ac profanæ eloquentiæ vis a clericis rigide requirere-

(g) Chryſoſt. de ſacerdot. lib. V. c. V. tot.
(h) Ibid. lib. IV. c. VI. & VII. tot.

tur; Si *Iſocratis* terſum læuorem, *Demoſthenis* amplam ſublimitatem, *Thucydidis* venerandam maieſtatem, *Platonis* excellentem dignitatem in concionibus ſuis ſemper exprimere iuberentur; tum quidem *Pauli* teſtimonium adducere non abs re futurum: iam vero omnibus illis prætermiſſis orationis paupertatem ſic permitti eis poſſe, vt rerum verborumque compoſitio nuda ac ſimplex ſit: modo ne quis in cognitione atque adeo in dogmatibus fidei ac religionis diligenter excutiendis rudem ſed peritum ac exercitatum ſe præſtet; qualem *Paulus* ſe præſtiterit, cuius magna fuerit apud omnes qua diſputantis, qua concionantis admiratio; & omnino iniuſtum eſſe, rudem ipſi ac incomtam orationem tribuere, qui ſua dicendi facultate victoriam de *iudæis* pariter & *græcis* reportarit, eaque effecerit, vt multi gentilium ipſum *Mercurium* eſſe ſuſpicarentur. Ex eiusmodi datis facultatis dicendi ac perſuadendi documentis liquido conſtare, *Paulum* non mediocrem his in ſtudiis operam collocaſſe; adeoque eius teſtimonium in ignorantiæ ac ſocordiæ patrocinium peſſime adferri, cuius exemplum tanto eis ſit opprobrio. Rurſus alios eſſe, idem CHRYSOSTOMVS dicit, qui omne miniſtri eccleſiæ officium ad bonam vitam referant, aliam inde cognitionis ac doctrinæ inopiæ, nec non artis concionandi diſputandique ignorantiæ excuſationem petentes. Sed ad hoc reſpondet, [*i*] vtrumque in ſacerdote requiri; ipſumque non tantum facere ſed etiam docere præcepta Chriſti, & tum factis tum verbis eos quos erudiat, ad beatam vitam conducere oportere: vtramque officii ſui partem coniungendam eſſe & alteram alterius ſubſidio indigere ad conſummatam ædificationem. Alioquin in controuerſiis de religionis capitibus vitæ honeſtatem doctrina vacuam nihil vtilitatis habituram, pluribus docet. „ Quum, „de dogmatibus, inquit, [*ii*] exortum fuerit certamen depugnentque omnes ab iisdem ſcripturis, quamnam heic vitæ „exemplum facultatem præſtare, quamnam vim exhibere „poterit? Quidnam vero vtilitatis ſudores permulti adlaturi ſunt,

(*i*) Chryſoſt. de ſacerdot. lib. IV. c. VIII. tot.

(*ii*) Ibid. lib. IV. c. IX. *Ὅταν δὲ ὑπὲρ δογμάτων ἀγὼν κινῆται, καὶ πάντες ἀπὸ τῶν αὐτῶν μάχωνται γραφῶν, ποίαν ἰσχὺν ὁ βίος ἐνταῦθα ἐπιδεῖξαι δυνήσεται; τί τῶν πολλῶν ὄφελος ἱδρώτων, ὅτ' ἂν μετὰ τοὺς μόχθους ἐκείνους, ἀπὸ τῆς πολλῆς τις ἀπειρίας εἰς αἵρεσιν ἐκπεσὼν ἀποσχισθῇ τοῦ σώματος τῆς ἐκκλησίας; ὅπερ οἶδα πολλοὺς*

quum

„quum vel poſt labores illos exhauſtos a craſſa quadam inſcitia „in hæreſin quis delapſus, ab eccleſiæ corpore abſciſſus auul- „ſusque fuerit? quod quidem ſcio multis vſu veniſſe. Quod tan- „dem illi tum fuerit tolerantiæ commodum? certe nullum. Sicut „neque fidei integræ neque incolumis vſus fuerit vllus, ſi per- „dite alioqui ac corrupte vixeris. Quibus de cauſſis eum opor- „tet, qui docendorum aliorum munus ſortitus eſt, inprimis hu- „iusmodi certaminum peritiam habere. Nam tametſi tutus ipſe „perſtat, nihilque prorſus ab aduerſariis læditur, tamen ſimpli- „ciorum hominum multitudo illi ſubiecta, vbi animaduerterit, „ducem victum eſſe, ac nihil facere, quo ſe contra aduerſarios „tueatur, iam non victi infirmitatem; ſed dogmatis potius im- „becillitatem vitiumque cauſſantur. Atque ita demum ob vni- „us hominis imperitiam multus populus in extremam pernici- „em præceps rapitur, qui quamquam haud ſe penitus cum fi- „dei aduerſariis coniungunt, tamen in iis ambigere coguntur, de „quibus confidere ipſi poterant, & ad quos ſeſe cum fide incon- „cuſſa contulerant, iam non illis cum eadem conſtantia attenti „eſſe poſſunt; verum tantus æſtus, tanta tempeſtas illo- „rum animas infeſtat ſuperato præceptore, vt malum ipſum in „naufragium tandem erumpat.„ HIERONYMVS itidem hanc ex- cuſationem grauiter reprehendit, quando clerico ſuo [k] ſcribit, „nec ruſticum & tamen ſimplicem fratrem ideo debere ſe ſan- „ctum putare, ſi nihil nouerit: nec peritum & eloquentem in „lingua æſtimare ſanctitatem. Quamuis enim multo melius ſit, „e duobus imperfectis ruſticitatem ſanctam habere, quam elo-

παθόντας ἐγώ· ποῖον αὐτῷ κέρδος τῆς καρτερίας; οὐδέν· ὥσπερ οὐδὲ ὑγιοῦς πίστεως, τῆς πολιτείας διεφθαρμένης· Διὰ δὴ ταῦτα μάλιστα πάντων ἔμπειρον εἶναι δεῖ τῶν τοιούτων ἀγώνων, τὸν διδάσκειν τοὺς ἄλλους λαχόντα· εἰ γὰρ καὶ αὐτὸς ἕστηκεν ἐν ἀσφαλείᾳ μηδὲν ὑπὸ τῶν ἀντιλεγόντων βλαπτόμενος, ἀλλὰ τὸ τῶν ἀφελεστέρων πλῆθος, τὸ τεταγμένον ὑπ᾽ ἐκείνῳ, ὅτ᾽ ἂν ἴδῃ τὸν ἡγούμενον ἡττηθέντα, καὶ οὐδὲν ἔχοντα πρὸς τοὺς ἀντιλέγοντας εἰπεῖν· οὐ τὴν ἀσθένειαν τὴν ἐκείνου τῆς ἥττης, ἀλλὰ τὴν τοῦ δόγματος αἰτιᾶται σαθρότητα· καὶ διὰ τὴν τοῦ ἑνὸς ἀπειρίαν, ὁ πολὺς λαὸς εἰς ἔσχατον ὄλεθρον καταφέρεται· κἂν γὰρ μὴ πάντη κοινωνῶνται τῶν ἐναντίων· ἀλλ᾽ ὅμως, ὑπὲρ ὧν θαῤῥεῖν εἶχον, ἀμφιβάλλειν ἀναγκάζονται· καὶ οἷς μετὰ πίστεως προσῄεσαν ἀκλινῶς, οὐκ ἔτι μετὰ τῆς αὐτῆς δύνανται προσέχειν στεῤῥότητος· ἀλλὰ τοσαύτη ζάλη τῶν ἐκείνων εἰσοικίζεται ψυχαῖς ἀπὸ τῆς ἥττης τοῦ διδασκάλου· ὡς καὶ εἰς ναυάγιον τελευτῆσαι τὸ κακόν.

(*k*) Hieron. epiſt. II. ad Nepotian.

„quentiam peccatricem; in conſummato tamen ſacerdote v-„trumque requiri, nec minus ſcientia quam ſanctitate opus eſſe, vt „ad explendas diuerſas functionis ſuæ partes idoneus reddatur.„ Hunc in modum ſancti illi doctores clericorum ignorantiæ ibant obuiam, ipſosque aptis argumentis eo adducere adlaborabant, vt ad ſtudia doctrinæ ſeſe conferrent, quippe qua via ſola eam rerum peritiam comparare ſibi poſſent, quæ ad multa grauia functionis ſuæ officia obeunda ſufficeret.

§. III.

Præcipuum eorum ſtudium in ſacrarum litterarum & probatorum ſcriptorum ac canonum eccleſiæ tractatione verſari debebat.

Non autem quoduis ſtudiorum genus promiſcue, ſed ſacræ ſcripturæ tractationem in primis commendabant; quippe quæ eruditionis, ad ipſorum functionem maxime requiſitæ & ab ipſis quauis occaſione adhibendæ, eſſet ſcaturigo. Nam, CHRYSOSTOMO obſeruante, in ſpirituali animarum curatione verbum Dei omnium rerum, quæ in curatione corporum adhiberi ſolent, vicem ſupplet. „Hoc [*l*] inſtrumentum eſt, inquit, hoc cibus, „hoc aëris temperamentum optimum, hoc medicamenti inſtar, „hoc ignis loco, hoc ferri vice: ac ſi vel vrere, vel ſecare o-„pus, hoc ipſo vti neceſſe: atque hoc ſi nihil profuerit, reliqua „omnia euanida pereant oportet. Hoc & iacentem animam „ſuſcitamus & tumeſcentem compeſcimus: hoc & ſuperua-„canea amputamus & quæ deſunt ſupplemus, cæteraque o-„omnia conficimus, quæ ad animi conferunt incolumitatem. „Ac ſane vt vitam quam optime conſtituas, alterius hominis „vita te ad idem exemplum æmulationemque parem pertrahe-„re poſſit. At quum humanus animus decretorum minime ve-„rorum ſententiarumque a fide abhorrentium morbis laboraue-„rit, heic demum euangelici ſermonis vſus magnopere neceſſa-

(*l*) Chryſoſt de ſacerdot. lib. IV c. III. Τοῦτο τὸ ὄργανον, τοῦτο τροφὴ, τοῦτο ἀέρων κράσις ἀρίστη· τοῦτο ἀντὶ φαρμάκου, τοῦτο ἀντὶ πυρὸς, τοῦτο ἀντὶ σιδήρου· κἂν καῦσαι δέῃ καὶ τεμεῖν, τούτῳ χρήσασθαι ἀνάγκη· κἂν τοῦτο μηδὲν ἰσχύσῃ, πάντα οἴχεται τὰ λοιπά· τούτῳ καὶ κειμένην ἐγείρομεν, καὶ φλεγμαίνουσαν καταστέλλομεν τὴν ψυχὴν, καὶ τὰ περιττὰ περικόπτομεν, καὶ τὰ λείποντα πληροῦμεν, καὶ τὰ ἄλλα ἅπαντα ἐργαζόμεθα, ὅσα εἰς τὴν τῆς ψυχῆς ὑγείαν ἡμῖν συντελεῖ· πρὸς μὲν γὰρ βίου κατάστασιν ἀρίστην, βίος ἕτερος εἰς τὸν ἴσον ἂν ἐναγάγοι ζῆλον· ὅτ' ἂν δὲ περὶ δόγματα νοσῇ

rius,

„rius, non ſolum, vt qui tibi domeſtici ſunt, robores atque con-„firmes: verum etiam vt cum externis bellum geras, ac manus „conſeras.„ cætera. *Quapropter*, infert tandem [*ll*], *ingens adhibere ſtudium oportet, vt Chriſti ſermo in nobis largiter inhabitet.* Hoc ſtudium ipſis neceſſarium erat, vt ſpeciatim ad verbi diuini prædicationem digne peragendam idonei fierent; ſiquidem HIERONYMO iudice [*m*], optima ſermonis cuiusdam commendatio eſt, ſi ſcripturarum lectione ſit conditus. Præterea extemporalis ſcripturæ explicatio, quæ ipſis ſæpius, quum pars quædam legeretur, facienda erat, hominem requirebat in omnibus eius partibus verſatiſſimum phraſiumque, ſenſus, doctrinarum ac myſteriorum diuinorum eruditiſſimum, vt ferente quauis occaſione expeditam & facile currentem nec non audientium ædificationi accommodatam orationem de illis habere poſſet. Et in hunc ipſum finem canones quidam [*n*] præcipiunt, vt ne plures horæ vacantes, præſertim prandio & cœnæ conſtitutæ ſine ſacrarum litterarum lectione tranſigerentur; partim ad excludendum otioſas & minus neceſſarias fabulas, partim ad ſubminiſtrandum ipſis materiam ac argumentum, de quo inter ſe colloquentes alii alios ædificare poſſent. HIERONYMVS *Nepotianum* amicum ſuum hoc nomine laudat, quod per omne conuiuium [*o*] de ſacris ſcripturis aliquid proponere, & conuictores vtilibus ſermonibus inde inſtitutis oblectare conſueuerit. Poſt ſcripturas tempus

ἡ ψυχὴ τὰ νόθα, πολλῆς τοῦ λόγου ἐνταῦθα ἡ χρεία, οὐ πρὸς τὴν τῶν οἰκείων ἀσφάλειαν μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς ἔξωθεν πολέμους.

(*ll*) Ibid. c. IV. Διὸ πολλὴν χρὴ ποιεῖσθαι τὴν σπουδήν, ὥστε τὸν λόγον τοῦ Χριστοῦ ἐν ἡμῖν ἐνοικεῖν πλουσίως.

(*m*) Hieron. ep. II. ad Nepotian. (p. 10. C. edit. Franc. MDCLXXXIV.) Sermo presbyteri ſcripturarum lectione conditus ſit. Nolo te declamatorem eſſe, & rabulam garrulumque ſine ratione, ſed myſteriorum peritum & ſacramentorum Dei tui eruditiſſimum.

(*n*) Conc. Tolet. III. c. VII. (tom. V. concil. 1011.) Pro reuerentia Dei ſacerdotum, id vniuerſa ſancta conſtituit ſynodus; vt quia ſolent crebro menſis otioſæ fabulæ interponi, in omni ſacerdotali conuiuio lectio ſcripturarum diuinarum miſceatur. Per hoc enim & animæ ædificantur ad bonum, & fabulæ non neceſſariæ prohibentur.

(*o*) Hieron. epitaph. Nepot. ep. III. ad Heliodor. (p. 16. C. edit. cit.) *Sermo eius per omne conuiuium de ſcripturis aliquid proponere*, libenter audire, reſpondere verecunde, recta ſuſcipere, praua non acriter confutare, diſputantem contra ſe magis docere, quam vincere.

ſuum optimis auctoribus eccleſiaſticis cum impendiſſe, eorumque adſidua lectione & meditatione diuturna in pectoris ſui bibliothecam tantum theſaurum congeſſiſſe narrat, vt commoda quauis occaſione eorum verba recitare potuerit, *Illud*, inquiens, *Tertulliani, iſtud Cypriani, hoc Lactantii, illud Hilarii eſt. Sic Minucius Felix, ita Victorinus, in hunc modum eſt loquutus Arnobius.* Inter ſcriptores vero eccleſiaſticos canones eccleſiæ maximi ſemper vſus eſſe credebantur; quippe qui non tantum diſciplinæ, doctrinæ & gubernationis eccleſiaſticæ, ſed etiam regularum vitæ ac morum quoddam continerent compendium. Quam ob cauſſam vt leges quædam in vniuſcuiusque ordinatione canones recitari iubent; ita aliæ præcipiunt [*p*], vt clerici poſtea eos vna cum ſcripturis ſacris partem ſtudiorum ſuorum eſſe ne prætermittant. Canones enim eo tempore inſtar inſtitutionum paſtoralium erant, hanc præ aliis priuatis inſtitutionibus habentes prærogatiuam, vt eſſent vox publica & rubricæ eccleſiæ, adeoque ob hanc ipſam rationem tanto ſtudioſius legendi. In poſterioribus ſæculis tempore CAROLI MAGNI leges quasdam offendimus, quibus clerici vna cum canonibus eccleſiæ GREGORII librum de *cura paſtorali* legere [*q*] iubentur.

§. IV.

Quatenus librorum gentilium & hæreticorum lectio permiſſa fuerit.

Alios libros ac ſcripta cautius legebant & rarius. Quidam canones [*r*] gentilium librorum lectionem epiſcopis interdicebant; nec hæreticorum librorum eis permittebant vſum, niſi neceſſitas id exigeret, hoc eſt, ſi vel eos confutari vel alios con-

(*p*) Conc. Tolet. IV. c. XXV. (tom. V. p. 1713.) *Sciant ſacerdotes ſcripturas ſanctas & canones meditentur*, vt omne opus eorum in prædicatione & doctrina conſiſtat, atque ædificent cunctos tam fidei ſcientia quam operum diſciplina.

(*q*) Conc. Turon. III. c. III. (tom. VII. p. 1261.) Nulli epiſcopo liceat canones, aut *librum paſtoralem a beato Gregorio papa editum*, ſi fieri poteſt, ignorare, in quibus ſe debet vnuſquiſque, quaſi in quodam ſpeculo, adſidue conſiderare. Conc. Cabillon. II. c. I. (ibid. p. 1172.) Illas ſcripturas notiſſimas habeant, quæ canonicæ appellantur & earum ſenſum per patrum tractatus inquirant. Canones quoque intelligant *& librum beati Gregorii papæ de cura paſtorali*: & ſecundum formam ibidem conſtitutam & viuant & prædicent.

(*r*) Conc. Carth. IV. c. XVI. (tom. II. conc. p. 1101.) Vt epiſcopus gentilium libros non legat; hæreticorum autem pro neceſſitate & empore.

tra

tra eorum virus præmoneri oporteret. Gentilis eruditionis prohibitio, etſi multo ſtrictius fieri debuiſſe videtur, ſimiliter cum quodam diſcrimine intelligenda eſt. Poterant enim homines in gentilium librorum lectione diuerſum præſtitutum ſibi habere ſcopum. Alii delectationis tantum cauſſa eos legere, & neglectis ſcripturis aliisque vtilioribus ſtudiis huic delectationi totos ſe tradere poterant: & iſti omnes ſummopere damnandi erant. De hiſce HIERONYMVS [ſ] loquitur, *Sacerdotes Dei*, inquiens, *omiſſis euangeliis & prophetis, videmus comœdias legere, amatoria bucolicorum verſuum verba canere, Virgilium tenere; & id quod in pueris neceſſitatis eſt; crimen in ſe facere voluptatis.* Aliis ſimplex & inaffectatus ſcripturæ ſacræ ſtilus non arridebat, hinc cum oratoribus ethnicis conuerſabantur, vt linguam ſuam politiori & atticæ dialecto adſuefacerent; Et hi quoque eccleſiæ cenſuræ obnoxii erant. Notatu digna ſunt, quæ de *Triphyllio* quodam epiſcopo *Cyprio*, (qui de iſtiusmodi delicatorum hominum numero erat, quibus ſtilus ſcripturæ ſacræ non ita elegans, quemadmodum eſſe oporteret, videbatur) narrat SOZOMENVS [t], quod quum in concione quadam, quam *Spyridone* aliisque nonnullis epiſcopis *Cypriis* præſentibus habuerit ad populum, neceſſe habuerit in medium adducere dictum illud ſeruatoris: ἆρον σοῦ τὸ κράββατον καὶ περιπάτει, *Tolle grabbatum tuum & ambula*, mutato nomine pro κράββατον dixerit σκίμποδα, ratus hanc vocem iſta multo eſſe elegantiorem. *Spyridonem* vero ſancta indignatione commotum his eum verbis adloquutum eſſe dicit: *Num tu præſtantior es eo, qui* κράββατον *dixit, vt te pudeat eius verbis vti?* Quo dicto hominem propter eloquentiam inſolentius ſeſe efferentem ad modeſtiam erudiendo admonuiſſe, ne eloquentiam humanam ſacris ſcripturis anteferret. Aliud hominum genus libentius auctores gentiles quam ſcripturas verſabant, quia iſtos malo ſuo artem ſophiſticam, ad

(ſ) Hieron. ep CXLI ad Damaſum de filio prodigo tom. III. p. 129. edit. Baſil. MDLXV. (p. 87. C. edit. Francof. MDCLXXXIV.)

(t) Sozom. lib. I. c. XI συνάξεως ἐπιτελουμένης, ἐπιτραπεὶς Τριφύλλιος διδάξαι τὸ πλῆθος, ἐπεὶ τὸ ῥητὸν ἐκεῖνο παράγειν εἰς μέσον ἐδέησε, τὸ ἆρόν σου τὸν κράββατον καὶ περιπάτει, σκίμποδα ἀντὶ τοῦ κραββάτου μεταβαλὼν τὸ ὄνομα εἶπε· καὶ ὁ Σπυρίδων ἀγανακτήσας, οὐ σύγε, ἔφη, ἀμείνων τοῦ κράββατον εἰρηκότος, ὅτι ταῖς αὐτοῦ λέξεσιν ἐπαισχύνῃ κεχρῆσθαι· καὶ τοῦτο εἰπὼν, ἀπεπήδησε τοῦ ἱερατικοῦ θρόνου τοῦ δήμου ὁρῶντος· ταύτῃ γὰρ μετριάζειν παιδεύων τὸν τοῖς λόγοις ἀβρυνόμενον.

impo-

imponendum imperitioribus, diſcendi propoſito accommodatiores eſſe, exiſtimabant. Quemadmodum ſcriptor anonymus apud EVSEBIVM [u], qui contra hæreticos *Theodotianos* ſcripſit, de iſtius ſectæ anteſignanis obſeruauit, quod relictis ſacris Dei ſcripturis generatim tempus ſuum *Euclidi*, *Ariſtoteli*, *Theophraſto*, & *Galeno* impenderint, infidelium artibus ac diſciplinis ad ſtabiliendam hæreſis ſuæ opinionem & corrumpendam chriſtianæ fidei ſimplicitatem abutentes. In his caſibus vniuerſis gentilium auctorum lectio, ob tam indignas rationes inſtitui ſolita, omnino illicita erat, quia ſemper cum manifeſto totius ſcripturæ ſacræ neglectu & contemtu fiebat, adeoque ex hoc fundamento canonibus eccleſiæ iuſtiſſime fuit prohibita. Erant autem tum ab altera parte caſus quidam, in quibus gentilium auctorum lectio, non obſtante eccleſiæ prohibitione, omnino permittebatur. Nam interdum eos legi oportebat, vt eorum errores ante oculos exponerentur atque confutarentur, vt alios ne inficerent. Ita HIERONYMVS [w] obſeruat, quod *Daniel* doctrinam *Chaldæorum* & *Moyſes* omnem ſapientiam *Aegyptiorum* diſcentes non peccauerint, quoad eam didicerint, non vt ſequerentur, ſed vt

(u) Euſeb. lib. V. c. XXVIII. Καταλιπόντες τὰς ἁγίας τοῦ Θεοῦ γραφὰς, γεωμετρίαν ἐπιτηδεύουσιν. ὡς ἂν ἐκ τῆς γῆς ὄντες καὶ ἐκ τῆς γῆς λαλοῦντες καὶ τὸν ἄνωθεν ἐρχόμενον ἀγνοοῦντες, Ἐυκλείδης γοῦν παρά τισιν αὐτῶν φιλοπόνως γεωμετρεῖται· Ἀριστοτέλης δὲ καὶ Θεόφραστος θαυμάζονται· Γαληνὸς γὰρ ἴσως ὑπό τινων καὶ προσκυνεῖται· οἱ δὲ ταῖς τῶν ἀπίστων τέχναις εἰς τὴν τῆς αἱρέσεως αὐτῶν γνώμην ἀποχρώμενοι, καὶ τῇ τῶν ἀθέων πανουργίᾳ τὴν ἁπλῆν τῶν θείων γραφῶν πίστιν καπηλεύοντες· ὅτι μὴ δὲ ἐγγὺς πίστεως ὑπάρχουσι, τί δεῖ καὶ λέγειν; Relictis atque abiectis ſacris Dei ſcripturis, geometriæ ſtudent; quippe qui terreſtres ſint & loquantur terrena, & illum, qui de cælo aduenit, ignorent. Euclidis igitur geometria apud nonnullos eorum ſtudioſe excolitur. Ariſtoteles vero & Theophraſtus ſumma admiratione ſuſcipiuntur; Galenus autem a quibusdam etiam adoratur. Proinde iſtos, qui *infidelium artibus ac diſciplinis ad ſtabiliendam hæreſis ſuæ opinionem abutuntur*, & ſubtili impiorum hominum verſutia ſimpliciſſimam diuinarum ſcripturarum adulterant fidem, remotiſſimos eſſe a fide, quid attinet dicere?

(w) Hieron. com. in Daniel. c. I. Qui de menſa regis & de vino potus eius non vult comedere, ne polluatur; vtique ſi ſciret, ipſam ſapientiam atque doctrinam Babyloniorum eſſe peccatum, numquam acquieſceret diſcere, quod non licebat. *Diſcunt autem, non vt ſequantur ſed vt iudicent atque conuincant.* Quomodo ſi quis aduerſus mathematicos velit ſcribere, imperitus μαθήματος, riſui pateat, & aduerſum philoſophos diſputans, ſi ignoret dogmata philoſophorum. Diſcunt ergo ea mente doctrinam Chaldæorum, qua & Moyſes omnem ſapientiam Aegyptiorum didicerat.

iudica-

iudicarent atque conuincerent. Idem de ſe adfirmat AMBROSIVS [x], *Legimus aliqua*, inquiens, *ne legantur; legimus, ne ignoremus; legimus non vt teneamus, ſed vt repudiemus.* Hæc vna erat ratio, cur ſcriptores ethnici nonnumquam a viris eruditis legi poſſent, vt nimirum nota ad eos apponeretur cenſoria. Alia ratio erat, quod eorum multi cauſſæ religionis vtiles eſſent & opportuni, ſiue ad confirmandam diuinarum ſcripturarum ac doctrinæ chriſtianæ veritatem, ſiue ad detegendos ac confutandos ipſorum gentilium errores atque vanitates. Ita HIERONYMVS [y], hiſtoricos tum *græcos* tum *latinos*, DIODORVM SICVLVM, POLYBIVM, TROGVM POMPEIVM & LIVIVM tam in explananda quam confirmanda vaticiniorum *Danielis* veritate magnam vtilitatem habere, obſeruat. Idem de ORPHEI, SIBYLLARVM, HERMETIS aliorumque gentilium philoſophorum libris AVGVSTINVS [z] dicit, quod quum de patre Deo & de filio Dei multa vera dixiſſent, hoc intuitu ad conuellendam paganorum vanitatem non parum conferant. Quam ob cauſſam non AVGVSTINVS tantum & HIERONYMVS, ſed plerique veteres ſcriptores eccleſiaſtici, in gentilium eruditione multum verſati erant, quemadmodum quilibet nouerit, qui de ipſis nouerit quidpiam. HIERONYMVS in breui quadam epiſtola [zz] pleroſque *græcos*, & *latinos* ſcriptores, qui ante ipſum vixerunt, memorat, deque illis generatim dicit: *In tantum philoſophorum doctrinis atque ſententiis ſuos referciunt libros, vt neſcias, quid in illis primum admi-*

(x) Ambroſ. Procem. in Luc. euangel.

(y) Hieron. Prol. in Dan. Ad intelligendas extremas partes Danielis, multiplex græcorum hiſtoria neceſſaria eſt: Suctorii videlicet, Callinici, Diodori, Hieronymi, Polybii, Poſidonii, Clandii Theonis, & Andronici, cognomento Alipii, quos & Porphyrius eſſe ſequutum ſe dicit: Ioſephi quoque & eorum, quos ponit Ioſephus, præcipueque noſtri Liuii, & Pompeii Trogi atque Iuſtini, qui omnem extremæ viſionis narrant hiſtoriam: & poſt Alexandrum vſque ad Cæſarem Auguſtum Syriæ & Aegypti, id eſt Seleuci & Antiochi & Ptolemæorum bella deſcribunt. Et ſi quando cogimur litterarum ſæcularium recordari, & aliqua ex his dicere, quæ olim omiſimus: non noſtræ eſt voluntatis, ſed (vt ita dicam) neceſſitatis, vt probemus ea, qui a ſanctis prophetis ante ſæcula multa prædicta ſunt, tam græcorum quam latinorum & aliarum gentium litteris contineri.

(z) Auguſt. contr. Fauſt. lib. XIII. c. XV. (tom. VI. p. 288. edit. Baſil. MDLXIX) Sibyllæ & Orpheus, & neſcio quis Hermes, & ſi qui alii vates, vel theologi, vel ſapientes, vel philoſophi gentium de filio Dei aut de patre Deo vera prædixiſſe ſeu dixiſſe perhibentur; valet quidem aliquid ad paganorum vanitatem reuincendam.

(zz) Hieron. ep. LXXX. ad Magnum.

rari debeas, eruditionem ſæculi, an ſcientiam ſcripturarum. Et huc quidem res omnis redibat: Clerici primo loco debebant ſcripturis ſacris exquiſitius ſtudere, poſt has canonibus & probatis ſcriptoribus eccleſiaſticis, prout quisque vel animi dotibus valeret, vel occaſionem haberet atque opportunitatem; non enim eodem omnes modulo metiri licebat. Præterea vt ad humaniores litteras diſcendas non obligati erant, ita ab illis non prohibebantur; ſed ſi qua in re theologiæ chriſtianæ famulari poſſe crederentur, nec quod illi debebatur, ſibi vſurparent, non modo earum ſtudium permiſſum erat, ſed etiam maiorem in modum commendabatur. Et certe fatendum eſt, quod licet ſæcularis eruditionis abuſus magnum ſæpe detrimentum veræ religioni attulerit, tamen illius recte applicatum ſtudium primis eccleſiæ ſæculis ei multum profuerit.

§. V.

De ipſorum pietate ac deuotione in publicis ad Deum acceſſionibus.

De priuatis eorum ſtudiis ſtatim progredimur ipſos in magis publicis occupationibus tamquam populi oratores ad Deum & Dei legatos ad populum ſpectaturi. Quorum officiorum ac dignitatis intuitu eos commodo ſenſu mediatores Deum inter & homines dici conſueuiſſe, alio iam loco [a] demonſtravimus. In quouis ſuo ad Deum aditu, tamquam populi oratores, ad id pro ſe quisque acriter intendebant animum, vt omnia precum ſuarum atque gratiarum actionis ſacrificia ita ſancte atque decenter offerrent, quemadmodum actionis iſtius natura requirebat; hoc eſt, cum omni ea grauitate, animi ſubmiſſione, reuerentia, mentis applicatione & deuotionis ardore ac intentione, quæ & tantæ MAIESTATI, ad quam adibant, conſentanea & ad excitandas in populo congruas animi adfectiones idonea eſſet. Hic verus ſenſus maximopere controuerſi iſtius in ſecunda IVSTINI MARTYRIS apologia loci eſt, vbi cultum eccleſiaſticum & rationem celebrandi euchariſtiam deſcribens, *Antiſtes,* inquit[b], ὅση δύναμις αὐτῷ, *quantum pro virili ſua poteſt, preces & gra-*

(a) Lib. II. c. XIX. §. XVI. vol. I. pag. 288 289

(b) Iuſtin. apol. II. p. 98 Ὁ προεστὼς εὐχὰς ὁμοίως καὶ εὐχαριστίας, ὅση δύναμις αὐτῷ, ἀναπέμπει.

tiarum

tiarum actiones fundit. Nonnulli hunc locum perperam interpretantur, *δύναμιν*, ſeu *facultatem* ſacerdotis euchariſtiam adminiſtrantis eo accipientes, quaſi illa nihil amplius quam ipſius inventionem, enuntiationem vel ſimile quid ſignificet. Quam interpretationem ideo fingunt, vt argumentum inde capterit contra publicarum liturgiarum antiquitatem; licet heic rem prorſus diuerſam denotet, nimirum ſpiritualem illum vigorem, ſeu douotionis ardorem ac intentionem, qua ſacerdos ſacrificia eccleſiæ Deo offerebat; quæ iſtiusmodi erant animi adfectiones, quæ ad preces & laudes noſtras Deo acceptas faciendas neceſſariæ ſunt, quippe qui ex tota anima noſtra & totis viribus noſtris eas ſibi offerri iubet; quod non minus præſcriptis formulis, quam quauis alia ratione fieri poteſt. Atque ita GREGORIVS NAZIANZENVS & ipſe IVSTINVS MARTYR hac phraſi *ὅση δύναμις*, vtuntur, vbi de receptis laudandi & colendi Deum formulis verba faciunt, qua de re poſtea loco ſuo pluribus. CHRYSOSTOMVS [c] idem officium ſacerdotibus Dei nomine *σπουδῆς* & *ἐυλαβείας* ſummopere commendat. „Eum, inquit, qui pro ciuitate tota, quid dico ciuitate? immo vero pro vniuerſo terrarum orbe legatus intercedit, deprecatorque eſt apud Deum, „vt hominum omnium peccatis propitius fiat, qualem quæſo „eſſe oportet? -- Quum autem ille & ſpiritum ſanctum inuocauerit, & *τὴν φρικωδεστάτην θυσίαν* ſacrificium illud horrore „ac reuerentia pleniſſimum perfecerit, communi omnium domino manibus pertractato: quæro ex te: quoto illum in ordine collocabimus? quantam autem ab eo integritatem exigemus? quantam religionem? conſidera enim, quales manus „hæc adminiſtrantes eſſe oporteat: qualem linguam, quæ verba illa effundat, qua denique re non puriorem ſanctioremue „eſſe conueniat animam, quæ tantum illum tamque dignum

(c) Chryſoſt. de ſacerd lib. VI. c. IV. *Τὸν ὑπὲρ ὅλης τῆς πόλεως καὶ τί λέγω πόλεως; πάσης μὲν οὖν τῆς οἰκουμένης πρεσβεύοντα, καὶ δεόμενον ταῖς ἁπάντων ἁμαρτίαις ἵλεων γενέσθαι τὸν Θεὸν --- ὁποῖόν τινα εἶναι χρή; - - ὅτ' ἂν δὲ καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον καλῇ, καὶ τὴν φρικωδεστάτην ἐπιτελῇ θυσίαν, καὶ τοῦ κοινοῦ πάντων συνεχῶς ἐφάπτεται δεσπότου, ποῦ τάξομεν αὐτὸν, εἰπέ μοι; πόσην δὲ αὐτὸν ἀπαιτήσομεν καθαρότητα, καὶ πόσην ἐυλάβειαν; ἐννόησον γὰρ ὁποίας τὰς ταῦτα διακονουμένας χεῖρας εἶναι χρὴ, ὁποίαν τὴν γλῶτταν, τὴν ἐκεῖνα προχέουσαν τὰ ῥήματα· τίνος δὲ οὐ καθαρωτέραν καὶ ἁγιωτέραν, τὴν τοσοῦτο πνεῦμα ὑποδεξαμένην ψυχήν; τότε καὶ ἄγγελοι*

„ſpiritum receperit? Per id tempus & angeli ſacerdoti adſident, „& cæleſtium poteſtatum vniuerſus ordo clamores excitat, & „locus altari vicinus in illius honorem, qui offertur, angelorum „choris plenus eſt.„ Ita ſanctus ille pater argumentatur, eo animi ardore inflammatus & zelo, qui rei apprime conuenit & ad ſuſcitandam noſtram deuotionem, ignemque ſanctum in mentibus noſtris, quando ſupplicationes eccleſiæ in terra ſanctæ maieſtati in cælis offerimus, incendendum accommodatus eſt.

§. VI.

Pœna eorum, qui cotidianum eccleſiæ miniſterium negligebant.

Et hic deuotionis ardor perpetuo foueri debebat atque conſeruari. Quem in finem eccleſia cotidiana habebat ſua ſacrificia, ſi quo modo ea haberi poterant; & hiſce quemlibet clericum citra vllam immunitatis ſpem intereſſe oportebat; idque ſub pœna abrogandi ad tempus & in perpetuum etiam muneris, ſiue eius tum eſſet officii, ſacris ſolemniter operari, ſiue non eſſet. Sic enim concilium *Toletanum* primum pro eccleſiis *Hiſpanicis* decreuit: *Presbyter, vel diaconus, vel ſubdiaconus, vel quilibet eccleſiæ deputatus clericus, ſi intra ciuitatem fuerit, vel in loco, in quo eccleſia eſt, aut caſtello, aut vico, aut villa, & ad eccleſiam ad ſacrificium quotidianum non acceſſerit* [d], *clericus non habeatur.* Concilium *Agathenſe peregrinam* iſti *communionem* [e] tribui iubet, quæ ad minimum temporariam muneris abdicationem indicat. Et lex IVSTINIANI [f] extra clerum eos conſtitui iubet, propter of-

---

παρεςήκασι τῷ ἱερεῖ, καὶ οὐρανίων δυνάμεων ἅπαν τάγμα βοᾷ· καὶ ὁ περὶ τὸ θυσιαςήριον πληρῦται τόπ© εἰς τὴν τιμὴν τῦ κειμένε.

(d) Conc. Tolet. I. c. V. (tom. II. p. 1224.)

(e) Conc. Agath. c. II. (tom. IV p. 1383.) Contumaces clerici, prout dignitatis ordo permiſerit, ab epiſcopis corrigantur: & ſi qui prioris gradus elati ſuperbia communionem fortaſſe contemſerint, aut eccleſiam frequentare, vel officium ſuum implere neglexerint, *peregrina eis communio tribuatur:* ita vt, quum eos pœnitentia correxerit, reſcripti in matricula gradum ſuum dignitatemque recipiant.

(f) Cod. Iuſtin. lib. I. tit. III. de epiſc. leg. XLII. §. X. *Τὰς μὴ ἐνεχομένους ἀμέμπτως ταῖς λειτουργίαις προσκαρτερῦντας ἔξω τῦ κλήρε καθίςαθαι (κελεύομεν).* Eos qui innocenti non fuerint inculpate in liturgiis perſeuerantes extra clerum conſtitui (iubemus).

fendi-

fendiculum, quod negligendo & contemnendo diuinas liturgias laicis ponant. Tantopere antiqui legiſlatores eccleſiaſtici elaborarunt, vt omnem huiusmodi indecentiam omnesque abuſus præciderent, clericosque optima pietatis exempla plebi exhiberent.

§. VII.

Regulæ de concionibus ad ædificationem habendis.

Poſt eorum officium, quo ad Deum tamquam oratores populi adire tenebantur, proxime eos conſiderari oportet tamquam legatos Dei, nomine ipſius ad populum accedentes, quod publica verbi diuini adnuntiatione priuataque applicatione faciebant. Qua in re vtraque vigilum ſuper gregem Dei & fidorum rei ipſius familiaris adminiſtratorum officium peragere ſummopere adlaborabant. In habendis concionibus id ſolum ſpectabant, vt ædificarent populum; quem in finem GREGORIVS NAZIANZENVS, CHRYSOSTOMVS & HIERONYMVS, magni illi huiuscemodi regularum magiſtri, hæc pauca præcepta tradunt. *Primo* concionatorem de ſeligenda vtili quadam materia debere eſſe ſollicitum. GREGORIVS NAZIANZENVS [g] hanc regulam eiusque applicationem in ſpecialioribus quibusdam doctrinæ capitibus oſtendit, „Mihi quidem, inquiens, rei minime vulgaris paruique „ſpiritus eſſe videtur, verbi perinde ac tritici menſuram tempeſtiue cuique dare, & dogmatum noſtrorum veritatem cum „iudicio diſpenſare. Hoc eſt, ea omnia, quæ ſacra philoſophia „de mundis, vel de mundo diſſeruit, de materia, de mente, & „intelligentibus naturis, tam melioribus quam deterioribus, de „prouidentia omnia conſtringente atque gubernante, tum quæ „modo rationi conſentaneo euenire videntur, tum quæ modo „terrenæ atque humanæ rationi repugnante accidere videntur: „Quæ de prima noſtra conſtitutione & poſtrema refectione: de „typis, & veritate, ac teſtamentis: de Chriſti aduentu tam pri-

(g) Nazian. orat. 1. de fuga p. 15. Ἐμοὶ δ' ἓν πρᾶγμα φαίνεται, οὐ τῶν φαυλοτάτων, οὐδὲ ὀλίγου τοῦ πνεύματος, διδόναι κατὰ καιρὸν ἑκάστῳ τοῦ λόγου τὸ σιτομέτριον, καὶ οἰκονομεῖν ἐν κρίσει τὴν ἀλήθειαν τῶν ἡμετέρων δογμάτων, ὅσα περὶ κόσμων ἢ κόσμου πεφιλοσόφηται, περὶ ὕλης, περὶ ψυχῆς, περὶ νοῦ καὶ τῶν νοερῶν φύσεων, βελτιόνων τε καὶ χειρόνων, περὶ τῆς τὰ πάντα συνδεούσης τε καὶ διεξαγούσης προνοίας, ὅσα τε κατὰ λόγον ἀπαντᾶν δοκεῖ, καὶ ὅσα παρὰ λόγον τὸν κάτω καὶ τὸν ἀνθρώπινον· ἔτι τε ὅσα περὶ τῆς πρώτης ἡμῶν συστάσεως καὶ τῆς τελευταίας ἀναπλάσεως, τύπων τε καὶ ἀληθείας καὶ διαθηκῶν, καὶ Χριστοῦ παρουσίας πρώτης τε καὶ δευτέρας, σαρκώσεώς τε

„mo quam ſecundo, de incarnatione & cruciatibus & reuerſi-
„one, de reſurrectione, de fine, de iudicio, ac retributione,
„tam triſtiore quam ſplendidiore. Et quod caput eſt, quæ-
„cumque de principe ac beata Trinitate credenda ſunt.„ Iſti-
usmodi argumenta ad hominum in fide & vitæ ſanctimonia ædi-
ficationem, pietatisque ac virtutum exercitationem valent. Sed
tum *ſecundo* apta methodo tractari debebant; non artificioſo &
ſublimi dicendi genere, ſed verbis ad vulgi captum accommo-
datis. Id quod in ATHANASIO [*b*] ſummopere laudat GREGORIVS
NAZIANZENVS, quando de ipſo loquens ait: *Si cum humilioribus ipſi
res eſſet, ad eorum captum ſe demittebat, ſi cum ſublimiori mente præ-
ditis, altius adſurgebat.* HIERONYMVS etiam hac de re obſeruat [*i*],
quod concionatoris oratio ſimplex & perſpicua eſſe & vim con-
citatricem habere, atque in auditoribus gemitus potius & la-
crimas de peccatis ſuſcitare debeat, quam applauſum. „Docente
„te in eccleſia, inquit, non clamor populi, ſed gemitus ſuſcite-
„tur. Lacrimæ auditorum laudes tuæ ſint. Sermo presbyteri
„ſcripturarum lectione conditus ſit. Nolo te declamatorem
„eſſe & rabulam garrulumque ſine ratione, ſed myſteriorum
„peritum & ſacramentorum Dei tui eruditiſſimum. Verba vol-
„vere & celeritate dicendi apud imperitum vulgus admiratio-
„nem ſui facere, indoctorum hominum eſt. Attrita frons in-
„terpretatur ſæpe quod neſcit, & quum aliis perſuaſerit, ſibi
„quoque vſurpat ſcientiam.„ Et paullo poſt: „Nihil tam faci-
„le, quam vilem plebeculam & indoctam concionem linguæ
„volubilitate decipere, quum quidquid non intelligit, plus mi-
„ratur.„ Hinc CHRYSOSTOMVS integrum fere librum eo impen-
dit, vt chriſtianum oratorem aduerſus hanc aberrationem præ-
muniat; vt ne plauſum & auram captet popularem, ſed gene-
roſo animo [*k*] eam ſuperet, ac potius auditores ſuos ædificare

καὶ παθημάτων καὶ ἀναλύσεως, ὅσα τε περὶ ἀναστάσεως, περὶ τέλους, περὶ κρίσεως καὶ ἀνταποδόσεως σκυθρωποτέρας τε καὶ ἐνδοξοτέρας· τὸ κεφάλαιον, ὅσα περὶ τῆς ἀρχικῆς καὶ βασιλικῆς καὶ μακαρίας τριάδος ὑποληπτέον.

(*b*) Nazianz. orat. XXI. de laud, Athan. (tom. I. p. 396.) Πεζὸς τοῖς ταπεινοτέροις, ὑψηλότερος τοῖς μετεωροτέροις.

(*i*) Hieron. ep. II. ad Nepot. p. 10.

(*k*) Chryſoſt. de ſacerd. lib. V. c. I. γενναίας δεῖ κἀνταῦθα ψυχῆς, καὶ πολὺ ἡμετέρας ὑπερβαινούσης σμικρότητος· ἵνα τὴν ἄτακτον καὶ ἀνωφελῆ τοῦ πλήθους ἡδονὴν κολάζῃ,

quam

quam delectare eisque placere ſtudeat. Quem in finem neceſſe eſſe, concludit, vt tum applauſum tum cenſuram hominum & res cæteras omnes adſpernetur, quibus induci poſſit, vt non ad vtilitatem ſed ad voluptatem potius multitudinis verba faciat. In ſumma [*l*], omnes orationes ſuas hoc conſilio meditari eum oportere dicit, vt Deo gratæ atque acceptæ ſint: ſi tum laudetur ab hominibus, laudes accipere poſſe; ſin laudes ab auditoribus illi negentur, non debere eas ambire vel negatis indolere: abundans enim illi futurum laborum ſolatium, idque omnium certe maximum, ſi ipſe ſibi conſcius eſſe potuerit, ad hanc ſe rationem doctrinam eloquentiamque ſuam compoſuiſſe atque adaptaſſe, vt Deo illa grata acceptaque fiat. *Tertio*, alia regula in hanc rem data hæc erat, concionatorem doctrinam ſuam atque ſpiritualia medicamenta ad grauiſſimas & maxime vrgentes auditorum ſuorum neceſſitates applicare debere, quod officium vigilis maxime proprium eſſet, acuto oculo obſeruare, vnde maximum metuendum periculum; quanam ex parte homines infirmiſſimi ſint & minime omnium tuti; atque tum eorum morbis ac infirmitati vtilia remedia adhibere. CHRYSOSTOMVS de hac officii ſacerdotis parte loquens dicit, *νηφάλιον καὶ διορατικὸν* [*m*], ſobrium modeſtumque eum eſſe oportere,

καὶ πρὸς τὸ ὠφελιμώτερον μετάγειν δύναται τὴν ἀκρόασιν· ὡς αὐτῷ τὸν λαὸν ἕπεσθαι καὶ εἴκειν, ἀλλὰ μὴ αὐτὸν τῶν ἐκείνων ἄγεσθαι ἐπιθυμίαις. Τοῦτο καὶ οὐδαμῶς ἔστιν ἐπιτυχεῖν, ἀλλ' ἢ διὰ τούτων τοῖν δυοῖν, τῆς τε τῶν ἐπαίνων ὑπεροψίας, καὶ τῆς ἐν τῷ λέγειν δυνάμεως. Hic generoſo opus eſt animo, eoque qui longe hanc noſtram exiguitatem ſuperet, vt multitudinis voluptatem illam immoderatam infructuoſamque compeſcat, poſſitque illorum auditionem ad id, quod vtilius futurum ſit, transferre, hac ratione, vt populum ſe ſequentem ac ſibi obſecundantem habeat, non etiam vt ipſe a populi deſideriis agatur. Id quod præſtare nemo poteſt, niſi idem ſimul popularem auram aſpernetur, ſimul dicendi vim obtineat.

(*l*) Chryſoſt. ibid. c. VII. Ἐργαζόμενος τοὺς λόγους, ὡς ἂν ἀρέσειε τῷ Θεῷ (οὗτος γὰρ αὐτῷ κανὼν καὶ ὅρος ἔστω μόνος τῆς ἀρίστης δημιουργίας ἐκείνων· μὴ κρότοι, μηδὲ εὐφημίαι) τὸ μὲν ἐπαινεῖται καὶ παρὰ τῶν ἀνθρώπων, μὴ διακρουέσθω τὰ ἐγκώμια· μὴ παρεχόντων δὲ αὐτὰ τῶν ἀκροατῶν, μὴ ζητείτω, μηδὲ ἀλγείτω· ἱκανὴ γὰρ αὐτῷ παραμυθία τῶν πόνων, καὶ πάντων μείζων, ὅτ' ἂν ἑαυτῷ συνειδέναι δύνηται, πρὸς ἀρέσκειαν τοῦ Θεοῦ συνθεὶς, καὶ ῥυθμίζων τὴν διδασκαλίαν.

(*m*) Chryſoſt. ibid. lib III c. XII. Νηφάλιον εἶναι δεῖ τὸν ἱερέα, καὶ διορατικὸν, καὶ μυρίους πανταχόθεν κεκτῆσθαι τοὺς ὀφθαλμούς· ὡς οὐχ ἑαυτῷ μόνον, ἀλλὰ καὶ πλήθει ζῶντα τοσούτῳ κ. τ. λ.
Ibid. lib. IV. c. II. & III. toc.

cur-

eumdemque perſpicacem atque innumeros quoquouerſus oculos circumferre; quippe qui non ſibi vni tantum; ſed & tanto viuat populo. In cubiculum aliquod incluſum vitam agere, id quidem monachi eſſe; vigilis autem, inter omnium ordinum homines obambulare; corporis Chriſti, id eſt, eccleſiæ curam gerere,& tum ſanitatis tum pulchritudinis eius habere rationem; ſollicite præcauendo, ne qua macula vel ruga vel alia inquinatio gratiam & pulchritudinem eius deformet. Hoc certe ſpirituales medicos obligare, vt medicamenta ſua, hoc eſt doctrinas ſuas, ita applicent, quemadmodum ægrotorum morbi requirant; vt ſerio & frequenter eos adoriantur errores & vitia, a quibus maxime metuendum ſit contagionis periculum. Atque hæc ratio eſt, cur in homiliis veterum adeo frequentes inueniamus ſermones aduerſus iſtiusmodi hæreſes, quas nunc mundus prorſus ignorat; cuiusmodi ſunt *Marcionitarum* & *Manichæorum*, aliorumque plurium, contra quas iam in concionibus declamitare velle, abſurdum foret. Tum autem id fieri oportebat, quia præcipuæ iſtius ætatis hæreſes erant, hominesque earum veneno ſummopere periclitabantur. Et porro obſeruandum eſt, quod hæreſes præ reliquis omnibus formidabiles, ac dominantes factiones, qualis erat *Ariana*, ſæculari licet armatæ poteſtate, concionatores catholicos nec vi nec blanditiis ad ſilentium redigere potuerint, vt ex eiusmodi humili & abiecta indulgentia lupis oues deuorare permitterent. In tali caſu nullæ cauſſæ humanæ impedire eos poterant, quo minus, ſi periculum animaduerterent, de eo ſuos admonerent. Non alia ratione vigilum & diſpenſatorum myſteriorum Dei officio ſatis ſe facere poſſe exiſtimabant, quum illud requiratur in diſpenſatoribus, vt quis fidus inueniatur.

§. VIII.

De eorum fidelitate, diligentia ac prudentia in priuatis hominum congreſſibus ac colloquiis.

At vero fidelitatem ſuam non tantum in publicis declarabant ſermonibus, ſed in priuatis etiam congreſſibus, colloquiis & applicationibus ſuis ad homines, qui vel hæreſibus aut ſchiſmatibus ab eccleſiæ corpore ipſi ſe auulſerant, vel peccatis ſuis morboſa corporis membra ſe reddiderant, dum ei adhuc adhærere videbantur. Quanta fidelitate, manſuetudine ac diligentia

ligentia in prioris generis homines vſi ſint, ex bonis effectibus, quos accommodatum ad eos lucrandos ſtudium ſæpe habuit, condiſcere poſſumus. THEODORETVS [n] loco quodam de ſe ipſe narrat, quod in diœceſi ſua ſupra mille animas *Marcionis* hæreſi liberauerit, multasque alias ex *Arii* & *Eunomii* partibus Chriſto lucratus ſit. Et alibi [o] *Marcionitarum* numerum ad decem millia auget, quos indefeſſa induſtria in diœceſi, quæ quadraginta paſſuum millia longa atque lata octingentos complectebatur cœtus, ex erroribus ſuis ad eccleſiam catholicam reduxerit. Quid mirum, quod AVGVSTINVS etiam in *Africa* contra *Donatiſtas* eamdem rationem, priuatim ad ipſos datis epiſtolis & ſermonis ac conſilii cum eisdem facta communicatione, inierit, quemadmodum lector e POSSIDIO [p] videre poteſt, qui vitam eius ſcripſit, & laborum hoc conſilio ab eo ſuſceptorum magnarumque hoc modo eccleſiæ adlatarum vtilitatum crebro meminit. *Manichæos*

(n) Theod. ep. CXIII. ad Leon. p. 986. D. Τῆς θείας μοι χάριτος συνεργησάσης πλείους μὲν ἢ χιλίας ψυχὰς ἠλευθέρωσα τῆς Μαρκίωνος νόσου, πολλοὺς δὲ ἄλλους ἐκ τῆς Ἀρείου καὶ Εὐνομίου συμμορίας προσήγαγον τῷ δεσπότῃ Χριστῷ.

(o) Theod. ep. CXLV. p. 1026. C. Ἐγὼ θρηνῶ καὶ ὀδύρομαι, ὅτι οἷς πρώην τοῖς τῷ Μαρκίωνος τὴν λύμην δεξαμένοις προσέφερον ἀποδείξεις, καὶ πλείους ἢ μυρίους διὰ τῆς θείας χάριτος πείσας προσήγαγον τῷ παναγίῳ βαπτίσματι, ταύτας νῦν τοῖς νομισθεῖσιν ὁμοπίστοις ἡ ἐπισκήψασα νόσος προσφέρειν καταναγκάζει. Mihi flere libet ac lugere, quod quæ dudum aduerſus Marcionis tabe corruptos argumenta protuli conuictosque Dei beneficio *plures decem millibus* ad ſanctiſſimum baptiſma perduxi, ea nunc in eos, qui fidei noſtræ creduntur, exorta hæreſis proferre cogit.

(p) Poſſid. vit. Auguſtin. c. IX. Epiſtolas priuatas ad quoſcumque eiusdem erroris epiſcopos & eminentes ſcilicet laicos dedit, ratione reddita admonens atque exhortans, vt vel ab illa ſe prauitate corrigerent, vel certe ad diſputationes venirent. Cap. XIII. Qua diligentia & ſancto ſtudio multum creuit ſancta eccleſia, & his omnibus pro pace eccleſiæ geſtis, Auguſtino Dominus & heic palmam dedit, & apud ſe iuſtitiæ coronam reſeruauit: ac magis magisque iuuante Chriſto de die in diem augebatur & multiplicabatur pacis vnitas & eccleſiæ Dei confraternitas. Cap. XVIII. Erat ille memorabilis vir Auguſtinus præcipuum dominici corporis membrum, circa vniuerſalis eccleſiæ vtilitatem ſollicitus ſemper ac peruigil. Et illi diuinitus donatum eſt, vt de ſuorum laborum fructu, etiam in hac vita gaudere proueniſſet, prius quidem in Hipponenſi eccleſia & regione, cui maxime præſidebat vnitate ac pace perfecta, deinde in aliis Africæ partibus, ſiue per ſe ipſum, ſiue per alios, & quos ipſe dederat ſacerdotes pullulaſſe, & multiplicatam fuiſſe domini eccleſiam peruidens, illosque Manichæos, Donatiſtas, Pelagianiſtas, & Paganos ex magna parte defeciſſe, & eccleſiæ Dei ſociatos eſſe congaudens.

enim, *Donatiſtas*, *Pelagianiſtas* & *Paganos* ex magna parte ad eccleſiæ catholicæ communionem reductos etiam in hac vita vidit. Neque autem cum minori ſtudio ſeſe ad homines intra eccleſiam priuatim applicabant, prout neceſſitas id requirebat. Atque heic multa arte & prudentia æque ac fidelitate & diligentia opus erat, vt ſuſcepta conſilia feliciter ſuccederent. Nam mortales, obſeruante NAZIANZENO [q], adeo varii ſunt ac incerti, vt ſumma arte ac experientia ad recte moderandum eos opus ſit. „Eorum ſinguli, inquit, cupiditatibus nonnumquam & „adfectibus magis inter ſe differunt, quam corporum figuris & „lineamentis, aut ſi mauis elementorum, & ex quibus conſta„mus, mixtionibus & temperamentis: ac proinde nec facile re„gi gubernarique poſſunt. Quin potius, quemadmodum non „eadem medicamenta, nec eadem alimenta corporibus quibus„vis adhibentur, ſed alia aliis, habita videlicet vel ſanitatis eo„rum vel aduerſæ valetudinis ratione: eodem quoque modo „animæ diuerſa ratione ac diſciplina curantur. Ii porro curati„onis teſtes ſunt, qui morbis huiusmodi vexantur. Alios ſer„mo ducit: alii exemplo componuntur. Aliis calcaribus opus „eſt, aliis freno. Nam qui ſegnes ſunt atque ad bonum ægre „impelluntur, hi verborum ſtimulis excitandi ſunt: qui vero „ſpiritu, quam par ſit, feruentiores ſunt, atque effrenato quo„dam animorum impetu feruntur, velut equulei generoſi pro„cul a meta currentes, hos vtique orationis freno coërcere ac „cohibere præſtiterit. Aliis laudatio vtilitati fuit, aliis repre„henſio, vtraque videlicet tempeſtiue adhibita: aut contra de„trimento, non tempeſtiue & cum ratione adhibita. Alios co„hortatio ad officium dirigit, alios obiurgatio: atque hæc rur-

(q) Gregor. Nazianz. orat I. de fuga p 13. ſin. ſeqq. Τούτων ἕκαστοι πλεῖον ἀλλήλων ἐστιν, ὅτε ταῖς ἐπιθυμίαις καὶ ταῖς ὁρμαῖς, ἢ κατὰ τὰς τῶν σωμάτων ἰδέας διαφέροντες· εἰ δὲ βούλει, τὰς τῶν στοιχείων μίξεις καὶ κράσεις, ἐξ ὧν συνεστήκαμεν, οὐ ῥᾴστην ἔχουσι τὴν οἰκονομίαν· ἀλλ᾽ ὥσπερ τοῖς σώμασιν οὐ τὴν αὐτὴν φαρμακείαν τε καὶ τροφὴν προσφέρονται, ἄλλοι δὲ ἄλλην ἢ ὑγιαίνοντες ἢ κάμνοντες· οὕτω καὶ τὰς ψυχὰς διαφόρῳ λόγῳ καὶ ἀγωγῇ θεραπεύονται· μάρτυρες δὲ τῆς θεραπείας, ὧν καὶ τὰ πάθη. Τοὺς μὲν ἄγει λόγος, οἱ δὲ ῥυθμίζονται παραδείγματι· οἱ μὲν δέονται κέντρου, οἱ δὲ χαλινοῦ· οἱ μὲν γὰρ εἰσι νωθεῖς, καὶ δυσκίνητοι πρὸς τὸ καλὸν, οὓς τῇ πληγῇ τοῦ λόγου διεγερτέον· οἱ δὲ θερμότεροι τοῦ μετρίου τῷ πνεύματι, καὶ δυσκάθεκτοι ταῖς ὁρμαῖς, καθάπερ πῶλοι γενναῖοι πόῤῥω τῆς νύσσης θέοντες, οὓς βελτίους ἂν ποιήσειεν, ἀγχοῦν καὶ ἀνακόπτων ὁ λόγος· τοὺς μὲν ἔπαινος ὤνησεν, τοὺς δὲ ψόγος, ἀμφότερα μετὰ τοῦ

ſus

„ſus alios, ſi palam arguantur; alios, ſi remotis arbitris admo-„neantur. Sunt enim, qui priuatas admonitiones contemnant, „publica autem reprehenſione ad officium reuocentur: Sunt „rurſus, qui liberius reprehenſi, pudorem omnem abſtergant, „contraque occulta obiurgatione meliores reddantur: iisque „quos vicem ſuam dolere perſpiciunt, hoc muneris viciſſim re-„pendant, vt eorum admonitionibus pareant. Quidam etiam „ad minima vſque ac leuiſſima obſeruandi ſunt; nimirum qui „eo quod peccata ſua obſcura & incognita eſſe putant (quan-„doquidem id moliuntur tamquam ſapientiores) animis inflan-„tur; in quibusdam rurſum ad non nulla conniuere ſatius fue-„rit (ita vt videntes non videamus & audientes non audiamus, „quemadmodum dici ſolet) ne alioqui eos nimis crebris ob-„iurgationibus tamquam fluctibus obruentes, ad deſperatio-„nem incitemus, ac diſſoluto tandem pudore, quod perſuaſionis „pharmacum eſt, ad quoduis facinus audaciores reddamus. „Quin etiam cum nonnullis ita agendum eſt, vt non iraſcen-„tes iraſcamur, non contemnentes contemnamus, non deſpe-„rantes deſperemus: quatenus videlicet eorum cura id requirit. „Alii rurſus lenitate & humilitate curandi ſunt, atque alacri a-„nimo vna cum illis meliorem ſpem induendo. Alios vincere, „ab aliis vinci plerumque vtilius fuerit: atque aliorum opes & „potentiam, aliorum inopiam & calamitatem vel laudare vel „deprecari. Neque enim quemadmodum in virtute ac vitio „res ſe habet, vt illa quidem ſemper pulcherrima & omnibus „vtiliſſima ſit, hoc autem turpiſſimum & pernicioſiſſimum ſit;

καιροῦ· ἢ τοὐναντίον, ἔβλαψεν ἔξω τοῦ καιροῦ, καὶ τοῦ λόγου· τοὺς μὲν παράκλησις κατορθοῖ, τοὺς δὲ ἐπιτίμησις, καὶ αὕτη τοὺς μὲν ἐν τῷ κοινῷ διελεγχομένους, τοὺς δὲ κρύβδην νουθετουμένους· φιλοῦσι γὰρ οἱ μὲν καταφρονεῖν τῶν ἰδίᾳ νουθετημάτων, πλήθους καταγνώσει σωφρονιζόμενοι· οἱ δὲ πρὸς τὴν ἐλευθερίαν τῶν ἐλέγχων ἀναισχυντεῖν, τῷ τῆς ἐπιτιμήσεως μυστηρίῳ παιδαγωγούμενοι, καὶ ἀντιδιδόντες τῆς συμπαθείας, τὴν εὐπείθειαν· τῶν μὲν πάντα τηρεῖν ἐπιμελῶς ἀναγκαῖον μέχρι καὶ τῶν μικροτάτων, ὅσοις τὸ οἴεσθαι λανθάνειν, ἐπειδὰν τοῦτο τεχνάζωσιν, ὡς σοφωτέροις ἐφύσησεν· τῶν δὲ ἔστιν ἃ καὶ παρορᾷν ἄμεινον, ὥστε ὁρῶντας μὴ ὁρᾷν, καὶ ἀκούοντας μὴ ἀκούειν, κατὰ τὴν παροιμίαν· ἵνα μὴ πρὸς ἀπόνοιαν αὐτοὺς ἐρεθίζωμεν, τῷ φιλοπόνῳ τῶν ἐλέγχων καταβαπτίζοντες. καὶ τέλος, πρὸς πάντα ποιήσωμεν τολμηρούς, τὸ τῆς πειθοῦς φάρμακον τὴν αἰδῶ διαλύσαντες· καὶ μέν τοι καὶ ὀργιστέον ποτὲ οὐκ ὀργιζομένοις, καὶ ὑπεροπτέον οὐχ ὑπερορῶντας, καὶ ἀπογνωστέον οὐκ ἀπογινώσκοντας, ὅσον τοῦτο ἡ φύσις ἐπιζητεῖ, καὶ τοὺς ἄλλους ἐπιεικείᾳ θεραπευτέον καὶ ταπεινότητι, καὶ τῷ συμπροθυμεῖσθαι δὴ περὶ τὰς χρηστοτέρας ἐλπίδας· καὶ τοὺς μὲν νικᾷν, τῶν δὲ ἡττᾶσθαι πολλάκις λυσιτελέστερον, καὶ

 eodem

Digitized by Google

„eodem modo medicinæ quoque noſtræ ratio ea eſt, vt vnum „idemque medicamentum iisdem ſemper vel ſaluberrimum ſit „vel periculoſiſſimum: verbi gratia, acerbitas aut clementia, „aut vnumquodque aliorum, quæ modo a nobis enumerata „ſunt. Verum aliis hoc medicinæ genus bonum atque vtile fu„erit: aliis autem rurſum contrarium medendi genus: prout, „opinor, vel res vel occaſio tulerit, vel ægrotantium denique „mores admiſerint. Quæ quidem omnia ſermone diſtinguere, „atque ita exacte perſpicere, vt tota medendi ratio in ſummam „colligatur, impoſſibile eſt, quantacumque cura & diligentia „ingeniique ſagacitate quiſquam polleat: in rebus tamen ipſis „& experimentis curatrici rationi & medico perſpicua fiunt.--- „Talis morborum noſtrorum cura eſt, tantusque bono paſtori „labor incumbit, qui gregis animas ſcite cogniturus eſt perſpe„ctasque habiturus, eisque iuxta paſtoralis artis leges præiturus, „duntaxat rectæ & iuſtæ; ac vero paſtore noſtro dignæ.„

Quæ hactenus auctor noſter quaſi regulas & doctrinam tradendo paullo fuſius hac de re loquutus eſt, ea alibi breuius conſtringit in exemplo magni illius ATHANASII, quem tamquam viuam imaginem huius mirificæ prudentiæ ac dexteritatis in agendo cum hominibus pro temperamentorum diuerſitate imitandum proponit, narrans, quod in eadem [r] ſemper ſtudia incubuerit, varia autem vſus ſit methodo, „alios laudibus euehens, a„lios parce leuiterque feriens: aliorum ſocordiam excitans, alio-

τῶν μὲν εὐπορίαν καὶ δυναστείαν, τῶν δὲ πενίαν ἢ δυσπραγίαν ἢ ἐπαινεῖν ἢ ἀπεύχεσθαι· οὐ γὰρ ὥσπερ ἐπὶ τῆς ἀρετῆς ἔχει καὶ τῆς κακίας, τὴν μὲν καλλίστην εἶναι καὶ ὠφελιμωτάτην ἀεὶ καὶ πᾶσι, τὴν δὲ χειρίστην τε καὶ βλαβερωτάτην· οὕτω καὶ τῆς φαρμακείας τῆς ἡμετέρας ἕν τι καὶ τὸ αὐτὸ ὑγιεινότατον, ἢ ἐπισφαλέστατον ἀεὶ καὶ τοῖς αὐτοῖς ἀποδέδεικται· οἷον τὸ αὐστηρὸν ἢ τὸ πρᾶον, ἢ τῶν ἄλλων, ὧν ἀπηριθμησάμην ἕκαστον· ἀλλὰ τοῖς μὲν τοῦτο καλὸν καὶ χρήσιμον, τοῖς δὲ τὸ ἐναντίον πάλιν, ὅπως ἄν οἶμαι, συμπίπτωσιν οἵ, τε καιροὶ καὶ τὰ πράγματα, καὶ ὁ τῶν θεραπευομένων ἐπιδέχηται τρόπος· ἃ πάντα μὲν διελέσθαι λόγῳ καὶ συνιδεῖν ἐπὶ τὸ ἀκριβέστατον, ὥστε ἐν κεφαλαίῳ τὴν θεραπείαν περιλαβεῖν, ἀμήχανον, κἂν ἐπὶ πλεῖστον ἐξήκηταί τις ἐπιμελείας τε καὶ συνέσεως· ἐπὶ δὲ τῆς πείρας αὐτῆς καὶ τῶν πραγμάτων, τῷ θεραπευτῇ λόγῳ, καὶ ἀνδρὶ καταφαίνεται --- οὕτω μὲν δὴ τὰ τῶν παθῶν ἔχει τῶν ἡμετέρων, καὶ τοσοῦτον ἐνταῦθα τὸ ἔργον τοῦ ἀγαθοῦ ποιμένος, τοῦ γνωσομένου γνωστῶς ψυχὰς ποιμνίου, καὶ ἀφηγησομένου κατὰ λόγον ποιμαντικῆς, τῆς γε ὀρθῆς καὶ δικαίας, καὶ τοῦ ἀληθινοῦ ποιμένος ἡμῶν ἀξίας.

(r) Naz. orat. XXI. de laud. Athan. p. 396. C. Τοὺς μὲν ἐπαινῶν, τοὺς δὲ πλήττων μετρίως· καὶ τῶν μὲν τὸ νωθρὸν διεγείρων, τῶν δὲ τὸ θερμὸν κατείργων καὶ τῶν μὲν ὅπως

rum

„rum feruorem reprimens: aliis, ne laberentur, prouidens, a„lii vt lapſi erigerentur, rationem iniens: moribus ſimplex, gu„bernandi arte multiplex, verbis ſapiens, animo ſapientior: ſi „cum humilioribus ipſi res fuerit, ad eorum captum ſe demit„tens, ſi cum ſublimiori mente præditis, altius adſurgens, ho„ſpitum præſes, ſupplex, malorum depulſor, vnus vniuerſa ea „vere complexus, quæ ſigillatim diis ſuis gentiles tribuant.„ Addit, & connubialem & virginum patronum & pacificum & reconciliatorem & eorum, qui ex hac vita ad alteram properant, deductorem fuiſſe. Hæc vero omnia non ad indulgendam peccandi licentiam, ſed potius ad hanc aptis ac honeſtis artibus reprimendam ac deſtruendam ſpectabant. Non eo valebant, vt clerici humilem & ſeruilem adulandi atque aliorum ingenio obſequendi artem edocerentur; vt tempori ſeruire, hominibus placere, potentibus ac diuitibus in ipſorum erroribus ac vitiis adſentari poſſent; ſed tantum vt inſtituerentur, quam diuerſis peccato ſeſe opponendi methodis vti, & quomodo prudentiam zelo coniungentes auctoritati ſuæ ſummam venerationem & maximum ad promouenda vera religionis commoda pondus conciliare deberent. CHRYSOSTOMVS [ſ] epiſcopi deſcribens virtutes huius prudentiæ etiam meminit. „Non ſolum, inquit, „purum mundumque ſacerdotem eſſe oportet, vt qui „tali miniſterio dignus habitus ſit; ſed etiam in primis pruden„tem, atque adeo multarum rerum experientia inſtructum or„natumque, in tantum, vt ſæcularia mundanaque omnia nihilo „minus noſcat, quam norunt ii, qui in media hominum turba „verſantur; rurſus rerum omnium ſecurior viuat, quam mona„chi ii, qui montes ipſos habitandos occuparunt. Nam quum

μὴ πλαίσωσι προμηθούμενος, τοὺς δὲ ὅπως διορθωθεῖεν πταίσαντας, μηχανώμενος· ἁπλοῦς τὸν τρόπον, πολυειδὴς τὴν κυβέρνησιν, σοφὸς τὸν λόγον, σοφώτερος τὴν διάνοιαν, πρᾶος τοῖς ταπεινοτέροις, ὑψηλότερος τοῖς μετεωροτέροις, φιλόξενος, ἱκέσιος, ἀποτρόπαιος· πάντα εἷς ἀληθῶς, ὅσα μεμερισμένως τοῖς ἑαυτῶν θεοῖς, Ἑλλήνων παῖδες ἐπιφημίζουσι· προσθήσω δὲ καὶ ζύγιον, καὶ παρθένιον, καὶ εἰρηναῖον, καὶ διαλλακτήριον, καὶ πομπαῖον τοῖς ἐντεῦθεν ἐπειγομένοις.

(ſ) Chryſoſt. de ſacerd. lib. VI. c. IV. (p. 84 D. edit. Francof.) Οὐ μόνον καθαρὸν οὕτως, ὡς τηλικαύτης ἠξιωμένον διακονίας, ἀλλὰ καὶ λίαν συνετὸν, καὶ πολλῶν ἔμπειρον εἶναι δεῖ καὶ πάντα μὲν εἰδέναι τὰ βιωτικὰ, τῶν ἐν μέσῳ στρεφομένων οὐχ ἧττον· πάντων δὲ ἀπηλλάχθαι μᾶλλον τῶν τὰ ὄρη κατειληφότων μοναχῶν· ἐπειδὴ γὰρ ἀνδράσιν αὐτὸν ὁμιλεῖν ἀνάγκη, καὶ γυναῖκας ἔχουσι καὶ παῖδας τρέφουσι καὶ θεράποντας κεκτημέ-

„illum neceſſe ſit eorum hominum conſuetudine ac congreſſio-„ne vti, qui & vxores habent, & liberos alunt, & ſeruos poſ-„ſident: quique & diuites admodum ſunt, & publice negotian-„tur, & potentia pollent, certe varium eſſe conuenit. Vari-„um autem dico, non ſubdolum, non adulatorem, non diſſi-„mulatorem; ſed magna tum libertate tum fiducia plenum, ac „qui ex re ſeſe ſubmittere, atque obſecundare ſciat, quoties „negotiorum vſus poſtulat, quique idem benignus ſit & auſte-„rus. Neque enim vnum duntaxat in modum ſubditis omnibus „vti debet, quando neque medicis conuenire videmus, vt eos „omnes, qui morbo laborant, vno eodemque modo tractent, „neque gubernatori, vt vnam tantum artem calleat, qua ad-„verſus ventos depugnet.„ Vera itaque mediocritas & deco-rum, cui epiſcopus in conuerſatione ſua ac collocutionibus cum hominibus ſtudere debet, ipſo iudice in hoc conſiſtit, vt inter nimiam aſperitatem & animi abiectionem medium teneat. „Grauem illum [t], inquit, ſed minime faſtuoſum & terrificum; „ſed humanum & viſenda maieſtate principem; ſed omnibus „tamen appellandis comem eumdemque integrum, officioſum, „humilem; ſed minime ſeruilem, acrem quoque ac vehemen-„tem eſſe conuenit; ſed tamen & manſuetum, vt nullo ipſe neg-„otio contra illa omnia depugnet: tum vero eum, qui idone-„us viſus fuerit, vt magna cum auctoritate ac libertate, quam-„quam omnibus reclamantibus, in medium promouere poſſit: „rurſus eum, qui alius compertus fuerit, cum eadem illa aucto-„ritate ac libertate, vt etiamſi omnes conſpirent, non admitte-„re; denique vt nihil in cuiuſquam vel gratiam vel odium face-

νοις, καὶ πλοῦτον περιβεβλημένοις πολὺν, καὶ δημόσια πράττουσι καὶ ἐν δυναστείαις οὖσι· ποικίλον αὐτὸν εἶναι δεῖ· ποικίλον δὲ λέγω οὐχ ὕπουλον, οὐ κόλακα, οὐχ ὑποκριτήν· ἀλλὰ πολλῆς μὲν ἐλευθερίας καὶ παῤῥησίας ἀνάμεστον, εἰδότα δὲ καὶ συγκατιέναι χρησίμως, ὅτ' ἂν ἡ τῶν πραγμάτων ὑπόθεσις τοῦτο ἀπαιτῇ· καὶ χρηστὸν εἶναι ὁμοῦ καὶ αὐστηρόν· οὐ γάρ ἐστιν ἑνὶ τρόπῳ χρῆσθαι τοῖς ἀρχομένοις ἅπασιν· ἐπειδὴ μηδὲ ἰατρῶν παισὶν, ἑνὶ νόμῳ τοῖς κάμνουσι προσφέρεσθαι, καλόν· μηδὲ κυβερνήτῃ, μίαν ὁδὸν εἰδέναι τῆς πρὸς τὰ πνεύματα μάχης.

(t) Chryſoſt. de ſacerd. lib III. c. XVI. (tom. IV. p. 46. C. edit Francof) Καὶ γὰρ καὶ σεμνὸν καὶ ἄτυφον, καὶ φοβερὸν, καὶ προσηνῆ, καὶ ἀρχικὸν, καὶ κοινωνικὸν, καὶ ἀδέκαστον, καὶ θεραπευτικὸν, καὶ ταπεινὸν, καὶ ἀδούλωτον, καὶ σφοδρὸν, καὶ ἥμερον εἶναι δεῖ ἵνα πρὸς ἅπαντα ταῦτα εὐκόλως μάχεσθαι δύνηται· καὶ τὸν ἐπιτήδειον μετὰ πολλῆς τῆς ἐξουσίας, κἂν ἅπαντες ἀντιπίπτωσι, παράγειν· καὶ τὸν οὐ τοιοῦτον μετὰ τῆς

re

„re conatus eccleſiaſticæ vnius ædificationis decus commodum„que tantum ſpectet.„ Sub hoc caput prudentiæ, qua ad malitioſos homines ſeſe applicantes cum eiſque colloquentes vti debebant, mandatum illud a *Paulo* apoſtolo datum & in diuerſis antiquis canonibus repetitum licebit referre, quod videlicet epiſcopum *μὴ πλήκτην, non percuſſorem* eſſe oporteat, quod viceſimus ſeptimus ex ſic dictis *canonibus apoſtolicis* pleniore interpretatione in hunc modum explicat: *Epiſcopum* [tt] *vel presbyterum vel diaconum, qui verberat fideles, qui peccant, vel infideles, qui iniuriam fecerunt & per hac vult perterreſacere, deponi iubemus. Dominus enim nos nequaquam hoc docuit: contra autem ipſe verberatus non repercuſſit: maledictis appetitus, maledicta non retulit: patiens non minatus eſt.* Idem illud *Iuſtinianus* [u] *nouella* quadam ſua vetat, quia alienum eſſe oporteat a ſacerdotibus, manibus ſuis aliquem percutere. Vocabulum *πλήσσειν* ſignificat etiam lingua percutere, hoc eſt criminoſis, acerbis ac contumelioſis dictis proſcindere, quemadmodum CHRYSOSTOMVS, HIERONYMVS aliique interpretantur. Quo ſenſu etiam prohibitum fuit, tamquam a grauitate & prudentia chriſtianorum ſacerdotum non minus alienum.

§. IX.

De prudentia & probitate in componendis minus neceſſariis controuerſiis in eccleſia.

CHRYSOSTOMVS de diuerſis aliis prudentiæ partibus fuſius agit, quibus recenſendis heic immorari neceſſe non eſt, quia illæ vel iam memoratæ ſunt, vel poſtmodum alio loco conſiderabuntur; cuiusmodi eſt prudentia [w] in oppugnandis hæreſibus;

αὐτῆς ἐξουσίας, καὶ ἅπαντες συμπνέωσι, μὴ προσίεσθαι, ἀλλ᾽ εἰς ἓν μόνον ὁρᾷν τὴν ἐκκλησιαστικὴν οἰκοδομὴν· καὶ μηδὲν πρὸς ἀπέχθειαν ἢ χάριν ποιεῖν.

(tt) Can. apoſtol. c. XXVII. (c. XXVI. tom. I. conc. p. 29.) Ἐπίσκοπον, ἢ πρεσβύτερον, ἢ διάκονον τύπτοντα πιστοὺς ἁμαρτάνοντας, ἢ ἀπίστους ἀδικήσαντας, καὶ διὰ τοιούτων φοβεῖν θέλοντα, καθαιρεῖσθαι προστάττομεν· οὐδαμοῦ γὰρ ὁ κύριος τοῦτο ἡμᾶς ἐδίδαξε· τοὐναντίον δὲ αὐτὸς τυπτόμενος, οὐκ ἀντέτυπτε· λοιδορούμενος, οὐκ ἀντελοιδόρει· πάσχων, οὐκ ἠπείλει.

(u) Iuſtin. nouel. CXXIII. c. XI. Ἀλλ᾽ οὐδὲ οἰκείαις χερσὶν ἔξεστιν ἐπισκόπῳ τινὰ πλήττειν· τοῦτο γὰρ ἀλλότριόν ἐστιν ἱερέων. Sed neque propriis manibus liceat epiſcopo aliquem percutere, hoc enim extraneum ſacerdoti eſt.

(w) Chryſoſt. de ſacerdot. lib. IV. c. IV. tot.

bus; prudentia [x] in moderandis virginibus & viduis, & admi- niſtrandis reditibus eccleſiæ; prudentia [y] in audiendis & deci- dendi cauſſis ſæcularibus; & prudentia [z] in exercenda diſci- plina & infligendis pœnis eccleſiaſticis, de quo poſtremo mo- mento ſub alio capite dicendum erit. Hoc igitur loco vnum tantum exemplum prudentiæ ipſorum in diminuendis minus ne- ceſſariis diſputationibus, quæ inter catholicos & eiusdem ſen- tentiæ homines in eccleſia oriebantur, ſubiungam. Quæ qui- dem potius multarum nobilium virtutum, prudentiæ, candoris, ingenuitatis, modeſtiæ, ſtudii pacis & caritatis erat concurſio, quæ velut clariſſimarum ſtellarum coniunctio maximum ſem- per ſplendorem edebat. Hoc eſt, quod in *Athanaſio* præcipue admiratur GREGORIVS NAZIANZENVS, quod & ſummis laudibus effert atque cæteris virtutibus omnibus anteponit, nec vlla re maio- rem eccleſiæ Dei vtilitatem attuliſſe eum, putat. Accidit tem- pore ATHANASII, vt catholici meris verbis inter ſe altercarentur, feruida orta diſputatione, quibus nominibus tres diuinitatis per- ſonas appellari conueniret; aliis τρία πρόσωπα ad *Arianiſmum*; aliis τρεῖς ὑποστάσεις ad *Sabbelliſmum* deuitandum, eas vocandas eſſe contendentibus. Omnes quidem verum idemque ſentie- bant, quum autem alii aliorum loquendi formulam non intelli- gerent, ſeſe mutuo *Arianiſmi* & *Sabelliſmi* incuſabant. Pars al- tera in feruore diſputationis per tres hypoſtaſes non niſi tres ſubſtantias ſeu eſſentias ſenſu *Ariano* intelligere poterat; non e- nim inter hypoſtaſin & eſſentiam diſtinguebat, adeoque parti aduerſæ imputabat hæreſin. Altera pars verebatur, ne per τρία πρόσωπα nihil niſi tres perſonæ nominales ſenſu *Sabellii* (qui ipſe has voces ſenſu æquiuoco ad decipiendum mentes ſimpli- ciores adhibuerat) ſignificarentur, & propterea in aduerſarios ſuos inuehebantur, tamquam *Sabelliſmum* promouere cupientes. „Atque ita leuis illa & ieiuna de vocum ſono altercatio, inquit „NAZIANZENVS [a], diuerſæ fidei ſpeciem præbuit. Hic deinde & „*Sabelliſmus* ob tres perſonas excogitatus eſt & *Arianiſmus* ob

(x) Chryſoſt. de ſacerdot. lib. III. c. XVI. (p. 46. ſin. ſeq. edit. Francof.)

(y) Ibid. lib. III. c. XVIII.

(z) Ibid. lib. III. c. XVIII.

(a) Gregor. Nazinaz. orat. XXI. de laud. Athan. tom. I. p. 396. Πίστεως ἔδοξε διαφορὰ ἡ περὶ τὸν ἦχον μικρολογία. Εἶτα Σαβελλισμὸς ἐνταῦθα ὑπενοήθη τοῖς τρισὶ προσώ-

tres

„tres hypoſtaſes, quorum vtrumque pertinax contendendi ſtudi-„um effinxerat. Quid poſtea? Quum exigua res aliqua coti-„die accederet, quæ moleſtiam adferret, (moleſta autem vt vi-„deretur, contentio faciebat) eo tandem res adducta eſt, vt pe-„riculum eſſet, ne orbis terrarum fines vna cum ſyllabis abrum-„perentur. Quæ quum *Athanaſius*, beatus ille vir & vere ho-„mo Dei magnusque animarum diſpenſator, oculis auribusque „vſurparet, tam abſurdam & a ratione alienam verbi ſectionem „diſſimulandam ac negligendam ſibi non putauit: verum medi-„cinam morbo quamprimum adhibet. Quonam autem modo „id facit? Vtraque parte leniter ac benigne accita, verborum-„que ſententia diligenter & accurate perpenſa, poſtea quum „concordes reperit, nec, quantum ad doctrinam, vllo modo in-„ter ſe diſſidentes, ita negotium tranſegit, vt nominum vſum „concedens rebus eos conſtringeret.„ *Hoc*, pergit auctor no-ſter, *diuturnis eius laboribus & ſermonibus longe vtilius eſt: Hoc multis vigiliis & chameuniis præſtantius. Hoc perulgatis atque omni fama celebratis ipſius exiliis & fugis nihilo inferius exiſtimandum eſt.* Vndé hoc narrare incipiens [*aa*] lectoribus ſuis dicit, ſe illud non

ποις, καὶ Ἀρειανισμὸς τὰς τρεῖς ὑποστάσεις τὰ τῆς φιλονεικίας ἀναπλάσματα. Εἶτα τί; προστιθεμένου μικροῦ τινὸς ἀεὶ τοῦ λυποῦντος, ὃ λυπηρὸν ἡ φιλονεικία ποιεῖ, κινδυνεύει συναποῤῥαγῆναι ταῖς συλλαβαῖς τὰ πέρατα. Ταῦτα οὖν ὁρῶν καὶ ἀκούων ὁ μακάριος ἐκεῖνος, καὶ ὡς ἀληθῶς ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ καὶ μέγας τῶν ψυχῶν οἰκονόμος, οὐκ ᾠήθη δεῖν περιϊδεῖν τὴν ἄτοπον οὕτω καὶ ἄλογον τοῦ λόγου κατατομὴν, τὸ δὲ παρ' ἑαυτῷ φάρμακον, ἐπάγει τῷ ἀῤῥωστήματι. πῶς οὖν τοῦτο ποιεῖ; προσκαλεσάμενος ἀμφότερα τὰ μέρη πράως καὶ φιλανθρώπως, καὶ τὸν νοῦν τῶν λεγομένων ἀκριβῶς ἐξετάσας, ἐπειδὴ συμφρονοῦντας εὗρε καὶ οὐδὲν διεστῶτας κατὰ τὸν λόγον, τὰ ὀνόματα συγχωρήσας, συνδεῖ τοῖς πράγμασι. Τοῦτο τῶν μακρῶν πόνων καὶ λόγων λυσιτελέστερον --- τοῦτο τῶν πολλῶν ἀγρυπνιῶν καὶ χαμευνιῶν προτιμότερον --- τοῦτο τῶν ἀοιδίμων ἐξοριῶν καὶ φυγῶν τοῦ ἀνδρὸς ἐπάξιον.

(*aa*) Naz. ibid. p. 395. ὃ δέ μοι μάλιστα τοῦ ἀνδρὸς θαυμάζειν ἔπεισι, καὶ ζημίας τὸ σιωπᾶν διὰ τὸν καιρὸν μάλιστα, πολλὰς ποιοῦντα τὰς διαστάσεις τοῦτο ἔτι προσθήτω τοῖς εἰρημένοις· γένοιτο γὰρ ἄν τι παίδευμα καὶ τοῖς νῦν ἡ πρᾶξις, εἰ πρὸς ἐκεῖνον βλέποιμεν· ὡς γὰρ ὕδατος ἑνὸς τέμνεται, οὐ τοῦτο μόνον ὅσον ἡ χεὶρ ἀφίησιν ἀρυομένη, ἀλλὰ καὶ ὅσον τῇ χειρὶ περιεχέθη τῶν δακτύλων ὁρίων, οὕτω καὶ ἡμῶν οὐχ ὅσον ἀσεβὲς, χωρίζεται μόνον, ἀλλὰ καὶ ὅσον εὐσεβέστερον, οὐ περὶ δογμάτων μόνον μικρῶν, καὶ παρορᾶσθαι ἀξίων· οὗτοι γὰρ ἂν ἦν τοῦτο δεινὸν, ἀλλ' οὐδὲ καὶ περὶ ῥημάτων εἰς τὴν αὐτὴν φερόντων διάνοιαν. Quod vero mihi in ipſo maxime mirari ſubit, quodque non citra damnum ſilentio præteriri poteſt, hac præſertim tempeſtate, qua multæ contentiores diſſidiaque gignuntur, hoc adhuc ſuperioribus adiiciam. Nam his quoque, qui nunc viuunt, hæc actio doctrinæ eſſe queat, ſi ipſum nobis imitandum proponamus.

citra damnum ſilentio præterire poſſe, ea præſertim tempeſtate, qua multæ contentiones diſſidiaque gignantur. Nam illis quoque, qui nunc viuant, hanc actionem doctrinæ eſſe poſſe, ſi ipſum ſibi imitandum velint proponere: ſiquidem homines procliues ſint ad diſſidendum non tantum ab impiæ doctrinæ cultoribus, verum etiam ab illis, qui pietatis laude in primis excellant, idque non in paruis duntaxat & contemnendis dogmatibus (minus enim hoc graue fore) verum etiam in verbis, quæ ad eumdem omnino ſenſum tendant. Hæc admonitio omnibus temporibus vtilis eſt; quæ ſi ſtricte ſemper fuiſſet obſeruata, multis abſurdis controuerſiis & contentionibus de verbis in eccleſia chriſtiana anteuertiſſet.

§. X.

De eorum zelo & animi magnitudine in defendenda veritate.

Iam vero ab altera parte obſeruandum eſt, quod quemadmodum ingenuitate ac prudentia in componendis minus neceſſariis & leuioribus diſputationibus de verbis excelluerunt; ita in grauioribus & caput aliquod religionis attingentibus cauſſis non minorem zelum ac animi magnitudinem in veritate contra aduerſarios defendenda oſtenderint. Nulla hoſtium ſuorum fallacia, nec ſubtilitas, nec poteſtas, nec malitia ad cedendum adigere eos poterat, ſi periculum aliquod ſubeſſe crederent, ne fides ſubuerteretur. *Tametſi alioqui*, inquit NAZIANZENVS, [b] *pacati ac moderati ſint antiſtites, hac tamen in re lenes & faciles eſſe non ſuſtinent, quum per ſilentium & quietem Dei cauſſa proditur: verum hic admodum bellaces ſunt atque in confligendo acres & feroces.* Non intelligit, quod arma militiæ ipſorum ſint carnalia, quod piis fraudibus vtantur, vel proditionem ſtruant cieantque rebellio-

Quemadmodum enim ab vna eademque aqua non tantum ea pars disiungitur, quam manus inter hauriendum reliquit, verum id etiam, quod manu compreḥenſum, per digitos effluit: eodem modo a nobis non impiæ ſolum doctrinæ cultores, verum etiam qui pietatis laude in primis excellunt, præciduntur, idque non in prauis duntaxat & contemnendis dogmatis (minus enim hoc graue eſſet,), verum etiam in verbis, quæ ad eumdem omnino ſenſum tendebant.

(b) Naz. orat. XXI. de laud. Athanaſ. p. 389. D Οἱ κἂν τἆλλα ὦσιν εἰρηνικοί τε καὶ μέτριοι, τοῦτό γε οὐ φέρουσιν ἐπιεικεῖς εἶναι, Θεὸν προδιδόναι διὰ τῆς ἡσυχίας· ἀλλὰ καὶ λίαν εἰσὶν ἐνταῦθα πολεμικοί τε καὶ δύσμαχοι.

nem,

nem, vel arma ad religionem tuendam ſumant; ſed quod animo forti & imperterrito propugnationem ac defenſionem veritatis ſuſcipiant, in eaque ſuſcepta firmi perſtent, nihil curantes, quod ab aduerſariis homines contentioſi, impacati, immoderati, factioſi, turbulenti, incendiarii, & id genus nominibus aliis appellentur, nec minus contemnentes, quæcumque pro fide ſemel ſanctis tradita dimicantibus ſibi ſufferenda ſint. Plena ſunt huiusmodi exemplorum hiſtoriæ eccleſiaſticæ monumenta; ſuffecerit autem huius virtutis exercitium vno tantum exemplo illuſtrare, quod GREGORIVS NAZIANZENVS [c] in vita *Baſilii* nobis exhibet, vbi memorabile colloquium inter *Modeſtum* præfectum *Arianum* ſub *Valente* imperatore & hunc virum ſanctum refert. *Modeſtus* omnes adhibebat machinas, vt in partem *Arianorum* eum pelliceret, ſed in vanum ſe laborare videns minas iactabat & opponebat formidines. „Quid? inquit, Poteſtatem hanc „non pertimeſcis? Cur vero pertimeſcerem, inquit *Baſilius*? Quid „fiet? quid patiar? Quid patieris, intulit ille? Vnum e tam „multis, quæ meæ ſunt poteſtatis. Quænam hæc, ſubiunxit „*Baſilius*? fac enim intelligamus. Bonorum, inquit ille, pro„ſcriptionem, exilium, cruciatus, mortem. Tum *Baſilius*: Si „quid aliud habes, id nobis minitare. Horum enim, quæ ad„huc commemoraſti, nihil nos attingit. Quonam modo, inquit „ille? Quoniam, inquit *Baſilius*, bonorum proſcriptioni obno„xius non eſt, qui nihil habet: niſi forte laceris & detritis hiſce „pannis indiges ac paucis libellis, in quibus omnes mihi facul„tates & copiæ ſunt. Exilium autem haud cognoſco, qui nul„lo loco circumſcriptus ſum, ac neque terram hanc, quam nunc „incolo, meam habeo, & eam omnem, in quam proiectus fu„ero, pro mea duco: immo vt rectius loquar, vniuerſam ter„ram Dei eſſe, ſcio, cuius aduena ego ſum & peregrinus. Iam „tormenta quid accipere queunt, quum corpus deſit, niſi forte

(c) Naz orat. XX de laud Baſil p. 349. C Τί δαὶ, οὐ φοβῇ τὴν ἐξουσίαν φησί; μὴ τί γένηται, μηδὲ τί πάθω, μή τί τῶν πολλῶν ἓν, ἃ τῆς ἐμῆς δυναστείας ἐστὶ τινα ταῦτα; γνωριζέσθω γὰρ ἡμῖν, δήμευσιν, ἐξορίαν, βασάνους, θάνατον, εἴ τι ἄλλο, φησὶν, ἀπείλει· τούτων γὰρ οὐδὲν ἡμῶν ἅπτεται καὶ τὸν εἰπεῖν· πῶς γὰρ τίνα τρόπον, ὅτι τοι, ἔφη, δημεύσει μὲν οὐχ ἁλωτὸς ὁ μηδὲν ἔχων, πλὴν εἰ τούτων χρήσεις τῶν τρυχίνων μου ῥακίων καὶ βιβλίων ὀλίγων, ἐν οἷς ὁ πᾶς ἐμοὶ βίος· ἐξορίαν δὲ οὐ γινώσκω, Ὁ μηδενὶ τόπῳ περιγραπτὸς, καὶ μηδὲ ταύτην ἔχων ἐμὴν, ἣν οἰκῶ νῦν, καὶ πᾶσαν ἐμὴν, εἰς ἣν

„primam plagam dixeris: huius enim ſolius penes te arbitrium „& poteſtas eſt. Mors porro beneficii mihi loco erit: citius „enim me ad Deum transmittet, cui viuo & munere meo fun- „gor, maximaque ex parte mortem obii, & ad quem iam pri- „dem propero. Quo ſermone obſtupefactus præfectus, ne- „mo, inquit me (nomenque ſuum adiunxit) ad hunc vſque di- „em ita eſt adloquutus, nec pari verborum libertate. Neque „enim, ait *Baſilius*, fortaſſe in epiſcopum incidiſti. Alioqui hoc „prorſus modo diſſeruiſſet, pro huiusmodi rebus in certamen „veniens. Nam cæteris quidem in rebus, o præfecte, manſue- „ti & placidiſſimus atque omnium abiectiſſimi, quemadmodum „hoc nobis lege præſcriptum eſt, ac non dicam aduerſus tan- „tum imperatorem, ſed ne aduerſus plebeium quidem quem- „quam & infimi ordinis hominem ſupercilium attollimus. Ve- „rum vbi Deus nobis periclitatur ac proponitur, tum demum „alia omnia pro nihilo putantes ipſum ſolum intuemur. Ignis „autem, & gladius, & beſtiæ & vngulæ, carnem lacerantes, vo- „luptati nobis ac deliciis potius ſunt, quam terrori. Proinde „contumeliis nos adfice, comminare, fac quidquid collibuerit, „poteſtate tua fruere: audiat etiam hæc imperator: nequa- „quam profecto nos vinces, nec efficies, vt impiæ doctrinæ ad- „ſentiamur: ne ſi his quidem atrociora miniteris. Hæc poſt- „quam præfectus dixit, atque audiit, ipſiusque contentionem a- „nimi eam eſſe cognouit, vt nulla vis eum perterrefacere ac „ſuperare poſſet, ipſum quidem foras miſit atque ablegauit,

ἂν ῥίψω· μᾶλλον δὲ Θεοῦ πᾶσαν, οὗ πάροικος ἐγὼ καὶ παρεπίδημος· αἱ βάσανοι δὲ, τί ἂν λάβοιεν, οὐκ ὄντος σώματος· πλὴν εἰ τὴν πρώτην λέγοις πληγήν· ταύτης γὰρ σὺ μόνης κύριος· ὁ δὲ θάνατος εὐεργέτης. καὶ γὰρ θᾶττον πέμψει με πρὸς Θεὸν, ᾧ ζῶ καὶ πολιτεύομαι, καὶ τὸ πλεῖστον τέθνηκα, καὶ πρὸς ὃν ἐπείγομαι πόῤῥωθεν· τούτοις καταπλαγέντα, εἰπεῖν τὸν ὕπαρχον, οὐδεὶς φάναι μέχρι τοῦ νῦν οὕτως ἐμοὶ διείλεκται, καὶ μετὰ τοσαύτης τῆς παῤῥησίας, τὸ ἑαυτοῦ προσθεὶς ὄνομα· οὐδὲ γὰρ ἐπισκόπῳ, φησὶν, ἴσως ἐνέτυχες, ἢ πάντως ἂν οὕτω διείλεχθη τὸν τρόπον, ὑπὲρ τοιούτων ἀγωνιζόμενος· τἄλλα μὲν γὰρ ἐπιεικεῖς ἡμεῖς, ὕπαρχε, καὶ πάντων ἄλλων ταπεινότεροι, τοῦτο τῆς ἐντολῆς κελευούσης, καὶ μὴ ὅτι τοσούτῳ κράτει, ἀλλὰ μηδὲ τῶν τυχόντων ἐπὶ τὴν ὀφρὺν αἴροντες· οὗ δὲ Θεὸς τὸ κινδυνευόμενον, καὶ προκείμενον, τἄλλα περιφρονοῦντες, πρὸς αὐτὸν μόνον βλέπομεν· πῦρ δὲ καὶ ξίφος καὶ θῆρες, καὶ οἱ τὰς σάρκας τέμνοντες ὄνυχες, τρυφὴ μᾶλλον ἡμῖν εἰσιν ἢ κατάπληξις· πρὸς ταῦτα ὕβριζε, ἀπείλει, ποίει πᾶν ὅ,τι ἂν ᾖ βουλομένῳ σοι, τῆς ἐξουσίας ἀπόλαυε· ἀκουέτω ταῦτα καὶ βασιλεύς, ὡς ἡμᾶς γε οὐχ αἱρήσεις, οὐδὲ πείσεις συνθέσθαι τῇ ἀσεβείᾳ, κἂν ἀπειλῇς

non

„non iam cum iiſdem minis, ſed cum quadam reuerentia & „ſubmiſſione. Ipſe autem, quam celerrime potuit, imperato„rem adiens, Imperator, inquit, ab huius eccleſiæ antiſtite victi „ſumus. Minis ſuperior eſt, ſermonibus firmior, verborum „blanditiis fortior.„ Neque vero apertæ tantum violentiæ ita fortiter reſiſtebant, ſed nec fraudulentioribus hoſtium veritatis tentationibus cedebant, qui ſæpius doloſe eam adoriebantur; partim propugnatores ac defenſores eius calumniando & tamquam homines abiectos & intolerabiles repræſentando; partim vero blandiendo fideique vnitatem cum orthodoxis ſimulando, & omnia conſilia ſua pacis tantum conſilia eſſe & eo ſpectare dictitando, vt verbis, quæ in ſcriptura non legantur, & nouis loquendi formulis repudiatis, omnes homines idem ſentirent. Hæc erant duo iſta magna *Arianorum* artificia, quibus præcipui eorum duces & viri verſutiores, *Euſebius Nicomedienſis*, *Valens*, *Vrſacius* & alii veritatem deſtruere numquam non adlaborabant. Quamobrem *Athanaſius* innumeras calumnias, obtrectationes & iniurias ſubire neceſſum habebat. Deferebatur ad *Conſtantinum*, vt qui imperatoriam vſurpans auctoritatem *Aegypto* tributum irrogaſſet; tamquam cædis reus, ob truncatam *Arſenio Meletianæ* partis epiſcopo manum; tamquam reus perduellionis, quod cuidam *Philumeno* homini rebelli fauens pecuniam miſiſſet; tamquam hoſtis reipublicæ, quod commeatum frumenti, quotannis ex *Aegypto Conſtantinopolim* transuehi ſolitum, intercludere auſus eſſet. Quibus accuſationibus imperator in tantum commouebatur, vt in exilium *Treuiros* ipſum amandaret. Sub proxime ſequenti imperatore rurſus repetitarum cædium incuſabatur; & ſacrilegii, quod frumentum a *Conſtantino* alendis viduis in *Aegypto* & *Libya* erogatum in alios vſus conuertisſet; proditionis, quia a *Magnentii* tyranni ſtetiſſet partibus; & id genus crimina alia ex malitioſo & diabolico adfectu ipſi imputabantur. BASILIVS ſimiliter tum a profeſſis hoſtibus tum a ſimulantibus amicitiam varie accuſatus fuit; qui, vt hac in re fieri

χαλεπώτερα· ἐπειδὴ ταῦτα εἰπεῖν καὶ ἀκοῦσαι τὸν ὕπαρχον, καὶ τὴν ἔνστασιν μαθεῖν τοῦ ἀνδρὸς, οὕτως ἀκατάπληκτον καὶ ἀήττητον, τὸν μὲν ἔξω πέμψαι καὶ μεταστείλασθαι, οὐκ ἔτι μετὰ τῆς αὐτῆς ἀπειλῆς, ἀλλά τινος αἰδοῦς καὶ ὑποχωρήσεως· αὐτὸν δὲ τῷ βασιλεῖ προσελθόντα, ὡς εἶχε τάχους, ἡττήμεθα βασιλεῦ εἰπεῖν, τοῦ τῆσδε προβεβλημένου τῆς ἐκκλησίας.

ſolet, accuſationes ſibi manifeſto contrarias aduerſus eum attulerunt. Nonnulli ipſum Tritheiſmi accuſabant, quod doctrinam de tribus hypoſtaſibus contra *Sabellianos* defenderet; alii *Semiarianiſmi* ſiue heterodoxiæ in articulo de deitate ſpiritus ſancti, quia in eccleſia ſua nonnumquam doxologia vtebatur ab ea, quæ in aliis eccleſiis vſitata erat, diſcrepante. Alii rurſus *Arianiſmi* eum inſimulabant, quia *Euſtathium Sebaſtenum* poſt fidei catholicæ profeſſionem in communionem receperat; alii ipſum cum *Apollinari* hæretico amicitiam colere dictitabant, quod nonnumquam litteras occaſione ita ferente ad eum dederat. Eiusmodi calumniis duo iſti ſummi & optimi viri malitioſe onerabantur, eorumque exiſtimationi detrahebatur. Pro eadem quidem cauſſa ea omnia perpetiebantur ambo, hoc tamen cum diſcrimine, vt alter a manifeſtis hoſtibus extra eccleſiam, alter autem præcipue a clandeſtinis hoſtibus in eccleſia ea acciperet; quorum hic proinde cauſſam habuit dicendi; *Hæ plagæ ſunt, quibus percuſſus ſui in domo amantium me.* Et hæ quidem eiusmodi erant tentationes, quæ mentes infirmiores ac inconſtantes frangere & ad deſerendam religionem ſuam adigere poterant; ſed verus zelus tentationibus ſuperior eſt, & plagas, quæ & enſe & lingua infliguntur, pariter æqualiterque poteſt contemnere; ſuſtentatus ea, quam Chriſtus in euangelio ſuo dat, conſolatione: *Beati eritis, quum vos conuiciis affecerint, & perſequuti fuerint, & mentientes dixerint quiduis mali aduerſus vos propter me, Gaudete & exſultate: quoniam merces veſtra multa eſt in cælis.* Iſtiusmodi exempla commonſtrant, ne ipſam quidem innocentiam homines a calumniis immunes ſemper præſtare poſſe, ſed nonnumquam caſu fieri earum occaſionem. Tunc autem id commodi habet, vt debito zelo coniuncta illius vel grauiſſime prementi oneri numquam ſuccumbat, ſed ſemper tandem de ea triumphet, vti ex iam propoſitis animo noſtro exemplis videmus.

Alterum artificium, quo *Arianos* ad deſtruendam fidem vſos eſſe, dixi, erat ſpecioſus ſtudii pacis ac concordiæ prætextus. Sagaciores & aſtutiores ex ipſis tempore *Conſtantini*, non eſſe ſibi cum doctrina catholica de Trinitate ipſa controuerſiam, dictitabant, ſed tantum ſe offendi nouis & a ſcripturæ vſu alienis verbis, quale ſit τὸ ὁμοούσιος, *conſubſtantialis*, & cætera, quæ ſynodus

dus *Nicæna* ad hoc exprimendum adhibuerat. Hæc, aiebant, eſſe vocabula ad animorum disiunctionem ſpectantia, & omnium controuerſiarum & diſſenſionum cauſſam: adeoque ſe illa tamquam magna offendicula de via remoueri velle, vt ſic pax & vnitas eccleſiæ poſſet inſtaurari. *Athanaſius* autem & alii ſapientiores catholici facile intelligebant, quo hoc callidum eorum ſpectaret ſtratagema, perſuaſiſſimum habentes, non contra nuda vocabula ſed ipſam fidem conſilia ipſorum tendere, adeoque imperterrito ſemper animo & diuino zelo eis ſeſe opponebant. Neque *Ariani* a catholicis hac in re quidquam vllo tempore obtinere poterant, donec tandem hi ipſi in concilio *Ariminenſi* an. CCCLIX magna importunitate & multis clamoribus de pace & concordia fatigati vſum vocabuli *conſubſtantialis* relinquerent, nouumque ſine eo conderent ſymbolum, in quo tamen ex ipſorum ſententia eadem prorſus doctrina planis locutionibus, quantum fieri potuerat, expreſſa continebatur, modo quod vocabulum *conſubſtantialis* abeſſet. Sed heic fatendum eſt, epiſcopos catholicos de zelo ſuo remiſiſſe, vti quidem ſtatim poſt finitum concilium ipſimet agnouerunt. Vix enim *Arianis* hoc indultum erat, quum iactabundi in omnem terrarum orbem euulgarent, doctrinam *Nicænam* damnatam eſſe, & *Arianiſmum* generali aliquo concilio ſtabilitum, quamquam catholici epiſcopi, qui adfuerant, nihil minus, quum hoc facere, animo intenderant. Iam vero ſe erraſſe, ſentiebant, dum verſutorum hominum inſidiis ita ſe irretiri paſſi eſſent. Iam videbant, oportuiſſe ſe locutionibus *Nicænis* non minus, quam doctrinæ inhærere, quum doctrina ipſa ab illis adeo dependeret. Iam de dolis conqueri incipiebant, & a fratribus ſuis petebant veniam, quod in tanti periculi ac momenti negotio non ſatis caute ac circumſpecte eſſent verſati. HIERONYMVS, qui rem omnem illic transactam ex actis ſynodi, inter alia monimenta ſua adhuc memoria exſtantibus, enarrat, ſic ipſos introducit cauſſam ſuam dicentes. „Concurrebant [d] epiſcopi, inquit, qui *Ariminenſibus* „dolis irretiti, ſine conſcientia hæretici ferebantur, conteſtan„tes corpus domini, & quidquid in eccleſia ſanctum eſt, ſe ni„hil mali in ſua fide ſuſpicatos. Putauimus, aiebant, ſenſum

(d) Hieron. dialog. contr. Lucifer. tom. II. p. 143. (p. 99. A. edit. Francof.)

con-

„congruere cum verbis: nec in eccleſia Dei, vbi ſimplicitas, „vbi pura confeſſio eſt, aliud in corde clauſum eſſe, aliud in labiis proferri timuimus. Decepit nos bona de malis exiſtimatio. Non ſumus arbitrati, ſacerdotes Chriſti aduerſus Chriſtum pugnare. Multaque alia, quæ breuitatis ſtudio prætereo, „flentes adſerebant, parati & ſubſcriptionem priſtinam & omnes „*Arianorum* blaſphemias damnare.„ Quisquis HIERONYMVM paullo ſtudioſius legerit, facile perſpiciet, hos epiſcopos non fuiſſe *Arianos*, nec *Arianæ* fidei ſymbolo ſubſcribendi habuiſſe conſilium; ſed erratum eorum fuiſſe, quod de zelo ſuo remittentes ſymbolo *Nicæno* relicto aliud eius loco ſine vocabulo *conſubſtantialitatis* acceperint, cui licet ſubſcripſerint ex animi ſimplicitate & tamquam ſymbolo orthodoxo(& ſane verba, prout ab HIERONYMO recenſentur, plano ſuo ſenſu accepta pietatem ſonabant, quemadmodum in eorum excuſationem dicit HIERONYMVS) *Ariani* tamen æquiuocum & venenatum eis ſenſum dabant, vbi finito concilio palmas ſuas iactitare incipiebant, dicentes, non tantum *conſubſtantialitatis* nomen abolitum, ſed fidem etiam *Nicænam* damnatam eſſe. Cuius rei nouitate epiſcopi, qui *Arimini* fuerant, non mediocriter obſtupuerunt. *Ingemuit,* inquit HIERONYMVS, *totus orbis & Arianum ſe eſſe miratus eſt.* Hoc eſt, epiſcopi catholici ex toto terrarum orbe (trecenti enim concilio interfuerant) ingemuerunt & mirati ſunt, videntes, ſe ita deluſos eſſe & tamquam *Arianos* repræſentari, quum tamen doctrinam *Arianam*, ne in minima quidem parte, confirmare animum induxiſſent. Iam vero ex his iudicare lector poterit, qualem zelum in clericis ſuis requiſiuerit eccleſia catholica, nimirum vt non tantum pro fide ipſa, ſed etiam pro his catholicis eam exprimendi formulis, quas patres in conciliis generalibus tamquam repagula ac valuas aduerſus hæreticos compoſuiſſent, decertarent; quæ ſi in ſubtilium & periculoſorum aduerſariorum gratiam auferrentur, commodiorem in ipſam fidem tanto effrenatius irrumpendi, & cauſſam catholicam deſtruere conandi, locum eis aperirent; quemadmodum iſti epiſcopi, qui in obſequium, *Arimini Arianis* præſtitum, conſenſerant, triſti experientia ſatis edocti cognouerunt. Candoris quidem eſt, bonos catholicos de vocabulis inter ſe diſſidentes, eo adducere, vt alii alios recte intelligant, quod ad pacem & concordiam inter eos

inſtau-

inſtaurandam plurimum valet: Sed nimiæ obſequentiæ eſt, præcipua fidei propugnacula fallaciſſimis aduerſariis & inſidioſiſſimis hominibus dedere, quorum artes & conſilia, etſi varie & diſſimulanter obtecta, ſemper ad ſubuertenda religionis fundamenta ſpectare intelliguntur. Quam ob cauſſam vt nemo apertius ſinceriusque cum errantibus catholicis egit quam *Athanaſius*, ita nec quiſpiam maiori zelo partis *Arianæ* artibus ac ſtrategematis ſeſe oppoſuit, quam ille ipſe; ſtrictiſſime ſemper ſynodi *Nicænæ* definitioni inhærens, nec vllum vmquam apicem vel ſyllabam iſto ſymbolo eradi vel in eo mutari patiens.

§. XI.

De ipſorum obligatione ad tuendam eccleſiæ vnitatem: & de pœnis eorum, qui in hæreſin vel ſchiſma aliquod prolapſi fuerant.

Dum in hoc argumento verſamur, non poſſum, quin commemorem, quantopere clerici ad eccleſiæ vnitatem tam ratione fidei quam diſciplinæ tuendam obligati, & quæ pœnæ illis inflictæ fuerint, qui eam, vel ſemetipſos in hæreſin aut ſchiſma præcipitando vel alios ad iſtiusmodi aberrationem ſollicitando, diſſoluiſſent. Non neceſſe eſt hoc loco naturam vnitatis & communionis eccleſiaſticæ pluribus exponere, ſed dico tantum, quod fidei catholicæ puritatem cuſtodire, & ſub diſciplina & gubernatione catholici cuiusdam epiſcopi, qui & ipſe in communione catholicæ eccleſiæ viuebat, vitam agere, tunc duæ quaſi notæ characteriſticæ hominum in communione eccleſiæ exſiſtentium fuerint. Quare vt quoduis eccleſiæ membrum ad vnitatem eccleſiaſticam in vtraque parte ſeruandam obligatum erat, ita tanto magis clerici, quos præcipuos eius cuſtodes eſſe oportebat. Qui ſi in alterutra peccarent, hoc eſt, ſi vel in hæreſin vel ſchiſma inciderent, ex præſcripto legum eccleſiæ ab officio ſuo remouendi erant; & quamuis reſipiſcerent & ad vnitatem eccleſiæ redirent, non tamen in priſtinam ſtationem recipi, ſed ad communionem tantum laicorum admitti eos licebat. Hæc eccleſiæ *Africanæ* regula tempore *Cypriani* fuit, quemadmodum ex epiſtola ſynodica [e] concilii

(e) Cyprian. epiſt. LXII. p. 197. (p. 111. edit. Pariſ. MDCLXVI.)

Carthaginenſis, quæ nomen ipſius præfixum habet, manifeſtum eſt. *Stephano* enim pontifici ſcribentes inter alia, *Addimus plane*, inquiunt, *& adiungimus, frater cariſſime, conſenſu & auctoritate communi, vt etiam ſi qui presbyteri, aut diaconi, qui vel in eccleſia catholica prius ordinati fuerint & poſtmodum perfidi ac rebelles contra eccleſiam ſteterint, vel apud hæreticos a pſeudoëpiſcopis & antichriſtis contra Chriſti diſpoſitionem profana ordinatione promoti ſint, & contra altare vnum atque diuinum ſacrificia foris falſa ac ſacrilega offerre conati ſint, eos quoque hac conditione ſuſcipi cum reuertuntur, vt communicent laici; & ſatis habeant, quod admittuntur ad pacem, qui hoſtes pacis exſtiterint, nec debere eos reuertentes ea apud nos ordinationis & honoris arma retinere, quibus contra nos rebellauerint.* Et hoc ideo ſe facere perhibent, vt diſcrimen ſtatuant inter eos, qui eccleſiæ ſemper fideles manſerint, & inter eos, qui eam deſeruerint. *Satis eſt*, [*f*] inquiunt, *talibus reuertentibus veniam dari, non tamen debet in domo fidei perfidia promoueri. Nam quid bonis & innocentibus atque ab eccleſia non recedentibus reſeruamus; ſi eos, qui a nobis receſſerint & contra eccleſiam ſteterint, honoramus?* Verumtamen ſi inſigne aliquod emolumentum ex iſtiusmodi hæretici vel ſchiſmatici reditu ad eccleſiam veniret, ſi exempli cauſſa non mediocrem deluſæ plebis partem ſecum reduceret; vel ſi generatim ab eccleſia eligeretur, vel ſimile quid fieret, tum eam regulam eatenus migrabant, vt deſertori ad priſtinam dignitatem admiſſo in ſuo ipſius ordine rurſus miniſterium eccleſiæ obire liceret. Hanc ob cauſſam *Cornelius* epiſcopus *Romæ Maximum* presbyterum [*g*] de ſchiſmate *Nouatiano* red-

(*f*) Cypr. ibid.

(*g*) Cornel. epiſt. XLVI. al. XLIX. ad Cypr. p. 93. (p. 61. apud Cypr. it. tom. I. concil. p. 684.) Maximum presbyterum locum ſuum agnoſcere iuſſimus; cæteros cum ingenti populi ſuffragio recepimus. Aliud exemplum Socrates lib. VII. c. III. exhibet. Ὁ Ἀγαπητὸς, inquiens, ὃν προεστάναι τῆς Μακεδονίου θρησκείας ἔφην, ἐπὶ ἀγαθὸν ἦλθεν ἐπίνοιαν· βουλευσάμενος γὰρ ἅμα τῷ αὐτοῦ κλήρῳ παντὶ, καὶ προσκαλεσάμενος τὸν ὑπ' αὐτοῦ λαὸν, πείθει τὴν τοῦ ὁμοουσίου πίστιν προσδέξασθαι καὶ τοῦτο κατωρθώσας, εὐθὺς ὡς εἶχε σὺν πλήθει πολλῷ, μᾶλλον δὲ σὺν παντὶ λαῷ, ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν ὥρμησεν· εὐχήν τε ἐπιτελέσας, καταλαμβάνει τὸν θρόνον ἐν ᾧ εἰώθει ὁ Θεοδόσιος προκαθέζεσθαι· ἑνώσας δὲ τὸν λαὸν καὶ τοῦ λοιποῦ τὴν τοῦ ὁμοουσίου πίστιν διδάσκων, τῶν ὑπὸ Συνάδα ἐκκλησιῶν ἐγκρατὴς ἐγένετο. Agapetus, qui Macedonianæ ſectæ præerat, vt dixi, prudens iniit conſilium. Communicata enim re cum vniuerſo clero & populo, qui ſub ipſo erat, ad concionem vocato perſuaſit, vt conſubſtantialis fidem amplecterentur. Quo confecto protinus cum ingenti multitudi-

cun-

euntem in priſtinum dignitatis gradum reſtituit. Et poſterioribus temporibus tum *Nouatianis* tum *Meletianis* ſpeciatim hoc priuilegium a concilio *Nicæno*, & *Donatiſtis* a patribus *Africanis* tempore *Auguſtini*, indultum fuit, quemadmodum ſupra [*b*] plus vice ſimplici obſeruauimus. Sin autem in hæreſi ſua vel ſchiſmate animo obſtinato perſiſterent, interdum anathematis fulmine percellebantur, vt in concilio *Carthaginenſi* ſecundo. *Si quis forte presbyter*, inquit canon [*i*], *ab epiſcopo ſuo correctus vel excommunicatus, tumore, vel ſuperbia inflatus, putauerit ſeparatim Deo ſacrificia offerenda, vel aliud erigendum altare contra eccleſiaſticam fidem diſciplinamque crediderit, non exeat impunitus, ſed anathema ſit.* Concilium *Antiochenum* [*k*] & ſic dicti *canones apoſtolici* [*l*] diuerſos eiusdem

ne, immo vero cum vniuerſo populo, recta ad eccleſiam tendit. Cumque orationem celebraſſet, cathedram, in qua Theodoſius ſedere conſueuerat, occupauit. Adiuratoque populo fidem conſubſtantialis deinceps prædicans, eccleſiarum, quæ ad Synnadenſem epiſcopatum pertinent, compos factus eſt.

(*b*) Lib. IV. c. VII. §. VII. & VIII. pag. 196. ſeqq.

(*i*) Concil. Carth. II. c. VIII. (tom. II. concil. p. 1161.)

(*k*) Conc. Antioch. c. IV. (ibid. p. 564.) *Εἴ τις ἐπίσκοπος ὑπὸ συνόδου καθαιρεθεὶς, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου, τολμήσειέ τι πρᾶξαι τῆς λειτουργίας, εἴ τε ὁ ἐπίσκοπος κατὰ τὴν προάγουσαν συνήθειαν, εἴτε ὁ διάκονος· μηκέτι ἐξὸν εἶναι αὐτῷ, μηδ' ἐν ἑτέρᾳ συνόδῳ ἐλπίδα ἀποκαταστάσεως, μήτε ἀπολογίας χώραν ἔχειν· ἀλλὰ δὲ τοὺς κοινωνοῦντας αὐτῷ πάντας ἀποβάλλεσθαι τῆς ἐκκλησίας, καὶ μάλιστα, εἰ μαθόντες τὴν ἀπόφασιν τὴν κατὰ τῶν προειρημένων ἐξενεχθεῖσαν τολμήσειαν αὐτοῖς κοινωνεῖν.* Si quis epiſcopus a ſynodo depoſitus, vel presbyter, vel diaconus a proprio epiſcopo, ſacrum celebrare auſus fuerit, ſiue epiſcopus ſecundum præcedentem conſuetudinem, ſiue presbyter, ſiue diaconus, nullam amplius ſpem reſtitutionis in alia ſynodo, neque defenſionis locum ei habere liceat. Sed & omnes, qui ei communicant, ex eccleſia eiiciantur, & maxime ſi, cum ſententiam aduerſus prædictos prolatam didicerint, eis communicare auſi fuerint. Ibid. can. V. *Εἴ τις πρεσβύτερος, ἢ διάκονος, καταφρονήσας τοῦ ἐπισκόπου τοῦ ἰδίου, ἀφώρισεν ἑαυτὸν τῆς ἐκκλησίας καὶ ἰδίᾳ συνήγαγε, καὶ θυσιαστήριον ἔστησε, καὶ τοῦ ἐπισκόπου προσκαλεσαμένου ἀπειθοίη, καὶ μὴ βούλοιτο αὐτῷ πείθεσθαι μηδὲ ὑπακούειν καὶ πρῶτον καὶ δεύτερον καλοῦντι· τοῦτον καθαιρεῖσθαι παντελῶς, καὶ μηκέτι θεραπείας τυγχάνειν, μηδὲ δύνασθαι λαμβάνειν τὴν ἑαυτοῦ τιμήν· εἰ δὲ παραμένοι θορυβῶν καὶ ἀναστατῶν τὴν ἐκκλησίαν, διὰ τῆς ἔξωθεν ἐξουσίας ὡς στασιώδη αὐτὸν ἐπιστρέφεσθαι.* Si quis presbyter vel diaconus proprio contemto epiſcopo, ab eccleſia ſe ipſum ſegregauerit, & priuatim congregationem effecerit & altare erexerit, & epiſcopo arceſſente non obedierit, nec velit ei parere nec morem gerere primo & ſecundo vocanti, is omnino deponatur, & non amplius curationem adſequi, nec ſuum poſſit honorem capere. Sin autem perſeuerat perturbare & eccleſiam euertere, is per externam potentiam vt ſeditioſus caſtigetur.

(*l*) Can. apoſt. c. XXXII. (al. XXXI.) *Εἴ τις πρεσβύτερος, ἢ διάκονος ἀπ' ἐπισκόπου*

Digitized by Google

argumenti canones habent. Immo vero vnitati eccleſiæ tantopere ſtudere debebant clerici, vt ne hæreticis vel ſchiſmaticis vel aliis ab eccleſia ſegregatis, cum ipſis vel in faciendis precibus vel aliis ſacris eccleſiæ officiis obeundis communicando, vel eorum ſocietatem frequentando, cum ipſis ieiunando, vel ſimile quid agendo in obſtinatione ſua ſe confirmandi darent occaſionem. Sed haſce res nolo hoc loco exponere verboſius, quia eas, vtpote ad diſciplinam ſpectantes, ſub alio capite denuo conſiderari oportebit.

Perſtrinximus ita præcipua quædam & generaliora officia, quæ magis ſpeciatim ad munus & functionem cleri attinent; & publicas regulas priuatis præceptionibus ac inſigrioribus exemplis miſcendo ideam ac characterem priſcorum clericorum ita delineauimus, vt in animis multorum hæc legentium, ad quos propoſiti exemplaris attinet imitatio, piam æmulationem & ſtudium excitare quodam modo poſſe, confidamus. Qui ſi heic ea non ita plene & ad viuum in pulchritudine ſua expreſſa deprehenderint, vti quidem ipſi optant, ſua eos ſpes non fallet, ſi deſideriis ſuis facturi ſatis ad ipſos fontes, ex quibus hæc hauſimus, adire non fuerint grauati. Multa enim, quæ heic addi poterant, de induſtria omiſimus, veriti, vt, ſi hanc partem longius perſequeremur, cum huius operis ſcopo ac ratione conſiſteret: Quid, quod paullo breuius quam fuſius hac de re dicere debuiſſe mihi videor, vt ne curioſi lectoris animo rei ſatietate faſtidium mouerem, ſed ipſius acuerem appetitum.

LIBRI SEXTI

CAPVT QVARTVM

DE QVIBVSDAM ALIIS LEGIBVS ET REGVLIS, QVAE PRIORVM ISTARVM QVAEDAM QVASI SEPIMENTA ET PROPVGNACVLA FVERVNT.

γίνηται ἀφωρισμένος, τοῦτον μὴ ἐξεῖναι παρ' ἑτέρου δέχεσθαι, ἀλλ' ἢ παρὰ τοῦ ἀφορίσαντος αὐτὸν, εἰ μὴ ἂν κατὰ συγκυρίαν τελευτήσῃ ὁ ἀφορίσας αὐτὸν ἐπίσκοπος. Si quis presbyter vel diaconus ab epiſcopo ſit ſegregatus, non liceat alii eum ſuſcipere, quam qui ipſum ſegregauit: niſi forte ſit mortuus epiſcopus, qui ipſum ſegregauit.

§. I.

§. I.

Nulli clerico ſtationem ſuam ſine idoneis rationibus & venia deſerere vel relinquere licebat.

QVando hactenus tam de illis legibus, quæ ad vitam & conuerſationem primitiuorum clericorum ſpectant, quam de iis, quæ partes & officia functionis ipſorum attingunt propius, loquuti ſumus; de tertio genere legum dicere nunc inſtituimus, quæ *iudaicis* ſepimentis legis ſimiles & leges ac regulæ quædam aduentitiæ erant, ad priorum duarum defenſionem ac communitionem factæ. Hiſce eas leges adnumerare licuerit, quæ ad clericos in proprio ſuo negotio ac officio continendos ſpectabant, cuiusmodi erant, quæ clericum quemcunque ſtationem ſuam ſine idoneis rationibus atque antiſtitis ſui venia deſerere aut relinquere vetabant. In eccleſia *Africana*, vti oſtenſum eſt ſupra [a], ex quo tempore quis lector factus vel in inferiorem aliquem eccleſiæ ordinem adſcitus erat, Dei cultui dedicatus habebatur, ita quidem, vt poſtmodum pro arbitratu ſuo ad vitam ſæcularem reuerti ei non eſſet integrum. Tanto magis hæc regula epiſcoporum, presbyterorum ac diaconorum intuitu obſeruabatur. Hinc CYRILLVS ALEXANDRINVS, vti ab HARMENOPVLO citatur [aa], in canonum ſuorum quodam præter eccleſiaſticas leges eſſe, dicit, quod nonnulli ſacerdotes recuſationum libellos offerant: quippe ſi digni ſint, miniſterium ſacrum obire: ſin autem minus, non renuntiare ſed velut damnatos excedere oportere. Concilium *Chalcedonenſe* [b] eos, qui in clero ſemel ordinati ſunt, ſtatuit, nec ad militarem expeditionem nec ad ſæcularem dignitatem poſſe venire. Qui autem hoc audeant, & non pœnitentia ducti ad id reuertantur, quod propter Deum prius elegiſſent, ab eccleſia ſegregandos eſſe, di-

(a) Lib. III. c. I. § V. pag 9.

(aa) Harmenopul. epitom. can ap. Leunclau. iur. græc. Rom. tom. I. p. II. Παρὰ τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς ἐστὶ θεσμοὺς, τὸ λιβέλλους παραιτήσεων προσάγειν τινὰς τῶν ἱερουργῶν· εἰ γὰρ ἄξιοι, λειτουργείτωσαν· εἰ δὲ μὴ, μὴ παραιτείσθωσαν, ἀλλ᾽ ὡς κατεγνωσμένοι ἐξίτωσαν.

(b) Conc. Chalced. c. VII. (tom. IV. p. 759.) Τοὺς ἅπαξ ἐν κλήρῳ κατειλεγμένους, ἢ καὶ μονάζοντας, ὡρίσαμεν, μήτε ἐπὶ στρατείαν, μήτε ἐπὶ ἀξίαν κοσμικὴν ἔρχεσθαι· ἢ τοῦτο τολμῶντας, καὶ μὴ μεταμελομένους, ὥστε ἐπιστρέψαι ἐπὶ τοῦτο, ὃ διὰ Θεὸν πρότερον εἵλοντο, ἀναθεματίζεσθαι.

cit. Concilium *Turonicum* [c] ſimiliter decernit, *vt ſi quis clericus relicto officii ſui ordine laicam voluerit agere vitam, vel ſe militiæ tradiderit, excommunicationis pœna feriatur.* Lex etiam ciuilis admodum ſeuera contra iſtiusmodi deſertores erat. Ex decreto quodam *Arcadii* & *Honorii* [d] curiæ vindicari iubentur, ita vt reditus ad eccleſiam illis numquam pateat. Et lege quadam *Iuſtiniani* [e] omnia tam monachorum quam clericorum, monaſterium vel eccleſiam relinquentium, bona ac poſſeſſiones iſti eccleſiæ vel monaſterio adiudicantur, ad quod antea ſpectauerunt.

§. II.

In quibusdam tamen caſibus muneris abdicatio permiſſa.

Hæc autem regula, vt in eccleſiæ beneficium facta erat, nimirum vt clericos ad manendum in officio ſuo obligaret, ita ſi res eccleſiæ, vel alia quæpiam cauſſa idonea contrarium requireret, migrari poterat: cuiusmodi abdicationes munerum frequenter factas & nonnumquam a conciliis generalibus permiſſas eſſe, legimus. Vt enim iſtum caſum taceamus, quum quis propter ſenium, morbum diuturniorem vel aliam quamdam infirmitatem ad officium obeundum minus eſſet idoneus, vbi epiſcopi alicui coadiutori functionem ſuam tradere conſueuerunt; qua de re ſuperiore quodam libro [ee] plenius diximus; duo alii caſus exſiſtebant, ad rem præſentem propius accedentes. Primum quidem, ſi quis epiſcopus per obſtinatos, infenſos ac abalienatos populi animos facere, quod ſui eſſet officii, ſe non poſſe, & onus ſibi intolerabile fieri, ſentiret, tunc ſi munere ſuo ſe abdicare cuperet, iſta abdicatio accipiebatur. Ita GREGORIVS NAZIANZENVS epiſcopatui *Conſtantinopolitano* renuntiauit, vitamque ſequutus eſt priuatam & quietam, quod populus contra ipſum tamquam peregrinum tumultuari & murmurare inciperet. Et hoc

(c) Concil. Turon. c. V. (ibid. p. 1051.)

(d) Cod. Theod. lib XVI. tit. II. de epiſc. leg. XXXIX. Si quis profeſſum ſacræ religionis ſponte dereliquerit, continuo ſibi eum curia vindicet: vt liber illi vltra ad eccleſiam recurſus eſſe non poſſit.

(e) Cod. Iuſtin. lib. I. tit. III. de epiſc. leg. LV. Quod ſi illi monaſteria aut eccleſias relinquant, atque mundani fiant: omne ipſorum ius ad monaſterium aut eccleſiam pertinet.

(ee) Lib. II. c. XIII. §. IV. vol. I. p. 186. ſeq.

fecit

fecit conſentiente atque approbante concilio generali *Conſtantinopolitano*, quemadmodum non ſolum hiſtoriæ eccleſiaſticæ ſcriptores THEODORETVS [*f*] & SOCRATES [*g*] perhibent, ſed ipſe [*h*] etiam

(*f*) Theod. lib. V. c. VIII. ὁ δὲ θεῖος παρεκάλει Γρηγόριος, περὶ συμφωνίας συνηθροισμένους, τὴν πρὸς ἀλλήλους ὁμόνοιαν προτιμῆσαι τῆς ἑνὸς ἀνδρὸς ἀδικίας· ἐγώ τε γάρ, ἔφη, τῶν πλειόνων φροντίδων ἀπαλλαγείς, τὴν ἐμοὶ φίλην ἀπολήψομαι ἡσυχίαν, καὶ ὑμεῖς τὴν τριπόθητον εἰρήνην μετὰ τὸν μακρὸν ἐκεῖνον καὶ χαλεπὸν ἀπολήψεσθε πόλεμον· τῶν γὰρ λίαν ἀτοπωτάτων, ἄρτι τῶν πολεμικῶν ἀπαλλαγέντας βελῶν, ἀλλήλους βάλλειν καὶ τὴν οἰκείαν ἀναλίσκειν ἰσχύν· ἐπίχαρτοι γὰρ οὕτω τοῖς δυσμενέσιν ἐσόμεθα· ἄνδρα δὴ οὖν ἐπιζητήσαντες ἀξιέπαινον καὶ νοῦν ἔχοντα, τῶν φροντίδων τὸ πλῆθος καὶ δέξασθαι καὶ εὖ διαθεῖναι δυνάμενον, ἀρχιερέα προβάλλεσθε· ταύταις οἱ ἄριστοι ποιμένες ταῖς ὑποθήκαις πεισθέντες, Νεκτάριον εὐπατρίδην ἄνδρα, καὶ περιφανείᾳ γένους κοσμούμενον, καὶ τοῖς τῆς ἀρετῆς εἴδεσι λαμπρυνόμενον, ἐπίσκοπον τῆς μεγίστης ἐκείνης ἐχειροτόνησαν πόλεως. Diuinus Gregorius eos hortabatur, vt, quoniam reſtituendæ concordiæ cauſſa congregati erant, mutuam inter ipſos pacem & conſenſionem vnius hominis iniuriæ anteponerent. Nam & ego, aiebat, multis curis liberatus iucundam mihi quietem recuperabo: & vos poſt diuturnum & grauiſſimum illud bellum, optatiſſimam vobis pacem recipietis. Abſurdiſſimum enim fuerit, eos qui hoſtilia tela recens euaſerint, ſeſe mutuo telis configere & ſuas vires in caſſum conſumere. Hoc enim pacto aduerſariis noſtris maximam adferimus voluptatem. Quo circa virum laudabilem ac prudentem, qui tot curarum pondus ſuſtinere ac probe ordinare poſſit, conquirite, eumque antiſtitem renuntiate. His monitionibus obſequuti præſtantiſſimi paſtores Nectarium virum nobilem omnique virtutis genere, non minus quam ſplendore generis illuſtrem, regiæ vrbis epiſcopum ordinarunt.

(*g*) Socrat. lib V. c. VII. Τότε ὁ Γρηγόριος ὁ Ναζιανζοῦ μετατεθεὶς ἔνδον τῆς πόλεως ἐν μικρῷ εὐκτηρίῳ τὰς συναγωγὰς ἐποιεῖτο· ᾧπερ ὕστερον οἱ βασιλεῖς, μέγιστον οἶκον εὐκτήριον προσσυνάψαντες, Ἀναστασίαν ὠνόμασαν· Γρηγόριος μὲν οὖν ἀνὴρ ἐλλόγιμος καὶ εὐλαβείᾳ τοὺς καθ' ἑαυτὸν ὑπερβάλλων, γνοὺς διαγογγύζοντάς τινας, ὡς εἴη ὑπερόριος, ἀσμένως τὴν τοῦ βασιλέως παρουσίαν δεξάμενος, τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει διαγωγὴν παρῃτήσατο. Eodem tempore Gregorius ab vrbe Nazianzo tranſlatus, intra vrbem regiam in exiguo oratorio conuentus agebat: cui poſtea imperatores cum maximam baſilicam adiunxiſſent, Anaſtaſiæ nomen ei indiderunt. At Gregorius vir diſertiſſimus & omnium ſui temporis religioſiſſimus, *cum quosdam ob id murmurare intelligeret, quod eſſet peregrinus;* imperatoris aduentum auide amplexus, *Conſtantinopoli morari vlterius recuſauit.*

(*h*) Nazianz. orat. XXXII. paſſim, præcipue p. 527. a. *Δότε μοι τὴν χάριν ταύτην, μετὰ εὐχῶν ἡμᾶς ἀποπέμψατε --- δότε μοι τὸ γράμμα τῆς ἀφέσεως, ὥσπερ τοῖς στρατιωτικοῖς κ. τ. λ.* Hoc mihi beneficium date, cum precibus dimittite. — Miſſionis libellum mihi date, quemadmodum imperator militibus ſolet, cætera.
It. carm. de vita ſua p. 26.

> *Ἡμῖν δὲ συγχωρήσατ' ἄθρονον βίον,*
> *Τὸν ἀκλεῆ μὲν, ἀλλ' ὅμως ἀκίνδυνον·*
> *Καθήσομ' ἐλθὼν οἷ κακῶν ἐρημία.*

in

in multis ſcriptorum ſuorum locis de ſe teſtatur. In eumdem modum THEODORETVS [i] *Meletium* celebrem *Antiochiæ* epiſcopum, quum *Sebaſtiæ* in *Armenia* eſſet epiſcopus, cum refractariis ac contumacibus peruerſi gregis ſui ingeniis ita conflictatum eſſe, narrat, vt eis relictis alio migrauerit ibique in otio vitam egerit. Ita THEODORVS LECTOR [k] de *Martyrio*, epiſcopo *Antiocheno*, memoriæ prodidit, quod quum populum ac clerum ſuum turbis ac ſeditionibus delectari animaduertiſſet, *Petro Fullone* intruſo, epiſcopatui renuntiarit coram vniuerſa eccleſia his verbis vſus: *Clero contumaci & populo immorigero & eccleſiæ contaminatæ renuntio, ſeruata mihi ſacerdotii dignitate.* Alius caſus erat, ſi quis epiſcopus caritate ductus munere ſe abdicaret, vel ad renuntiandum ei promtum ſe exhiberet, ad inueteratum aliquod ſchiſma hoc

---

Κρεῖσσον γάρ, ἢ τοῖς πλησίον μεμιγμένον,
Μήτ' ἄλλον ἕλκειν πρὸς τὸ βούλημ' ἰσχύειν,
Μήτ' αὐτὸν ἄλλοις συμφέρεσθ', ὃ μὴ λόγος.
Δεῦρ' ὅστις οἶδε τὸν θρόνον, προσβαινέτω.
At mihi carentem vos throno concedite
Vitam, periclo liberam, etſi ingloriam.
Illic ſedebo, nulla vbi ſedes malis.
Hoc namque præſtat, cæteris quam vt miſcear,
Meamque nec eos flectere in ſententiam
Poſſim, nec illos rebus in prauis ſequi,
Huc, huc thronum qui nouit, accedat citus.

(*i*) Theod. lib. II, c. XXXI. κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν Μελέτιος ὁ θεσπέσιος πόλιν τινὰ τῆς Ἀρμενίας ἰθύνων, εἶτα τῶν ἀρχομένων τὸ δυσήνιον δυσχεράνας, ἡσυχίαν ἦγεν, ἑτέρωθι διατρίβων. Per idem tempus diuinus *Meletius* cuiusdam vrbis in Armenia epiſcopus, *cum gregis ſui contumaciam ferre non poſſet, alio migrauerat, ibique in otio degebat.*

(*k*) Theodor. Lect. lib. 1. (p. 555. edit. Valeſ.) Πρὸς βασιλέα ἐλθὼν Μαρτύριος σὺν πολλῇ τιμῇ ἀπελύθη· σπουδῇ καὶ παραινέσει Γενναδίου· ἐλθὼν δὲ εἰς Ἀντιόχειαν, καὶ βλέπων Ἀντιοχεῖς ταραχαῖς καὶ στάσεσι χαίροντας, καὶ Ζήνωνα τούτοις συμπράττοντα, ἀπετάξατο τῇ ἐπισκοπῇ ἐπ' ἐκκλησίας εἰπών, κλήρῳ ἀνυποτάκτῳ καὶ λαῷ ἀπειθεῖ, καὶ ἐκκλησίᾳ ἐρρυπωμένῃ ἀποτάττομαι, φυλάττων ἐμαυτῷ τὸ τῆς ἱερωσύνης ἀξίωμα. Martyrius quum ad imperatorem veniſſet, honorifice dimiſſus eſt, ſtudio atque hortatu Gennadii. Reuerſus autem Antiochiam, quum Antiochenſes turbis ac ſeditionibus delectari & Zenonem iis fauere animaduerteret, *epiſcopatui renuntiauit coram vniuerſa eccleſia*, his verbis vſus: *Clero contumaci*, cætera.

modo

Digitized by Google

modo ſanandum. Sic CHRYSOSTOMVS [*l*] populo ſuo dicit, ſi quam de ſe habeant ſuſpicionem, quaſi non ſit legitime creatus antiſtes, paratum ſe eſſe cedere regendi munus, cui voluerint, modo id faciat ad eccleſiæ vnitatem. Atque ita THEODORETVS [*m*] narrat, quod quum, orto inter *Flauianum* & *Euagrium* duos epiſcopos *Antiochiæ* diſſidio, *Theodoſius* imperator *Flauiano* miſiſſet mandatum, vt *Romam* nauigaret cauſſæ ſuæ deciſionem ibi auditurus, hic admirabili vſus fiducia reſponderit: „Si meam fidem, „o imperator, vt non rectam quidam inſimulant, aut ſi vitam „indignam eſſe dicunt ſacerdotio, ipſos accuſatores meos iu„dices feram & quam tulerint ſententiam, libenter excipiam. „Sin de cathedra & de primatu contendunt, non litigabo, nec „repugnabo iis, qui iſta ambiunt: ſed cedam vltro, & pontifi„catum dimittam. Da igitur, imperator, cui voles ſedem *An„tiochenam*.„ Quam eius conſtantiam ac ſapientiam admiratus imperator non amplius eum *Romam* proficiſci, ſed in patriam redire commiſſamque ſibi eccleſiam regere iuſſit: nec poſtea vmquam *Romanæ* vrbis epiſcopis aurem præbere voluit, etiamſi ſæpius ipſum ad eum expellendum commouere adlaborarent. Adhuc vnum eiuſdem generis exemplum ſuppetit, quod præterire nequeo, quia tale abnegationis ſui & contemtionis proprii commodi, pro bono & pace publica atque vnitate eccleſiaſtica, exemplum eſt, vt dignum ſit, quod ad omnem poſteritatem transmittatur ſummisque efferatur laudibus. Conditionem intelligo, quam *Aurelius* epiſcopus *Carthaginis* & *Auguſtinus* cum reliquis epiſcopis *Africanis* ſub collationis *Carthaginenſis* exordium *Donatiſtis* obtulerunt, vt ſchiſmatis tollendi cauſſa, vbicumque in eadem ciuitate ex catholicis quidam & aliquis *Donatiſtarum*

(*l*) Chryſoſtom. hom. XI. in Epheſ. p. 1110. (p. 961. edit. Francof.) εἰ μὲν οὖν περὶ ἡμῶν ταῦτα ὑποπτεύετε· ἕτοιμοι παραχωρῆσαι τῆς ἀρχῆς ὅτῳπερ ἂν βούλοισθε· μόνον ἐκκλησία ἔστω μία. Si hæc de nobis vos ſuſpicamini, *parati ſumus cedere regendi munus, cui voletis;* modo vna ſit eccleſia.

(*m*) Theod. lib. V. c. XXIII. Εἰ μὲν τῆς πίστεως, ὦ βασιλεῦ, τῆς ἐμῆς ὡς οὐκ ὀρθῆς κατηγοροῦσί τινες, ἢ τὸν βίον φασὶν ἱερωσύνης ἀνάξιον, καὶ αὐτοῖς χρήσομαι τοῖς κατηγόροις κριταῖς, καὶ τὴν παρ' ἐκείνων ἐκφερομένην ψῆφον δέξομαι· εἰ δὲ περὶ θρόνου καὶ προεδρίας ζυγομαχοῦσιν, οὔτε δικάσομαι, οὔτε τοῖς λαβεῖν βουλομένοις ἀντιμαχίσομαι· ἀλλ' ἐκστήσομαι καὶ τῆς προεδρίας ἀφέξομαι· τοιγάρτοι δὸς ᾧ βούλει τὸν Ἀντιοχέων θρόνον, ὦ βασιλεῦ.

epiſcopi *Pergæ* & metropolitani *Pamphyliæ*, qui vtpote ſenectute confectus ad officium ſuum digne obeundum ſe minus idoneum ſentiens epiſcopatu ſuo ſe abdicauerat, fieri iuſſit. Similiter ſi quis concilio quodam approbante officio ſuo renuntiaret, nonnumquam mediocrem partem ex epiſcopatus reditibus ad vitam tolerandam retinere ei permittebatur. Quemadmodum *Domno* epiſcopo *Antiochiæ* contigit, qui quum a *Dioſcoro* in ſynodo ſecunda *Epheſina*, etſi iniuſte, eſſet eiectus, epiſcopatu tamen quiete cedebat in gratiam *Maximi*. Quam ob cauſſam *Maximus* a concilio *Chalcedonenſi* veniam petebat aliquam partem prouentuum eccleſiæ ipſi attribuendi, qua in re concilium *Chalcedonenſe* [p] libenter ei commodabat. Atque *hinc*, vt ingenue loquitur RICHERIVS [q], *ius penſionum canonicarum poteſt confirmari: quæ iis tantum tribui conſueuerant, qui magnam vitæ partem in miniſterio conſumſerant, & propter ætatem ſeſe exonerabant epiſcopatu.* Nam penſionem ſibi reſeruare ex epiſcopatu, cui quis alium obtinendi cauſſa renuntiat, res erat prioribus ſæculis prorſus ignorata.

§. IV.

Nulli clerico ex diœceſi alia in aliam ſine proprii epiſcopi conſenſu ac litteris dimiſſoriis commigrare licebat.

Deinde alia regula, quæ ad clericos officiis ſuis arcte adſtringendos ſpectabat, erat, vt nemo de propria ſua eccleſia vel diœceſi in aliam ſine conſenſu epiſcopi, cuius iurisdictioni ſuberat, commigraret. Vt enim initio nullus poterat ordinari ἀπολελυμένως, ſed ad eccleſiam quamdam, quum primum ordinaretur,

omni contradictione & nomen retineat epiſcopi & honorem & communionem: ea tamen lege, vt neque ordinandi ipſe auctoritatem habeat, neque in vlla eccleſia ex propria ſacrificet auctoritate; niſi id ſibi vel adiuuandi cauſſa vel conceſſionis ratione, adfectu amoreque chriſtiano a fratre & coëpiſcopo, ſi ita contigerit, liberaliter deferatur.

(p) Conc. Chalced. act. VII. al. act. X. (edit. Labb. tom. IV. p. 681.) Reſidentibus vniverſis ante cancellos ſancti altaris, Maximus reuerendiſſimus epiſcopus Antiochiæ dixit: Deprecor magnificentiſſimos & glorioſiſſimos iudices, & ſanctam hanc & vniuerſalem ſynodum, vt humanitatem exercere in Domnum, qui fuit Antiochiæ epiſcopus, dignemini & ſtatuere ei certos ſumtus de eccleſia, quæ ſub me eſt. --- Vniuerſa ſynodus vociferata eſt: Laudabiles merito ſunt beneuolentiæ archiepiſcopi. -- Omnes cogitatum eius laudamus. --- Magnificentiſſimi iudices dixerunt: Amplectente ſancta ſynodo arbitrium Maximi viri religioſi epiſcopi Antiochienſium, quod de Domno probauit, & nos eidem conſentimus, eius arbitrio derelinquentes, quæ ſunt de Domni honorificentia.

(q) Richer, hiſtor. concil. part. I, c. VIII. n. XXX. p. 218. (p. 214. edit. MDCLXXX.)

naretur, adſtringendus erat; ita nec quiſpiam per regulas & tunc vſitatam eccleſiæ diſciplinam ſtationem ſuam pro arbitratu ſuo mutare poterat, ſed epiſcopi venia vel litteris dimiſſoriis inſtructus eſſe debebat, quæ ipſi ex diœceſi alia in aliam domicilium transferendi libertatem concederent. Hoc enim vetuſtum ius erat, quod quilibet epiſcopus in eccleſiæ ſuæ clericos habebat, vt ſine ipſius conſenſu eorum nullus iurisdictioni eius ſe poſſet ſubtrahere; ſed tum is ipſe, qui eum deſeruiſſet, tum epiſcopus, qui deſertorem recepiſſet, ob hanc rem pœnæ eccleſiaſticæ obnoxii fierent. *Si quis presbyter*, inquiunt *canones apoſtolici* [r], *vel diaconus, vel omnino ex clericorum catalogo, relicta ſua parochia in aliam abſceſſerit, & cum penitus tranſierit, præter epiſcopi ſui ſententiam in alia parochia maneat, eum non amplius celebrare iubemus, maxime ſi eum adhortanti epiſcopo, vt rediret, non paruerit, in contumacia & inſolentia perſeuerans: is tamen vt laicus communicet. Sin autem epiſcopus, apud quem morantur, nihili faciens aduerſus eos decretam a munere ceſſationem, eos vt clericos receperit, ſegregetur vt immodeſtiæ & inſolentiæ magiſter.* Eadem regula frequenter repetitur in antiquis conciliis, vt in *Antiocheno* [s],

(r) Can apoſt c. XV. & XVI. (XIV. XV. tom. I. conc. Labb. p. 28.) Εἴ τις πρεσβύτερος, ἢ διάκονος, ἢ ὅλως τοῦ καταλόγου τῶν κληρικῶν, ἀπολείψας τὴν ἑαυτοῦ παροικίαν, εἰς ἑτέραν ἀπέλθῃ, καὶ παντελῶς μεταστὰς διατρίβῃ ἐν ἄλλῃ παροικίᾳ παρὰ γνώμην τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου, τοῦτον κελεύομεν μηκέτι λειτουργεῖν, μάλιστα εἰ προσκαλουμένου αὐτὸν τοῦ ἐπισκόπου αὐτοῦ ἐπανελθεῖν οὐχ ὑπήκουσεν, ἐπιμένων τῇ ἀταξίᾳ· ὡς λαϊκὸς μέντοι ἐκεῖσε κοινωνείτω. Εἰ δὲ ὁ ἐπίσκοπος, παρ' ᾧ τυγχάνουσι, παρ' οὐδὲν λογισάμενος τὴν κατ' αὐτῶν ὁρισθεῖσαν ἀργίαν, δέξεται αὐτοὺς ὡς κληρικούς, ἀφοριζέσθω ὡς διδάσκαλος ἀταξίας.

Concil. Ch.lced c. XX. (tom. IV p. 766) Εἴ τις ἐπίσκοπος μετὰ τὸν ὅρον τοῦτον ἄλλῳ ἐπισκόπῳ προσήκοντα δέξεται κληρικόν, ἔδοξεν ἀκοινώνητον εἶναι τόν τε δεχθέντα καὶ τὸν δεξάμενον, ἕως ἂν ὁ μεταστὰς κληρικὸς εἰς τὴν ἰδίαν ἐπανέλθῃ ἐκκλησίαν. Si quis epiſcopus poſt hoc decretum clericum, qui ad alium epiſcopum pertinet, ſuſceperit, placuit eſſe excom unicatos eumque qui ſuſceptus eſt, & eum qui ſuſcepit, donec clericus qui migrauit, in ſuam eccleſi m redeat.

(s) Conc Antioch. c III. (tom. II. conc p. 561) Εἴ τις πρεσβύτερος, ἢ διάκονος, ἢ ὅλως τῶν τοῦ ἱερατείου τις καταλιπὼν τὴν τοῦ ἑαυτοῦ παροικίαν, εἰς ἑτέραν ἀπέλθῃ, ἔπειτα παντελῶς μεταστάς, διατρίβειν ἐν ἄλλῃ παροικίᾳ πειρᾶται ἐπὶ πολλῷ χρόνῳ, μηκέτι λειτουργεῖν, εἰ μάλιστα καλοῦντι τῷ ἐπισκόπῳ τῷ ἰδίῳ, καὶ ἐπανελθεῖν εἰς παροικίαν τὴν ἑαυτοῦ παραινοῦντι μὴ ὑπακούοι· εἰ δὲ καὶ ἐπιμένοι τῇ ἀταξίᾳ, παντελῶς αὐτὸν καθαιρεῖσθαι τῆς λειτουργίας, ὡς μηκέτι χώραν ἔχειν ἀποκαταστάσεως· εἰ δὲ καθαιρεθέντα διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν δέχοιτο ἕτερος ἐπίσκοπος, κἀκεῖνον ἐπιτιμίας τυγχάνειν ὑπὸ κοινῆς συνόδου, ὡς παραλύοντα τοὺς θεσμοὺς τοὺς ἐκκλησιαστικούς. Si quis presbyter, vel diaconus, vel quis omnino ex ſacerdotali ordine relicta ſua paro-

primo

Digitized by Google

primo & ſecundo *Arelatenſi* [t], primo & quarto *Carthaginenſi* [u], primo *Toletano* [w], *Turonico* [x], *Taurinenſi* [y] & in magno concilio *Nicæno* [z], ad quorum canones lectorem remit-

chia in alium abierit, deinde omnino commigrans, in alia parochia longo tempore verſari conatur, ne amplius celebret, maxime ſi proprio vocanti epiſcopo, vt in ſuam parochiam redeat, exhortantique non pareat. Si autem in inſolentia omnino perſeuerat, is omnino a ſacro miniſterio deponatur. Si autem eum, qui propter hanc cauſſam depoſitus eſt, alius epiſcopus receperit, ille quoque a communi ſynodo puniatur, vt qui ritus eccleſiaſticos diſſoluat.

(t) Conc. Arelat. I. can. XXI. (tom. I. conc. p. 1429.) De presbyteris aut diaconibus, qui ſolent dimittere loca ſua in quibus ordinati ſunt, & ad alia loca ſe transferunt, placuit vt eis locis miniſtrent, quibus præfixi ſunt. Quod ſi relictis locis ſuis ad alium ſe locum transferre voluerint, deponantur.
Concil. Arelat. II. can. XIII. (tom. IV. p 1012.) Nullus cuiuscumque ordinis clericus, non diaconus, non presbyter, non epiſcopus quacumque occaſione faciente, propriam relinquat eccleſiam, ſed omnimodis aut excommunicetur aut redire cogatur.

(u) Conc Carth. I. c. V. (tom. II. p. 1814. in append.) Non debere clericum alienum ab aliquo ſuſcipi ſine litteris epiſcopi ſui neque apud ſe detinere.
Conc. Carth. IV. c. XXVII. (ibid. p. 1202.) Inferioris gradus ſacerdotes, vt alii clerici, *conceſſione ſuorum epiſcoporum* poſſunt ad alias eccleſias transmigrare.

(w) Concil. Toler. I. c. XII. (tom. II. p. 1225.) Vt liberum vlli clerico non ſit diſcedere de epiſcopo ſuo & alteri epiſcopo communicare.

(x) Conc. Turon. I. c. XI. (tom. IV. conc. p. 1051.) Si quis clericus, abſque epiſcopi ſui permiſſu, derelicta eccleſia ſua, ad alium ſe transferre voluerit locum, alienus a communione habeatur.

(y) Conc. Taurin c. VII. (tom. II. p. 1157.) Synodi ſententia definitum eſt, vt clericum alterius ſecundum ſtatuta canonum nemo ſuſcipiat, neque ſuæ eccleſiæ, licet in alio gradu, audeat ordinare, neque abiectum recipiat in communionem.

(z) Conc. Nic. c. XVI. (ibid. p. 36.) *Ὅσοι ῥιψοκινδύνως, μήτε τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχοντες, μήτε τὸν ἐκκλησιαστικὸν κανόνα εἰδότες, ἀναχωρήσουσι τῆς ἐκκλησίας, πρεσβύτεροι ἢ διάκονοι, ἢ ὅλως ἐν τῷ κανόνι ἐξεταζόμενοι· οὗτοι οὐδαμῶς δεκτοὶ ὀφείλουσιν εἶναι ἐν ἑτέρᾳ ἐκκλησίᾳ, ἀλλὰ πᾶσαν αὐτοῖς ἀνάγκην ἐπάγεσθαι χρή, ἀναστρέφειν εἰς τὰς ἑαυτῶν παροικίας, ἢ ἐπιμένοντας, ἀκοινωνήτους εἶναι προσήκει. εἰ δὲ καὶ τολμήσειέ τις ὑφαρπάσαι τὸν τῷ ἑτέρῳ διαφέροντα, καὶ χειροτονῆσαι ἐν τῇ αὐτοῦ ἐκκλησίᾳ, μὴ συγκατατιθεμένου τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου, οὗ ἀνεχώρησεν ὁ ἐν τῷ κανόνι ἐξεταζόμενος· ἄκυρος ἔστω ἡ χειροτονία.* Quicumque temere & inconſiderate, nec Dei timorem præ oculis habentes, nec eccleſiaſticum canonem ſcientes presbyteri vel diaconi, vel quicumque omnino in canone recenſentur, ab eccleſiis ſeceſſerint, ii in aliena eccleſia nullo modo recipi debent, ſed omnino cogendi ſunt in ſuas ipſorum parochias redire: vel ſi perſeuerent, eos a communione ſeparatos eſſe oportet. Sin autem etiam auſus fuerit quiſpiam eum, qui ad aliam pertinet, ſurripere, & in eccleſia, non conſentiente proprio epiſcopo, a quo receſſit, quæ in canone cenſetur, irrita ſit ordinatio.

tere ſuffecerit. Nos tantum obſeruamus, hunc fuiſſe antiquum *dimiſſoriarum*, ſiue vt tum quidem vocabantur, *ἀπολυτικῶν, εἰρηνικῶν, συστατικῶν* & *conceſſoriarum* litterarum vſum, quæ litteræ ab epiſcopo clericis dari ſolebant, quibus de ſua ipſius diœceſi in aliam commigrandi eis impertiebat libertatem; quamquam nunc litteras dimiſſorias alio ſenſu accipiamus. Canones autem antiqui eas litteras vocabant dimiſſorias, quæ occaſione memorata dabantur. Concilium *Carthaginenſe* eas tantum [a] *litteras epiſcopi* appellat, concilium autem *Trullanum* diſerte eas nuncupat [b] *dimiſſorias*; quando omnes veteres canones confirmans dicit: *Nullus omnino clericus, in quocumque ſit gradu, poteſtatem habeat ἐκτὸς τῆς τοῦ οἰκείου ἐπισκόπου ἐγγράφου ἀπολυτικῆς ſine proprii epiſcopi ſcripta DIMISSORIA in alienæ eccleſiæ catalogum referri*; quam ille dare poterat vel abnuere, prout e re eccleſiæ id fore credebat. Neque enim lex vlla erat, quæ ad dandum eas ipſum obligaret, quibuscumque artibus aliquis clericus ad obtinendam alio quouis modo abeundi veniam vteretur. AVGVSTINVS rem huius generis prorſus miram narrat, quæ in ſua ipſius diœceſi acciderit. *Timotheus* quidam eccleſiæ ipſius ſubdiaconus ſtationem ſuam ſub *Auguſtino* relinquere & ad *Seuerum* vicinum epiſcopum ſe conferre geſtiens, de *Auguſtini* eccleſia ſe diutius eſſe nolle *Seuero* iurauerat: hinc *Seuerus* iurisiurandi reverentiam præ ſe ferens *Auguſtino* ſcribit, clericum ipſius ſe dimittere non poſſe, quod vereatur, ne cauſſa fiat periurii. Cui *Auguſtinus* [c] reſpondet, aditum aperiri ad diſſoluendum ordinem eccleſiaſticæ diſciplinæ, ſi alterius eccleſiæ clericus cuicumque iurauerit, quod ab ipſo non ſit receſſurus, eum ſecum eſſe permittat: ideo ſe facere adfirmans, ne auctor ſit eius periurii. Hoc euidenter innuit, non fuiſſe tum legem aliquam, qua epiſcopus ad dandum clerico ſuo litteras dimiſſorias compelli potuerit; cuiusmodi enim vlla ſi fuiſſet, *Timotheus* non neceſſum habuiſſet iurisiurandi vti ſtrategemate, ſed *Auguſtinum* ad

(a) Conc. Carth. I. c. V. vid. antec. not. (u) pag. 389

(b) Conc. Trull. c. XVII. (tom. VI. p. 1152.) *ὁρίζομεν, ὥστε - μηδένα τῶν ἁπάντων κληρικῶν κἂν ἐν οἱῳδήποτε τυγχάνῃ βαθμῷ ἄδειαν ἔχειν ἐκτὸς τῆς τοῦ οἰκείου ἐπισκόπου ἐγγράφου ἀπολυτικῆς ἐν ἑτέρᾳ καταλέγεσθαι ἐκκλησίᾳ.*

(c) Auguſtin. ep. CCXL. ad Seuerum.

eas

eas ſibi impertiendas compellere potuiſſet. Verum eccleſia tum haud conſultum eſſe exiſtimabat, in cuiusuis ponere poteſtate, vt pro arbitratu ſuo de diœceſi alia in aliam commigrare poſſet, ſed cuilibet epiſcopo hoc vnice diiudicandum relinquebat, vtpote qui rerum ſuæ ipſius eccleſiæ vnus omnium maxime gnarus eſſet & intelligeret, an e re illius foret, clericos in eius miniſterium adoptatos dimittere.

§. V.

Leges contra clericos βακαντίβους ſiue ambulantes.

Leges non minus ſeueræ erant in omnes clericos vagos ac ambulantes, quos veteres quidam βακαντίβους [d], *vacantiuos*, per opprobrium dicunt. Hi otioſorum genus hominum erant, qui deſerto eccleſiæ ſuæ miniſterio in nulla alia ſedem habere volebant, ſed de loco alio in alium vagabantur, quo ſua quemque opinio ac voluptas trahebat. Iam vero per leges eccleſiæ nullus epiſcopus talibus in diœceſi ſua rem diuinam faciendi, immo ne ſacra quidem cœna vtendi, libertatem indulgere poterat; quod, quum nec litteras dimiſſorias nec litteras commendatitias epiſcopi ſui haberent, (quas peregrinantem quemque habere oportebat) vel deſertionis vel malæ officii adminiſtrationis nomine ſuſpecti erant, & cenſuram eccleſiaſticam effugere velle videbantur. Quare leges ipſos tum ad eccleſiaſticam tum laicam communionem admitti vetabant. *Presbytero ſiue diacono*, inquit concilium *Agathenſe* [e], *ſine epiſcopi ſui epiſtolis ambulanti communionem nullus impendat.* Concilium *Epaonenſe* [f] decretum iſtud iisdem verbis repetit. Et concilium *Valentinum* [g] in *Hi-*

(*d*) Syn epiſt LXVII. (p. 216 a. b. edit Pariſ MDCXII.) Περινοστοῦσί τινες βακαντίβοι παρ' ἡμῖν (ἀνέξῃ γάρ με μικρὸν ὑποβαρβαρίσαντος, ἵνα διὰ τῆς συνηθεστέρας τῇ πολιτείᾳ φωνῆς τὴν ὅλην κακίαν ἐμφαντικώτερον παραστήσαιμι) ὅτι καθέδραν μὲν ἀποδεδειγμένην ἔχειν οὐ βούλονται· οἵγε τὴν οὖσαν ἀπολελοίπασι, οὐ κατὰ συμφοράν, ἀλλ' αὐθαίρετοι μετανάσται γενόμενοι καρποῦνται δὲ τὰς τιμάς, ἐκεῖ περινοστοῦντες, ὅπου κερδαλεώτερον. Vagantur quidam apud nos *vacantiui* (feres enim me paullulum barbare loquentem, vt vſitata in republica voce nonnullorum nequitiam expreſſius declarem) hi certam quidem nullam ſedem habere volunt, qui quam habebant antea reliquerunt, non calamitate expulſi, ſed ſponte locum mutantes: honoribus porro fruuntur, eo vagantes, vbi maius compendium eſt.

(*e*) Conc. Agath. c. LII. (tom. IV. p. 1392.)

(*f*) Conc. Epaonenſ. can. VI. (ibid p. 1577.)

(*g*) Conc. Valent. c. V. (ibid. p. 1619.)

ſpania

ſpania decretum habet in hanc ſententiam: *Placuit, vt vagus atque inſtabilis clericus, ſiue etiam in diaconi miniſterio, vel presbyteri officio conſtitutus, ſi epiſcopi, a quo ordinatus eſt, praeceptis non obedierit, vt in delegata ſibi eccleſia officium dependat aſſiduum; quousque in vitio permanſerit, & communione & honore priuetur.* Tanta legum veteris eccleſiæ erat ſeueritas in adſtringendo inferiores clericos ad eccleſiæ iſtius, ad quam initio delegati erant, miniſterium, vt nulla ratione inde alio ſe conferre poſſent, niſi ad epiſcopi arbitrium, qui ipſos ſacro eccleſiæ miniſterio initiarat.

§. VI.

Leges contra epiſcoporum de ſede alia in aliam translationes quemadmodum limitari & intelligi debeant.

Neque vero epiſcopi hac in re tam abſoluta gaudebant poteſtate, quin ipſimet ſimili agendi modo adſtricti & eiusdem naturæ legibus ſubiecti eſſent. Quemadmodum enim nullus clericus ſine epiſcopi ſui venia de eccleſia ſua abire poterat: ita nec epiſcopo ſe ipſum ad aliam ſedem ſine concilii cuiusdam prouincialis conſenſu atque approbatione transferre licebat. Erant pauci quidam, qui epiſcopum primam ſedem ſuam relinquere & ad aliam ſe conferre, abſolute illicitum eſſe dictitabant; quia conſecrationem eius intuebantur vt quoddam cum eccleſia ſua coniugium, a qua ſe ſeparare non poſſet, quin ſpiritualis adulterii crimen incurreret. In quam ſententiam dictum *Pauli* detorquebant, *Oportet epiſcopum eſſe vnius vxoris virum*, ſenſu quodam myſtico & figurato illud accipientes, quemadmodum HIERONYMVS [*b*] obſeruat. Sed hæc priuata duntaxat vnius alteriuſue auctoris opinio erat, quæ numquam in eccleſia catholica inualuit; cuius leges contra epiſcoporum translationes haud vllis eiusmodi rationibus fundatæ erant, ſed eo tantum ſpectabant, vt hominum plura habendi cupiditati ac ambitioni anteverterent; vt ne illi de minoribus epiſcopatibus ad maiores tranſilirent ſine prouincialis ſynodi auctoritate, penes quam legitimum iſtarum rerum erat iudicium. Nonnulli quidem canones translationem abſolute & generatim improbare videntur, tamquam rem nullo vmquam tempore permittendam. *Ni-*

(*b*) Hieron. ep. LXXXIII, ad Oceanum tom. II. p. 321. (p. 215. G. edit. Francof.) Quidam coacte interpretantur vxores pro eccleſiis, viros pro epiſcopis debere accipi.

canon [*i*], *Sardicenſe* [*k*] & alia quædam concilia ſine vlla exceptione vel limitatione eam fieri prohibent. Alii autem canones ipſam eo reſtringunt, ſi quis epiſcopus ſiniſtris artibus, ſine vlla legitima prouincialis ſynodi auctoritate, ſe ipſum in aliam ſedem intrudat. Ita *canones* ſic dicti *apoſtolici* (*l*) hac in re diſtinguunt: *Epiſcopo non liceat ſua relicta parochia ad aliam tranſilire, etiamſi a pluribus cogatur: niſi ſit aliqua cauſſa rationi conſentanea, quæ eum cogat hoc facere, vtpote ad maius lucrum, cum poſſit ipſe iis, qui illic habitant, pietatis verbo conferre: idque non ex ſe ſed multorum epiſcoporum iudicio & maxima exhortatione.* Concilium *Carthaginenſe* quartum [*m*] eamdem diſtinctionem adhibet, ita decernens: *Vt epiſcopus de loco ignobili ad nobilem per ambitionem non tranſeat, nec quiſquam inferioris ordinis clericus. Sane ſi id vtilitas eccleſiæ fiendum popoſcerit, decreto pro eo clericorum & laicorum epiſcopis porrecto per ſententiam ſyn-*

(*i*) Conc. Nic. c. XV. (tom. II. conc. p. 36.) Διὰ τὸν πολὺν τάραχον καὶ τὰς στάσεις τὰς γινομένας, ἔδοξε παντάπασι περιαιρεθῆναι τὴν συνήθειαν τὴν παρὰ τὸν κανόνα εὑρεθεῖσαν ἔν τισι μέρεσιν· ὥστε ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν μὴ μεταβαίνειν, μήτε ἐπίσκοπον, μήτε πρεσβύτερον, μήτε διάκονον· εἰ δέ τις μετὰ τὸν τῆς ἁγίας καὶ μεγάλης συνόδου ὅρον, τοιούτῳ τινὶ ἐπιχειρήσειεν, ἢ ἐπιδοίη ἑαυτὸν πράγματι τοιούτῳ, ἀκυρωθήσεται ἐξ ἅπαντος τὸ κατασκεύασμα, καὶ ἀποκατασταθήσεται τῇ ἐκκλησίᾳ, ᾗ ὁ ἐπίσκοπος ἢ ὁ πρεσβύτερος ἐχειροτονήθη. Propter multum tumultum & ſeditiones quæ fiunt, omnino viſum eſt, vt conſuetudo, quæ præter canonem in non nullis partibus inuenitur, tollatur: vt a ciuitate in ciuitatem nec epiſcopus, nec diaconus tranſeat. Si quis autem poſt ſanctæ & magnæ ſynodi definitionem tale quippiam adgreſſus fuerit, vel ſe rei eiuſmodi dederit, quod factum erit, omnino infirmabitur, & eccleſiæ reſtituetur, cui epiſcopus vel presbyter ordinatus fuerit.

(*k*) Conc. Sardic. c. I. (tom. II. conc. p. 628.) ἵνα μηδενὶ τῶν ἐπισκόπων ἐξῇ ἀπὸ πόλεως μικρᾶς εἰς ἑτέραν πόλιν μεθίστασθαι. Ne cui epiſcopo liceat a parua ciuitate in aliam migrare. conf. c. II.

Conc. Antioch. c. XXI. (ibid. p. 571.) Ἐπίσκοπον ἀπὸ παροικίας ἑτέρας εἰς ἑτέραν μὴ μεθίστασθαι, μήτε αὐθαιρέτως ἐπιῤῥίπτοντα ἑαυτὸν, μήτε ἀπὸ λαῶν ἐκβιαζόμενον, μήτε ὑπὸ ἐπισκόπων ἀναγκαζόμενον, κ. τ. λ. Epiſcopus ab alia parochia in aliam ne tranſeat, nec ſe ſua ſponte ingerens, nec a populis vi adactus, nec ab epiſcopis coactus, cætera.

Concil. Carth. III. c. XXXVIII. (ibid. p. 1172.) *Non liceat fieri* rebaptizationes & reordinationes vel *translationes epiſcoporum.*

(*l*) Can. apoſt. c. XIV. (XIII.) Ἐπίσκοπον μὴ ἐξεῖναι καταλείψαντα τὴν ἑαυτοῦ παροικίαν ἑτέρᾳ ἐπιπηδᾷν, κἂν ὑπὸ πλειόνων ἀναγκάζηται· εἰ μή τις εὔλογος αἰτία ᾖ ἡ τοῦτο βιαζομένη αὐτὸν ποιεῖν, ὡς πλεῖόν τι κέρδος δυναμένου αὐτοῦ τοῖς ἐκεῖσε λόγῳ εὐσεβείας συμβάλλεσθαι· καὶ τοῦτο δὲ οὐκ ἀφ' ἑαυτοῦ, ἀλλὰ κρίσει πολλῶν ἐπισκόπων καὶ παρακλήσει μεγίστῃ.

(*m*) Conc. Carth. IV. c. XXVII. (tom. II. p. 1202.)

edi transferatur. SCHELSTRATVS [n] & alii quidam viri docti hos canones priorum eſſe emendationes exiſtimant, quum alii fieri permittant, quod alii expreſſis verbis prohibuerint. Sed hoc non omnino probabile eſt; Rationi autem magis eſt conſentaneum cogitare, quod licet in canonibus *Nicæno* & *Sardicenſi* hæ exceptiones verbis expreſſæ non ſint, tamen intelligi debeant: quia ipſum concilium *Nicænum Euſtathium* epiſcopum *Berœæ* ad ſedem *Antiochenam* tranſtulit, vti PAGIVS [o] e SOZOMENO [p] aliiſque hiſtoriæ eccleſiaſticæ ſcriptoribus recte obſeruat. Quo ipſo patres iſti ſuam ipſorum regulam primi violaſſent eique intuliſſent iniuriam, ſi in nullo vmquam caſu epiſcopum de ſede alia ad aliam transferri debere, ſtatuiſſent. Concludere igitur nos oportet, eumdem hunc omnium canonum ſcopum fuiſſe, vt auaritiæ, ambitioni & eminendi ſtudio in hominibus, ad magna quæuis contendentibus, occurrerent, qui illicitis viis, factionibus, vel meris populi ſtudiis, non exſpectantes ſynodi cuiusdam electionem ac conſenſum, ipſimet in alias ſedes ſeſe ingererent. Quæ *Arianæ* parti vſitata agendi ratio tempore *Conſtantini* ac *Conſtantii* erat, contra quam tot leges ferri oportebat. Si qua vero epiſcoporum ſynodus pro ſua prudentia neceſſarium eſſe iudicaret, vt in rem ac emolumentum eccleſiæ epiſcopum quempiam de minore ad maiorem ſedem transferret, nulla lex erat, quæ id fieri vetaret, ſed ſexcenta iſtiusmodi translationum exempla in anti-

(n) Schelſtr. de concil. Antioch. c. XXI. p. 614.

(o) Pagi critic. in Baron an. CCCXXIV. n. XXII. Pariſ. MDCLXXXIX. (n. XXVI. p. 403. edit. Antuerp. MDCCV.) Euſtathius anno ſequenti epiſcopus Antiochenus dictus, cum Theophanes de ſynodo Nicæna loquens dicat: *Vidua pontifice Antiochenſium eccleſia ſynodus Euſtathium confirmauit Berœæ in Syria epiſcopum*, quod ante Theophanem Sozomenus lib. I c. II. in litteras miſerat.

(p) Sozom. lib. I c. II. τῆς δὲ (ἐκκλησίας) Ἀντιοχέων τῶν πρὸς τῷ Ὀρρόντῃ, μετὰ Ῥωμανὸν οὔπω τις ἐπιτέτραπτο τῶν διωγμῶν, ὡς εἰκὸς, μὴ συγχωρησάντων γενέσθαι τὴν χειροτονίαν· οὐκ εἰς μακρὰν δὲ οἱ εἰς Νίκαιαν συνεληλυθότες, θαυμάσαντες τοῦ βίου καὶ τῶν λόγων Εὐστάθιον, ἄξιον ἐδοκίμασαν τοῦ ἀποστολικοῦ θρόνου ἡγεῖσθαι· καὶ ἐπίσκοπον ὄντα τῆς γείτονος Βερροίας, εἰς Ἀντιόχειαν μετέστησαν. Antiochiæ ad Orontem fluuium ſitæ nemo adhuc poſt Romanum conſtitutus fuerat epiſcopus, perſecutionibus, vt veriſimile eſt, ordinationem fieri prohibentibus. Sed non multo poſt *epiſcopi apud Nicæam congregati*, cum *Euſtathium* ob vitæ ſimul ac doctrinæ meritum admiratione proſequerentur, dignum eum iudicarunt, qui apoſtolicæ cathedræ præſideret: ac proinde *quum epiſcopus eſſet vicinæ vrbis Berrœæ, illum inde Antiochiam tranſtulerunt.*

quorum

quorum hiſtoricorum monumentis obuia ſunt, quemadmodum SOCRATES [q] multo poſt obſeruauit, qui ingentem exemplorum copiam in hanc rem congeſſit. Plura in COTELERIO [r] & BEVEREGIO [ſ], quisquis volet, videre poteſt. In re enim tam plana & manifeſta non neceſſe eſſe, arbitror, vt illis ſigillatim enarrandis immorer, ſed ad aliarum legum, quæ ad clerum attinent, conſiderationem progredior.

§. VII.

Leges adſiduam clericorum in loco domicilii ſui præſentiam requirentes.

Proxime huc ſpectantes leges ſunt, quæ ad conſtantem clericorum in parochiis ſuis commorationem attinent; quarum ſcopus idem erat, qui reliquarum omnium, nempe ipſos ad adſiduam officii ſui procurationem obligare. Et iſtæ leges tam ad epiſcopos quam ad omnem inferiorem clerum ſpectabant. Concilium *Sardicenſe* [t] diuerſos canones ad hanc materiam pertinentes habet. Septimus decernit, nullum epiſcoporum oportere εἰς ςρατόπεδον, ad caſtra imperatoris accedere, præter eos, quos imperator ſuis litteris arceſſat. Proxime ſequens [tt] octauus·

(q) Socrat. lib. VII. c. XXXVI. tot.

(r) Coteler. not. in can. apoſt. c. XIV. p. 438. n. 6. tot.

(ſ) Beuereg. not. in eumd. canon. p. 22. 23.

(t) Conc. Sardic. VII. (tom. II. conc. p. 633.) Μηδένα ἐπίσκοπον χρῆναι εἰς τὸ ςρατόπεδον παραγίνεσθαι, παρεκτὸς τούτων, οὓς ἂν ὁ εὐλαβέστατος βασιλεὺς τοῖς ἑαυτοῦ γράμμασι μετακαλοῖτο.

(tt) Can. VIII. (in edit. Labbei ex parte adhuc can. VII.) Ἐπειδὰν πολλάκις συμβαίνει τινὰς ἐλέου δεομένους καταφυγεῖν ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν, διὰ τὰ ἑαυτῶν ἁμαρτήματα εἰς περιορισμὸν ἢ νῆσον καταδικασθέντας, ἢ αὖ πάλιν οἱαδηποτοῦν ἀποφάσει ἐκδεδομένους· τοῖς τοιούτοις μὴ ἀρνητέαν εἶναι τὴν βοήθειαν, ἀλλὰ χωρὶς μελλησμοῦ καὶ ἄνευ τοῦ δισάσαι τοῖς τοιούτοις αἰτεῖσθαι συγχώρησιν· - - καὶ τοῦτο ἡ ἀγχίνοια ὑμῶν κρινάτω, ἵν' ἐπειδὰν ἔδοξε, διὰ τὸ μὴ πίπλειν ὑπὸ κατάγνωσίν τινα τῶν ἐπισκόπων ἀφικνούμενον εἰς τὸ ςρατόπεδον, εἴ τινες αὐτῶν τοιαύτας ἔχοιεν δεήσεις, οἵαν ἐπάνω ἐπεμνήσθημεν, διὰ ἰδίου διακόνου ἀποστέλλοιεν· τοῦ τε γὰρ ὑπηρέτου τὸ πρόσωπον οὐκ ἐπίφθονον τυγχάνει, καὶ τὰ παραχωρηθησόμενα θᾶττον διακομισθῆναι δυνήσεται. Quia ſæpe contingit, aliquos qui egent miſericordia, ad eccleſiam confugere, qui propter ſua peccata vel relegatione, vel in inſulam deportatione damnati, vel quauis alia ſententia addicti ſunt; iis non eſſe negandum auxilium, ſed ſine cunctatione & dubitatione iis veniam eſſe petendam. - - Hoc quoque veſtra ſolertia iudicet, vt quia viſum eſt, ne aliquis epiſcopus in condemnationem incidat ad caſtra veniens, ſi qui eorum eiusmodi, quorum ſuperius meminimus, habeant preces, per proprium diaconum mittant, miniſtri enim perſona non eſt inuidioſa, & quæ conceſſa fuerint, citius perferri poterunt.

ſtatu·

Digitized by Google

ſtatuit, quod quum ſæpe ſoleat contingere, vt epiſcopus pauperibus, vel viduis, vel aliis quibuſdam ad eccleſiam confugientibus, qui propter ſua peccata ad pœnam aliquam damnati ſint, & ſimilibus miſericordia egentibus, imperatoris gratiam implorare neceſſe habeat, diaconi vel hypodiaconi ipſius nomine ad caſtra ire debeant, ne epiſcopus neglecti muneris ſui eccleſiaſtici reus in aula habeatur. IVSTINIANVS [u] legem eiuſdem cum his canonibus argumenti habet, vt nemo epiſcoporum vllius negotii cauſſa ſine mandato imperatoris in aula compareat: ſi vero quædam ſint lites forte eccleſiis, hoc per eos, qui ſub ipſo ſunt, clericos, aut apocriſarios, aut œconomos moueat & petitiones ad imperium dirigat, ne eccleſiæ per ipſius abſentiam detrimentum accipiant, nec expenſas minus neceſſarias facere cogantur. Alius concilii *Sardicenſis* canon [w] epiſcopo diutius, quam per tres hebdomades ab eccleſia ſua abeſſe, non permittit, niſi grauiorem aliquam neceſſitatem habeat. Et alius canon [x] epiſcopo, qui in alia diœceſi poſſeſſiones habens

(u) Iuſtin. nouell VI. c. II. tot.

(w) Conc. Sardic. c. XI. Μέμνησθε καὶ ἐν τῷ προάγοντι χρόνῳ τοὺς πατέρας ἡμῶν κεκρικέναι, ἵνα εἴ τις λαϊκὸς ἐν πόλει διάγων, τρεῖς κυριακὰς ἡμέρας ἐν τρισὶν ἑβδόμασι μὴ συνέρχοιτο, ἀποκινοῖτο τῆς κοινωνίας· εἰ τοίνυν περὶ τῶν λαϊκῶν τοῦτο τεθέσπισται, οὐ χρὴ, οὐδὲ πρέπει, ἀλλ' οὐδὲ συμφέρει, ἐπίσκοπον, εἰ μηδεμίαν βαρυτέραν ἀνάγκην ἔχοι, ἢ πρᾶγμα δυσχερὲς, ἐπὶ πλεῖστον ἀπολείπεσθαι τῆς ἑαυτοῦ ἐκκλησίας, καὶ λυπεῖν τὸν ἐμπεπιστευμένον αὐτῷ λαόν. Recordemini, patres noſtros in tempore præterito iudicauiſſe, vt ſi quis laicus in aliqua vrbe degens, *tribus diebus dominicis in tribus hebdomadibus* non conueniat, is communione moueatur. Si hoc ergo de laicis ſtatutum eſt, *non oportet*, nec conuenit, ſed neque vtile eſt, *epiſcopum*, ſi nullam habet grauiorem neceſſitatem vel negotium difficilius, *a ſua eccleſia diutius abeſſe*, & ſibi commiſſum populum contriſtare.

(x) Conc. Sardic. c. XII. Τινὲς τῶν ἀδελφῶν καὶ συνεπισκόπων ἐν ταῖς πόλεσιν, ἐν αἷς ἐπίσκοποι καθίστανται, δοκοῦσι κεκτῆσθαι σφόδρα ὀλίγα ὑπάρχοντα ἴδια, ἐν ἑτέροις δὲ τόποις κτήσεις μεγάλας, ἐξ ὧν καὶ ἐπικουρεῖν δυνατοί εἰσι τοῖς πένησιν· οὕτως οὖν αὐτοῖς συγχωρητέον εἶναι κρίνω, ἵνα εἰ μέλλοιεν εἰς τὰς ἑαυτῶν παραγίνεσθαι κτήσεις, καὶ τὴν συγκομιδὴν τῶν καρπῶν ποιεῖσθαι, τρεῖς κυριακὰς ἡμέρας, τοῦτ' ἔστι τρεῖς ἑβδομάδας ἐν τοῖς ἑαυτῶν κτήμασιν αὐτοὺς διάγειν, καὶ ἐν τῇ ἀγχιστευούσῃ ἐκκλησίᾳ, ἐν ᾗ πρεσβύτερος συνάγοι, ὑπὲρ τοῦ μὴ χωρὶς συνελεύσεως αὐτὸν δοκεῖν εἶναι, συνέρχεσθαι καὶ λειτουργεῖν, καὶ μὴ συνεχέστερον εἰς τὴν πόλιν, ἐν ᾗ ἐστιν ἐπίσκοπος, παραγίνοιτο. Τοῦτον γὰρ τὸν τρόπον καὶ τὰ οἰκεῖα αὐτοῦ πράγματα παρὰ τὴν αὐτοῦ ἀπουσίαν οὐδεμίαν ὑπομενεῖ ζημίαν, καὶ τὸ τῆς ἀλαζονείας καὶ τοῦ τύφου ἐκκλίνειν δόξει

fructus

fructus ſuos colligendi cauſſa eo proficiſcitur, idem tempus indulget, ita tamen, vt in eccleſia ruris, vbi poſſeſſiones ſuas habeat, ſingulis diebus dominicis officia diuina obeat. Et per duos canones alios [y] eiusdem concilii idem abſentiæ tempus presbyteris ac diaconis circumſcribitur, & vtrique ante memoratis regulis pariter ac epiſcopi adſtringuntur. Concilium *Agathenſe* [z] pro eccleſiis *Galliarum* idem decretum habet, *Diaconus vel presbyter*, inquiens, *ſi per tres hebdomadas ab eccleſia ſua defuerit, triennio a communione ſuſpendatur*. In eccleſiis *Africanis* intuitu huius adſiduæ clericorum apud eccleſias ſuas commorationis epiſcopus ſecundum canonem quemdam concilii *Carthaginenſis* quarti proxime ab eccleſia [a] habitare debebat. Et in concilio quinto [b] alia regula datur, oportere quemlibet epiſcopum apud cathedralem ſuam eccleſiam domum habere, nec ea *relicta principali cathedra*

ἔγκλημα. Quidam fratres & coëpiſcopi in ciuitatibus, in quibus epiſcopi conſtituuntur, videntur valde pauca, quæ ſibi ſint propria, poſſidere; in aliis autem locis magnas poſſeſſiones, ex quibus etiam poſſint opem ferre pauperibus: iis igitur ita eſſe concedendum iudico, vt ſi in ſuas poſſeſſiones venturi ſunt, & fructus ſuos collecturi, tribus diebus dominicis, id eſt, tribus ſeptimanis in ſuis poſſeſſionibus degant; & in eccleſia, quæ prope eſt, in qua presbyter populum congregat, ne congregationis expers eſſe videatur, conueniat & officia diuina obeat; & ne frequentius in ciuitate, in qua eſt epiſcopus, adſit. Eo enim modo & res eius propter ipſius abſentiam nihil detrimenti patientur, & arrogantiæ ac ſuperbiæ crimen effugere videbitur.

(y) Conc. Sard. c. XVI. Ἀέτιος ἐπίσκοπος εἶπεν· Οὐκ ἀγνοεῖτε ὁποία καὶ πηλίκη τυγχάνει ἡ τῶν Θεσσαλονικέων μητρόπολις. πολλάκις τοιγαροῦν εἰς αὐτὴν ἀπ' ἑτέρων ἐπαρχιῶν πρεσβύτεροι καὶ διάκονοι παραγίνονται, καὶ ἐκ ἀρκέμενος βραχέος διαγωγῇ χρόνε, ἐναπομένεσι, καὶ ἅπαντα τὸν χρόνον αὐτόθι ποιοῦντες διατελοῦσιν· ἢ μόλις μετὰ πλεῖστον χρόνον εἰς τὰς ἰδίας ἐπανιέναι ἐκκλησίας ἀναγκάζονται· περὶ τέτων ὁριστέον. Ὅσιος ἐπίσκοπος εἶπεν· οὗτοι οἱ ὅροι, οἱ καὶ ἐπὶ τῶν ἐπισκόπων ὁρισθέντες, φυλαττέσθωσαν καὶ ἐπὶ τέτων τῶν προσώπων. Aëtius epiſcopus dixit: Non ignoratis, qualis quantaque ſit Theſſalonicenſium metropolis. Sæpe itaque ad eam ex prouinciis presbyteri & diaconi accedunt, & breuis temporis mora non contenti permanent & omne tempus illic agentes tranſigunt; vel vix tandem poſt plurimum tempus in ſuas eccleſias reuerti coguntur. De iis igitur definiendum eſt. Oſius epiſcopus dixit: ea decreta, quæ de epiſcopis conſtituta ſunt, ſeruentur etiam in eiusmodi perſonis.

Can. XVII. Quem auctor ſimul adlegat, nihil in rem præſentem habet.

(z) Conc. Agath. c. LXIV. (tom. IV. p. 1393.)

(a) Conc. Carth. IV. c. XIV. (tom. II. p. 1201.) Vt epiſcopus non longe ab eccleſia hoſpitiolum habeat.

(b) Conc. Carth. V. c. V. (ibid p. 1216.)

ad

Digitized by Google

ad aliquam eccleſiam in diœceſi conſtitutam ſe conferre; vel in re propria diutius, quam oportcat, conſtitutum, curam vel frequentationem propriæ cathedræ negligere. Ex his igitur elucet, quod eccleſia ciuitatis præcipuus domicilii epiſcopi locus eſſe debuerit. Et CASSASSVTIVS [c] in ſuis ad hunc canonem adnotationibus epiſcopos *Galliæ* pungit, *Huic canoni*, inquiens, *contraueniunt epiſcopi, qui magna parte anni rure verſantur & deliciantur.* Sed vnum eſt, quod hac in re difficultatem quamdam parit, quando *Iuſtinianus* [d] definit, *vt nemo epiſcoporum foris a ſua eccleſia PLVSQVAM PER ANNVM TOTVM abeſſe audeat, niſi hoc per imperialem fiat iuſſionem.* Ex quo conſequitur, epiſcopum ab eccleſia ſua per annum ordinarie & extraordinarie diutius abeſſe poſſe, ſed ego mentem eius eſſe puto, quod abeſſe poſſit annum, quoad vixerit, non annum poſt annum; ſic enim perpetua abſentia euaſura eſſet, quod concedere velle, legis intentio non eſt, quæ ipſos potius ad id, quod e diametro contrarium eſt, obligat, niſi imperator vrgente re quadam extraordinaria ſpecialiorem illis libertatem indulgere conſultum duceret,

§. VIII.

De plurium eccleſiarum vſurpatione & de legibus contra eam factis.

Alia regula iiſdem quibus priores, rationibus fundata, erat, quæ plures ſimul eccleſias habere prohibebat, eaque epiſcopi æque ac inferiores clerici adſtringebantur, De epiſcopis res manifeſta eſt ex AMBROSIO, quod non fuerit licitum epiſcopo duas habere eccleſias. Loquens enim de his verbis apoſtoli: *Epiſcopum oportet eſſe vnius vxoris virum* dicit: *Si ad ſuperficiem* [e] *tantum litteræ reſpiciamus, prohibet bigamum epiſcopum ordinari; Si vero ad altiorem ſenſum conſcendimus, inhibet epiſcopum duas vſurpare eccleſias.* Hoc eſt, vbicumque duæ antea diœceſes fuerunt, non iuſtum erat, vnum epiſcopum ambas vſurpare, niſi eccleſia pro ſua ſapientia ac rerum ſuarum ſtatu eas coniungere ſatius iudicaret. Et certe notatu dignum eſt, quod licet multa exempla

(c) Caballut. notit. conc. c. XLIV. (p. 194. edit. Venet. MDCCIII.)

(d) Iuſtin. nouell. VI. c. II. Κἀκεῖνο γε μὴν προσδιορίζομεν, ὥστε μηδένα τῶν θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων ἔξω τῆς καθ' ἑαυτὸν ἐκκλησίας, πλεῖον ἢ κατ' ἐνιαυτὸν ὅλον ἀπολιμπάνεσθαι, πλὴν εἰ μὴ τοῦτο κατὰ βασιλικὴν γίνοιτο κέλευσιν.

(e) Ambroſ. de dignit. ſacerd. c. IV.

trans-

tranſlationum epiſcoporum de minoribus ad maiores ſedes obvia ſint; ne vnum tamen exemplum in antiqua hiſtoria, quantum ego quidem memini, occurrat, quod quiſpiam ex iſtis epiſcopis vtramque ſedem iunctim retinuerit, immo quod ne inter ipſos quidem *Arianos*, quibus alioquin regularum obſeruatio minime omnium curæ cordique erat, hoc factum ſit. Quod ad inferiores attinet clericos, diſtinguendum nobis eſt inter eccleſias diœceſanas & parochiales, & inter officium & beneficium in eccleſiis parochialibus. Eccleſiæ neceſſitates a presbytero vel diacono requirere interdum poterant, vt in pluribus vna eccleſiis parochialibus officia diuina obiret, ſi qua eſſet miniſtrorum penuria, ſed reditus iſtarum eccleſiarum ideo ad ipſum non ſpectabant, quia in commune eccleſiæ vrbanæ ſeu cathedralis ærarium penſitabantur, ex quo ipſe menſtruam vel annuam partem ſuam, quum totum diuideretur, habebat, quemadmodum antea obſervatum nobis eſt. Et hoc porro demonſtrat, quod in primis iſtis ſæculis non eiusmodi plurium beneficiorum vſurpatio, ſed tantum plurium officiorum procuratio locum habere potuerit in eadem diœceſi, intra eiusmodi tractum ac regionem, vt quis in duabus parochialibus eccleſiis per ſe ipſe miniſtrare & ſacris operari poſſet. Quod autem ad diuerſas diœceſes attinet, quum ordinarie fieri non poſſit, vt quis munus parochi in duabus diœceſibus obeat, canones ſeuere prohibent, ne quis nomen ſuum in duarum eccleſiarum catalogo habeat, vel vtriusqe reditus participet. Concilium *Chalcedonenſe* [*f*] hac in re præciſe decernit in hanc ſententiam: *Non liceat clerico in duarum ciuitatum eccleſiis eodem tempore in catalogum referri, & in ea, in qua a principio ordinatus eſt, & in ea, in quam, tamquam maiorem, confugit, propter inanis gloriæ cupiditatem: eos autem qui hoc faciunt, propriæ eccleſiæ reſtitui, in qua ab initio ordinati ſunt, vt illic ſolum miniſtrent: ſed ſi iam quiſpiam ex alia in aliam eccleſiam translatus eſt, nihil prioris eccleſiæ vel eorum, quæ ſub ea ſunt, martyriorum, vel ptochotrophiorum, vel xenodochiorum rebus*

(*f*) Conc. Chalced. c. X. (tom. IV. p 759.) Μὴ ἐξεῖναι κληρικὸν ἐν δύο πόλεων καταλέγεσθαι ἐκκλησίαις κατὰ τὸ αὐτὸ, ἐν ᾗ τε τὴν ἀρχὴν ἐχειροτονήθη καὶ ἐν ᾗ προσέφυγεν, ὡς μείζονι δῆθεν, διὰ δόξης κενῆς ἐπιθυμίαν· τοὺς δέ γε τοῦτο ποιοῦντας ἀποκαθίστασθαι τῇ ἰδίᾳ ἐκκλησίᾳ, ἐν ᾗ ἐξ ἀρχῆς ἐχειροτονήθησαν, καὶ ἐκεῖ μόνον λειτουργεῖν. εἰ μέντοι ἤδη τις μετετέθη ἐξ ἄλλης εἰς ἄλλην ἐκκλησίαν, μηδὲν τοῖς τῆς προτέρας ἐκκλησίας ἤτοι τῶν ὑπ' αὐτὴν μαρτυρίων, ἢ πτωχείων, ἢ ξενοδοχείων, ἐπικοινωνεῖν πρά- [illegible]

communicare. Eos autem qui auſi fuerint poſt magnæ huius & vniuerſalis ſynodi definitionem, aliquod eorum, quæ ſunt prohibita, facere, ſtatuit ſancta ſynodus proprio gradu excidere. Et ne quis ſub vllo alio nomine hanc legem migrare auderet, eadem regula pro monaſteriis etiam ſtatuebatur, nullum abbatem duobus monaſteriis eodem tempore præeſſe oportere. Quod cautum fuit a concilio *Agathenſi* [g] & *Epaonenſi*, & confirmatum legibus imperialibus *Iuſtiniani* [h], qui eas codici ſuo inſeruit. Iam iſtarum legum omnium ſcopus erat, vt clericos ad iuge officii ſui exercitium obligarent in iſta eccleſia, in qua ordinati primum erant: de qua ſi quando abirent, ſiue hoc cum ſiue ſine venia fieret, non amplius in ea eccleſia, ad quam primo ſpectauerant, partem habere permittebantur. Et hæc regula per aliquot ſæcula poſt concilium *Chalcedonenſe* viguit, in concilio *Niceno* ſecundo [i] aliisque recentioribus conciliis renouata.

τοὺς δέ γε τολμῶντας μετὰ τὸν ὅρον τῆς μεγάλης καὶ οἰκουμενικῆς ταύτης συνόδου πράττειν τι τῶν νῦν ἀπαγορευομένων, ὥρισεν ἡ ἁγία σύνοδος, ἐκπίπτειν τοῦ οἰκείου βαθμοῦ.

(g) Conc. Agath c. LVII. (ibid. p. 1392.) Vnum abb item duobus monaſteriis intercidimus præſidere. vid. eandem legem in conc. Epaonenſi c. IX. (ibid. p. 1577.)

(h) Cod Iuſtin. lib. I. tit. III. de epiſc. leg. XL. Non ſit vero abbas duorum monaſteriorum.

(i) Conc. Nicæn. II. c. XV. (tom. VII. p. 609.) Κληρικὸς ἀπὸ τοῦ παρόντος μὴ καταταστείσθω ἐν δυσὶν ἐκκλησίαις· ἐμπορίας γὰρ καὶ αἰσχροκερδείας ἴδιον τοῦτο, καὶ ἀλλότριον ἐκκλησιαστικῆς συνηθείας· ἠκούσαμεν γὰρ ἐκ αὐτῆς τῆς κυριακῆς φωνῆς· ὅτι οὐ δύναταί τις δυσὶ κυρίοις δουλεύειν· ἢ γὰρ τὸν ἕνα μισήσει, καὶ τὸν ἕτερον ἀγαπήσει· ἢ τοῦ ἑνὸς ἀνθέξεται καὶ τοῦ ἑτέρου καταφρονήσει, ἕκαστος οὖν κατὰ τὴν ἀποστολικὴν φωνήν, ἐν ᾧ ἐκλήθη, ἐν τούτῳ ὀφείλει μένειν, καὶ προσεδρεύειν ἐν μιᾷ ἐκκλησίᾳ· τὰ γὰρ δι᾽ αἰσχροκέρδειαν γινόμενα ἐπὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων, ἀλλότρια τοῦ Θεοῦ καθεστήκασι· πρὸς δὲ τὴν τοῦ βίου τούτου χρείαν ἐπιτηδεύματά εἰσι διάφορα· ἐξ αὐτῶν εἴ τις βούλοιτο, τὰ χρειώδη τοῦ σώματος πορίζεσθω· ἔφη γὰρ ὁ ἀπόστολος· ταῖς χρείαις μου καὶ τοῖς οὖσι μετ᾽ ἐμοῦ ὑπηρέτησαν αἱ χεῖρες αὗται· καὶ ταῦτα μὲν ἐν ταύτῃ τῇ θεοφυλάκτῳ πόλει· ἐν δὲ τοῖς ἔξω χωρίοις, διὰ τὴν ἔνδειαν τῶν ἀνθρώπων, παραχωρείσθω. *Clericus ab inſtanti tempore non connumeretur in duabus eccleſiis.* Negotiationis enim eſt hoc & turpis commodi proprium, & ab eccleſiaſtica conſuetudine penitus alienum. Audiuimus enim ex ipſa dominica voce: *Quia nemo poteſt duobus dominis ſeruire. aut enim vnum odio habebit & alterum diliget; aut vnum ſuſtinebit, & alterum contemnet.* Vnusquiſque ergo ſecundum apoſtolicam vocem, in quo vocatus eſt, in hoc debet manere, & *in vna locari eccleſia.* Quæ enim per turpe lucrum in eccleſiaſticis rebus efficiuntur, aliena conſiſtunt a Deo. Ad vitæ vero

§.IX.

Digitized by Google

§. IX.

Leges, quæ clericos ſæcularia negotia ac officia in ſe recipere, prohibent.

Eodem conſilio, vt clerici ad ſuum quisque officium conſtanter adligarentur, leges ferebantur, quibus a ſæcularibus negotiis, quæ ipſos a proprio negotio ac officio nimium abſtrahere poterant, prohiberentur. Inter ſic dictos *canones apoſtolicos* tres in hanc rem reperiuntur. Quorum vnus [k] *Epiſcopus*, inquit, *vel presbyter, vel diaconus ſæculares curas non ſuſcipiat: alioquin deponatur.* Alius [l] ait: *Diximus, non oportere epiſcopum vel presbyterum ſe ipſum ad publicas adminiſtrationes demittere, ſed in eccleſiaſticis negotiis verſari. Vel ergo ita non facere perſuadeatur, vel deponatur.* Vltimus [m] dicit: *Epiſcopus vel presbyter, vel diaconus exercitui vacans & vtraque obtinere volens, Romanum ſcilicet magiſtratum & ſacerdotalem adminiſtrationem, deponatur. Quæ ſunt enim Cæſaris, Cæſari: & quæ ſunt Dei, Deo.* BALSAMON & ZONARAS hoc canone militaria tantum officia prohiberi exiſtimant, quia vocabulum στρατεία adhibetur: ſed ex GOTHOFREDO aliisque ſupra oſtendimus, vocabulum στρατείας & *militiæ* apud *Romanos* latiori ſignificatu accipi, vt omnis generis ſæcularia officia, tam ciuilia quam militaria denotet: adeoque melius hunc canonem interpretantur [n], qui cle-

huius neceſſitatem ſtudia ſunt diuerſa: ex his vero qui voluerit, acquirat corpori opportuna. Ait enim apoſtolus: *Ad ea, quæ mihi opus erat & his qui mecum ſunt, miniſtrauerunt manus iſtæ.* Et hæc quidem in hac a Deo conſeruanda vrbe. Cæterum in villis quæ foris ſunt, propter inopiam hominum indulgeatur.

(*k*) Can. apoſt. c. VII. (can. VI. edit. Labb.) Ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος κοσμικὰς φροντίδας μὴ ἀναλαμβανέτω· εἰ δὲ μὴ, καθαιρείσθω.

(*l*) Ibid. c. LXXXI. (LXXX.) Εἴπομεν, ὅτι οὐ χρὴ ἐπίσκοπον, ἢ πρεσβύτερον καθιέναι ἑαυτὸν εἰς δημοσίας διοικήσεις, ἀλλὰ προσευκαιρεῖν ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς χρείαις· ἢ πειθέσθω οὖν τοῦτο μὴ ποιεῖν, ἢ καθαιρείσθω· οὐδεὶς γὰρ δύναται δυσὶ κυρίοις δουλεύειν, κατὰ τὴν κυριακὴν παρακέλευσιν.

(*m*) Ibid. c. LXXXIII. (LXXXII.) Ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος στρατείᾳ σχολάζων, καὶ βουλόμενος ἀμφότερα κατέχειν, Ῥωμαϊκὴν ἀρχὴν, καὶ ἱερατικὴν διοίκησιν, καθαιρείσθω· τὰ γὰρ τοῦ Καίσαρος Καίσαρι· καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ, Θεῷ.

(*n*) Beuereg. not. in can. apoſt. c. LXXXIII. p. 39. Nobis ciuilem quamlibet adminiſtrationem, magiſtratum, aut dignitatem heic indigitare videtur; propterea quod per Ῥωμαϊκὴν ἀρχὴν proximis verbis explicatur, & τῇ ἱερατικῇ διοικήσει opponitur: vnde & in epitome tam Logothetæ quam Ariſteni, pro στρατείᾳ σχολάζων, nihil ſubſtituitur præter ἄρχων, vis enim canonis in ea his ſolis verbis exhibetur, ἱερεὺς ἄρχων ἀνίερος.

ricos ſæculari adminiſtrationi tam ciuili quam militari vna cum eccleſiaſtica quadam functione tamquam rebus, quæ ſimul conſiſtere nequeant, vacare prohiberi ſtatuunt. EVSEBIVS [o] ex epiſtola concilii *Antiocheni*, quod *Paulo Samoſatenſi* epiſcopatum abrogauit, docet, inter alia ei obiecta crimina hoc etiam fuiſſe; quod *ſæculares geſſerit dignitates*, & *ducenarius vocari quam epiſcopus maluerit*. *Ducenarii* inter *Romanos* erant ciuiles quidam miniſtri; ita dicti, quod ducenta ſeſtertia annui ſalarii nomine accipiebant a principe, vt e DIONE obſeruat [p] VALESIVS. Et hoc aperte indicat, iſtorum canonum intentionem fuiſſe, vt clericos non minus a ciuilibus quam militaribus officiis prohiberent. Tantum in extraordinariis quibusdam caſibus, vbi ad ſummæ neceſſitatis vel caritatis attinebat negotium, vnum vel duo exempla inuenimus, quod epiſcopus aliquis eccleſiaſticum & ciuile officium ſine vlla cenſura iunctim adminiſtrauerit. Quemadmodum de celebri *Iacobo Niſibenſi* obſeruat THEODORETVS [q], quod fuerit epiſcopus & rector ac dux *Niſibis*, ſeu *Antiochiæ Mygdoniæ*, vrbis in confinio imperii *Perſarum* ac *Romanorum* ſitæ. THEODORETVS eum repræſentat tamquam virum, poſſidentem magnam in patria ſua famam ac exiſtimationem ob patrata ab ſe miracula, quibus vrbem a *Perſis* obſeſſam aliquoties ſubleuauerit. Et credibile eſt, imperatores *Conſtantinum* ac *Conſtantium* huius rei intuitu ipſum, tamquam hominem ad tractanda ciuitatis gubernacula apprime idoneum, elegiſſe, quod locus eſſet magno periculo obnoxius, & *Perſarum* incurſionibus nimium quantum expoſitus. Iſtiusmodi autem exempla in antiqua hiſtoria rariſſime inueniuntur.

§. X.

Leges, quæ clericos tutores vel curatores fieri vetant.

Nonnullis temporibus ac locis leges eccleſiæ hac in re tam

(o) Euſeb. lib. VII. c. XXX. p. 229. B. κοσμικὰ ἀξιώματα ὑποδυόμενος, καὶ δουκηνάριος μᾶλλον ἢ ἐπίσκοπος θέλων καλεῖσθαι.

(p) Valeſ. in loc. De procuratoribus *ducenariis* vide, quæ ſcripſit Salmaſius in notis ad hiſtoriam Auguſtam. Sic dicebantur procuratores, qui ducenta ſeſtertia annui ſalarii nomine accipiebant a principe, vt clare docet Dio in lib LIII. p. 506.

(q) Theodor. lib. II. c. XXX. Νίσιβις, ἣν Ἀντιόχειαν Μυγδονίας τινὲς ὀνομάζουσιν, ἐν μεθορίῳ κεῖται τῆς Περσῶν καὶ Ῥωμαίων ἡγεμονίας· ταύτης ἐπίσκοπος ἦν καὶ πολιοῦχος καὶ στρατηγὸς Ἰάκωβος.

rigidæ

Digitized by Google

rigidæ erant, vt epiſcopum vel presbyterum cuiusdam teſtamenti executionem ſuſcipere vel tutorem conſtitui, haud ſinerent, quod hoc ipſo ab aliis negotiis nimium eos auocatum iri, credebatur. Notabilis quidam caſus, qui huc referri poteſt, in CYPRIANO occurrit. In concilio quodam *Africano* ſtatutum eſſe dicit [r], *ne quis de clericis & Dei miniſtris tutorem vel curatorem teſtamento ſuo conſtituat, quando ſinguli diuino ſacerdotio honorati & in clerico miniſterio conſtituti, nonniſi altari & ſacrificiis deſeruire & precibus atque orationibus vacare debeant.* Hinc quum quidam *Geminius Victor* de ſæculo excedens *Geminium Fauſtinum*, presbyterum eccleſiæ *Furnitanorum*, tutorem teſtamento ſuo, contra illius concilii decretum, nominaſſet, CYPRIANVS clero & plebi *Furnitanorum* ſcribens mandabat, vt ſententiam concilii contra *Victorem* exſequerentur, quæ erat, *ne pro dormitione eius fieret oblatio, aut deprecatio aliqua nomine eius in eccleſia* (pro more in eccleſia his temporibus vſitato) *frequentaretur.* Hæc quædam erat excommunicatio poſt mortem, quum iſtiusmodi hominum oblationes repudiarentur, nec ipſi apud altare Dei inter alios offerentes nominarentur, nec communibus precibus ac laudibus, quæ Deo tum pro omnibus fidelibus in domino defunctis fieri ſolebant, honorarentur. Hæc pœna erat eorum, qui hanc regulam ætate *Cypriani* violarant. Sequentibus temporibus canon iſte renouatus fuit, cum aliquo tamen diſcrimine. Etſi enim epiſcopis per leges eccleſiaſticas & ciuiles abſolute & vniuerſaliter hoc officium ſuſcipere [s] interdictum erat; presbyteris tamen, diaconis & omnibus inferioribus clericis tutores ac curatores eorum eſſe licebat, qui iure ac lege cognationis [t] hoc caritatis officium ab eis depoſcere poterant. Sed prohibitio adhuc aduerſus ipſos firma ſtabat, ſi hoc officium pro

(r) Cyprian. ep. LXVI. al. I. ad cler. Furnitan. p. 3. (p. 109. edit. Par. MDCLXVI.)

(s) Conc. Carth. IV. c. XVIII. (tom. II. p. 1201.) Vt epiſcopus tuitionem teſtamentorum non ſuſcipiat.

(t) Iuſtin. nouell. CXXIII. c. V. Τοὺς θεοφιλεστάτους ἐπισκόπους καὶ μοναχοὺς ἐκ μηδενὸς νόμου ἐπιτρόπους ἢ κουράτωρας οἱουδήποτε προσώπου γίνεσθαι συγχωροῦμεν· τοὺς δὲ πρεσβυτέρους καὶ διακόνους καὶ ὑποδιακόνους τῷ δικαίῳ νόμῳ τῆς συγγενείας εἰς ἐπιτροπὴν ἢ κουρατωρείαν καλουμένους, τὴν τοιαύτην λειτουργίαν ὑποδέχεσθαι συγχωροῦμεν. Deo amabiles epiſcopos & monachos, ex nulla lege tutores, aut curatores cuiuscumque perſonæ fieri permittimus; presbyteros autem, & diaconos & ſubdiaconos iure & lege cognationis tutelam aut curam ſuſcipere hereditatis permittimus. Confer ſis conc. Chalced. c. III. (tom. IV. conc. p. 755.) vid. ſub not. ſeq. (a) p. 405

vllo alio, qui non de ipſorum eſſet propinquis, ſuſcipere vellent, vti e quadam IVSTINIANI *nouella*, ad hanc rem in eccleſia conſtituendam facta, apparet.

§. XI.

Leges, quæ ipſos a fideiuſſione pro aliis & defenſione cauſſarum coram tribunali, ſuo ipſorum vel eccleſiarum ſuarum nomine ſuſcipienda, deſiſtere iubent.

Aliis legibus prohibebantur, ne procuratores coram tribunali in vlla ciuili lite vel ſuo ipſorum vel eccleſiæ nomine agerent. Neque ſponſores in iſtiusmodi cauſſis pro alio quopiam eſſe, vel vadimonium promittere poterant, quod eiusmodi occupationes detrimentum eccleſiæ adferre credebantur, dum miniſtros a conſtanti diuini officii procuratione auocarent, quemadmodum ex modo memorata IVSTINIANI *nouella* [u] & quibusdam antiquis canonibus [w] apparet, qui clericum in vlla eiusmodi cauſſa ſponſorem fieri, ſub pœna abrogandi officii vetant.

§. XII.

Leges, quibus ſæculares negotiationes exercere & mercaturam facere prohibentur.

Quemadmodum igitur omnibus iſtis officiis & negotiationibus interdictum clericis erat, eo quod tempus conſumerent & diuinis miniſteriis eſſent impedimento: ita aliæ quædam occupationes vetitæ erant non ob hanc ſolum rationem, ſed etiam quod generatim auaritiæ & ſordidi lucri maculis

(u) Iuſtin. nouell. CXXIII. c. VI. Ἀλλ' οὐδὲ -- ἢ ἐντολέα δίκης, ἢ ἐγγυητὴν ὑπὲρ τοιούτων τῶν αἰτιῶν ἐπίσκοπον, ἢ οἰκονόμον, ἢ ἄλλον κληρικὸν οἱουδήποτε βαθμοῦ, ἢ μοναχὸν ἰδίῳ ὀνόματι ἢ τῆς ἐκκλησίας ἢ τοῦ μοναστηρίου ὑπεισιέναι συγχωροῦμεν· ἵνα μὴ διὰ ταύτης τῆς προφάσεως καὶ τοῖς ἁγίοις οἴκοις ζημία γίνηται, καὶ αἱ θεῖαι ὑπηρεσίαι ἐμποδίζωνται. Sed neque procuratorem litis, aut fideiuſſorem pro talibus cauſſis epiſcopum, aut oeconomum, aut alium clericum cuiuslibet gradus, aut monachum proprio nomine, aut eccleſiæ aut monaſterii ſinimus, vt ne per hanc occaſionem & ſanctis domibus damnum fiat, & ſacra miniſteria impediantur.

(w) Can. apoſt. c. XX. (XIX.) Κληρικὸς ἐγγύας διδοὺς, καθαιρείσθω, Clericus fide iubens deponatur.
Conſtit. apoſt. lib. II. c. VI. Ἔστω δὲ ὁ ἐπίσκοπος -- μὴ ἐγγυώμενός τινα, ἢ συνηγορῶν δίκαις χρηματικαῖς. Epiſcopus -- ne pro aliis ſpondeat, nec cauſſas nummarias defendat.

nota-

notatæ eſſe crederentur. Ita in concilio *Carthaginenſi* primo [x] clerici procuratores vel ratiocinatores laicorum fieri prohibentur. Concilium tertium [y] tum illud facere, tum etiam domos vel prædia conducere & generatim quoduis negotium turpe & inhoneſtum exercere, eos vetat. Concilium ſecundum *Arelatenſe* [z] ſimiliter alienæ rei conductione & turpis lucri cauſſa negotiatione ipſis interdicit, deiectionem de gradu & ſegregationem ab eccleſia reſpuentibus hoc interdictum minitans. Concilium generale *Chalcedonenſe* [a] canonem habet in eamdem ſententiam, *Definit ſancta ſynodus*, inquit, *neminem deinceps, nec epiſcopum, nec clericum, nec monachum, vel poſſesſiones conducere, vel ſæcularibus poſſesſionum adminiſtrationibus ſe ipſum ingerere: niſi vtique ex lege ad inexcuſabilem impuberum* (ſi videlicet, vt dictum eſt ante, eorum eſſet cognatus) *tutelam vocetur, vel ciuitatis epiſcopus eum rerum eccleſiaſticarum curam gerere permittat, vel orphanorum, vel viduarum, quibus prouideri non poteſt & perſonarum, quæ eccleſiaſtico auxilio maxime indigent.* Et heic quidem rationem, ob quam hunc canonem fecerint iſtius concilii patres, ita reddunt, vt perueniſſe ad ſynodum dicant, *quod eorum, qui in clerum cooptati ſint, quidam propter turpe lucrum alienas poſſesſiones conducant, & ſæcularia nego-*

(x) Conc. Carth. I. c. VI. (tom. II. conc. in append. p. 1814.) Qui ſeruiunt Deo & adnexi ſunt clero, non accedant ad actus & adminiſtrationem vel procurationem domorum. Ibid. can. XI. Ipſis (laicis) non liceat clericos noſtros eligere apothecarios, vel ratiocinatores.

(y) Conc. Carth. III. c. XV. (ibid. p. 1169.) Placuit, vt epiſcopi & presbyteri & diaconi non ſint conductores, neque procuratores, neque vllo turpi vel inhoneſto negotio victum quærant.

(z) Conc. Arelat. I. al. II. c. XIV. (tom. IV. p. 1013.) Si quis clericus pecuniam dederit ad vſuram, aut conductor alienæ rei voluerit eſſe, aut turpis lucri gratia aliquod genus negotiationis exercuerit, depoſitus a communione alienus fiat.

(a) Conc. Chalced. c. III. (tom. IV. p. 755.) Ἦλθεν εἰς τὴν ἁγίαν σύνοδον, ὅτι τῶν ἐν τῷ κλήρῳ κατειλεγμένων τινὲς δι᾽ οἰκείαν αἰσχροκέρδειαν ἀλλοτρίων κτημάτων γίνονται μισθωταὶ καὶ πράγματα κοσμικὰ ἐργολαβοῦσι, τῆς μὲν τοῦ Θεοῦ λειτουργίας καταρραθυμοῦντες, τοὺς δὲ τῶν κοσμικῶν ὑποτρέχοντες οἴκους, καὶ οὐσιῶν χειρισμοὺς ἀναδεχόμενοι διὰ φιλαργυρίαν, ὥρισε τοίνυν ἡ ἁγία σύνοδος, μηδένα τοῦ λοιποῦ, μὴ ἐπίσκοπον, μὴ κληρικόν, μὴ μονάζοντα, ἢ μισθοῦσθαι κτήματα, ἢ πράγματα, ἢ ἐπεισάγειν ἑαυτὸν κοσμικαῖς διοικήσεσι πλὴν εἰ μή που ἐκ νόμων καλοῖτο εἰς ἀφηλίκων ἀπαραίτητον ἐπιτροπήν, ἢ ὁ τῆς πόλεως ἐπίσκοπος ἐκκλησιαστικῶν ἐπιτρέψοι φροντίζειν πραγμάτων, ἢ ὀρφανῶν καὶ χηρῶν ἀπρονοήτων, καὶ τῶν προσώπων τῶν μάλιστα τῆς ἐκκλησιαστικῆς δεομένων βοηθείας.

otia exerceant, diuinum miniſterium negligentes, ſaecularium vero domos ſubeuntes & eorum facultatum tractationem accuratiorem propter auaritiam ſuſcipientes; quæ vetus querimonia erat, iam a CYPRIANO [*b*] facta, quando quosdam æui ſui antiſtites vehementius inſectatus dixerat, epiſcopos plurimos, quos & hortamento eſſe oporteat cæteris & exemplo, diuina procuratione contemta, procuratores rerum ſæcularium fieri, derelicta cathedra, plebe deſerta, per alienas prouincias oberrantes, negotiationis quæſtuoſæ nundinas aucupari; eoque ipſo diuinam vindictam prouocare & in maximam eccleſiæ offenſionem incurrere. Vt adeo, quum hæ fuerint rationes, ob quas iſtas leges fieri oportuit, nos ipſarum legum naturam ex earum intentione & ſcopo metiri debeamus; qui fuit, tam manifeſtos abuſus ac auaritiam, nec non diuinorum miniſteriorum neglectum emendare, id quod vel tamquam cauſſa vel tamquam effectus, clericos ſæpius induxit, vt ſæcularibus negotiis ipſi ſeſe implicarent.

§. XIII.

Quasnam limitationes & exceptiones iſtæ leges admiſerint.

In quibusdam vero caſibus iſtiusmodi eorum occupationes vitio caruiſſe, æquum eſt, credamus. Certis enim temporibus & locis, vbi prouentus eccleſiæ admodum exigui erant, nec ad præbendum omnibus clericis honeſtum alimentum ſufficiebant, nonnulli ex illis, ſpeciatim ex inferioribus ordinibus, præter miniſterium eccleſiæ ſæculari cuidam negotio vacare neceſſum habebant. Alii, qui ſibi ſatis temporis ſupereſſe videbant, chriſtiana ducti caritate negotiabantur, vt quidquid lucrarentur, in pauperum adleuationem aliosque pios vſus conferrent; & alii, qui ante auſpicatos ordines eccleſiaſticos vitæ aſceticæ & philoſophicæ adſueti erant, vbi honeſtum aliquod opificium ſuis ipſorum exercuerant manibus, eadem ratione, etſi non eadem adſiduitate & diligentia, iam presbyteri ac epiſcopi eccleſiæ creati operam manuariam in humilitatis ſuæ exercitium, vel ad aliud quoddam vitæ chriſtianæ officium explendum, continuabant. In hiſce igitur caſibus omnibus vitia, de quibus, tamquam rationibus interdicti, in ante memoratis legibus querela facta eſt, locum nullum habebant. Neque enim

(*b*) Cypr. de lapſis p. 125. (p. 170. edit. Par. MDCLXVI.)

iſtorum

iſtorum hominum negotiationes auaritiæ effectus erant, nec cum diuini miniſterii neglectione fiebant, adeoque prohibitio & legum cenſura ad illas haud attinebat. Nam *primo* leges eccleſiaſticæ & ciuiles clericis inferioribus honeſtam aliquam artem, neceſſitate ita vrgente, tractare permittebant, vt ſibi ipſi liberale alimentum procurarent, quum reditus eccleſiæ ſuppeditare eis illud non poſſent.

In concilio *Carthaginenſi* quarto [c] tres canones continuata ſerie ſeſe excipientes, occurrunt, quibus clerici victum & veſtitum honeſto quodam artificio vel agricultura, ſine officii ſui in eccleſia detrimento, ſibi parare, & ii qui ad operandum validi ſint, artem quamdam & litteras ſimul diſcere iubentur. Et ſane tantum abeſt, vt leges imperii id impedierint, vt potius tales clericos ad exercendam honeſtam aliquam artem excitarint, a chryſargyro, ſiue tributo luſtrali, ab omnibus negotiatoribus exigi ſolito, vt alibi [cc] fuſius demonſtrauimus, ſpecialem eis indulgendo immunitatem. *Secundo* licitum ipſis quoque erat, horas ſubſeciuas cuidam opificio vel arti impendere, ſi ad bonum quemdam caritatis finem id ſpectaret. Exempli cauſſa, vt ne eccleſiæ oneri exſiſterent, vel vt quid ſuperflui haberent, quo aliorum indigentiam ſubleuare poſſent: vel etiam vt eis exemplum præberent, quo ad adſiduitatem & diligentiam in ſuo quisque vitæ genere excitarentur; quem digniſſimum ſcopum *Paulus* apoſtolus ſibi præfixerat, quum propriis manibus operans tabernacula conficeret; cuius ad exemplum multos præclaros veteris eccleſiæ epiſcopos haud puduit vacuum tempus ſuum honeſto cuidam labori impendere, vt eumdem caritatis finem, quem apoſtolus adeo frequenter inculcat, obtinerent. Ita SOZOMENVS [d] de *Zenone* epiſcopo *Maiumæ* in *Palæſtina* memoriæ prodi-

(c) Conc. Carth. IV. c. LI. (tom. II. conc. p. 1204.) Clericus, quantumlibet verbo Dei eruditus, *artificio victum quærat.* Can. LII. Clericus victum & veſtimentum ſibi *artificiolo* vel agricultura, abſque officii ſui detrimento, paret. C. LIII. Omnes clerici, qui ad operandum validiores ſunt, & *artificiolum* & litteras diſcant.

(cc) Lib. V. c. III. § VI. pag. 240-244.

(d) Sozom. lib. VII. c. XXVIII. *Φασὶν αὐτὸν, μᾶλλον δὲ καὶ ἡμεῖς τεθεάμεθα, ἐπισκοποῦντα τὴν ἐν τῷ Μαϊουμᾶ ἐκκλησίαν, ἤδη γηραλέον καὶ ἀμφὶ τὰ ἑκατὸν ἔτη ὄντα, μηδεπώποτε ἑωθινῶν ἢ ἑσπερινῶν ὕμνων, ἢ ἄλλης λειτουργίας τοῦ Θεοῦ κατόπιν γενόμενον, εἰ μή γε νόσος αὐτὸν ἐπεῖχεν· ἐν φιλοσοφίᾳ δὲ μοναχικῇ τὸν βίον ἄγων, λινῆν ἐσθῆ-*

dit,

dit, ipſum iam ſenem ac centum circiter annos natum, numquam a matutinis aut veſpertinis hymnis aut a reliquo officio diuino abfuiſſe,& nihilo ſecius certum tempus lineas veſtes texendi artificio dediſſe, eoque & ſibi ipſi neceſſaria comparaſſe & aliis ſubminiſtraſſe, tametſi eccleſiam diuitem & opulentam habuiſſet. EPIPHANIVS contra *Meſſalianos* hæreticos (qui magni deſidiæ patroni erant) generalius obſeruat, non tantum omnes vitam monaſticam ſequentes, ſed pleroſque etiam e ſacerdotum Dei numero [*e*] ad ſanctiſſimi ſui ſecundum Deum in Chriſto pa-

τα ὕφαινεν ἐπὶ μονήρους ἱστοῦ, ἐντεῦθεν τὰ τὰ ἐπιτήδεια εἶχε, καὶ ἄλλοις ἐχορήγει· καὶ οὐ διέλιπεν ἄχρι τελευτῆς τὸ αὐτὸ δίκτυον ἔργον, καίπερ ἀρχαιότητι τῶν ἀνὰ τὸ ἔθνος ἱερέων πρωτεύων, καὶ λαῷ καὶ χρήμασι μεγίστης ἐκκλησίας προεστώς. Aiunt certe, immo nos quoque ipſi vidimus, eum (Zenonem) cum Maiumæ eccleſiam gubernaret, iam ſenem & centum circiter annos natum, numquam a matutinis aut veſpertinis hymnis aut a reliquo officio diuino abfuiſſe, niſi morbus ipſum detineret. Porro quum in monaſtica philoſophia vitam traduceret, *lineam veſtem texebat* ſuper vnica tela. Hoc artificio & ſibi ipſi neceſſaria comparabat & aliis ſubminiſtrabat. Nec ceſſauit vſque ad exitum vitæ id opus exercere, tametſi reliquos omnes prouinciæ illius epiſcopos antiquitate ſuperaret, & eccleſiam tum populi multitudine tum diuitiis præcellentem regeret.

(*e*) Epiph. hæreſ. LXXX. Maſſal. n. VI. Καὶ γὰρ ἐξ αὐτῶν τοῦ Θεοῦ ἱερέων, καὶ αὐτοὶ μετὰ τοῦ κηρύγματος τοῦ λόγου μιμούμενοι τὸν ἅγιον μετὰ τὸν Θεὸν ἐν χριστῷ πατέρα, φημὶ δὲ Παῦλον τὸν ἅγιον ἀπόστολον, καὶ αὐτοὶ, κατὰ τὸ δυνατὸν, εἰ καὶ μὴ πάντες, ἀλλ' οἱ πλείους ταῖς ἰδίαις χερσὶν ἐργαζόμενοι, οἵαν δ' ἀναλόγως συμπρέπουσαν τῷ ἀξιώματι, καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς φροντίδος ἐνδελεχείᾳ εὕροιεν τέχνην, ὅπως μετὰ τοῦ λόγου καὶ τοῦ κηρύγματος ἡ συνείδησις χαίρῃ, καὶ διὰ χειρῶν ἰδίων καρποφοροῦσα, καὶ ἑαυτῇ ἐπαρκουμένη, τοῖς τε ἀδελφοῖς, καὶ ἐνδεομένοις τὴν μετὰ χεῖρας οἰκονομίαν· ἀπαρχῶν δὲ φημὶ, καὶ προσφορῶν, καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν διὰ χειρῶν εἰργασμένων δι' ὑπερβολὴν διαθέσεως πρὸς Θεὸν, καὶ τοῖς πέλας ἑκουσίως μεταδιδοῦσα καίτοι γε μὴ ἀναγκαζομένων αὐτῶν, μήτε κατακρινομένων, ἀλλὰ δικαιοσύνης πόνους, καὶ ἐργασίαν ἐκκλησιαστικὴν ἐχόντων, καὶ κατὰ δικαιοσύνην σιτουμένων, δι' ὑπερβολὴν δὲ προαιρέσεως τοῦτο αὐτῶν ποιούντων. Illi tametſi e ſacerdotum numero ſint, ad ſanctiſſimi ſui ſecundum Deum in Chriſto patris imitationem (Paulum apoſtolum intelligo) non omnes quidem ſed plerique tamen ad ſuſceptam diuini verbi prædicationem externam manuum operam adiungunt; quamcumque demum artem adepti ſint, quæ nec a dignitate ſua nec ab eccleſiæ cura, quam perpetuam gerunt, abhorreat: vt ipſorum conſcientia, præter illum diuini verbi laborem, propriarum manuum fructum ferens, ac cum ſibi ipſi, tum fratribus & egentibus operis ſui quæſtum impertiens, voluptate perfundatur: hoc eſt tam primitias & oblationes, quam quod manuum ſuarum opera lucelli quæſierit, cum proximis ſuis vltro pro ardenti in Deum amore, communicet. Atqui nulla ad id agendum neceſſitate coacti damnatique ſunt. Sed quum iuſtiſſimos alios la-

tris,

tris, *Pauli* apoſtoli, imitationem ad ſuſceptam diuini verbi prædicationem externam manuum operam adiungere, quæ nec a dignitate ipſorum, nec ab eccleſiæ cura, quam perpetuam gerant, abhorreat: eaque ratione cum ſibimetipſis vitæ ſubſidia parare, tum aliis egentibus operis ſui quæſtum impertire. *Conſtitutionum apoſtolicarum* [*f*] auctor apoſtolos introducit adoleſcentiores in eccleſia cohortantes, vt ad ipſorum exemplum in omnibus vſibus ac neceſſitatibus nauiter miniſtrent, & operibus ſuis cum omni honeſtate vacent, atque ita tum ſibi ipſis tum egentibus neceſſaria prouideant. Quo ipſo licet apoſtolorum praxis non exacte repræſentetur, (non enim vllum alium apoſtolum manibus ſuis operatum eſſe legimus, præter *Paulum*, dum prædicaret euangelium;) condocemur tamen, quid auctor hac de re ſenſerit; quod non ſimpliciter illicitum clerico iudicarit, ſæculari cuidam negotio vacare, ſi liberalitatis exercendæ, non turpis lucri acquirendi cauſſa, id fieret. Et obſeruari meretur, quod leges imperii clericis, qui aliorum inopiam ſubleuandi ergo negotiabantur, eamdem immunitatem a tributo luſtrali indulſerint, quam iſtis, qui neceſſitate adacti ad ſe ipſos alendos mercaturam faciebant; quod vtrumque alio loco demonſtrauimus. *Tertio*, quædam celebratiſſimorum epiſcoporum exempla ſuppetunt, qui ex animi ſubmiſſione & philoſophicæ ac laborioſæ vitæ amore horas ab eccleſiaſticis officiis vacuas honeſto quodam negotio, cui priſcis temporibus adſueti fuerant,

bores & eccleſiaſticas occupationes habeant, & pro eo atque æquum eſt, ali indidem debeant; abundantia quadam virtutis & prolixæ voluntatis id ſibi oneris imponunt.

(*f*) Conſtit. apoſt. lib II. c. LXIII. *Οἱ δὲ νεώτεροι τῆς ἐκκλησίας, ἐν πάσαις ταῖς χρείαις ἀόκνως λειτουργεῖν σπουδάζετε· μετὰ πάσης σεμνότητος τοῖς ἔργοις ὑμῶν σχολάζετε, ὅπως ἐν παντὶ τῷ χρόνῳ ὑμῶν ἦτε ἐπαρκοῦντες καὶ ἑαυτοῖς καὶ τοῖς πενομένοις, πρὸς τὸ μὴ ἐπιβαρεῖν τὴν τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίαν· καὶ γὰρ ἡμεῖς σχολάζοντες τῷ λόγῳ τοῦ εὐαγγελίου, ὅμως καὶ τῶν παρέργων οὐκ ἀμελοῦμεν· οἱ μὲν γάρ εἰσιν ἐξ ἡμῶν ἁλιεῖς· οἱ δὲ σκηνοποιοί· οἱ δὲ γῆς ἐργάται, πρὸς τὸ μηδέποτε ἡμᾶς ἀργοὺς εἶναι.* Vos vero in eccleſia adoleſcentiores ſtudete, vt in omnibus, quæ opus erunt, nauiter miniſtretis, & opera veſtra cum omni honeſtate exercete, vt per vniuerſum vitæ tempus tum vobis tum egentibus neceſſaria ſuppetant, ne neceſſe ſit vobis graues eſſe eccleſiæ: Etenim & nos verbo euangelii incumbimus, tamen exercere illa quaſi adminicula operis huius non negligimus: alii enim ex nobis ſunt piſcatores, alii tabernaculorum opifices, alii agricolæ, ne vmquam otioſi ſimus,

transmiſerunt. Ita RVFFINVS [g], SOCRATES [h] & SOZOMENVS [i] de *Spyridone*, epiſcopo *Trymithuntis* in *Cypro*, qui e præcipuis epiſcopis in concilio *Nicæno* congregatis & dono prophetiæ ac miraculorum illuſtris fuit, narrant, quod quum antea paſtor ouium fuiſſet, in iſthoc vitæ genere ex ſingulari animi modeſtia omnem ætatem ſuam transegerit. Verum ipſius actiones & totius vitæ tenor, ipſum hoc non ex auaritiæ inſtinctu feciſſe, demonſtrarunt. Nam SOZOMENVS ſpeciatim obſeruat, hunc ei morem fuiſſe, vt ex fructibus, qui ipſi prouenirent, alios pauperibus diſtribuerit, alios poſcentibus mutuo dederit ſine vſuris. In dando autem vel recipiendo numquam ipſum per ſe dediſſe aut recepiſſe, ſed cella tantum accedentibus demonſtrata iuſſiſſe, vt quantum opus haberent, ſumerent, ac rurſus vt reponerent, quantum ſe ſumſiſſe, noſſent. *Quarto* obſeruamus, quod leges iſtæ, quæ ſuperiorum ordinum clericis, ſæculari quodam negotio occupatis, maxime omnium contrariæ fuerunt, in caſibus neceſſitatis eis priuilegium indulſerint, quod tantumdem fuit; hoc eſt, quod alios pro ſe negotiantes adhibere potuerint, quoad ipſi per ſe negotiationibus operam non darent. Ita enim concilium *Illiberritanum* [k] reddit: *Epiſcopi, presbyteri & diaconi, de locis ſuis negotiandi cauſſa non diſcedant, nec circumeuntes prouincias quæſtuoſas nundinas ſectentur. Sane ad victum ſibi conquirendum, aut filium, aut libertum, aut mercenarium, aut amicum, aut quemlibet mittant: & ſi voluerint negotiari, intra prouinciam negotientur.* Vt adeo omnes iſtæ leges magna ſapientia ac prudentia rectiſſime temperatæ fuerint; vt, quemadmodum ab vna parte cultus Dei & neceſſitates miniſtrorum ac ſeruorum eius ſimul ſupplerentur: ita ab altera parte nullum auaritiæ in clericis pabulum ſubminiſtraretur, nec eorum quiſpiam in pro-

(g) Ruffin. lib. I. c. V. Hic paſtor ouium etiam in epiſcopatu poſitus permanſit.

(h) Socrat. lib. I. c. XII. διὰ δὲ ἀτυφίαν πολλὴν, ἐχόμενος τῆς ἐπισκοπῆς ἐποίμαινε καὶ τὰ πρόβατα. Ob ſingularem animi modeſtiam etiam in epiſcopatu oues paſcere non deſtitit.

(i) Sozom. lib. I. c. XI. Ἔθος ἦν τούτῳ τῷ Σπυρίδωνι τῶν γινομένων αὐτῷ καρπῶν τοὺς μὲν πτωχοῖς διανέμειν, τοὺς δὲ προῖκα δανείζειν τοῖς ἐθέλουσιν· οὔτε δὲ διδοὺς, οὔτε ἀπολαμβάνων, δι' ἑαυτοῦ παρεῖχεν ἢ ὑπεδέχετο· μόνον δὲ τὸ ταμεῖον ἐπιδεικνὺς, ἐπέτρεπε τοῖς προσιοῦσιν, ὅσον δέονται κομίζεσθαι, καὶ πάλιν ἀποδιδόναι ὅσον ᾔδεσαν κομισάμενοι.

(k) Concil. Eliber. c. XIX. al. XIIX. (tom. I. conc. p. 972.)

prii

prii officii neglectu confirmaretur, ſi eis paſſim in orbe vagari, occupationibus ſe impedire & animum in alia omnia abducere permitteretur, id quod ab illis, qui ſacræ functioni conſecrati erant, alienum eſſe oportebat. In hos ſolos vniuerſæ iſtæ HIERONYMI [*l*] aliorumque veterum [*ll*] acres inuectiuæ directæ ſunt, quas lector iisdem limitationibus eademque caſuum diſtinctione interpretari debet, quemadmodum leges publicas interpretati ſumus: quum vtrarumque ſcopus fuerit, ſolum reprehendere vitia diuitum, qui ſine vlla idonea cauſſa vel neceſſitate vrgente curis vitæ ſæcularis contra regulas ac officii ſui indolem ſeſe implicabant.

§. XIV.

Leges ad externam eorum conuerſationem reſpicientes.

Aliæ quædam leges latæ erant, ad externam eorum reſpicientes conuerſationem, vt ipſos tum ab offendiculo in ipſorum dignitate tum a periculo in conuerſatione tutos præſtarent. Iſtiusmodi leges erant, contra commercium ac conuerſationem cum *iudæis* & philoſophis gentilibus factæ. Concilium *Illiberritanum* [*m*] eos, qui cum *iudæis* cibum ſumſerint, a communione abſtineri iubet. Concilium *Agathenſe* [*n*] canonem habet eiusdem argumenti, quo *iudæorum* conuiuiis intereſſe eoſue ad conuiuia inuitare prohibentur. Et *canones* ſic dicti *apoſtolici* [*o*] non

(*l*) Hieron. epiſt. II. ad Nepot. (p. 9. D. edit. Francof.) *Negotiatorem clericum*, & ex inope diuitem, ex ignobili glorioſum, quaſi quamdam peſtem *fuge*.

(*ll*) Sulpic. Seuer. hiſt. lib. I. p. 30. edit. Amſtel. MDCLVI. 8. (lib. I. c. XXIII. p. 82. edit. Lipſ. MDCCIII.) Tanta hoc tempore animas eorum habendi cupido veluti tabes inceſſit: inhiant poſſeſſionibus, prædia excolunt, auro incubant, emunt venduntque, quæſtui per omnia ſtudent. At ſi qui melioris propoſiti videntur, neque poſſidentes neque negotiantes, quod eſt multo turpius, ſedentes munera exſpectant, atque omne vitæ decus mercede corruptum habent, dum quaſi venalem præferunt ſanctitatem.

(*m*) Conc. Illib. c. L. (tom. I. p. 976.) Si quis clericus vel fidelis cum iudæis cibum ſumſerit, placuit eum a communione abſtinere, vt debeat emendari.

(*n*) Conc. Agath. c. XL. (tom. IV. conc. p. 1390.) Omnes clerici, ſiue laici, iudæorum conuiuia euitent: nec eos ad conuiuium quiſquam excipiat.

(*o*) Can. apoſt. c. LXX. Εἴ τις ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος, ἢ ὅλως τοῦ καταλόγου τῶν κληρικῶν νηστεύοι μετὰ τῶν ἰουδαίων, ἢ συνεορτάζοι μετ' αὐτῶν, ἢ δέχοιτο παρ' αὐτῶν τὰ τῆς ἑορτῆς ξένια, οἷον ἄζυμα, ἤ τι τοιοῦτον, καθαιρείσθω· εἰ δὲ λαϊκὸς, ἀφοριζέσθω. Si quis epiſcopus, vel presbyter vel diaconus, vel omnino ex clericorum catalogo, ieiunat cum iudæis, vel cum ipſis feſtos dies agit, vel ab ipſis xenia accipit; vt, verbi gratia, azyma, vel quid tale; deponatur. Si vero ſit laicus, ſegregetur.

tan-

tantum cum *iudaeis* ieiunare vel cum ipſis feſtos dies agere, ſed etiam τῆς ἑορτῆς ξένια, munera ſeu dona, quæ diebus feſtis alii aliis mittere ſolebant, ab eis accipere interdicunt. Et leges contra conſuetudinem cum philoſophis ethnicis eiusdem prorſus generis erant. Nam SOZOMENVS [*p*] *Theodotum* epiſcopum *Laodiceae* in *Syria* duos *Apollinares*, patrem & filium, eccleſia eieciſſe dicit, ideo, quod, quum *Epiphanius* ſophiſta nobilis hymnum in laudem *Bacchi* recitaret, ei recitationi interfuiſſent; id quod eorum dignitati non conueniebat, quando alter presbyter, diaconus alter eccleſiæ chriſtianæ erat. Similiter dignitatis eorum intuitu factum eſt, vt alii canones in caupona comedere vel bibere eis interdixerint, niſi in itinere conſtituti vel alia quadam vrgente neceſſitate id facere neceſſum haberent. Nam inter ſic dictos *canones apoſtolicos* [*q*] & ſtatuta conciliorum *Laodiceni* [*r*] & *Carthaginenſis* [*ſ*] diuerſæ regulæ in hanc ſententiam reperiuntur; quarum ſeueritatem non eſt quod magnopere mireris,

(*p*) Sozom. lib. VI. c. XXV. Ἐπὶ Θεοδότου τὴν Λαοδικέων ἐκκλησίαν ἰθύναντος, κατ' ἐκεῖνο καιροῦ διαπρέπων Ἐπιφάνιος, ὁ σοφιστὴς, ὕμνον εἰς τὸν Διόνυσον παρῄει· διδασκάλῳ δὲ αὐτῷ χρώμενος Ἀπολλινάριος, ἔτι γὰρ νέος ἦν, παρεγένετο τῇ ἀκροάσει σὺν τῷ πατρί· ὁμώνυμος δὲ ἦν αὐτῷ, γραμματικὸς οὐκ ἄσημος· -- μαθὼν ταῦτα Θεόδοτος ὁ ἐπίσκοπος, χαλεπῶς ἤνεγκε· --- Ἀπολλιναρίω ἄμφω τὴν ἁμαρτίαν δημοσίᾳ ἐλέγξας, τῆς ἐκκλησίας ἀφώρισεν· ἤστην γὰρ κληρικὼ, ὁ μὲν πατὴρ, πρεσβύτερος· ὁ δὲ παῖς, ἀναγνώστης ἔτι τῶν ἱερῶν γραφῶν. Quo tempore Theodorus Laodicenam regebat eccleſiam, quum Epiphanius ſophiſta hymnum in laudem Bacchi recitaret, Apollinaris, qui eo præceptore vtebatur, erat enim adhuc adoleſcens, ei recitationi interfuit vna cum patre, eiusdem cum ipſo nominis, qui grammaticus erat non obſcurus. — Id quum reſciuiſſet Theodotus epiſcopus, grauiter commotus eſt -- vtrumque autem Apollinarem publice conuictum eccleſia eiecit. Erant enim clerici: pater quidem presbyter, filius vero lector ſacrarum ſcripturarum.

(*q*) Can. apoſt. c. LIII. Εἴ τις κληρικὸς ἐν καπηλείῳ φωραθείη ἐσθίων, ἀφοριζέσθω, παρὲξ τοῦ ἐν πανδοχείῳ ἐν ὁδῷ δι' ἀνάγκην καταλύσαντος. Si quis clericus in caupona comedens deprehenſus fuerit, ſegregetur, præterquam ſi in publico diuerſorio in via propter neceſſitatem diuerterit.

(*r*) Conc. Laodic. c. XXIV. (tom. I. conc. p. 1501.) Ὅτι οὐ δεῖ ἱερατικοὺς ἀπὸ πρεσβυτέρων ἕως διακόνων, καὶ ἑξῆς τῆς ἐκκλησιαστικῆς τάξεως ἕως ὑπηρετῶν, ἢ ἀναγνωστῶν, ἢ ψαλτῶν, ἢ ἐπορκιστῶν, ἢ θυρωρῶν, ἢ τοῦ τάγματος τῶν ἀσκητῶν, εἰς καπηλεῖον εἰσιέναι. Quod non oportet ſacratos, a presbyteris vſque ad diaconos, & deinceps quemlibet eccleſiaſtici ordinis vſque ad miniſtros, vel lectores, vel cantores, vel exorciſtas, vel oſtiarios, vel exercitatorum ordinis, in cauponam ingredi.

(*ſ*) Conc. Carth. III. c. XXVII. (tom. II. conc. p. 1171.) Vt clerici, edendi vel bibendi cauſſa tabernas non ingrediantur, niſi peregrinationis neceſſitate compulſi.

quia

quia *Iulianus* eamdem circumſpectionem ab ethnicis ſuis flaminibus requiſiuit, vt ne vmquam publicis ſpectaculis intereſſent, vel tabernas ingrederentur, contumacibus atque immorigeris ſacerdotii abdicationem minitatus, quemadmodum ex ipſius epiſtola ad *Arſacium* pontificem *Galatiæ*, SOZOMENO [t] memorata, aliisque fragmentis ſcriptorum eius videre eſt.

§. XV.

Leges de eorum habitu præcipientes.

Ad huiusmodi leges referre illas antiquas regulas poſſumus, quæ de veterum clericorum veſtitu ac habitu agunt, qua in re ab ipſis obſeruanda erat mediocritas, vt ne in obtrectationem ac reprehenſionem aliorum ab alterutra parte incurrerent, quod vel nimis eleganti ac inuidioſo, vel neglecto nimis ac ſordido, veſtitu vterentur: quandoquidem eorum cultus generatim is eſſe debebat, qui ipſorum grauitatem animi ſine vlla ſuperſtitioſa moroſitate, & modeſtiam ac humilitatem ſine adfectatione, poſſet exprimere. Itaque hac in re ipſorum regulæ conſuetudinibus ac opinionibus eo tempore receptis accommodabantur, quæ communiter rationem ac modum decoro ac indecoro in iſtiusmodi rebus conſtituere ſolebant. Ita, exempli cauſſa, quum coma longa & caluitium, raſura capitis vel barbæ arceſſitum, tum generatim pro vitio indecentiæ in contrariis extremitatibus haberetur, clerici ad decentem mediocritatem inter has extremitates obſeruandam obligati erant. Hic ſenſus eſt dubii ac controuerſi illius canonis in concilio *Carthaginenſi*, ſecundum veram eius lectionem: *Clericus nec comam nutriat* [u], *nec barbam radat.* Contraria conſuetudo quum in ho-

(t) Sozom. lib. V. c. XVI. ἔπειτα παραίνεσον ἱερέα, μήτε θεάτρῳ παραβάλλειν, μήτε ἐν καπηλείῳ πίνειν, ἢ τέχνης τινὸς καὶ ἐργασίας αἰσχρᾶς καὶ ἐπονειδίστου προΐστασθαι· καὶ τοὺς μὲν πειθομένους τίμα· τοὺς δὲ ἀπειθοῦντας ἐξώθει. Deinde ſingulos flamines hortare, *vt nec ad theatrum accedant, nec in tabernis bibant*, nec artem vllam aut opificium turpe ac probroſum exerceant. Et eos quidem, qui obtemperauerint, honore adfice: contumaces vero atque immorigeros expelle. Vid. Iulian. fragment. epiſt. p. 547. edit. Pariſ. MDCXXXI. 4to.

(u) Conc. Carth. IV. c. XLIV. In editione Labbei deeſt τὸ *radat*, & ad calcem hæc notata leguntur: *Alias barbam tondeat: ita in lib. Gemblacenſi. Alias barbam radat, additur in libro Gandenſi S. Bauonis, titulo: Statuta ecclesiæ antiqua. Pleraque autem exemplaria non habent, radat, vel tondeat: vt ſit ſenſus, clerico nec comam nec barbam nutriendam. Crabbus.*

dierna eccleſia *Romana* vigeat, BELLARMINVS [w] & alii iſtius partis ſcriptores, qui omnes cærimonias ſuas apoſtolicas eſſe in illisque magnum aliquod myſterium contineri,dictitant, vocabulum *radat* in iſto vetuſto canone omitti volunt, vt cum hodiernæ conſuetudini conſentaneum reddant. Sed eruditus SAVARO [x] alteram lectionem genuinam eſſe, tum e *Vaticano* tum aliis exemplaribus manuſcriptis demonſtrat. Quid, quod ipſe SPONDANVS [y] hoc fatetur, & inde occaſionem corrigendi BARONIVM arripit, quod ſtatuerit, tempore SIDONII APOLLINARIS morem fuiſſe epiſcopis *Galliæ* tondere barbam: quum tamen ex quadam SIDONII epiſtola [z] de contrario liquidiſſime conſtet, quod tunc coma breui & barba prolixa vti conſueuerint, quemadmodum *Maximum Palatinum*, amicum ſuum, qui e laico clericus factus erat, depingit. *Habitus*, inquit, *viro, gradus, pudor, color, ſermo religioſus,*

(w) Bellarm. de monach. lib. II. c. XL. Concilium Carthaginenſe IV. can. XLIIII. prohibet clericos alere comam aut barbam.

(x) Sauaro not. in Sidonium lib. IV. epiſt. XXIV. pag. 306. Sicut clerici comam tondebant, ita barbam promittebant. Concil. Carthag. IV. c. XLIV. *Clericus neque comam nutriat, neque barbam radat.* Sic MSCtum Vaticanæ bibliothecæ, S. Pictoris, Gandenſis, meus, & Iſidori liber Pariſiis impreſſus recte, quod *radat* eraſum eſt ex decreto Burcardi lib. II. c. CLXXIV. Iuonis parte VI. c. CCLXV. & ex c. V. Extra, de vita & honeſt. clericorum a quodam malegeniato & feriato homine, qui vna litura maximas altercationes excitauit, barbamque ſacerdotibus eraſit malo exemplo. Nam ſiue illud ex concilio Carthaginenſi ſumtum ſit, in illo legitur; *neque barbam radat:* ſi ex decretis Aniceti papæ, in illis nulla barbæ mentio eſt XXIII. diſtinct. can. clericis. Vſuard. XV. Kal. Maii pontific. c. XII. Innocent. III. ep. II. ad Tardiſinum, & Marianus Scotus in chronico, qui omnes auctores inter ſanctiones Aniceti barbæ raſionem non numerant. Martinus quidem Polonus in chronico & Petrus de Natalibus lib. IV. c. LVII. conſtitutionem, qua coma & barba ſimul clericis prohibetur, Aniceto tribuunt, ſed quo auctore neſcio, ſcio quidem & liquido ſcio, ex traditione apoſtolorum eſſe barbam alere. S. Clemens conſtitut. apoſtolic. lib. I. c. III. Clemens Alex. Pædag. lib. III. c. III. D. Cyprianus l. III. ad Quirinum LXXXV. & Epiphanius l. III. tom. II. hæreſ. LXXX. præterquam quod apoſtolorum icones omnem dubitationem abſtergunt. vid. Leuit. XIX.

(y) Spond. epit. Baron. an. LVIII. n. LVIII. Sacerdotes Galliarum Sidonius (ep. XIII. lib. IV.) docet corona decoros & barba raſos fuiſſe: Seruare autem in his locorum conſuetudinem, vt ſecundum cuiuſque prouinciæ mores vel barbati vel attonſi incederent, velut lege quadam fuiſſe præſcriptum, ex eo ſaltem facile poteſt perſpici, quod quum ſæpiſſime occidentales cum orientalibus ad concilia conueniſſent, nulla vmquam exorta huius rei gratia controuerſia reperitur, cætera.

(z) Sidon. lib. IV. ep. XXIV.

gioſus,

gioſus, tum coma breuis, barba prolixa. Conſuetudo eo tempore hoc decens ac congruum videtur reddidiſſe; & ex hac ratione veteres non numquam admodum ſeueri erant in iſtos clericos, qui hac in re peccauiſſent, tamquam vitio indecentiæ obnoxios, dum regulas & conſuetudines eccleſiæ migraſſent, quæ obſeruari debebant, etiamſi res alioquin ſua natura nec boni nec mali rationem proprie haberet.

§. XVI.

Tonſura veterum ab ea, quæ in Romanenſi *eccleſia nunc eſt, omnino diuerſa fuit.*

Romanenſes generatim maxime reprehendendi ſunt in narrationibus ſuis de antiqua clericorum *tonſura*, quam eo modo deſcribunt, vt hodiernæ conſuetudini, qua capitis verticem ex ritu quodam myſtico radunt, conueniat. Quum tamen tantum abſit, vt veteres hoc tamquam decorum requiſierint, vt potius damnarint atque fieri prohibuerint. Id quod ex propoſita *Donatiſtis* quæſtione *Optati* liquet, quando eos interrogat, vbi ipſis mandatum ſit [*a*] radere capita ſacerdotum? quemadmodum illi clericis catholicis fecerant, vt ad agendam publicam in eccleſia pœnitentiam eos adducerent. Quo in caſu, vt recte obſeruat ALBASPINAEVS [*b*], capita in ſignum mœroris & pœnitentiæ radi & cinere adſpergi ſolebant. At ſacerdotes Dei hunc in modum tractandi non erant. Quod indicat, veteribus nihil horum, tamquam cærimoniam, ad ordinationem vel vitam clericorum ſpectantem, notum fuiſſe; quod adhuc multo euidentius patet ex iis, quæ HIERONYMVS in iſta verba *Ezechielis* XLIV, 20 *caput ſuum non radent, neque comam nutrient, ſed tondentes attondebunt capita ſua*, commentatur. *Perſpicue*, [*c*] inquit, *demonſtratur, nec raſis capitibus, ſicut ſacerdotes cultoresque Iſidis atque Serapis, nos eſſe debere, nec rurſum comam demittere, quod proprie luxurioſum eſt barbarorum-*

(*a*) Optat. contr. Parmen. lib. II. p 58 edit. Pariſ. M DC XXXI. (p. 54. edit. Pariſ. MDCLXXIX.) Docete, vbi vobis mandatum eſt radere capita ſacerdotum, cum e contrario ſint tot exempla propoſita, fieri non debere, -- qui parare debebas aures ad audiendum, paraſti nouaculam ad delinquendum.

(*b*) Albaſpin. in loc. p. 141. (ad eakem) Pœnitentium capita radebantur, & cinere adſpergebantur, itaque quum ſacerdotibus pœnitentiam imponerent Donatiſtæ, eis capita radebant.

(*c*) Hieron. lib. XIII. in Ezech. c. XLIV. p. 668. edit. Baſil. MDLXV. (tom. V. p. 464. edit. Francof.)

que

que & militantium, ſed vt honeſtus habitus ſacerdotum facie demonſtretur; nec caluitium nouacula eſſe faciendum, nec ita ad preſſum tondendum caput, vt raſorum ſimiles eſſe videamur, ſed in tantum capillos demittendos, vt operta ſit cutis. Fieri non poteſt, vt vllus ſanæ mentis homo ſibi perſuadeat, chriſtianos ſacerdotes tempore HIERONYMI raſum habuiſſe capitis verticem, quum tam expreſſis verbis eos non habuiſſe, & non niſi ſacerdotes *Iſidis* & *Serapis* ita inceſſiſſe, dicat. Moris autem eis erat capita ſua tondere, & capillos mediocriter reſecare; non propter aliquod huius rei myſterium, ſed decentiæ ac grauitatis cauſſa; vt nec luxurioſorum hominum mores adfectarent, qui longis capillis ſuperbiebant; nec contemtui ac criminationi propter caluitii indecentiam ipſi ſe obnoxios redderent; ſed venerabilem quamdam modeſtiam vultu habituque ſuo exprimerent, quæ ratio eſt, quam antiquæ tonſuræ HIERONYMVS adſignat.

§. XVII.

De corona clericali, & cur clerici vocati fuerint coronati.

Hinc porro concludere poſſumus, veteres clericos non appellatos fuiſſe *coronatos* a vertice capitis in coronæ formam raſo, vt quidam volunt, ſiquidem nihil huiusmodi inter eos fuiſſe, manifeſtum eſt: ſed potius nomen ipſis datum videtur, vti quidem GOTHOFREDVM [*d*] & SAVARONEM [*e*] coniectura ducit, a veteris

(*d*) Gothofr. com. in cod. Theod. lib. XVI. tit. II. de epiſc. leg. XXXVIII. Cur *coronatorum* appellatione clerici deſignentur, procliue dictu. Nempe ob ξύρισμα γυροειδὴς; *corona* ſcilicet iam hoc tempore inſigne clericorum, & exinde clericalis reuerentiæ per *Africam* ſaltem, mox alibi nomen fuit; ſic quidem vt quemadmodum purpuram, quæ principis παράσημον inſigne erat, interdum pro principe & principali reuerentia ſumebant, ita & *coronam* pro clero & reuerentia clericali acciperent.

(*e*) Sauaro not. in Sidon. lib. VI. ep. III. ad verba: *Auctoritas coronæ tuæ.* Id eſt dignitas epiſcopatus tui. D. Hieronymus Auguſtino ep. LXXXI. tot. *Precor coronam tuam.* Ennodius Marcellino epiſcopo: *Quia fiduciæ meæ coronam veſtram non ambigo reſponſuram.* Idem Aureliano: *Sed dormiunt apud coronam tuam propinquitatis priuilegia, priusquam pater eſſe meruiſti.* Idem Symmacho papæ: *Dum ſedem apoſtolicam coronæ veſtræ cura moderetur.* Corona epiſcopalis Valentiniano Aug. nouella de epiſcopali ordinatione l. VII *de minimis videlicet rebus coronam tuam maximiſque conſulerem*, vbi plura: Interim obſeruabis, papas exinde dictos, id eſt, *coronatos*, ſi quibusdam fides habeatur, Remigius Antiſiodorenſis de celebratione miſſæ, *Papa autem ſecundum quosdam dicitur admirabilis vel coronatus* cæt. & tonſura clerica & epiſcopalis corona, Balſamoni ſynodi VI. [in Trullo c. XXI. καταλίτρα dicitur] corona clericalis in pragmatico Conſtantini ad Syluest. papam.

ton-

tonſuræ forma; quæ in figuram circularem facta erat, crinibus paullum de vertice capitis reſectis, & in orbem ſeu circulum inferius cincinatis. Hoc in quibusdam conciliis [*f*] *circuli corona* dicitur, & catholici eam adhibere iubentur, vt ab hæreticis ſeſe diſtinguant, qui longam comam aluiſſe, atque adeo contraria conſuetudine delectati eſſe videntur. Sed vero non prorſus perſuaſus ſum, hanc nominis *coronatorum* eſſe rationem. Datum eſſe poteſt clericis generatim ex reuerentia quadam in ipſorum officium ac dignitatem, quæ magni ſemper honoris fuit atque exiſtimationis. Nam *corona* ſenſu quodam figurato honorem ac dignitatem ſignificat, nec minus probabile eſt, hoc vocabulum in hoc caſu ita non numquam fuiſſe adhibitum, quemadmodum obſeruatum nobis eſt ſupra [*ff*], vbi de formula ſalutandi epiſcopos *per coronam* verba fecimus.

§. XVIII.

An clerici veſtitu ſuo ab laicis diſtincti fuerint.

Quod ad genus & rationem veſtimentorum attinet, de aliquot ſæculis minus certum & exploratum habetur, heic vllam aliam diſtinctionem inter ipſos & laicos interceſſiſſe, niſi quod illis magis vti debuerint, quæ modeſta eſſent & animi grauitati ac officio ipſorum accommodata, ad nullum certum cultum vel veſtium formam adſtricti. Nonnulla concilia clericos veſtitum adhibere iubent, ſuo vitæ generi conuenientem; ſed nullam formam exprimunt, nec aliter eum deſcribunt, quam quod ad luxuriam vel adfectatam elegantiam non accedere, ſed potius inter ornatum & ſordes medium tenere debeat. Hoc HIERONYMVS *Nepotianum* [*g*] monebat, *Veſtes pullas*, inquiens, *aeque deuita vt candidas. Ornatus & ſordes pari modo fugiendæ ſunt; quia alterum delicias alterum gloriam redolet.* Sed tamen in diuerſis locis diuerſæ conſuetudines, quantum ad colorem veſtimentorum ipſorum attinet, videntur obtinuiſſe. Nam *Conſtantinopoli* tem-

(*f*) Conc. Tolet. IV. c. XLI. (tom. V. conc. p. 1716.) Omnes clerici, vel lectores, ſicut Leuitæ & ſacerdotes detonſo ſuperius toto capite inferius ſolam *circuli coronam* relinquant: non ſicut huc vſque in Galliæ partibus facere lectores videntur, qui prolixis vt laici, comis, in ſolo capitis apice modicum circulum tondent. Ritus enim iſte in Hiſpania huc vſque hæreticorum fuit, cætera.

(*ff*) Lib. II. c. IX. §. V. vol. I. p. 139.

(*g*) Hieron. ep. II. ad Nepotian. (pag 10. edit. Francof. MDCLXXXIV.)

pore *Chryſoſtomi* & *Arſacii* clerici catholici plerumque pullis & *Nouatiani* albis veſtibus induti incedebant. Quod liquet ex diſputatione inter *Siſinnium* epiſcopum *Nouatianorum* & quemdam de clericis *Arſacii*, de qua loquitur SOCRATES [*b*]. Narrat enim, *Siſinnium*, quum quodam die *Arſacium* honoris cauſſa inuiſiſſet, a quodam *Arſacii* familiari interrogatum', cur veſtem epiſcopo minime conuenientem geſtaret, & vbinam ſcriptum eſſet, ſacerdotem alba veſte indui debere, reſpondiſſe: *Tu prior mihi dicas velim, quo in loco ſcriptum ſit, epiſcopum atra veſte vti debere.* Ex quibus facile ad colligendum eſt, quod eo tempore clericis *Conſtantinopoli* vſitatum fuerit atras geſtare veſtes, & hoc forte ideo, vt a *Nouatianis* ſeſe diſtinguerent, qui candidarum veſtium vſum adfectaſſe videntur. Sed nondum hanc materiam in vllo concilio ita ſpeciatim definitam ac præſcriptam deprehendimus. Nam concilium *Carthaginenſe* quartum [*i*] præcipit quidem, vt clerici habitu vtantur, qui vitæ ſuæ rationi reſpondeat, ſed nihil porro ſpecialius ea de re monet, quam quod nec veſtibus nec calceamentis decorem quærere debeant. Et concilium *Agathenſe* [*k*] prorſus eadem inculcat. BARONIVS [*l*] quidem lectori ſuo perſuadere ſatagit, epiſcopos ætate *Cypriani* eodem veſtimenti genere vſos, quo nunc vtantur eccleſiæ *Romanæ* cardina-

(*b*) Socrat. lib VI. c. XXII. Ἄλλοτε δὲ Ἀρσάκιον τὸν ἐπίσκοπον κατὰ τιμὴν ὁρῶν (Σισίννιος) ἠρωτήθη ὑπό τινος τῶν περὶ Ἀρσάκιον, διὰ τί ἀνοίκειον ἐπισκόπῳ ἐσθῆτα φοροίη, καὶ ποῦ γέγραπται λευκὰ τὸν ἱερωμένον ἀμφιέννυσθαι· ὁ δὲ, σὺ πρότερον, ἔφη, εἰπὲ, ποῦ γέγραπται μέλαιναν ἐσθῆτα φορεῖν τὸν ἐπίσκοπον.

(*i*) Conc Carth. IV. c. XLV. (tom. II. conc. p. 1104.) Clericus profeſſionem ſuam & in habitu Dei & in inceſſu probet: & nec veſtibus nec calceamentis decorem quærat.

(*k*) Conc. Agath. c. XX. (tom. IV. conc. p. 1386.) Veſtimenta vel calceamenta etiam eis, niſi quæ religionem deceant, vti vel habere non liceat.

(*l*) Baron. ann. CCLXI. n. XLIV. Cum acta Cypriani paſſionis habeant, ipſum lacernum birrum complicuiſſe, & ad genua poſuiſſe, illud fuiſſe perbreue, ac parui negotii operam egiſſe demonſtrant: nam non ſic de tunica eum feciſſe, ſed diaconis dediſſe tradunt. Ex his itaque iam exploratum haberi videtur, epiſcoporum fuiſſe antiquum habitum, vt poſt veſtem ſuperinduerent lineam & deſuper eam ſolutam tunicam, ac denique humeros tantum tegens & brachia lacernum birrum: quo genere indumenti hodie videmus vti ſanctæ Romanæ eccleſiæ cardinales atque epiſcopos illos, qui ex regularibus ad eam dignitatem prouecti ſunt: Romanum vero pontificem birro abſque tunica ſuper lineam, ſed ſerico atque rufo, interdum vero albo pro temporis ratione.

les,

les, atque epiſcopi illi, qui ex monaſterio ad thronum epiſcopalem euecti ſint; quaſi *Cyprianus* monachus fuiſſet vel eccleſiæ *Romanæ* cardinalis. Sed, docto operum CYPRIANI editore [*m*] obſeruante, *nihil eſt, de quo partium ſtudio addicti ſibi non poſſunt perſuadere & etiam ſperare, vt aliis perſuadeant.* An enim credibile eſt, epiſcopos ac presbyteros veſte ſua ſpectabiles in publicum prodiiſſe, eo tempore, quo crudeles chriſtiani nominis perſecutores de perquirendis ac inueſtigandis ipſis atque ad mortem rapiendis maxime fuerunt ſolliciti? Num hoc clerici *Romanæ* eccleſiæ faciunt, quando in regionibus agunt, vbi ſibi metuunt, ne detegantur & capiantur? Sed quid de ſcriptore paſſionis *Cypriani* dicemus, qui *Cypriani* [*n*] *lacernæ* ſiue *birri*, & deinde ipſius *tunicæ*, ſiue *dalmaticæ*, & tandem *lineæ*, in qua paſſus ſit, mentionem facit? De quibus BARONIVS *lineam* epiſcopi indumentum, *italice Rochetto* dictum, & *dalmaticam* ſiue *tunicam* eam veſtem, quam nunc *ſolutam tunicam* vocant, & *lacernam* ſiue *birrum* rufam ac ſericam veſtem, humeros tantum tegentem & brachia, interpretatur. Ad quæ omnia dici certe poteſt, eſſe hæc omnia antiqua nomina rebus nouis indita. Nam præterquam quod abſurdum eſt cogitare, *Cyprianum* ſacra ſeu pontificali ſua tunica, (quam extra eccleſiam geſtari non licebat) indutum ad martyrium iuiſſe, evidenter conſtat, fuiſſe hæc tantum nomina communium veſtium, quibus tum multi chriſtiani ſine diſcrimine vſi ſunt.

§. XIX.

Specialior de birro *&* pallio *narratio.*

De *birro* exploratum eſt, non fuiſſe peculiarem epiſcoporum nec dum clericorum habitum. Epiſcopis peculiarem haud fuiſſe, ex iis apparet, quæ de eo dicit AVGVSTINVS, quod videlicet communis veſtis fuerit, quam vniuerſi eius clerici æque ac ipſe geſtarint; *Offeratur* [*o*] *mihi*, inquit, *birrum pretioſum: forte*

(*m*) Fell, not. in vit. Cyprian. p. 13. edit. Oxon. MDCLXXXII. (p. 15. edit. Amſtelodam. MDCC.)

(*n*) Paſſio Cyprian. p. 13. (p. 14. 15.) Cyprianus in agrum Sexti productus eſt, & ipſe ſe *lacerna birri* exſpoliauit, & genu in terra flexit, & in orationem ſe domino proſtrauit. Et cum ſe *dalmatica* (al. tunica) exſpoliaſſet, & diaconibus tradidiſſet, in *linea* ſtetit & cœpit ſpiculatorem ſuſtinere.

(*o*) Auguſtin. ſerm. L. de diuerſis tom. X. p. 523. edit. Pariſ. MDCXXXVII. (tom. X. ſerm. LIII. ad fratres in eremo p. 1405. edit. Baſil. MDLXIX.)

decet epiſcopum, quamuis non deceat Auguſtinum, id eſt hominem pauperem & de pauperibus natum: Modo dicturi ſunt homines, quia imueni pretioſas veſtes, quas non potuiſſem haber evel in domo patris mei, vel in illa ſæculari profeſſione mea. Non decet. Talem debeo habere; qualem poſſim, ſi non habuerit, fratri meo dare. Qualem poteſt habere presbyter, qualem poteſt habere decenter diaconus & ſubdiaconus, talem volo accipere. Si quis meliorem dederit, vendo, quod & facere ſoleo: vt quando non poteſt veſtis eſſe communis, pretium veſtis ſit commune. Hæc euidentiſſime docent, *birrum* non fuiſſe peculiarem & proprium epiſcoporum habitum ſed communem omnium *Auguſtini* clericorum veſtem. Quod autem non niſi communis tunica fuerit, generatim a chriſtianis in *Africa* aliisque locis geſtata, ex quodam canone concilii *Gangrenſis*, contra *Euſtathium* hæreticum eiusque adſeclas, qui communi habitu repudiato [*p*] nouas & inſolitas veſtes adſumſerant, facto apparet. Hic communis habitus erat *birrus* ſiue βῆρος, quemadmodum dicitur in canone aduerſus ipſos ſtatuto & his verbis expreſſo: *Si quis vir* [*q*] *propter eam, quæ exiſtimatur, exercitationem amiculo vtitur, & tamquam habens ex eo iuſtitiam, eos condemnet, qui cum pietate birros ferunt, & aliis communibus & ſolitis veſtibus vtuntur, ſit anathema.* Itaque *birrus* tum communis & ordinaria veſtis erat, quam chriſtiani in *Paphlagonia* & iſtis regionibus promiſcue geſtabant; & quamuis aſcetæ περιβολαίῳ, hoc eſt, *pallio philoſophico* vterentur, clerici tamen iſtius regionis communi *birro* ſeu tunica vtebantur. SOZOMENVS [*r*] enim eamdem hiſtoriam commemorans loco

(*p*) Conc. Gangr. in præfat. (tom. II. conc. p. 413. D.) ξένα ἀμφιάσματα ἐπὶ καταλύσει τῆς κοινότητος τῶν ἀμφιασμάτων συνάγοντες.

(*q*) Conc. Gangr. c. XII. (ibid. p. 419.) Εἴ τις ἀνδρῶν διὰ νομιζομένην ἄσκησιν περιβολαίῳ χρῆται, καὶ ὡς ἂν ἐκ τούτου τὴν δικαιοσύνην ἔχων, καταψηφίσοιτο τῶν μετ᾽ εὐλαβείας τοὺς βήρους φορούντων, καὶ τῇ ἄλλῃ κοινῇ καὶ ἐν συνηθείᾳ οὔσῃ ἐσθῆτι κεχρημένων, ἀνάθεμα ἔστω.

(*r*) Sozom. lib. III. c. XIV. p. 521. χιτῶνας μὲν συνήθεις καὶ στολὰς μὴ ἀνεχομένους ἀμφιέννυσθαι. *tunicas* quidem ac veſtitum vulgo ab omnibus vſurpatum indui detrectabant.

Ibid. Ἐντεῦθεν δὲ λόγος, Εὐστάθιον ἐπιδεικνύμενον ὡς οὐκ αὐθαδείας ἕνεκα, ἀλλὰ τῆς κατὰ Θεὸν ἀσκήσεως εἵνεκεν ταῦτα καὶ ἐπιτηδεύοι, ἀμεῖψαι τὴν στολὴν, καὶ παραπλησίως τοῖς ἄλλοις ἱερεῦσι τὰς προόδους ποιήσασθαι. Ex eo tempore aiunt Euſtathium, vt oſtenderet, ſe non arrogantiæ cauſſa ſed diuinæ diſciplinæ ſtudio iſta

βῆρος

βῆρος adhibet χιτών, quod vocabulum pro *latinorum* tunica notius eſt; Et addit quoque, *Euſtathium* ex eo tempore, quo in ſynodo condemnatus fuiſſet, mutata veſte, eodem, quo cæteros ſacerdotes ſæculares, cultu deinceps in publicum proceſſiſſe. Vnde liquidiſſime euincitur, clericos in iſtis regionibus habitu ſuo a cæteris chriſtianis ſe non diſtinxiſſe, quamuis aſcetæ generatim id fecerint. In eccleſiis *gallicanis* aliquot annis poſt clericos eodem ſæculari habitu cum chriſtianis reliquis vtentes deprehendimus; & quum nonnulli eum mutare & aſceticum ac philoſophicum introducere auderent, CAELESTINVS, epiſcopus *Romanus*, datis ad illos litteris obiurgatoriis, ex ipſis quærebat: [s] *Vnde hic habitus in eccleſiis gallicanis, vt tot annorum, tantorumque pontificum in alterum habitum conſuetudo vertatur? diſcernendi a plebe vel cæteris ſumus doctrina, non veſte; conuerſatione non habitu; mentis puritate non cultu.* Obſeruandum tamen eſt, in quibusdam locis aſcetis, ſi eccleſiæ miniſterio eſſent cooptati, veterem ſuum habitum philoſophicum ſine vlla cenſura retinere permiſſum fuiſſe. Ita de *Nepotiano* amico ſuo obſeruat HIERONYMVS [t], quod philoſophicum habitum ſuum, pallium, retinuerit iam conſecratus presbyter, eoque ad diem vſque obitus ſui vſus fuerit. Idem de *Heracla* [u] presbytero *Alexandriæ* adfirmat, ipſum iam presbyterum ſub habitu philoſophi perſeueraſſe; quod etiam ab *Euſebio* ex *Origene* notatum legitur, qui *Heraclam* philoſophiæ ſub *Ammonio* operam nauantem, vulgari veſte depoſita, philoſophicum adſumſiſſe habitum [w], eoque poſtea etiam indutum inter presbyteros *Alexandrinæ* eccleſiæ ſediſſe, dicit. Ad quem locum recte obſeruat VALESIVS [x], nullum etiam tum peculiarem fuiſſe veſtitum clericorum, quandoquidem *Heraclas* phi-

introduxiſſe & exercuiſſe: mutata veſte, eodem quo cæteros ſacerdotes cultu deinceps in publicum proceſſiſſe.

(s) Cæleſtin. ep. II. ad epiſc. Gall. c. I. (tom. II. concil. p. 1619.)

(t) Hieron. epitaph. Nepotian. (p. 6. H. edit. Francof. MDCLXXXIV.) Proiicere *pallium*, manus extendere, vid re quod alii non videbant. — Intelligere illum non emori, ſed emigrare, & mutare amicos, non relinquere.

(u) Hieron. de ſcriptor. c. LIV. Heraclam presbyterum, *qui ſub habitu philoſophi perſeuerabat*, cætera.

(w) Orig. ap. Euſeb. lib. VI. c. XIX. Πρότερον κοινῇ ἐσθῆτι χρώμενος ἀποδυσάμενος τὸν φιλόσοφον ἀναλαβὼν σχῆμα μέχρι τοῦ δεῦρο τηρεῖ.

(x) Valeſ. not. in loc.

 loſo-

laribus tunicis amiſti eſſent: quum tamen veteres *Romani colobia*, ſiue veſtes breues ſine longis manicis, geſtare ſolerent; vti SERVIVS [*b*] & poſt eum HIERONYMVS [*c*] ex hoc TVLLII loco obſeruant. Vt adeo quum epiſcopus vel presbyter aliquis *colobium* geſtaſſe dicitur (vbi nomen difficile explanatur,) non niſi vſitatam *Romanam* veſtem geſtaſſe intelligendus ſit. Id quod e lege quadam *Theodoſii magni* manifeſtum eſt, quæ de habitu, ſenatoribus intra vrbem *Conſtantinopolin* permiſſo, agit, ipſisque chlamydis ſiue militaris veſtis vſu interdicit, *colobiorum* autem & [*d*] *penularum* vſum, quod eſſent ciuilis habitus & veſtimenta pacis, indulget. *Dalmatica*, ſiue vt alias vocatur, χειρόδοτος, ſeu *tunica manicata*, rarius a *Romanis* adhibebatur. LAMPRIDIVS [*e*] enim tamquam rem ſingularem in vita *Commodi* imperatoris notat, quod *dalmaticus* in publicum proceſſerit, quod in *Heliogabalo* [*f*] pariter reprehendit, vti *Tullius* ante in *Catalina* fecerat. Atque hoc idoneum argumentum eſt ad probandum, quod huius æui clerici *dalmatica* publice haud vſi fuerint, quandoquidem haud communis *Romanorum* veſtis fuit. Et certe viri cuiusdam docti [*g*] coniectura bo-

rum etiam genere ipſo atque vita, quod proprium eſt Catalinæ, de eius delectu, immo vero de complexu eius ac ſinu: quos pexo capillo nitidos, aut imberbes, aut bene barbatos videtis, *manicatis & talaribus tunicis*, velis amictos non togis.

(*b*) Seruius in Virgil. lib. IX. Aeneid. v. 616. Et *tunicæ manicas*, & habent redimicula mitræ: vbi ſic commentatur: Tunicæ veſtræ habent manicas, quod etiam Cicero vituperat, dicens, *manicatis & talaribus tunicis*. Nam colobiis vtebantur antiqui.

(*c*) Hieron. quæſt. hebr. in Geneſ. XXXVII, 32. tom. III. p. 222. edit. Baſil. MDCLXV. (p. 145. F. edit. Francof. MDCLXXXIV.) Pro varia tunica, Aquila interpretatus eſt tunicam ἀστραγάλειον: id eſt tunicam talarem. Symmachus, *tunicam manicatam*: ſiue quod ad talos vſque deſcenderet & manibus artificis mira eſſet varietate diſtincta: ſive quod haberet manicas, *antiqui* enim magis *colobiis* vtebantur.

(*d*) Cod. Theod. lib. XIV. tit. X. de habitu, quo vti oportet intra vrbem leg. I. Nullus ſenatorum habitum ſibi vindicet militarem, ſed chlamydis terrore depoſito, quieta *colobiorum* ac *penularum* induat veſtimenta.

(*e*) Lamprid. vit. Commod. p. 139. *Dalmaticus* in publico proceſſit.

(*f*) Id. vit. Heliogab. p. 317. *Dalmaticus* in publico poſt cœnam ſæpe viſus eſt.

(*g*) Fell. not. in vit. Cypr. p. 13. (p. 15. edit. Amſtelod.) Obeſæ prorſus eſt naris, qui in his, quæ ſequuntur, librariorum interpolationes, ſæculis & ingeniis ſuis dignas, non deprehenderit. Illi quidem cum tunicam dignitati epiſcopali non ſatis reſpondere crediderant, officioſiſſimi homines, *dalmaticam ſubminiſtrabant*.

no

no fundamento nititur, exiſtimantis, in vita *Cypriani*, vbi vetuſta exempla habent *tunicam tulit*, recentiores quosdam librarios vocabulum *tunicam* in *dalmaticam* mutaſſe, vtpote linguæ ac conſuetudini ſui temporis, vbi dalmatica ſacris eccleſiæ veſtimentis adnumerata fuit, magis conſentaneum, licet illud in nullo antiquo auctore hoc ſenſu adhibitum deprehendamus. *Caracalla*, quam nunc non nulli tunicam ſacerdotalem vocant, origine veſtis erat *gallicana*, quam *Antonius Baſſianus*, *Lugduni Galliæ* natus, primus inter populum *Romanum* introduxit, inde *Caracallæ* nomen adeptus, quemadmodum AVRELIVS VICTOR [*b*] tradit. Veſtis prolixa erat ad talos vſque demiſſa, qua populus *Romanus*, teſte VICTORE, indutus eſſe debebat, quum ad ſalutandum imperatorem introiret. An vero iſthoc tempore etiam clericalis veſtitus fuerit, de eo quidem dubitari poteſt, quandoquidem nullus antiquus ſcriptor de eo vt tali loquitur. Quod ſi autem fuit, non peculiaris tamen clericorum habitus fuit, quia SPARTIANVS [*i*], qui *Conſtantini* ætate vixit, *caracallas* a communi plebe *Romana* tum geſtatas, & ab earum auctore *caracallas Antonianas* dictas fuiſſe, perhibet. Ἡμιφόριον, *hemiphorium*, quod cum *colobio* coniungit EPIPHANIVS, vel aliud eiusdem veſtimenti nomen, vel ei ſimile fuit: ſignificat enim *curtam tunicam*, vt PETAVIVS [*k*]

(*b*) Vict. epit. vit. Caracallæ. Cum e Gallia veſtem plurimam deuexiſſet, *talaresque caracallas* feciſſet, coëgiſſetque plebem ad ſe ſalutandum indutam talibus introire, de nomine huius veſtis, *Caracalla* cognominatus eſt.

(*i*) Spartian. vit. Caracall. p. 251. Ipſe *Caracallæ* nomen accepit a veſtimento, quod populo dederat, demiſſo vſque ad talos, quod ante non fuerat; vnde hodieque *Antonianæ dicuntur caracallæ* huiusmodi in vſu maxime Romanæ plebis frequentatæ.

(*k*) Petau. not. in Epiphan. hær. LXIX n. III. Ἡμιφόριον idem eſt quod Heſychio ac Suidæ ἡμιφάριον, hoc eſt ἥμισυ ἱματίου. Palladius in hiſtoria Lauſiaca, quem citat Meurſius: πάντα αὐτῆς (de Melania iuniore) τὰ σηρικὰ ἡμιφόρια καλύμματα τοῖς θυσιαστηρίοις ἐδωρήσατο. Vtraque voce dimidiata veſtis exprimitur. Colobium *curtam tunicam* interpretari poſſis. Proprie quidem quæ manicis careat, ac decurtata ſit. De qua non nihil ad Themiſtium diximus. Sed non minus apte ſic appellari videtur, quod non vltra pectus atque humeros pateret, quaſi dimidiatum eſſet pallium. Siquidem κολοβιῶνα latum clauum nominari cenſet Acro; cui reſpondere dicit indumentum illud ex purpura, quod a ceruice ad pectus extentum geſtabant principes. Ergo propterea κολόβιον & ἡμιφόριον vocatum eſt, quia iuſtæ veſtis more nequaquam extendebatur. Aliud eſt ὠμοφόριον epiſcoporum, de quo Germanus Conſtantinopolitanus.

Suicer. theſ. eccleſ. tom. I. p. 1334. Ἡμιφόριον ſignificat *dimidiatam veſtem*: nam

& alii

Digitized by Google

& alii critici id interpretantur; ἥμισυ ἱματίας, ſiue *dimidium pallium*, quod ante datæ *colobii* deſcriptioni reſpondet. Quod ad *lineam* attinet, cuius in vita *Cypriani* fit mentio, & quam BARONIVS antiquum epiſcoporum habitum fuiſſe dicit, nihil niſi vulgaris veſtis e linis confecta videtur fuiſſe, licet ignoremus, quo alio nomine nuncupari debeat. BARONIVS [*l*] de linea interula, ſiue induſio non intelligi debere lepide ſtatuit, adeoque lineum indumentum, *italice* dictum *rochetto*, fuiſſe concludit; quod eiusmodi argumentum eſt, quod lectori riſum excitat, ſed animum eius ad adſenſum præbendum non magnopere vrget; attamen tam bonum eſt quam vllum aliud, quod adfert, epiſcopos ætate *Cypriani* veſtitu ab aliis diſtincto in publicum proceſſiſſe, probaturus. Clericos peculiaribus veſtibus, quum ſacris operarentur, vſos fuiſſe, ſaltem ſæculo quarto ineunte, non negamus, ſed ſuo loco probabimus & demonſtrabimus: ſed vllam eiusmodi diſtinctionem extra ſacra in reliquis ipſorum veſtimentis eo tempore obſeruatam fuiſſe, id quidem ex hactenus dictis non liquet, ſed contrarium

φόρεμα græcis recentioribus, vt ex Vlachi theſauro conſtat, *veſtem* notat: Epiphanius contra Ariomanitas ſeu hæreſi LXIX. Ἡμιφόριον γὰρ ὁ τοιοῦτος ἀεὶ καὶ κολοβίωνα ἐνδιδυσκόμενος γλυκὺς ἦν τῇ προσηγορίᾳ, *Hic enim ſemper erat indutus hemiphorio & colobio & affabilis erat.* Palladius hiſt. Lauſ. in Melania iuniore p. 148 Πάντα αὐτῆς τὰ σηρικὰ ἡμιφόρια καλύμματα τοῖς θυσιαστηρίοις ἐδωρήσατο. *Omnia ſua ſerica hemiphoria, amicula altaribus dedit.* Heſychius & Suidas ſcribunt ἡμιφάριον, & interpretantur, ἥμισυ ἱματίου, *dimidium veſtis, dimidiata veſtis.* Cl. Meurſius hanc quoque lectionem probat, quia φᾶρος veſtem ſignificet. Heſychius φάρη, ἱμάτια. *Veſtimenta.* Item, φᾶρος, ἱμάτιον, περιβόλαιον *Veſtis, amiculum.* ita etiam Suidas, & Etymolog. M.

(*l*) Baron ann. CCLXI. n. XL. Ex iis adeo certis antiquitatis eccleſiaſticæ monumentis, qualis eſſe ſoleret epiſcoporum habitus, probe poſſumus intelligere. Sed illud primum de *tunica linea*, qua, cæteris veſtibus exſpoliatus, ictum gladii excepturus remanſit indutus, exacte conſiderandum. Ex iis enim, quæ ex dictis actis ſunt ſuperius notata, *neminem* certe *puto adeo obtuſum ingenio, vt* cum ipſa dicant, Cyprianum exutum birro atque tunica remanſiſſe in linea, *exiſtimet de linea interula intelligendum*, quæ ſuper nudum indui conſueuit: non enim decebat ſacerdotalem decorem, Cyprianum ad interulam vſque denudari, cum præſertim ad hoc non cogeret magiſtratus, nec carnificina functio poſtularet, quid enim opus erat ad capitis obtruncationem, ad ſubuculam vſque exui, quum præſertim nullum ea de re extet exemplum? Sic igitur *nihil aliud eſt, quod dici poſſit, niſi lineam illam Cypriani commune illud omnibus epiſcopis lineum indumentum fuiſſe, quod ephod alii dicunt, italice vero rochetto.*

potius euincitur. Lectorem hæc moneri neceſſe fuit, quod nonnulli ea imprudenter confundunt, & argumenta pro vel contra hoc vel illud adlegant, quæ tamen diuerſam admodum admittunt conſiderationem.

LIBRI SEXTI

CAPVT QVINTVM

OBSERVATIONES QVAEDAM AD HACTENVS DICTA. CONCLVSIO CVM ADLOCVTIONE AD CLERVM PRAESENTIS ECCLESIAE.

§. I.

Obſeruatio prima: *Non omnes leges & regulas veteris eccleſiæ a præſenti eccleſia eiusque clericis obſeruari, neceſſe eſt.*

QVando hactenus præcipuas veterum leges & regulas, quæ ad electionem, qualitates, officia & generaliora munia primitiuorum clericorum ſpectant, conſiderauimus, eaque omnia vno quaſi obtutu conſpicienda exhibuimus, ſpecialiorum officiorum conſideratione ad locum cuiusque proprium reſeruata: hanc huius noſtræ diſſertationis partem, ſubiunctis paucis quibusdam, iisque neceſſariis & ad praxin cleri præſentis eccleſiæ ſpectantibus, monitis finiemus. Atque heic *primum* ante omnia obſeruandum fuerit, non omnes veteris eccleſiæ leges ac regulas hodiernos clericos obligare, niſi quatenus res in ſe neceſſarias complectantur, vel inter regulas ac canones, a præſenti eccleſia receptos ac auctoritate munitos, adoptatæ ſint. Non nullæ enim leges ex ſpecialioribus rationibus, ſtatui ac conditioni eccleſiæ iſtorum temporum peculiaribus ac propriis, latæ fuerunt. Et ſane non abſurdum tantum ſed etiam impoſſibile foret, homines ad iſtarum omnium legum obſequium ac obſeruantiam redigere, rationibus earum ceſſantibus eccleſiæque circumſtantiis tantopere mutatis. Aliæ leges ab eccleſiis particularibus pro ſe ipſis ſolis factæ fuerunt, quæ alias eccleſias numquam obligare potuerunt, niſi ab ipſis libere receptæ, vel eis auctoritate generalis cuiusdam concilii, in quo ipſæmet repræſentatæ & conſenſum ſuum tacite teſtatæ fuerant, impoſitæ. Multo minus nunc abſolute & ſimpliciter eccleſias tanto ſæculorum

lorum interuallo diſiunctas, obligare poſſunt; quandoquidem vnaquæque eccleſia leges de rebus mutabilis naturæ ſibi ipſi ferendi poteſtatem habet, nullis alius cuiusdam eccleſiæ legibus adſtricta. Neque conſequenter vlla iſtiusmodi eccleſiæ membra iſtarum regularum obſeruatione tenentur, niſi renouatæ & valore inſtructæ fuerint ab ea eccleſia, cuius membra ſunt. Et hoc eccleſiæ catholicæ ſenſui ac praxi conuenit; quod heic obſeruari neceſſe eſt, ne quis de huius noſtræ diſſertationis ſcopo perperam iudicet, ac ſi eo ſpectet, vt, quamcumque regulam heic memorauimus, ea neceſſaria fiat & vim obligandi accipiat; vel vt præſentem eccleſiam reprehendat, quod non in omnibus rebus modo vetuſtæ praxi conueniente agat: Id quod fieri nequit, niſi omnes caſus & circumſtantias in omnibus ſæculis easdem efficiamus.

§. II.

Obſeruatio ſecunda: *Quædam veteris eccleſiæ regulæ præſtantiſſimum vſum habituræ eſſent, ſi iuſta & legitima auctoritate reuiuiſcerent.*

Deinde autem, hoc non obſtante, ſine cuiuspiam offenſione libertatem obſeruandi mihi me poſſe ſumere, exiſtimo, quod nonnullæ veteris eccleſiæ regulæ præſtantiſſimum vſum habituræ eſſent, ſi iuſta ac legitima auctoritate in præſenti eccleſia reuiuiſcerent. Quid, quæſo, ſi legem haberemus, *Iuſtinianeæ* iſti in lege ciuili conſentaneam, qua quilibet patronus, vel quicumque clericum aliquem eligerent & præſentarent, iureiurando adſeuerare tenerentur, quod neque propter aliquam donationem, nec promiſſionem, aut amicitiam, aut aliam quamlibet cauſſam, ſed ſcientes eum rectæ & catholicæ fidei & honeſtæ eſſe vitæ & litteras noſſe, eum elegiſſent? Nonne foret hoc egregium aliquod præſentium legum contra pactiones *Simoniacas* additamentum? Quid, ſi antiquorum chorepiſcoporum ordo in amplioribus diœceſibus reſtitueretur? Si coadiutores epiſcopis infirmitate laborantibus vel ſenectute confectis darentur? Nonne hi magni vſus forent, vti ad multas res alias ita præcipue ad exercendam diſciplinam, & ad facilius ac conſtantius peragendum excellentiſſimum confirmationis officium? Prudens lector hanc obſeruationem de multis aliis exemplis facere ipſe poterit, quæ heic a me ſuppeditari neceſſe non eſt, ſed potius

Digitized by Google

us prætermittuntur, quod tantum hiſtorici antiquæ eccleſiæ partes ago; aliis, quorum id eſt officii, relinquens, vt pro hodierna eccleſia leges ſanciant, ſi quid heic ſuggeſtum fuerit, quod pro ſua ſapientia ac prudentia materiam legum, in maius beneficium & incrementum ipſius, facere ſe poſſe, exiſtiment.

§. III.

Obſeruatio tertia: *Ad quasdam antiquæ eccleſiæ leges ſeſe conformare poſſent clerici, licet non ſint præſentis eccleſiæ leges.*

Porro obſeruari poteſt, obtinuiſſe quasdam leges in antiqua eccleſia, ad quas, licet non ſint ſtatutæ leges præſentis eccleſiæ, clerici tamen innocentiſſime ſe conformare poſſent; & forſan honori & incremento ipſorum foret, ſi ſponte ſua ad eas ſe conformarent, quandoquidem nulla lex habetur, quæ illud vetet. Exemplum in vno iſtiusmodi caſu dabimus. Erat lex quædam veteris eccleſiæ, vti ſupra oſtendimus [a], qua clerici omnes controuerſias ciuiles, quas alii cum aliis habebant, inter ſe mutuo dirimere, nec ad ſæcularem aliquem iudicem adire, iubebantur, niſi ipſis lis eſſet cum homine quopiam laico. Iam vero licet nulla talis lex in hodierna eccleſia reperiatur, neque tamen vlla eſt, quæ impediat, quo minus clerici epiſcopos ſuos arbitros eligant, & ſponte ſua omnes cauſſas ſuas ad ipſos, vel alios quosdam iudices referant, de quibus inter ipſos conueniſſet; quam finiendi controuerſias rationem chriſtianos homines decentiſſimam eſſe, fatendum eſt. Vnde etiam, vt oſtendimus, in eccleſia primitiua ab laicis frequentiſſime adhibita fuit, quippe qui epiſcopos ſuos, ſponte facto compromiſſo, arbitros eligebant, ad inhærendum eorum ſententiæ ſemetipſos obligantes. Quod igitur in laicis adeo commendabile fuit, in clericis multo honeſtius eorumque grauitati ac dignitati conuenientius ſit, neceſſe eſt; vt ne alia emolumenta memorem, quæ ex hac controuerſias dirimendi via potius, quam ex vlla alia, poſſent exſiſtere. Ex hoc vnico exemplo facile erit ad iudicandum, quatenus iuſtum honeſtumque fuerit clericis, veterum clericorum praxin in aliis ſimilibus caſibus imitari.

(a) Lib. V. c. 1 §. IV. pag. 207.

§. IV.

Obſeruatio quarta: *De magnorum exemplorum vi ac efficacitate, & de legibus perpetuæ obligationis.*

Vltima obſeruatio, quam in præſentem diſſertationem noſtram faciendam duximus, ad iſtas eccleſiæ veteris leges attinet, quas neceſſarias eſſe & perpetuo obligare, fatendum eſt. Cuiusmodi ſunt pleræque, quas ſecundo ac tertio huius libri capite recenſuimus, de vita & officiis clericorum præcipientes. Quibus omnium eccleſiarum clerici perpetuo tenentur, quum iſtarum legum materia abſolutæ & ſempiternæ ſit obligationis, nec vllum vmquam ab earum obſequio immunem eſſe ſinat. Veterum igitur praxis in conformando ſeſe ad iſtiusmodi leges continua admonitio, ipſorumque exemplum acris clericorum omnium ætatum imitatio futura eſt. Nihil eſt, quod animos noſtros plerumque magis moueat atque adficiat, quam magna & nobilia aliorum exempla. Hæc ſimul iucunde inſtituunt & ad explendas officii noſtri partes potenter nos excitant. Hæc fieri poſſe oſtendunt, vt iſtæ regulæ obſeruentur, quippe quas a mortalibus, iisdem quibus nos adfectionibus obnoxiis, iam obſeruatas exhibent. Hæc animi noſtri magnitudinem ſancta quadam contagione inflammare & nos ad nobiles actiones, æmulationem noſtram prouocando, ſuſcitare poſſunt. Hæc inopinantes nos in laudabilium operum exercitium, noſtras a propoſitis nobis exemplis aberrationes exprobrando atque reprehendendo, deducunt. Hæc modeſtiam noſtram adficiunt & in zelum conuertunt. Hæc diuerſas noſtras neceſſariasque adfectiones commouent, nosque ad agendum opus noſtrum, has innatas nobis æmulationis ſcintillas & inſita ſollertiæ incitamenta excitando, inſtigant. Quare, quum alii editis in lucem publicam de officio & cura paſtorali perſpicuis regulis & inſtitutionibus eccleſiæ non inutilem operam præſtiterunt, ego veterum exempla ipſorum regulis addidi, quo eo melius nos excitarem, vt ipſorum veſtigiis inſiſtamus, quæ aptiſſimorum ad inſtituendum commouendumque exemplorum beneficio ſignata nobis ſunt atque expreſſa. Quis, quæſo, eximiam illam defenſionem ac reſponſionem, qua aduerſus præfectum *Arianum* vſus eſt BASILIVS [*b*], legere poteſt, quin veritatis ſimili occaſione defendendæ ſtu-

(*b*) Vid. lib. VI. c. III. §. X. pag. 371.

dio quodammodo incendatur? Quam audens & magnanimus, non obſtantibus ipſis maleuolorum & improborum calumniis, ad decertandum pro fide reddetur is, qui legerit [c], quam abſurdis contumeliis conuiciisque onerati fuerint ATHANASIVS & BASILIVS, maxima illa eccleſiæ lumina & mortalium optimi, ideo quod in cauſſa religionis contra hæreſin *Arianam* dimicarint. Contra ea quam pacificus, quam candidus, quam ingenuus & prudens efficietur in componendis minus neceſſariis controuerſiis, quæ inter catholicos in eccleſia ortæ fuerint, qui magnum illud candoris & ſtudii pacis exemplum ſemper ob oculos ſibi propoſitum habuerit, quod NAZIANZENVS [d] in perſona deſcribit ATHANASII, qui pro ſua prudentia duas partes e catholicis inter ſe contendentes conciliauit, qui propter paucas ſyllabas & altercationem de meris verbis eccleſiam propemodum diſcidiſſent? Vt vnum tantummodo adhuc addam: Quis eſt, qui quum magnum illud caritatis ac abnegationis ſui exemplum in patribus *Africanis* tempore collationis *Carthaginenſis* [e] legerit, & conſiderauerit, quam forti & promto animo priuatam vtilitatem ſuam propter bonum, pacem & vnitatem eccleſiæ neglexerint, non eodem nobiliſſimo ſpiritu & flagranti amore Chriſti aliquantum adfletur? quod ipſum ei animum addet ad quiduis eccleſiæ bono libentiſſime vel faciendum vel ſufferendum, priuatumque ſuum commodum publicæ vtilitati deuouendum; quandoquidem cum ſanctis iſtis patribus, ſe propter eccleſiam, non eccleſiam propter ſe, factum eſſe, perſuaſiſſimum habet? Quemadmodum hoc maximam ſalutis conſecutionem eccleſiæ adfert, ſi has ſimilesque virtutes ac dona gratiæ clericorum ſuorum mentibus impreſſit: ita inter alia adminicula, quæ ad finem iſtum obtinendum adhiberi poſſunt, nullum forſan huic effectui accommodatius eſt, quam ſi iſtæ virtutes per validam quandam eiusmodi illuſtrium exemplorum incitationem commendentur. Et qui tales virtutis imagines publico conſpectui exhibet, ei ad minimum iſta defenſione vtendi venia indulgeri poterit, qua vſus eſt olim SVLPICIVS SEVERVS [f],

(c) Lib. VI. c. III. § X. p. 373.
(d) Vid. c. III. §. IX. pag. 368.
(e) Vid. cap. IV. §. II. pag. 386.
(f) Seuer. vit. S Martin. in prologo.

quod

Digitized by Google

quod vitam *Martini* ſcripſiſſet: *Etſi ipſi non viximus, vt aliis exemplo eſſe poſſimus: dedimus tamen operam, ne illi laterent, qui eſſent imitandi.*

§. V.

Specialiores quædam regulæ obſeruandæ commendantur. **Primum** ***quidem eæ, quæ ad antiquam homines in miniſterium eccleſiæ educandi methodum ſpectant.***

Verum enim vero dum in commendandis veterum exemplis ita ſedulus ſum, committendum mihi non eſt, vt quasdam ex præſtantiſſimis ipſorum regulis inculcare negligam. Cuiusmodi ſunt ipſorum leges de educandis adoleſcentibus in vſum miniſterii eccleſiaſtici ſub magiſtro diſciplinæ, cuius negotium erat, mores & vitam eorum formare, & ipſos eiusmodi ſtudiis & exercitationibus adſuefacere, quibus ad ſuperiora officia ac miniſteria in eccleſia præparari & apprime idonei reddi poſſent. Quæ iuuentutem educandi methodus quum iam, erectis academiis ac ludis litterariis, mutata ſit, ad quos hæc cura deuoluta eſt, illi in eam cogitationem omnino debent incumbere, vt idem finis nihilo ſecius obtineatur, hoc eſt, vt omnes iuuenes, ad ſacrum quoddam munus adſpirantes, tam in ſtudiis ſuis quam moribus recte erudiantur, vt ad arduum opus ſuum & varias futuri muneris partes idonei fiant. Et tanto maiorem hac in re curam ab illis adhiberi neceſſe eſt, quia epiſcopi hoc æuo ſpecialem iſtam morum ac vitæ iſtiusmodi hominum notitiam habere non poſſunt, quam olim habuerunt, quum in ipſorum oculis educarentur, eorumque inſpectioni ſubeſſent. Iam vero, quod ad hanc ſtudiorum ac vitæ ipſorum partem attinet, primum a cura & deinde a teſtimonio eorum dependere debent, quibus educatio ipſorum commiſſa eſt. At enim vero recentior quidam præſtantiſſimus auctor [g], qui in fontes corrupti hodiernorum chriſtianorum ſtatus inquirit, vbi de officio paſtorali deque ordinariis homines ad illud educandi viis loquitur, duplicem de modo educationis in multis *Europæ* academiis

(g) Oſterwald's *cauſes of the corruption of chriſtians*, part. 2. chap. 3. p. 333. edit. Anglic. p. 127. Edit. gallic. a la Haye MDCC XXI. vbi verba ita habent: A l'egard des moeurs la jeuneſſe y vit dans le déréglement; elle y eſt abandonnée à ſa propre conduite; les ſoins des Maîtres & des Profeſſeurs ne s'entendent pas juſqu' à regler les moeurs de leurs diſciples. Ce déſordre va ſi loin, que dans

demiis vſitato, habet querimoniam. Primum quidem ad mores quod attinet, queritur, quod iuuenes illic viuant iuſto liberius & ſuis ipſorum conſiliis & arbitrio relicti effrænatos & diſſolutos ſe profiteantur atque oſtentent. Quid, quod non tantum ibi licenter viuant, ſed priuilegia etiam habeant, quæ ipſis ius indulgeant omnis generis petulantiam & belluina facinora cum publica hominum offenſione impune perpetrandi, ipſosque magiſtratus iurisdictioni eximant. Iam vero iſtæ vniuerſitates, ad quas hæc ſpectat accuſatio (cuiusmodi Dei beneficio noſtræ *Anglicanæ* non ſunt) maximam cauſſam habent conſiderandi, quovsque a priſco illo exemplari aberrauerint, & quantum inter antiquam illam educandi rationem ſub inſpectione epiſcopi & gubernatione magiſtri diſciplinæ in vnaquaque eccleſia & inter iſtarum academiarum methodum interſit, in quibus, ſi vir ille doctus vera narrat, „cura magiſtrorum ac profeſſorum ad formandos diſcipulorum ſuorum mores non extenditur.„ Altera ipſius querimonia ad ſtudia, quæ in academiis continuantur, attinet, in quibus duo deſiderat. „Theologia, inquit, heic tractatur & ſacra ſcriptura explanatur methodo quadam ſcholaſtica & mere ſpeculatiua. Loci communes leguntur repleti terminis ſcholaſticis & quæſtionibus minus neceſſariis. Docetur iuuentus præcipue de quauis materia diſputare & vniuerſam religionem reuocare in controuerſias. Hæc methodus iuuenes corrumpit, illisque intricatas falſasque dat de theologia ideas.„ Alterum, quod deſiderat, magis eſſentiale eſſe exiſtimat: „Non datur opera in academiis, vt iuuenes, qui eccleſiæ

pluſieurs Univerſités de l'Europe, les Ecoliers & les Etudians ſont une ouverte profeſſion de libertinage. Non ſeulement ils y vivent dans la licence, mais ils ont des priviléges, qui leur donne le droit de commettre impunement toutes ſortes d'inſolences, de brutalitez & de ſcandales & qui les exemptent de la jurisdiction de Magiſtrat. Pag. 128 La theologie y eſt traitée, & l'Ecriture ſainte y eſt expliquée d'une maniere ſcholaſtique, & toute ſpeculative. On y lit des lieux communs, remplis des termes d'Ecóle, & de queſtions peu néceſſaires. On y apprend proprement à diſputer ſur tout, & à reduire toute la Religion en controverſes. Cette methode perd les jeunes gens; elle leur donne des idées embaraſſées & même fauſſes, de la theologie. P. 110. L'autre defaut eſt plus eſſentiel. On n'a pas ſoin dans les Académies, d'apprendre aux jeunes gens, qui ſe conſacrent aut ſervice de l'Egliſe, diverſes choſes dont la connoiſſance leur ſeroit tout-à-fait néceſſaire. L'Etude de l'Hiſtoire & de l'Antiquité Eccléſiaſtique y eſt negligée. - - On n'enſeigne pas morale dans les Ecóles de Theologie, ſi

mini-

miniſterio ſe conſecrant, diuerſas res doceantur, quarum co-
„gnitio maxime neceſſaria eis eſſet. Hiſtoriæ & antiquitatis ec-
„cleſiaſticæ ſtudium ibi negligitur. Theologia moralis in ſcho-
„lis theologorum non niſi ieiuna & ſcholaſtica ratione doce-
„tur, & in multis academiis omnino nihil de ea traditur. Ra-
„rò de diſciplina ibi quidquam dici, audias. Pauca vel nulla
„monita de ratione gerendi curam paſtoralem & gubernandi
„eccleſiam ſuggeruntur. Ita vt plurimi eorum, quibus hoc of-
„ficium demandatur, illud auſpicentur, neſcientes, in quo illud
„conſiſtat; neque vllam aliam huius rei ideam habeant, quam
„quod ſit eiuſmodi prouincia, quæ ipſos ad habendas conciones
„& textus ſacros explanandos obliget.,, Perſuadere mihi non
poſſum, ad omnes vniuerſitates hanc accuſationem æqualiter
pertinere, neque inquiram, quatenus ea ad earum vllam ſpectet,
ſed ſolum dicam, quod vitia, de quibus heic fit querimonia, in
methodis educandi iuuentutem, in eccleſia primitiua adhibitis,
rarius deprehenſa fuerint: vbi, ſicut oſtendimus, præcipua ho-
minum miniſterio eccleſiæ deſtinatorum ſtudia, & ante & poſt
eorum ordinationem, eiuſmodi erant, quæ ad eos in neceſſariis
functionis ſuæ officiis ac partibus erudiendos directe ſpectabant.
Magna diligentia id agebatur, vt homines ad ſollicitum & pra-
cticum ſcripturarum ſtudium obligarentur, & vt ſibi ipſis hiſto-
riam, leges ac diſciplinam eccleſiæ notas redderent, quarum
cognitione atque exercitatione periti fierent omnium artium
curandi animas hominesque pios ac ſanctos efficiendi, id quod
ſpiritualium medicorum negotium eſt, & tota muneris paſtora-
lis ratio. Quæ igitur in re eorum regulæ atque exempla omni-
bus eccleſiis imitanda aptiſſime proponi poſſunt.

ce n'eſt d'une maniere ſuperficielle & ſcholaſtique; & en pluſieurs Academies, on ne l'enſeigne point du tout. On y parle rarement de la diſcipline. On n'y donne que peu ou point d'inſtructions ſur la maniere d'exercer la charge de paſteur & de gouverner l'Egliſe. Tellement que le plus grand nombre de ceux qui ſont admis à cette charge, y entrent ſans ſavoir en quoi elle conſiſte, & n'en ont point d'autre idée, que comme d'une profeſſion, qui oblige à prêcher & à expliquer des textes.

§. VI.

Secundo: *Ipſorum regulæ de examinandis candidatorum miniſterii qualitatibus.*

Aliæ quædam regulæ, diligenti meditatione ac conſideratione dignæ, iſtæ ſunt, quæ de examine candidatorum miniſterii inſtituendo præcipiunt. In hiſce enim eiusmodi methodus præſcripta & talis cautio adhibita erat, vt fieri vix poſſet, vt quis a neceſſariis dotibus bonisque moribus haud inſtructus ad functionem aliquam eccleſiaſticam admitteretur, niſi epiſcopus aliquis & vniuerſa eccleſia concordem quaſi operam ad hominem indignum eligendum conferrent qui caſus rariſſime exſiſtebat. Singularis vtilitatis res erat in eccleſia primitiua, quod per leges ipſius ordinarie nullos miniſterio initiari liceret, niſi in ea eccleſia, in qua noti erant; ita vt in eorum mores & viuendi rationem accuratiſſime inquiri, nec vllus flagitioſus ordinari poſſet, ſi vel epiſcopo vel eccleſiæ eum reiicere eſſet animus. Iam vero licet hæc regula in præſenti eccleſiæ ſtatu obſeruari haud poſſit, præcipuæ tamen eius intentioni alia quadam ratione fieri ſatis abſolute oportet, alioquin eccleſia detrimentum accipiat, & ab eccleſiæ antiquæ puritate, omnium ſacratiſſimas dignitates hominibus male moratis ac indignis conferendo, immenſum aberret, neceſſe eſt. Vnica ratio, qua per præſentes eccleſiæ circumſtantias cautioni, primis temporibus adhibitæ, reſponderi licet, ea eſt, vt epiſcopus de cognita candidatorum probitate ac integritate vitæ iſtiusmodi teſtimoniis, quibus tuto fidere poſſit, certior reddatur. Heic igitur vnusquisque, me nullo monente, facile videt, quod ad præſentem eccleſiam puritati & excellentiæ veteris eccleſiæ reſtituendam ſumma cautione hac in re opus ſit, vt ne teſtimonia in tam arduo negotio promiſcue omnibus, nec vlli, niſi de rebus, de quibus ea fiunt, perſpectum & exploratum habeatur, dentur. Alias aliorum hominum peccata participamus & a Dei gloria ipſiusque eccleſiæ bono promouendo longe abſumus, quum a ſtudio & cura, in priſcis exemplis nobis commonſtrata, tantum deflectamus.

Altera examinis candidatorum pars, quæ ad ipſorum eruditionem ac naturæ dotes ſpectabat, non minori ſtudio ac diligentia inſtituebatur. Præcipua inquiſitio erat, num in ſenſu ac

cogni-

cognitioneque ſacrarum ſcripturarum bene eſſent verſati; Num religionis fundamenta, neceſſarias euangelii doctrinas, & regulas morum in lege Dei nobis traditas, probe & recte intelligerent; Num hiſtoriam, leges ac diſciplinam eccleſiæ cognitam haberent & perſpectam; Et num non minus ad gubernandum eccleſiam quam ad populum ſibi commiſſum docendum idonei eſſent. Hæ maximi momenti res erant, quia earum pleræque condi[illegible]ius erant in miniſterio ac curæ paſtoralis exercitio, adeoque in huiuſmodi examinibus maximopere vrgeri debebant. Hæ erant iſtæ dotes, quæ cum ardenti lucentique piæ vitæ lucerna ſociatæ, eccleſiam primitiuam eiusque clericos ad ſummam illam amplitudinem ac gloriam euexerunt, quam in ipſis nos omnes admirari, profitemur; cuius ipſa mentio ſufficiens ac idonea eorum, ad quos hæc materia ſpectat, prouocatio eſſe poteſt ad ſtudium ſuum pro ſalute ac gloria præſentis eccleſiæ declarandum, ita quidem, vt iſtas vias inſiſtant, quas antiqua eccleſia tanto cum ſucceſſu iniit, & ſine quibus finis miniſterii in vlla eccleſia plene obtineri non poteſt, quoad homines neceſſariis qualitatibus deſtituti ordinantur.

§. VII.

Tertio: *Ipſorum regulæ de priuatis clericorum congreſſibus ac colloquiis cum aliis, deque priuatæ diſciplinæ exercitio.*

Non immorabor iam inculcandis aliis quibusdam regulis de ſpecialioribus ſtudendi, concionandi aliisque ſimilibus officiis, ſed veniam tantum petam, priſca exempla in duobus adhuc momentis commendandi. Alterum ad paſtores priuatos attinet, alterum eccleſiæ gubernatoribus ſubmiſſe offertur. Quod ad priuatos paſtores attinet, officium eſt priuati congreſſus ac colloquii cum aliis ſuæ fidei commiſſis, iuxta ac diſciplinæ priuatæ in eosdem exercitium. Viri quidam celeberrimi, qui de officiis muneris paſtoralis nouiſſime ſcripſerunt, hanc in præcipuis & maxime neceſſariis eius functionibus ponunt, quæ in priuatorum hominum inſpectione, familiarium viſitatione, exhortationibus, admonitionibus, reprehenſionibus, inſtitutionibus, reconciliationibus & in omnibus aliis hiſce curis conſ-

ſtit, quas paſtor eorum cauſſa, ſuper quos conſtitutus eſt, ſuſcipere debet. Nam, vt apprime recte obſeruant[b], *neque exhortationes generales, nec publica diſciplina omnibus eccleſiæ neceſſitatibus reſpondent. Dantur certa flagitia, quæ nec poſſint nec debent publice reprehendi & quibus tamen mederi debent. In tali caſu priuatæ admonitiones adhibendæ ſunt. Salus animarum hoc poſcit & curæ paſtoralis eſt, omnem errantem quærere, nec committere, vt malus pereat non admonitus.* Iam vero quum hoc ſit opus arduum & difficile, & non tantum multam diligentiam ac animi applicationem, ſed magnam etiam artem ac prudentiam cum æquali cura, manſuetudine, modeſtia ac ingenii dexteritate, ad illud recte perficiendum requirat: ſæpe vel prorſus negligitur vel male admodum peragitur; quandoquidem nonnulli ſibi perſuadent, ſatis eſſe, ſi peccatores de ſuggeſtu admoneantur; & alii promiſcue eos admonent, quod autem magis ad irritandum quam reuocandum eos ſpectat. Quibus duobus malis vt remedia adhibeantur, vtile erit, ad excellentem illum GREGORII NAZIANZENI ſermonem animum intendere, quem huius libri capite tertio adduximus[i], in quo magnam illam animarum ac ingeniorum, quæ mortalibus ineſt, varietatem, omniumque rerum ac occaſionum, quas idoneus animarum paſtor, apta cuiuis morbo remedia applicaturus, ponderare debet, difficultatem conſiderauit. Atque heic non nulla etiam præclariſſima monita ac præcepta, ab CHRYSOSTOMO aliisque hanc in rem data lector inueniet, vna cum exemplis, quæ ad neceſſarium hoc officium peragendum excitare ipſum poſſunt.

(b) Oſterwalds *cauſes of the corruption of chriſtians* p. 318. Edit. gallic. cit. p. 109. 110. Ni les exhortations générales, ni diſcipline publique ne péuvent pourvoir à tous le beſoins de l' Egliſe. Il y à de certains deſordres, que les paſteurs ne peuvent ni ne doivent reprimer ouvertement, & aux quels ils doivent pourtant apporter du reméde. Dans ces cas là, il en faut venir à des avertiſſements particuliers. L' interêt du ſalut des ames le demande, & il eſt de la ſollicitude paſtorale d' aller chercher la brebis qui s' égare & de ne laiſſer pas perir le mechant, faute d' avertiſſement.
Vide ſis etiam *Biſchop* Barnet's *Paſtoral Care*, c. 8. p. 96.

(i) Vid. lib. VI. c. III. § VIII. pag. 362.

§. VIII.

§. VIII.

Quarto: *Ipſorum regulæ de publicæ diſciplinæ exercitio in delinquentes clericos, qui de facinore quodam indignitatis ac offenſionis pleno eſſent conuicti.*

Alterum, quod ſuperioribus noſtris antiſtitibus, hoc eſt, publicæ diſciplinæ cuſtodibus & priuatorum paſtorum inſpectoribus, conſiderandum ſubmiſſe offerre volo, eſt diſciplinæ exercitium in primitiua eccleſia. Per quam rem non intelligo generalem illam diſciplinam, in omnes nocentes in eccleſia exerceri ſolitam; ſed ſpecialem illam diſciplinam inter clericos vſitatam, vi cuius quilibet clericus de morum turpitudine, vel aliquo crimine publicam offenſionem habente conuictus, munere exuendus aliisque pœnis eccleſiaſticis adficiendus erat; de quibus tam criminibus quam pœnis in tribus antecedentibus huius libri capitibus ſigillatim expoſuimus. Hoc generalis omnium confeſſio eſt, veteris eccleſiæ gloriam fuiſſe ipſius diſciplinam; & generalis omnium de præſentis eccleſiæ calamitate querimonia eſt, ex non renouata nec reſtituta vetere diſciplina corruptos ac deprauatos mores redundare. Si quid igitur veri in omnibus hiſce obſeruationibus reperitur, id omnibus illis, qui ad gubernacula ſedent eccleſiæ, validiſſimo argumento eſſe oportet, vt ſummo ſtudio eo contendant, vt diſciplina, vbi vacillat, ad minimum inter clericos reſtituta conſtabiliatur; vt ne publica delicta in iis tolerentur, quorum vita ac morum ratio aliis lux & dux eſſe debebat. Sicut nihil eſt, quod liberum huius diſciplinæ exercitium heic impediat, ita non niſi æquum & iuſtum eſt, vt eius exemplum in ipſis ſtatuatur; tum ob multas alias cauſſas, tum maxime ob hanc, vt laici ne exiſtiment, ſe vlli diſciplinæ ſubeſſe, quam ipſi clerici non prius cum maiori cenſuræ eccleſiaſticæ ſeueritate inter ſe exercuiſſent. Et ſi vllæ vel regulæ vel exempla ad hoc excitare poſſunt, certe primitiuæ eccleſiæ regulæ ac exempla maxime omnium prouocant. Regulæ ac diſciplina eius in ſe excellentiſſimæ erant & exactiſſimæ, & maximam partem exacte ab iis obſeruabantur, quibus earum executio demandata erat.

§. IX.

Iuliani *conſilium de reformandis ſacerdotibus gentilibus ad primitiuorum clericorum regulas argumentum eſt, ad ſtudium noſtrum hoc tempore excitandum aptiſſimum.*

Factis hiſce in *primitiui cleri* leges & conſuetudines obſeruationibus, *præſentis æui clerum* longiore oratione compellare minus neceſſe fuerit. Vnum igitur adhuc obſeruabo, quod *Iuliani* imperatoris conſilium priſcorum clericorum leges inter ſacerdotes gentiles ad eos reformandos introducendi, vti tum planum excellentiæ ipſarum teſtimonium fuit, ita idoneum argumentum ſit, ad præſentis cleri zelum prouocandum, vt eo promtius ac glorioſius ipſos imitentur. Iam ex parte teſtimonium ac conſilium IVLIANI ex eius epiſtola ad *Arſacium* ſacerdotem *Galatiæ* recitauimus: heic autem amplius quoddam teſtimonium ex aliquo epiſtolæ ipſius fragmento ſubiungemus, quæ inter opera eius typis expreſſa reperitur, vbi de gentilibus loquens ſacerdotibus dicit, „[*k*] Rationi valde conſentaneum eſſe, vt „ſacerdotes honorentur tamquam deorum miniſtri & famuli, „qui quæ ad deos pertineant, mortalibus miniſtrent, & ad il„lorum in eos deriuanda beneficia momenti plurimum adfe„rant. Quamdiu [*l*] igitur ſacerdotes nominentur aliqui, cul„tu & honore adficiendos eſſe; ſin autem ſint nequam, ſacer„dotio multandos, & vbi indigni habiti fuerint, abiiciendos. Vi„tam [*m*] ſuam tamquam eorum, quæ in vulgus eloqui oporteat, „exemplar oſtentare debere. Huius initium a pietate erga de„os capiendum eſſe. Sic enim eos diis ipſis miniſtrare conue„nire, quaſi præſentibus eosque contuentibus, quum ab eis mi-

(*k*) Iul. fragment. epiſt. p. 542. edit. Pariſ. M DC XXXI. 4to. (pag. 296. B. edit. Lipſ. MDCXCVI. fol.) Εὔλογον καὶ τοὺς ἱερέας τιμᾶν ὡς λειτουργοὺς θεῶν καὶ ὑπηρέτας, καὶ διακονοῦντας ἡμῖν τὰ πρὸς τοὺς θεούς· συνεπισχύοντας τῇ ἐκ θεῶν εἰς ἡμᾶς τῶν ἀγαθῶν δόσει.

(*l*) Ibid. p. 543 (pag. 297. A. edit. cit.) Ἕως ἂν ἱερεύς τις ὀνομάζηται, τιμᾶν αὐτὸν χρὴ καὶ θεραπεύειν· εἰ δὲ εἴη πονηρὸς, ἀφαιρεθέντα τὴν ἱερωσύνην, ὡς ἀνάξιον ἀποφανέντα, περιορᾶν.

(*m*) Ib. a. p. 547 (p. 299. B.) Ὧν πρὸς τὰ πλήθη χρὴ λέγειν, δεῖγμα τὸν ἑαυτῶν ἐκφέροντας βίον· ἀρκτέον δὲ ἡμῖν τῆς πρὸς τοὺς θεοὺς εὐσεβείας· οὕτω γὰρ ἡμᾶς πρέπει τοῖς θεοῖς λειτουργεῖν, ὡς παρεστηκόσιν αὐτοῖς, καὶ ὁρῶσι μὲν ἡμᾶς οὐχ ὁρωμένοις ὑφ' ἡμῶν.

nime

Digitized by Google

„nime ipſi videantur. Nihil [n] turpe vel dicere ipſos vel au-
„dire, ac præterea non ab impuris tantum factis ac flagitiis, ſed
„ab omni etiam iſtiusmodi verborum & acroamatum genere
„ſibi temperare debere. Procul ab ipſis oportere faceſſere
„illiberales iocos & petulans omne colloquium. Non legen-
„dos ab iis libros eo tendentes, vt ARCHILOCHVM vel HIPPO-
„NACTEM, vel alium quemlibet eius generis ſcriptorem; deuitan-
„dum ipſis ex antiquiore comœdia, quidquid eo ſtilo conſcri-
„ptum ſit. Satius eſſe, & dignitati ſacerdotum conſentaneum,
„ei ſtudere philoſophiæ, quæ diſciplinæ ſuæ deos præ ſe ferat
„auctores ac duces: qualis ſit PYTHAGORAE, PLATONIS & ARISTOTE-
„LIS ſecta; tum eorum, quæ CHRYSIPPVM ac ZENONEM magiſtros
„ſequantur. Non aut omnibus, aut omnium dogmatibus au-
„ſcultandum eſſe, ſed illis & illorum decretis duntaxat, quæ
„pietatem animis ingenerare poſſint. Non [o] omnem lectio-
„nem ſacerdotes decere, nec ex ipſis philoſophis EPICVRVM ac
„PYRRHONEM legendos, ſed prorſus ab eis reiiciendos; & pro
„hiſce deorum [p] ediſcendos hymnos & ex iis potiſſimum eos,
„qui in ſacris canantur: horum enim pleroſque ipſoſmet deos
„multis precibus exoratos tradidiſſe: paucos ab hominibus pro-
„fectos eſſe, quos illi diuini ſpiritus adflatu, ad honorem deo-
„rum ex integro ac inacceſſo malis animo profuderint. In
„his occupanda eſſe ſtudia, & cum priuatim tum publice diis

(n) Ibid. (pag. 300. C) Αἰσχρὸν μήτε λέγοντας, μήτε ἀκούοντας· ἁγνεύειν δὲ χρὴ τοὺς ἱερέας οὐκ ἔργων μόνον ἀκαθάρτων οὐδὲ ἀσελγῶν πράξεων, ἀλλὰ καὶ ῥημάτων καὶ ἀκροαμάτων τοιούτων· ἐξελατέα τοίνυν ἐστὶν ἡμῖν πάντα τὰ ἐπαχθῆ σκώμματα· πᾶσα δὲ ἀσελγὴς ὁμιλία· καὶ ὅπως εἰδοίης ἔχης ὃ βούλομαι φράζειν· ἱερωμένος τις μήτε Ἀρχίλοχον ἀναγινωσκέτω· μήτε Ἱππώνακτα· μήτε ἄλλον τινὰ τῶν τοιαῦτα γραφόντων· ἀποκλινέτω καὶ τῆς παλαιᾶς κωμῳδίας, ὅσα τῆς τοιαύτης ἰδέας· ἄμεινον μὲν γὰρ, καὶ πάντως πρέποι δ' ἂν ἡμῖν, ἡ φιλοσοφία μόνη· καὶ τούτων, οἱ θεοὺς ἡγεμόνας προστησάμενοι τῆς ἑαυτῶν παιδείας ὥσπερ Πυθαγόρας, καὶ Πλάτων, καὶ Ἀριστοτέλης, οἵ τε ἀμφὶ Χρύσιππον καὶ Ζήνωνα. Προσεκτέον μὲν γὰρ οὔτε πᾶσιν, οὔτε τοῖς πάντων δόγμασιν, ἀλλὰ ἐκείνοις μόνοις καὶ ἐκείνων, ὅσα εὐσεβείας ἐστὶ ποιητικά.

(o) Ibid. (pag. 301 C.) Οὐδὲ ἀνάγνωσμα πᾶν ἱερωμένῳ πρέπει -- Μήτε Ἐπικούρειος εἰσιέτω λόγος, μήτε Πυῤῥώνειος.

(p) Ibid. p. 551. (p. 301 D 302. A.) Ἐκμανθάνειν χρὴ τοὺς ὕμνους θεῶν· εἰσὶ δὲ οὗτοι πολλοὶ μὲν καὶ καλοὶ πεποιημένοι παλαιοῖς καὶ νέοις· οὐ μὴν ἀλλ' ἐκείνους πειρατέον ἐπίστασθαι, τοὺς ἐν τοῖς ἱεροῖς ᾀδομένους· οἱ πλεῖστοι γὰρ ἐφ' αὐτῶν τῶν θεῶν ἱκετευθέντων ἐδόθησαν καὶ παρὰ ἀνθρώπων ὑπὸ πνεύματος ἐνθέου, καὶ ψυχῆς ἀβάτου τοῖς κα-

ſæpe

„ſæpe ſupplicandum, maxime quidem ter de die; ſin minus»
„ſaltem diluculo, ac ſub veſperam. Quamdiu publicæ ſa-
„crorum adminiſtrationi [q] in templis vacent, cui rei *Ro-*
„*mæ* triginta dies præſtituti ſint, per omnes illos dies in
„templis eos oportere reſidere ac philoſophari: neque
„interim domum petere, vel forum: ac ne magiſtratum qui-
„dem, niſi in templis, videre: tum vero cultus diuini ſedulo
„curam capeſſere & inſpiciendis atque ordinandis omnibus in-
„tendere. Expletis porro legitimis diebus, vbi ad humanæ vi-
„tæ negotia ſe transdiderint, non licere ipſis promiſcue omni-
„um, ſed amicorum tantum & optimorum, domos frequenta-
„re; Non in forum prodire, niſi raro, nec magiſtratus conue-
„nire niſi indigentibus pro virili parte præſidium adferendi
„cauſſa. Decere ſacerdotes, vt, quamdiu intra templi ſepta
„operentur, ornatiſſimam veſtem habeant; extra templum
„communi neque ſumtuoſa nimis vtantur. Saltem ab exquiſi-
„tiore in foro veſte, tum faſtu arrogantiaque prorſus abſtinen-
„dum. Ad obſcœna [r] theatrorum ſpectacula nullum omni-
„no ſacerdotem accedere oportere, neque in ædes ſuas intro-

κοῖς ἐπὶ τῇ τῶν θεῶν τιμῇ συγκείμενοι. Ταῦτά γε ἄξιον ἐπιτηδεύειν καὶ εὔχεσθαι πολλάκις τοῖς θεοῖς ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ, μάλιστα μὲν τρὶς τῆς ἡμέρας· εἰ δὲ μὴ, πάντως ὄρθρου τε καὶ δείλης.

(q) Ibid 553. (p. 302 D. 303. A. B. C.) Οἶμαι δὲ χρῆναι τὸν ἱερέα πάντων ἁγνεύοντα νύκτωρ καὶ ἡμέραν· εἶτα ἄλλην ἐπ' αὐτῇ νύκτα καθηράμενος, οἷς διαγορεύουσιν οἱ θεσμοὶ καθαρμοῖς, οὕτως εἴσω φοιτῶντα τοῦ ἱεροῦ μένειν, ὅσας ἂν ἡμέρας ὁ νόμος κελεύῃ· τριάκοντα μὲν γὰρ παρ' ἡμῖν εἰσιν ἐν Ῥώμῃ· παρ' ἄλλοις δὲ ἄλλως. Εὔλογον οὖν οἶμαι, μένειν ἁπάσας ταύτας τὰς ἡμέρας ἐν τοῖς ἱεροῖς φιλοσοφοῦντα· καὶ μήτε εἰς οἰκίαν βαδίζειν, μήτε εἰς ἀγορὰν μηδὲ ἄρχοντα πλὴν ἐν τοῖς ἱεροῖς ἐφορᾷν· ἐπιμελεῖσθαι δὲ τῆς περὶ τὸ θεῖον θεραπείας αὐτὸν, ἐφορῶντα πάντα καὶ διατάττοντα· πληρώσαντα δὲ τὰς ἡμέρας, εἶτα ἑτέρῳ παραχωροῦντα τῆς λειτουργίας. Ἐπὶ δὲ τὸν ἀνθρώπινον τρεπομένῳ βίον ἐξέσται καὶ βαδίζειν εἰς οἰκίαν φίλων, καὶ εἰς ἑστίασιν ἀπαντᾷν παρακληθέντα, μὴ πάντων ἀλλὰ τῶν βελτίστων· ἐν τούτῳ δὲ καὶ εἰς ἀγορὰν παρελθεῖν οὐκ ἄτοπον ὀλιγάκις· ἡγεμόνα τε προσειπεῖν, καὶ ἔθνους ἄρχοντα· καὶ τοῖς εὐλόγως δεομένοις ὅσα ἐνδέχεται βοηθῆναι. Πρέπει δὲ οἶμαι τοῖς ἱερεῦσιν ἔνδον μὲν, ὅτε λειτουργοῦσιν, ἐσθῆτι χρῆσθαι μεγαλοπρεπεστάτῃ· τῶν ἱερῶν δὲ ἔξω, τῇ συνήθει, δίχα πολυτελείας· - - ἀφεκτέον ἡμῖν ἐσθῆτος πολυτελεστέρας ἐν ἀγορᾷ, καὶ κόμπου ἢ καὶ πάσης ἁπλῶς ἀλαζονείας.

(r) Ibid, p. 555. (p. 304. B C.) Τοῖς ἀσελγέσι τούτοις θεάτροις τῶν ἱερέων μηδεὶς μηδαμοῦ παραβαλλέτω· μήτε εἰς τὴν οἰκίαν εἰσαγέτω τὴν ἑαυτοῦ· - - Μηδεὶς ποιείτω φίλον θυμελικὸν· μηδὲ ἁρματηλάτην· μηδὲ ὀρχηστὴς, μηδὲ μῖμος, αὐτῶν τῇ θύρᾳ προσίτω.

ducere,

„ducere, neque cum hiſtrione vllo vel auriga amicitia coniun-„ctum eſſe; neque ſaltatori vel mimo ad fores ſuos acceſſum „præbere.„ Poſthæc ſignificat, ex quibus hominibus ſacerdotes eligi velit. Dicit „ placere [*s*], eos ex omnibus conſtitui, „qui in ciuitatibus optimi ſint, & in primis quidem Dei, deinde vero hominum amantiſſimos quoſque, ſiue pauperes ſint, „ſiue diuites. Nec enim vllum, quod ad eam rem attineat, „inter obſcuros & illuſtres debere eſſe diſcrimen. Nam qui „propter animi manſuetudinem lateat, nequaquam propter ob-„ſcuritatem & ignobilitatem arcendum eſſe. Igitur etſi pauper „ſit aliquis, aut plebeius, ſi duobus his præditus ſit ornamen-„tis, religione erga deum & in homines benignitate, ſacerdo-„tem nihilominus eligendum. Religionis autem in deum ar-„gumentum eſſe, ſi propinquos omnes ad pietatem erga deos „capeſſendam alliciat; humanitatis vero, ſi vel ex modico li-„benter pauperibus impertiat prolixeque communicet, ac „quamplurimos ſua complecti liberalitate ſtudeat. Et ad hanc „partem maiore quadam attentione opus eſſe, vnde remedii „aliquid adferatur, quia nefandi *Galilei*„ (per hos chriſtianos intelligit) „animaduerſo, pauperes ſacerdotibus neglectui eſſe, „in id humanitatis genus incubuerint & factionem ſuam hac of-„ficii ſpecie corroborarint. Nam velut qui pueros placenta „aliqua decipiant, quam cum bis terue illis dederint, & ad ſe „ſequendos hac arte pellexerint, demum ab ædibus procul abſ-„tractos & in nauem impoſitos diſtrahant, vt quod breuem

(*s*) Ibid. (p. 304. lin. vlt. p. 305. tot.) Ἐγώ φημι τοὺς ἐν ταῖς πόλεσι βελτίστους καὶ μάλιστα μὲν φιλοθεωτάτους, ἔπειτα φιλανθρωποτάτους· ἐάν τε πένητες ὦσιν, ἐάν τε πλούσιοι· διάκρισις ἔστω πρὸς τοῦτο μηδὲ τις ἦν ἀφανοῦς καὶ ἐπιφανοῦς. Ὁ γὰρ διὰ πρᾳότητα λεληθὼς, οὐ διὰ τὴν τοῦ ἀξιώματος ἀφάνειαν, δικαιός ἐστι κωλύεσθαι· κἂν πένης ἂν ᾖ τις, καὶ δημότης, ἔχῃ ἐν ἑαυτῷ δύο ταῦτα, τό τε φιλόθεον, καὶ τὸ φιλάνθρωπον, ἱερεὺς ἀποδεικνύσθω. Δεῖγμα δὲ τοῦ φιλοθέου μὲν, εἰ τοὺς οἰκείους ἅπαντας εἰς τὴν περὶ τοὺς θεοὺς εὐσέβειαν εἰσαγάγοι· τοῦ φιλανθρώπου δὲ, εἰ καὶ ἐξ ὀλίγων εὐκόλως κοινωνεῖ τοῖς δεομένοις, καὶ μεταδίδωσι προθύμως, εὖ ποιεῖν ἐπιχειρῶν ὅσους ἂν οἷός τε ᾖ· προσεκτέον γὰρ μάλιστα τῷ μέρει τούτῳ καὶ τὴν ἰατρείαν ὅθεν ποιητέον. Ἐπειδὴ γὰρ οἶμαι συνέβη, τοὺς πένητας ἀμελεῖσθαι παρορωμένους ὑπὸ τῶν ἱερέων, οἱ δυσσεβεῖς Γαλιλαῖοι κατανοήσαντες, ἐπέθεντο ταύτῃ τῇ φιλανθρωπίᾳ· καὶ τὸ χείριστον τῶν ἔργων, διὰ τοῦ δοκοῦντος τῶν ἐπιτηδευμάτων, ἐκράτυναν· ὥσπερ οἱ τὰ παιδία διὰ τοῦ πλακοῦντος ἐξαπατῶντες τῷ καὶ δὶς καὶ τρὶς προΐεσθαι, πείθουσιν ἀκολουθεῖν ἑαυτοῖς· εἶθ' ὅταν ἀποστήσωσι πόρρω τῶν οἰκιῶν, ἐμβαλόντες εἰς ναῦν ἀπέδοντο· καὶ

„illis iucunditatem attuliſſet, id acerbum in omni vita ſentiatur: „ſic iſtos ab ea, quam vocent, agape & conuiuio, menſarumque miniſterio incipientes, fideles gentiles ad deorum contemtum impietatemque perducere.„

Ex hac IVLIANI oratione euidenter conſtare puto, quod ipſe obſeruauerit, quantum leges & mores ad incrementum exiſtimationis atque auctoritatis chriſtianorum clericorum & chriſtianæ religionis per hoſce contulerint: & quod idcirco ſimiles regulas ac diſciplinam inter idolorum flamines introducere, multasque alias gentilium conſuetudinum mutationes facere inſtituerit: inuiſis chriſtianæ religionis ritibus ac conſuetudinibus æmulatus, quemadmodum GREGORIO NAZIANZENO [t] & SOZOMENO [u] hoc obſeruatur, qui emendationes, quas intende-

γέγονεν εἰς ἅπαντα τὸν ἑξῆς βίον πικρὸν τὸ δόξαν πρὸς ὀλίγον γλυκύ· τὸν αὐτὸν καὶ αὐτοὶ τρόπον ἀρξάμενοι διὰ τῆς λεγομένης παρ' αὐτοῖς ἀγάπης καὶ ὑποδοχῆς καὶ διακονίας τραπεζῶν ἔστι γὰρ ὥσπερ τὸ ἔργον, οὕτω δὲ καὶ ὄνομα παρ' αὐτοῖς πολύ· πιστοὺς ἐνήγαγον εἰς τὴν ἀθεότητα.

(t) Nazian. inuect. I. in Iulian. (p. 101. D. edit. Pariſ. MDCXXX.) Διδασκαλεῖα μὲν ἱδρύσασθαι κατὰ πᾶσαν πόλιν ἕτοιμος ἦν, βήματά τε καὶ προεδρίας καὶ ὑφεδρίας, ἑλληνικῶν τε δογμάτων ἀναγνώσεις καὶ ἀναπτύξεις, ὅσαι τὰ ἤθη ῥυθμίζουσι, καὶ ὅσαι τῆς ἐπικρύψεως· εὐχῶν τε τύπον ἐν μέρει, καὶ τῆς τῶν ἁμαρτανόντων κατὰ μέτρον ἐπιτιμήσεως· προτελείας δὲ καὶ τελειώσεως, καὶ ὅσα τῆς ἡμετέρας σαφῶς ἐστιν εὐταξίας. ἔτι δὲ καταγώγια πήξασθαι καὶ ξενῶνας· ἁγιστήριά τε καὶ παρθενῶνας, καὶ φροντιστήρια, καὶ τὴν εἰς τοὺς δεομένους φιλανθρωπίαν, τήν τε ἄλλην ὁπόση, καὶ τὴν ἐν τοῖς ἐπιστολιμαίοις συνθήμασιν, οἷς ἡμεῖς ἐξ ἔθνους εἰς ἔθνος τοὺς χρήζοντας παραπέμπομεν· ἃ δὴ καὶ μάλιστα τῶν ἡμετέρων εἶχε θαυμάσας. Scholas quidem in omnibus ciuitatibus, & ſacraria, ſubſelliaque, partim altiora, partim humiliora extruere parabat, profanorum etiam dogmatum lectiones & explicationes inſtituere, tam quæ mores componerent, quam quæ in abſtruſiorum rerum tractatione verſarentur: tum precationum alternatim canendarum formam, ac ſupplicii in eos qui peccarent, pro delicti modo conſtituendi: initiationum item & perfectionis, atque omnia, quæ noſtræ haud dubie diſciplinæ ſunt: diverſoria etiam & hoſpitales domos ædificare, monaſteria item & virginum cœnobia inſtituebat, ſimulque humanitatem & benignitatem erga pauperes adiungere, cum in aliis rebus tum in commendatitiis epiſtolis ſitam, quibus eos, qui inopia premuntur, ex gente ad gentem transmittimus: quæ videlicet ille in noſtris rebus præſertim admiratus fuerat.

(u) Sozom. lib V. c. XVI. ὑπολαβὼν δὲ τὸν χριστιανισμὸν τὴν σύστασιν ἔχειν ἐκ τοῦ βίου καὶ τῆς πολιτείας τῶν αὐτὸν μετιόντων, διενοεῖτο πανταχῆ τοὺς ἑλληνικοὺς ναοὺς, τῇ παρασκευῇ καὶ τῇ τάξει τῆς χριστιανῶν θρησκείας διακοσμεῖν· βήμασί τε, καὶ προεδρίαις, καὶ ἑλληνικῶν δογμάτων καὶ παραινέσεων διδασκάλοις τε καὶ ἀναγνώσταις ὁμοῦ τε ῥητῶν καὶ ἡμερῶν τεταγμένας εὐχαῖς, φροντιστηρίοις τε ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν φιλο-

rit,

rit, per ſingulas partes commemorant. Cuius rei nuda narratio, ni fallor, concitata noſtri prouocatio eſt, vt ſaltem tantum ſtudii adhibeamus, quantum adhibuit *iulianus*, ad proponendum nobis tales primitiuorum clericorum excellentias, quas imitatione noſtra exprimere valeamus. Hoc argumentum eſt, quo in re ſimili vſus eſt apoſtolus: *Ego ad æmulationem prouocabo vos per gentem, quæ non eſt gens: per gentem intelligentiæ expertem ad iram vos prouocabo*, Rom. X, 19. Non poſſum, quin dicam, triſtiſſimam conſiderationis materiam homini futuram, ſi olim gentilis cuiusdam apoſtatæ zelum in iudicio contra ſe conſurgere ſeque condemnare, deprehenderit.

§. X.

Concluſio cum adlocutione ad clerum præſentis eccleſiæ.

Nos omnes incenſum gloriæ ac ſalutis præſentis eccleſiæ ſtudium (vt quidem ipſa officii noſtri ratio id poſtulat) profitemur. Iam vero ſi vere tali ſtudio ardemus, quod præ nobis ferimus, certe in omnibus actionibus noſtris iſtud demonſtrare nos oportet; obſeruando has neceſſarias regulas & agendi mo-

σοφεῖν ἐγνωκότων, καὶ καταγωγίοις ξένων καὶ πτωχῶν, καὶ τῇ ἄλλῃ τῇ περὶ τοὺς δεομένους φιλανθρωπίᾳ, τὸ ἑλληνικὸν δόγμα σεμνῦναι ἑκουσίων τε καὶ ἀκουσίων ἁμαρτημάτων κατὰ τὴν τῶν χριστιανῶν παράδοσιν ἐκ μεταμελείας σύμμετρον τάξαι σωφρονισμόν· οὐχ ἥκιστα δὲ ζηλῶσαι λέγεται τὰ συνθήματα τῶν ἐπισκοπικῶν γραμμάτων, οἷς ἔθος ἀμοιβαδὸν τοὺς ξένους ὅποι δήποτε διιόντας, καὶ παρ' οἷς ἀφίκωνται, πάντως κατάγεσθαι καὶ θεραπείας ἀξιοῦσθαι, οἷά γε γνωρίμους καὶ φιλτάτους, διὰ τὴν τοῦ συμβόλου μαρτυρίαν· ταῦτα διανοούμενος ἐσπούδαζε ἑλληνιστὰς προσεθίζειν τοῖς τῶν χριστιανῶν ἐπιτηδεύμασιν. Cum exiſtimaret (Iulianus), chriſtianorum religionem ex vita & moribus eorum, qui illam ſectantur, maxime commendari, gentilium templa apparatu, atque ordine chriſtianis vſitato ornare conſtituit: gradibus praeterea ac primi conſeſſus prærogatiua, gentilium item dogmatum & exhortationum doctoribus atque lectoribus; certorum quoque dierum atque horarum ſtatutis precationibus; Monaſteriis praeterea virorum ac mulierum philoſophari cupientium; Xenochiis denique & Ptochotrophiis, & omni reliqua erga egenos humanitate religionem gentilium illuſtrare. Ad hæc peccatis quæ vel ſponte, vel ab inuitis committuntur, iuxta morem chriſtianorum congruum pœnitentiæ emendationem adhibere decreuerat. Sed præcipue notas ac teſſeras epiſcopalium litterarum admiratus eſſe dicitur, quibus ſolent peregrinos ſibi inuicem commendare; vt vndelibet venientes, ad quoſcumque acceſſerint, tamquam noti & amici excipiantur hoſpitio, & benigne curentur ob teſtimonium eiusmodi notæ. Hæc quum animo cogitaret, operam dabat, vt gentiles chriſtianorum inſtitutis adſuefaceret.

 dos,

Digitized by Google

dos, qui eccleſiam primitiuam ad tantam gloriam euexerunt. Hoc intuitu vitam caute accurateque agere, aliisque ſobrietatis, humilitatis, manſuetudinis, caritatis, abnegationis ſui & contemtus mundi, omniumque iſtarum communium virtutum, quæ ab omnibus chriſtianis ad ornandam vitæ ſuæ conditionem requiruntur, exemplum præire, tum vero etiam hiſce peculiares virtutes ac ornamenta functionis noſtræ, induſtriam, prudentiam, fidelitatem & pietatem in toto miniſterii noſtri curriculo ſubiungere debemus; imitantes has veterum excellentias, quas ſupra delineauimus; adſtringentes nosmet ipſos propriis officii noſtri negotiis, nec intermiſcentes nos vel diſtinentes aliis curis; applicantes animum & tempus noſtrum vtilibus ſtudiis, eaque ad genuinum finem, eccleſiæ videlicet ædificationem, dirigentes; peragentes omnia diuina officia adſidue & conſtanter modoque rationali ac decenti, vti rei natura poſtulat; facientes ad Deum preces noſtras animo venerabundo, ardenti ac deuoto; & in ſermonibus noſtris ad populum ſemper loquentes vt oracula Dei, cum eloquentia ſcripturarum ſacrarum, tamquam omnium maxime perſuaſoria; in doctrina noſtra oſtendentes puritatem, grauitatem, ſinceritatem, ſanum ſermonem, qui damnari nequeat; in reprehenſionibus & publicæ ac priuatæ diſciplinæ exercitio magna vtentes ſapientia ac prudentia ad diſcernendum diuerſam hominum indolem & tempus, & vt ſingula opportune applicentur, caritatem ac miſerationem iuſta ſeueritate miſcentes; & lapſos fratres ſpiritu manſuetudinis erigere adlaborantes; declarantes lenitatem ac patientiam illis, qui in errore verſantur, & idonea iis argumenta apte proponentes, vt ipſos ex errore reducamus; deuitantes omnia amara & contumelioſa verba, nec in vllum vmquam hominem ignominioſam accuſationem ſuſcipientes; tractantes eos, qui noſtri ſunt ordinis, ſiue ſuperiores, ſiue inferiores nobis fuerint, vel æquales, cum omni reuerentia atque honore eis debito: ſiquidem nihil maiorem offenſionem inter clericos præbet, quam ſi alius alium indigne tractet atque contemnat; ſtudentes heic æque ac in caſibus cæteris omnibus ſeruare vnitatem ſpiritus & vinculum pacis; præbentes nosmet ipſos candidos & ingenuos in moderandis controuerſiis inter bonos catholicos,

& ma-

& magnanimos ac prudentes in oppugnandis manifeſtorum veritatis hoſtium conſiliis; vt ſummatim dicam, in has res omni cogitatione dies noctesque incumbentes, conſilia noſtra eo conferentes, & ſincera animi intentione de eccleſiæ ſalute ac ædificatione laborantes; negligentes etiam proprium noſtrum honorem, & vtilitatem propriam contemnentes, ſi id ob bonum publicum fieri neceſſe ſit. Iſtiusmodi actiones zelum noſtrum proclamabunt in eumque omnium conuertent oculos. Iſtiusmodi ornamenta cum probitate & vitæ integritate coniuncta exiſtimationem noſtram priſcorum iſtorum ſanctorum exiſtimationi æqualem reddent: & aut felicem laboribus noſtris ſucceſſum dabunt, aut certe conatus noſtros conſolatione coronabunt nosque tranquillabunt, quod in conſpectu Dei bonam ſeruauimus conſcientiam. Optima conſilia omnino fallere & ſanctiſſimi ac ſtudioſiſſimi conatus exſpectationem fruſtrari poſſunt. Ita ipſi domino ac magiſtro noſtro vſu venit, adeoque nullus ex ipſius familia miretur, oportet, ſi & hoc ipſi in rebus ſuis accidat. Licet enim ipſe loqueretur, vt nullus vmquam homo loquutus erat, licet tot ac tanta inter *Iudæos* factitaret miracula, nihilo ſecius tamen in ipſum haud credebant. Hæc in noſtram conſolationem videntur ſcripta, vt ne animum penitus deſpondeamus, etiamſi labores noſtri ſucceſſu deſtituantur, quandoquidem ipſe dominus noſter primus hanc fruſtrationem participare voluit. Erit id nobis ſolatio, vt cum propheta [w] hac in re vere dicere poſſimus: *Etſi fruſtra laborauimus, & in vanum vires noſtras conſumſimus: iudicium tamen noſtrum apud Iehouam eſt, & opus noſtrum penes Deum noſtrum: Et licet Iſraël non congregetur, glorioſi tamen ſumus in oculis Iehouæ, & Deus noſter eſt robur noſtrum.*

(w) Ieſa. XLIX, 4. 5.

MONENDA.

Ad lib.III.c.II.§.I.not.(a) pag.16. Inueni tandem in editione Veneta MDCCIII. 8uo p. 176. quæ huc pertinent: Apud veteres græcos, inquit CABASSVTIVS, non inuenio acolythorum diſtinctam mentionem, tametſi vox illa ſit plane græca, non apud Dionyſium in *hierarch. eccleſ.* non apud Ignatium *epiſt. ad Antiochenos*, qui recenſet ordines presbyterorum, diaconorum, hypodiaconorum, lectorum, cantorum, ianitorum, laborantium, & exorciſtarum, *nihil commemorans de acolythis*, vt neque concilium Antiochenum, quod quidem can. X. a chorepiſcopis ordinari poſſe monet, lectores, exorciſtas, & hypodiaconos, a ſolis vero epiſcopis, diaconos & presbyteros. *Nihil* vero *de acolythis loquitur*.

Ad lib. III. c. VII. §. II. not. (l) p. 30. In modo citata Cabaſſutii editione p. 139. 140. hæc leguntur: Canon Laodic. XV. declarat, non aliis licere intra eccleſiam canere, quam canonicis cantoribus, qui ambonem conſcendunt & de membranis legunt - - Quam ſunt ergo veteris eccleſiæ diſciplinæ diſſentanei Caluiniſtarum profani conuentus, in quibus laici omnes viri & feminæ promiſcue cantant.

Ad lib. II. c. XIV. §. III. not. (i) vol. I. p. 192. confer Cabaſſut. notit. conc. p. 22. cit. edit. vbi ita habet: Hic Antiochenus canon (X.) duo circa chorepiſcopos edocet. Primo, illos non in ciuitatibus, ſed in vicis & minoribus oppidis conſtitui. Secundo poſſe contingere, vt *epiſcopali quoque ordinatione præfulgeant chorepiſcopi.* cætera.

Ad lib. II. c. XIX. §. XVII. not. (u) vol. I. p. 291. ex Cabaſſut. p. 187. edit. cit. hæc referenda: Quinimo neque pluribus ſæculis apud latinos ipſos ſub illis feliciſſimis ſanctorum veterum

patrum

patrum ſæculis, vt patet vel ex can. V. Carthaginenſis IV. vniuerſalis concilii, in quo cum ducentis & vltra epiſcopis conſedit Auguſtinus, adſerente pro certiſſima eccleſiæ norma & indubitata praxi, vbi traduntur ordinis inſtrumenta, ibi nullam eſſe manus impoſitionem, & ita ſacerdotibus & diaconis, dum ordinantur, imponi quidem manus, ſed nihil eis tradi aut porrigi: at ſubdiaconis calicem cum patena tradi ſed nullatenus imponi manus. Noſter quidem Morinus contendit in ſuis ad ſacras ordinationes exercitationibus, nullam fuiſſe in ſacerdotum & diaconorum ordinationibus traditionem inſtrumentorum annis pluſquam octingentis apud latinos. Cæterum vir eruditionis conſummatæ non advertit, ordinem Romanum libellum ab Alcuino Caroli magni præceptore alicubi adlegatum, ac per conſequens altioris antiquitatis, referre in ſecunda parte, non ſolum manus ab epiſcopis illis imponi, qui ſacerdotio initiantur, & manus iniungi; ſed etiam calicem cum vino aqua permixto & patenam cum pane tradi: ſimulque iſtis ea enuntiari: Accipe poteſtatem offerre ſacrificium Deo, miſſamque celebrare, tam pro viuis, quam pro defunctis.

Digitized by Google

A01 1469312

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google